

Δρoς ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΙΑΜΑΚΗ

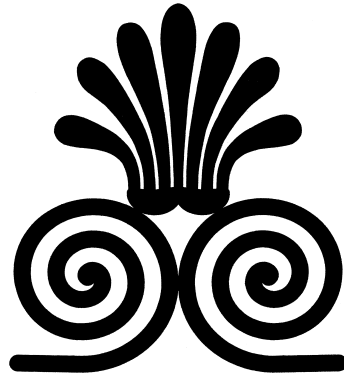
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ἈΣΜΑΤΟΣ

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ
ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ ΤΟΙΣ ΠΑΣΙ

Dr CONSTANTINUS SIAMAKIS

INTERPRETATIO CANTICI

EDITIONES DONAX
THESSALONICE MMXXI

Δρoς ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΙΑΜΑΚΗ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΔΣΜΑΤΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΝΑΞ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2021

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΣΜΑΤΟΣ
Δρ Κωνσταντῖνος Σιαμάκης

© Δρ Κωνσταντῖνος Σιαμάκης
ISBN 978-960-7127-48-8

Χορηγός: Ἀναστάσιος Παπαδόπουλος

Διορθωταὶ τυπογραφικῶν δοκιμῶν οἱ μαθηταὶ μου:

1. Ἀθανάσιος Σιαμάκης, θεολόγος καὶ φιλόλογος, ἀδερφός μου
2. Ἀντώνιος Σιδηρόπουλος, θεολόγος καὶ φιλόλογος
3. Ἰωάννης Ἀβραμίδης, δικηγόρος καὶ φιλόλογος

Ἐκδόσεις ΔΟΝΑΞ

Editiones DONAX

Δρ Κωνσταντῖνος Σιαμάκης
Τ.Θ. 1635 - Πανεπιστημιούπολις
540 06 Θεσσαλονίκη

Dr Constantinus Siamakis
P.O. Box 1635 - University
540 06 Thessaloniki Greece

Τηλ. 2310 - 73.73.77

Tel. 2310 - 73.73.77

www.philologus.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7	ΚΛΕΙΔΑ	269
Εισαγωγή	11	1. Σημειώσεις	271
Κείμενον - Μετάφρασις	22	2. Εικόνες	291
ΕΡΜΗΝΕΙΑ	45	3. Παραρτήματα	317
Στροφή 1	45	α'. Ἡ πορφύρα τοῦ Ἄσματος	319
2	53	β'. Πορφύρεον κῦμα	389
3	72	γ'. Φυταλιαί	401
4	92	δ'. Καββαλιστική παραχά-	
5	102	ραξι τοῦ Ἄσματος	405
6	116	ε'. Ἑξαμερῆς διαίρεσι τοῦ	
7	126	Ἄσματος	409
8	131	4. Χειρόγραφα τοῦ Ἄσματος	411
9	136	5. Εὐρετήρια	413
10	145	α. Εὐρετήρια χωρίων	413
11	157	β. Εὐρετήριο ὀνομάτων	418
12	167		
13	178		
14	185		
15	189		
16	201		
17	210		
18	225		
19	241		
20	249		
21	256		
22	259		

υασιλὰς ἐράμειός αὐτῶν
 ἡ ἀρδοσμον ἐδωκεν ὁ σμῆν
 αὐτοῦ ἅπλοσμος τῆσ
 παυτῆσ ἀδελφιδόσμου ἑ
 μοι ἅμα ἄσπον τῶν ματῶν
 μου αὐλισθήσται· βότρω
 τῆσ κώπορ ἀδελφιδόσμον
 ἑμοι· ἐράμειός αὐτῶν
 γαδί· ἰδὼν ἡλιαμῆ
 πλοσίουμον ἰδὼν ἡλιαμῆ·
 ὀφθαλμοῖ σου πῆρι τῶν αἰ
 ἰδὼν ἡλιαμῶσ ἀδελφιδόσμου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὴν παροῦσα Ἑρμηνεία τοῦ Ἰσμοῦ τὴν ἔγραψα τὸ 1979. μετὰ 43 χρόνια, τὸ 2021, προσθαφαίρεσα καὶ τροποποίησα κάτι λιγώτερο ἀπὸ τὸ 1% τοῦ τότε γραπτοῦ μου.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἓνας σημερινὸς Χριστιανὸς, ὅταν πρωτοδιαβά-
ζει τὸ Ἰσμο, σχεδὸν σοκάζεται. ἔτσι κι ἐγώ, ἔχοντας διαβάσει ἀπὸ τὸ
ἀρχαῖο κείμενο τὴν Καινὴ Διαθήκη τὸ 1954 σὲ ἡλικία 13 ἐτῶν, μαθη-
τὴς τῆς Β΄ γυμνασίου, καὶ πάλι ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κείμενο τὴν Ἑρμηνεία
τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, μὲ 90
ὀμιλίες του, τὸ 1955-56 σὲ ἡλικία 14-15 ἐτῶν, ὅταν τὸ 1957 σὲ ἡλικία
16 ἐτῶν, μαθητὴς τῆς Δ΄ γυμνασίου, πού τότε λεγόταν Ε΄, διαβάζο-
ντας γιὰ πρώτη φορὰ ἐπίσης ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κείμενο τῶν Ἑβδομήκο-
ντα τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἔφτασα στὸ Ἰσμο, ἔμεινα κατάπληκτος·
διότι δὲν περιμένα νὰ περιέχει τέτοιο κείμενο ἢ Βίβλος, παρ' ὅλο πὺ
ἢ Παλαιὰ Διαθήκη μὲ τὰ ἱστορικὰ βιβλία της, πὺ προηγούνται, μὲ
εἶχε προπαρασκευάσει κάπως. καὶ μέχρι τὸ πτυχίο μου τὸ 1964 διά-
βασα τὸ Ἰσμο ἄλλες 10 φορές, μένοντας μὲ τὴν ἀπορία μου ἀναπά-
ντητη καὶ ἀμειώτη, παρ' ὅλο πὺ σχεδὸν «τὸ ἥξερα ἀπ' ἔξω».

Τὸ 1965 σὲ ἡλικία 24 ἐτῶν, φιλόλογος πιά, πὺ ὑπηρετοῦσα τὴ
στρατιωτικὴ μου θητεία ὡς ἀνθυπίαρχος στὴν Ἀλεξανδρούπολι,
χρησιμοποιώντας στὸ σπίτι μου ἔντυπη ἔκδοσι τῆς Παλαιᾶς Διαθή-
κης, προσδιώρισα τὰ πρόσωπα πὺ μιλοῦν στὸ Ἰσμο, πόσα καὶ ποιά
εἶναι, πότε μιλάει τὸ καθένα, καὶ σὲ ποιά σημεία ἀρχίζει καὶ τελειώ-
νει τὸ λόγο του τὸ καθένα.

Ἀπὸ 1-9-1978 καὶ μέχρι 18 Δεκεμβρίου, 37 ἐτῶν ἤδη, ἔχοντας
προμηθευθῆ ὅλα τ' ἀρχαῖα χειρόγραφα τοῦ Ἰσμοῦ –52 στὸν ἀριθ-
μό–, ἔβγαλα κριτικῶς ἀπ' αὐτὰ κι ἀποκατέστησα τὸ κείμενό του.

Τὸ κείμενο αὐτὸ τόσο κατὰ τὴν ἐπὶ 3 μῆνες κριτικὴ ἐργασία ὅσο
κι ἐπὶ 18 μέρες μετὰ ἀπ' αὐτὴ προσπαθοῦσα νὰ τὸ καταλάβω τί λέει.
ἐπειδὴ λόγῳ τῆς ἐπὶ τρεῖς μῆνες προηγηθείσης κριτικῆς ἐργασίας εἶ-
χα διαβάσει τὸ Ἰσμο πάνω ἀπὸ 200 φορές, καὶ «τὸ ἥξερα ἀπ' ἔξω»,
ὅταν μοῦ ἄστραψε καὶ φώτισε ὁ κεραυνὸς τῆς 19-12-1978, κάθε μέ-
ρα κι ὅλη μέρα τὸ ἀναπολοῦσα, κι ἐρμήνευα χωρὶς «μολίβι καὶ χαρ-
τὶ» διάφορα χωρία του, κι ἐκεῖνο κι ἐκεῖνο κι ἐκεῖνο, χωρὶς σταματη-

μό, κι ἐν τέλει ὅλα του. οἱ ἐρμηνεῖες ἔπεφταν σὰ νιφάδες χιονιοῦ. κατὰ δὲ τὸ εἰκοσαήμερο ἐκεῖνο (19 Δεκεμβρίου - 8 Ἰανουαρίου), ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐκκλησιασμό, δὲν ἔβλεπα κανέναν, δὲν εἶχα καμμιά ἐνόχλησι· οἱ ἄνθρωποι τοῦ τότε περιβάλλοντός μου ἔλειπαν ὅλοι γιὰ διακοπὲς σὲ ἄλλες πόλεις· καὶ οἱ ἐρμηνεῖες τῶν χωρίων ἔπεφταν ἀσταμάτητα. στὶς 8 Ἰανουαρίου τοῦ 1979 ἤξερα ὅλα ὅσα γράφω στὴν ἐρμηνεία πὺ ἀκολουθεῖ. κι αὐτὸ γινόταν στὴ Θεσσαλονίκη σ' ἓνα διαμέρισμα τοῦ κτηρίου Πέλοπος 8.

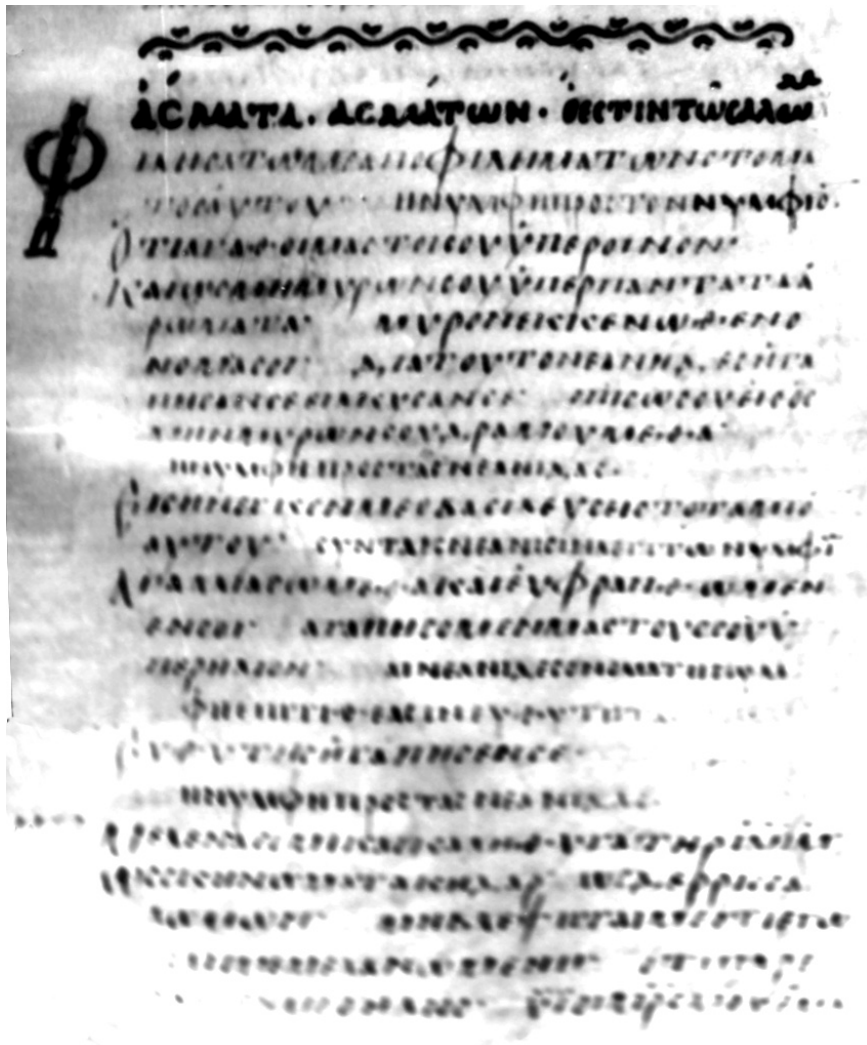
Τέτοιες κεραυνοβόλες ἀπροσδόκητες ἀλλαγές εἶχα στὴ ζωὴ μου τέσσερες· μία τὴν 3-3-1969, ὅταν βρῆκα τὸν Κατάλογο τοῦ Κανόνος τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου· μία καὶ τὴν πιὸ βροντερὴ τότε στὶς 19-12-1978 τὸ ἀπόγευμα μὲ τὴν κατανόησι τοῦ Ἄσματος· μία τὸ 1990, ὅταν βρῆκα ὅτι Ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου εἶναι τὸ κεφάλαιό του 36 (κατὰ τὴν παλιὰ κεφαλαιοκοπή καὶ στιχαρίθμησι)· καὶ μία τὴν 1-1-1993 ὅταν κατάλαβα ὅτι στὴ Βίβλο ὑπάρχουν προσθήκες οἱ ὁποῖες κάποτε ἦταν ἄσχολια τῆς ὥας· πὺ ἀργότερα περάστηκαν ὡς γλωσσήματα μέσα στὸ κείμενο, ἐπειδὴ θεωρήθηκαν ὡς διορθώσεις παροραμάτων διασκελισμοῦ, καὶ πρέπει νὰ ὀβελισθοῦν πέρα κι ἀπὸ τὴ μαρτυρία τῆς σφζομένης χειρογράφου παραδόσεως τῶν· σὰν ἐκεῖνη τῆς Γενέσεως ὅτι οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐρεθίστηκαν σεξουαλικῶς ἀπὸ γυναῖκες καὶ τὶς γονιμοποίησαν κι ἀπὸ κείνη τὴ συνουσία γεννήθηκαν οἱ γίγαντες! ἢ σὰν ἐκεῖνη τὴν περὶ Μαθουσαάλα, πάππου τοῦ Νῶε, ὁ ὁποῖος ζῆ 14 χρόνια μετὰ τὸν κατακλυσμό, χωρὶς νὰ ἔχη μπῆ στὴν κιβωτό! ἢ σὰν ἐκεῖνη κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἀβραάμ ἔβαλε στὸν τράχηλο τῆς διωγμένης Ἄγαρ τὸν νήπιο γιὸ τῆς Ἰσμαήλ, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν ἄντρας 15 χρονῶν! ἢ σὰν ἐκεῖνη ὅτι ἡ γυναῖκα τοῦ Μωϋσῆ ἦταν νέγρα! ἢ σὰν τὴν «περικοπὴ τῆς μοιχαλίδος», πὺ παίρνει ἀπὸ τὸ Χριστὸ ἀμνηστία –ὄχι συγχώρησι– χωρὶς καμμία δήλωσι μετανοίας! καὶ μιὰ δευτερώτερη σχεδὸν κεραυνοβόλος ἀνακάλυψί μου ἦταν ἐκεῖνη στὸ Σπήλαιο τῶν σταλακτικῶν τῆς Λακωνίας Ἀλεπότρυπα, ὅτι ἀπὸ τὸ σταλαγμὸ *στὺγ στὺγ στὺγ*, πὺ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ προφερόταν *στοῦγκ στοῦγκ στοῦγκ*, προέκλυψαν ἡ θεὰ *Στύξ* καὶ τὸ ἀπαίσιο καὶ θανατηφόρο *ὔδωρ τῆς Στυγός*, πὺ μὲ βοήθησε νὰ ἐξηγήσω σαφέστερα τὶς βιβλικὲς λέξεις *στυγνός στυγνάζω στυγητός θεοστυγῆς ἀποστυγῶ*.

Πῶς νὰ μὴν εὐχαριστῶ τὸν Κύριο πὺ μὲ διάλεξε γι' αὐτὸ τὸ διακόνημα καὶ μὲ διατήρησε στὴ ζωὴ τόσα χρόνια, γιὰ νὰ τὸ φέρω σὲ πληρότητα (*πληροφορῆσαι*); πιστεύω δὲ ὅτι καὶ πολλοὶ ἄλλοι θὰ *μετανοήσουν* ὅπως ἐγώ, ὅταν διαβάσουν ἐρμηνευμένο ἐπὶ τέλος τὸ Ἄσμα. αὐτὰ δὲν ἐννοεῖ κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν γράφει στὸν Τιμόθεο *Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει καὶ τὴν διακονίαν σου πληροφορήσον*; κι ἐγὼ *διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν* κατὰ τὸ λόγος τοῦ Κυρίου δὲν

διάλεξα τή ζωή πού διάλεξα, ὥστε νά εἶμαι ἰσοβίως γι' αὐτή τή στρα-
τεία καί βασιλεία, εὐσχημος καί εὐπάρεδρος, μέ δεμένα τ' ἄρβυλα
δηλαδή καί τ' ὄπλο ἀπασφαλισμένο;

Ξέρω ὅτι θά κριτικαριστῶ ἄγρια γιά τή δουλειά μου καί σ' ὅλη
τή Βίβλο καί στό Ἄσμα. θά κριτικαριστῶ ἀπό κάποιους, ἀλλά δέν θά
κριθῶ ἀπό τοὺς ἴδιους. θά κριθῶ μόνον ἀπό τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος οὔ-
τε ἐκείνους πού θά μέ κριτικάρουν θά τοὺς χρειαστῇ γιά μάρτυρες
οὔτε ἐφετεῖο φοβᾶται· κι εὐτυχῶς εἶναι καρδιογνώστης.

Δρ Κωνσταντῖνος Σιαμάκης
φιλόλογος

Χειρόγραφο Marcianum - Fonto antico 1, coll. 320, τοῦ 8^{ου} αἰῶνος, σελ. 19.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ Ἄσμα εἶναι ἓνα μόνο ποίημα ἑνὸς μόνο προσώπου.

Εἶναι τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Σαλωμών, τοῦ 11^{ου} π.Χ. αἰῶνος, λίγο ἀρχαιότερο ἀπὸ τὰ δυὸ Ὀμηρικὰ Ἔπη, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια.

Εἶναι ἀλφαβητάριο, δηλαδή ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίδα 22 στροφῶν. τὸ σφζόμενον κείμενον εἶναι 123 ἐλεγεία, 376 στίχοι.

Εἶναι ὅπως ὁ Ἰώβ· οὔτε θεατρικὸ ἔργον οὔτε κἂν ἀμιγῶς διαλογικόν, ἀλλ' ἔχει καὶ μέρη ἀφηγηματικά· ἀλλὰ καὶ τ' ἀφηγηματικά εἶναι ἕμμετρα, ἐνῶ στὸν Ἰώβ εἶναι πεζά.

Εἶναι ποίημα γραμμένον ἀπὸ τὸ πρόσωπον, στὸ ὁποῖον ἀνήκουν ὅλα τ' ἀφηγηματικά μέρη· δηλαδή ἀπὸ γυναῖκα· ἀπὸ τὴν κοπέλλα τοῦ ζεύγους Σαλωμών καὶ Σουλαμίτις· ἔτσι μόνο τὸ πατριωτικὸ τῆς ὀνομα δίνει καὶ ὄχι τὸ προσωπικὸ τῆς. τέσσερες γυναῖκες εἶναι ποιήτριες τῆς Βίβλου.

1. Ἄννα, ποιήτρια τῆς ψδῆς τῆς (Δδ, κεφ. 3), μητέρα τοῦ προφήτου Σαμουήλ.
2. Σουλαμίτις, ποιήτρια τοῦ Ἄσματος, γυναῖκα τοῦ βασιλέως Σαλωμών.
3. Ἀβύ, ποιήτρια τοῦ πρώτου ποιήματος τῶν Παιδειῶν, μητέρα τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου, μαθήτρια τοῦ προφήτου Ἡσαΐου.
4. Μαριάμ, ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποιήτρια τῆς ψδῆς τῆς (Λκ, κεφ. 4).

Τὸ Ἄσμα εἶναι κείμενον κακοποιημένο καὶ ἀκρωτηριασμένο στίς ἐφτά στροφές του 1 2 8 14 16 21 22.

Στὸ Ἄσμα ἐμφανίζονται πέντε ὁμιλοῦντες· δύο πρόσωπα καὶ τρεῖς χοροί. τὰ δύο πρόσωπα εἶναι ἡ Ν (=νεᾶνις) καὶ ὁ Σ (=Σαλωμών). οἱ τρεῖς χοροὶ εἶναι οἱ Α (=Ἀδελφοὶ τῆς νεάνιδος, 1,1-4), οἱ *θυγατέρες Ἱερουσαλήμ* (=κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ 15,1-2· 16,1-2), καὶ οἱ θεαταὶ τοῦ γάμου (8,3· 9,1-8· 17,5· 18,1-4· 21,3).

Στὸ κείμενον τοῦ Ἄσματος ἀνευρίσκονται μεταγραμμένες ἀμετάφραστες 3 ἐβραϊκῆς λέξεις· *θαλπιώθ* (=ὄπλοστάσιον) καὶ *ναδάβ - ἀμιναδάβ* (= ἡγέτης, ἡγεμών, ἀγῆνωρ, ἄγις, ἡγήσιππος).

Ἐνάμεσα στὰ μεταβυζαντινὰ ἑλληνικὰ ἐρωτικά δημοτικά τραγούδια ὑπάρχει μιὰ κατηγορία τους, πού ὀνομάζονται *Ἀλφαῶ* (= *ἄλφα ... ῶ*), ἐπειδὴ εἶναι ἀλφαβητικές ἀκροστιχίδες. μερικά εἶναι καὶ διαλογικά μὲ δύο πρόσωπα, Ἐκεῖνον κι Ἐκεῖνην. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι εἶναι μιὰ πολὺ ἀρχαία παράδοσι, πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸ Ἄσμα τῆς Βίβλου.

Κάθε στροφή τοῦ Ἄσματος περιπυρὸν στὸ μισό της εἶναι κείμενο κυριολεκτικὸ καὶ στὸ ὑπόλοιπο ἀλληγορικὸ. καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἀλληγορία εἶναι κάτι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν καββαλισμὸ, ὁ ὁποῖος, ἐπινοημένος ἀπὸ τοὺς ἱερογραμματεῖς τῆς Αἰγύπτου τοῦ Ε΄ π.Χ. αἰῶνος τὸ βραδύτερο, ἐμφανίζεται στὸν Πλάτωνα κατὰ τὸν Δ΄ π.Χ. αἰῶνα, ἐπειδὴ ὁ Πλάτων, ὅταν οἱ ἐν Σικελίᾳ μαθηταὶ του τὸν εἶχαν πουλήσει γιὰ δοῦλο στὴν Αἴγυπτο, εἶχε μάθει τὴ σαχλαμάρα αὐτὴ ἐκεῖ, καὶ μετὰ τὴν ἐξαγορά του τὴ μετέφερε στὴν Ἑλλάδα μαζί μὲ ἄλλα ἀφρικανικὰ σκουπίδια (ὅπως τὴ μετενσωμάτωσι ἢ μετεμψύχωσι, καὶ τὶς ιδέες - εἰδῶλα ὅλων τῶν ὁρατῶν πραγμάτων πού εἶναι ἀπόσκατα τοῦ ἀφρικανικοῦ ἀνιμισμοῦ). ἔπειτα ὁ καββαλισμὸς ἐμφανίζεται στὴν ἰουδαϊκὴ περιβιβλικὴ γραμματεία στὴ μὲν Ἀλεξάνδρεια τὸν Β΄ π.Χ. αἰῶνα στὴ δὲ Παλαιστίνη τὸν Β΄ μ.Χ. αἰῶνα, καὶ στὴ χριστιανικὴ γραμματεία τὸν Γ΄ μ.Χ. αἰῶνα. ἡ ἀλληγορία κι ὁ καββαλισμὸς εἶναι δυὸ τελειῶς ἄσχετες μέθοδοι, παρ' ὅλο πού ὁ καββαλισμὸς λέγεται πάντοτε *ἀλληγορία* καταχρηστικῶς κι ἀπατεωνικῶς. ἀλληγορία εἶναι πολλὲς ἀπὸ τὶς παραβολὲς τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ αὐτὸ πού ἐφαρμόζεται στὸ Ἄσμα ἀπὸ τὸν Β΄ μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους εἶναι καββαλισμὸς. ἡ ἀλληγορία εἶναι δοσμένη πάντοτε ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴ τοῦ κειμένου ἢ τὸν ποιητὴ καὶ συγγραφέα του, οὐδέποτε ἀπὸ τὸν ἐρμηνευτὴ, ἐνῶ ὁ καββαλισμὸς ἀσκειῖται πάντοτε καὶ ἀνθαιρέτως ἀπὸ τοὺς «ἐρμηνευτάς»· ἐπειδὴ δὲν καταλαβαίνουν τίποτε ἢ ἐπειδὴ ἔτσι τοὺς σφύριξε. γιὰ παράδειγμα, ὅταν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ζητοῦν νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ τί ἐννοεῖ μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ σπορέως, ἐκεῖνος τοὺς λέει ὅτι *Ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ...* κλπ. (Λκ 38,10-14). κι ὁ Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψι, ἀφοῦ λέει ὅσα λέει γιὰ τὸ ἑπτακέφαλο καὶ δεκακέρατο θηρίο, στὸ τέλος ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος· *Αἱ ἑπτὰ κεφαλαί... βασιλεῖς ἑπτὰ εἰσιν· οἱ πέντε ἔπεσαν, ὁ εἷς ἐστὶν, ὁ ἄλλος οὐπω ἦλθε, καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μείναι* (Ἀπ 30,11-12). ἐνῶ καββαλισμὸς εἶναι ὅταν στὴν Ταλμουδ ὁ Ἀκιβά φαφλατίζη ὅτι τὰ δυὸ μεγάλα καὶ λαχταριστὰ βυζιά τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος, γιὰ τὰ ὁποῖα καυχᾶται ἡ ἴδια, εἶναι οἱ δυὸ πέτρινες πλάκες μὲ τὶς δέκα ἐντολές.

Οἱ ἑλληνικὲς λέξεις τόσο τοῦ μασοριτικοῦ τοῦ Ἄσματος ὅσο καὶ τοῦ μασοριτικοῦ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου βιβλίου τῆς Παλαιᾶς Διαθή-

κης προέρχονται πάντοτε από τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, τῆς ὁποίας ἐπιλεκτικὴ καὶ αὐθαίρετη μετάφρασι εἶναι ὄλο τὸ μασοριτικόν. οἱ προτεστάντες «βιβλικοὶ θεολόγοι» τῶν πέντε τελευταίων αἰώνων, οἱ ὅποιοι ἀπ' αὐτὲς τὶς λέξεις «συμπεραίνουν» ὅτι καὶ τὸ Ἄσμα καὶ τ' ἄλλα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι μεταγενέστερα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ ἑξαλληνισμοῦ τῆς Ἀφρασιατικῆς Ἀνατολῆς, τὸ κάνουν αὐτό, ἐπειδὴ λόγω βλακείας καὶ τῆς συνοδοῦ ἀνεπιστημοσύνης εἶναι ἀνίκανοι νὰ συλλάβουν αὐτὸ πού συνέλαβα ἐγὼ καὶ γράφω ἐδῶ.

Ἡ βυζαντινὴ κεφαλαιοκοπὴ τοῦ Ἄσματος σὲ ὄχτῳ κεφάλαια καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ στιχομετρία του σὲ 197 «στίχους» δὲν ἔχουν καμμία σχέσι μὲ τὴν πραγματικὴ καὶ ὀργανικὴ διάρθρωσί του· εἶναι τυχαῖες, ἀνόητες, καὶ μόνο παραπλανητικῆς κατὰ τὴν ἀναζήτησι τοῦ νοήματος.

Κατανόησα τὰ σωζόμενα μέρη τοῦ Ἄσματος (88%), ἀνέταξα τὰ μετατεθειμένα τῶν σωζομένων (15%) στὴν ἀρχικὴ τους θέσι, εικάζοντας τ' ἀπολεσθέντα μέρη του (12%) ἔδωσα τὴν ὀργανικὴν του διάρθρωσι, τὴν κοπὴν καὶ ἀρίθμησι τῶν 22 στροφῶν, τὴν κοπὴν καὶ ἀρίθμησι τῶν 123 ἐλεγείων, καὶ τὴν κοπὴν τῶν 376 στίχων, καὶ στὴ συνέχεια, μετὰ τὴν μετάφρασί του, δίνω ἐδῶ τὰ εἰσαγωγικά του στοιχεῖα.

Τὰ πρωτεύοντα πρόσωπα τοῦ Ἄσματος εἶναι πράγματι ὁ βασιλεὺς Σαλωμών (Σ) καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς πρώιμες γυναῖκες του (N=Νεάνις). αὐτὴ ἔγραψε τὸ ποίημα στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀκριβέστερα στὴ Σιών. ἔγραψε πρώτη αὐτὴ, πολὺ νέα, 20 ἐτῶν περίπου, ὅταν εἶχε νωπὲς τὶς ἀναμνήσεις της ἀπὸ τὸ «μῆνα τοῦ μέλιτος» τῆς πολὺ σύντομης γαμικῆς ζωῆς της μὲ τὸν πολυγαμώτατο Σαλωμών, πολὺ πρὶν γράψῃ ἐκεῖνος τὸν Ἑκκλησιαστή κατὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ σὲ ἄλλους ἔδωσε τὸ ποίημά της προφανῶς μετὰ τὸ θάνατό του περίπου στὰ 52 του χρόνια. μετὰ περίπου 310 χρόνια ἢ Ἀβὺν ἔγραψε τὸ δικό της κείμενο στὰ 30-32 της χρόνια, ὅταν ὁ γιός της ἦταν σ' ἐφηβικὴ ἡλικία, καὶ τὸ ἔκανε γνωστό, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἄντρας της πέθανε, καὶ αὐτὴ ἦταν πιά χήρα καὶ βασιλομήτωρ.

Ἡ ταραχὴ καὶ συμπίλησι τῶν στροφῶν τοῦ Ἄσματος 1 2 22, ὁ ἐμβολισμὸς τῶν στροφῶν 5 καὶ 6, καὶ ὁ ἀκρωτηριασμὸς τῶν στροφῶν 1 2 8 14 16 21 22 ἔγιναν κατὰ τὰ ἔτη 100-135 μ.Χ. ἀπὸ τὸν Ἀκιβά, ὅταν ὁ παλαβὸς αὐτὸς μασορίτευε τὸ μασοριτικόν του. ἡ ὄλη του φθορὰ μεταφέρθηκε στοὺς Ἑβδομήκοντα μετὰ ἕνα αἰῶνα ἀπὸ τὸν αὐτεννουχισμένο κίναιδο καὶ ψυχοπαθῆ Ὠριγένη στὰ Ἑξαπλᾶ του. καὶ εἰσέφερε στὴ χειρόγραφη παράδοσι τῆς Π. Διαθήκης τῶν Χριστιανῶν μεταξὺ 300 καὶ 380 μ.Χ. μὲ τὴν ὑπόδειξι φανατικῶν ὀπαδῶν καὶ θαυμαστῶν του ἀπὸ τὴν Καππαδοκία.

Τὸ τραυματισμένον Ἄσμα παρέμεινε μέχρι σήμερα ἀνερομήνευτο.

πρώτος τὸ «ἐρμηνεύσε» καββαλιστικά ὁ ῥαββίνος Ἰακίβ, καὶ ἀντὶ ἀπλῶς Ἰσμα τὸ τιτλοφόρησε Ἰσμα ἁσμάτων, κατὰ τὸ Ἰγια τῶν ἀγίων, γιὰ νὰ τὸ τιμήσῃ· ἐπειδὴ αὐτὸς τὸ ἔφθειρε, τὸ παρερμηνεύσε, καὶ ἀπαγόρευσε τὴν ἀνάγνωσί του σὲ ἄντρες κάτω τῶν 30 ἐτῶν. τὴν καββαλιστικὴν τοῦ «ἐρμηνεία» εἰσήγαγε στὴ χριστιανικὴ γραμματεία ὁ Ὡριγένης περίπου κατὰ τὸ 230-240. καὶ ἀπὸ τότε μέχρι τὸν 16^ο αἰῶνα παντοῦ «ἐρμηνεύεται» καββαλιστικῶς. ἀπὸ δὲ τὸν 16^ο αἰῶνα «ἐρμηνεύεται» καὶ καββαλιστικῶς ἀπὸ τοὺς ὀρθοδοξαράδες καὶ ἀπὸ τοὺς παπικούς καὶ σαχλεπισάχλους ἀπὸ τοὺς προτεστάντες καὶ ἀπὸ τοὺς μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν παπικῶν παπαγάλους ποὺ εἶναι γενίτσαροι τῶν προτεσταντῶν.

Οἱ «ἐρμηνεύται» καὶ «μεταφρασταὶ» τοῦ Ἰσματος ἀπαξάπαντες μέχρι στιγμῆς παραπαίουν στὸ ἀπόλυτο σκοτάδι.

Ἐρμηνεύω λοιπὸν ἐπὶ τέλος τὸ Ἰσμα πρώτος ἐγώ.

Τὴν Τρίτη 19-12-1978 εἶχα ἀποκαταστημένο τὸ κείμενο καὶ τὶς φωτογραφίες ὅλων τῶν ζώων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ποὺ ἀναφέρονται στὸ Ἰσμα, καὶ ἔβλεπα μιὰ τὸ κείμενο τοῦ Ἰσματος, μιὰ τὰ κείμενα ὅλων τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἐρμηνειῶν του, μιὰ τὰ νεώτερα ἀγγλικά γαλλικά γερμανικά ἰταλικά ἰσπανικά καὶ γε νεοελληνικά ἐρμηνευτικά ὑπομνήματά του, μιὰ τὶς φωτογραφίες τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, καὶ δὲν καταλάβαινα. καὶ κάποια στιγμή, καθὼς ἔβλεπα τὸ ἐλεγεῖο 3,10

Ἔως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀνακλίσει αὐτοῦ

τὸ νάρδος μου ἔδωκε τὴν ὄσμην αὐτοῦ

καὶ τὶς φωτογραφίες καὶ ἐπιστημονικά σκίτσα τοῦ ἀνθους νάρδος (valeriana), μοῦ ἤρθε ἡ ἐρμηνεία του σὰν κατακέφαλος κεραινός. κατάλαβα ποιό εἶναι τὸ νάρδος τῆς καὶ πῶς ἔδωκε τὴν ὄσμην αὐτοῦ αὐτὸ τὸ ἀνεστραμμένο τρίγωνο. μόνο ποὺ δὲν λιποθύμησα. ἦταν ἀπόγευμα, καὶ δὲν κοιμήθηκα ὅλη τὴν ἀκόλουθη νύχτα καὶ τὴν ἐπόμενη μέρα· ἀπὸ κατάπληξι. καὶ εἶπα· «Κύριε, πόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ Βίβλο σου ἐκτραπήκαμε! πόσο στραβὸ δρόμο ἔχουμε πάρει οἱ πουριτανοί!». μετὰ ἕναν βαθὺ καὶ πολὺωρο ὕπνο, ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου μέχρι τὸ τέλος τῶν ἐορταστικῶν διακοπῶν σὰ βροχὴ μοῦ ἔρχονταν οἱ ἐκπλήξεις. κατάλαβα μ' ἕνα ἀπλὸ κύτταγμα καὶ τὸ ἄλλο! καὶ τὸ ἄλλο! καὶ τὸ ἄλλο! ἦμουν μόνος καὶ ἀπερίσπαστος κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, καὶ εἶχα μειώσει στὸ ἐλάχιστο καὶ τὶς ἐπικοινωνίες μου καὶ τὴν τροφή μου, ἀλλ' ὄχι τὸν ὕπνο μου, ὕπνο πολὺν καὶ βαθύν, ποὺ τὸν διαδεχόταν πολλὴ δουλειὰ χωρὶς διάλειμμα. μέχρι καὶ τὶς 8-1-1979 εἶχα ἐρμηνεύσει ὅλο τὸ Ἰσμα, ὅπως τὸ δημοσιεύω τώρα.

Ἄλλ' εἶπα: «Προτεραιότητα ἔχει ἡ Βίβλος» ἔπειτα τὸ Ἄσμα». στὴ συνέχεια σ' ἓναν περίπου μῆνα διάβασα γιὰ πολλοστὴ φορὰ ὅλη τὴ Βίβλο· καὶ τσεκάρησα ὅλα τὰ χωρία τῆς ποὺ ἔχουν νοήματα ἐρωτικά γαμικά σεξουαλικά. κι ἔπειτα ξαναδιάβασα πολλές φορές τὰ τσεκαρισμένα χωρία. ἤθελα νὰ διαπιστώσω ἂν ἡ Βίβλος συμφωνεῖ σὲ ὅλα μὲ τὸ Ἄσμα. ἔπειτα συνέγραψα τὴν παροῦσα Ἑρμηνεία τοῦ Ἄσματος. κι ἔπειτα ρίχτηκα στὴ Βίβλο· ὄχι χωρὶς τρομερὲς περιπέτειες, ὅπως γνωρίζουν ὅσοι ξέρουν ἀρκετὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα μου. μεγάλος δρόμος καὶ δύσβατος· *via dolorosa*.

Ἦμουν τότε 38 ἐτῶν καὶ ὄχι ἐλεύθερος, ὅπως φαίνεται στ' Ἀπομνημονεύματά μου (1985). μετὰ περίπου 7 χρόνια ἀπέκτησα καὶ τὴν ἐλευθερία μου. ἔπειτα γιὰ πολλὰ χρόνια ἀγωνίστηκα γιὰ τὴν ἐπιβίωσί μου καὶ γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ὑποδομὴ τῆς Βίβλου. ἔλεγα πάντοτε· «Πρῶτα ἡ Βίβλος, κι ἂν ὁ Κύριος μοῦ δώσῃ μέρες, ἔχει σειρὰ καὶ τὸ Ἄσμα». τελείωσα μὲ τὴ Βίβλο ἐφέτος (2020, 80 ἐτῶν τώρα ποὺ ἀρχίζει τὸ 2021). ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος ἦταν ἀπαρτισμένη ἀπὸ τὸ 1979 ὅταν ἤμουν 38 ἐτῶν. καὶ κινδύνευσε νὰ κλαπῇ δύο φορές. διότι ὑπῆρχε πολλὴ περιέργεια καὶ προσπάθεια ὑφαρπαγῆς τῆς.

Τὸ 2008 ἔδωσα στὸ κοινὸ δημοσιευμένες δυὸ μελέτες μου σχετικὲς μὲ τὸ Ἄσμα, ἐνῶ ἐργαζόμουν γιὰ τὴ Βίβλο· τὶς δυὸ μεγαλιότερες ἀπὸ τὶς πέντε ποὺ ἐπισυνάπτω στὸ τέλος ὡς παραρτήματα. τὶς ἀνάρτησα καὶ στὴν ἰστοσελίδα μου, γιὰ νὰ τὶς διαβάξῃ ὅλη ἡ ὑφήλιος· διότι ἡ ἰστοσελίδα μου ἔχει παγκόσμια καὶ τρομακτικὴ ἐπισκεψιμότητα, καὶ μεταφράζεται ἀκροθιγῶς ἀπὸ τὴ google· ἐπὶ 1.000.000.000 ἰστοσελίδων τῆς ἀνθρωπότητας τὸ 2010-2020 αὐτὴ σὲ ἐπισκεψιμότητα βρίσκεται στὸ δεύτερο ἑκατομμύριο· σὰ νὰ λέμε ὅτι ἐπὶ 1000 δρομέων ἔρχομαι δεύτερος. τὴ δημοσίευσί τῶν δύο αὐτῶν μελετῶν τὴν ἔκανα ἐπίτηδες, γιὰ ν' ἀνοίξω τὰ μάτια ὅλων τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς Βίβλου, νὰ τοὺς διεγείρω, ἀλλὰ συνάμα καὶ νὰ τοὺς τεστάρω. δὲν κατώρθωσα τὰ δύο πρῶτα, κατώρθωσα τὸ τρίτο· τὸ τεστάρισμα. ἡ μιὰ μελέτη μου ἀφορᾷ στὸ Ἄσμα καὶ ἡ ἄλλη στὰ περίπου συνομήλικά του Ὀμηρικὰ Ἔπη, καὶ εἶναι καὶ οἱ δυὸ χρήσιμες γιὰ τὴν κατανόησι τοῦ μέχρι στιγμῆς ἀκατανόητου κι ἀνερμηνεύτου Ἄσματος. εἶναι ἀκατανόητο ἐδῶ καὶ 19 αἰῶνες. καὶ ἡ τρίτη σχετικὴ μὲ τὸ Ἄσμα μελέτη μου εἶναι μιὰ τρισέλιδη ἐξιστόρησί μου μιᾶς χειμερινῆς ἐπισκέψεώς μου στὴν Ἀθωνικὴ μονὴ τῆς Λαύρας, γιὰ νὰ προμηθευθῶ τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ 52 ἀρχαῖα χειρόγραφα τοῦ Ἄσματος ποὺ χρησιμοποίησα γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τοῦ κειμένου του· ἐπιχείρησι λίγο ὀδυνηρὴ κι ἐπικίνδυνη. οἱ μελέτες μου εἶναι πολὺ σαφεῖς μὲν ἀλλὰ μόνο δειγματοληπτικὲς καὶ ὀξέως ὑπαινικτικὲς· γιὰ νὰ τεστάρω, ὅπως καὶ τεστάρησα, τόσο τὴ φυσικὴ νοημοσύνη ὅσο καὶ τὴν ἐπίκτητη ἐπιστημοσύνη καὶ γε

τή βαρβατοσύνη τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν τοῦ Ἰσραήλ, παρουσιασθέντων, παρόντων, καὶ παρουσιασθησομένων.

Ἐπὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀντιληφθῶν τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ σκοπὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἀκόμη καὶ μὲ τὰ φησίμα καὶ τὰ ἐμπυρεύματα μὲ τὰ ὁποῖα τοὺς ἐρέθισα ἐδῶ καὶ 12 χρόνια. δὲν παίρνουν φωτιά μὲ τίποτε. σὰ νάρκες χωρὶς γόμωσι, κρυνὸν δηλαδὴ χωρὶς ἐγκέφαλον ἢ μὲ χαλασμένο ἐγκέφαλον, σὰν τὸ ξινισμένο γάλα πὺν δὲν εἶναι πιά γάλα ἀλλὰ κάποιον ἄλλον ὑλικόν, δηλητηριασμένο μάλιστα· δὲν γίνεται πιά οὔτε γιαούρτη οὔτε τυρὶ οὔτε κανένα ἄλλο βρώσιμον γαλακτοκομικόν. πιθανώτατα τοὺς εὐνοῦχισε ἡ ἁμαρτία, ἡ τηλεόρασι, καὶ τὸ διαδίκτυον. τίς κούφιες νάρκες δὲν μπορεῖ νὰ τίς διεγείρῃ κανένα ἐμπύρευμα - καψούλι - φησίμα.

Εἰδικὰ οἱ Εὐρωπαῖοι βιβλικὸν θεολόγον καὶ «ἐρμηνευταὶ» τοῦ Ἰσραήλ εἶναι σὰν καθυστερημένα παιδιὰ ἢ σὰ φρενοβλαβεῖς τρόφιμοι τοῦ σχετικῶν ἰδρύματος, χωρὶς καμμία λογική. ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὴν μικρόνοιαν τοὺς καὶ τὴν ἀπαραίτητη συνοδὸν τῆς μικρονοίας ἀμάθεια τοὺς, εἰδικὰ γιὰ τὸ Ἰσραήλ εἶναι ὅλοισ τοὺς ἀνεξαιρέτως καὶ ἀφλόγιστοι εὐνοῦχοι, *Μαργίται* καὶ *Μαμάκυνθοι*, καὶ δὲν παίρνουν φωτιά μὲ τίποτε, σὰ μουσκεμένα ἄχυρα· ὁ ἀρχαῖος φανταστικὸς καὶ παροιμιώδης τύπος τοῦ *Μαργίτου* καὶ *Μαμακύνθου*, πὺν ῥωτοῦσε τὴν μαμὰν τοῦ Ποιῶν ἀπὸ τοὺς δυὸ τὸν ἐγκυμῶνσε, αὐτὴ ἢ ὁ πατέρας τοῦ; καὶ τί ἔφαγε, καὶ φούσκωσε ἡ κοιλία τῆς ἢ ἡ κοιλία τοῦ, καὶ τὸν ἐγκυμῶνσε; καὶ ὅταν τὸν πάντρεψαν μὲ μιὰ ὄμορφη καὶ ἔξυπνη κοπέλλα, καὶ τὸ βράδυν στὸ κρεβάτι δὲν τῆς ἔκανε τίποτε, καὶ ἐκεῖνη τοῦ ὑπέδειξε τί πρέπει νὰ τῆς κάνῃ, ἐκεῖνος τῆς εἶπε ὅτι κάτι τέτοιο δὲν θὰ τῆς τὸ κάνῃ ποτὲ μὰ ποτὲ, γιὰτί θὰ τὸν μαλλῶσῃ ἢ μαμὰ τῆς, ἢ θὰ τὸ πῆ καὶ στὴν μαμὰν τοῦ, καὶ θὰ τὸν μαλλῶσῃ καὶ ἐκεῖνη.

Μοιάζουν καὶ μὲ τὸ Λάκη, πὺν τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου τοῦ ἢ κοπέλλα τοῦ τὸν ῥώτησε τηλεφωνικῶς «Τί θὰ τῆς κάνῃ αὔριον τὸ βράδυν», καὶ ἐκεῖνος τῆς εἶπε· «Θὰ σὲ κυνηγήσω». «Καὶ ὕστερα;». «Θὰ σὲ φτάσω». «Καὶ ὕστερα;». «Θὰ σοῦ βγάλω τὰ ῥοῦχα». «Καὶ ὕστερα;». «Θὰ μείνῃς μόνο μὲ τὸ κυλοτάκι». «Καὶ ὕστερα;». «Θὰ σοῦ βγάλω τὸ λαστιχάκι ἀπὸ τὸ κυλοτάκι σου». «Καὶ ὕστερα;». «Θὰ τὸ κάνω σφεντόνα, γιὰ νὰ σκοτώνω πουλιά». ἔχουν καὶ αὐτὸ τὸ ταλέντον οἱ ξένοι. οἱ δικοὶ μας βιβλικὸν θεολόγον βέβαια εἶναι μόνο παπαγάλοι. κάποτε ῥώτησα ἕναν παπαγάλον, πὺν ὁ πωλητὴς τοῦ τὸν ἔλεγε Τάκη· «Τάκη σὲ λένε;». καὶ ἐκεῖνος μοῦ ἀπάντησε· «Τάκη σὲ λένε;». δὲν εἶχε μυαλὸν νὰ μοῦ πῆ «Τάκη μὲ λένε». ἢ φράσι μου τοῦ ἦταν μόνο ἕνας ἦχος, πὺν τὸν μιμήθηκε γιὰ «ἠχητικὸν καμουφλάζ». τέτοιοι εἶναι οἱ δικοὶ μας βιβλικὸν θεολόγον, ὅποτε δὲν τοὺς καταλογίζω οὔτε μικρόνοιαν, οὔτε ἀμάθεια· μόνο παπαγαλία.

Τὸ Ἴσραμ τὸ ἔφθειραν καὶ τὸ νόημά του τὸ μουντζούρωσαν οἱ μετὰ Χριστὸν ἀντίχριστοι καὶ βλᾶκες πουριτανοὶ καὶ ὑποκριταὶ σεμνότυφοι, ποὺ ἦταν Ἰουδαῖοι, καὶ μετὰ 100-200 χρόνια ἄλλοι πάλι τέτοιοι, ποὺ ἦταν «Χριστιανοί», καὶ κυρίως ἦταν βλᾶκες καὶ καλογερόπληκτοι καὶ γεροντολάγνοι καὶ *κωλύοντες γαμεῖν*, ὅπως τοὺς λέει ὁ Παῦλος, καὶ φύσει ἢ ἔξει ὀλιγοφλόγιστοι ἢ κι ἀφλόγιστοι εὐνοῦχοι καὶ φλώροι τῆς Εὐρώπης τῆς Βορείου Ἀφρικῆς τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας.

Αὐτοὶ ὅλοι μοιάζουν καὶ μὲ τὰ τρία τυφλὰ νήπια, στὰ ὁποῖα οἱ χειραγωγοὶ τοὺς ἔδωσαν ν' ἀγγίξουν τὸ πρῶτο τὴν ἄκρη ἑνὸς χαυλιόδοντος τοῦ ἐλέφαντος, τὸ δεύτερο τὴ μαλακὴ κι αἰσθαντικὴ ἄκρη τῆς προβοσκίδος του, καὶ τὸ τρίτο τὴν ἄκρη τῆς τρίχινης φούντας τῆς οὐρᾶς του· κι ὅταν τὰ ρώτησαν «Τί εἶναι ὁ ἐλέφας;», ἀπάντησαν· τὸ πρῶτο ὅτι «Ὁ ἐλέφας εἶναι ἓνα σκληρὸ καὶ στιλπνὸ πραγματάκι», τὸ δεύτερο ὅτι «Ὁ ἐλέφας εἶναι ἓνα πραγματάκι πολὺ ἀπαλὸ καὶ μαλακὸ καὶ τρυφερό», καὶ τὸ τρίτο ὅτι «Ὁ ἐλέφας εἶναι ἓνα μικρὸ πραγματάκι καμωμένο ἀπὸ τρίχες».

Μοιάζουν καὶ μ' ἓνα πλῆθος φρενοβλαβῶν ἑνὸς φρενοκομείου, οἱ ὁποῖοι μέσα ἀπὸ τὴν κλειδωμένη καγκελωτὴ πύλη τοῦ ἰδρύματος ἔβλεπαν τὴν ταμπέλλα του, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ δοῦν στὸ ἀπ' ἔξω τῆς τί γράφει. καὶ ρώτησαν ἓναν περαστικό· «Τί γράφει ἡ ταμπέλλα;». κι ἐκεῖνος τοὺς διάβασε· «Φρενοκομεῖο». καὶ εἶπαν ὅλοι τοὺς ὁμοφώνως· «Ἄ! τρελλοὶ εἶστε σεῖς οἱ ἀπ' ἔξω; ἐμεῖς ὅμως οἱ ἀπὸ μέσα δὲν εἴμαστε τρελλοί, γιατί ἀπὸ τὴ μεριά μας ἡ ταμπέλλα δὲν γράφει τίποτε».

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἐρμηνευταὶ τοῦ Ἴσραματος, οἱ μικρονοϊκοί, οἱ ἀμαθεῖς, οἱ ἀφλόγιστοι εὐνοῦχοι, οἱ παθιασμένοι ἀντιβιβλικοί, οἱ ἀποβλακωμένοι φιλομόναχοι καὶ γεροντολιγούρηδες, οἱ καλογερόπληκτοι καὶ σεμνότυφοι ὑποκριταί, οἱ ἀπόσκληροι πουριτανοί, οἱ ξεκούτηδες, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ καταλάβουν τί λέει τὸ Ἴσραμ· κι ἔλεγαν καββαλιστικὲς ἢ ἀντιβιβλικὲς μποῦρδες γαργάρες καὶ σαχλαμάρες. σὲ κάθε ἀβάρβατον, σὲ κάθε *κωλύοντα γαμεῖν*, σὲ κάθε σεμνότυφο πουριτανό, σὲ κάθε ἄπιστο ἀντιβιβλικό, τὸ Ἴσραμ εἶναι ἀκατανόητο· γιὰ μερικοὺς καὶ ἀπόβλητο, ἀπαγορευμένο. ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἰακίβ καὶ ἐδῶθε (θ. 135 μ.Χ.) πάντοτε παρανοεῖται. καὶ κανεὶς δὲν φαντάζεται τὰ ὅσα λέει τὸ κείμενο. γι' αὐτὸ τὸ Ἴσραμ ἔχει ἐξαπλάσια ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα ἀπὸ τὸ πιὸ πολυερμηνευμένο βιβλίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. οἱ πρὸ Χριστοῦ Ἰβραῖοι ὅμως καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τὸ καταλάβαιναν ὅλοι πολὺ καλά· ὅτι εἶναι ἐρωτικὸ γαμικὸ σεξουαλικό.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰακίβ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους Χρι-

στιανοί, ἄλλοι ἀπὸ ἄσφαιρο κοκοριλίκι κι ἄλλοι ἀπὸ φόβο κι αὐτο-νόνητη ἀτολμία, δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν αὐτὸ τὸ κομμάτι τῆς Βίβλου. τὸ ἐρμήνευσα γιὰ τοὺς πιστοὺς, τοὺς ἀγνοῦς, τοὺς ἀθῶους, τοὺς τρομοκρατημένους ἀπὸ τὸ τσαρλατανικὸ κοκοριλίκι τῶν ἀγρίων πουριτανῶν καὶ τῶν βρόμικων ἀντιβιβλικῶν, οἱ ὁποῖοι τοὺς καταφλυαροῦσαν μὲ τὶς ἀντιβιβλικές των γαργάρες καὶ σαχλαμάρες. γιὰτὶ δὲν ξέρουν ὄχι μόνον νὰ ἐρμηνεύσουν τὴ Βίβλο, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ γαμήσουν· πού αὐτὸ τὸ ξέρουν *φυσικῶς ἀκόμη καὶ τὰ ἄλογα ζῶα*, καὶ δὲν χρειάζονται καμμία «σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγησι» (Ἰδ 2,8), τὴν ὁποία προθυμοποιοῦνται νὰ «διδάξουν» στ' ἀνήλικα παιδιὰ πάρα πολλοὶ ἀκάθαρτοι καὶ ψυχανώμαλοι μαστροποὶ.

Ἐρμήνευσα λοιπὸν τὸ Ἴσμα, ὅπως τὸ βλέπετε τώρα, τὸ 1979 σὲ ἡλικία 38 ἐτῶν· ἀνέστειλα τὴ δημοσίευσί τῆς ἐρμηνείας μου 43 χρόνια, μέχρι νὰ δημοσιεύσω τὴ Βίβλο ἐκδεδομένη σ' ἐκκλησιαστικὴ κριτικὴ ἔκδοσί μου ἀπὸ ἀρχαία χειρόγραφα καὶ μεταφρασμένη πάλι ἀπὸ μένα, καὶ τώρα ὠλοκλήρωσα καὶ προσφέρω ὅλο τὸ ἐπὶ τῆς Βίβλου ἔργο μου· καὶ τὴν Ἐρμηνεία μου στὸ Ἴσμα· κι ἓνα *Γεροντικόν*, τὸ πληρέστερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα Γεροντικά, τὰ ὁποῖα εἶναι μόνον ἐπιλεκτικὰ τσιμπολογήματα. ἦταν καιρὸς.

Ἔχω κάτι λίγα ἀκόμη νὰ προσφέρω, ἀπαραίτητα γιὰ τοὺς Χριστιανούς, κι ἔπειτα θὰ μπορῶ μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου νὰ πῶ· Κύριε, σ' εὐχαριστῶ πού μ' εὐνόησες τόσο. *νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, ἐν εἰρήνῃ*. καὶ εἶμαι τώρα 81 ἐτῶν.

Ὁ πανίσχυρος καὶ ζάπλουτος καὶ *φιλογύνης* Σαλωμών (Βα 23,1) ἦταν, ὅπως εἶπα, βασιλεὺς πολυγαμώτατος· εἶχε στὴ ζωὴ του 1000 (χιλίες) γυναῖκες καὶ νεάνιδας ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, δηλαδὴ ἀναριθμητες παρθένες οἱ ὁποῖες περιέμεναν τὴ σειρά τους γιὰ τὴ διακόρευσί τους. ἀπὸ τὶς 1000 διακορευμένες του οἱ 700 ἦταν *ἄρχουσαι*, δηλαδὴ βασίλισσες, καὶ οἱ 300 *παλλακαί*, δηλαδὴ νόμιμες γκόμενες· κάτι πού ἴσχυε σ' ὅλα τὰ ἔθνη καὶ κράτη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. φαίνεται αὐτὸ καὶ στὰ συνομήλικα τοῦ Ἰσματος Ὀμηρικὰ Ἔπη. γιὰ τέτοια γκόμενα τρώγονταν μεταξὺ τους σὰν τὶς γάτες ὁ Ἀχιλλεὺς κι ὁ Ἀγαμέμνων καὶ προκάλεσαν τὰ προβλήματα πού ἡ «καταγραφή» τους ἀπαρτίζει τὴν Ἰλιάδα. καὶ τέτοιες παλλακαὶ - θεσμικὲς γκόμενες ἦταν οἱ ἄλλες πλὴν τῆς Πηνελόπης γυναῖκες τοῦ Ὀδυσσεύς, μὲ τὶς ὁποῖες ἀσχημονοῦσαν οἱ μνηστήρες, μέχρι νὰ καταφέρουν καὶ τὴν Πηνελόπη, ὅπως ἤλπιζαν κι ὅπως λέγεται στὴν Ὀδύσεια, καὶ μέχρι πού τοὺς σκότωσε ὅλους προσωπικὰ καὶ ἰδιοχείρως ὁ Ὀδυσσεὺς (= Ἐκδικητής· ἀπὸ τὸ ῥῆμα *ὀδύσσομαι*, πού μέχρι στιγμῆς δὲν τὸ ἐρμήνευσε κανεὶς, οὔτε ἀρχαῖος γραμματικὸς οὔτε σημερινὸς φιλόλογος). κάθισα καὶ λογάρισα ὅτι, ἀφοῦ ὁ Σαλωμών, πού βασίλευσε καὶ χρημά-

τισε ἔγγαμος ἐπὶ 40 χρόνια, ἀπὸ 12 μέχρι 52 πὸν πέθανε, εἶχε 1000 γυναῖκες, στὴν κάθε μία ἀνήκει $(365 \times 40 = 14.600 \cdot 14.600 : 1000 = 14,6)$ περίπου ἓνα δεκαπενθήμερο· μισὸς «μήνας τοῦ μέλιτος» καὶ τίποτε ἄλλο. ἢ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ, ἢ *Σουλαμίτις*, ἦταν *ἄρχουσα* (= βασιλίσσα), καὶ ἐξυμνεῖται μάλιστα ἀπὸ τὸν νεαρὸ τότε Σαλωμών ὡς ἡ *μία* καὶ ἡ πάνω ἀπ' ὅλες καὶ ἡ ἀξεπέραστη· πιθανολογῶ ὅτι «ὁ μήνας τοῦ μέλιτος» τῆς διήρκεσε 22 μέρες, ὅσες καὶ οἱ στροφές τοῦ Ἰσραήλ τῆς. καὶ ἔπειτα ἡ ἀθῶα αὐτὴ χωριατοπούλα, βασίλισσα πιά, ζοῦσε μὲ τίς γλυκὲς καὶ ἀνεπανάληπτες ἀναμνήσεις τῆς καὶ ἴσως μὲ τὸ ἓνα παιδί τῆς. καὶ ἔγραψε τὸ Ἰσραήλ.

Κι ὁ Κύριος εἶδε τὸ βιβλίον τῆς αὐτὸ τόσο ἀθῶο, τόσο σωστό, τόσο ὠφέλιμο, ὄντως θεόπνευστο, πὸν τὸ ἐνέταξε ὁ πάνσοφος σχεδιαστής καὶ παντοδύναμος κατασκευαστὴς τοῦ σύμπαντος μέσα στὸν Κανὸνα τῆς Βίβλου ὡς «Ἐγχειρίδιον σεξουαλικῆς ἀγωγῆς», ὅπως φρονῶ. τὸ Ἰσραήλ εἶναι Γαμοβιβλίον, γραμμένο ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τῆς γυναικός, ἀπαραίτητο στοὺς ἀνθρώπους τοῦ θεοῦ, ὅπως ἔκρινε ὁ Κύριος.

Στὴ γεμάτη ἑλληνικὲς λέξεις ἰνδικὴ γλῶσσα, τίς ὁποῖες αὐτὴ προσέλαβε, ὅταν γιὰ μερικὸς αἰῶνες ἢ Ἰνδία χρημάτισε ἑλληνικὸ καὶ ἑλληνόγλωσσο κράτος, μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, καὶ ὅχι ὅτι ἢ δῆθεν «ἰνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα» τῶν ἀγγλικῶν φαντασιώσεων εἶχε δῆθεν κοινὲς ρίζες λέξεων μὲ τὴν ἑλληνικὴ, λέξεις ἑλληνικὲς πὸν σήμερα πιά εἶναι παρεφθαρμένες, σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα τὸ *βιβλίον* λέγεται ἰνδιστὶ *σούτρα* (= «ὄρμαθὸς ἐνεπιγράφων πινακίδων» ἀρχικά). καὶ τὸ *Γαμοβιβλίον* λεγόταν *Γαμο-σούτρα* ἢ *Γαμα-σούτρα*, ἢ μὲ πιὸ παρεφθαρμένη προφορὰ *Γκαμα-σούτρα* καὶ *Καμα-Σούτρα*. διάβασα καὶ ενα τέτοιο ἰνδικὸ βιβλίον. θεέ μου! τί παιδεραστία! τί βρομιά! τί γεροντικὴ ἀμηχανία! τί ἀνωμαλία! τί βλακεία!

Τὸ Ἰσραήλ, πὸν τὸ ἔγραψε ἢ διαλεχτὴ τοῦ Κυρίου ἀθῶα καὶ πανέξυπνη καὶ ταλαντοῦχος καὶ ἀδικημένη κοπέλλα, ἢ Σουλαμίτις, πὸν δὲν μᾶς ἄφησε οὔτε τὸ προσωπικὸ τῆς ὄνομα, ὁ Κύριος τὸ προώρισε γιὰ ἀγνὸ καὶ ὑποδειγματικὸ καὶ κυρίως θεόπνευστο Γαμοβιβλίον, ἀπαραίτητο ὅσο καὶ τ' ἄλλα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς γιὰ τοὺς ἀγνοὺς πιστοὺς του.

Αὐτὸ κατάλαβα, μόλις συνέλαβα τὸ νόημα τοῦ Ἰσραήλ τὸ ἀπόγευμα τῆς 19-12-1978, καὶ ἀπὸ τότε ἄλλαξε ἡ νοοτροπία μου· κυριολεκτικὰ δηλαδὴ *μετανόησα*· δηλαδὴ «μετέβαλα νοοτροπία». δὲν ξέρω τί θὰ τοὺς κάνη ὁ Κύριος τοὺς πρωταιτίους πὸν συνετέλεσαν στὸ μουντζούρωμα τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἰσραήλ καὶ στὸν ἀκρωτηριασμὸ κιόλας τοῦ κειμένου του, καὶ στὴν ἀπόκρυψη τοῦ μέρους αὐτοῦ τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἐπὶ 19 αἰῶνες, ἀλλὰ καταλαβαίνω ὅτι δὲν θὰ πε-

ράσουν καλὰ στὴν ἄλλη ζωὴ· καὶ ἤδη δὲν περνοῦν καλὰ ἐκεῖ πολλοὶ ἀπ' αὐτούς· καὶ δυστυχῶς γι' αὐτούς τὸ καθαρτήριο (purgatorium) τοῦ «ἀλαθήτου» χαλίφη τῆς Ῥώμης εἶναι μόνο ἓνα διαβολικὸ κι αἰσχροὸ κερδοσκοπικὸ ψέμμα.

Ἄσμα στὴ γλῶσσα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λέγεται τὸ μὴ λατρευτικὸ καὶ λειτουργικὸ ποίημα, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὸν ὄρο *ῥυμος* ποῦ εἶναι τὸ πρὸς τὸν θεὸ κατὰ τὴ λατρεία του λεγόμενο· ὅπως σήμε-ρα δὲν θὰ λέγαμε *τραγούδι* ἓνα λειτουργικὸ τροπάριο, οὔτε *τροπάριο* ἓνα δημοτικὸ τραγούδι. ὁ ἀρχικὸς τίτλος τοῦ κειμένου αὐτοῦ εἶναι ἀπλῶς Ἄσμα. ὁ τίτλος Ἄσμα ἁσμάτων εἶναι, ὅπως εἶπα, μασοριτικὸ σκεῦασμα τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος. ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα δὲν ἔχει ὑπερθετικὸ βαθμὸ ἐπιθέτων, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἔχει μιὰ ἑβραϊζουσα γενική, ὅπως *ἄγια ἀγίων* (= *ἀγιώτατα*), *σάββατον σαββάτων*, *ματαιότης ματαιότητων*, καὶ ἄλλα τέτοια. αὐτὴ τὴ μετὰ Χριστὸν κι «ἔξυμνητικὴ» ὑπέρθεσι γιὰ τὸ Ἄσμα τὴ μαστόρευε κουτοπονήρως ὁ πρωτομασορίτης ἀρχιρραββῖνος Συμεὼν βὲν Ἄκιβά, κι ἀπέβλεπε στὸ νὰ ῥίξει στάχτη στὰ μάτια τῶν θυμάτων τῆς σεμνότυφης καὶ κουτοπόνηρης καὶ ἀσεβοῦς καὶ βλάσφημης παραχαράξεως καὶ πλαστογραφίας εἰς βάρος τοῦ Ἄσματος, ἐφαρμόζοντας τὴν παροιμία «Νὰ σὲ κάψω, Γιάννη, καὶ νὰ σ' ἀλείψω μῦξα, νὰ γιάννη». διότι αὐτὸς τὸ Ἄσμα τὸ ῥήμαξε ἀκρωτηριάζοντας τὸ πολὺ βάνουσα καὶ παρερμηνεύοντάς το ἀκόμη βανασότερα μὲ τοὺς παλαβοὺς καββαλισμοὺς του, ἐρμηνεύοντας λ.χ. ὅτι τὰ δυὸ μεγάλα καὶ λαχταριστὰ βυζιά τῆς πανόρμορφης κοπέλλας εἶναι οἱ δυὸ πέτρινες πλάκες μὲ τὶς δέκα ἐντολές! καὶ μὲ τὴν ἔξυμνητικὴ προσθήκη Ἄσμα ἁσμάτων ἔκανε ὅ,τι κάνει ἓνας ὅταν βρίζη κάποιον ἀποκαλώντας τον «ἀνηθικούλη» καὶ «διεστραμμενούλη» ἢ «βρομερούλη». καὶ ἡ ἐπόμενη ἐπίσης προσθήκη *ὅ ἐστι τῷ Σαλωμών* εἶναι τοῦ Ἄκιβά· καὶ σημαίνει ὅτι ποιητὴς του εἶναι ὁ βασιλεὺς Σαλωμών.

Εἶπα κι ἐδῶ προηγουμένως καὶ στὴν «Εἰσαγωγή στὴ Βίβλο» (Θεσσαλονίκη 2020) τὸ εὐνόητο καὶ αὐτονόητο ὅτι, καθὼς τὸ Ἄσμα εἶναι ποίημα διαλογικὸ, ὅπου διαλέγονται πέντε (*Νεᾶνις*, *Σαλωμών*, *Ἀδελφοὶ Νεάνιδος*, καὶ ἄλλοι δυὸ *Χοροὶ* (*N Σ A X*)), ποῦ δὲν εἶναι πάντοτε χοροὶ τῶν ἴδιων προσώπων, ἔχει δὲ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ διαλογικὰ μέρη του καὶ μέρη ἀφηγηματικά, κι ὅτι τ' ἀφηγηματικὰ μέρη εἶναι πάντοτε τῆς *Νεάνιδος*, κι ὅτι ἐπομένως τὸ Ἄσμα συνέταξε τὸ ἀφηγούμενο πρόσωπο, δηλαδὴ ἡ *Νεᾶνις*. αὐτὴ ἡ *Νεᾶνις* δὲν λέει τὸ προσωπικὸ τῆς ὄνομα ἀλλὰ τὸ πατριωτικὸ τῆς *Σουλαμιτῆς*, κι αὐτὸ διὰ στόματος κάποιου *Χοροῦ*· ἦταν πανόμορφη ὄχι μόνο στὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ στὸ ταπεινὸ φρόνημά της. πολὺ σεμνὸ κι αὐθεντικῶς σεμνὸ. ὅταν θὰ τελειώσετε τὴν ἀνάγνωσι τοῦ παρόντος ἐρμηνευτικοῦ ὑπομνήματός μου, θὰ ἔχετε καταλάβει ὅτι ἔχω δίκαιο.

Ἡ *Σουλαμίτις* αὐτὴ ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς (140) γυναῖκες τοῦ βασιλέως Σαλωμών, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν περίπου 30-32 ἐτῶν· ἡ Ἰδία τότε ἦταν, νομίζω, 15-16 ἐτῶν, ἀλλὰ τὸ Ἄσμα τὸ ἔγραψε, ὅταν ἦταν περίπου 20 ἐτῶν.

Ὅπως εἶπα προηγουμένως κι ἀπέδειξα καὶ στὴν «Εἰσαγωγή στὴ Βίβλο» τὸ 2020, τὸ κείμενο τοῦ Ἄσματος εἶναι κατασπαραγμένο· ἐπὶ πλεόν, ἀπὸ τὸν Ἀκίβὰ μέχρι τὸν 16^ο αἰῶνα ἐρμηνευόταν μόνο καββαλιστικῶς, ἀπὸ τὸν 16^ο αἰῶνα κι ἔπειτα ἐρμηνεύεται ἄλλοτε καββαλιστικῶς πάλι κι ἄλλοτε βλακωδῶς καὶ σαχλῶς. ἡ παροῦσα μου ἐρμηνεία εἶναι ἡ πρώτη καὶ μόνη σωστή, ἐρμηνεύω τὸ Ἄσμα ἐπὶ τέλους σωστά, ὅπως ἐρμηνεύεται νηφαλίως τ' ὁποιοδήποτε κείμενο. περιέχει βέβαια πολλὴ ἀλληγορία, ἀλλ' αὐτὸ δὲν δικαιώνει κανέναν καββαλιστὴ, ὥστε νὰ μᾶς φλομώση μὲ τὶς ἀντιγαμικὲς τσαρλατανιές του. ἐρμηνεύω γλωσσικῶς φιλολογικῶς καὶ ἱστορικῶς, δηλαδή ὅπως ἐρμηνεύονται τὰ Εὐαγγέλια. ἀλλ' ὅπως στὰ Εὐαγγέλια, τὶς παραβολὲς τοῦ Κυρίου, ὅταν εἶναι ἀλληγορικὲς σὰν ἐκείνη τοῦ *σπορέως*, τὶς ἐρμηνεύουμε ὡς ἀλληγορικὲς, ἔτσι καὶ στὸ Ἄσμα ἐγὼ γιὰ πρώτη καὶ μόνη φορὰ διακρίνω κι ἐρμηνεύω τ' ἀλληγορικὰ μέρη του ὡς ἀλληγορικά. οὔτε παλάβωσα οὔτε σαχλαμαρίζω. ὡς φιλόλογος ποὺ τιμῶ τὴν ιδιότητά μου κι ὡς πιστὸς δοῦλος τοῦ Κυρίου ποὺ σέβομαι τὴ μεγαλειότητά του καὶ περιμένω ἀπ' αὐτὸν τὴ σωτηρία μου, ἐρμηνεύω ἐν φόβῳ Κυρίου σωστά, ἀγνοώντας καὶ τοὺς παλαβοὺς σεμνοτύφους καὶ τοὺς ὑστερικοὺς ἀπὸ τὴ λύσσα τοὺς βλάκες ποὺ φαντασιώνονται καὶ σαχλαμαρίζουν. διότι, θὰ τὸ ἐπαναλάβω, εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἓνας σημερινὸς Χριστιανός, ὅταν πρωτοδιαβάξῃ τὸ Ἄσμα, σχεδὸν σοκάρεται. ἔτσι κι ἐγὼ ἔμεινα κατάπληκτος, ὅταν σὲ ἡλικία 16 ἐτῶν διάβασα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη κι ἔφτασα καὶ στὸ Ἄσμα.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΑΣΜΑ

Α

- 1**
- 1 A Ἡ ἀδελφή ἡμῶν μικρὰ
καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει·
- 2 τί ποιήσωμεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν
ἐν ἡμέρᾳ ἧ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ;
- 3 εἰ τεῖχος ἐστίν,
οἰκοδομήσωμεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλλξεις ἀργυρᾶς,
- 4 καὶ εἰ θύρα ἐστί,
διαγρᾶψωμεν ἐπ' αὐτὴν σανίδα κεδρίνην.
- 5 N Ἐγὼ τεῖχος
καὶ οἱ μαστοὶ μου ὡς πύργοι.
- 6 ἐγὼ ἤμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν
ὡς εὐρίσκουσα εἰρήνην.
- 7 οἱ υἱοὶ τῆς μητρὸς μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί,
ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν.
- 8 ὁ ἀμπελῶν ὁ ἐμὸς ἐνώπιόν μου,
τὸν ἀμπελῶνα τὸν ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.
- 9 ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ Σαλωμῶν ἐν Βεελαμών·
ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ τοῖς τηροῦσιν.
- 10 ἀνῆρ οἴσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ
χιλίους καὶ διακοσίους ἀργυρίου·
- 11 οἱ χίλιοι τῷ Σαλωμῶν
καὶ οἱ διακόσιοι τοῖς τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ.

Β

- 2**
- 1 N Ὁ καθήμενος ἐν κήποις,
ἑταῖροι προσέχοντες τῇ φωνῇ σου,
ἀκούτισόν μοι.
- 2 φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων τοῦ στόματος αὐτοῦ.
- 3 Σ Ὅτι ἀγαθοὶ οἱ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον
καὶ ἡ ὄσμῃ τῶν μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.
- 4 N Μύρον ἐκκενωθὲν τὸ ὄνομά σου·
διὰ τοῦτο αἱ νεάνιδες ἠγάπησάν σε, εἴλκυσάν σε.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΑΣΜΑ

A

- 1 1 A Ἡ ἀδερφή μας εἶναι μικρὴ
καὶ βυζιά δὲν ἔχει
2 τί θὰ τὴν κάνουμε τὴν ἀδερφή μας
τὴν ἡμέρα ποὺ θ' ἀρχίσουν νὰ τῆς λέν ἐρωτόλογα;
3 ἂν τὴ λογαριάσης γιὰ κάστρο,
νὰ κτίσουμ' ἐπάνω τῆς ἐπάλξεις ἀσημένιες,
4 ἂν τὴ λογαριάσης γιὰ πόρτα,
νὰ τῆς κάνουμε οὐγία μὲ κέδρινη σανίδα.
5 N Νᾶμαι λοιπὸν ποὺ ἔγινα κάστρο
καὶ τὰ βυζιά μου ὀλόκληροι πύργοι.
6 ἐγὼ μπροστὰ στὰ μάτια τους
παρίστανα τὴν ἥσυχη κι ἀδιάφορη.
7 οἱ γιοὶ τῆς μάννας μου μὲ μάλλωσαν,
μὲ ἔβαλαν φυλάκισσα στὸν ἀμπελῶνα.
8 τὸν ἀμπελῶνα μου τὸν ἔχω μπροστὰ μου,
τὸν ἀμπελῶνα μου καθόλου δὲν τὸν φύλαξα.
9 ὁ Σαλωμὼν ἔχει στὴ Βεελαμὼν ἕναν ἀμπελῶνα
ἔδωσε τὸν ἀμπελῶνα του στοὺς καλλιεργητάς.
10 ὁ κάθε ἄντρας βγάζει τὴ σοδειὰ ποὺ βγάζει,
χίλιους διακόσιους σίκλους ἀσημένιους
11 οἱ χίλιοι πηγαίνουν στὸ Σαλωμὼν
καὶ οἱ διακόσιοι σ' ἐκείνους ποὺ φροντίζουν τὴ σοδειὰ του.

B

- 2 1 N Ἦ ἐσὺ ποὺ κάθεσαι στοὺς κήπους,
ποὺ οἱ ἀκόλουθοί σου προσέχουν στὸ πρόσταγμά σου,
μίλα μου νὰ σ' ἀκούσω.
2 φίλα με μὲ τὰ φιλιὰ τοῦ στόματός σου.
3 Σ Ναί, γιὰ τὰ βυζιά σου εἶναι ἀπὸ τὸ κρασί καλλίτερα
καὶ τοῦ κορμιοῦ σου ἢ ὁσμὴ πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἀρώματα.
4 N Μύρο χυμένο ὀλόγυρα εἶναι τὸ ὄνομά σου
γι' αὐτὸ τὰ κορίτσια σ' ἀγαποῦν, σὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω.

- 5 Σ Ὅπισω σου εἰς τὴν ὁσμὴν τῶν μύρων σου δραμοῦμεν.
 6 Ν Εἰσήνεγκέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ.
 7 Σ Ἄγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοί·
 ἀγαπήσωμεν τοὺς μαστοὺς σου ὑπὲρ τὸν οἶνον·
 εὐθύτης ἠγάπησέ σε.
 8 Ν Φύγε, ἀδελφιδέ μου, καὶ ὁμοιώθητι τῷ δόρκωνι
 ἢ τῷ νεβροῦ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Ἀρωμάτων.
-

Γ

- 3 1 Ν Μέλαινά εἰμι καὶ καλή, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
 ὡς τὰ σκηνώματα Κηδάρ, ὡς αἱ δέσσεις τοῦ Σαλωμών.
 2 μὴ βλέψητέ με, ὅτι ἐγὼ εἰμι μεμελανομένη,
 ὅτι παρέβλαψέ με ὁ ἥλιος.
 3 Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου·
 ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ;
 4 μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη
 ἐπ' ἀγέλαις τῶν ἐταίρων σου.
 5 Σ Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν, ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν,
 ἔξελθε σὺ ἐν πτέρυγαις τῶν ποιμνίων,
 6 καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους σου
 ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων.
 7 τῇ ἵππῳ μου ἐν ἄρμασι φαραὼ
 ὁμοίωσά σε, ἢ πλησίον μου.
 8 τί ὠραιώθησαν αἱ σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος!
 ὁ τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι!
 9 ὁμοιώματα χρυσοῦ ποιήσομέν σοι
 μετὰ στιγμάτων ἀργυρίου.
 10 Ν Ἔως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀνακλίσει αὐτοῦ,
 τὸ νάρδος μου ἔδωκε τὴν ὁσμὴν αὐτοῦ.
 11 ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί,
 ἀνά μέσον τῶν μαστῶν μου αὐλισθήσεται.
 12 βότρως τῆς κύπρου ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί
 ἐν ἀμπελῶσιν Ἐγγαδί.

Δ

- 4 1 Σ Ἴδου εἶ καλή, ἢ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή·
 οἱ ὀφθαλμοί σου περιστρεαὶ <ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου> .
 2 Ν Ἴδου εἶ καλός, ὁ ἀδελφιδός μου, καὶ γε ὠραῖος·
 πρὸς τῇ κλίνῃ ἡμῶν σύσκιος.

- 5 Σ Τρέχω ἀπὸ πίσω σου ἐγὼ στ' ἄρωμα τοῦ κορμιοῦ σου.
 6 Ν Ὁ βασιλιᾶς μὲ ἔβαλε μὲς στὴν κρεβατοκάμαρά του.
 7 Σ Σὲ χαίρομαι καὶ σὲ ἀπολαμβάνω
 λαχταρῶ τὰ βυζιά σου παραπάνω ἀπὸ τὸ κρασί·
 εἶσαι σκέτη ἀπόλαυσι.
 8 Ν Ὅρμα, ἀγαπημένε μου, καὶ κάλπαζε σὰν τὸ ζάρακαδο
 ἢ σὰν τὸν ἔλαφο ἐπάνω στὰ Βουνὰ τῶν Ἀρωμάτων.
-

Γ

- 3 1 Ν Εἶμαι μαύρη ἀλλ' ὁμορφη, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
 σὰν τὰ τσαντίρια τῆς Κηδάρ, σὰν τὶς ἀυλαῖες τοῦ Σαλωμών.
 2 μὴ μὲ βλέπετε ποὺ εἶμαι μαυρισμένη,
 εἶναι ποὺ μ' ἔκαψε ὁ ἥλιος.
 3 Πές μου ἐσύ, ποὺ σ' ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου,
 ποῦ βόσκεις; ποῦ σταλίζεις τὸ μεσημέρι;
 4 γιὰ νὰ μὴ φανῶ σὰν πόρνη τοῦ δρόμου καλυμμένη
 στὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου.
 5 Σ Ἄν δὲν τὸ κρίνης ἀταίριαστο γιὰ σένα, ὁμορφη κοπέλλα,
 ἔβγα ἐσὺ καὶ πᾶρε καταπόδι τὰ κοπάδια,
 6 καὶ βόσκει τὶς γίδες σου
 δίπλα στῶν βοσκῶν τὶς καλύβες.
 7 Μὲ τὴ φοράδα μου στὸ ἄρμα μου τὸ φαραωνικὸ
 σὲ παρομοιάζω, ταίρι μου.
 8 τί ὁμορφα ποῦναι τὰ μάγουλά σου! σὰν τῆς τρυγόνας·
 ὁ λαιμός σου σὰ λαιμαριά μὲ χάντρες φιλντισένιες.
 9 σκουλαρίκια θὰ σοῦ κάνω ἀπὸ χρυσάφι
 μὲ βούλες ἀπὸ ἀσήμι.
 10 Ν ὄσσην ὥρα ὁ βασιλιᾶς εἶναι στὸ κρεβάτι του,
 τὸ νάρδος μου δίνει τὴ μοσχοβολία του.
 11 στηθόδεσμος τῆς στακτῆς μοῦ γίνετ' ὁ ἀγαπημένος μου,
 πλαγιάζει στὰ βυζιά μου ἀνάμεσα.
 12 ὁ ἀγαπημένος μου στὴν ἀγκαλιά μου γίνετ' ἀνθοστάφυλο
 στῆς Ἐγγαδι τοὺς ἀμπελῶνες.

Δ

- 4 1 Σ Τί ὁμορφη ποὺ εἶσαι, ταίρι μου, τί ὁμορφη ποὺ εἶσαι!
 τὰ μάτια σου περιστέρια < ἔξω ἀπὸ τὴν καλύπτρα σου > .
 2 Ν Τί ὁμορφος ποὺ εἶσαι, ἀγαπημένε μου, καὶ στὸν καιρὸ σου βέβαια!
 τὸ κρεβάτι μου τὸ σκεπάζεις μὲ τὸν ἴσκιο σου.

- 3 Σ Αἱ δοκοὶ τῶν οἴκων ἡμῶν κέδροι,
τὰ φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι.
- 4 Ν Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου,
κρίνον τῶν κοιλάδων.
- 5 Σ Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν
οὕτως ἢ πλησίον μου ἀνά μέσον τῶν θυγατέρων.
- 6 Ν Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ
οὕτως ὁ ἀδελφιδός μου ἀνά μέσον τῶν υἱῶν.
7 ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα,
καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου.
8 εἰσαγάγετέ με εἰς τὸν οἶκον τοῦ οἴνου,
τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην·
9 στηριξατέ με ἐν μύροισι, στοιβάσατέ με ἐν μήλοις,
ὅτι τερωμένη ἀγάπης ἐγώ.
10 ἢ εὐὸνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου,
καὶ ἢ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.

E

- 5 1 Σ Ὁρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
2 ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην,
ἕως ἂν θελήσῃ.
- 3 Ν Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου! ἰδοὺ οὗτος ἦκει
πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.
4 ὁμοίος ἐστὶν ὁ ἀδελφιδός μου τῷ δόρκωνι
ἢ τῷ νεβρῶ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθὴλ.
- 5 Σ Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς ἀφανίζοντας ἀμπελῶνα,
καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν.
- 6 Ν ἀδελφιδός μου ἐμοὶ κἀγὼ αὐτῶ,
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοισι.
7 Ἔως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα
καὶ κινήσῃ αἱ σκιαί,
8 ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι σύ, ἀδελφιδέ μου, τῷ δόρκωνι
ἢ τῷ νεβρῶ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Κοιλωμάτων.

Y

- 6 1 Ν Ἰδοὺ οὗτος ἔστηκεν ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν
παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων, ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων.
2 ἀποκρίνεται ὁ ἀδελφιδός μου καὶ λέγει μοι·

- 3 Σ Τὰ δοκάρια τοῦ οἴκου μου κέδροι,
οἱ γκριντιές μου κυπαρίσσια.
- 4 Ν Εἶμαι ἓνα λουλούδι τοῦ κάμπου,
ἓνα τῶν κοιλάδων ἀνθολούλουδο.
- 5 Σ Σὰν τὸ λουλούδι ἀνάμεσα στ' ἀγκάθια
ἔτσι εἶναι τὸ ταῖρι μου ἀνάμεσα στὰ κορίτσια.
- 6 Ν Σὰν τὸ κυδωνόδεντρο ἀνάμεσα στοῦ περιβολιοῦ τὰ δέντρα
ἔτσι εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου ἀνάμεσα στὰ παλληκάρια.
- 7 στὸν ἴσκιό του λαχτάρησα καὶ κάθισα
καὶ ὁ καρπὸς του στὸ στόμα μου γλυκός.
- 8 βάλτε με μέσα στὸ σπίτι ποὺ πίνουν κρασί,
νιώστε με ὅτι εἶμαι μεθυσμένη ἀπὸ ἀγάπη.
- 9 βάλτε με νὰ πλαγιάσω στὰ μύρα, νὰ πλαγιάσω ἐπάνω στοῦ κυ-
δωνιοῦ τὸ ἄρωμα,
γιατὶ εἶμαι λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη.
- 10 τ' ἀριστερό του χέρι κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου,
καὶ μὲ τὸ δεξιὸ του μ' ἀγκαλιάζει.

Ε

- 5 1 Σ Σᾶς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαίθρου,
2 μὴν ξυπνήστε καὶ σηκώστε τὴν ἀγάπη μου,
μέχρι ποὺ τῆς ἀρέσει.
- 3 Ν Ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου! νᾶτος ἔρχεται,
πηδώντας ἐπάνω στὰ βουνά, καλπάζοντας ἐπάνω στοὺς λόφους.
- 4 σὰν τὸ ζάγκαδο κάνει ὁ ἀγαπημένος μου
ἢ σὰν τὸν ἔλαφο ἐπάνω στὰ βουνὰ τῆς Βεθὴλ.
- 5 Σ Πιάστε μου τ' ἀλεπουδάκια ποὺ χαλοῦν τὸν ἀμπελῶνα,
γιατὶ οἱ κληματαριές μου εἶναι πάνω στὸ λουλούδιασμά τους.
- 6 Ν Ὁ ἀγαπημένος μου στὴν ἀγκαλιά μου κι ἐγὼ στὴν ἀγκαλιά του,
ὁ βοσκὸς ποὺ βόσκει μέσα στ' ἀγριολούλουδα.
- 7 Μέχρι νὰ ἐξαντληθῇ ἡ μέρα
καὶ νὰ σβήσουν οἱ σκιές,
8 γύρνα κατὰ δῶ καὶ κάνε σύ, ἀγαπημένε μου, σὰν τὸ ζάγκαδο
ἢ σὰν τὸν ἔλαφο ἐπάνω στὰ Βουνὰ μὲ τὴν Κοιλάδα.

Υ

- 6 1 Ν Νᾶτος! στέκεται πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο μου,
σκύβει νὰ δῆ ἀπὸ τὰ παράθυρα, νὰ δῆ μέσ' ἀπὸ τὸ δικτυωτό.
- 2 φωνάζει ὁ ἀγαπημένος μου καὶ μοῦ λέει·

- 3 Σ Ἄνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου,
καλή μου, περιστερά μου·
- 4 ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρήλθεν,
ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῶ.
- 5 τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῆ,
καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακε.
- 6 φωνὴ τοῦ τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν.
ἡ συκὴ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς.
- 7 αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμὴν.
8 ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου,
καλή μου, περιστερά μου,
- 10 δεῦρο σεαυτῆ, περιστερά μου, ἐν σκέπη τῆς πέτρας
ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος.
- 11 δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου
καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνὴν σου·
- 12 ὅτι ἡ φωνὴ σου ἠδεῖα
καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία.

Z

- 7 1 Ν Ἐπὶ τὴν κοίτην μου ἐν νυξίν ἐζήτησα
ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.
- 2 ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
- 3 ἀναστήσομαι δὴ καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει,
ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις,
- 4 καὶ ζητήσω ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.
5 ἐζήτησα αὐτόν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
- 6 εὔρόν με οἱ τηροῦντες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει.
7 Ἐμὴ ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου εἶδετε·
- 8 ὡς μικρὸν ὅτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν,
ἕως οὗ εὔρον ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.
- 9 ἐκράτησα αὐτόν καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν,
10 ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου
καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.

H

- 8 1 Σ Ὠρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
- 2 ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην,
ἕως ἂν θελήσῃ.

- 3 Σ Σήκω, ἔλα, ταίρι μου,
καλή μου, περιστέρα μου'
4 γιατί νά! ὁ χειμῶνας πέρασε,
ἡ βροχὴ ἔφυγε, ἀποτραβήχτηκε.
5 τὰ λουλούδια φάνηκαν στὴ γῆ,
ὁ καιρὸς τοῦ θέρους ἔφτασε.
6 ἡ φωνὴ τοῦ τρυγόνου ἀκούστηκε στὴ χώρα μας.
7 ἡ συνιὰ ἔβγαλε τὰ συνάκια της.
8 οἱ κληματαριεὺς λουλουδιάζουν, μοσχοβόλησαν.
9 σήκω, ἔλα, ταίρι μου,
καλή μου, περιστέρα μου'
10 ἔλα, περιστέρα μου, στὴ φωλιά τοῦ βράχου,
δίπλα στὸ κάστρο.
11 δείξε μου τὴν ὄψι σου,
καὶ δός μου ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου'
12 γιατί ἡ φωνή σου εἶναι γλυκειά,
καὶ ἡ ὄψι σου στὸν καιρὸ της.

Z

- 7 1 Ν Ἐπάνω στὸ κρεβάτι μου τὶς νύχτες ἀναζητῶ
ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου'
2 τὸν ἀναζητῶ καὶ δὲν τὸν βρίσκω,
τὸν φωνάζω καὶ δὲν μ' ἀκούει.
3 θὰ σηκωθῶ λοιπὸν καὶ θὰ γυροφέρω τὴν πόλι,
στὶς ἀγορὲς καὶ στὶς πλατεῖες,
4 καὶ θ' ἀναζητήσω ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου.
5 τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βρῆκα,
τὸν φώναξα καὶ δὲν μὲ ἄκουσε.
6 μὲ βρίσκουν οἱ φύλακες ποὺ περιπολοῦν στὴν πόλι.
7 Μὴν εἶδατε ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου;
8 μόλις ξεμάκρυνα λίγο ἀπὸ κοντὰ τους,
νά καὶ βρῆκα ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου.
9 τὸν γράψωσα καὶ δὲν τὸν ἄφησα,
10 μέχρι ποὺ τὸν ἔβαλα μέσα στὸ σπῆτι τῆς μάνας μου
καὶ στὴν κρεβατοκάμαρα ἐκείνης ποὺ μ' ἐγκυμόνησε.

H

- 8 1 Σ Σὰς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στά βότανα καὶ στ' ἀγρίμιμα τῆς ὑπαιθρου,
2 μὴν ξυπνήστε καὶ σηκώστε τὴν ἀγάπη μου,
μέχρι ποὺ τῆς ἀρέσει.

- 3 X 'Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου
ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμαμένη σμόρναν καὶ λίβανον
ἀπὸ πάντων τῶν κονιορτῶν τοῦ μυρεψοῦ;'

Θ

- 9 1 X 'Ἴδου ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών
ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ·
2 πάντες κατέχοντες ῥομφαίαν,
δεδιδραγμένοι πόλεμον·
3 ἀνὴρ ἡ ῥομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ
ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί.
4 φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμών
ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου.
5 τοὺς στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον
καὶ τὸ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον.
6 ἡ ἐπίβασις αὐτοῦ πορφύρα, ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον,
ἀγάπη ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ.
7 θυγατέρες Σιών, ἐξέλθετε
καὶ ἴδετε ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλωμών,
8 ἐν τῷ στεφάνῳ ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς νυμφεύσεως αὐτοῦ
καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδίας αὐτοῦ.

I

- 10 1 Σ 'Ἴδου εἶ καλή, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή·
οἱ ὀφθαλμοί σου περιστεροὶ ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.
2 τὸ τρίγωνμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν,
αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.
3 οἱ ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων,
αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ,
4 αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι,
καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.
5 ὡς σπαρτίον κόκκινον τὰ χεῖλη σου,
καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία
6 ὡς λέπτυρον τῆς ῥόας τὸ μῆλόν σου
ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.
7 ὡς πύργος Δαυΐδ ὁ τράχηλός σου
ὁ ᾧκοδομημένος εἰς θαλλιῶθ·
8 χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν,
πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.

- 3 X 'Ποιά εἶν' αὐτὴ ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο
 σὰν κολώνα καπνοῦ ἀρωματισμένη μετ' ἐμύρνα καὶ λίβανο
 ξέχρωρα ἀπ' ὅλα τοῦ μυροποιοῦ τὰ σκονάκια;'

Θ

- 9 1 X Νά τὸ φορεῖο τοῦ Σαλωμών·
 ἐξήντα ἀντρειωμένοι γύρω του οἱ πιὸ ἀντρειωμένοι τοῦ Ἰσραήλ·
 2 ὅλοι κρατοῦν σπαθί,
 δασκαλεμένοι στὸν πόλεμο·
 3 κάθε ἄντρας τὸ σπαθί του στὸ μηρό του,
 ἀτρόμητοι τὶς νύχτες.
 4 φορεῖο γιὰ λόγου του ἔκανε ὁ Σαλωμών ὁ βασιλιάς
 ἀπὸ δέντρα τοῦ Λιβάνου.
 5 ἀσημένιους τοὺς ἔκανε τοὺς στύλους του
 καὶ τὸ θρόνο του ἀπὸ χρυσάφι.
 6 ἢ στρωσι τοῦ πορφύρα, τὸ μέσα του στρωμένο μετ' πετράδια,
 πιὸ λαχταριστὸ κι ἀπὸ τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ.
 7 κορίτσια τῆς Σιών, ἐβγάτε
 καὶ ἰδέτε τὸ βασιλιᾶ Σαλωμών,
 8 μετ' ἐστεφάνι τὸν στεφάνωσε ἡ μάνα του
 τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου του,
 τὴν ἡμέρα τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδιάς του.

I

- 10 1 Σ Τί ὁμορφη ποὺ εἶσαι, ταίρι μου! τί ὁμορφη ποὺ εἶσαι!
 τὰ μάτια σου περιστέρια ἔξω ἀπὸ τὴν καλύπτρα σου.
 2 τὰ μαλλιά σου σὰν κοπάδι ἀπὸ γίδες
 ποὺ ξεπροβάλλουν στὶς πλαγιές τοῦ Γαλαάδ.
 3 τὰ δόντια σου σὰν κοπάδι ἀπὸ κουρεμένες προβατίνες,
 ποὺ μία μία ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸ λουτρό τους,
 4 ὅλες μετ' εἰδύμα,
 καὶ στέρφα δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους.
 5 τὰ χεῖλη σου σὰν κόκκινο σειρήτι,
 καὶ ἡ λαλιά σου λαλιά κοπέλλας στὸν καιρὸ τῆς.
 6 σὰν τὸ φλούδι τοῦ ῥοδιοῦ τὸ μάγουλό σου
 ξεπροβάλλει ἀπὸ τὴν καλύπτρα σου.
 7 σὰν πύργος τοῦ Δαυὶδ ὁ τράχηλός σου
 ὁ κτισμένος γιὰ ὄπλοστάσιο·
 8 χίλιες ἀσπίδες κρέμονται ἐπάνω του
 κι ὅλα τῶν ἀντρειωμένων τὰ βέλη.

- 9 οἱ δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος
οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοις.
10 ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα
καὶ κινήθωσιν αἱ σκιαί,
11 πορεύσομαι ἔμαυτῶ πρὸς τὸ ὄρος τῆς Σμύρνης
καὶ πρὸς τὸν Βουνὸν τοῦ Λιβάνου.

Κ

- 11 1 Σ Ὅλη καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου,
καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.
2 δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, <ἀδελφή μου> νύμφη,
δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου.
3 ἐλεύσῃ καὶ διελεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς Πίστεως,
ἀπὸ κεφαλῆς Ἑρμών,
4 ἀπὸ Μανδρῶν Λεόντων, ἀπὸ Ὁρέων Παρδάλεων.
5 ἔκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφή μου νύμφη, ἔκαρδίωσας ἡμᾶς
ἐνὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἐν μιᾷ ἐνθέματι τραχήλων σου.
6 τί ἐκαλλιώθησαν οἱ μαστοὶ σου, ἀδελφή μου νύμφη,
τί ἐκαλλιώθησαν οἱ μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου,
7 καὶ ἡ ὄσμῃ τῶν ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα!
8 κηρίον ἀποστάζουσι τὰ χεῖλη σου, <ἀδελφή μου> νύμφη,
μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου,
9 καὶ ἡ ὄσμῃ τῶν ἱματίων σου ὡς ὄσμῃ τοῦ Λιβάνου.

Λ

- 12 1 Σ Κήπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη,
κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.
2 αἱ ἀποστολαὶ σου παράδεισοι ῥοῶν
μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων.
3 κύπροι μετὰ νάρδων, νάρδος καὶ κρόκος,
κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου,
4 σμύρνα καὶ ἀλόη μετὰ πάντων τῶν πρώτων μύρων.
5 πηγὴ κήπου, φρέαρ ὕδατος ζῶντος
καὶ ῥοιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.
6 Ν Ἐξεγέρθητι, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε·
διάπνευσον τὸν κῆπόν μου καὶ ῥευσάτωσαν τὰ ἀρώματά μου.
7 καταβήτω ὁ ἀδελφιδός μου εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ
καὶ φηγάτω τῶν καρπῶν τῶν ἀκροδρύων αὐτοῦ.
8 Σ Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη,
ἐτρύγησα τὴν σμύρναν μου μετὰ τῶν ἀρωμάτων μου,

- 9 τὰ δυὸ βυζιά σου σὰ δυὸ δίδυμα μικρὰ τῆς ζαρκάδας
 πὺν βόσκουν μὲς στ' ἀγριολούλουδα.
 μέχρι νὰ ἐξαντληθῇ ἡ μέρα
 10 καὶ νὰ σβήσουν οἱ σκιές,
 ἐγὼ θὰ τρέχω κατὰ πάνω στὸ Ὅρος τῆς Σμύρνας
 11 καὶ κατὰ πάνω στὸ Βουνὸ τοῦ Λιβάνου.

Κ

- 11 1 Σ Σ' ὅλα εἶσαι καλλονή, ταίρι μου
 καὶ ψεγάδι δὲν ὑπάρχει ἐπάνω σου.
 2 ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο, ἀγαπημένη μου,
 ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο.
 3 θάρθηξ καὶ θὰ περάσης ἀπὸ τὴν κορφή τῆς Πίστεως,
 ἀπὸ τὴν κορφή τοῦ Ἑρμών,
 4 ἀπὸ τὶς Φωλιές τῶν Λεόντων, ἀπὸ τὰ Βουνὰ τῶν Παροδάλεων.
 5 μοῦ ξεσήκωσες καρδιοχτύπι, ἀγαπημένη μου, μοῦ ξεσήκωσες
 καρδιοχτύπι
 μὲ μιὰ ματιά σου, μὲ μιὰ πὺν εἶδα τὸ φιλντισένιο σου λαιμό.
 6 πόσο πιὸ ὁμορφα εἶναι τὰ βυζιά σου, ἀγαπημένη μου,
 πόσο πιὸ ὁμορφα εἶναι τὰ βυζιά σου ἀπὸ τὸ κρασί,
 7 καὶ ἡ μοσχοβολιὰ τῶν ῥούχων σου πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἀρώματα!
 8 κηρήθρα στάζουν τὰ χεῖλη σου, ἀγαπημένη μου,
 μέλι καὶ γάλα κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα σου,
 9 καὶ ἡ μοσχοβολιὰ τῶν ῥούχων σου σὰ μοσχοβολιὰ τοῦ Λιβάνου.

Λ

- 12 1 Σ Κῆπε κλειδωμένη, ἀγαπημένη μου,
 κῆπε κλειδωμένη, πηγὰδι σφραγισμένο.
 2 τὰ βλαστήματά σου παράδεισος ἀπὸ ῥοδιές
 γεμάτες καρποὺς στὰ κλωνάρια.
 3 κύπροι μαζί καὶ νάρδα, νάρδος καὶ κρόκος,
 μοσχοκάλαμο καὶ καννέλλα μαζί κι ὅλα τὰ φυτὰ τοῦ Λιβάνου,
 4 σμύρνα καὶ ἀλόη μαζί κι ὅλα τὰ πρῶτα μύρα.
 5 πηγὰδι τοῦ κήπου καὶ πηγαδάκι μὲ νερὸ δροσερό,
 πὺν κελαρύζει κατηφορίζοντας ἀπὸ τὸ Λίβανο.
 6 Ν Ξεσηκώσου, βοριά, καὶ ἔρχου, νότε·
 φύσα μέσα ἀπὸ τὸν κῆπο μου, νὰ ξεχυθοῦν τ' ἀρώματά μου·
 7 κατέβα, ἀγαπημένη μου, στὸν κῆπο σου
 καὶ φάγε τοὺς καρποὺς σου.
 8 Σ Ἀγάπη μου, μπαίνω στὸν κῆπο μου,
 τρυγῶ τὴ σμύρνα μου μαζί καὶ τ' ἀρώματά μου,

- 9 ἔφαγον τὸν ἄρτον μου μετὰ τοῦ μέλιτός μου,
ἔπιον τὸν οἶνόν μου μετὰ τοῦ γάλακτός μου.
10 φάγετε, οἱ πλησίον, καὶ πίετε,
καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί.

Μ

- 13** 1 Ν Ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ
φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου! κρούει τὴν θύραν!
2 Σ Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, ἡ πλησίον μου,
περιστερά μου, τελεία μου,
3 ὅτι ἡ κεφαλή μου ἐπλήσθη δρόσου
καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάδων νυκτός.
4 Ν Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν;
ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς;
5 ὁ ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς,
καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.
6 ἀνέστην ἐγὼ ἀνοιῖσαι τῷ ἀδελφιδῷ μου,
αἱ χεῖρές μου ἕσταξαν σμύρναν,
7 οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη
ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ κλείθρου.
8 ἤνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου,
ὁ ἀδελφιδός μου παρῆλθεν.

Ν

- 14** 1 Ν Ἡ ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ.
2 ἐζήτησα αὐτόν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
.....
3 εὔρον με οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει,
ἐπάταξάν με, ἐτραυμάτισάν με.
4 ἦραν τὸ θέριστρόν μου ἀπ' ἐμοῦ
οἱ φύλακες τῶν τειχῶν.
5 ὥρμισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ
6 ἐὰν εὔρητε τὸν ἀδελφιδόν μου, τί ἀπαγγείλητε αὐτῷ;
ὅτι Ἐτερωμένη ἀγάπης ἐγώ'.

Ξ

- 15** 1 Χ Τί ὁ ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ,
ἡ καλὴ ἐν γυναιξί;

- 9 τρώω τὸ ψωμί μου μαζί και τὸ μέλι μου,
 πίνω τὸ κρασί μου μαζί και τὸ γάλα μου.
 10 Σύντροφοί μου, φᾶτε, πιῆτε,
 και μπρατίμια μου, μεθύστε.

Μ

- 13** 1 Ν Ἐγὼ πλαγιάζω, μὰ τὸ μυαλό μου ξαγρυπνᾷ
 ἢ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου! χτυπάει τὴν πόρτα!
 2 Σ Ἄνοιξέ μου, ἀγάπη μου, ταίρι μου,
 περιστέρα μου, τελεία μου,
 3 γιατί ἢ κεφαλὴ μου γέμισε δροσιὰ
 και τὰ μαλλιά μου σταλαγματιές τῆς νύχτας.
 4 Ν Ξεντύθηκα τὸ χιτῶνα μου, πῶς νὰ τὸν φορέσω;
 ἔνιψα τὰ πόδια μου, πῶς νὰ τὰ λερώσω;
 5 βάζει ὁ ἀγαπημένος μου τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν τρῦπα,
 και τὰ σωθικά μου ἀναστατώνονται γι' αὐτόν.
 6 σηκώνομαι κι ἀνοίγω στὸν ἀγαπημένο μου,
 τὰ χέρια μου στάζουν σμύρνα,
 7 τὰ δάχτυλά μου σμύρνας ἀνθὸ
 πάνω στῆς κλειδωνιάς τὰ χερούλια·
 8 ἀνοίγω ἐγὼ στὸν ἀγαπημένο μου,
 κι ὁ ἀγαπημένος μου περνάει μέσα.

Ν

- 14** 1 Ν Ἄκουσα νὰ λέν γι' αὐτόν και βγήκε ἡ ψυχὴ μου.
 2 τὸν ἀναζήτησα και δὲν τὸν βρῆκα,
 τὸν φώναξα και δὲν μὲ ἄκουσε.

 3 μὲ βρῆκαν οἱ φύλακες ποὺ περιπολοῦν στὴν πόλι,
 μὲ χτύπησαν, μὲ κατασκότωσαν·
 4 μοῦ πῆραν ἀπὸ πάνω μου τὸ θέριτρό μου
 οἱ φύλακες τῶν κάστρων.
 5 σᾶς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
 στὰ βότανα και στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαίθρου,
 6 ἂν βρῆτε τὸν ἀγαπημένο μου, τί μαντᾶτο θὰ τοῦ πᾶτε;
 ὅτι Ἐίμαι λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη·

Ξ

- 15** 1 Χ Σὲ τί ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ κάθε ἀγαπημένο,
 ὁμορφὴ κοπέλλα;

- 2 τί ὁ ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ,
 ὅτι οὕτως ὤρκισας ἡμᾶς;
- 3 N Ὁ ἀδελφιδός μου λευκός καὶ πυρρός,
 ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων.
- 4 ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον Τοπάς,
 οἱ βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ.
- 5 οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραὶ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων,
 λελουμένα ἐν γάλακτι, καθήμενα ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων.
- 6 αἱ σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φυταλιαὶ τοῦ ἀρώματος
 φύουσαι μυρεψικά.
- 7 τὰ χεῖλη αὐτοῦ κρίνα
 στάζοντα σμύρναν πλήρη.
- 8 αἱ χεῖρες αὐτοῦ τορευταί, χρυσαῖ,
 πεπληρωμένα Ἰακίμ.
- 9 ἡ κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον
 ἐπὶ λίθου σαπφίρου.
- 10 αἱ κνήμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμάρινοι
 τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσαῖ.
- 11 τὸ εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος,
 ἐκλεκτός ὡς κέδροι.
- 12 ὁ φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμοὶ
 καὶ ὄλος ἐπιθυμία.
- 13 οὗτος ὁ ἀδελφιδός μου καὶ οὗτος ὁ πλησίον μου,
 θυγατέρες Ἰερουσαλήμ.

O

- 16 1 X Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου,
 ἢ καλὴ ἐν γυναίξιν;
- 2 ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου,
 καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ;
- 3 N Ὁ ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς τὸν κήπον αὐτοῦ,
 εἰς τὰς φυταλιάς τοῦ ἀρώματος,
- 4 ποιμαίνει ἐν κήποις
 καὶ συλλέγει κρίνα.
- 5 ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί,
 ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρήναις.
- 6 Σ Καλὴ εἶ, ἢ πλησίον μου, ὡς Εὐδοκία,
 ὡραία ὡς Ἰερουσαλήμ, θάμβος ὡς αἱ Τεταγμένα.
- 7 ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπ' ἐναντίον μου,
 ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με.

- 2 σὲ τί ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ κάθε ἀγαπημένο,
καὶ μᾶς ἔδεσες μὲ τέτοιον ὄρκου;
- 3 Ν Ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι ἄσπρος καὶ ῥοδοκόκκινος,
ξεχωρίζει ἀπὸ μυριάδες.
- 4 ἢ κεφαλή του χρυσάφι τῆς Τοπάς,
τὰ μαλλιά του ἔλατοκλώναρα, μαῦρα σὰν τὸ κοράκι.
- 5 τὰ μάτια του σὰν περιστέρια πάνω σὲ σιντριβάνια μὲ νερά,
λουσμένα στὸ γάλα, καθισμένα σὲ σιντριβάνια μὲ νερά.
- 6 τὰ μάγουλά του σὰν πρασιᾶς ἀρωματικῶν λουλουδιῶν
ποὺ εἶναι κατάφυτες μὲ μυρωδικά.
- 7 τὰ χεῖλη του ἀγριολούλουδα
ποὺ στάζουν σμύρνας ἀνθό.
- 8 τὰ χέρια του τορνευτά, χρυσᾶ,
σκέτα χρυσάφι Θερασίς.
- 9 ἢ μέση του κουτὶ στρογγυλὸ καὶ φιλντισένιο
ἐπάνω σὲ ῥουμπινιοῦ πετράδι.
- 10 οἱ κνήμες του στῦλοι μαρμάρινοι
θεμελιωμένοι ἐπάνω σὲ βάσεις χρυσές.
- 11 ἢ θωριά του σὰν τὸ Λίβανο,
διαλεχτὸς σὰν τοὺς κέδρους.
- 12 τὸ στόμα του γλύκες,
κι ὀλόκληρος μιὰ λαχτάρα.
- 13 αὐτὸς εἶν' ὁ ἀγαπημένος μου κι αὐτὸς τὸ ταίρι μου,
κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ο

- 16 1 X Ποῦ πῆγε ὁ ἀγαπημένος σου,
ὄμορφη κοπέλλα;
- 2 κατὰ ποῦ στήλωσε τὸ μάτι του ὁ ἀγαπημένος σου,
καὶ θὰ τὸν ἀναζητήσουμε μαζί σου;
- 3 Ν Ὁ ἀγαπημένος μου κατέβηκε στὸν κῆπο του,
στὶς πρασιᾶς τῶν ἀρωματικῶν λουλουδιῶν,
- 4 νὰ βόσκη στοὺς κήπους
καὶ νὰ μαζεύῃ λουλούδια.
- 5 ἐγὼ στήν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου μου κι ὁ ἀγαπημένος μου
στήν ἀγκαλιὰ μου,
ὁ βοσκὸς ποὺ βόσκει στ' ἀγριολούλουδα.
- 6 Σ Εἶσαι ὄμορφη, ταίρι μου, σὰν τὴν Εὐδοκία,
ὠραία σὰν τὴν Ἱερουσαλήμ, θάμπωμα σὰν τὸ Γαλαξία.
- 7 ἀπόστρεψε τὰ μάτια σου ἀπ' ἀντίκρου μου,
γιατὶ αὐτὰ μοῦ ὄρθωσαν τὶς φτεροῦγες.

Π

- 17 1 Σ Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ
καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός·
2 μία ἔστιν ἢ περιστερά μου, ἢ τελεία μου,
μία ἔστι τῇ μητρὶ αὐτῆς,
ἐκλεκτὴ ἔστι τῇ τεκούσῃ αὐτήν.
3 εἶδον αὐτὴν αἰ θυγατέρες,
καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν,
4 βασιλίσσαι καὶ γε παλλακαί,
καὶ αἰνέσουσιν αὐτήν.
5 X Ἔτις αὐτὴ ἢ ἐκκύπτουσα ὡς ὁ Ὁρθρος,
καλὴ ὡς ἡ Σελήνη,
ἐκλεκτὴ ὡς ὁ Ἥλιος,
θάμβος ὡς αἰ Τεταγμένοι;·
6 Σ Εἰς κῆπον καρύας κατέβην,
ἰδεῖν ἐν τοῖς γενήμασι τοῦ χειμάρρου,
7 ἰδεῖν εἰ ἦνθησεν ἢ ἄμπελος,
ἦνθησαν αἰ ῥόοι.
8 N Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστοὺς μου σοί.

ΠΙ

- 18 1 X Οὐκ ἔγνω ἢ ψυχὴ μου,
ἔθετό με ἄρματα ἀμιναδάβ.
2 X Ἐπίστρεφε! Ἐπίστρεφε! ἢ Σουλαμίτις!
Ἐπίστρεφε! Ἐπίστρεφε! Καὶ ὀψόμεθα ἐν σοί!
3 X Τί ὄψεσθε ἐν τῇ Σουλαμίτιδι,
οἱ ἐρχόμενοι ὡς χοροὶ τῶν παρεμβολῶν;
4 X Τί ὠραιώθησαν τὰ διαβήματά σου ἐν τοῖς ὑποδήμασί σου,
θύγατερ ναδάβ!
5 οἱ ῥυθμοὶ τῶν μηρῶν σου ὅμοιοι ὀρμίσκοις,
ἔργον χειρῶν τεχνίτου.
6 ὁ ὀμφαλός σου ὡς κρατὴρ τορευτὸς
μὴ ὑστερούμενος κρᾶμα.
7 ἢ κοιλία σου θημωνιὰ σίτου
πεφραγμένη ἐν κρίνοις.
8 οἱ δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος
< οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοις > .
9 ὁ τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος.

Π

- 17 1 Σ Ἔχω ἑξήντα βασίλισσες κι ὀγδόντα παλλακὲς
καὶ παρθένες ποὺ μετρημὸ δὲν ἔχουν·
2 μίᾱ εἶναι ἢ περιστέρα μου, ἢ τελείᾱ μου,
μῖᾱ τὴν ἔχει ἢ μάννα τῆς,
διαλεχτὴ τὴν ἔχει ἐκεῖνη ποὺ τὴ γέννησε.
3 τὴν εἶδαν οἱ μνηστῆς
καὶ τὴ μακάρισαν,
4 οἱ βασίλισσες καὶ φυσικὰ οἱ παλλακὲς
καὶ τὴν τραγούδησαν.
5 X Ἐποῖα εἶν' αὐτὴ ποὺ ξεπροβάλλει σὰν τὸν Αὐγερινό,
ὄμορφη σὰν τὸ Φεγγάρι,
ὑπέροχη σὰν τὸν Ἥλιο,
θάμπωμα σὰν τὸ Γαλαξία;·
6 Σ Κατεβαίνω στὸν κῆπο μὲ τῖς μοσχοκαρυδιές,
νὰ δῶ τοῦ χειμάρρου τὰ γενήματα,
7 νὰ δῶ ἂν ἀνθῆσε ἡ κληματαριά,
ἂν λουλούδιασαν οἱ ῥοδιές.
8 N Ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τὰ βυζιά μου.

ΠΙ

- 18 1 X Δὲν τῶχε γι' ἄπρεπο ἡ ψυχὴ μου,
μ' ἔκανε ἄρμα στραταρχικό.
2 X Γύρνα κατὰ δῶ! Γύρνα κατὰ δῶ! Σουλαμίτισσα!
Γύρνα κατὰ δῶ! Γύρνα κατὰ δῶ! Νὰ σὲ δοῦμε!
3 X Τί νὰ δῆτε τὴ Σουλαμίτισσα,
σεῖς ποὺ συγκλίνετε σὰν τῖς φάλαγγες τῶν παρατάξεων;
4 X Τί ὄμορφα ποῦναι τὰ πέλματά σου μέσα στὰ πέδιλά σου,
ἀγαπημένη τοῦ ἡγεμόνα!
5 τὰ καμπυλόγραμμα μποῦτια σου μοιάζουν μὲ φιλντισένιες χάντρες,
ἔργο χειρῶν τεχνίτου.
6 ὁ ἀφαλός σου κρατήρας σκαλιστός
ὄχι χωρὶς κρασί.
7 ἡ κοιλιά σου θημωνιά σιταριοῦ
περιφραγμένη μ' ἀγριολούλουδα.
8 τὰ δυὸ βυζιά σου σὰ δυὸ δίδυμα μικρὰ τῆς ζαρκάδας
< ποὺ βόσκουν μὲς στ' ἀγριολούλουδα >.
9 ὁ τράχηλός σου σὰ φιλντισένιος πύργος.

- 10 οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἐσεβῶν,
ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν.
11 ὁ μυκτῆρ σου ὡς ὁ πύργος τοῦ Λιβάνου
σκοπεύων τὸ πρόσωπον Δαμασκοῦ.
12 ἡ κεφαλὴ σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρμηλος,
καὶ τὸ πλόκιον τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα,
βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.

Ϛ

- 19** 1 Σ Τί ὠραιώθης καὶ τί ἠδύνθης,
ἀγάπη, ἐν ταῖς τρυφαῖς σου!
2 τοῦτο μέγεθός σου ὠμοιώθης τῷ φοίνικι
καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσιν.
3 εἶπα Ἄναβήσομαι ἐν τῷ φοίνικι,
κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ,
4 καὶ ἔσονται δὴ οἱ μαστοὶ σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου
καὶ ἡ ὄσμη τῆς ῥινός σου ὡς μῆλα
5 καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς οἶνος ὁ ἀγαθός,
6 Ν Πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητα,
Σ Ἰκανούμενος τοῖς χεῖλεσί μου καὶ τοῖς ὁδοῦσιν.
7 Ν Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου
καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ.
8 ἐλθέ, ἀδελφιδέ μου,
ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν·
9 αὐλισθῶμεν ἐν κόμαις,
ὀρθρίσωμεν εἰς ἀμπελώνας·
10 ἴδωμεν εἰ ἦνθησεν ἡ ἀμπελος,
ἦνθησεν ὁ κυπρισμός,
ἦνθησαν αἱ ῥόαι.
11 ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστοὺς μου σοί.

P

- 20** 1 Ν Οἱ μανδραγόραι ἔδωκαν ὄσμη
καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις ἡμῶν πάντα τὰ ἀκρόδρυα.
2 νέα πρὸς παλαιά, ὅσα ἔδωκέ μοι ἡ μήτηρ μου,
ἀδελφιδέ μου, ἐτήρησά σοι.
3 τίς δώη σε, ἀδελφιδέ μου,
θηλάζοντα μαστοὺς μητρὸς μου;
4 εὐροῦσά σε ἔξω φιλήσω σε,
καὶ γε οὐκ ἐξουδενώσουσί με.

- 10 τὰ μάτια σου σὰν τὶς λίμνες στὴν Ἑσεβών,
στὶς πύλες τῆς ἀγαπημένης πολλῶν.
11 ἢ μύτη σου σὰν τὸν πύργο τοῦ Λιβάνου
ποῦ ἀγναντεύει κατὰ τὴ Δαμασκό.
12 ἢ κεφαλὴ σου ἐπάνω σου σὰν Κάρμηλος
κι ὁ κότσος τῆς κεφαλῆς σου σὰν κογχύλι πορφύρας,
βασιλιᾶς ἐστεμμένος σ' ἐπίσημες ἐμφανίσεις.

Φ

- 19** 1 Σ Πόσο εἶσαι ὁμορφή καὶ πόσο γλυκειά,
ἀγάπη μου, στὴν ἀπόλαυσί σου!
2 νὰ τί εἶναι ἡ κορμοστασιά σου· μοιάζεις μὲ τὴ φοινικιά
καὶ τὰ βυζιά σου μὲ τὰ σταφύλια της.
3 εἶπα· Ὁ· ἀνεβῶ τὴ φοινικιά,
θὰ γραπῶσω τὰ ὕψη της,
4 καὶ τότε τὰ βυζιά σου θὰ γίνουν σὰν τ' ἀμπέλινα σταφύλια
καὶ ἡ μοσχοβολιὰ τοῦ χνώτου σου σὰν τῶν κυδωνιῶν τὸ ἄρωμα,
5 καὶ τὸ στόμα σου σὰν τὸ κρασί τὸ καλό,
6 Ν Ποῦ τοῦρχεται τοῦ ἀγαπημένου μου σκέτη ἀπόλαυσι,
Σ Εὐχάριστο στὰ χεῖλη μου καὶ στὰ δόντια μου.
7 Ν Ἐγὼ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου μου
κι ἐπάνω μου ἢ τρυφερὴ ματιά του.
8 ἔλα, ἀγαπημένε μου,
νὰ βγοῦμε στὴν ἐξοχή·
9 νὰ πλαγιάσουμε στὰ χωριά,
νὰ ξημερωθοῦμε στ' ἀμπέλια·
10 νὰ δοῦμε ἂν ἄνησε ἡ κληματαριά,
ἂν ἀνθοβόλησε τὸ ἀνθοστάφυλο,
ἂν λουλούδιασαν οἱ ῥοδιές.
11 ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τὰ βυζιά μου.

Ρ

- 20** 1 Ν Στὴν πόρτα μου μοσχοβόλησαν οἱ μανδραγόρες
κι ὅλα τὰ καρποφόρα δέντρα.
2 καινούργια καὶ παλιά, ὅσα μοῦ ἔδωσε ἡ μάνα μου,
ἀγαπημένε μου, τὰ φύλαξα γιὰ σένα.
3 ἄχ, ποιός θὰ σὲ κάνη, ἀγαπημένε μου,
γιὰ τῆς μάνας μου;
4 ἂν σὲ βρῶ ἔξω, θὰ σὲ φιλήσω,
καὶ σίγουρα δὲν θὰ μὲ μουντζώσουν.

- 5 περιλήψομαί σε, εισάξω σε εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου
καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.
6 ποτιῶ σε ἀπὸ τοῦ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ,
ἀπὸ τοῦ νάματος τῶν ῥοῶν μου.
7 ἢ εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου
καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.

Σ

- 21 1 Σ Ὁρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
2 ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην,
ἕως ἂν θελήσῃ.
3 X Ἔτις αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη,
ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς;'.
4 Σ Ὑπὸ μῆλον ἐξήγειρά σε'
ἐκεῖ ὠδίνησέ σε ἡ μήτηρ σου,
ἐκεῖ ὠδίνησέ σε ἡ τεκοῦσά σε.
.....

Τ

- 22
1 N Θές με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου,
ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου'
2 ὅτι κραταιὰ ὡς θάνατος ἡ ἀγάπη,
σκληρὸς ὡς ἄδης ὁ ζῆλος.
3 τὰ περίπτερα αὐτῆς περίπτερα πυρός,
ἄνθρακες πυρὸς αἱ φλόγες αὐτῆς.
4 ὕδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην,
καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν.
5 ἐὰν δῶ ἀνήρ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ,
ἐξουδενώσει ἐξουδενώσουσιν αὐτόν.

ΠΑΡΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

- A ἀδελφοὶ νεάνιδος
N νεᾶνις
Σ Σαλωμών
X χοροί

- 5 θὰ σὲ πάρω, θὰ σὲ βάλω μέσα στὸ σπίτι τῆς μάνας μου
καὶ στὴν κρεβατοκάμαρα ἐκείνης ποὺ μ' ἐγκυμόνησε.
6 θὰ σὲ ποτίσω ἀπὸ τὸ κρασί τὸ μυρωμένο,
ἀπὸ τὸ χυμὸ τῶν ῥοδιῶν μου.
7 τ' ἀριστερό του χέρι κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου
καὶ μὲ τὸ δεξί του μ' ἀγκαλιάζει.

Σ

- 21 1 Σ Σὰς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμα τῆς ὑπαίθρου,
2 μὴν ξυπνήστε καὶ σηκώστε τὴν ἀγάπη μου,
μέχρι ποὺ τῆς ἀρέσει.
3 Χ 'Ποιά εἶν' αὐτὴ ποὺ ἀνεβαίνει λουλουδιασμένη στ' ἄσπρα,
ποὺ στηρίζεται στὸ πλευρὸ τοῦ ἀγαπημένου της;'.
4 Σ Μέσα στοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα σὲ ξυπνᾷ
ἐκεῖ σὲ γέννησε ἡ μάνα σου,
ἐκεῖ σὲ γέννησε ἐκείνη ποὺ σὲ ἔκανε.
.....

Τ

- 22
1 Ν Βάλε με σὰ σφραγίδα ἐπάνω στὴν καρδιά σου,
σὰ σφραγίδα τατουάζ στὸ μπράτσο σου ἐπάνω
2 γιὰτὶ ἡ ἀγάπη εἶναι κραταιὴ σὰν τὸ θάνατο,
ἡ ζήλεια σκληρὴ σὰν τὸν ἄδη.
3 οἱ φτεροῦγες τῆς φτεροῦγες πύρινες,
κάρβουνα πυρακτωμένα οἱ φλόγινες γλῶσσες τῆς.
4 μεγάλη κατεβασιὰ νεροῦ δὲν μπορεῖ νὰ σβήσῃ τὴν ἀγάπη,
καὶ ποταμοὶ δὲν τὴν πνίγουν στὴν πλημμύρα.
5 ὅλο τὸ βιό του νὰ δώσῃ ἕνας ἄντρας γι' ἀντάλλαγμα τῆς ἀγάπης,
θὰ τὸν μουντζώσουν ἕνα μούντζωμα γερό.

ΠΑΡΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Α ἀδελφοὶ νεάνιδος

Ν νεᾶνις

Σ Σαλωμών

Χ χοροὶ

Ἐξ ἔθου σαμηνωτὸν χι
 τῶ μαμουτῶ σβμ δύ
 σομαι αὐτόν·

Ἔ νι σαμηνωτὸ ἰπο δασ
 μουτῶ σ μολω ὦ αὐ
 τοῖσ· Ἄ δδ λ φ ρ δασ
 μου ἀποσά λ β μ χ ἄ ρ α
 αὐτοῦ ἀποσθῆ ὄ πη ὄ
 και ἡ κοιλι ἀμου ὄ θρο
 ἡ θη ἐπὶ αὐτόν·

Ἄ μ ἀτε ἡ ἄ γ ὦ ἀ ρ οῖ ζ α
 τῶ ἰ ἀ δ δ λ φ ρ δασ ἰ μου·
 χ ἄ ρ σ μου ἀ τ α ζ α ρ σ μ ῆ ρ
 ρ α μ· οἱ δ δ α τ υ λ οῖ
 μου σ μ ῆ ρ μ α ρ σ λ ἡ ρ ἡ·

Ἔ π ἰ θ ῆ ρ α σ οῦ κ ε λ ἄ
 θ ρ ο υ ἡ μ οῖ ζ α ἄ ὄ τ ῶ ἰ
 ἀ δ δ λ φ ρ δασ ἰ μου·

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

1

1. Α *Ἡ ἀδελφή ἡμῶν μικρὰ
καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει.*

*Ἡ ἀδερφή μας εἶναι μικρὴ
καὶ βυζιά δὲν ἔχει.*

Μιλοῦν οἱ ἀδερφοὶ τῆς νεάνιδος, τῆς κοπέλλας γιὰ τὴν ὁποία ὁ λόγος σ' ὅλο τὸ Ἄσμα. ὅπως εἶπα, τὰ πρόσωπα πού μιλοῦν στὸ Ἄσμα δραματικῶς εἶναι τέσσερα· ἡ *Νεᾶνις*, ὁ *Σαλωμών*, οἱ *Ἀδελφοὶ* τῆς νεάνιδος καὶ ὁ *Χορός*· τοῦ τελευταίου τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι πάντα ἡ ἴδια ὁμάδα, ἀλλὰ τὸ ὁποιοδήποτε πλῆθος πού μπαίνει κάθε φορὰ στὸ λόγο. οἱ ἀδερφοὶ τῆς κοπέλλας στὸ πρῶτο αὐτὸ ἐλεγεῖο λέν ὅτι ἡ ἀδερφή τους εἶναι ἀκόμη ἀνήλικη, δὲν μπῆκε στὴν ἐφηβεία, ἢ δὲν τὴ συμπλήρωσε. ἀναφέρουν σὰν τεκμήριο τὸ φανερώτερο σημάδι τῆς ἐφηβείας, τὰ βυζιά. τὸ κοριτσάκι γίνεται κοπέλλα, ὅταν μεγαλώσουν τὰ βυζιά του καὶ φουσκώνουν τὸ φόρεμα.

2. *Τί ποιήσωμεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν
ἐν ἡμέρα ἧ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ;*

*Τί θὰ τὴν κάνουμε τὴν ἀδερφή μας
τὴν ἡμέρα πὺ θ' ἀρχίσουν νὰ τῆς λέν ἐρωτόλογα;*

Ἡ ἔκφρασι *λαληθῇ ἐν αὐτῇ* εἶναι ἐβραϊζουσα· σὰν αὐτὴν ὑπάρχουν πολλὲς στὸ Ἄσμα καὶ γενικὰ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅπως *ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί, ἴδετε ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλωμών, ἰδεῖν ἐν γενήμασι τοῦ χειμάρρου, ὀψόμεθα ἐν σοί, ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου, τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου*¹. τὸ ἐμπρόθετο ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ὅμοιά του χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ γιὰ τὴν ἀπλὴ πτῶσι πὺ δηλώνει τὸ ἀντικείμενο, δηλαδή αὐτῇ, ἐμοί, τὸν βασιλέα Σαλωμών, τὰ γενήματα, σέ, τοὺς ἐχθροὺς μου, τὴν χρηστότητα. ἐδῶ λοιπὸν ἡ ἔκφρασι σημαίνει ἀπλῶς *λαληθῇ αὐτῇ*. ἀπὸ τίς ἄλλες ἀρχαῖες μετα-

φράσεις δὲν μᾶς διαφωτίζει καμμία, ἡ δὲ συριακὴ μεταφράζοντας «περὶ αὐτῆς» ἔχει σαφῶς λάθος. στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο΄) τὸ *λαλῶ* ἄλλοτε εἶναι ἀμετάβατο κι ἄλλοτε συντάσσεται μὲ ἀντικείμενα· *λαλεῖν τι, λαλεῖν τινί, λαλεῖν τινί τι*· ἢ καὶ μὲ ἐμπρόθετα· *λαλεῖν πρὸς τινα, μετά τινος, ἐπὶ τινα, περὶ τινος, ὑπὲρ τινος (=περὶ τινος), ἐν τινι (=ἐντός τινος)*. τὸ μόνον χωρίο ποῦ μᾶς διαφωτίζει κάπως εἶναι τὸ τοῦ βιβλίου Δαυΐδ· *Καὶ ἦλθον οἱ παῖδες Δαυΐδ πρὸς Ἀβιγαῖαν εἰς Κάρμηλον καὶ ἐλάλησαν αὐτῇ λέγοντες· Δαυΐδ ἀπέστειλεν ἡμᾶς πρὸς σε λαβεῖν σε αὐτῷ εἰς γυναῖκα*². ἐδῶ στὸ Ἰσμία ἡ ἔκφρασι *ἐν ἡμέρᾳ ἢ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ* σημαίνει *τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ τῆς γίνῃ λόγος*, ποῦ κάποιος θὰ τῆς πετάξῃ μιὰ κουβέντα, θὰ τὴν πειράξῃ, ποῦ θὰ τῆς προτείνῃ τὰ τῆς ἀγάπης τῶν δύο φύλων, ποῦ θὰ τὴ φλερτάρῃ· ὡς ἀνώριμη δὲν θᾶναι δυνατὸν ν' ἀντιδράσῃ φυσιολογικὰ κι ἐπωφελῶς ἀποτελεσματικὰ, γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ γάμο, ἀλλὰ θὰ κινδυνεύσῃ νὰ φθαρῇ ἄκαιρα ἄκριτα μὴ ἐπωφελῶς, χωρὶς αἴσιο τέλος. διότι ἔνα φυσικὸ προσόν, ἐδῶ τὴν ὠριμὴ γιὰ γάμο παρθενία, ξέρεϊ νὰ τὸ φυλάξῃ μόνον ἡ ἡλικία ποῦ τὸ ἔχει, ἐνῶ ἐκείνη ποῦ δὲν τὸ ἔχει ἀκόμη, δὲν ξέρεϊ, καὶ κινδυνεύει νὰ τὸ χάσῃ ἄκαρπα. ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀνησυχία τῶν ἀδερφῶν τῆς καὶ τὰ μέτρα ποῦ σκέφτονται νὰ λάβουν γιὰ τὴν προστασία τῆς.

3. *Εἰ τεῖχος ἐστίν,
οἰκοδομήσωμεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλξεις ἀργυρᾶς.*

*Ἄν τὴ λογαριάσῃς γιὰ κάστρο,
νὰ κτίσουμ' ἐπάνω τῆς ἐπάλξεις ἀσημένιες.*

«Πὲς πὼς εἶναι τεῖχος· τότε νὰ τὴν ἐνισχύσουμε κτίζοντας πάνω σ' αὐτὴν ἐπάλξεις ἀσημένιες». ἢ «Ἄν τὴ δῆς σὰν τεῖχος, τότε...». *ἐπάλξεις ἀργυρᾶς*· ἐπικὴ ἔκφρασι. τέτοιες ὑπάρχουν πολλὲς καὶ σ' αὐτὸ τὸ Ἰσμία καὶ στὸν Ὅμηρο καὶ στὰ σημερινὰ δημοτικὰ τραγούδια.

*Μιὰ βλαχοπούλα ἔπλυνε στὰ δέντρα στὰ πλατάνια,
ἔχει ἀσημένιο κόπανο, μαλαματένια πλάκα.*

ἢ *Νύχτα σελώνει τ' ἄλογο, νύχτα τὸ καλιγώνει·
βάνει τὰ πέταλα χρυσᾶ καὶ τὰ καρφιὰ ἀσημένια
καὶ τὰ καλιγοσφύρια του ἀγνὸ μαργαριτάρι.*

ἢ *Κι ὁ δάσκαλος τὸν ἔδερε με μιὰ χρυσὴ βεργίτσα.*

4. *Καὶ εἰ θύρα ἐστί,
διαγράφωμεν ἐπ' αὐτὴν σανίδα κεδρίνην.
ἂν τὴ λογαριάσῃς γιὰ πόρτα,
νὰ τῆς κάνουμε οὔγια μὲ κέδρινη σανίδα.*

Τὸ *διαγράφω* ἐδῶ σημαίνει «περιγράφω, πλαισιώνω, ἐνισχύω μὲ οὔγια, μὲ κορνίζα, καθὼς καὶ μὲ μία ἢ δύο διαγώνιες σανίδες σὲ σχῆμα Χ», ὅπως εἶχαν οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν μας καὶ στὰ δικά μας χρόνια τὰ παλιότερα. ὁ Σύμμαχος ἔχει *περισφίγγωμεν αὐτὴν σανίσιν*, ἐνῶ τὸ μασοριτικό κείμενο ἔχει *θὰ περιασφαλίσουμε μὲ σανίδες*. ἡ μαρκιανὴ μετάφρασι ἔχει *στηρίξομεν ἐπ' αὐτῆς σανίδα*. ἐννοεῖται ὅτι, ἂν εἶναι πόρτα μὲ ἀπλὴ συναρμολόγησι σανίδων κι ἐπομένως μετρίας ἀντοχῆς, πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ μὲ οὔγια καὶ μὲ διαγώνια ἢ χιαστή θέσι (σὰν ἱμάντωσι ἢ τσιατμᾶ) ἀπὸ κέδρινη, δηλαδὴ ἄσηπτη καὶ γερὴ, σανίδα. καὶ ἡ *κεδρίνη σανίς* δείχνει ἐπικὴ πολυτέλεια.

5. N. *Ἐγὼ τείχος
καὶ οἱ μαστοὶ μου ὡς πύργοι.
Νᾶμαι λοιπὸν ποὺ ἔγινα κάστρο
καὶ τὰ βυζιά μου ὀλόκληροι πύργοι.*

Ἡ ἀντίρρηση τῆς κοπέλλας ἐννοεῖται ὅτι διατυπώνεται μέσα της καὶ πρὸς τὸν ἀκροατὴ τοῦ τραγουδιοῦ, κι ὄχι γιὰ ν' ἀκούσουν οἱ ἀδερφοὶ της. θέλει νὰ πῆ «Ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλωσα κι ἔχω κάτι βυζάρεις!», ὅτι οἱ ἀδερφοὶ της ἦταν ἐκτὸς πραγματικότητος, ὅτι δὲν εἶχαν ἀντιληφθῇ πὼς πολὺ γρήγορα ἡ ὠριμότητά της ἦταν κιόλας γεγονός. μὲ τὸ *ὡς πύργοι* θέλει νὰ δηλώσῃ ὄχι μόνον τὸ μέγεθος τῶν βυζιῶν, ὁπότε πρόκειται γιὰ κοριτσιίστικο καύχημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὠριμότητα τῆς ἡλικίας τὴν ὁποία φανερώνει τῶν βυζιῶν τὸ μέγεθος· ὅτι «μὲ τέτοια βυζιά κάνει πιά γιὰ ἄντρα ποὺ θὰ τῆς τ' ἀξιοποιήσῃ». αὐτὴ ἡ ὠριμότης εἶναι ἡ ἀσφάλειά της, ποὺ τῆς ἐξασφαλίζει συνετὴ καὶ καρποφόρο χρῆσι τοῦ θησαυροῦ της. πιθανῶς ἔχει στὸ νοῦ της τὴ συνηθισμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰκόνα διδύμων πύργων δίπλα σὲ πύλες τείχους, ποὺ ἔδιναν τὴν ἐντύπωσι γυναικείου στήθους.

6. *Ἐγὼ ἤμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν
ὡς εὐρίσκουσα εἰρήνην.*

*Ἐγὼ μπροστὰ στὰ μάτια τους
παρίστανα τὴν ἥσυχην κι ἀδιάφορην.*

Τὸ *ἤμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν* σημαίνει «φρόντιζα νὰ φαίνωμαι

στά μάτια τους», «τοὺς ἄφηνα μὲ τὴν ἐντύπωσι». ἡ ἔβραϊζουσα ἔκφρασι *εὐρίσκουσα εἰρήνην* ἀνήκει στὸ εἶδος τῶν ἐκφράσεων *εὔρε χάριν, εὔρηκα χάριν, εὔροιτε ἀνάπαυσιν, εὐρήσομεν ἀνομίαν, εὐρήσεις ἐπίγνωσιν, εὐρίσκουσι γνῶσιν, εὐρήσει ζωὴν καὶ δόξαν, εὐρήσουσιν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαμα, εὐρήσετε ἀγιασμόν*¹, οἱ ὁποῖες σημαίνουν ἀντιστοιχῶς «ἀπέσπασε τὴν εὐνοία», «ἐλεήθηκα», «ν' ἀναπαυθῆτε», «θὰ παρανομήσουμε», «θ' ἀποκτήσης ἐπίγνωσιν», «θὰ γνωρίσης», «θὰ ζήση», καὶ «θὰ δοξασθῆ», «θὰ εὐφρανθοῦν», «καὶ θὰ χαροῦν», «θὰ ἐξαγνισθῆτε». ἡ ἴδια φράσι ἀκριβῶς βρίσκεται στίς Παροιμίες, ὅπου λέει: *Ὁ ζητῶν τὸν Κύριον εὐρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης, οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν εὐρήσουσιν εἰρήνην*². *εὐρίσκουσα εἰρήνην* ἐδῶ σημαίνει *εἰρηνεύουσα*. φαίνεται δὲ ὅτι στὴν ἔβραϊκὴ ἦταν λογοπαίγνιο σχετικὸ τόσο μὲ τὸ πατριωτικὸ τῆς ὄνομα *Σουλαμίτις* ὅσο καὶ μὲ τὸ ὁμόρριζο ἢ ἔστω ὁμόηχο ὄνομα *Σαλωμών* (= *Εἰρηναῖος*) καὶ μὲ τὸ δεύτερο συνθετικὸ τοῦ ὀνόματος *Ἱερουσαλήμ* ποὺ σημαίνει *Εἰρήνη*³. τέτοια λογοπαίγνια βρίσκονται καὶ στὴν Κ. Διαθήκη ὅπως τὰ τοῦ Παύλου *Ἐρωτῶ καὶ σέ, Σύζυγε γνήσιε, συλλαμβάνου αὐταῖς, καὶ Ὀνήσιμον τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον, καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου Ὄνομα ἔχεις ὅτι ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ*⁴. ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος θέλει μὲ τὸ λογοπαίγνιό τῆς νὰ πῆ κάτι παρόμοιο μ' αὐτὰ ποὺ λένε «ἔκανα τὴν πάπια», «φέρθηκα σὰ βέρα βλάχα», «φέρθηκα σὰν γνήσιος Ἀιβαλιώτης», δηλαδή συνετὰ εἰρηνικὰ καὶ πανούργα· δὲν τοὺς ἔφερα ἀντίρροισι, δὲν ἔκανα ἐξυπνάδες, τοὺς ἄφησα στὴν αὐταπάτη τους.

7. *Οἱ υἱοὶ τῆς μητρὸς μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί,
ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν.*

*Οἱ γιοὶ τῆς μάνας μου μὲ μάλλωσαν,
μ' ἔβαλαν φυλάκισσα στὸν ἀμπελῶνα.*

Οἱ υἱοὶ τῆς μητρὸς μου συνηθισμένη ἔκφρασι στὰ ποιητικὰ βιβλία, καὶ δὲν σημαίνει, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι καὶ ὁμοπάτριοι. *Κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάεις καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου ἐτίθεις σκάνδαλον* καὶ *Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου καὶ ξένος τοῖς υἱοῖς τῆς μητρὸς μου*¹. εἶναι ἀπλῶς ἔβραϊζουσα ἀλλὰ καὶ ποιητικὴ ἔκφρασι ἀντὶ *οἱ ἀδελφοὶ μου. ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί*· ἐξήγησα ὅτι τὸ ἐμπρόθετο εἶναι ἔβραϊσμός ποὺ σημαίνει ὅ,τι σημαίνει καὶ ἡ ἀπλῆ πτῶσι *ἐμοί*· «μὲ μάλλωσαν»· προληπτικὰ προφανῶς ἢ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ προηγούμενα ἀσήμαντα καὶ παρεξηγημένα περιστατικά. ἀπὸ μάλλωμα στὸ σπῆτι ἀρχίζει συνήθως καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια ἡ ἀγάπη τῶν δύο φύλων· ἡ κοπέλλα ποὺ

τὴ μαλλώνουν ἢ τὴ δέρονουν οἱ δικοὶ τῆς, μὴ βρίσκοντας κατανόησι
 στὸ σπίτι τῆς, τὴν ἀναζητάει σ' ἄλλον καὶ σ' ἄλλο σπίτι, δικό τῆς.
φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσι: σὲ φτωχὰ ἀγροτικὰ μέρη οἱ γυναῖκες γίνο-
 νται καὶ βοσκοποῦλες σὰν τὴ 'Ραχήλ καὶ τὶς θυγατέρες τοῦ Ἰσθόρ
 καὶ φυλάκισσες φυτειῶν. τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος τὴν ἔστειλαν τ'
 ἀδέρφια τῆς μακριὰ ἀπὸ κόσμον στὴν ὑπαιθρον, γιὰ νὰ τὴ φυλάξουν.
 καὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς ἦταν ποὺ «δὲν φυλάχτηκε»! εἰρωνεία.

8. *Ὁ ἀμπελῶν ὁ ἐμὸς ἐνώπιόν μου,
 τὸν ἀμπελῶνα τὸν ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.*

*Τὸν ἀμπελῶνα μου τὸν ἔχω μπροστά μου,
 τὸν ἀμπελῶνα μου καθόλου δὲν τὸν φύλαξα.*

Ἐννοεῖ τὸ μουνὶ τῆς. αὐτὸ εἶναι «ὁ δικός τῆς ἀμπελώννας». εἰρω-
 νεύεται σαρκάζει μουντζώνει θριαμβολογεῖ. *ἀμπελῶνα* δικό τῆς, ποὺ
 τὸν ἔχει ἀπὸ μπροστά τῆς, λέει τὸ μουνὶ τῆς: ἀμπελώννας στὴν ἐξου-
 σία τῆς, στὴν ἀποκλειστικὴ εὐθύνη τῆς. ἢ ἐβραΐζουσα ἔκφρασι *ἐνώ-
 πιόν μου* εὐφρῶς δισημάντη· καὶ σημαίνει πρῶτα «τὸν ἔχω ἀπὸ μπρο-
 στά μου» καὶ ἔπειτα «εἶναι ἀμπελώννας δικός μου, ἀναπαλοτρώτος καὶ
 ἀδιαμφισβήτητος, στὴν ἀπόλυτη ἐξουσία μου, στὴν εὐθύνη μου¹». εἶ-
 ναι γελασμένος ὅποιος νομίζει ὅτι θὰ φυλάξῃ τὴν παρθενία τοῦ ἄλ-
 λου, εἶναι γελοῖος· αὐτὸ εἶναι στὴν ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ φυσικοῦ κα-
 τόχου. αὐτὸς ἀποφασίζει 100% πότε καὶ σὲ ποιὸν θὰ τὴν προσφέρει.
 τὸ δίκαιον τοῦ *habeas corpus*: τὸ ἀναφαίρετο δικαίωμα τῆς χρήσεως
 τῆς ἐλευθερίας. εἶναι βλάκας ὅποιοςδήποτε ἄλλος παριστάνει τὸν ἰ-
 διοκτήτη καὶ τὸν φρούραρχο. μὲ ὅλο τὸ ἐλεγεῖο θέλει νὰ πῇ ὅτι οἱ ἀ-
 δερφοὶ τῆς ἔπεσαν ἔξω διπλᾶ· οὔτε ὁ σκοπὸς τους, γιὰ τὸν ὁποῖο τὴν
 ἔστειλαν στὴν ἐρημιὰ, ἐκπληρώθηκε, ἀλλ' οὔτε ὁ φόβος τους, μήπως
 ἄκαιρα καὶ ἐπιζήμια φθαρῆ ἢ ἀγνότητά τῆς, δικαιώθηκε. κάθε ἄνθρω-
 πος εἶναι αὐτεξούσιος. ἢ ἀδερφή τους ἀκριβῶς στὴν ἐρημο βρῆκε τὴν
 ἀγάπη τὴ μεταξὺ τῶν δύο φύλων, καὶ μ' ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία· ἢ ἀδερ-
 φή τους παρ' ὅλους τοὺς φόβους των ἐπέτυχε νὰ παντρευτῆ καὶ μάλι-
 στα ὄχι συνηθισμένο ἄντρα ἀλλὰ τὸν πανίσχυρο καὶ σοφὸ καὶ ζά-
 πλουτο καὶ δοξασμένο βασιλιᾶ Σαλωμών. καὶ τὸν ἀμπελῶνα τῆς οἰ-
 κογενειακῆς των ἰδιοκτησίας δὲν φύλαξε καὶ τὸ μουνὶ τῆς τὸ παρέ-
 δωσε ἀφύλακτο στὸν πρέποντα καὶ πραγματικὸ δικαιοῦχο. ἢ ἀλληγο-
 ρία τοῦ δευτέρου σκέλους εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς ἀλληγορίες καὶ
 στὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὅπου ἡ ἀγαπημένη κάποιου, εἴτε ἐπιδιωκο-
 μένη εἴτε κεκτημένη γυναῖκα του, λέγεται *ἀμπέλι, χωράφι, περιβόλι,
 ἰτιά, μηλίτσα, λεμονιά, κληματαριά*. ἐδῶ μάλιστα βλέπουμε ὅτι ὁ *ἀ-
 μπελῶν* τῆς κοπέλλας δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀφηρημένη καὶ καθολικὴ ἐν-

νοια τοῦ κάλλους της ἀλλὰ καὶ συγκεκριμένο σημεῖο τῶν θελγῆτρων της, τὸ μουνὶ της. ἡ ποιήτρια ἐδῶ μὲ πολὺ τσαχπίνικο χιοῦμορ ἀνάμικτο μὲ καύχησι λέει· «Δὲν φύλαξα τὸν ἀμπελῶνα μου, αὐτὸν ποὺ ἔχω μπροστά μου (*ἐνώπιόν μου*), ἄφησα καὶ μπῆκε σ' αὐτὸν κάποιος· ἔ· ὄχι ὅποιος κι ὅποιος, ἀλλὰ ὁ τρισένδοξος βασιλιᾶς!».

9. *Ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ Σαλωμών ἐν Βεελαμών·*

ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ τοῖς τηροῦσιν.

Ὁ Σαλωμών ἔχει στῆ Βεελαμών ἕναν ἀμπελῶνα·

ἔδωσε τὸν ἀμπελῶνα του στοὺς καλλιεργητάς.

Ἡ *Βεελαμών* εἶναι τόπος ποὺ ἀναφέρεται μόνο σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ τῆς Βίβλου. ἦταν ὄχι καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς κοπέλλας τοῦ Ἰσραήλ, ἢ ὅποια στὸ 18,2-3 λέγεται *Σουλαμίτις*· πατριωτικὸ ὄνομα, τῆς πατριᾶς της, προφανῶς παραγόμενο ἀπὸ τὸ τοπωνύμιον *Σουλάμ*. τέτοιο ὅμως τοπωνύμιον στῆ Βίβλο δὲν μνημονεύεται· τεκμαίρεται μόνο ἀπὸ τὸ πατριωτικὸ ὄνομα τῆς κοπέλλας τοῦ Ἰσραήλ, *Σουλαμίτις*. ἀναφέρεται *Σουνάμ*, τόπος τοῦ νομοῦ τῆς φυλῆς *Ἰσάχαρ*, φυλῆς κατ' ἐξοχὴν γεωργικῆς¹, στῆ Βόρεια Παλαιστίνη· στὸ βιβλίον «Βασιλεῖς» ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ *Σωμάν* καὶ *Σωμανῖτις*². ἂν καὶ ἀρχαῖοι ἐρμηνευταὶ ταύτισαν τὰ τρία ὀνόματα *Σουλάμ* *Σουνάμ* *Σωμάν* καὶ τὰ πατριωτικὰ τους παράγωγα, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἕνα καὶ τὸ ἴδιο. ὅτι δὲ τὸ *Σουλαμίτις* πρέπει νὰ γράφεται ὅπωςδήποτε μὲ λ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ λογοπαίγνιον τῆς ποιητρίας στὸ ἐλεγεῖο 6. ἔτσι δὲν ἔχουμε καμμιά σοβαρὴ ἔνδειξι ὅτι τὸ χωριὸ τῆς κοπέλλας τοῦ Ἰσραήλ ἦταν στῆ Βόρεια Παλαιστίνη. ἀντίθετα ὑπάρχουν πολλὲς ἐνδείξεις ὅτι ἦταν πολὺ κοντὰ στὴν Ἱερουσαλήμ. στὸ σύνθετον ὄνομα *Βεελαμών* τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι *Βάαλ*, τὸ ὅποῖον κατὰ τὴν σύνθεσιν προφερόταν καὶ γραφόταν *Βεελ-*, ὅπως ὀλοκάθαρα φαίνεται στοὺς Ο' καὶ στὴν Κ. Διαθήκην, στὰ ὀνόματα *Βεελσεφὼν* *Βεελφεγὼρ* *Βεελμεὼν* *Βεελζεβούλ*³. κακῶς οἱ μασσορίτες φωνηεντίζουσιν καὶ οἱ ἑβραῖοι προφέρουσιν *Βααλαμών*. ὁ Ἀκύλας μεταφράζει κιδόλας τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔχων πλῆθη καὶ ὁ Σύμμαχος *κατοχὴ ἄλλου*· καὶ ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι πολλὲς φορὲς δὲν καταλαβαίνουν τίποτε. *ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ τοῖς τηροῦσιν*. οἱ *τηροῦντες* αὐτοὶ δὲν εἶναι μόνο φύλακες ἀλλὰ καὶ γεωργοὶ καλλιεργηταί. ἕνας πλούσιος κτηματίας, ὅπως οἱ βασιλεῖς Δαυὶδ καὶ Σαλωμών, ἔδινε τ' ἀγροκτῆματά του σὲ γεωργοὺς μὲ ποσοστιαία ἀμοιβή, καθὼς λέγεται στὴν Παραλειπομένη καὶ στὴ σχετικὴ παραβολὴ τοῦ Κυρίου⁴, ποὺ εἶναι πολὺ διαφωτιστικὰ γιὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ χωρίου.

10. Ἄνθρω οἴσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ
 χιλίους καὶ διακοσίους ἀργυρίου

Ὅ κάθε ἄνθρωπος βγάζει τὴ σοδειὰ πὺν βγάζει,
 χιλίους διακοσίους σίκλους ἀσημένιους.

Φέρω ἐν καρπῷ θὰ πῆ «φέρω καρπό», καρποφορῶ, ἀποφέρω, ἀποδίδω, παράγω, βγάζω. τὸ οἴσει, ἂν καὶ τυπικὰ εἶναι μέλλον, οὐσιαστικὰ εἶναι ἐνεστώς. οἱ χρόνοι τοῦ ῥήματος στὴν προχριστιανικὴ ἑβραϊκὴ εἶναι δύο, ὁ διαρκῆς καὶ ὁ τετελεσμένος· ἂν καὶ ὁ διαρκῆς εἶναι περίπου ἐνεστώς, παρατατικός, μέλλον διαρκείας, ὁ δὲ τετελεσμένος εἶναι περίπου μέλλον στιγμιαῖος καὶ τετελεσμένος, ἀόριστος, παρακείμενος, καὶ ὑπερσυντέλικος, ἐν τούτοις στὴ μεταφραστικὴ πράξι δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῆ πάντα τὸ ἀκριβῶς ἀντίστοιχο ἑλληνικόν. γι' αὐτὸ στὴ μετάφρασι τῶν Ο' βρίσκονται πολλοὶ μέλλοντες καὶ ἀόριστοι πὺν εἶναι τέτοιοι μόνο τυπικὰ· οὐσιαστικῶς μποροῦν νὰ θεωροῦνται ὡς ὅποιοσδήποτε ἄλλος χρόνος. ἡ ἀρχικὴ ἑβραϊκὴ γλῶσσα τῆς Π. Διαθήκης ἀφ' ἑνὸς δὲν διασώθηκε καὶ ἀφ' ἑτέρου φαίνεται πῶς πολὺ στὴν ἰσραηλιτικὴ ἑλληνόγλωσση μετάφρασι τῶν Ο' τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος παρὰ στὸ μασσοριτικό, πὺν εἶναι σκεῦασμα τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος. ὁ δὲ ἐντελῶς τεχνητὸς καὶ φαντασιωτικὸς φωνηεντισμὸς τοῦ μασσοριτικοῦ καὶ ἡ γραμματικὴ τῆς τεχνητῆς καὶ μὴ ὁμιληθείσης ποτὲ ἀπὸ κανέναν ἑβραϊκῆς τοῦ εἶναι ἐντελῶς τεχνητὰ καὶ φαντασιωτικὰ σκευάσματα νεώτερα τοῦ 700 μ.Χ. καὶ τοῦ καραϊτικῶν κινήματος. ἐδῶ τὸ οἴσει εἶναι ἀντὶ τοῦ φέρει· ἐννοεῖται ὅτι ὁ κάθε γεωργὸς τοῦ βασιλικοῦ ἀμπελῶνος κάθε χρόνο βγάζει τόσα· χιλίους καὶ διακοσίους ἀργυρίου· σὲ γένος ἀρσενικό, διότι ἐννοεῖ σίκλους. τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ οἱ σίκλοι καὶ τ' ἄλλα νομίσματα δὲν εἶχαν ἀκόμη τὴ μορφή πὺν πῆραν περίπου ἀπὸ τὸν 6^ο π.Χ. αἰῶνα στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχουν μέχρι σήμερα ἦταν ἀπλᾶ κομμάτια μετάλλου, κύβοι ἢ τετράγωνες πλάκες ἢ ῥάβδοι μὲ κάποια σφραγίδα ἢ χάραξι ἐνδεικτικὴ τῆς γνησιότητος τῶν μετάλλων. ἀργυρίου· διευκρινίζει τί σίκλοι· ἀργυρίου· ὄχι χρυσοῦ ἢ χαλκοῦ. χρυσὸς ἀργυρὸς χαλκὸς σιδήρος λέγονται τὰ μέταλλα, ἐνῶ χρυσίον ἀργύριον χαλκίον σιδήριον λέγονται οἱ κατασκευές· χρυσίον καὶ ἀργύριον τὰ κοσμήματα καὶ πρὸ παντὸς τὰ νομίσματα, τὸ χρῆμα. χαλκία τὰ σκεύη· σιδήρια τὰ ἐργαλεῖα. τέτοιοι ὑπολογισμοὶ οἰκονομολογικοί, σὰν αὐτὸν τοῦ ἐλεγείου 10, δὲν εἶναι ἀσυνήθιστοι σ' ἓνα ποιητικὸ κείμενο σὰν τὸ Ἄσμα· ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, καὶ στὰ δημοτικὰ κάλαντα λέγεται·

Μόν' θέρισσα καὶ ἀλώνισσα ὅλα τ' ἀποφαγούδια,
 καὶ κάνω χίλια μετροητὰ καὶ χίλια μετροημένα.

μόνο πὺν στὸ ἐλεγείο αὐτὸ τοῦ Ἄσματος δὲν ἔχουμε μιὰ ἐπικὴ ὑπερ-

βολή, ἀλλὰ μιὰ ἀκριβῆ πληροφορία. πόση χρηματικὴ ἀξία σημαίνει αὐτὸ τὸ ποσὸ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ προσδιορίσουμε. ἀντίθετα μὲ τὶς ἀρχαῖες τιμὲς μήκους καὶ βάρους ποὺ ἔχουν προσδιοριστῆ μὲ ἀκρίβεια, ἡ χρηματικὴ ἀξία εἶναι δυσκατόρθωτο νὰ προσδιοριστῆ μὲ ἀκρίβεια ἢ μικρὴ προσέγγισι, διότι ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ οἱ συνθήκες ποὺ τὴ ρύθμιζαν δὲν παραλληλίζονται. ἡ ἀξία ὅλων τῶν νομισμάτων πάντοτε διολισθαίνει. τὸ ἐδῶ ἀναφερόμενο ποσὸ πάντως λέγεται ὡς μεγάλο καὶ θαυμαστὸ, διότι ἀλλιῶς μιὰ τόσο πεζὴ περιγραφή δὲν θὰ εἶχε θέσι σ' ἓνα τέτοιο ποίημα.

11. *Οἱ χίλιοι τῶ Σαλωμών
καὶ οἱ διακόσιοι τοῖς τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ.*

*Οἱ χίλιοι πηγαίνουν στὸ Σαλωμών
καὶ οἱ διακόσιοι σ' ἐκείνους ποὺ φροντίζουν τὴ σοδειά του.*

Μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὰ ποσοστὰ ἀμοιβῆς τῶν γεωργῶν καὶ τὰ κέρδη τοῦ Σαλωμών στὸ θαυμαστὸ ἀμπελῶνα. ἡ ἀμοιβὴ εἶναι τὸ ἓνα ἔκτο τοῦ εἰσοδήματος. ὁ θεσμὸς αὐτὸς ἴσχυε καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ οἱ καλλιεργηταὶ λέγονταν *ἐκτῆμοροι*, ἐπειδὴ ἔπαιρναν τὸ ἓνα ἔκτο, τὴν *ἐκτὴν μόραν* (=μοῖραν), ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστοτέλης¹. τὸ τέλος αὐτῆς τῆς πρώτης στροφῆς μᾶς εἰσάγει στὴν ἐπομένη, διότι σ' αὐτὴν ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἀμπελῶνας τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος ἦταν γειτονικὸς μὲ τὸν μεγάλο βασιλικὸ ἀμπελῶνα, ποὺ εἶχε μέσα του, κοντὰ στὸ κοινὸ σύνορο, κάποια βίλλα τοῦ βασιλέως Σαλωμών. ἐκεῖ καὶ ἔτσι ἄρχισε ἡ μεγάλη ἀγάπη ἀνάμεσα στὴ φτωχὴ κοπέλλα καὶ στὸ βασιλιᾶ, κάτι ποὺ δὲν τὸ ἔβαλαν κἂν στὸ νοῦ τους οἱ ἀδελφοί της, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐξώρισαν ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ ἀνεπιτυχῆ ἐρωτικὴ ἀγάπη.

Αὐτὴ ἡ πρώτη στροφή, τὸ Α τῆς ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος, εἶναι ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐντοπιστήρια γεωγραφικὴ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἄσματος. τὸ Ἄσμα εἶναι Ἀλφαβητάριο ἐκπαιδεύσεως ὅπως ὁ ψαλμὸς 117 τοῦ Δαυΐδ. ἐκεῖνος γιὰ νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ ἀνάγνωσι καὶ γραφή, αὐτὸ γιὰ νὰ μαθαίνουν οἱ ἔφηβοι τὰ σεξουαλικὰ ὀρθῶς καὶ πλήρως· Ἐγχειρίδιο σεξουαλικῆς ἀγωγῆς σὲ μορφὴ Ἀλφαβηταρίου γιὰ ἐφήβους, ἀγόρια καὶ κορίτσια. ἐδῶ τὰ ἔφηβα ἀλλ' ἀκόμη ἄγαμα ἀγόρια μαθαίνουν τί θέλει τὸ ἔφηβο κορίτσι στὸ γαμήσι, καὶ οἱ ἔγγαμοι ἄντρες μαθαίνουν τί θέλει καὶ πότε νιώθει εὐτυχισμένη ὡς ἱκανοποιημένη καὶ χορτάτη ἀπὸ γαμήσι ἢ ἔγγαμη γυναῖκα. καὶ τὸ μαθαίνουν ἀπὸ μιὰ γυναῖκα 20 ἐτῶν, ποὺ γαμήθηκε στὰ 16 της χρόνια ἀπὸ ἓναν πανίσχυρο ζᾶπλοτο καὶ πανόμορφο βασιλιᾶ 32 ἐτῶν πολυγαμώτατο καὶ πολὺ σοφὸ καὶ πεπειραμένο στὸ γαμήσι. ὁ δημιουργὸς τοῦ σύ-

μπαντος καὶ τοῦ ἀνθρώπου θεός, πού τὰ τεχνούργησε τὰ στόλισε καὶ τὰ ὠργάνωσε αὐτά, τὸ μουνὶ δηλαδὴ καὶ τὰ βυζιά καὶ τὸ γαμήσι, καὶ θέλει τοὺς ἐγγάμους εὐχαριστημένους ἀπὸ γαμήσι, ὅπως τοὺς θέλει καὶ χορτάτους ἀπὸ τροφή νερὸ καὶ ἀνάσα, ἐδῶ διάλεξε γιὰ συντάκτρια μιὰ κοπέλλα. ἔβαλε κοπέλλα νὰ διδάσκη στοὺς ἄντρες τί θέλει στὸν ἔρωτα καὶ στὸ γαμήσι, τί τῆς ἀρέσει, τί λαχταράει ἢ ψυχούλα τῆς· πού αὐτὸ ἀκριβῶς δίνει τὴ μέγιστη ἱκανοποίησι καὶ χαρὰ καὶ στὸν ἄντρα.

2

1. N *Ὁ καθήμενος ἐν κήποις,
ἑταῖροι προσέχοντες τῇ φωνῇ σου,
ἀκούτισόν μοι.*

*Ἦ σὺ πού κάθεται στοὺς κήπους,
πού οἱ ἀκόλουθοί σου προσέχουν στὸ πρόσταγμά σου,
μίλα μου νὰ σ' ἀκούσω.*

Ἀρχίζουν νὰ ῥίχνωνται τὰ πρῶτα βέλη τῆς γαμικῆς ἀγάπης· καὶ μάλιστα ἐκείνη πού κάνει ἀρχὴ εἶναι ἡ κοπέλλα, πού τὸν προσκαλεῖ νὰ τῆς μιλήσῃ. φιλόγαμη κοπέλλα, καυλωμένη γιὰ ἄντρα. τὸ *ὁ καθήμενος* εἶναι γνωστὴ στοὺς Ὁ κλητικὴ σὲ μορφή ὀνομαστικῆς, ὅπως ἐκείνη στὸ *Ὁ θεός ὁ θεός μου, πρὸς σέ ὀρθρίζω*¹. καὶ τόσες ἄλλες. ἀντὶ γι' αὐτὸ, πού ἔχουν οἱ Ὁ, ὁ Θεοδοτίων καὶ ἡ Ε' μετάφρασι ἔχουν *καθημένη*, ὁ Ἀκύλας *κατοικοῦσα*, ὁ Σύμμαχος καὶ τὸ μασσοριτικὸ κείμενο τὸ ἴδιο. πρόκειται γιὰ ἐβραϊσμό, ἡ δὲ μετάφρασι τοῦ Ἀκύλα καὶ τοῦ Συμμάχου εἶναι δουλικές. καθ' ὅλους τοὺς μεταφραστὰς *ὁ καθήμενος ἐν κήποις* εἶναι ὁ ἄντρας πού ἐννοεῖται σ' ὅλο τὸ ἄσμα· εἶναι δὲ αὐτὸς ὁ Σαλωμών. ἡ Σουλαμίτις κοπέλλα τὸν βλέπει νὰ κάθεται στὸν κῆπο τῆς ἐπαυλεύως του, πού εἶναι στὸν πελώριο βασιλικὸ ἀμπελῶνα, καὶ τολμάει νὰ τὸν προκαλέσῃ φωνάζοντάς τον ἀπὸ τὸν ἐνδιάμεσο φράχτη, ἔχοντας προφανέστατα καὶ τὰ βυζιά τῆς προκλητικὰ τσιτωμένα. ἀπὸ τὴν κλητικὴ τὸ νόημα πάει στὸ *ἀκούτισόν μοι*, πού θὰ πῆ «κάνε μου ἀκουστὴ τὴ φωνή σου», «μίλα μας». πολὺ φυσικὸ, τώρα πού ἡ καυλωμένη αὐτὴ ἀπλῆ χωρικὴ δὲν ξέρει ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ προσφωνῆται ἓνας βασιλεύς, νὰ τὸν φωνάζῃ μὲ τὸ *Ἦ σὺ, ἐσὺ ἐσὺ πού κάθεται σὲ κήπους*. καὶ ἐπειδὴ εἶναι μὲ τὴν ἀκολουθία του, γιὰ νὰ προσδιορίσῃ ποιὸν ἀπ' ὅλους ἐννοεῖ, λέει τὸ *ἑταῖροι προσέχοντες τῇ φωνῇ σου*· ἐσὺ ἐσὺ, πού ὅλοι σὲ βλέπουν στὰ μάτια περιμένοντας νὰ μιλήσῃς, πού περιμένουν τὸ πρόσταγμά σου. πρόκειται γιὰ

εἶδος παρενθετικῆς προτάσεως πού ἰδιάζει στήν ἑβραϊκή, ὅπως σ' ἐκεῖνο τὸ ψαλμικὸ

*Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ,
-λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται -,
ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως².*

τὸ *ἑταῖροι* εἶναι λέξι μακεδονική κι ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἐπιγόνων σήμαινε τὴν ἀκολουθία, τὴ σωματοφυλακή, τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ βασιλέως, τὴν ἀριστοκρατικὴ τάξι τοῦ στρατοῦ, τοὺς ἐπιλέκτους ἵππεις οἱ ὅποιοι στὴ μάχη πλαισιῶναν τὸ βασιλᾶ, στήν εἰρήνη ἦταν οἱ φίλοι καὶ σύμβουλοί του, οἱ πραιτωριανοὶ του, καὶ ἦταν παιδικοὶ φίλοι του καὶ συμμαθηταὶ του. οἱ ἴδιοι, ἂν ἦταν στήν ἡγεσία τοῦ πεζικοῦ λέγονταν *πεζέταιροι*³. αὐτοὶ οἱ μακεδονιστὶ λεγόμενοι ἀπὸ τοὺς Ο' *ἑταῖροι* εἶναι ἐκεῖνοι πού ἄλλοῦ στήν Π. Διαθήκη ὀνομάζονται ἑβραϊκώτερα *παρατρέχοντες*⁴ (καὶ σήμερα *παρατρεχάμενοι*). στὰ βιβλία Δαυῖδ καὶ Βασιλεῖς ἀναφέρονται *ἑταῖροι* τοῦ Δαυῖδ καὶ τοῦ Σαλωμών· ἕνας τοῦ Σαλωμών λεγόταν Ζαβούθ⁵. βρίσκεται στήν ἀρχή, στήν πρώτη ῥίψι τῶν ἐρωτικῶν βελῶν της. στὸ πρῶτο ἐλεγείο τῆς στροφῆς αὐτῆς τοῦ φωνάζει ἀπὸ τὸ φράκτη πού χωρίζει τὸν ἀμπελῶνα της ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα του· «Ἐ σύ, ...μίλα μας»· ὅπως φωνάζει ἡ γίδα, ὅταν οἰστρογηλατῆται καὶ πορτσιαλίζεται καὶ σέρνει. ἔτσι κάνει ἡ καυλωμένη κοπέλλα ἀπέναντι στὸν ἄντρα τὸν ὁποῖο θέλει νὰ ἐλκύση, ἐπειδὴ θέλει νὰ τῆς ὀρμήση ἐκεῖνος καὶ νὰ τὴ γαμήση.

Ἡ ἐπίθεσί της εἶναι ἀναπάντεχη καὶ ἀκάθεκτη· «Ἐσὺ ὁ καθήμενος ἐν κήποις». δισημαντο ἀλλὰ σαφὲς καὶ ἀθῶο καὶ τολμηρό. *κήπος* στὸ Ἄσμα λέγεται πολλὲς φορὲς καὶ παρακάτω τὸ μουνί. κι ὁ τίτλος μὲ τὸν ὁποῖο προσφωνεῖ τὸν Σαλωμών ἢ χωριάτισσα κοπέλλα ὁ *καθήμενος ἐν κήποις* σημαίνει «Ἐσὺ πού καβαλικεύεις μουνιά», «ἐσὺ ὁ γαμιᾶς», ὅπως παρομοίως ἢ ἄλλοῦ ἀπαντώμενη στήν Παλαιὰ Διαθήκη γιὰ τὸν ἄντρα λέγεται ἢ ἔκφρασι ὁ *οὐρῶν πρὸς τοῖχον*⁶, πού εἶναι ἀποκλειστικὸ ἰδίωμα ἀντρὸς καὶ σημαίνει «ὁ πουτσαράς». σὲ γλῶσσα χωριάτικη κι ἀγροῖκο αὐτὰ λέγονται χωρὶς καμμιά παρεξήγησι. τόσο, πού κάποιος λεβέντης ἄντρακλας, ὀνόματι Γιάννης, προσφωνοῦνταν *Πουτσαρόγιαννης* ἢ στὴ χωριάτικη προφορὰ *Πτσαρόγιαννης*· δηλαδή «Λεβεντόγιαννης». καὶ τοῦ κάθισε ὡς ἐπίσημο ἐπίθετο κι αὐτουνοῦ καὶ τῶν ἀπογόντων του. μετὰ πολλὰ χρόνια ὅμως, σ' ἐποχὴ ἀστικῆς σεμνοτυφίας, οἱ ἀπόγονοί του τὸ τροποποίησαν σὲ *Ψαρόγιαννης*. ἄλλωστε καὶ τὸ *ἀνήρ* στήν ἑλληνική, παράγωγο τῆς προθέσεως κι ἐπιρρήματος *ἀνά* - *ἄνω* σημαίνει «ὁ ἀπὸ πάνω» (κατὰ τὸ γαμήσι), «ὁ ἀρσενικός», «ὁ ἐπιβήτορας», «ὁ γαμιᾶς». καὶ ἡ λέξι *γαμβρός*, παράγωγο τοῦ *γαμῶ*, σημαίνει ἀκριβῶς «γαμιᾶς». καὶ τὸ *γαμῶ* στήν ἀρχαία ἑλληνική σημαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ σήμερα στὴ λαϊκὴ γλῶσσα,

ὅπως φαίνεται στὸν Εὐριπίδη καὶ στὸ Λουκιανό⁷. καὶ στὴν ἑλληνικὴ πάλι *κῆπος ἀφροδίτης*⁸ λέγεται τὸ μουνί. στὴν Π. Διαθήκη, ἓνα κείμενο ἐν μέρει πολὺ ἀρχαιότερο τοῦ Ὀμήρου κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπο μέρος ἀρχαιότερο τῶν κλασσικῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, ἀπαντῶνται συχνὰ τέτοιες νατουραλιστικὲς ἐκφράσεις. καὶ τὸ Ἄσμα εἶναι ἀρχαιότερο καὶ τοῦ Ὀμήρου. καὶ ἐδῶ ἡ κοινωνικῶς ἀκαταπίεστο ἀγρίμι ἀλλ' οἰκογενειακῶς καταπιεσμένη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς της μικρὴ ἀδερφὴ χωριατοπούλα Σουλαμίτις, ποὺ δὲν ξέρει ἀκόμη τί εἶναι ὁ Σαλωμών, ἀλλὰ τὸν βλέπει μόνο σὰν ἀρσενικὸ καὶ ἄντρα, τὸν προσφωνεῖ μὲ ἀγροῖκο τρόπο «Ἐσὺ ἐσὺ ὁ γαμιᾶς».

Κι ἐπειδὴ στὰ δυὸ ἐπόμενα ἐλεγεῖα φαίνεται ὅτι τοῦ Σαλωμών τοῦ ἄναψαν τὰ αἵματα, καὶ ἐκείνη, ὅπως φαίνεται λίγο παρακάτω, προχώρησε φωνάζοντάς του πρὸς τολμηρά: «Τί κάθουσαι; ὄρα στὰ βυζιά μου ποὺ εἶναι σὰν πύργοι· γιὰ σένα τᾶχω». καὶ ὁ πολυγαμώτατος βασιλεὺς, ποὺ ὅλες οἱ κοπέλλες θὰ ἤθελαν πολὺ νὰ γαμηθοῦν μ' αὐτόν, ὑπάκουσε καὶ ὤρμηξε αὐτοστιγμῆ. πρώτη του φορὰ ἔβλεπε τέτοια ἐπιθετικότητα θηλυκοῦ γιὰ γαμήσι, τέτοια πρόκλησι. εἶχε εὐνοχισθῆ κάπως ἀπὸ τὸ νὰ ὑποκύπτουν ὅλες οἱ κοπέλλες στὶς δικές του ὀρέξεις μὲ τὸ παραμικρὸ στὸ ἀπλὸ νεῦμα του· σχεδὸν δὲν εἶχε γνωρίσει τὸν ἔρωτα. καὶ τώρα μπροστὰ σὲ τέτοια ἐρωτικὴ ἐπίθεσι ἑνὸς θηλυκοῦ πολὺ καυλωμένου, πηδάει τὸ φράχτη ποὺ χωρίζει τὸν ἀμπελῶνα τοῦ ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα της.

2. *Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων τοῦ στόματος αὐτοῦ.*

Φίλα με μὲ τὰ φιλιὰ τοῦ στόματός σου.

Τὸ *φιλησάτω με* εἶναι τρίτο πρόσωπο τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς εὐγενείας ἀντὶ γιὰ τὸ *φίλησόν με· φίλα με*. στὴν ἀρχαιότητα, τουλάχιστον στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Παλαιστίνη, σὲ ἔνδειξι εὐγενείας ἢ σεβασμοῦ χρησιμοποιοῦσαν τὸ τρίτο πρόσωπο, ὅπως ἐμεῖς σήμερα τὸν πληθυντικὸ τῆς εὐγενείας. ἔτσι μιλάει καὶ ὁ μόλις ἀποφυλακισμένος Ἰωσήφ στὸ φαραῶ: *Καὶ εἶπεν Ἰωσήφ τῷ φαραῶ· τὸ ἐνύπνιον φαραῶ ἐν ἐστίν· ὅσα ὁ θεὸς ποιεῖ, ἔδειξε τῷ φαραῶ... καὶ ποιησάτω φαραῶ καὶ καταστησάτω τοπάρχας...* ἔτσι μιλάει καὶ μιὰ ἀπλὴ γυναίκα ποὺ ζήτησε ἀκρόασι ἀπὸ τὸ βασιλεῖα Δαυὶδ: *Καὶ εἶπε· Μνημονευσάτω δὴ ὁ βασιλεὺς Κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ... λαλησάτω δὴ ἡ δούλη σου πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα ῥῆμα. καὶ εἶπε· Λάλησον*¹. σὰν αὐτὰ τὰ *ποιησάτω... καταστησάτω* καὶ *μνημονευσάτω* εἶναι ἐδῶ καὶ τὸ *φιλησάτω*. αὐτὰ γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ προσφωνεῖται· διότι ἀπὸ τίς κινήσεις τῶν συνοδῶν του ἢ πανέξυπνη κοπέλλα κατάλαβε ὅτι ὁ φρουρούμενος καὶ δέκτης τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἄλλων εἶ-

ναι ὁ βασιλιάς. γιὰ δὲ τὸ πρόσωπο ποὺ προσφωνεῖ εἶχαν τὸν πληθυντικὸ τῆς εὐγενείας, ὅπως ἐδῶ στὸ Ἰσμα, στοὺς στίχους·

2,9· Ἀγαπήσωμεν μαστοὺς ὑπὲρ οἶνον (ὁ Σαλωμών).

4,2· Ἴδου εἶ καλός, ἀδελφιδός μου, καί γε ὠραῖος,
πρὸς κλίνη ἡμῶν σύσκιος (ἡ Νεᾶνις).

ποὺ σημαίνουν·

– Λαχταρῶ τὰ βυζιά σου παραπάνω ἀπὸ τὸ κρασί.

– Κύττα τί ὁμορφος ποὺ εἶσαι, ἀγαπημένε μου, καὶ πόσο μεστωμένος·
στὸ κρεβάτι σου μπορεῖς νὰ μ' ἔχῃς ὅλη ἀπὸ κάτω.

δηλαδή «μπορεῖς νὰ μ' ἔχῃς ἀνάσκελα καὶ νὰ μὲ καβαλικεύῃς». δηλαδή ἀντίστροφα ἀπ' ὅ,τι κάνουμε ἐμεῖς σήμερα χρησιμοποιοῦσε κανεὶς ἐκεῖ καὶ τότε πληθυντικὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ἐνικὸ γιὰ τὸν ἄλλον. καὶ φυσικὰ αὐτὸ εἶναι καλλίτερο ἀπὸ τὸ σημερινὸ κι εὐγενέστερο· ὁ μικρότερος εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἐνῶ ὁ μεγαλείτερος εἶναι ἕνας καὶ σημαντικός. ὁ σημερινὸς τρόπος εἶναι τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης καὶ μᾶλλον ἀγγλικός. καὶ εἶναι τρόπος χαζός. ὁ Ματθαῖος Καντακουζηνός, ποὺ δὲν καταλαβαίνει ἀκριβῶς τί συμβαίνει, σχολιάζει· Ἐπισημαίνει ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη «κλίνη ἡμῶν» ὡνόμασε, μὴ θαυμάσης· ἔθος γὰρ ἐστὶ τῆ τῶν Ἑβραίων φωνῆ πληθυντικῶς γράφειν τὰ ἐνικά². τὸ ἀπὸ φιλημάτων ὡς πληθυντικὸς εἶναι ὁ γνωστός πιά ἐβραϊσμός ὅπως τὰ κῆποι, ἀμπελῶνες, παράδεισοι, φυταλιαί, ἀρώματα, κοιλώματα, νεβρός ἐλάφων, κλπ.. τὸ ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ ἴσως δὲν εἶναι μόνον ποιητικὸς πλεονασμὸς μετὰ τὸ φιλησάτω με, ἀλλ' ἔχει καὶ κάποιο πρακτικὸ σκοπὸ, τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἐννοίας τοῦ φιλησάτω· διότι μόνον του τὸ ἀρχαῖο ῥῆμα φιλῶ δὲν σημαίνει ἀπαραιτήτως αὐτὸ ποὺ σημαίνει σήμερα, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς ἀγαπῶ³.

3. Σ Ὅτι ἀγαθοὶ οἱ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον
καὶ ἡ ὁσμὴ τῶν μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

Ναί, γιὰ τὰ βυζιά σου εἶναι ἀπὸ τὸ κρασί καλλίτερα
καὶ τοῦ κορμιοῦ σου ἡ ὁσμὴ πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἀρώματα.

Μιλáει ὁ Σαλωμών ποὺ πῆρε τὸ λόγο ἀπότομα, σὰ ν' ἀποτελειώ-
νη αὐτὸς τὴ φράσι τῆς κοπέλλας. αὐτὴ ἡ γρήγορη ἐναλλαγὴ τοῦ ὁμι-
λοῦντος, ἢ στιχομυθία, ὅπως λέγεται στὴν ὀρολογία τῶν σπουδαστῶν
τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ δράματος, ἢ ἀντιφώνησις, ὅπως λέγεται στὴν
ἐκκλησιαστικὴ λειτουργικὴ ὑμνολογία, γίνεται ὅπου θέλει ὁ ποιητὴς
νὰ κάνῃ ζωηρὸ τὸ διάλογο. πολλὰ φορὲς γίνεται ἀκόμη ζωηρότερος,
τόσο ὥστε νὰ λήῃ ὁ ἕνας τὸ ῥῆμα κι ὁ ἄλλος τὸ ἀντικείμενο ἢ τὴν
προσδιοριστικὴ μετοχή, καὶ νὰ μοιράζονται τὸ στίχο ἀπὸ μισό, ὅπως

ἐδῶ στὸ Ἴσμα γίνεται στὸ 19,5-7· τότε λέγεται *ἀντιλαβή*. ἐδῶ ἡ ποιήτρια μὲ τὴν ἀπότομη *στιχομυθία* καὶ τὴ ζωηροποίησι τοῦ διαλόγου θέλει νὰ δείξη τὴν ἄμεση καὶ γρήγορη καὶ ἀνυπόμονη καὶ ἀσυγκράτητη καὶ ὀρμητικὴ ἀνταπόκρισι τοῦ Σαλωμών στὴν ἄγρια πρόκλησι τῆς καυλωμένης χωριατοπούλας. ὁ *οἶνος* πολλές φορές στὸ Ἴσμα χρησιμοποιεῖται ὡς μέτρο συγκρίσεως τῆς ἀπολαυστικότητος τῶν βυζιῶν¹ τῆς κοπέλλας ἢ δεῖγμα παρομοιώσεως κάποιου ἄλλου σεξουαλικοῦ θελήτρου κατὰ τὸ γαμήσι². ἡ ἀναφορὰ γίνεται στὴ μεθυστικότητα τοῦ *οἴνου*. μὲ τὸ *ὄσμη τῶν μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα* ὁ Σαλωμών ἀντιδιαστέλλει *πάντα τὰ ἀρώματα* πρὸς τὰ *μύρα της*, καὶ συγκρίνοντάς τα βρῖσκει ἀνώτερα τὰ *μύρα της*. ὅπως στὸν πρῶτο στίχο τοῦ ἐλεγείου τὸν *οἶνον* ἔτσι καὶ στὸ δεύτερο *πάντα τὰ ἀρώματα* τὰ χρησιμοποιεῖ ὡς μέτρο συγκρίσεως· ἐπομένως μὲ τὸ *μύρα σου* ἐννοεῖ ὄχι μύρα πού φορεῖ ἀλλὰ *μύρα* πού ἐκ φύσεως ἔχει, ὅπως καὶ τὰ βυζιά της δὲν εἶναι κάτι πού φορεῖ ἀλλὰ κάτι πού ἔχει. ἐννοεῖ δηλαδὴ τὴ φυσικὴ μυρωδιὰ τοῦ κορμιοῦ της· τὴ μοσχοβολιά της. αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις ὅπου στὸ Ἴσμα γίνεται λόγος γιὰ τὰ *μύρα* καὶ τ' *ἀρώματα* τῆς κοπέλλας. καὶ στὴ Γένεσι ἡ φυσικὴ σωματικὴ μυρωδιὰ ἀναφέρεται ὡς διακριτικὸ τῆς προσωπικότητος καὶ στοιχεῖο ἀπολαύσεως, ὄχι ὅμως σεξουαλικῆς ἀλλὰ πατρικοῦ φίλτρου, ὅταν ὁ τυφλὸς Ἰσαὰκ ἐκδηλώνει τὴ στοργή του στὸ γιό του Ἰακώβ· *Καὶ ἐγγίσας ἐφίλησεν αὐτόν, καὶ ὠσφράνθη τὴν ὄσμη τῶν ἱματίων αὐτοῦ καὶ εὐλόγησεν αὐτόν καὶ εἶπεν*

*Ἴδου ὄσμη υἱοῦ μου ὡς ὄσμη ἀγροῦ πλήρους,
ὃν εὐλόγησε Κύριος*³.

ὁ δεύτερος στίχος τοῦ ἐρμηνευομένου ἐλεγείου μοιάζει μὲ ἄλλους δύο στίχους τοῦ Ἴσματος

11,7· *Καὶ ὄσμη ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.*

11,9· *Καὶ ὄσμη ἱματίων σου ὡς ὄσμη Λιβάνου.*

στὸ τελευταῖο ὅμως ἡ ὁμοιότητα εἶναι μερικὴ.

4. Ν *Μύρον ἐκκενωθὲν τὸ ὄνομά σου*

διὰ τοῦτο αἱ νεάνιδες ἠγάπησάν σε, εἴλκυσάν σε.

Μύρο χυμένο ὀλόγυρα εἶναι τὸ ὄνομά σου

γι' αὐτὸ τὰ κορίτσια σ' ἀγαποῦν, σὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω.

Ἀρπάζει πάλι τὸ λόγο ἡ κοπέλλα καὶ ἀνταποδίδει τὸν ἔπαινο. «Μύρα εἶπες; μύρο εἶναι τ' ὄνομά σου· καὶ μύρο πού ξεχύθηκε»· διότι τὸ χυμένο μοσχοβολάει πιὸ πολὺ. ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Ε' μετάφρασι ἀντὶ *μύρον* ἔχουν *ἔλαιον*. ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ στὴν ἑλληνικὴ εἶναι τὸ *μύρον*· τὸ ἴδιο τὸ ἄρωμα λέγεται *ἄρωμα* ἢ *ὄσμη*, ἐνῶ ὁ φορέας τοῦ

ἀρώματος, τὸ λάδι στὸ ὁποῖο διαλύεται τὸ κύριο ἄρωμα, λέγεται *μύρον*. κι αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ καὶ πολλές φορές στὸ σύγγραμμα τοῦ ἀριστοτελικοῦ Θεοφράστου *Περὶ ὀσμῶν*, δηλαδή *Περὶ ἀρωμάτων*. παράλληλη χρῆσι τῶν ἔννοιῶν αὐτοῦ τοῦ στίχου ἀνευρίσκεται στὸν Ἑκκλησιαστή τοῦ Σαλωμών, ὅπου λέει:

*Ἄγαθὸν τὸ ὄνομα ὑπὲρ ἔλαιον ἀγαθόν*¹.

Τὸ *ὄνομα* στὴ βιβλική γλῶσσα εἶναι τὸ πρόσωπο, ἢ ὑπαρξι· ὅπως ὅταν λέῃ· *Ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν*· ἢ *Ἔχεις ὀλίγα ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν, ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν. ἢ Ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτὰ*². σήμερα σφύζεται ἡ σημασία αὐτῆ τῆς λέξεως στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, στοὺς τύπους *νομάτοι* καὶ *νοματαῖοι*· ἢ ἐνδιάμεση ἐξελικτικὴ μορφή ἦταν *ὀνομάτοι*. ἢ κοπέλλα θέλει νὰ πῆ· «Μύρο εἶναι τὸ πρόσωπό σου», «μύρο εἶσαι σύ». *νεάνιδες* εἶναι οἱ παρθένες. ἢ *παρθένος* ἢ ἄπειρη ἀπὸ ἄντρα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη λέγεται καὶ *νεᾶνις* πολλές φορές καὶ μάλιστα σαφέστατα μ' αὐτῆ τῆ σημασία στὸ Δευτερονόμιον στὶς διατάξεις τὶς σχετικὲς μὲ τὴ βίαη διακόρευσι³. στὸν Νομοκάνονα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος διασφύζεται ἢ ἀρχαία ἐλληνικὴ λέξι *νέαμα*, πὺ σημαίνει τὸ ἄσπαρτο χωράφι. ἢ λέξι διασώθηκε μέχρι σήμερα στὸ χωριό μου (Τερπνὴ Σερρῶν ἢ ἀρχαία Βέργα) ὡς *νιάμα* καὶ σημαίνει ἐπίσης τὸ ἄσπαρτο χωράφι, στὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει κανένα σπέρμα ἢ ἀγριόχορτο ἢ ὁποιαδήποτε φυτεία, ἀλλὰ μόνο πεντακάθαρο χῶμα· τὸ παρθένο χωράφι.

Τὸ *εἴλκυσάν σε* τῶν Ἑβδομήκοντα τὸ μεταφράζουν σφαλερῶς ὁ Ἀκύλας *ἔλκυσόν με*, τὸ μασοριτικὸ κι ὁ Σύμμαχος *ἔλκε με* καὶ ἡ Ἐμετάφρασι *εἴλκυσάς με*· τὸ ἴδιο ἔχουν καὶ οἱ Βαράνινα καὶ Ἱερώνυμος στὴ βουλγάτα τους, καὶ ἡ συριακὴ. οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἑρμηνευταὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰ Ἑξαπλᾶ τοῦ Ὁριγένους, τὰ ὁποῖα πάσσαραν στὴν ἐκκλησία οἱ Καππαδόκες θαυμασταὶ του, ἀκολουθοῦν μιὰ ἀπὸ τὶς σφαλερὲς αὐτὲς μεταφράσεις καὶ γραφές, διότι ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα δύσκολη γραφή (*lectio difficilior*) εἶναι καὶ ἡ γνήσια· ἄλλωστε παραδίδεται ἰσχυρῶς. κι ὅλο αὐτὸ συνέβη, ἐπειδὴ ὅλοι πῆραν τὸ *ἐλκύνω* μὲ τὴν κλασσικὴ του σημασία. ἐδῶ ὅμως ὡς ῥῆμα τῆς κοινῆς ἔχει ἄλλη σημασία. σημαίνει «δημιουργῶ *ὄλκόν, συρμόν, οὐράν· ἀκολουθῶ*». ἢ κοπέλλα ἐννοεῖ· «Οὐρὰ κάνουν ἀπὸ πίσω σου τὰ κορίτσια, γιὰ νὰ τὶς κάνης γυναῖκες σου». αὐτὸ τὸ ἐπαναλαμβάνει κι ὁ Σαλωμών ὡς καύχημά του στὸ 17,1 λέγοντας·

*Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ
καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός.*

ὅτι δὲ τὸ *ἐλκύνω* σημαίνει «ἀκολουθῶ» καὶ ὄχι «τραβῶ», φαίνεται καὶ σ' ἄλλα μέρη τῶν ποιητικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης.

- Ήβ 19,28· Ἐλκύσαι τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀπώλεια εἰς τέλος,
 ἡμέρα ὀργῆς ἐπέλθοι αὐτῷ.
 (= χαμὸς νὰ βρῆ τὸ σπίτι του).
- 26,8· Ἐλκυσσον σοφίαν ὑπὲρ τὰ ἐσώτατα
 (= ἀκολούθα τῆ σοφία).
- 27,50· Βουλήσεται δέ σοι μονόκερως δουλεῦσαι
 ἢ κοιμηθῆναι ἐπὶ φάτνης σου;
 δήσεις δὲ ἐν ἱμάσι ζυγὸν αὐτοῦ
 ἢ ἐλκύσει σου αὐλακας ἐν πεδίῳ;
 (= ἢ θ' ἀκολουθήσῃ τ' αὐλάκια σου;).
- Ἐκ 2,1· Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος,
 καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει.
 (= **τραβάει** στὸν τόπο του· πηγαίνει στὸν τόπο του).
- 2,3· Κατεσκεψάμην εἰ ἡ καρδιά μου
 ἐλκύσει ὡς οἶνον τὴν σάρκα μου.
 (= ἂν ἡ καρδιά μου θ' ἀκολουθήσῃ τὴ σάρκα μου).

ἀπ' αὐτὸ κι ἀπὸ κάποιες ἄλλες ἐνδείξεις σχηματίσα τὴ γνώμη ὅτι ὁ μεταφραστὴς τῶν ἑφτά ποιητικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης πλὴν τῶν Ψαλμῶν πιθανῶς εἶναι ἕνας. εἶναι μάλιστα τόσο ἔντονη ἢ ἰδιόρρυθμη αὐτὴ σημασία τοῦ ἐλκύω, ἢ ὅποια εἶναι ἐβραϊσμός, ὥστε καὶ στὴ νεο-ελληνικὴ γλῶσσα ἢ μετάφρασί του «τραβῶ» σημαίνει πολλές φορές «ἀκολουθῶ» ἢ «πηγαίνω», ὅπως στὴν ἔκφρασι «τραβά τὸ δρόμο σου» ἢ καὶ ξανὰ πρὸς τὴ δόξα τραβᾶ.

5. Σ Ὅπισω σου εἰς τὴν ὁσμὴν τῶν μύρων σου δραμοῦμεν.

Τρέχω ἀπὸ πίσω σου ἐγὼ στ' ἄρωμα τοῦ κορμιοῦ σου.

Ξαναρπάζει τὸ λόγο ὁ Σαλωμών· ὁ διάλογος φτάνει στὸ ἀποκορύφωμα τῆς ζωηρότητός του. τὸ δραμοῦμεν εἶναι πληθυντικὸς τῆς εὐγενείας, ὁ ἀρχαῖος, πού, ὅπως εἶπα, λειτουργοῦσε ἀντίστροφα πρὸς τὸν σημερινό. τὸ πνεῦμα τῆς ζωηρῆς στιχομυθίας εἶναι τὸ ἐξῆς· λέει ἢ κοπέλλα στὸν Σαλωμών· «Φίλα με»· κι ὁ Σαλωμών· «Πῶς νὰ μὴ σὲ φιλήσω, ἀφοῦ τὰ βυζιά σου εἶναι κι ἀπὸ τὸ κρασὶ γλυκύτερα, κι ἡ μοσχοβολία σου ἀνώτερη ἀπ' ὅλα τ' ἀρώματα;». καὶ ἡ κοπέλλα· «Ἄρωμα εἶσαι σύ· δὲν βλέπεις πὺ τὰ κορίτσια τρέχουν ἀπὸ πίσω σου;». κι ὁ Σαλωμών· «Σὲ σένα ἀπὸ πίσω θὰ τρέξω ἐγὼ, ὄχι ἐσύ».

6. Ν Εἰσήνεγκέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμιεῖον αὐτοῦ.

Ὁ βασιλιάς μὲ ἔβαλε μὲς στὴν κρεβατοκάμαρά του.

Ὁ στίχος εἶναι ἀφηγηματικὸς, ὅπως ὅλη σχεδὸν ἢ πρώτη στρο-

φή, καὶ λέγεται ἀπὸ τὴν κοπέλλα, ὅπως ὅλα ἀνεξαιρέτως τ' ἀφηγηματικὰ ἔλεγεια τοῦ Ἄσματος. ὅτι δὲ *ταμείον* στοὺς Ἑβδομήκοντα εἶναι ἢ κρεβατοκάμαρα καὶ μάλιστα στὴ σημασία αὐτὴ εἶναι εἰδικώτερη καὶ ἀπὸ τὴ λέξι *κοιτῶν* φαίνεται σὲ πολλὰ χωρία ὅπως τὰ ἑξῆς τρία.

Καὶ εἶπεν Ἀμνὼν πρὸς Θημάρ· Εἰσένεγκε τὸ βρωῶμα εἰς τὸ ταμείον, καὶ φάγωμαι ἐκ τῆς χειρός σου. καὶ ἔλαβε Θημάρ τὰς κολλυρίδας, ἃς ἐποίησε, καὶ εἰσήνεγκε τῷ Ἀμνὼν ἀδελφῷ αὐτῆς εἰς τὸν κοιτῶνα.

Καὶ υἱὸς Ἄδερ ἔφυγε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ κοιτῶνος, εἰς τὸ ταμείον.

Πάντας τοὺς λόγους οὗς ἐὰν λαλήσης ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ κοιτῶνος σου¹.

ἀμέσως ὁ Σαλωμών τὴ γάμησε κάνοντάς τὴν γυναῖκα του. ὁ γάμος ἢ γαμήσι στὸ λαὸ τοῦ θεοῦ ἦταν μόνον ὁ φυσικὸς καὶ κοινωνικὸς, ἐφ' ὅσον τηροῦσε τὶς προϋποθέσεις νὰ μὴ εἶναι μοιχεία, παιδεραστία, πορνεία, αἰμομιξία, ἀπατεωνικὴ ἀποπλάνησι, καὶ κακοήθης βιασμός χωρὶς σκοπὸ συντηρήσεως τῆς γυναικὸς καὶ ἰσοβίου συνοικήσεως. ἐπομένως τὸ νὰ προκαλέσῃ ἢ ἄγαμη κοπέλλα τὸν Σαλωμών καὶ νὰ τοῦ δείξῃ τὴν καῦλα τῆς καὶ τὴν πύρωσί τῆς, γιὰ νὰ γαμηθῇ, καὶ αὐτὸς νὰ τὴ βάλῃ ἀμέσως στὴν κρεβατοκάμαρά του καὶ νὰ τὴ γαμήσῃ ἦταν ἐνέργειες σὲ ὅλα ἐπιτρεπτὲς ἀπὸ τὸ θεὸ καὶ νόμιμες καὶ ἀγνές. στὴ συνέχεια μποροῦσε, ἂν ἤθελε, νὰ κάνῃ καὶ γιορτὴ γιὰ τὸ γεγονός, ἢ ὁποῖα διαρκοῦσε τὶς πρῶτες γαμικὲς ἡμέρες. γι' αὐτὸ μέχρι καὶ σήμερα, κατὰ τὴν ἀρχαία ἰσραηλιτικὴ καὶ γε χριστιανικὴ παράδοσι, πού κληρονομήθη ἀπὸ τὶς κάποτε ἀρχαιογλωσσες καὶ καθαρευουσιάνικες προσκλήσεις γάμου λέγεται γιὰ τὸ ἕνα ζευγὸς σὲ πληθυντικὸ ἢ ἔκφρασι «Σὰς καλοῦμε **στοὺς γάμους μας**», δηλαδὴ στὰ πρῶτα καὶ ἑορταζόμενα γαμήσια μας, πού εἶναι καὶ συχνά. ἔτσι σὲ πληθυντικὸ *γάμους* δηλαδὴ *γαμήσια* τὰ λέει καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς στὶς παραβολές του². ἢ σημερινὴ λέξι *γαμήσι* στὴν ἀρχὴ ἦταν ἐπίθετο *γαμήσιον*, ὅπως τὸ *γαμήλιον*, παραγόμενο ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *γάμος* - *γάμοι* καὶ ἔπειτα κατάντησε οὐσιαστικὸ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ ἀπὸ τὴν ἑορτὴ *ἑορτάσιον* (= ἑορταστικὸ) κατάντησε οὐσιαστικὸ *γιορτάσι*. καὶ τὸ *γαμήσι* μὲ τὴ βοήθεια τῶν φθονερῶν μοναχῶν καὶ τὴν ἐπίδρασι τῶν κακοήθων ὑβριστῶν στιγματίστηκε ὡς λέξι ἀμαρτωλή. δὲν ἦταν δὲ ὁ *γάμος* καὶ τελεστικὴ θρησκευτικὴ ἱερολογία καὶ ἑορτὴ, ἀλλ' ἀπλῶς μιὰ συγχαρητήρια διασκέδασι. αὐτὸ συνέβη καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Ἄσματος, ὅπως βλέπουμε σ' ἐπόμενη στροφή. ὁ Σαλωμών τὴν κοπέλλα τὴ γάμησε καὶ ἐξακολούθησε νὰ τὴ γαμάῃ στ' ἀγροκτήματα, ἀλλὰ μετὰ λίγες ἡμέρες τὸν μαζί τῆς ἐπίσημο γάμο του τὸν ἑώρτασε πανηγυρικὰ στὴν πρωτεύουσά του Ἱερουσαλήμ στὸ ἀνάκτορό του.

καὶ φυσικὰ ὅταν γινόταν τὸ γιορτάσι τῶν γάμων του, ὅλος ὁ κόσμος ἤξερε ὅτι ἡ νύφη μὲ τ' ὀλόλευκο νυφικὸ ἦταν ἤδη γαμημένη. καὶ γινόταν χαρὰ μεγάλη.

Ἡ γέννησι ὁ γάμος καὶ ὁ θάνατος εἶναι στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου γεγονότα φυσικὰ καὶ τόσο στὴν Παλαιὰ ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη δὲν ἔχουν καμμιά ἱερολογία. καὶ στὴν κηδεῖα ἱερολογία δὲν ὑπῆρχε. αὐτὰ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν εἰσπρακτικὸ καρτέρι. ὅσες φορὲς ὁ Χριστὸς ἀναφέρει *γάμον* ἢ *γάμους* στὶς παραβολὰς του καὶ στὶς ἄλλες διδασκαλίαι του, οὐδέποτε οὐδαμοῦ οὐδαμῶς ἀναφέρει ἢ ὑπαινίσσεται κάποια ἱερολογία. καὶ στὴν ταφὴ τῶν θανόντων στὴν Ἁγία Γραφή δὲν ἀναφέρεται ποτὲ ἱερολογία. στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ Κύριος ἀπαγορεύει αὐστηρῶς καὶ ἀπολύτως στοὺς ἱερεῖς νὰ παρευρίσκονται σὲ κηδεῖα καὶ ταφή. στὸν ἀρχιερέα μάλιστα ἀπαγορεύει αὐστηρότατα καὶ ἰσοβίως νὰ παρευρεθῇ ἀκόμη καὶ στὴν κηδεῖα καὶ ταφὴ τῶν γονέων του ἢ τῶν παιδιῶν του ἢ τῆς γυναικὸς του. στὴν Καινὴ Διαθήκη βλέπουμε ὅτι, ὅταν θάβωνται ὁ Ἄνανίας καὶ ἡ Σαπφίρα ἢ ὁ Στέφανος καὶ ὁ Ἰάκωβος τοῦ Ζεβεδαίου, δὲν ὑπάρχει καμμιά ἱερολογία. τὸν πεθαμένο Ἄνανία τὸν θάβουν κάποιοι μπρατσωμένοι νεαροὶ ποὺ μποροῦν καὶ νὰ τὸν κουβαλήσουν καὶ νὰ σκάψουν λάκκο.

Λένε μερικοὶ σήμερ' «Οἱ ἱερὲς παραδόσεις» συμπλήρωσαν τὴν Ἁγία Γραφή. ὁ Χριστὸς ὅμως τὶς μεταβιβλικὰς παραδόσεις τὶς θεωρεῖ παμπόνηρες ἀργυρολογικὰς σκατοπαραδόσεις ποὺ βρομοῦν παγανίλα³ (Μθ 68,1-9· Μρ 29,1-14). καὶ αὐτὲς οἱ περὶ τὸ γαμήσι πατερικὰς καὶ κυρίως καλογερικὰς παραδόσεις παραεῖναι σκατοπαραδόσεις· πολὺ ἀργυρολογικὰς καὶ πολὺ ψυχανώμαλες. καὶ τὴν ἱερολογία τοῦ γάμου τὴν ἔφτιαξε τὸν 10^ο αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ Λέων 6^{ος} ὁ Σοφός, ποὺ δὲν ἦταν Σοφὸς καὶ ἦταν βλάκας καὶ βέβηλος καὶ ἰδιαζόντως μπάσταρδος, καὶ οὐσιαστικὸς δολοφόνος τοῦ ἀγίου Φωτίου τοῦ ὄντως σοφοῦ. ὅταν δολοφόνησε τὸν προκάτοχό του καὶ θετὸ πατέρα του Βασίλειο Α', γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἀντίδρασι τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν, χάρισε στοὺς μὲν «ἀκτῆμονες» μοναχοὺς τεράστια καὶ ἄφθονα καὶ πανάκριβα «ὀρθόδοξα» τεμάχια γαιῶν καὶ ὀλόκληρα νησιὰ καὶ χερσονήσους καὶ λιμνοθάλασσεσ, ποὺ τὰ κατέχουν μέχρι σήμερ, στοὺς δὲ κληρικοὺς τὴν ἀστείρευτη πηγὴ ἀργυρολογίας καὶ εἰσοδήματος ἱερολογία τοῦ γάμου καὶ γε τῆς κηδεῖας, δυὸ ληστρικὰ λημέρια, ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦν οἱ Χριστιανοί, θέλουν δὲν θέλουν, καὶ ὅπου τοὺς περιμένει τὸ καρτέρι τῶν παπάδων. μὲ τὸ «ἐργαλεῖο - πιστόλι» (= τὸ Μικρὸ Εὐχολόγιο) στὸ χέρι γεμάτο καὶ ἀπασφαλισμένο.

Οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ Χριστὸ καθ' ὅλη τὴν πρώτη χιλιετία δὲν εἶχαν καμμιά ἱερολογία τοῦ γάμου ἢ τῆς κηδεῖας. παντρεύονταν μόνοι τους καὶ κηδεύονταν μόνοι τους. οἱ γάμοι τῶν εὐκαταστάτων εἶχαν

βέβαια πολυδάπανες γιορτές, ἀλλ' αὐτὲς ἦταν ἀπλᾶ πάργυ, κι ὄχι ἀργυρολογικὲς ἱεροουργίες. οἱ ἄνθρωποι γιόρταζαν τὰ πρῶτα γαμήσια τους· ὅλοι ἔτρωγαν ἔπιναν καὶ χόρευαν καὶ οἱ νεόνυμφοι γαμοῦσαν τὶς κοπέλλες των. οἱ φτωχοὶ βέβαια ἀπλῶς τὶς γαμοῦσαν χωρὶς δαπάνες. ἡ ἐκκλησία πρόσεχε μόνο ὁ γάμος τοῦ Χριστιανοῦ νὰ μὴν εἶναι αἰμομιξία, πρόσχημα πορνείας, μαστροπικός, παιδεραστία, μοιχεία, κλπ.. σὲ τέτοια περίπτωσι διέγραφε τοὺς ἐνόχους ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν Χριστιανῶν ποὺ τηροῦσε. καὶ οἱ κηδεῖες τῶν πλουσίων Χριστιανῶν ἦταν πολυδάπανες, ἀλλ' ἦταν ὅ,τι εἶναι καὶ οἱ σημερινὲς ἐθνικὲς παρελάσεις χωρὶς παπᾶ καὶ «ῶνει ὦνει παπαρώνει». τὰ σιγάθηκε καὶ τὰ στιγμάτισε αὐτὰ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος θάφτηκε χωρὶς παπᾶ καὶ ἱεροουργία. τὸν ἔθαψαν βέβαια πολυτελῶς καὶ σὲ πολυτελέστατο τάφο ὁ ἀπὸ τὴν Ἀριμαθαία πλούσιος βουλευτὴς Ἰωσήφ κι ὁ ἀρχιφαρισαῖος Νικόδημος, ποὺ τὸν ἀγαποῦσαν, ἀλλὰ χωρὶς παπᾶ καὶ χωρὶς καμμιά ἱερολογία. ὁ Παῦλος, ὅταν ἐλέγχε δριμύτατα τοὺς Κορινθίους ποὺ ἀνέχονταν ἀνάμεσά τους κάποιον ὁ ὁποῖος παντρεύτηκε τὴ μητριὰ του (μᾶλλον ὁμορφο φτωχὸ κοριτσόπουλο ποὺ εἶχε ὁ μασκαρίτης ὁ πατέρας του), δὲν τοὺς ῥωτᾷει καθόλου «Ποιὸς ἐπίσκοπος τοῦ ἔδωσε ἄδεια γάμου καὶ ποιὸς ἱερεὺς τοὺς στεφάνωσε;». οὔτε τοὺς ἐπιπλήττει «Γιατί τὸν ἀνέχτηκαν ἀστεφάνωτο», ἀλλὰ μόνο διότι ἀνέχονταν ἀνάμεσά τους ἕναν αἰμομίκτη καὶ δὲν τὸν διέγραφαν ἀπὸ τοὺς καταλόγους των. οἱ Χριστιανοὶ τῶν τριῶν πρῶτων αἰῶνων οἱ ἀνὰ τοὺς 20 αἰῶνες ἀγνόητοι καὶ ἀγιώτεροι, μὲ τοὺς ὁποῖους οἱ εἰδωλολάτρες ἔτρεφαν τὰ λιοντάρια τους γιὰ τὸ κέφι τῶν θαμῶνων τῶν κερκιδῶν, ὅταν συνέβαινε οἱ ὑποδειγματικοὶ κι ἀξεπέραστοι ἐκεῖνοι Χριστιανοὶ νὰ μὴν ἀνακαλυφθοῦν ἀπὸ τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος, ἀλλὰ νὰ πεθάνουν μὲ φυσιολογικὸ θάνατο, κι ἂν ἐπισυνέβαινε κάποιος νὰ πεθάνη χωρὶς νὰ ἔχη κάνει διαθήκη, τὰ παιδιά του τὸν κληρονομοῦσαν. τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος ὅμως, ποὺ προστάτευε πολὺ ἐπιμελῶς τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν του, ἀπὸ ποῦ τεκμαίρονταν τὴν υἰότητα καὶ γνησιότητα τῶν παιδιῶν του γιὰ νὰ στηρίξη τὰ κληρονομικὰ τους δικαιώματα; ἀπὸ κάποιον χριστιανικὸ ἱερολογημένο γάμο τους; μὰ τότε θ' ἀνακάλυπτε ὅτι εἶναι Χριστιανοὶ καὶ θὰ τοὺς ἔρριχνε στὰ λιοντάρια. ἀπὸ τὰ δικά του ληξιαρχικὰ μητρώα βέβαια τεκμαίρονταν τὴν υἰότητα τῶν κληρονόμων του. κι αὐτὸ βέβαια σημαίνει ὅτι οἱ ὑποδειγματικοὶ καὶ πανάγιοι πρῶτοι Χριστιανοὶ γαμοῦσαν τὶς γυναῖκες των μὲ πολιτικὸ γάμο, γνωστὸν κι ἀναγνωρισμένον ἀπὸ τὸ εἰδωλολατρικὸ κράτος, ποὺ τὸν εἶχε καταχωρισμένον στὰ ληξιαρχικὰ μητρώα του. δὲν ἦταν παπαδικὸς ἱερολογικὸς γάμος· ἦταν ὁ πολιτικὸς γάμος τοῦ δημαρχείου ἢ κι ὁ φυσικὸς γάμος ποὺ βλέπουμε στὸ Ἄσμα. ὅπως λοιπὸν τὸ λέει καὶ ἡ λέξι, *γάμος* εἶναι τὸ *γαμήσι*

καὶ τίποτε ἄλλο. ὅλα τὰ θρησκευτικὰ ντεκὸρ ποὺ προστέθηκαν εἶναι εἰσπρακτικὰ κόλπα τρίτων. τὸ νὰ προκαλέσῃ λοιπὸν τὸν Σαλωμῶν ἢ ἄγαμη κοπέλλα, χωρὶς νὰ φοβᾶται ἢ νὰ διστάζῃ ἢ νὰ ντρέπεται, κι ἐκεῖνος νὰ τῇ γαμήσῃ ἀμέσως ἦταν ἐνέργειά τους ἐπιτρεπτή ἀπὸ τὸ θεὸ καὶ νόμιμη, ὅπως καὶ εἶναι πάντοτε. ὁ θεὸς κατασκεύασε τὶς προϋποθέσεις τῆς καὶ τὶς στόλισε καὶ τὶς ὠργάνωσε καὶ τὶς κούρντισε, καὶ καμαρώνει τὰ παιδιά του νὰ γαμοῦνται – χωρὶς καμμιὰ ἀπάτη βέβαια, κι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτὸ παριστάμενος σὲ *γάμο*, καὶ προσέφερε μάλιστα πολὺ κι ἐκλεκτὸ κρασί. ὁ θεὸς μπορούσε νὰ κάνῃ τὶς γυναῖκες νὰ γαστρώνωνται καὶ νὰ γεννοῦν καὶ ν' *αὐξάνωνται καὶ πληθύνωνται* τρώγοντας ἓνα κάστανο ἢ ῥαδίκι· αὐτὸς ὅμως θέλησε μὲ γαμήσι νὰ γίνεταὶ αὐτό.

Διαφωνοῦν βέβαια οἱ Ἄγιορεῖτες γεροντάδες καὶ γε ὅλοι οἱ γεροντάδες, ἀλλὰ βάζω στοίχημα τὸ κεφάλι μου ὅτι δὲν μποροῦν νὰ τιμωρήσουν τὸ θεὸ γι' αὐτὸ ποὺ διέπραξε.

Γράφουν λοιπὸν τὰ ἀκόμη καθαρευουσιανίζοντα προσκλητήρια τῶν γάμων «Προσκαλεῖσθε εἰς τοὺς γάμους μας»· δηλαδὴ «στὰ γαμήσια μας». διότι τὰ πρῶτα γαμήσια τῶν ἀγνῶν ἀνθρώπων εἶναι πολλὰ συχνὰ ἀνυπόμονα καὶ κάπως σφοδρά, ἐπειδὴ εἶναι διψαλέα. τόσο διψαλέα, ποὺ ὁ καημένος ὁ Ἰακώβ γάμησε στὸ σκοτάδι ἐκείνην ποὺ δὲν σκόπευε, καθὼς ὁ ἀχάριστος καὶ παμπόνηρος πεθερὸς του τοῦ ἔπαιξε χνέρι (Γε 64). κι ἐκείνη δασκαλεμένη τοῦ ἔλεγε τὰ γαμολογὰ τῆς μὲς στὸ σκοτάδι ψιθυριστά, γιὰ νὰ μὴν ἀντιληφθῇ ὁ ἀθῶος ποιά γαμάει. διότι στὸ σκοτάδι ὅλες οἱ γυναῖκες εἶναι πανόμορφες. ὁ παντελόπτης ὅμως καὶ καρδιογνώστης Κύριος ἔκανε κι αὐτὸς τὸ θεῖο σχέδιό του τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ ἀθῶου καυλιάρη κι ἐκείνης τῆς πονηρούλας ἀλλὰ κι ἀθῶας καυλιάρας ἀπὸ τὰ γαμήσια τους νὰ κατάγεται, ὅταν ἐνανθρώπησε. ὁ Κύριος κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες δὲν εἶχε ἄλλον τόσο ἀγνὸ καὶ πιστὸ καὶ ἄξιο.

7. Σ *Ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοί·
ἀγαπήσωμεν τοὺς μαστοὺς σου ὑπὲρ τὸν οἶνον·
εὐθύτης ἠγάπησέ σε.*

*Σὲ χαίρομαι καὶ σὲ ἀπολαμβάνω·
λαχταρῶ τὰ βυζιά σου παραπάνω ἀπὸ τὸ κρασί·
εἶσαι σκέτη ἀπόλαυσι.*

Τὴ γαμάει. φαίνεται ἀπὸ τὰ γαμολογὰ ποὺ τῆς λέει. οἱ ἐκφράσεις καὶ οἱ ἔβραϊσμοὶ τῶν δύο πρώτων στίχων τοῦ ἐλεγείου εἶναι πιά γνωστά. ὅπως οἱ Ἑλληνες ἔχουν τὸν ἱστορικὸ ἐνεστῶτα ποὺ εἶναι στὴν οὐσία ἀόριστος ἢ παρακείμενος, καὶ οἱ Λατῖνοι τὸν ἐπιστολικὸ ἀόρι-

στο πὸν εἶναι στὴν οὐσία ἐνεστώως, ἔτσι κι αὐτὲς οἱ ἐβραϊκὲς ἰδιωματικὲς ὑποτακτικὲς τοῦ ἀόριστου *ἀγαλλιασώμεθα εὐφρανθῶμεν ἀγαπήσωμεν* στὴν οὐσία εἶναι ἐνεστώτες, μοιάζοντας περισσότερο μὲ τὸν ἐπιστολικὸ ἀόριστο - παρακείμενο τῶν Λατίνων. γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοὶ ὠνόμασαν τὸ χρόνο αὐτὸ *ἀόριστον*· διότι σ' ἄλλες ἐγκλίσεις δηλώνει τὸ παρελθόν, σ' ἄλλες τὸ παρόν, καὶ σ' ἄλλες τὸ μέλλον. ἔδῳ ὡς ἐβραϊσμοὶ σημαίνουν τὸ παρόν· αὐτὰ πὸν λέν οἱ δύο τους, ὅταν γαμιῶνται. ὁ *οἶνος* εἶναι μέτρο μετρήσεως τῆς ἀπολαυστικότητος κατ' ἐπανάληψιν στὸ Ἄσμα. τὰ βυζιά της εἶναι κι ἀπὸ τὸν *οἶνον* ἀπολαυστικώτερα. ἔστω ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν ζάχαρι· τὸ ἀπαραίτητο ζάχαρο τὸ ἔπαιρναν τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὰ φρούτα κι ὅλο τὸ ἔτος ἀπὸ τὸν οἶνον, τὸ κρασί· κυρίως ἀπὸ τὴν ποικιλία τοῦ κρασιοῦ χωρὶς ταννίνη, πὸν τὴν ἔλεγαν *τὸ σίκερα*· κἀτι σὰν τὰ σημερινὰ κρασιά τῆς Σάμου καὶ τῆς Σαντορίνης· σὰν τὴ μαυροδάφνη καὶ τὸ νᾶμα. γι' αὐτὸ στὴ Βίβλο ἀναφέρονται κατ' ἐπανάληψιν ὡς βασικὰ φαγώσιμα - πόσιμα τρία· *ὁ σῖτος ὁ οἶνος καὶ τὸ ἔλαιον* (ἄμυλο ζάχαρο λίπος). κι ἔδῳ ἐννοεῖται χαριέντως ὅτι τὸ γαμήσι τὸ ξεπερνᾷ καὶ μάλιστα γαμήσι μὲ τέτοια κοπέλλα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ γαμιᾶς λέει· *Σ' ἀγάπησε ἢ τελειότης*· δηλαδὴ «εἶσαι τὸ τέλειο θηλυκό, τὸ τελειότερο πὸν ἔχω γαμήσει». ἀλλὰ κι ἐκεῖνη γιὰ κεῖνον διαπιστώνει τὰ ἴδια. καταλαβαίνει κανεὶς μὲ τί καμάρι τὰ γράφει αὐτὰ τὰ λόγια του ἢ κοπέλλα σ' αὐτὸ τὸ ποίημά της· καὶ στερημένη κοπέλλα μάλιστα, ὅταν τὰ γράφῃ· τὰ ζῆ μόνο μὲ τὶς ἀναμνήσεις ἢ καυλωμένη καψούρα. ἂν ἦταν χορτάτη, δὲν θᾶγραφε αὐτὸ τὸ ἀριστουργημα, μὲ τὸ ὁποῖο διδάσκει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ σωστὸ ἀλαθῆτως καὶ θεοπνεύστως ὡς ἐπιλεγμένη ἀπὸ τὸν Κύριο γι' αὐτὸ τὸ ἔργο. *ὁ Κύριος ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον... ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.* καὶ τεχνούργησε γι' αὐτούς τὸ γαμήσι μὲ τὰ χαριτωμένα ὄργανα, τὸν ποῦτσο καὶ τὸ μουνί, πὸν τὰ στόλισε μὲ τὰ ὠραιότερα λουλούδια, τὶς ψωλότριχες καὶ τὶς μουνότριχες. κι ὅταν οἱ ἄνθρωποι φθάρηκαν καὶ ξέχασαν τὸ σωστὸ κι ἀγνὸ καὶ ὁμορφο καὶ καρποφόρο γαμήσι, τοὺς ἔστειλε αὐτὸ τὸ ἄθῳ καὶ εὐλειτούργητο - καυλωμένο γιὰ ἄντρα καὶ θεόπνευστο κορίτσι νὰ τοὺς τὸ ξαναμάθῃ μ' αὐτὸ τὸ βιβλιαράκι της, τὸ *prospectus* γιὰ τὸ γαμήσι· τὸ θεόπνευστο καὶ χαριτωμένο γαμοβιβλίο.

Αὐτὰ τὰ παραπάνω λοιπὸν λέει ὁ Σαλωμών μόλις βρίσκεται μαζί της στὴν κρεβατοκάμαρά του, στὸ πρῶτο γαμήσι τους. οἱ ἐκφράσεις καὶ οἱ ἐβραϊσμοὶ τῶν δυὸ πρώτων στίχων εἶναι πιά γνωστά. ἡ ἐκφρασι *εὐθύτης ἠγάπησέ σε* τῶν Ο', πὸν τὴν πῆρε κι ὁ Θεοδοτίων, στάθηκε ἀδύνατο νὰ ἐρμηνευθῇ ἀκόμη κι ἀπὸ τοὺς μασορίτες, οἱ ὁποῖοι διάβασαν *εὐθεῖς ἠγάπησάν σε*· ὁ Σύμμαχος ἔχει *εὐθεῖς εἰσιν οἱ ἀγα-*

πῶντές σε, ὁ Ἄκυλας εὐθείαι ἠγάπησάν σε, ἡ δὲ Ε΄ μετάφρασι *ἀληθῆς ἢ σοφία σου*. ὅλοι οἱ μεταφρασταὶ καὶ τὸ μασσοριτικὸ ἀκόμη ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς Ο΄, ποὺ ἦταν ὁ τυφλοσύρτης των, διότι παρανοοῦν τὴ λέξι *εὐθύτης*, τὸ δὲ τῆς Ε΄ μεταφράσεως δὲν εἶναι μετάφρασι, ἀλλ' ἑρμηνεία καὶ μάλιστα σφαλερή. ἔχει αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ ἢ Ε΄ μετάφρασι, ὅπως διαπίστωσα καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τῆς, ὅτι πολλὰς φορές, ἀντὶ νὰ μεταφράζῃ, ἐρμηνεύει, καὶ μάλιστα ἐκτὸς πραγματικότητος¹. ἡ λέξι *εὐθύτης* μόνο στὸ Ἰσμηνα, ἐδῶ καὶ στὸ 19,6, ἔχει τὴ σημασίαν ποὺ ἔχει σημαίνει 'τελειότης' καὶ 'ἀπόλαυσι τελειότητος'. ἐδῶ περισσότερο 'τελειότης' καὶ στὸ 19,6 περισσότερο 'ἀπόλαυσι'. εἶναι σὰ νὰ λέγῃ 'χαίρεται κανεὶς κάτι τὸ φινετσάτο'. ὅλη ἡ φράσι «σ' ἀγάπησε ἢ ἀπολαυστικὴ τελειότης» σημαίνει «εἶσαι ὅλη μιὰ ἀπόλαυσι», «εἶσαι γεμάτη ἀπολαυστικὰς χάρες». ὅπως θᾶλεγε κανεὶς «σὲ στολίζουσι ὅλες οἱ ἀρετῆς». ἀλλοῦ ἢ λέξι *εὐθύτης*, ποὺ ἀνευρίσκειται στὴν Π. Διαθήκη πολλὰς φορές, σημαίνει δικαιοσύνη, ἀρετὴ, καὶ ὅ,τι ἄλλο λέμε εὐθύτητα. ἐδῶ ὅμως στὸ Ἰσμηνα συμβαίνει κάτι ἀνάλογο μ' ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει στὸν Ὅμηρον, ὅπου *ἀρετὴ* λέγεται ἢ πολεμικὴ ἀνδρεία καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ λέγεται *ἀρετὴ* ἀπὸ τὰ κλασσικὰ χρόνια μέχρι σήμερον. καὶ τ' ὀμηρικὸ εἶναι ὁμόρριζο μὲ τὰ παραθετικὰ τοῦ *ἀγαθὸς ἀρείων ἄριστος*. *ἀρείων* εἶναι ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς τοῦ ἐπιθέτου καὶ *ἄριστος* ὁ ὑπερθετικὸς καὶ *ἀρετὴ* τὸ οὐσιαστικόν. τὸ δὲ ἀπὸ ἄλλο θέμα - ῥίζα *ἀγαθὸς* παράγεται ἀπὸ τὸ *ἄγαν* (=πολύ, *super*), *ἀγακλῆς ἀγακλυτὸς Ἀγαμέμνων Ἀγασθενῆς Ἀγαστροφος Ἀγασίας Ἀγαμήδης - Ἀγαμήδη Ἀγαρίστη Ἀγανίπη* (=πολύ φοράδα), ὅλα ἀπὸ τὸ *ἄγαν*, ποὺ σημαίνουν τὸν *πολύν*, τὸν πληθωρικὸν σὲ ὅ,τι σημαίνει τὸ δεύτερον συνθετικόν του, τὸν ὑπέροχον, τὸν σούπερμαν, τὸν κατάφορτον ἀπὸ ἀρετῆς προσόντα καὶ ταλέντα. κάτι παραπλήσιο εἶναι καὶ τὸ βιβλικὸν *εὐθύτης* ποὺ λέει ὁ Σαλωμών γιὰ τὴν κοπέλλα τοῦ Ἰσμηνατος.

Στὸ ἐξῆς τὸ γαμήσι τῶν δυὸ ἀγαπημένων θὰ τραγουδιέται πολὺ συχνά, ἤτοι στὰ ἴσμηνα 2-5, 10, 12, 16, 17, 19, 20· στὰ δὲ 7, 13, 14, καὶ 21 θὰ ὑπονοῆται. κυριολεκτικὰ τραγουδιέται τὸ γαμήσι. ἐκεῖνα τὰ ἴσμηνα, στὰ ὅποια τραγουδιέται ἔντονα, ἀρχίζουσι πάντοτε μ' ἓνα ποιητικὸν πρόσχημα ποὺ εἶναι ἄλλοτε μιὰ βουκολικὴ ἀφήγησι, ἄλλοτε μιὰ ἀναζήτησι, ἄλλοτε μιὰ στιχομυθία ὅπου ἐγκωμιάζουσι ὁ ἓνας τὶς ὁμορφιὰς τοῦ ἄλλου, ἄλλοτε κάτι ἄλλο. προχωρώντας ὅμως μπαίνουν σὲ μιὰ ἀλληγορίαν μὲ τὴν ὅποια ὑπαινίσσονται τὸ γαμήσι. ὅταν ἀναφέρονται στὰ γεννητικὰ ὄργανα, χρησιμοποιοῦν σύμβολα, τὰ ὅποια ὡς παρομοιώσεις εἶναι καταπληκτικά. καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ σύμβολα, ὄχι γιὰ νὰ κάνουν τὸ συμβολιζόμενον γαμήσι πιὸ σεμνόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ ὁμορφύνουν. διότι σ' ὅλο τὸ Ἰσμηνα φαίνεται καθαρὰ ὅτι οἱ δυὸ ἀγαπημένοι δὲν διστάζουσι νὰ ἐκφράσουσι τίποτε ἀπ' ὅσα θέλουσι. ἀπ'

ὄλα τὰ κείμενα τῆς ἀρχαιότητος τὰ σχετικά μὲ τὸ γαμήσι, τὸ Ἄσμα εἶναι ἢ πιὸ αὐθόρμητη καὶ εἰλικρινὴς καὶ ἀκαταπίεστη ἔκφρασι. στὴ Βίβλο, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, δὲν ὑπάρχουν λέξεις ταμπού. ὑπάρχει ἀπόλυτη ἐλευθεροστομία. ἄλλη διαφορὰ τοῦ Ἄσματος πρὸς ὄλα τὰ κείμενα, πὸν ἀναφέρονται στὸ γαμήσι, εἶναι ὅτι σ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ οὔτε ἶχνος εἰρωνείας, τὸ πνεῦμα δηλαδὴ τοῦ εὐτραπέλου ἢ λεγομένου σόκιν, ὅπως γιὰ παράδειγμα στὸν Ἀριστοφάνη, ὅπου ὑπάρχει ἄφθονη εἰρωνεία. ἐδῶ πάντοτε ἢ ἀναφορὰ στὸ γαμήσι καὶ στὰ σχετικά μ' αὐτὸ τρυφερὰ λόγια καὶ χάδια γίνεται σὰν σὲ πρῶγμα πὸν ἐκτιμᾶται στὰ σοβαρά. πουθενὰ ὁ ἐρμηνευτὴς δὲν θ' ἀνακαλύψῃ συνείδησι πονηριάς. ὄλα γίνονται καὶ λέγονται μὲ τὴν πιὸ ἀθῶα ἀφέλεια.

8. *Φύγε ἀδελφιδέ μου, καὶ ὁμοιώθητι τῷ δόρκωνι
ἢ τῷ νεβρῶ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Ἀρωμάτων.*

*Ὅρμα ἀγαπημένε μου, καὶ κάλπαζε σὰν τὸ ζάρκαδο
ἢ σὰν τὸν ἔλαφο ἐπάνω στὰ βουνὰ τῶν Ἀρωμάτων.*

Τὸ *φύγε* ἐδῶ σημαίνει ἀπλῶς «τρέχα», «σκίρτα», «ὄρμα», καὶ ὄχι καμμιὰ φυγὴ ἢ ἀπομάκρυνσι. ἢ κλητικὴ *ἀδελφιδέ μου* εἶναι ἢ συχνότερη καὶ κυριώτερη στὸ Ἄσμα προσφώνησι, μὲ τὴν ὁποία προσφωνεῖ ἢ κοπέλλα τὸν Σαλωμών· συναντᾶται 33 φορές. ἢ λέξι ὑπάρχει μόνο στὸ Ἄσμα· σὲ κανένα ἄλλο βιβλίον οὔτε τῆς Βίβλου οὔτε τῆς θύραθεν ἑλληνόγλωσσης γραμματείας. δὲν εἶναι ἢ λέξι *ἀδελφιδούς*, πὸν σημαίνει γιὸς τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς, δηλαδὴ ἀνεψιός, ἀλλ' ἢ ὀνομαστικὴ του κάνει *ἀδελφιδός*. ἐπειδὴ συναντᾶται μόνο στὸ Ἄσμα καὶ ἢ χρῆσι τῆς εἶναι πάντοτε μία, οἱ μεταφρασταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ ἀνέκαθεν δυσκολεύονται πολὺ νὰ τὴν ἐρμηνεύσουν. ἀπὸ τοὺς Ο' τὴν παίρνουν καὶ ὁ Θεοδοτίων καὶ ἢ Ε' μεταφρασι. ὁ Ἀκύλας μεταφράζει *πατράδελφος*, δηλαδὴ θεῖος ἀπὸ πατέρα. ὁ Σύμμαχος *ἀγαπητός*· τὸ ἴδιο ἔχει καὶ τὸ μασσοριτικὸ σκεῦασμα. σὲ μία μόνο περίπτωσι ἢ Ε' μεταφρασι ἔχει *ἑταῖρος*, ἐννοώντας αὐτὴ τὴ λέξι μὲ τὴν ἴδια μᾶλλον ἐννοια πὸν εἶχε στὴν ἀρχαιότητα ἢ λέξι *ἑταῖρα*, δηλαδὴ ἐρωμένη· αὐτὸ διαφέρει ἀπὸ τὸ *ἀγαπητός*, διότι ἑταῖρα καὶ ἑταῖρος μ' αὐτὴ τὴν ἐννοια σημαίνουν περίπου γκόμενα καὶ γκόμενος καὶ ὄχι μέλη ζεύγους μὲ γαμικὴ σχέσι ἢ προοπτικὴ. πολὺ πιὸ ἄστοχη εἶναι ἢ λέξι τῆς μαρκιανῆς μεταφράσεως *ἐρώμενος*, διότι αὐτὸ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ δὲν σημαίνει οὔτε τὸν μνηστήρα, οὔτε τὸν ἀγαπημένο πὸν ἀποσκοπεῖ στὸ γάμο, οὔτε τὸν πορνικὸ ἐραστὴ μιᾶς γυναικός, ἀλλὰ τὸν παθητικὸ κίναϊδο πὸν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἀνωμάλου ἔρωτος ἐνὸς παιδεραστοῦ. ἀπὸ τίς χριστιανικὲς μεταφράσεις ἢ λατινικὴ βουλγάτα ἔχει *di-*

Iectus, δηλαδή «ἀγαπητός», συμφωνώντας με τὸ Σύμμαχο καὶ τὸ μασοριτικό, ἢ συριακὴ ἔχει ἄλλοτε «ἀγαπητός» καὶ ἄλλοτε «πατρῶδελφος», ἢ αἰθιοπικὴ ἄλλοτε «ἀγαπητός» καὶ ἄλλοτε «ἀνεψιός», καὶ ἢ ἀραβικὴ πάντοτε «ἀνεψιός». προφανῶς ἢ μετάφρασι «ἀνεψιός» προέρχεται ἀπὸ μιὰ σφαλερῆ γραφὴ ἢ ἀνάγνωσι *ἀδελφιδούς* στὸ κείμενο τῶν Ο΄. νομίζω ὅτι τὴ σωστὴ μετάφρασι ἔχουν οἱ Θεοδοτίων, Ε΄ μετάφρασι, Σύμμαχος, βουλγάτα, καὶ στὶς σχετικὲς περιπτώσεις οἱ μεταφράσεις συριακὴ καὶ αἰθιοπικὴ. διότι ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἴδια ἔννοια «ἀγαπητός». τὸ *ἀδελφιδός*, τὸ ὁποῖο διαφέρει τελείως ἀπὸ τὸ κλασσικὸ *ἀδελφιδούς*, σημαίνει «ἀγαπημένος σὰν ἀδελφός», «ἓνα εἶδος ἀδερφοῦ ποὺ δὲν εἶναι ἀδερφός». ὑπάρχει μάλιστα τόσο στὸ ἸἌσμα ὅσο καὶ σὲ ἄλλα κείμενα καὶ τὸ ἀντίστοιχο θηλυκὸ, τὸ *ἀδελφή*, τὸ ὁποῖο εἶναι ἴσως λαθεμένη ἀνάγνωσι τοῦ *ἀδελφιδή*. θὰ πῶ γι' αὐτὸ παρακάτω στὴν κατάλληλη θέσι. ὁ μνηστήρας ἢ σύζυγος γιὰ τὴν κοπέλλα εἶναι ἓνας καινούργιος ἀδερφός, ἴδιος ὡς ἀντικείμενο ἀγάπης ἀλλὰ διαφορετικὸς στὸ εἶδος τῆς ἀγάπης καὶ στὸ ῥόλο ποὺ παίζει στὴ ζωὴ τῆς· εἶναι ἓνα νέο εἶδος ἀδερφοῦ, ποὺ τὸν αἰσθάνεται δίπλα τῆς ὡς ἀγαπημένο τῆς καὶ προστάτη τῆς, ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπο ἀπ' ὅτι τὸ φυσικὸ ἀδερφό. γι' αὐτὸ πολὺ εὐστοχα χρησιμοποιήθηκε ὡς μετάφρασι αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τὸ ὄνομα τῆς ἑλληνιστικῆς κοινῆς ἑλληνικῆς *ἀδελφιδός*. τὰ ἴδια ἰσχύουν καὶ γιὰ τὸ θηλυκὸ *ἀδελφή* ἢ *ἀδελφ* <ιδ> ἢ μὲ τὴν ἰδιάζουσα αὐτὴ σημασία.

Τὸ *ὁμοιώθητι* σημαίνει «μιμήσου», «κάνε σάν», «κάνε ὅπως κάνει τὸ δεῖνα», ἐδῶ ἢ *δορκάς* ἢ ὁ *δόρκων* ἢ ὁ *νεβρός ἐλάφων*. τὸ νεβρός ἐλάφων εἶναι καὶ ἐβραϊσμός καὶ μιὰ μεταφραστικὴ διέξοδος τῶν Ο΄. κατ' ἀρχὴν στὴν ἑλληνικὴ *νεβρός* λέγεται τὸ νεογνὸ τοῦ ἐλαφιοῦ καὶ τοῦ ζαρκαδιοῦ, ὅπως *ἔριφος* τὸ νεογνὸ τῆς γίδας, *ἀμνός* τὸ νεογνὸ τοῦ προβάτου, *πῶλος* τὸ νεογνὸ τοῦ ἀλόγου ἢ τοῦ γαῖδουριοῦ, *δέλφαξ* τὸ νεογνὸ τοῦ χοίρου, *σκύλαξ* τὸ νεογνὸ τοῦ σκύλου, καὶ *σκύμνος* τὸ νεογνὸ τοῦ λέοντος. στὴν ἐβραϊκὴ ὅμως καὶ στὴν ἐβραϊζουσα ἑλληνόγλωσση μετάφρασι τῶν Ο΄, ὅπου συναντῶνται μερικὰ ἀπ' αὐτὰ, δὲν σημαίνουν καθόλου τὸ νεογνὸ, ἀλλὰ τὸ ἀνεπτυγμένο ζῷο. ὅταν λ.χ. λέη *Σκύμνος λέοντος, Ἰούδα!... ἀναπεσῶν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος* ἢ *Ἰδοὺ σκύμνος λέοντος ὠρουόμενος εἰς συνάντησιν τοῦ Σαμψὼν ἢ Σκύμνοι ὠρουόμενοι τοῦ ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ θεῷ βρωῶσιν αὐτοῖς*¹, ἐννοεῖ σαφῶς τοὺς μεγάλους λέοντες. μὲ τὴν ἀντίστοιχη σημασία χρησιμοποιοῦνται στὴν Π. Διαθήκη καὶ κατ' ἐπίδρασί τῆς καὶ στὴν Κ. Διαθήκη οἱ ἐκφράσεις *ἔριφος αἰγῶν, πῶλος ὄνου, υἱός ὑποζυγίου, γεννήματα ἐχιδνῶν, θυγατέρες σειρήνων, θυγατέρες στρουθῶν, υἱοὶ βοῶν, υἱός ἀνθρώπου, υἱοὶ ἀνθρώπων, υἱός θεοῦ*, καθὼς καὶ τὰ *ἀνήρ υἱός δυνάμεως* ἤτοι ἀ-

νήρ δυνατός, καὶ υἱὸς θανάτου ἦτοι ἄξιος θανάτου. ὅπως λοιπὸν τὸ σκύμνος λέοντος σημαίνει μέγαλον καὶ ἀκμαῖον λέοντα, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἄνθρωπον πλήρη καὶ υἱὸς θεοῦ θεὸν ἴσον σὲ ὅλα μὲ τὸν θεὸν πατέρα, ἔτσι καὶ τὰ νεβρός ἐλάφου καὶ νεβρός δορκάδος, πού χρησιμοποιοῦνται στὸ Ἰσραήλ, σημαίνουν ἀπλῶς ἐλάφος καὶ δορκάς. ἔδῳ ὅμως χρησιμοποιεῖται τὸ νεβρός ἐλάφου καὶ διότι εἶναι ἀρσενικό· στὸ Ἰσραήλ λέγεται δορκάς καὶ ἐλάφος ὁ ἄντρας τοῦ ἀγαπημένου ζεύγους, ἀλλ' οἱ λέξεις αὐτὲς στὸ γραμματικὸ τους γένος εἶναι ὀνόματα θηλυκά. σὲ ὅποια δυσκολία βρίσκεται κάποιος, ὅταν θέλῃ μὲ τὸ θηλυκὸ ὄνομα ἢ ἀλώπηξ νὰ σημάνη τὸν ἀρσενικὸ τῆς ἀλεπούς ἢ μὲ τὸ ἀρσενικὸ ὁ κόραξ νὰ σημάνη τὴ θηλυκὴ τοῦ κόρακος, στὴν ἴδια δυσκολία βρίσκονται καὶ οἱ Ο'. καὶ ὑπάρχουν βέβαια μερικὰ ζῶα πού ἔχουν ἰδιαιτέρο ὄνομα γιὰ τὸ ἀρσενικὸ ὅπως ὁ ταῦρος καὶ ὁ τράγος, ἔδῳ ὅμως πού θέλει τὸν Σαλωμών ὡς ἀρσενικὸ μέλος τοῦ ζεύγους νὰ τὸν ὀνομάσῃ ταῦρο τῆς ἐλάφου καὶ τράγο τῆς δορκάδος, δὲν βρίσκει ἀντίστοιχα ὀνόματα τοῦ ἀρσενικοῦ. καὶ νὰ πῶς ἀντιμετωπίζει ὁ μεταφραστὴς τὸ πρόβλημα στὶς τρεῖς περιπτώσεις πού ἐμφανίζεται (2,8· 5,4· 5,8)· γιὰ τὸν ἀρσενικὸ τῆς δορκάδος χρησιμοποιεῖ τὸ δόρκων, καὶ γιὰ τὸν ἀρσενικὸ τῆς ἐλάφου τὸ νεβρός τῶν ἐλάφων. δηλαδὴ γιὰ τὸν ταῦρο τοῦ ἐλαφιοῦ βρίσκει μόνιμη λύσι τὴν καταφυγὴ στὴ χρῆσι τοῦ ἀρσενικοῦ ὀνόματος τοῦ τέκνου νεβρός, τὸ ὁποῖο ὅμως στὴν ἐβραϊζουσα ἔκφρασι δὲν σημαίνει ὅπωςδήποτε τὸ νεογνόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκμαῖο ταῦρο. ὁ πληθυντικὸς ἐλάφων ἀντὶ ἐλάφου εἶναι συνηθισμένο ἐβραϊκὸ ἰδίωμα ὅπως καὶ στὴν ἔκφρασι υἱὲ κορασίων, ἐνῶ ἓνα μόνο μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ κοράσιο πού τὸν γέννησε. γιὰ δὲ τὸν τράγο τοῦ ζαρκαδιοῦ χρησιμοποιεῖ τὸ ἄχρηστο ἢ καὶ σπανιόχρηστο ἀρσενικὸ δόρκων, δηλαδὴ «ζάρκαδος», τράγος τοῦ ζαρκαδιοῦ. ὅτι δὲ ὁ τύπος δόρκων ἦταν ἄχρηστος καὶ πιθανῶς μάλιστα εἶναι ἐπινόησι τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Ἰσραήλ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι σὲ Ἕλληνες γραμματικούς τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος, μία μόνο φορὰ πού ἀκούστηκε ἢ λέξι αὐτή, τοὺς φάνηκε βάρβαρη καὶ ἀπόβλητη. λέει ὁ Ἀθηναῖος στοὺς Δειπνοσοφιστὰς του· *περισυνεχθεισῶν δὲ ποτε καὶ δορκάδων, Ἐλεατικὸς Παλαμῆδης ὁ ὀνοματολόγος ἔφη· Ὁὐκ ἄχαρι κρέας τὸ τῶν δορκώνων· πρὸς ὃν ὁ Μυρτίλος ἔφη· Μόνως δορκάδες λέγονται, δόρκωνες δ' οὐ*². χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ ὁ τύπος ὁ δόρκος μία μόνο φορὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα ἀπὸ τὸν ῥιζοτόμο Διοσκουρίδην³. καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ ἢ μετάφρασι τῶν Ο' καὶ στὴν περίπτωσι τῆς δορκάδος τὴν ἔκφρασι νεβρός δορκάδος γιὰ τὸν τράγο τῆς, ἀκριβῶς διότι τὴ χρησιμοποιεῖ δύο φορὲς γιὰ νὰ σημάνη μ' αὐτὴ τὰ νεογνά τὰ δίδυμα μὲ τὰ ὁποῖα παρομοιάζει τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας τοῦ Ἰσραήλ. θὰ ἦταν ἄκομψο νὰ ἐννοῆ μὲ τὴν ἴδια κατονο-

μασία μιὰ τοὺς τράγους καὶ μιὰ τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας, πολὺ ἄκομψο.

Τὸ τοπωνύμιο *Ὅρη τῶν Ἀρωμάτων* εἶναι συμβολικό. στὸ Ἄσμα ὑπάρχουν τοπωνύμια καὶ πραγματικά καὶ συμβολικά. πραγματικά εἶναι τὰ τοπωνύμια *Κάρομηλος*, *Λίβανος*, *Πίστις*, *Ἑρμών*, καὶ ἄλλα, ἀσχέτως τοῦ ἂν χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς συμβολικά, καθαρῶς δὲ συμβολικά καὶ ποιητικῆς χρήσεως τὰ *Ὅρη τῶν Ἀρωμάτων*, *Ὅρη τῶν Κοιλωμάτων*, *Ὅρος τῆς Σμύρνης*, καὶ *Βουνός τοῦ Λιβάνου* – δηλαδή τῶν ἀρωμάτων *σμύρνης* καὶ *λιβάνου* – *Μάνδραι Λεόντων*, *Ὅρη Παροδάλεων*. τὰ *Ὅρη τῶν Ἀρωμάτων* ἢ τὰ ἴδια ἀναλυτικῶς *τῆς Σμύρνης* καὶ *τοῦ Λιβάνου* κατὰ λέξιν σημαίνουν «τὰ ἀρωματισμένα βουνά», τὰ βουνά ὅπου φυτρώνουν καὶ μοσχοβολοῦν τὰ φυτὰ αὐτῶν τῶν ἀρωμάτων, τὰ βουνά ποὺ μοσχοβολοῦν. τὰ δὲ *Ὅρη τῶν Κοιλωμάτων* (ὁ πληθυντικός *Κοιλωμάτων* εἶναι ἐβραϊζῶν ἀντὶ τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως στὶς ἐκφράσεις *υἱὸς κορασίων* καὶ *νεβρὸς ἐλάφων*) εἶναι τὰ βουνά ποὺ τὰ χωρίζει μιὰ κοιλάδα ἢ χαράδρα ἢ φαράγγι. καὶ στὶς τέσσερες περιπτώσεις ἐννοεῖται τὸ ἴδιο πράγμα, τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας ποὺ μοσχοβολοῦν τῇ φυσικῇ μοσχοβολιᾷ τοῦ γυναικείου κορμιοῦ καὶ τὰ χωρίζει ἢ ἀνάμεσά τους κοιλάδα ἢ χαράδρα ἢ φαράγγι, ὅπως τὸν Ὀλυμπο καὶ τὸν Κίτσο ποὺ χωρίζει ἢ κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. στὴν ἀρχὴ τὰ βυζιά τῆς τὰ εἶπε *πύργους* καὶ στὴ συνέχεια τὰ λέει πολλὰς φορὲς *Ὅρη* καὶ *Βουνός*. ὅτι δὲ *κοίλωμα* εἶναι ἢ *κοιλάδα* φαίνεται καὶ στὴ Γένεσι ὅπου λέει· *Ἀπέθανε Σάρρα ἐν πόλει Ἀρβὸκ, ἢ ἐστὶν ἐν τῷ κοιλώματι ἐν τῇ γῇ Χαναάν*⁴. ἐπιβεβαιωτικὸ τῆς χρήσεως τῶν λέξεων *ὄρη* καὶ *βουνοί* γιὰ τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας εἶναι καὶ τὸ ὅτι στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γίνεται τὸ ἀντίστροφο· πολλὰς φορὲς ὁ κῶνος τοῦ βουνοῦ λέγεται *μαστός* καὶ τὸ τέτοιο ὄρος *μαστοειδές*⁵, ὅπως λ.χ. ὁ Ἄθως, ποὺ εἶναι ἓνα τεράστιο βυζιὶ κοπέλλας. ἀντὶ *Ἀρωμάτων* ὁ Σύμμαχος μεταφράζει *ἠδύσματα*. *ἠδύσματα* στὴ Βίβλο λέγονται τὰ φαγώσιμα ἀρώματα ποὺ βάζουν στὰ γλυκίσματα, ἢ καννέλα ἢ βανίλια τὸ μοσχοκάρυδο καὶ ὁ καφές. μὲ τὸ ἐδῶ ἐρμηνευόμενον ἐλεγεῖο μοιάζουν ἄλλα τρία τοῦ Ἄσματος.

5,8· *Ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι σύ, ἀδελφιδέ μου, τῷ δόρκωνι ἢ τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ Ὅρη τῶν Κοιλωμάτων.*

10,11· *Πορεύσομαι ἐμαυτῷ πρὸς τὸ Ὅρος τῆς Σμύρνης καὶ πρὸς τὸν Βουνὸν τοῦ Λιβάνου.*

5,4· *Ὅμοιός ἐστὶν ὁ ἀδελφιδός μου τῷ δόρκωνι ἢ τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθὴλ.*

πάντοτε ἀναφέρει τὰ ἐλάφια καὶ συνήθως τὰ ζαρκάδια νὰ ὁρμοῦν νὰ

πηδοῦν καὶ νὰ παίζουσαν ἐπάνω στὰ βουνά· διότι εἶναι ζῶνα ὄρεινά· καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι λέει·

Θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, μ' ἐλάφια νὰ κοιμοῦμαι.

Τὸ νόημα ὅλου τοῦ ἐδῶ ἐρμηνευομένου ἐλεγείου εἶναι· «Ἀγαπημένη μου, κάνε σὰν τὸν τράγο τοῦ ζαρκαδιοῦ καὶ σὰν τὸν ταῦρο τοῦ ἐλαφιοῦ· ὄρμα πάνω στὰ βυζιά μου ποὺ μοσχοβολοῦν καὶ εἶναι μεγάλα καὶ μοσχομύριστα σὰν τὰ βουνά τ' ἀρωματοφόρα· καὶ ἔχουν ἀνάμεσά τους καὶ φαράγγι· (αὐτὸ τὸ λέει δείχνοντας ἔμμεσα καὶ τὸ μέγεθός των)· ὄρμα πῆδα καὶ παῖξε ἐπάνω σ' αὐτά». βρίσκεται στὸ πρῶτο γαμήσι τῆς μὲ τὸν ἄντρα μὲ τὸν ὁποῖο λαχτάρησε νὰ γαμηθῆ. καὶ γι' αὐτὴν εἶναι τὸ πρῶτο γαμήσι τῆς ζωῆς τῆς. τοῦ λέει· «Κύττα τί ὥραϊα βυζιά ἔχω γιὰ σένα· βουνά μοσχομύριστα· καὶ μὲ φαράγγι ἀνάμεσά τους, ὄρμα καὶ παῖξε· ὅπως παίζει ὁ τράγος τῶν ζαρκαδιῶν, ὁ δόρκων τῆς δορκάδος. ξέρεις τί λαχταρῶ νὰ μοῦ κάνης». πολὺ λαχταριστὸ θηλυκὸ καὶ πολὺ καυλωμένο· πολὺ διψασμένο γι' ἀρσενικό· καίγεται γιὰ γαμήσι. μὲ τὰ *Ἵορη τῶν ἀρωμάτων* καὶ τὸ ἀνάμεσά τους φαράγγι (*κοιλάδα*) ἐκφράζεται στὴν ποιητικὴ καὶ ἐπικὴ ὑπερβολικὴ γλῶσσα καὶ ἡ σεμνὴ ἐπίδειξι τῶν βυζιῶν τῆς ποὺ κάνει ἢ καυλωμένη κοπέλλα στὸν ἄντρα ποὺ τὴ γαμάει.

Μετὰ τὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ ὑπάρχει χάσμα. αὐτὸ συμβαίνει σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ Ἰσραήλ· ἐπειδὴ σοκάρει τὸν λαόν. καὶ κυρίως τὸν Συμεὼν βὲν Ἀκιβά, ποὺ ἔπλασε τὸ μασοριτικὸ κείμενο, καὶ ἀργότερα τὸν αὐτενουχισμένον Ἰωριγένη ποὺ σκάρωσε τὰ Ἑξαπλᾶ, καὶ τοὺς Καππαδόκες θαυμαστάς τοῦ Ἰωριγένους. τὸ ἐδῶ κείμενο ποὺ ψαλιδίστηκε πρέπει νὰ ἦταν περίπου 5 ἐλεγεία ἢτοι περίπου 10 στίχοι. δὲν τὸ ἄντεξαν οἱ φθονεροὶ ψυχανώμαλοι.

Τὰ γεγονότα τῆς στροφῆς 2 συνέβησαν στοὺς δυὸ γειτονικοὺς ἀμπελῶνες τῆς Σουλαμίτιδος κοπέλλας, ποὺ τ' ὄνομά της δὲν τὸ ξέρουμε, καὶ τοῦ βασιλέως Σαλωμών, ὅταν αὐτοὶ ἦταν περίπου 16 καὶ 32 ἐτῶν ἀντιστοίχως. ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τὰ τῶν στροφῶν 3-22 συμβαίνουν στὴν πρωτεύουσα Ἱερουσαλήμ, στ' ἀνάκτορα ποὺ ἦταν στὴν ἀκρόπολι Σιών, ὅπου ἦταν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου ποὺ ἔκτισε ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μαζί μὲ τ' ἀνάκτορά του. καὶ ἡ μαυρισμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο χωριατοπούλα εἰσάγεται στὸ ἀστικὸ πλέον καὶ ἀνακτορικὸ περιβάλλον. ἐπίσης, ἐνῶ μέχρι ἐδῶ περιγράφονται τὰ χωρὶς ντεκὸρ γαμήσια τοῦ ζεύγους, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα γίνονται τὰ διάφορα παιχνίδια τοῦ κρεβατιοῦ ποὺ διακοσμοῦν καὶ ἐξωραΐζουν τὸ κάθε γαμήσι. τὰ πρῶτα γαμοπαιχνίδια, ποὺ ἀναφέρονται στὴ Βίβλο εἶναι τὰ τοῦ Ἰσαὰκ μὲ τὴ Ῥεβέκκα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς (*ἄβιμέλεχ*) τῶν Γεράρων ποὺ πῆγε νὰ φλερτάρῃ τὴ Ῥεβέκκα, συμπέρανε ἐγκαίρως ὅτι ὁ Ἰσαὰκ καὶ

ἡ Ῥεβέκκα εἶναι ἀντρογόγυνο καὶ ὄχι ἀδέρφια, ὅπως κατὰ λάθος νόμιζε αὐτὸς ἀρχικά. καὶ εἶναι πολὺ ἀθῶα καὶ χαριτωμένα καὶ πανόμορφα τὰ παιχνίδια τοῦ κρεβατιοῦ ποὺ παίζουν ὁ Σαλωμών καὶ ἡ Σουλαμίτις, ὅταν γαμοῦνται.

Κι ὅπως σήμερα στὰ χωριά τὸ μουνὶ λέγεται *σῦκο* καὶ τῶν βυζιῶν οἱ θηλῆς λέγονται *ῥῶγες*, ἔτσι καὶ στὸ Ἰσραὴλ λέγονται μὲ διάφορα ὀνόματα φρούτων πάλι καὶ λουλουδιῶν. κι αὐτὸ τὸ ῥεπερτόριο τῶν τέτοιων ὀνομασιῶν τοῦ μουνιοῦ καὶ τῶν βυζιῶν ἀρχίζει μὲ τὸ πῶς λέει ἔτσι ἡ Σουλαμίτις τὸ μουνὶ της. σ' ἐμᾶς σήμερα τὸ *μουνὶ* εἶναι λατινικὴ λέξι, ὅπως ἔχουμε στὴ γλῶσσα μας ἑκατοντάδες ἄλλες λατινικὲς λέξεις, π.χ. *φρούτο φράουλα ῥαδίκι παπαρούνα λόγγος κάμπος μουλάρι σκρόφα πουλί κουνέλι κότα βέσπα βαρβάτος καλιγῶνω φάβα φαρίνα σαλάτα κομπόστα μουστος γοῦστο φαμίλια κουμπάρος κάστρο παλάτι ταβέρνα σπίτι σκάλα πόρτα κάγκελλο κολώνα κελλὶ κελλάρι στάβλος φοῦρνος πισίνα βιτρίνα κανάλι τοῦβλο τοιμέντο κουρτίνα καντήλι μαντήλι μαξιλάρι πανὶ βρακὶ κάλτσα μανίκι μανούβρα καπέλλο βέργα νοῦμερο σοῦμμα Ἰανουάριος... Δεκέμβριος* (ὅλοι οἱ μῆνες) *κάλαντα μίλλι πόντος ῥέγουλα λίτρο ῥόδα ταμπέλλα κορνίζα σκούπα σκουπίζω σούβλα λαμαρίνα βεντάλια τσεκούρι, σαῖτα μεμβράνη πέννα κώδικας τίτλος σαπούνη μάγκας μαῦρος νέγρος μόδα φιγούρα φουρτούνα μαντάτο ἀκουμπῶ κουβαλῶ κόντρα σάλτο φόντο κλάνω χάφτω τραβῶ σεξουαλικὸς ῥήγας δικτάτωρ πρίγκηπας καπετάνιος κλασσικὸς μιλιταριστὴς βαπόρι κομμουνιστὴς ῥουφιάνος Κωνσταντῖνος Παῦλος Μάρκος Ἀντώνιος Μαρίνα Ναταλία Ἀφρικὴ Στέλλα Πουλχερία Δόμνα Βέρα* καὶ πάρα πολλές ἄλλες· καὶ τὸ *μουνὶ* βέβαια. οἱ ἀρχαιότερες ἀναφορὲς τῆς λέξεως *μουνὶ*, ποὺ βρῆκα, ἀνευρίσκονται σὲ δυὸ κείμενα τοῦ 14ου αἰῶνος· στὸ κωμικὸ ποίημα «Παιδιόφραστος διήγησις τῶν τετραπόδων ζώων» (στίχ. 467), ὅπου λέγεται πρὸς κατσίκα *Διὰ νὰ σηκῶνῃς τὴν οὐρὰν νὰ δείχνῃς τὸ μουνὶν σου*, καὶ στὰ ἐκκλησιαστικὰ πρακτικὰ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως⁶, ὅπου ἓνας παπᾶς καταδικάζεται, διότι πρότεινε σὲ μιὰ γυναῖκα *Νὰ μυρώσω τὸ μουνὶν σου, ἵνα μὴ συγκαύτῃ*. ἡ λατινικὴ λέξι *munus* θὰ πῆ δῶρο ἢ χάρισμα (ποὺ χαρίζεται), κάτι δηλαδὴ ποὺ ἡ γυναῖκα στὸν ἄντρα της τὸ χαρίζει (δὲν τὸ πουλάει)· καὶ εἶναι τὸ *μουνὶ* ὑποκοριστικὸ τοῦ *munus*. τὸ λατινικὸ ὑποκοριστικὸ εἶναι *munusculum* (= δωράκι, μουνάκι). ἡ Σουλαμίτις τὸ *μουνὶ* της τὴν πρώτη φορὰ τὸ λέει *νάρδος*· ἓνα πολὺ ἀρωματικὸ λουλούδι. καὶ πραγματικὰ τὸ *μουνὶ* εἶναι τὸ λουλούδι τῆς γυναικός, ἀπὸ τὸ ὁποῖο γονιμοποιεῖται αὐτὴ δεχόμενῃ ἐκεῖ σὰ γῦρι τὸ σπέρμα τοῦ ἀντροῦ ποὺ τῆς χύνει, ὅταν τὴ γαμάῃ.

3

1. Ν *Μέλαινά εἶμι καὶ καλή, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ὡς τὰ σκηνώματα Κηδάρ, ὡς αἱ δέρρεις τοῦ Σαλωμών.*

*Εἶμαι μαύρη ἀλλ' ὁμορφη, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
σάν τὰ τσαντίρια τοῦ Κηδάρ, σάν τὶς αὐλαῖες τοῦ Σαλωμών.*

Μὲ τὸ μέλαινα δὲν ἐννοεῖ μαύρη, νέγρα, ἀλλ' ἀπλῶς μαυρισμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἡλιοκαμένη. ἐννοεῖται ὅτι εἶναι μαυρισμένη μόνο στὸ μέρος ποὺ δὲν σκεπάζεται ἢ καλύπτρα· στὸ πρόσωπο. ἢ ἀσπράδα εἶναι στοιχεῖο ὁμορφιάς, γι' αὐτὸ ἐδῶ τονίζει ὅτι παρ' ὅλο τὸ μαύρισμά της εἶναι καὶ ὁμορφη¹. τὸ καὶ εἶναι ἔντονα ἀντιθετικό. *θυγάτηρ* σημαίνει ἀπλῶς κοπέλλα·

*Πολλαὶ θυγατέρες ἐκτίσαντο πλοῦτον,
πολλὰ ἐποίησαν δύναμιν².*

Κηδάρ εἶναι ὁ κτηνοτροφικὸς καὶ νομαδικὸς ἀραβικὸς λαὸς ποὺ κατοικοῦσε ἀνατολικά τῆς Παλαιστίνης σὲ *σκηνώματα*, δηλαδὴ σκηνές καμωμένες ἀπὸ γιδόμαλλο, ὅπως οἱ τωρινὲς ποιμενικὲς κάπες· τὸ γιδόμαλλο εἶχε καστανόμαυρο χρῶμα³. *δέρρεις* τέτοιες ἦταν καὶ τὰ καταπετάσματα, οἱ διαχωριστικὲς κουρτίνες, οἱ αὐλαῖες. ἂν καὶ ἡ λέξι ἀρχικὰ κι ἐτυμολογικὰ σημαίνει δέρματα, στὸ Νόμο γίνεται πολλὲς φορὲς λόγος γιὰ τρίχινες δέρρεις μὲ τὶς ὁποῖες στεγαζόταν ἢ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου⁴. πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο ὕφασμα ἢ πῖλημα μὲ τὸ ὁποῖο γίνονται οἱ κάπες, τὰ χαράρια, τὰ δισάκια, καὶ τὰ σκηνώματα τοῦ Κηδάρ. ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος μεταφράζουν *σκηναί*. ὁ Σαλωμών ὅμως κατοικοῦσε σὲ ἀνάκτορο κτιστό. ἡ λέξι ἐδῶ πρέπει νὰ λέγεται μὲ τὴ σημασία ποὺ λέγεται στὸ Νόμο. πρόκειται γιὰ αὐλαῖες· δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἦταν ἀπὸ γιδόμαλλο, ὅπως δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ εἶναι καὶ δέρμα. ἐννοεῖ αὐλαῖες ἀπὸ εὐγενέστερο ὕφασμα καὶ ἴσως χρώματος πορφυροῦ, οἱ ὁποῖες ἦταν πολὺ ὠραῖες. ἐννοεῖ λοιπὸν ὅτι εἶναι μαυρισμένη σάν τὶς σκηνές τοῦ Κηδάρ ἀλλ' ὁμορφη σάν τὰ παραπετάσματα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σαλωμών. στίς δυὸ πρώτες στροφὲς ἢ ἀφήγησι εἶναι καθαρῶς ἱστορικὴ· ἀπ' αὐτὴ τὴν τρίτη ἀρχίζει τὸ «τραγούδιμα», ὁ θρυλικὸς κόσμος τῆς ποιήσεως. κι αὐτὸ διότι τὰ πρῶτα λέγονται καὶ σὲ γιορτῆ. ἐμφανίζεται πλῆθος, ἐδῶ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη οἱ *θυγατέρες Ἱερουσαλήμ*, κι ἄλλοτε αὐτὸ τὸ πλῆθος μιλάει κι ἄλλοτε προσφωνεῖται ἀπὸ τὴν κοπέλλα ἢ τὸν Σαλωμών. ἡ γιορτῆ φαίνεται νὰ γίνεται στὴν Ἱερουσαλήμ.

2. *Μὴ βλέψητέ με ὅτι ἐγὼ εἶμι μεμελανωμένη,
ὅτι παρέβλαψέ με ὁ ἥλιος.*

*Μὴ μὲ βλέπετε πὺν εἶμαι μαυρισμένη,
εἶναι πὺν μ' ἔκαψε ὁ ἥλιος.*

Ἐντὶ *παρέβλαψε* ὁ Ἀκύλας μεταφράζει *συνέκαυσε*· τὸ ἴδιο ἔχει καὶ τὸ μασσοριτικό, τὸ ὁποῖο μεταφράζει ὁ Ἀκύλας. ὁ Σύμμαχος ἔχει *καθήψατο*, ὁ Θεοδοτίων *περιέφρουξε*, ἢ *Ε'* μετάφρασι *έφρουξε* (= ἔψησε). ὅλα ἔχουν τὸ ἴδιο νόημα· πρόκειται γιὰ ἀπόλυτη συμφωνία. ἐλάχιστα χειρόγραφα τῶν *Ο'* στή «Χριστιανική» παράδοσι ἔχουν *παρέβλεψεν ὁ Ἥλιος*· εἶναι ἀπότοκα τῆς καββαλιστικῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἰσματος, ὅτι ἡ νύμφη τοῦ Ἰσματος εἶναι ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ὁποία ἦταν μαύρη καὶ σκοτεινή, ὅταν τὴν *παρέβλεπεν* ὁ μὴ ἀκόμη ἐνανθρωπήσας νυμφίος τῆς Ἥλιος - Χριστός· ἔλαμψε ὁμοῦς ὅταν αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἔγινε νυμφίος τῆς· κι ὅτι τὸ ζεῦγος τοῦ Ἰσματος εἶναι ὁ Χριστός καὶ ἡ Ἐκκλησία. καββαλιστικὲς γαργάρες. μὲ τὸ ἔλεγχο αὐτὸ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσματος ἀπλῶς δικαιολογεῖ τὸ μαύρισμά τῆς· ἡ μαυράδα τῆς εἶναι προσωρινή, ἀπὸ τὸν ἥλιο, ὅταν δούλευε ὡς φυλάκισσα τοῦ ἀμπελῶνος τῆς ὅπου τὴν ἔστειλαν οἱ ἀδελφοί τῆς.

3. *Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου,
πὺν ποιμαίνεις; πὺν κοιτάζεις ἐν μεσημβρία;*

*Πές μου ἐσύ, πὺν σ' ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου,
πὺν βόσκεις; πὺν σταλίζεις τὸ μεσημέρι;*

Προχωρεῖ στὸ βουκολικό τραγούδι, στὸ γαμήλιο θρῦλο· ὁ Σαλωμών εἶναι τὸ τσομπανόπουλο πὺν βόσκει τὰ πρόβατά του, καὶ ἡ κοπέλλα εἶναι ἡ βοσκοπούλα πὺν τὸν ἀναζητάει. ἡ φράσι *ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου* χρησιμοποιεῖται στὸ Ἰσμα πέντε φορές, μία ἐδῶ καὶ τέσσερες ἀλλεπάλληλες φορές στή στροφή 7· καὶ εἶναι ἓνα περιφραστικὸ ὄνομα· «Ὁ ἀγαπημένος τῆς καρδιάς μου»¹, παραπλήσιο τοῦ μονολεκτικοῦ *ἀδελφιδός*. ἐδῶ εἶναι κλητικὴ προσφώνησι. τὸ νεοελληνικὸ «βόσκεις» μειονεκτεῖ σὲ σύγκρισι μὲ τὸ ἀρχαῖο *ποιμαίνω*, διότι ἐκεῖνο σημαίνει σαφῶς «βόσκω τὰ ζῶα», ἐνῶ τὸ «βόσκω» δὲν διακρίνει ἂν «βόσκω τὰ ζῶα» ἢ «βόσκω ἐγώ», ἂν εἶναι δηλαδὴ μεταβατικὸ ἢ ἀμετάβατο. ἀντίστροφα, τὸ ἀρχαῖο *κοιτάζω* μειονεκτεῖ σὲ σύγκρισι μὲ τὸ νεοελληνικὸ «σταλίζω» γιὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς λόγο. πάντως τὸ νόημα ἐννοεῖται εὐκόλα καὶ στὸ ἀρχαῖο καὶ στὸ νεοελληνικὸ. (ὅσο γιὰ τὸ *κυττάζω* = βλέπω, ἔτσι μὲ ὅ ψιλὸν πρέπει νὰ γράφεται καὶ μὲ δύο ττ, διότι ἀνευρίσκειται στὸν Ἀριστοφάνη² θαμιστικὸ τοῦ *κύπτω* ὄημα *κυττάζω* (ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα), τὸ ὁποῖο μέχρι σήμερα ἐξε-

λίχθηκε σὲ *κυττάζω* ἤτοι «βλέπω»). γιὰ μετάφρασι τοῦ *κοιτάζω* προτίμησα τὸ γνήσιο βουκολικὸ νεοελληνικὸ «σταλίζω», ποῦ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴ μεσημβρινὴ ἀνάπαυσι τῶν γιδοπροβάτων στὸν ἴσκιο κάποιου δέντρου. τὸ *κοιτάζω* εἶναι θαμιστικὸς τύπος τοῦ *κεῖμαι* κι ἔχει τὴ χαρακτηριστικὴ θαμιστικὴ κατάληξι *-άζω*, ὅπως τὸ *ρίπτω - ριπτάζω*· σημαίνει δὲ «συνηθίζω μονίμως νὰ πλαγιάζω», «συχνάζω». χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ στὸν Ἱερεμία ὅπου λέει· *Καταλύματα ποιμένων κοιταζόντων πρόβατα*³.

4. *μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη
ἐπ' ἀγέλαις ἐταίρων σου.*

*γιὰ νὰ μὴ φανῶ σὰν πόρνη τοῦ δρόμου καλυμμένη
στὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου.*

«Γιὰ νὰ μὴ μὲ περάσουν οἱ τσομπαναραῖοι συνάδερφοί σου γιὰ πουτάνα!» *περιβαλλομένη* λεγόταν ἢ πουτάνα, ἐπειδὴ σουρτούκευε μὲ τὸ πρόσωπο σκεπασμένο· ὅπως ἔκανε ἡ Θάμαρ στὸν Ἰούδα, καὶ δὲν τὴν ἀναγνώρισε. στὴ Γένεσι λέγεται γιὰ τὴ Θάμαρ, ποῦ προσποιήθηκε τὴν πόρνη· *Ἰδὼν αὐτὴν Ἰούδας ἔδοξεν αὐτὴν πόρνην εἶναι· κατεκαλύψατο γὰρ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτὴν*¹. ἔτσι ἐννοοῦν τὴ λέξι κι ὁ Ἀκύλας ποῦ μεταφράζει *ἐκβεβλημένη*, δηλαδὴ χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἄντρα της –οἱ χωρισμένες ὡς ἀζήτητες καταντούσαν πόρνες–, κι ὁ Σύμμαχος ποῦ μεταφράζει *ρέμβομένη*, δηλαδὴ «σουρτούκα χαρχάλα ἀλήτισσα». τὸ ἴδιο βγαίνει, παρ' ὅλο τὸν ἀνόητο καββαλισμὸ, κι ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Ψευδαθανασίου στὴ «Σύνοψι τῆς Γραφῆς»· διότι γράφει· *Κληθεῖσα τοίνυν ἐξ ἐθνῶν καὶ ἤδη κατανυγεῖσα, λέγει...· 'Μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἐταίρων σου'. πείραν γὰρ ἔχουσα τῆς εἰς πολλὰ μεταβολῆς, ἠξίου στηριχθῆναι λοιπὸν καὶ βεβαιωθῆναι, μήποτε πάθῃ πάλιν τὸ αὐτό*². ἐδῶ οἱ μακεδονιστὶ λεγόμενοι *ἐταῖροι*, ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς Σαλωμῶν ἔγινε στὸ γαμοπαιχνίδι «βοσκός», ἔγιναν κι αὐτοὶ συνάδελφοί του «βοσκοί», ἀπὸ τοὺς ὁποίους αὐτὴ φοβᾶται νὰ μὴ θεωρηθῇ πουτάνα³. τὸ νόημα ὅλου τοῦ ἐλεγείου εἶναι· «Πές μου, ποῦ σταλίζεις τὸ μεσημέρι, γιὰ νὰ σὲ βρῶ ἀμέσως, καὶ νὰ μὴ σουρτουκεύω κοπέλλα μόνη στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους, κι ἂν μὲ δοῦν οἱ σύντροφοί σου, θὰ μὲ περάσουν γιὰ καμμιά πουτάνα. διότι εἶναι ἀνάρμοστο νὰ τριγυρίζῃ ἔτσι μιὰ κοπέλλα». κι ἀκόμη βαθύτερα· «Κύττα ἐγὼ γιὰ τὴν ἀγάπη μας τί ρισκάρω καὶ τί τραβῶ καὶ πόσο παίζω τὴν ὑπόληψί μου». τάχαμου τάχαμου ντρέπεται καὶ φοβᾶται· εἶναι καὶ ντροπαλούλα. παιχνίδι τοῦ κρεβατιοῦ. καὶ τί ἀπαντᾷ ὁ συμπαικτής;

5-6. Σ Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν,
 ἔξελθε σὺ ἐν πτέρουσι τῶν ποιμνίων,
 καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους σου
 ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων.

Ἄν δὲν τὸ κρίνης ἀταίριαστο γιὰ σένα, ὁμορφὴ κοπέλλα,
 ἔβγα ἐσὺ καὶ πᾶρε καταπόδι τὰ κοπάδια,
 καὶ βόσκει τὶς γίδες σου
 δίπλα στῶν βοσκῶν τὶς καλύβες.

Ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν· αὐτὴ ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν ὁμορφιά της ἀνάμεσα στὶς ἄλλες κοπέλλες. τὸ ὄνομα γυνὴ ἐδῶ δὲν σημαίνει αὐτὴν ποὺ δὲν εἶναι πιά παρθένος· σημαίνει ἀπλῶς θηλυκὴ, κοπέλλα· ἐννοεῖται ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἀγάπης στὴ σφαῖρα τοῦ παιχνιδιοῦ βρίσκεται ἀκόμη πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο· τάχαμου τάχαμου. ἡ προσφώνησι ἢ καλὴ ἐν γυναιξί συναντᾶται καὶ στὰ ἐλεγεία 15,1 καὶ 16,1. τὸ γινώσκω ἐδῶ σημαίνει «καταγινώσκω», τὸ κατακρίνω, τὸ θεωρῶ ἀταίριαστο, δὲν τὸ ἐγκρίνω. τὸ ῥῆμα μ' αὐτὴ τὴ σημασία βρίσκεται καὶ στὸν Αἰσχύλο·

.....Δίαν δὲ λιποῦσαι
 χθόνα σύγχορτον Συρία φεύγομεν,
 οὐ τιν' ἐφ' αἵματι δημηλασίαν
 ψήφω πόλεως γνωσθεῖσαι,
 ἀλλ' αὐτογενεῖ φυξανορία¹.

καὶ ὁ Ἡσύχιος στὸ Λεξικόν του ἐξηγεῖ γινῶναι· κρίναι. ἢ συνεκφορὰ ἐν πτέρουσι· στὰ χνάρια, στὸ κατόπι, στὸ καταπόδι· εἶναι περιφραστικὸ - ἐμπρόθετο ἐπίρρημα. ὅλα τὰ ἐμπρόθετα ἄλλωστε εἶναι ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί, σὲ ἀντιδιαστολὴ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα ποὺ εἶναι ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί, ἂν δὲν εἶναι κατηγορούμενα. ὁ Σύμμαχος μεταφράζει κατὰ τὰ ἴχνη· τὸ ἴδιο ἔχει καὶ τὸ μασοριτικὸ. ἢ Ε' μεταφρασι ἔχει ὀπισθεν. ὅλα εἶναι τὸ ἴδιο καὶ σωστά. τὰ σκηνώματα τῶν ποιμένων δὲν εἶναι σκηνές τρίχινες σὰν ἐκεῖνες τοῦ Κηδάρ, ἀλλὰ καλύβες ποιμενικές. τὸ νόημα· «Ἄν δὲν σὲ σοκάρῃ τὸ νὰ βγῆς στὰ βουνὰ μόνη κοπέλλα καὶ νὰ μὲ γυρεύῃς, ἂν σὺ ἢ ἴδια δὲν τὸ βρίσκῃς κακό, μὴν ὑπολογίζῃς τὴ γνώμη τῶν ἄλλων· πᾶρε τὰ χνάρια τῶν κοπαδιῶν μου καὶ βάραι τὰ γίδια σου στὴν περιοχὴ ποὺ εἶναι οἱ καλύβες τῶν βοσκῶν μου. τώρα ζῆς γιὰ μένα· τί σ' ἐνδιαφέρει ἢ ὑπόληψί σου καὶ ἢ γνώμη τῶν ἄλλων;»

7. *Τῆ ἵππῳ μου ἐν ἄρμασι φαραῶ
ὠμοίωσά σε, ἢ πλησίον μου.*

*Μέ τῆ φοράδα μου στό ἄρμα μου τὸ φαραωνικό
σὲ παρομοιάζω, ταίρι μου.*

Ἴππος εἶναι ἢ φοράδα, ὅταν λέγεται ὡς θηλυκό· ζῷο ὁμορφο, καμαρωτό, ζηλευτό, θαυμαστό. στήν ἀπλή γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ σήμερα δὲν εἶναι καθόλου ὑποτιμητικό νὰ πῆ κανεὶς φοράδα μιὰ ὁμορφη κοπέλλα καὶ μάλιστα τὴν καλή του. οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸ ἔβαζαν στὶς κόρες των κι ὡς ὄνομα· *Ἴππη Ξανθίππη Λευκίππη Μελανίππη*. (δηλαδή· Φοράδα, Κοκκινόξανθη Φοράδα, Ἄσπρη Φοράδα, Μαύρη Φοράδα). στὴ Σοφία τοῦ Ἡσαΐου ἢ πρώτη ἀγάπη καὶ πρώτη σύζυγος λέγεται καὶ *πῶλος*, δηλαδή *πουλάρα*, *φοραδίτσα* ἢ *γαϊδουρίτσα*, καὶ *ἔλαφος*· λέει ὁ προφήτης·

Συμφραίνου μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου,

ἔλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὁμιλεῖτω σοι¹.

καὶ *σκύλα* λέγεται ἢ πιστὴ γυναῖκα καὶ *δαμάλα* ἢ ἀγνή· καὶ ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου στήν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνολογία λέγεται *δάμαλις*, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν ἔχει καλὴ καταγωγή· ἀλλὰ πάντως λέγεται. ὅλ' αὐτὰ ὅμως, τοῦλάχιστο στὴ σημερινὴ μολυσμένη λαϊκὴ γλῶσσα λέγονται καὶ μὲ ἄσχημη σημασία. ἀφοῦ ἔχουν μολυνθῆ ἀκόμη καὶ οἱ κάποτε ὁμορφες στὴ χρῆσι λέξεις *γαμῶ* καὶ *γαμήσι*, τόσο πού νὰ θεωροῦνται ἄσεμνες. κατόρθωμα τοῦ μοναχισμοῦ αὐτό, ἐπειδὴ οἱ φθονεροὶ μοναχοὶ δὲν ἄντεχαν ν' ἀκοῦν γιὰ τὰ ὠραῖα τῶν *ἐγγάμων*. ἢ χρῆσι λοιπὸν τῆς λέξεως *ἵππος* (=φοράδα) ἐδῶ ἀποβλέπει στήν ὁμορφιά καὶ τὴ χάρι τοῦ ζώου. στό μουνὶ ὁ ἄντρας ἔχει πρόσβασι κι ἀπὸ πίσω, χρῆσιμη κυρίως σὲ καιρὸ προχωρημένης ἐγκυμοσύνης, καὶ γενικῶς βολικὴ ὅπως πάντοτε μάλιστα καὶ στὰ γίδια πρόβατα κι ἄλογα. τὸ νὰ βλέπωνται ὅμως ὁ ἄντρας μὲ τὴ γυναῖκα κατάματα τὴ στιγμὴ πού γαμιοῦνται, εἶναι ἓνα πανόμορφο κι ἀπολαυστικώτατο προνόμιο, πού ὁ θεὸς τὰ ἔδωσε μόνο στὸν ἄνθρωπο. μόνον ἢ γυναῖκα ἔχει τὸ μουνὶ ἀπὸ μπροστά. ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ παίζουσι σάν τὸν τράγο μὲ τὴ γίδα ἢ τὸν ἐπιβήτορα ἵππο μὲ τὴν καλωμένη φοράδα, εἶναι μιὰ ἐπίσης παιγνιώδης ποιικιλία ὁμορφιάς καὶ ἀπολαύσεως. γι' αὐτὸ καὶ στὴ Βίβλο τὸ γαμήσι λέγεται καὶ *παίζειν* (Γε 51,4). τὸ ἂν στὰ παιχνίδια τοῦ κρεβατιοῦ προτιμᾶται τὸ κατὰ πρόσωπον γαμήσι, συμβαίνει ἐπειδὴ ἐκεῖ τὸ παιχνίδι τὸ διπλασιάζουσι τὰ βυζιά, τὰ ὅποια μερικοὶ τὰ λέν «χειρολαβές», καί, καθὼς λένε, τοὺς βοηθοῦν νὰ τὸν χώνουν στήν κοπέλλα πιὸ βαθιὰ καί γε νὰ βλέπουσι στό πρόσωπό της τὴν ἔκφρασί της, ὅταν ἠδονίζεται κατὰ τὸ λεγόμενον «φλίκι φλίκι». καὶ φαίνεται ὅτι χαίρονται διπλᾶ καὶ οἱ δύο τους. τὸ μουνὶ προσφέρεται γιὰ πολλὰ παιχνίδια, ὅπως θὰ

δοῦμε παρακάτω. ἄρματα φαראώ· ὁ πληθυντικός ἀντί ἐνικοῦ, ὅπως καί στο 18,1· ἀναφέρεται δὲ μὲ τὴ γενική φαראώ στο εἶδος τοῦ ἄρματος, στο ῥυθμό, στή μάρκα· ὅπως τώρα λέμε Κάντιλακ, Πόντιακ, Μερσεντές, Φεράρι. ὁ Σαλωμών ἀγόραζε ἄλογα καὶ ἄρματα ἀπὸ τὴ φαρωνική Αἴγυπτο². στο βασιλικό του ἄρμα, πού ἦταν φαρωνικῆς μάρκας εἶχε ἀσφαλῶς ὁμορφες χαριτωμένες καὶ μεγαλοπρεπεῖς φοράδες. μ' αὐτὲς παρομοιάζει ἐδῶ τὴν κοπέλλα του. ἡ πλησίον μου· εἶναι ἡ πιὸ συνηθισμένη του προσφώνησι στὴν κοπέλλα του καὶ συναντᾶται στο Ἄσμα ἐννέα φορές· ἕξ φορές τὴν προσφωνεῖ ἀδελφή μου νύμφη, μία ἀδελφή μου, πέντε περιστερά μου, δύο καλή μου, καὶ τέσσερες ἀγάπη. δὲν ὑπάρχει ἓνα πού νὰ δεσπόζη τόσο ὅσο τὸ ἀδελφιδός. ἡ πλησίον μου σημαίνει «αὐτὴ πού εἶναι δίπλα μου», «στο πλευρό μου», τὸ ἓνα μέρος τοῦ ζεύγους, «τὸ ταίρι μου». τὴ λέξι τῶν Ο' ἡ πλησίον μου χρησιμοποιεῖ κι ὁ Θεοδοτίων· ὁ Ἀκύλας ἔχει φίλη μου κι ὁ Σύμμαχος ἐταίρα μου, μ' αὐτοὺς συμφωνεῖ τὸ μασοριτικό κείμενο· ἀλλὰ τὰ δυὸ αὐτὰ σημαίνουν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὴν παλλακὴ, ἐνῶ τὸ ἡ πλησίον μου εἶναι συζυγικό γαμήλιο. ἡ Ε' μετάφρασι ἔχει ἀγαπητή.

8. *Τί ὠραιώθησαν αἱ σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος!
ὁ τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι!*

*Τί ὁμορφα ποῦναι τὰ μάγουλά σου! σὰν τῆς τρυγόνας.
ὁ λαιμός σου σὰ λαιμαριά μὲ χάντρες φιλντισένιες.*

Σιαγόνες λέει τὰ μάγουλα πρὸς τὸ κάτω μέρος, ἐνῶ τὰ πρὸς τὸ πάνω τὰ λέει μῆλα. ἡ τρυγὼν εἶναι εἶδος ἄγριας περιστέρας, πού ἔχει μιὰ ἀπλὴ καὶ χαριτωμένη διακόσμησι ἀπὸ καφετιὰ φτεράκια στὰ μάγουλά της, ἡ ὁποία φαίνεται σὰν κέντημα. τράχηλος λέγεται ὁ λαιμός. ὄρμος λέγεται ἐδῶ ὁ «κλοιός» ἢ κολιέ, ἢ λαιμαριά, οἱ χάντρες πού διακοσμοῦν τὸ λαιμό¹, ἐνῶ ὀρμίσκοι –τύπος πού χρησιμοποιεῖται στὴ Βίβλο– εἶναι οἱ χάντρες καὶ μία μία καὶ ὡς σύνολο· ὅποτε εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα². ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς σήμερα μὲ τὴ λέξι «χάντρες» ἐννοοῦμε καὶ τίς χάντρες μία μία καὶ τὸ ὅλο κόσμημα, τὴν ὀρμαθιά, ἔτσι καὶ τότε λέγονταν ὀρμίσκοι καὶ τὰ διάτρητα κομματάκια καὶ τὸ σύνολο, ὁ ὀρμαθός· καὶ «ὀρμιά» τὸ διεμβολίζον νῆμα. μὲ τὸ ὀρμίσκοι ἐννοεῖ χάντρες φιλντισένιες, δηλαδὴ ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, οἱ ὁποῖες εἶναι κατάλευκες· καὶ ἀκριβῶς τὴ λευκότητα τοῦ λαιμοῦ θέλει νὰ τονίση μὲ τὴν παρομοίωσι. ὑπῆρχαν βέβαια καὶ τότε χάντρες ἀπὸ σεντέφι, δηλαδὴ ἀπὸ ἰριδίζοντα τεμάχια τῶν ὀστρακίνων περυγίων τοῦ μαργάρου, μέσα στὸν ὁποῖο σχηματίζεται τὸ μαργαριτάρι, ἀλλ' ὅτι ἐδῶ ἐννοεῖ χάντρες ἀπὸ ὀλόλευκο ἐλεφαντόδοντο φαίνεται στὴν ἀκόλουθη παράθεσι στίχων τοῦ Ἄσματος:

- 3,8· Ὁ τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι!
 18,9· Ὁ τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος!
 18,5· Οἱ ῥυθμοὶ τῶν μηρῶν σου ὅμοιοι ὀρμίσκοις!

καὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν μηρῶν τῆς τὴν παρθενικὴ λευκότητα παρομοιάζει μὲ τὴ λευκότητα τοῦ ἐλεφαντόδοντου. ἡ λευκότης τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν μηρῶν τῆς κοπέλλας εἶναι στοιχεῖο ὁμορφιάς πού θέλγει τὸν ἄντρα, ὅπως φαίνεται καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὅπου ἐξυμνοῦνται «τ' ἀργυρᾶ τῆς».

9. Ὁμοιώματα χρυσίου ποιήσωμέν σοι
 μετὰ στιγμάτων ἀργυρίου.

Σκουλαρίκια θὰ σοῦ κάνω ἀπὸ χρυσάφι
 μὲ βουῆλες ἀπὸ ἀσήμι.

Περιγράφοντας καὶ χαϊδεύοντας διεγερτικὰ τὸ λαιμὸ τῆς κοπέλλας, θυμᾶται τὰ σκουλαρίκια· αὐτὰ εἶναι τὰ ὁμοιώματα. ὁμοιώματα λέγονται τὰ εἰδῶλα τῶν ἔθνῶν πάντοτε μὲν στὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, τὶς περισσότερες δὲ φορὲς στὰ ὑπόλοιπα. *Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον οὐδὲ παντός ὁμοίωμα* λέει ἡ δευτέρα ἐντολή¹. αὐτὰ ὅμως τὰ εἰδῶλα δὲν εἶναι μόνο μεγάλες εἰκόνες καὶ ἀγάλματα, ἀλλὰ καὶ κοσμήματα, ιδίως σκουλαρίκια καὶ χάντρες. διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχικὴ χρῆσι μερικῶν κοσμημάτων, ὅτι ἦταν φυλαχτά. ὅταν ὁ Ἰακώβ ζήτησε ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του καὶ τοὺς δούλους του νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ εἰδῶλα, τοῦ παρέδωσαν ὅλα τὰ σκουλαρίκια. *Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ· Ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτριούς τοὺς μεθ' ὑμῶν ἐκ μέσου ὑμῶν καὶ καθαρίσθητε... καὶ ἔδωκαν τῷ Ἰακώβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτριούς, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσίν αὐτῶν*². ἐννοεῖται ὅτι αὐτὰ τὰ φυλαχτά - εἰδῶλια - κοσμήματα παρίσταναν πρόσωπα θεοτήτων τῆς εἰδωλολατρίας. ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ κοσμήματα εἶναι πολλὲς φορὲς φυλαχτά καὶ προβασκάνια, ὅπως οἱ πράσινες χάντρες ἢ πεταλάκια τῶν δεισιδαιμόνων, τὸ σκουλαρίκι ἡμισέληνος τῶν μουσουλμανίδων, καὶ τὸ σταυρουδάκι τῶν Χριστιανῶν. στὴν ἐποχὴ τοῦ Σαλωμών βέβαια, 700 χρόνια μετὰ τὸ Μωϋσῆ ὁμοιώματα ὡς κοσμήματα λέγονταν καὶ ἄλλα, πού δὲν εἶχαν πιά θρησκευτικὸ χαρακτήρα, ἀλλ' ἡ λέξι σημαίνει ἀπλῶς κοσμήματα· ὅπως καὶ σήμερον ἡ λέξι «ἄγαλμα» δὲν σημαίνει πιά εἰκόνα θεότητος μὲ τὴν ὁποία «ἀγάλλεται» κάποια θεότης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Καρατάσιου, τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Βενιζέλου. τέτοιες γλωσσικὲς ἐξελίξεις - διολισθήσεις ἔχουν πολλὲς πανάρχαιες γλώσσες σὰν τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ἐβραϊκὴν, τὴν λατινικὴν, καὶ μερικὲς ἄλλες. *στίγματα ἀργυρίου* ἀναφέρονται μία μό-

νο φορὰ στήν Π. Διαθήκη, ἐδῶ εἶναι ἀργυρᾶ ἐνθέματα καί καρφάρια πού ὁμορφαίνουν τή χρυσή ὄψι ἐνὸς κοσμήματος. γνώρισμα τῶν ἀγαπημένων νὰ τάζουν καί νὰ δωρίζουν κοσμήματα στίς ἀγαπημένες των.

10. N *Ἔως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀνακλίσει αὐτοῦ
τὸ νάρδος μου ἔδωκε τὴν ὁσμὴν αὐτοῦ.*

*Ὅσην ὥρα ὁ βασιλιάς εἶναι στὸ κρεβάτι του,
τὸ νάρδος μου δίνει τὴν μωσχοβολιά του.*

Παίζουν στὸ κρεβάτι τὸν τράγο μὲ τὴ γίδα πού πηδιοῦνται, κι ἐκείνος τῆς μυρίζει τὸ μουνί της, ὅπως ὁ τράγος, πρὶν καβαλικέψη τὴ γίδα καί τῆς τὸν χῶση, μυρίζει τὸ μουνί της. τὸ *νάρδος* της εἶναι τὸ μουνί της μὲ τὴν ἀρωματικὴ μουνίλα του, κι ὁ Σαλωμών τὸ ὀσφραίνεται. ἡ πιὸ συχνὴ εἰκόνα ὅταν καβαλικεύονται τὰ γίδια· ἀλλὰ καί τ' ἄλλα καί ὅλα τὰ θηλαστικὰ ἔτσι κάνουν στὸ γαμήσι. καί τὸ θηλυκὸ σηκώνει τρυφερὰ τὴν οὐρά του, γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὸν ἀρσενικὸ σ' αὐτὴ του τὴν ἐπίδοσι, γιὰτι καί ἐκείνης τῆς ἀρέσει πολὺ νὰ τῆς τὸ μυρίζῃ ὁ ἀρσενικός. τὸ μωσχομύριστο *νάρδος*, πού ἔχει τὸ πιὸ δυνατὸ ἄρωμα ἀπ' ὅλα τὰ λουλούδια τῆς γῆς, ἔχει καί σχῆμα μουνιοῦ, καθὼς εἶναι ἓνα ἀνεστραμμένο τρίγωνο μὲ τὴ βᾶσι του ἐπάνω καί τὴν κορυφὴ του κάτω, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι τὸ μουνί μὲ τὶς μουνότριχες του, πού προσφέρεται στήν ὀσφρησι τοῦ ἀντρὸς ὡς τὸ πιὸ λαχταριστὸ λουλούδι. καί ἡ κοπέλλα χαίρεται πολὺ νὰ τοῦ τὸ προσφέρῃ γιὰ μύρισμα.

Αὐτὸς ὁ στίχος μὲ τὸ *νάρδος* μου ἄνοιξε τὰ μάτια, αἰφνιδιάζοντάς με, ὅταν συνέλαβα τὸ νόημα τοῦ Ἑσματος, καί συγκλονίστηκα, ὅπως ἀναφέρω στήν παρούσα Εἰσαγωγή.

Ἀνάκλισις εἶναι τὸ κρεβάτι. τὰ ῥήματα *ἔδωκεν... ἀύλισθήσεται* βρίσκονται ἄλλα σὲ χρόνον ἀόριστο κι ἄλλα σὲ μέλλοντα κατὰ τὴν ἑβραϊκὴ κλίσι· μποροῦν ν' ἀποδοθοῦν ὅλα μὲ ἀόριστο ἢ ἐνεστώτα. τὸ *νάρδος* εὐδοκιμεῖ καί στήν Ἑλλάδα ἀλλὰ κυρίως στὴ Συρία, στήν Παλαιστίνη καί σ' ἄλλες χῶρες τῆς Ἀσίας. ἀναφέρεται καί στὰ Εὐαγγέλια καί πιὸ μπροστὰ στὸν ἀριστοτελικὸ Θεόφραστο καί σ' ἄλλους θύραθεν συγγραφεῖς¹. γραμματικῶς συναντῶνται καί στὰ τρία γένη· ἐδῶ εἶναι γένους οὐδετέρου ὅπως καί τὸ μουνί. θυμίζει τὸ τρίχωμα τοῦ μουνιοῦ τῆς κοπέλλας, ὅπως καί τὸ λαχταριστὸ τῆς μυρωδιάς του. ὅταν οἱ τράγοι μυρίζουν τὸ μουνί τῆς γίδας, λίγο πρὶν τὴν καβαλικέψουν, κάνουν ἓνα μορφασμὸ ἀπολαύσεως μὲ τὰ χεῖλη τους καί τὰ ῥουθούνια τους σὰ νὰ ξινίζονται μυρίζοντας λεμόνι. αὐτὸ ἐννοεῖ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἑσματος μὲ τὴ φράσι της «τὸ νάρδος μου δίνει

τῆ μοσχοβολία του» (*τὸ νάρδος μου ἔδωκε τὴν ὄσμην αὐτοῦ*) πού ἐκφράζει τὴ χαρὰ τῆς τὸ καμάρι τῆς τὴν εὐτυχία τῆς καὶ τὴν ἀπόλαυσί τῆς. στὸ Ἄσμα ὁ Σαλωμών λέει τὴν κοπέλλα καὶ «φοράδα του», καὶ αὐτὴ τὸν λέει «ζαρκαδότραγό τῆς» καὶ «ἐλαφόταυρό τῆς», καὶ οἱ δύο τους λέγονται «περιστέρια» καὶ «τρυγόνια» καὶ «δεκαοχτοῦρες» καὶ ὁ Σαλωμών σὲ μιὰ ὀλόκληρη στροφή παριστάνει τὸν γούργουρα (ἀρσενικὸ περιστέρι). παίζουν. καὶ ἀλληλοερεθίζονται καὶ καυλώνονται. στὴν ἀρχὴ παριστάνονται ὁ Σαλωμών σὰ βοσκὸς μὲ τὸ κοπάδι του, προφανῶς τράγους, καὶ ἡ κοπέλλα σὰ βοσκοπούλα πού βόσκει γίδες, καὶ τὸν ἀναζητᾷ. τώρα ἐδῶ ὁ Σαλωμών παριστάνει πάνω στὸ κρεβάτι τὸν τράγο καὶ ἡ κοπέλλα τὴ γίδα. προφανέστατα ὁ Σαλωμών παριστάνει ὅτι ἔλκεται καὶ βρίσκει τὸ μουνί τῆς μυρίζοντας, καὶ ὅταν τὸ μυρίζη, κάνει τοὺς μορφασμοὺς τῆς ἀπολαύσεως πού κάνουν οἱ τράγοι, καὶ ἡ κοπέλλα προσφέρει τὸ μουνί τῆς «σκορπίζοντας τὴ μυρωδιά του», πού διεγείρει τὸν Σαλωμών (*δίδωσι τὴν ὄσμην αὐτοῦ*), καὶ ἐκεῖνος τῆς τὸ μυρίζει πρῶτα, καὶ ἔπειτα τὴν καβαλικεύει καὶ ἀρχίζει τὸ φλίκι - φλίκι. στὸ ἔλεγείο αὐτὸ ἡ κοπέλλα, ἀντὶ ὁ ἀδελφιδός μου, λέει ὁ βασιλεύς, διότι αἰσθάνεται πολὺ καμάρι πού γαμιέται μὲ τὸ βασιλιά, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο παίζουν καὶ τὸ παιχνίδι τοῦ τράγου καὶ τῆς γίδας. αἰσθάνεται βασιλίτσα. στὸ ἔξῃς δὲν θὰ τὸν ξαναπῆ βασιλέα. ἄρα αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο παιχνίδι τους. τὸ μουνί τῆς οἱ μουνότριχες τῆς καὶ ἡ μουνίλα τῆς στὸ κορῦφωμα τῆς δόξης των.

11. *Ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί,
ἀνὰ μέσον τῶν μαστῶν μου ἀυλισθήσεται.*

*Στηθόδεσμος τῆς στακτῆς μοῦ γίνετ' ὁ ἀγαπημένος μου,
πλαγιάζει στὰ βυζιά μου ἀνάμεσα.*

Στὸ στίχο αὐτὸ ἡ ποιήτρια προχωρεῖ περιγράφοντας τὴν ἐπόμενη φάσι στὸ γαμήσι, τὸ πῶς τὴν καβαλικεύει ὁ Σαλωμών μετὰ τὸ μύρισμα τοῦ μουνιοῦ τῆς. *ἀπόδεσμος* στὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ τίς περισσότερες φορὲς λέγεται τὸ σουτιέν, ὁ στηθόδεσμος¹, σπανιώτερα δὲ τὸ φυλακτήριο, ἓνα μικρὸ σακκουλάκι σὰ χαίμαλί, στὸ ὁποῖο ἔκρυβαν κάτι ἐξαιρετικὰ πολύτιμο ἢ τὸ πότιζαν μὲ ἄρωμα, γιὰ νὰ μοσχοβολᾷ, καὶ τὸ κρεμοῦσαν σὰ μενταγιὸν ἀπὸ τὸ λαιμό, ὥστε νὰ βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ βυζιά τους². ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ σουτιέν στὸν Ἱερεμία λέγεται *στηθοδεσμίς*³, ἐδῶ *ἀπόδεσμος στακτῆς*, δηλαδὴ ῥευστῆς σμύρνης, ἢ ὁποῖα *στάζεται*, λέγεται τὸ ἀρωματισμένο σουτιέν, πού εὐωδιάζει γυναικίλα, καὶ ὄχι κάποιον τεχνητὸ ἄρωμα. στὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ προφήτου Ἱερεμίου (2,46) τὸ σουτιέν λέγεται ἐβραϊστὶ σὲ πληθυντικὸ *ρσομι* (=κόμποι, θηλειές), μιὰ λέξι πού ὡς εἰσαγόμενη

στην ἑλληνική λέγεται στὸν Ὅμηρο *κεστός* (Ξ 214-217). ἀναφέρεται στὴν Ἰλιάδα ὡς σουτιέν, πού δανείστηκε ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη ἢ Ἥρα, γιὰ νὰ προκαλέσῃ σὲ γαμήσι τὸ Δία, ὥστε ν' ἀποσπάσῃ τὴν προσοχή του ἀπὸ τὸν τρωϊκὸ πόλεμο, κατὰ τὸν ὅποιο ἐκεῖνος εὐνοοῦσε τοὺς Τρῶες. κι ὁ *κεστός* - σουτιέν, λέει ὁ Ὅμηρος, εἶναι κάτι πὸν μπορεῖ νὰ ξεμουαλίση καὶ τοὺς πιὸ μυαλωμένους ἄντρες. αὐτὸ τὸ τέτοιο σουτιέν, ἐννοεῖ καὶ ἡ καυλιάρρα κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, ἀρωματισμένο μὲ τὸ ἄρωμα - γυναικίλα τῶν βυζιῶν της, ὅταν τὴ γδύνη, γιὰ νὰ τὴν περιποιηθῇ ὁ Σαλωμών. αὐτὴ τὴ γυναικίλα της τὴ λέει *στακτὴ* (= *σταζόμενη* ῥευστὴ σμύρνα). φαίνεται ὅτι ὁ Σαλωμών, βγάζοντάς της τὸ βρακί της, γιὰ νὰ μυρίσῃ τὸ μουνί της, καὶ τελευταῖο τὸ σουτιέν της, τὰ μυρίζει κι αὐτὰ κι ἐκφράζει τὴν ἐρεθισμένη κι ἀναμμένη κι ἀσυγκράτητη ὀρμή του νὰ τῆς τὸν χῶσῃ· καὶ νὰ τὴν καταγαμήσῃ· πὸν κι ἐκεῖνη αὐτὸ λαχταράει καυλωμένη πιά στὸ ἔπακρο. φαίνεται ὅτι ὁ Σαλωμών, προσποιούμενος εὐφυῶς καὶ χαριέντως κι ὅτι τάχα μὴ ντρέπεται καὶ φροντίζει καὶ τὴ σεμνότητά της καὶ τὴ δική του ντροπαλότητα, μόλις τῆς βγάζει τὸ δικτυωτὸ σουτιέν, τῆς σκεπάζει στοργικὰ τὰ βυζιά της μὲ τὶς παλάμες του, ἔτσι «γιὰ νὰ μὴ ντρέπεται ἢ καημενούλα»! διότι αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια της «ὁ ἀγαπημένος μου μοῦ γίνεται ἀρωματισμένο σουτιέν». ἐκεῖνος κάνει τὰ χέρια του σουτιέν τῶν βυζιῶν της, καθὼς τὶς τὰ χουφτώνη, γιὰ νὰ μὴ φαίνονται καὶ νὰ μὴ ντρέπεται ἢ καημενούλα· τὴ φροντίζει πολὺ στοργικὰ τὴ ντροπαλούλα.

Μὲ τὴν ὄλη στάσι δρᾶσι καὶ εἰκόνα πὸν διαζωγραφίζει ἡ καυλωμένη καὶ γαμουμένη ποιήτρια κοπέλλα ἐννοεῖ τὰ ἐξῆς. αὐτὴ εἶναι ἀρχικὰ καθιστὴ κι ἐν συνεχείᾳ ξαπλωμένη γυμνὴ ἀνάσκελα, κι ὁ Σαλωμών, ἀφοῦ μετὰ τὸ μύρισμα τοῦ μουνιοῦ της, μὲ τὸ ὅποιο ὡς ὄριμος καὶ γε καυλωμένος τράγος «διαπιστώνει» ὅτι εἶναι «πρόσφορη» γιὰ γαμήσι, τὴν καβαλικεύει βάζοντας τὴν κεφαλὴ τοῦ πούτσου του, τὸ παπᾶρι του, μέσα στὴ σχισμὴ τοῦ μουνιοῦ της, πέφτει ἐπάνω της, ὥστε τὸ κεφάλι του νὰ βρεθῇ ἀνάμεσα στὰ βυζιά της καὶ ἡ μούρη του βυθισμένη στὸ ἀνάμεσά τους φαράγγι, καὶ σπρώχνει σπρώχνει σιγὰ σιγὰ τὸ παλούκι του, γιὰ νὰ προχωρήσῃ βαθύτερα· διότι, μόνον ὅταν ὁ πούτσος του δὲν ἔχη μπῆ ἀκόμη γιὰ τὰ καλὰ στὰ βᾶθη της, τὸ κεφάλι του βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ βυζιά της· ὅταν τῆς τὸν χῶνῃ γιὰ τὰ καλὰ, τότε τὸ κεφάλι του βρίσκεται λίγο πιὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι της, ἐνῶ τὰ βυζιά της ζουλήγονται πλέον καὶ καταπιέζονται ἀπὸ τὸ στῆθος του, μιὰ καταπίεσι πὸν τῆς ἀρέσει πολὺ καὶ τὴ μεθάει. κι ἐκεῖνος μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀνάσα τῆς ἀρχίζει τὸ φλίκι - φλίκι, ὅπως τὸ λὲν οἱ γυναῖκες διψαλέα καὶ χαδιάρικα.

Ἡ *στακτὴ* εἶναι τὸ ἐκλεκτὸ *στάγμα* τῆς σμύρνης. κατὰ τὸν εἰδῆ-

μονα ἀρχαῖο ἴσθιν ἢ στακτὴ εἶδος λεπτότατον· ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν γὰρ αὐτοῦ ῥυτόν, εἰς στακτὴν ἀπομερίζεται, τὸ δὲ παχύτερον ἀπομένον σμύρνα προσαγορεύεται⁴. ὅπως ἢ νάρδος διακρίνεται σὲ πιστικὴν, δηλαδὴ ῥευστή, ἀπόσταγμα, καὶ σὲ ξηράν, ἔτσι καὶ ἢ σμύρνα διακρίνεται σὲ στακτὴν (= σταζομένην, ῥευστήν) καὶ σὲ πλαστήν (= πλασμένη, στερεοποιημένη, πολτώδη). καὶ ἢ γαμουμένη ποιήτρια συνεχίζει.

12. *Βότρως τῆς κύπρου ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ
ἐν ἀμπελώσιν Ἑγγαδί.*

*Ὁ ἀγαπημένος μου στήν ἀγκαλιά μου γίνετ' ἀνθοστάφυλο
στῆς Ἑγγαδί τούς ἀμπελώνες.*

Μὲ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἐλεγεῖο τῆς στροφῆς ἢ κοπέλλα τραγουδάει τὴν τελευταία φάσι τοῦ ζευγαρώματός της μὲ τὸν Σαλωμών.

Ἡ Ἑγγαδί ἦταν πόλι πού βρισκόταν κοντὰ στὴ δυτικὴ παραλία τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, νοτιοανατολικά τῆς Ἱερουσαλήμ. ἀναφέρεται στήν Παλαιὰ Διαθήκη μόνο δύο φορές, μία ἐδῶ στὸ Ἄσμα καὶ μία στὸ βιβλίον «Δαυὶδ» (Δδ 48,1-2), ὅπου ἀναφέρεται ὡς τόπος, στὸν ὁποῖο κατέφυγε κάποτε ὁ Δαυὶδ καταδιωγμένος ἀπὸ τὸν βασιλέα Σαοὺλ¹. φαίνεται ὅτι ἦταν τόπος ξακουστός γιὰ τὰ καλὰ ἀμπέλια του καὶ τὴν καλὴ ῥάτσα κλημάτων καὶ σταφυλιῶν στήν ὁποία ἔδωσε καὶ τ' ὄνομά του, ὅπως ἢ *Σωρήκ* πού ἀναφέρεται στὸν Ἡσαΐα (6,2). ἢ ἐκφρασι *ἀδελφιδός μου ἐμοί*, πού ἐπανεμφανίζεται πολλές φορές, σημαίνει ἀκριβῶς τὴν στάσι κατὰ τὴν ὁποία εἶναι ὁ ἕνας στήν ἀγκαλιά τοῦ ἄλλου· ἐδῶ τὸ σύμπλεγμά τους κατὰ τὸ γαμήσι. περιφραστικώτερα καὶ ἀκριβέστερα θὰ μπορούσε νὰ διατυπωθῆ «ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι σφηνωμένος στὰ σπλάχνα μου, μ' ἔχει κάνει ὀλοκληρωτικὰ δική του». στὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ῥῆμα· εἶναι πρότασι καθαρῶς ὀνομαστικὴ. αὐτὸ τὸ εἶδος συντάξεως, πού ἢ ἐβραϊκὴ τὸ χρησιμοποιεῖται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ, χρησιμοποιεῖται, ὅταν ὁ συγγραφεὺς καὶ κυρίως ὁ ποιητὴς θέλῃ νὰ κάνῃ τὸ λόγο ἄκρως ζωηρὸ καὶ νὰ ἐκφράσῃ δρᾶσι ἀγωνιώδη. ἐδῶ εἰδικὰ χρησιμοποιεῖται αὕτη ἢ σύνταξι, ἐπειδὴ ἢ κοπέλλα τραγουδάει τὴν καίρια φάσι τοῦ ζευγαρώματός της μὲ τὸ βασιλιᾶ· μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα· θέλοντας νὰ μᾶς πῆ πῶς ἦταν μὲ τὸν ἀγαπημένο της, ὅταν ἀγκαλιάζονταν στὸ κορῦφωμα τοῦ ζευγαρώματος, μᾶς θυμίζει τὰ ὠραῖα κλήματα τῶν ἀμπελώνων τῆς Ἑγγαδί, πού ἦταν προφανῶς γειτονικὴ μὲ τὴν πατρίδα της *Σουλάμ*, καὶ λέει· «Νά, ἔτσι ὅπως εἶναι τ' ἀνθοστάφυλα στὶς κληματαριᾶς ἐκεῖνες». *βότρως τῆς κύπρου* εἶναι τὸ ἀνθοστάφυλο. ἢ *κύπρος* ἐδῶ δὲν ἔχει σχέσι μὲ τὴν *κύπρον* πού ἀναφέρεται στὸ 12,3. ἐκεῖ εἶναι ἕνα ἄρωμα-

τικὸ φυτό, ἐδῶ εἶναι ἢ ταξιανθία τῆς κληματαριάς, τὸ σταφύλι ὅταν εἶναι ἀκόμη λουλούδι, τὸ ἀνθοστάφυλο. ὡς λέξι ἐκεῖ εἶναι μιὰ ἐλαφρῶς ἐξελληνισμένη ἑβραϊκὴ λέξι, ἐνῶ ἐδῶ εἶναι πανάρχαιη ἑλληνικὴ συμπτωματικὰ γράφονται καὶ προφέρονται καὶ οἱ δύο *κύπρος*.

Ἄντι γὰρ τῆ φράσι τῶν Ἑβδομήκοντα *βότρως τῆς κύπρου* ἢ Ε΄ μεταφράσι ἔχει *βότρως κύπρινος*· οἱ ἄλλες μεταφράσεις ἐδῶ δὲν σφύζονται. τὸ μασοριτικὸ κείμενο ἔχει τὰ σύμφωνα *κπρ* πὺν σίγουρα διαβάζονται *κύπρος*· θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι ἐννοεῖται τὸ ἀρωματικὸ φυτό πὺν ἀναφέρεται στὸ 12,3, ἐπειδὴ τὸ ἀνθοστάφυλο ἀναφέρεται στὸ μασοριτικὸ, στὰ χωρία 5,5 καὶ 6,8, μὲ τὰ σύμφωνα *σμδρ*, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔτσι. τὸ μασοριτικὸ ἐδῶ μεταφράζει τοὺς Ἑβδομήκοντα σφαλερῶς. ὁ μασορίτης πῆρε ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα τὴ λέξι *κύπρου*, καὶ μὴ ἐννοώντας ὅτι πρόκειται γὰρ τὴν ἑλληνικὴ λέξι *κύπρος*, τὸ ἀνθοστάφυλο, ἀλλὰ νομίζοντας ὅτι πρόκειται γὰρ τὴν ἑβραϊκὴ *κπρ*, ἢ ὁποῖα καὶ στοὺς Ἑβδομήκοντα λέγεται πάλι *κύπρος*, τὴν ἄφησε ἔτσι. ἢ Ταργούμ, τῆς ὁποίας ἡ πληροφορία εἶναι ἀρχαιότερη ἀπὸ τὴ διόρθωσι τοῦ μασοριτικοῦ, μιλάει σαφῶς γὰρ σταφύλια ἀπὸ τοὺς ἀμπελώνες τῆς Ἑγγαδί, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐβγαζαν καὶ κρασί. ὁ μεταφραστὴς ὅμως τῆς μαρκιανῆς μεταφράσεως, ἔχοντας μπροστὰ τοῦ ἑνα φθαρμένον μασοριτικὸ κείμενο, μεταφράζει *βότρως τοῦ φοίνικος*. παρὰλληλα μ' αὐτὸ χωρία στὸ Ἄσμα ἔχουμε ἄλλα τέσσερα. αὐτὸ πὺν ἐδῶ λέγεται *κύπρος* στὸ 19,10 τῶν Ἑβδομήκοντα λέγεται *κυπρισμός*· καὶ ἐκεῖ τὸ μασοριτικὸ μιλάει γι' ἀνθοφορία κληματαριάς· ὁ μεταφραστὴς τῆς μαρκιανῆς μεταφράσεως ἔχει *ὄμφακα*, πὺν σημαίνει κατ' ἀρχὴν τὸ ἄγουρο σταφύλι, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐννοεῖ ἀνθοστάφυλο, ὅπως θὰ φανῆ ἀμέσως παρακάτω. στὰ χωρία 5,5 καὶ 6,8 οἱ Ἑβδομήκοντα ἔχουν τὴ φράσι *αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν*, δηλαδὴ ἀνθοφοροῦν, ἔχουν ἀνθοστάφυλα. ὁ Σύμμαχος στὸ πρῶτο μεταφράζει (*αἱ ἄμπελοι*) *ἐξανθοῦσι* καὶ στὸ δεύτερο *τῶν ἀμπελών ἢ οἰνάνθη*· εἶναι δὲ τὸ *οἰνάνθη* ἢ κλασσικὴ ἑλληνικὴ ὄνομασία τοῦ ἀνθοστάφυλου. τὸ μασοριτικὸ καὶ στὰ δυὸ αὐτὰ χωρία ἔχει *τὰ κλήματα (εἶναι, ἔχουν) μικρὰ σταφύλια*, δηλαδὴ σταφύλια σὲ βρεφικὴ ἡλικία, ἀνθοστάφυλα, ἢ μαρκιανὴ μετάφρασι ἔχει στὸ πρῶτο *τῶν ἀμπελώνων τὸν ὄμφακα* καὶ στὸ δεύτερο *αἱ ἄμπελοι ὄμφακα ἔδωσαν ὄσμη*, δηλαδὴ ἀνθοστάφυλο, καὶ ὄχι ἀπλῶς *ὄμφακα*, ἄγουρίδα. τέλος οἱ Ἑβδομήκοντα στὸ 17,6 ἔχουν *ἦνθησεν ἢ ἄμπελος* καὶ συμφωνοῦν μαζί τους ἀπόλυτα τόσο τὸ μασοριτικὸ ὅσο καὶ ἢ μαρκιανή, στὸ δὲ 19,10 ἔχουν τὴ λέξι πὺν ἀνέφερα καὶ προηγουμένως μέσα σὲ σχῆμα ἐν διὰ δυοῖν, δηλαδὴ *Ἰδομεν εἰ ἦνθησεν ἢ ἄμπελος, ἦνθησεν ὁ κυπρισμός*. ἀναντιρρήτως λοιπὸν στὸ Ἄσμα κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα *κύπρος* καὶ *κυπρισμός* σημαίνουν τὸ ἀνθοστάφυλο, τὸ πρῶτο ὡς προσηγορικὸ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ δεύτερο ὡς ῥηματι-

κὸ οὐσιαστικό, ἢ δὲ ἔκφρασι *αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν* σημαίνει «οἱ κληματαριᾶς ἔβγαλαν ἀνθοστάφυλο».

Οἱ λέξεις *κύπρις* καὶ *ἀφροδίτη*, οἱ ὁποῖες ἀργότερα ἔγιναν κύρια ὀνόματα, διότι ἢ ἔννοιά τους προσωποποιήθηκε καὶ θεοποιήθηκε (νομίζω ὅτι τὰ προσηγορικά ἱστορικῶς προηγούνται τῶν κυρίων ὀνομάτων), αὐτὲς οἱ δυὸ λέξεις σημαίνουν τὸν σεξουαλικὸ ὄργανο. μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων μοιράστηκαν τὴ σημασία ἔτσι, ὥστε τὸ μὲν *κύπρις* νὰ χρησιμοποιῆται γιὰ τὸν φυτικὸ ὄργανο, τὸ δὲ *ἀφροδίτη*, παράγωγο τοῦ *ἄφρις* (= κλειτορίδα τοῦ μουνιοῦ), νὰ χρησιμοποιῆται γιὰ τὸν ζωϊκὸ καὶ τὸν ἀνθρώπινο ὄργανο². ἔτσι τὸ *κύπρις* σήμαινε πλέον τὴν ἀνθοφορία, τὸ λουλούδιασμα τῶν φυτῶν, ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἢ φυτικὴ καὶλα, τὸ δὲ *κυπρίζω* σήμαινε ἀνθοβολῶ, λουλουδιάζω, καὶ τὰ *κύπρος* καὶ *κυπρισμός* ὠρισμένα λουλούδια, ὅπως ἐξηγήσα παραπάνω. δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγη ἀσφαλῶς ὅτι ὅλα τὰ λουλούδια εἶναι μουνιά καὶ ποῦτσοι καὶ κάθε λουλούδιασμα εἶναι ἐπίδειξι καύλας καὶ πρόκλησι γιὰ γαμήσι. ὁ ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλείτερους φιλόλογους τῶν αἰώνων, χρησιμοποιεῖ τὴ λέξι *κυπρισμός* γιὰ τὰ λουλούδια τῆς ἐλιάς³. πρόκειται γι' ἀρχαϊσμό, διότι ὁ ἴδιος ἀλλοῦ χρησιμοποιεῖ τὴ λέξι *κύπρις* γιὰ τὸ ἀνθοστάφυλο λέγοντας: *Ἵμφακές εἰσι κατὰ τοὺς παλαιούς αἰ τὸ ἄνθος καὶ τὴν κύπριν μεταβάλλουσαι εἰς σταφυλάς*⁴. ὁ ἀρχαῖος λεξικογράφος Ἡσύχιος καὶ τὸ ἀρχαῖο Λεξικὸν - Ἐγκυκλοπαίδεια ποὺ ἐγὼ ἀπέδειξα ὅτι λέγεται *Σούμμα*, ἐνῶ ὅλοι μέχρι τότε τὸ ἔλεγον σφαλερῶς *Σουῖδα* ἢ *Σούδα*, καὶ γιὰ τὴν ἀνακάλυψί μου αὐτὴ βραβεύτηκα ἀπὸ τὸ μεγαλείτερο ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας γερμανικὸ περιοδικὸν *Byzantinische Zeitschrift*, ἀναφέρονται εἰδικὰ στὸ ἔλεγχο 5,5 τοῦ Ἰσμάτος σὲ μιὰ λαθεμένη γραφὴ πολλῶν χειρογράφων *κυπρίζουσαι*, ἀντὶ τοῦ σωστοῦ *κυπρίζουσιν*, καὶ γράφουν: *κυπρίζουσαι ἄνθοῦσαι*. ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου σχολιάζοντας τὴ λέξι *οἰνάνθα* λέει: *Ἀλληγορεῖ (ὁ Πίνδαρος) βουλόμενος σημεῖναι τὸ ἀγένειον ἀπὸ τῆς κυπρίζουσης ἀμπέλου*⁵. ὁ Πίνδαρος δηλαδὴ χρησιμοποιεῖ τὴν ἴδια λέξι ποὺ χρησιμοποίησε καὶ ὁ Σύμμαχος ἀντὶ γιὰ τὴ λέξι *κυπρισμός* τῶν Ἑβδομήκοντα.

Γιὰ νὰ καταλάβουμε τί ἔννοεῖ μὲ τὸ ἀνθοστάφυλο ἢ κοπέλλα τοῦ Ἰσμάτος, πρέπει νὰ ξέρουμε καὶ πραγματολογικῶς πῶς εἶναι. τὸ ἀνθοστάφυλο εἶναι ἀκριβῶς τὸ σταφύλι, ἀν τὸ φανταστὴ κανεῖς χωρὶς ῥῶγες καὶ μὲ τοὺς μίσχους τῶν ῥωγῶν πολὺ λεπτοὺς ἀκόμη καὶ σχεδὸν τριχοειδεῖς, στὸν κάθε μίσχο δὲ ἓνα ἀνθάκι λευκὸ καὶ μικρὸ, μικρότερο ἀπὸ τὸ κατάλοιπο ποὺ ἀφήνει ἢ ῥώγα, ὅταν ξεκολλήσῃ. ἢ ἰδιότητα τοῦ ἀνθοστάφυλου, γιὰ τὴν ὁποία τὸ διάλεξε ἢ ποιήτρια τοῦ Ἰσμάτος ὡς ἀντικείμενο παρομοιώσεως, εἶναι ὅτι εἶναι τόσο ἀραιό,

ὥστε νὰ μὴν κρύβῃ τὴν ἐπιφάνεια πὺ ἐῖναι πίσω ἀπ' αὐτό. ἂν ἕνας κρατήσῃ ἕνα ἀνθοστάφυλο στὴν παλάμη του, ἢ σάρκα τῆς παλάμης του θὰ φαίνεται καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀνθοστάφυλο· δὲν τὴν κρύβει τὸ ἀνθοστάφυλο. ἔτσι ἀκριβῶς καὶ οἱ τρίχες, πὺ ἐῖναι πάνω στ' ἀρχίδια τοῦ ἀντρὸς ἢ στίς ὄχθες τῆς σχισμῆς τοῦ μουνιοῦ τῆς κοπέλλας, ἐῖναι τόσο ἀραιές, πὺ δὲν κρύβουν καθόλου τὴ σάρκα, πάνω στὴν ὁποία φυτρώνουν, ὅπως τὴν κρύβει τὸ βαθὺ καὶ πυκνὸ τρίχωμα πὺ βρίσκεται λίγο παραπάνω καὶ πὺ στὸ Ἄσμα συμβολίζεται καὶ παρομοιάζεται πάντα μὲ πυκνὸ γρασίδι ἢ γένημα ἢ λειβάδι κρίνων ἢ φυτεία θάμνων καὶ δέντρων. καὶ ὁ Πίνδαρος στὸ χωρίο του πὺ ἀναφέρομαι λέει δωριστὶ *οἰνάνθαν*, δηλαδὴ *κίπρον*, τὸ ἀραιὸ τρίχωμα τῆς ἐφηβικῆς ἀνατελλούσης γενειάδας, πὺ δὲν κρύβει καθόλου τὰ μάγουλα τοῦ ἐφήβου·

*Λάμπωνος υἱὸς Πυθέας εὐρουσθενῆς
νίκη Νεμείοις παγκρατίου στέφανον,
οὔπω γέννυσι φαίνων τερείνας
ματέρ' οἰνάνθας ὀπώραν⁶.*

ἢ εἰκόνα αὐτὴ δηλαδὴ ὡς ἐκφραστικὸ μέσο ἦταν γνωστὴ σ' ὅλη τὴν ἀνατολικὴ τοῦλάχιστο Μεσόγειο. ἢ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος τὴ χρησιμοποιοῦν πέντε φορές, μία ἐδῶ γιὰ τ' ἀρχίδια τοῦ Σαλωμών καὶ τέσσερες ἄλλες γιὰ τὸ μουνὶ τῆς.

Ἡ ὅλη εἰκόνα, τὴν ὁποία μᾶς δίνει στὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ ἢ κοπέλλα, ἐῖναι ἢ ἐξῆς. ἢ ἴδια ἐῖναι ἢ *ἄμπελος* σὰν αὐτὲς πὺ ἐῖναι στοὺς ἀμπελῶνες τῆς Ἑγγαδί. ἢ *ἄμπελος*, δηλαδὴ ἢ κληματαριά, ἐῖναι ἕνα δέντρο· περιπὺ ἀπὸ τὸ σημεῖο πὺ διακλαδίζονται τὰ κλωνάρια τῆς κρέμονται τὰ σταφύλια, πὺ συνδέονται μὲ τὸ σῶμα τῆς κληματαριάς μὲ τὸν κεντρικὸ τους μίσχο ἀναρτήσεώς των, τὸ κοτσάνι τους. αὐτὴ ἐῖναι ξαπλωμένη ἀνάσκελα καὶ ὁ Σαλωμών, γιὰ νὰ τὴ γαμήσῃ, τῆς ἔχει ἀνοίξει τὰ πόδια τῆς καὶ τὰ ἔχει σηκώσει λίγο ἢ τὰ ἔχει βάλλει ἀρχικὰ στοὺς ὤμους του, ἢ ἢ κοπέλλα τὰ ἔχει τσαταλώσει σὲ σχῆμα Υ καὶ τὰ ἔχει τυλίξει γύρω ἀπὸ τὴ μέση του ἢ τὰ πόδια του, τὸν ἔχει ἀγκαλιάσει δηλαδὴ μὲ τὰ πόδια τῆς, ὅπως μιὰ ἀναρριχητικὴ ἄμπελος (κληματαριά) τυλίγει μὲ τὰ κλωνάρια τῆς τὸ στήριγμά τῆς. ἔτσι μοιάζει ἀκριβῶς μὲ κληματαριά. δὲν ἔχει σημασία πὺ τὸ δέντρο τοῦ κορμιοῦ τῆς δὲν ἐῖναι ὄρθιο ἀλλὰ πλαγιαστὸ ὀριζοντίως. καὶ στὴ στροφή 19 ὁ Σαλωμών τὴν παρομοιάζει μὲ φοινικιά στὴν ὁποία αὐτὸς *ἀναβαίνει*, καβαλικεύοντάς τὴν, ἀλλ' ἢ φοινικιά του ἐῖναι ὀριζόντια. λαμβάνεται ἢ εἰκόνα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέσι τῆς στὸ χῶρο· ὅταν γαμιοῦνται, ἐῖναι ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου. καθὼς ὁ Σαλωμών ἔχει χῶσει γιὰ τὰ καλὰ τὸν ποῦτσο του στὸ μουνὶ τῆς, καὶ δὲν φαίνεται καθόλου πλέον, μένουν ἔξω μόνο τ' ἀρχίδια του πὺ μοιάζουν μὲ

σταφύλια τῆς Ἐγγαδί, τὰ ὅποια κρέμονται ἀπὸ τὴν κληματαριά, σὰ νὰ φύτρωσαν ἀπὸ τὸ μουνὶ τῆς· κοτσάνι τους εἶναι ὁ ποῦτσος. διότι δίνουν τὴν ἐντύπωσι ὅτι φυτρώνουν ἀπὸ τὸ μουνὶ τῆς κοπέλλας. βέβαια ἡ κοπέλλα τὴν ὥρα πού εἶναι παλουκωμένη ἀπὸ τὸν ἄντρα δὲν τὰ βλέπει, ἀλλὰ τὰ νιώθει νὰ ζουλήγωνται πάνω στὰ χεῖλη τοῦ μουνιοῦ τῆς κι ἀνάμεσα στὰ μπουτία τῆς, στὸ πιὸ πάνω μέρος τους, ἐκεῖ πού ἐνώνονται καὶ τέμνονται στὸ μουνί. τὸ κορίτσι θέλει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ πῆ ὅτι τὰ ἐνιωθε πλέον γιὰ δικὰ τῆς, καὶ νὰ καυχήθῃ ὅτι ἦταν καὶ μεγάλα σὰ σταφύλια, ὅπως καυχῆθηκε στὴν πρώτη στροφή γιὰ τὰ βυζιά τῆς, ὅτι εἶναι σὰν *πύργοι* ἢ στὴ δευτέρα πού τὰ εἶπε *ὄρη*. ἐκφράζει ἔτσι τὴν πλήρη ἐνωσί τῆς μὲ τὸν ἀγαπημένο τῆς, ἀφοῦ τὰ μέλη του εἶναι μέλη τῆς καὶ τ' ἀρχίδια του σταφύλια τῆς.

Γιὰ τὴν καλλίτερη ὅμως ἔρμηνεία τῆς εἰκόνας πού μᾶς δίνει, πρέπει νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ ἀρχικὸ παιχνίδι τῆς γίδας καὶ τοῦ τράγου. διότι αὐτὴ τὴν εἰκόνα ἔχει συνεχῶς στὸ νοῦ τῆς. ὅταν ὁ τράγος καβαλικεύῃ τὴ γίδα, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς πού ἐκσπερματώνει μὲς στὸ μουνὶ τῆς, εἶναι σχεδὸν τελείως ὄρθιος, καὶ μ' ἓνα τελικὸ σπαρτάρημα ὀρμῆς καὶ ἀπολαύσεως σπρώχνει διαδοχικὰ πρὸς τὸ μουνὶ τῆς γίδας, σὰ νὰ προσπαθῇ νὰ μπῆ μέσα ὀλόκληρος. τότε, ὅποιος παρακολουθεῖ τὰ ζῶα βλέπει τὴν ἐξῆς εἰκόνα· τέσσερα ξερακιανὰ πόδια μὲ γόνατα τῶν δύο ζώων, τὰ γύρω ἀπὸ τὸ μουνὶ καὶ τὸν ποῦτσο, πού θυμίζουν τοὺς κορμούς τῶν κλημάτων ἐκείνων τὰ ὅποια γίνονται ψηλά, πάνω ἀπὸ ἓνα μέτρο, καὶ στηρίζονται σὲ στηρίγματα, σαλεύουν ῥυθμικά· ἀλλὰ περισσότερο σαλεύουν, σὰν τὸ γλωσσίδι τῆς καμπάνας πού μόλις σταμάτησε νὰ χτυπάῃ, τ' ἀρχίδια τοῦ τράγου, περίπου σὰ σταφύλια στὸ σχῆμα καὶ στὸ μέγεθος, τὰ ὅποια κουνιοῦνται σὰν σὲ σχοινένια κούνια, καθὼς ἓνας πέρασε ξυστὰ ἀπὸ τίς κληματαριές καὶ τίς σάλεψε. αὐτὴ ἡ κίνησι δὲν γίνεται, ἂν ὁ τράγος δὲν σπαρταρήσῃ καὶ δὲν σπαρταράει, ἂν δὲν ἀρχίσῃ νὰ χύνη τὸ σπέρμα του μέσα στὸν κόλπο τοῦ μουνιοῦ. αὐτὸ τὸ παρακολουθοῦν ἐκεῖνοι πού ἐπιβλέπουν τὴ γονιμοποίησι τῶν γιδιῶν, ιδίως τῶν οἰκοσίων πού δὲν ἔχουν ἄλλη εὐκαιρία νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸν τράγο, κι ὅταν δοῦν αὐτὴ τὴ χαρακτηριστικὴ κίνησι, λένε· «Ἐν τάξει, τ' ἀρχίδια κουνήθηκαν»· καὶ ἄρα ἡ γίδα γαμήθηκε καρποφόρος· ἡ χύσι ἔγινε κανονικὰ, καὶ ἡ γονιμοποίησι εἶναι γεγονός. διότι πολλὰ φορὲς ὁ τράγος ἢ δὲν ἐκσπερματώνει, ἐπειδὴ ἐξαντλήθηκε ἀπὸ τὸ πολὺ γαμήσι, ἢ ἀνεβαίνει τὴν κατσίκια, χωρὶς νὰ τῆς τὸν χώσῃ, ἐπειδὴ τὸ θηλυκὸ δὲν παραμέρισε τὴν οὐρά του ἢ αὐτὸς ἀστόχησε ἢ γιὰ ὅποιονδήποτε ἄλλο λόγο. σ' αὐτὰς τίς περιπτώσεις δὲν γίνεται ἐκσπερμάτωσι· κι ἂν οἱ νοικοκυραῖοι δὲν προσέξουν, μπορεῖ ἡ γίδα νὰ μείνη στέρφα τὴ χρονιά ἐκείνη ἢ ἡ γίδα νὰ συνεχίζῃ νὰ βελάζῃ ἀναζητώντας νὰ γαμηθῇ, σχεδὸν κλαίοντας καὶ παρακαλώ-

ντας. παρακολουθεῖται λοιπὸν ἐπιμελῶς ἡ χαρακτηριστικὴ κίνησι τῶν ἀρχιδιῶν τοῦ τραγοῦ κι ἐπισημαίνεται μετὰ τὴν φράσι πού ἀνέφερα. στὰ κοπάδια ὁμως οἱ κριοὶ καὶ οἱ τράγοι δὲν ἀφήνουν θηλυκὸ ἀγάμητο.

Νομίζω ὅτι ἀντὶ γι' αὐτὴ τὴν φράσι τὰ τσοπανόπουλα τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ ἔλεγαν· «Σταφύλια τῆς Ἑγγαδί». ἢ κι ἀπλῶς· «Σταφύλια». ἦταν μιὰ φράσι κοινόχρηστη στὸν ἀγροτικὸ κόσμο, κι ἔτσι, ὅταν ἡ κοπέλλα λέη *Βότρως τῆς κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοί*, λέει κάτι πού ὅλοι καταλαβαίνουν τί σημαίνει. ἐννοεῖ ὅτι ἔφτασε καὶ ἡ πιὸ λαχταριστὴ στιγμή της, ὅταν ὁ Σαλωμών, καθὼς τῆς τὸν εἶχε χώσει γιὰ τὰ καλὰ ὄλον καὶ τῆς ἔκανε τὸ φλίκι φλίκι, σπαρτάρησε συμπιέζοντας τὰ δυὸ αἰδοῖα, σὰν γιὰ νὰ μπῆ μέσα ὀλόκληρος, κι ἔχυσε στὰ σπλάχνα της ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ νὰ τῆς μείνη, ὅταν αὐτὸς ἀποσυρθῆ. αὐτὴ τὴν ὠραία στιγμή τους τραγουδάει ἐδῶ στὸ θεόπνευστο κείμενό της ἢ ποιήτρια κοπέλλα μετὰ τόση χαρὰ. πρέπει νὰ ἦταν πολὺ ἀπλῆ καὶ εἰλικρινῆς κι ἀθῶα· ἀλλὰ καὶ ἔξυπνη. διότι στὰ τρία τελευταῖα ἐλεγεία (10-12) καὶ ἰδίως στὸ μεσαῖο, λέγοντας ὅτι τὴν στιγμή πού ὁ Σαλωμών ὠλοκλήρωσε τὸ φλίκι φλίκι του καὶ τῆς ἔχυσε τὸ σπέρμα του, ἔπεσε ὅλος ἐπάνω της καὶ εἶχε τὸ πρόσωπό του ἀνάμεσα στὰ βυζιά της σὰ φυλαχτό, μιὰ θέσι χαμηλότερη ἀπὸ τὸ συνηθισμένο, κι ἐννοώντας ὅτι μαζὶ μετὰ τὴν προχώρησι τοῦ πούτσου του μέχρι τὸ βάθος εἶχε προχωρήσει κι αὐτὸς ἐξωτερικὰ στὴ φυσικὴ θέσι, στὴν ὁποία ὁ ἄντρας ἔχει τὸ κεφάλι του πιὸ ἔξω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς γυναικός, μᾶς δίνει τὸ μέγεθος τοῦ πούτσου του, πού πρέπει νὰ ἦταν ὅση ἢ ἀπόστασι ἀπὸ τίς κορυφές τῶν βυζιῶν της μέχρι τὴν ἀρχὴ τῆς κεφαλῆς της, δηλαδὴ μέγεθος συζυγές. ἀν ἀπὸ τίς λέξεις καὶ φράσεις «φοινικιά» καὶ «καπνὸς πού ὑψώνεται» καὶ «φοράδα» καὶ «γαλαξίας», πού λέγονται γιὰ τὴν κοπέλλα καὶ τὴν ἐννοοῦν ὡς κοπελλάρα, συμπεράνουμε ὅτι μετὰ τὰ ἴδια μέτρα καὶ τὴν ἴδια μετρικὴ λέγονται καὶ τὰ βυζιά της *ὄρη* κι ὁ πούτσος τοῦ Σαλωμών τὴν στιγμή πού τὴν γαμάει λέγεται τόσος, καταλαβαίνουμε ὅτι αὐτὰ εἶναι πανόμορφες καυχηματικὲς φιλοφρονήσεις τοῦ κρεβατιοῦ τῶν ζευγαριῶν πού γαμιοῦνται κι ὅτι ὁ λόγος στὸ γαμήσι εἶναι μιὰ ἑκτακτὴ ὁμορφιά πού τὸ ἐξωραΐζει. ἄκουσα ἄντρα πού ἔλεγε ὅτι μεθάει ἀπὸ χαρὰ, ὅταν ἡ γυναῖκα του τοῦ τηλεφωνῆ στὴ δουλειά του καὶ τοῦ λέη τὸ τῶν νηπίων παιδιῶν

*Ὁ πατέρας ἔρχεται
καὶ μᾶς φέρνει κάτι τί
τυλιγμένο στὸ χαρτί,*
τροποποιημένο ὡς *Ἔλα, γλυκέ μου ἔλα
καὶ σοῦ ἔχω κάτι τί
τυλιγμένο στὸ βρακί.*

κι ἐκεῖνος σπεύδει καὶ «τῆς δίνει καὶ καταλαβαίνει». ἀκόμη κι ὁ τράγος, ὅταν τριγυρίζη τὴν κατσάδα, βγάζει κάτι χαδιάρικες φωνούλες, πὺν δὲν τις βγάζει σὲ καμμιά ἄλλη ὥρα του, κι ἐκείνη σηκώνει τὴν οὐρά της καὶ τοῦ δείχνει τὸ μουνὶ της. ἀπ' ὅλα τὰ σεξουαλικά παιχνίδια σπουδαιότερο ὡς διακόσμηση στὸ γαμήσι φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ λόγος, ὅπως φαίνεται κι ἐδῶ στὴν Ἁγία Γραφή πὺν ἐρμηνεύω. ἐδῶ στὸ Ἰσμία φαίνεται καὶ τὸ ἀθῶο καύχημα τῆς κοπέλλας γιὰ τὸν ποῦτσο τοῦ ἀντρός της, τὸ ὁποῖο ἐκφράζει τόσο ἔμμεσα καὶ μὲ τόση ἐπικὴ ὑπερβολή.

Τὸ δὲ βαθύτερο νόημα τῶν τριῶν τελευταίων ἐλεγείων εἶναι ὅτι ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσματος, ἡ χθεσινὴ φτωγὴ χωριατοπούλα, πὺν ἔφαγε κατσάδα ἢ καὶ «προληπτικὸ» ξύλο ἀπὸ τ' ἀδέρφια της καὶ στάλθηκε σχεδὸν στὴν ἐξορία, βρέθηκε ξαφνικά βασιλίσσα καὶ σύζυγος μὲ ἄντρα στὸ κρεβάτι· καὶ πλημμυρισμένη ἀπὸ χαρὰ τραγουδάει· «Τί ὦραϊά! παίξαμε μὲ τὸ βασιλιά Σαλωμῶν τὴ γίδα μὲ τὸν τράγο, ὅλη τὴν ὥρα μοῦ μύριζε τὸ μουνὶ μου καὶ μοῦ τὸ ξαναμύριζε, ἔπειτα μὲ καβαλίκεψε, μὲ καταγάμησε, ἔνωσα μέσα μου τὸν ποῦτσο του χορταστικὸ –ἔναν ποῦτσο νὰ τόσο!–, ἔνωσα τ' ἀρχίδια του –κάτι ἀρχίδια σὰν τοῦ τράγου!– νὰ φυτρώνουν ἀπὸ τὸ μουνὶ μου, δικὰ μου καταδικὰ μου, ὅσο τὰ σταφύλια εἶναι τῆς κληματαριάς, ἔνωσα ἐκεῖνες τὶς γλυκύτατες στιγμὲς νὰ μὲ πατάη καὶ νὰ μὲ πατάη μ' ἐκεῖνο τὸ σπαρτάρημά του φλίκι φλίκι, καὶ νὰ χύνη μέσα στὰ σπλάχνα μου τὸ ἐκλεκτότερο κομματί τοῦ ἑαυτοῦ του, τὸ σπέρμα του! τί ὦραϊά! τί ὁμορφα! τί χαρά! χόρτασα νὰ προκαλῶ καὶ νὰ δείχνω τὸ μουνὶ μου! χόρτασα γαμήσι! εἶμαι βασίλισσα!».

Ὡς ἐρμηνευτὴς θαυμάζω τὸν Κύριο καὶ μένω ἐκθαμβος γιὰ τὰ ἔργα του. *ἐν ἀρχῇ ὁ θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. αὐτὸς ἐποίησε τὰ πάντα αὐτὸς ἐποίησε καὶ τὸ μουνὶ καὶ τὸν ποῦτσο· αὐτὸς διωργάνωσε τὸ γαμήσι. καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. καὶ εἶπεν ὁ θεός· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς.* εἶχε ἄπειρους τρόπους νὰ ἐπιτύχη αὐτὸ πὺν εὐχῆθηκε στοὺς ἀνθρώπους· ἀλλὰ προτίμησε τὸ γαμήσι. κι ἐπειδὴ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἠθελε ἀγαπημένους τοὺς μοίρασε ἀπὸ ἕνα· στὸν ἄντρα ἔδωσε τὸν ποῦτσο καὶ στὴ γυναῖκα τὸ μουνὶ. κι ἀργότερα ἔστειλε αὐτὸ τὸ ἅγιο καὶ θεόπνευστο κορίτσι νὰ τοὺς διδάξη αὐτὸ τὸ φροντιστηριακὸ μάθημα. ἢ ἐπανάληψις μήτηρ τῆς μαθήσεως.

Εἶναι πασίγνωστο ὅτι ὑπάρχουν μερικὲς λέξεις, κυρίως οἱ ὀνομασίες τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τὰ ῥήματα τῆς γενετησίου πράξεως, πὺν δὲν λέγονται μπροστὰ σὲ μερικὰ πρόσωπα, ἰδίως μικρὰ παιδιά. κι αὐτὲς οἱ λέξεις ἀποφεύγονταν καὶ στὴν προχριστιανικὴ ἑλλη-

νική καὶ ῥωμαϊκή ἀρχαιότητα, λεγόμενες τὰ ἀφώνητα ἢ τὰ ἀπόρρητα, δηλαδή τὰ μὴ φωνητὰ ἢ τὰ μὴ ῥητά, τὰ ‘ποῦ δὲν λέγονται’. ἀντ’ αὐτῶν λέγονταν διάφορες συνθηματικὲς λέξεις, ἰδίως γιὰ τὰ μέλη διάφορα φρούτα, ὁπῶραι ἢ *fructus* ἰταλιστὶ *frutti* νεοελληνιστὶ *φρούτα*. γιὰ παράδειγμα οἱ θηλὲς τῶν μαστῶν νεοελληνιστὶ λέγονται *ῥῶγες*. μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὅμως γίνονται κι αὐτὲς ἀπόρρητα. τὸ γυναικεῖο *αἰδοῖον* λ.χ., ὅταν ἔγινε ἀπόρρητον, στὸ Βυζάντιο ἀρχισε νὰ λέγεται συνθηματικῶς λατινιστὶ *mopus*, ἦτοι «δῶρον» ἢ «χάρισμα», ἐπειδὴ ἡ γυναίκα «τὸ κάνει δῶρο στὸν ἄντρα», «τοῦ τὸ χαρίζει», δὲν τοῦ τὸ πουλάει ὅπως οἱ πόρνες· καὶ ὑποκοριστικῶς *mopusculum* (= δωράκι, μουνάκι). στὴ βυζαντινὴ φρασεολογία περάστηκε ὡς *μουνός* καὶ ὑποκορίστηκε ὡς *μουνίον* κι ἐν τέλει κατὰ συγκοπὴν *μουνίν*, στὴ δὲ νεοελληνικὴ ὡς *μουνί*. στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ, ὅπως σήμερα οἱ *ῥῶγες* τῶν βυζιῶν, λεγόταν κι αὐτὸ μὲ ὄνομα φρούτου *σῦκον* μᾶλλον γιὰ τὴ γλυκύτητά του κι ἐπειδὴ, ὅταν ὁ ἄντρας τὸ ἀνοίγει, αὐτὸ δείχνει τὸ κοκκινωπὸ ἐσωτερικὸ του ὅπως τὸ σῦκο, κι ἀπ’ αὐτὸ παρήχθη τὸ ῥῆμα *συκοφαντῶ*, ποῦ ἀρχικὰ λεγόταν γιὰ τὸ πῶς, ὅταν ὁ ἄντρας βγάξει τὸ βρακὶ τῆς γυναικός, φέρνει στὸ ὀπτικὸ πεδίο του τὸ σῦκον τῆς δηλαδή τὸ *μουνί τῆς*, γιὰ νὰ τὸ περιποιηθῆ. ἔπειτα ὅμως τὸ ῥῆμα πέρασε ὡς μεταφορικὸ στὴ φορολογικὴ φρασεολογία· ὅταν οἱ φορολόγοι ἔψαχναν νὰ βροῦν καὶ νὰ φορολογήσουν τὰ διακινούμενα στὸ ἐμπόριο πολλὰ *σῦκα* τῆς Ἀττικῆς, καὶ γι’ αὐτὸ λέγονταν *συκοφάνται*, ἐπειδὴ «ξεβράκωναν» τοὺς φορολογουμένους, ὅπως καὶ σήμερα λέγεται «τὸν ξεβράκωσε ἡ Ἐφορία». αὐτὸ φαίνεται καὶ στὸ Λυσία (Κατὰ Εὐάνδρου, 24 *τριακόνα μνᾶς ἐσυκοφάντησε*) καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη (Λκ 12,13. 101,8) ὅπου ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆς συμβουλεύει τοὺς φορολόγους *Μηδένα συκοφαντήσητε*, δηλαδή «μὴ φορολογήσετε ἄγρια», ὁ δὲ ἀρχιτελώνης Ζακχαῖος λέει στὸ Χριστὸ *Εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν*, καὶ στοὺς παύρους τοὺς συγχρόνους μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὅπου τὸ *συκοφαντῶ* λέγεται πλέον μὲ τὴ φορολογικὴ σημασία, κι ὄχι μὲ τὴν ἀρχικὴ καὶ γαμήλια. λεγόταν δὲ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα τὸ αἰδοῖο τῆς γυναικός συνθηματικῶς καὶ *ἱπνός* (= φοῦνος), ἐπειδὴ εἶναι μία τρυπά ποῦ εἶναι ἀπὸ τὸ πάνω μέρος τῆς μαύρη ἀπὸ τὸν καπνὸ. λεγόταν δὲ καὶ *δέλφαξ* (= γουρουνάκι, μουνάκι). καὶ στὴ λατινικὴ *porcus* (= γουρουνί) καὶ *porculus* (= γουρουνάκι, μουνάκι). κι ἀπὸ τὴ λατινικὴ πέρασε στὴ βυζαντινὴ ἑλληνικὴ ὡς ῥῆμα *πορτσιαλίζεται* (= ἡ γίδα δείχνει μουνί), ἐπειδὴ ὀργᾶ καυλωμένη, κι ὁ τράγος, ποῦ τῆς τὸ μυρίζει κι ἐτοιμάζεται νὰ τὴν πηδήξῃ, λέγεται *πορτσιάδι*, ποῦ σημαίνει «ὁ ἀρσενικὸς ποῦ ἀναζητᾶει μουνί, γιὰ νὰ τὸ περιποιηθῆ».

Γιὰ τὴν προᾶξι ὑπῆρχαν στὴν ἀρχαιότητα ἑλληνικὰ μὲν τὸ *γαμῶ*

καὶ τὸ *βινῶ* λατινικὰ δὲ τὸ *pubo* ἢ *denubo* (σὰ νὰ λέμε *γαμῶ* καὶ *καταγαμῶ*), ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια ῥίζα μὲ τὸ ἑλληνικὸ *νύμφη*. Τὸ *βινῶ* ἦταν περίπου τῆς λαϊκῆς ἀργκῶ. κυριολεκτικώτερα ὅλων ἦταν τὸ *ὀπιύω* - *ὀπιύομαι* τὸ χρησιμοποιούμενο ἐπὶ 14 τοῦλάχιστον αἰῶνες ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μέχρι τὸ 400 μ.Χ., καὶ τὸ *ὀχεύω* - *ὀχεύομαι* τὸ χρησιμοποιούμενο ἀπὸ τὸν Δ΄ π.Χ. αἰῶνα μέχρι σήμερα. μὲ παράγωγο οὐσιαστικὸ τὸ *ὀχεία* (= γαμήσι). τὸ δὲ δεύτερο αὐτὸ σημαίνει ἀρχικὰ *καβαλικεύει καβαλικεύεται καβαλίκεμα*. παραθέτω μερικὰ καίρια χωρία.

Ὅμηρος N 428 - 9· Ἀλκάθοος... ὄπιει... Ἴπποδάμειαν
 Σ 382 - 3· Χάριν... καλὴν... ὄπιειν... Ἥφαιστος
 δ 797 - 8· Ἰφθίμην... τὴν Εὐμήλοιο ὄπιει
 ζ 62 - 63· πέντε... νῆες ἐνὶ μεγάροις γεγάασιν,
 οἱ δὲ ὀπιύοντες, τρεῖς δ' ἠίθεοι θαλέθοντες.

Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ νικομάχεια 7,5,4· Οὐδεὶς ἂν εἴπειεν ἀκρατεῖς...
 τὰς γυναῖκας, ὅτι οὐκ ὀπιύουσιν ἀλλ' ὀπιύονται.

Παλλαδᾶς, Ἀνθολ. παλατ. 10,56,6 - 7·

...Πολλὰς δ' ἔστι γυναῖκας ἰδεῖν
 οὐχὶ καλὰς τὴν ὄψιν, ὀπιυόμενας ἀκορέστως.

τὸ ὅτι τὸ ῥῆμα *ὀπιύει* - *ὀπιύεται* βρίσκεται σ' ἐνεστώτα καὶ παρατατικὸ, χρόνους διαρκεῖς καὶ ἐπαναληπτικούς, (ὄχι *γαμήσει* καὶ *ἐγάμησεν* ἀλλὰ *γαμᾶει* καὶ *γαμοῦσε*), σημαίνει ὅτι οἱ προεκτεθειμένοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἀναφέρονται ὄχι στὸ θεσμὸ τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως ἀλλὰ στὰ πολλὰ καὶ ἐπαναλαμβανόμενα γαμήσια τῶν ζευγαριῶν.

Πλάτων, Πολιτεία, 5 (454d)· ...Τὸ μὲν θῆλυ τίκει, τὸ δὲ ἄρρεν ὀχεύει.
 (τὰ λέει γιὰ ἀνθρώπους).

Ἀριστοτέλης, Ἰστ. ζῶων 5,14 (545B 15 - 20)· ὀχεύει δ' ὁ ἵππος ὁ ἄρρεν... ἢ δὲ θήλεια ὀχεύεται..., ὥστε συμβαίνει σχεδὸν διὰ βίου γίνεσθαι τὴν ὀχείαν.

Ὁ μεγαλύτερος φιλόλογος καὶ καταπληκτικώτερος ἐρευνητὴς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων κατὰ τὰ τελευταῖα 200 χρόνια Χαρίτων Χαριτωνίδης, καθηγητῆς τῆς Φιλολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ποὺ ἐγὼ δὲν τὸν πρόλαβα ὡς φοιτητῆς, ἔγραψε καὶ ἐξέδωκε μὲ ψευδώνυμο Εὐόιος Ληναῖος τὸ ἐπιγραφόμενο ἔργο του *Εὐόιου Ληναίου Τάπὸρρητα*, στὸ ὁποῖο συγγέντωσε ὅλα τ' ἀπόρρητα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. ἔπειτα στὰ νεανικὰ χρόνια μου ἕνας Ἄγγλος καθηγητῆς πανεπιστημίου πιθηκίζων κλέφτης - οἱ Ἄγγλοι εἶναι παγκοσμίως γνωστοὶ ὡς ἀποικιοκράτες τύραννοι λαῶν ἄρπαγες ξένων ἀγαθῶν, ἐκμεταλλευταί, ἀρχαιοκάπηλοι, καὶ λογοκλόποι-, λεηλατώντας τοῦ *Εὐόιου Ληναίου Τάπὸρρητα*, ἐξέδωκε τὸ κλοπιμαίου ὑλικοῦ «ἔργο του» μὲ τὸν λατινόγλωσσο τίτλο

του *Musa maculata* (= Βρόμικη Μοῦσα). τὸ βιβλίον τοῦ Χαριτωνίδου τὸ εἶχα ὡς φοιτητής, ἀλλὰ μετὰ τὸ πτυχίον μου καὶ τὴν τρίτην στράτευσί μου τὸ χάρισσα στὴ βιβλιοθήκην τοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου, στὸ ὁποῖο σπούδασα.

Ὅπως ἀνέφερα στὸ 2,8, τὴν ἀρχαιότερη χρῆσι τῆς λέξεως *μουνί* τὴ βροῖκα σὲ δύο κείμενα τοῦ 14ου αἰῶνος.

Γενικῶς ἐξ αἰτίας τοῦ ἀπορρήτου τῆς σεξουαλικῆς ὀρολογίας, τὸ ὁποῖον βέβαια σύντομα γίνεται *ῥητόν*, γιὰ τὶς λέξεις αὐτὲς συμβαίνει ταχύτερη ἀντικατάστασι καὶ γιὰ τὴν ὅλην φρασεολογίαν ταχύτερη ἐξέλιξι. γι' αὐτὸ καὶ οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι ἰδιαιτέρως πολλῆς. εἶναι φυσικὸ ὅλοι οἱ κρυπτογραφικοὶ κώδικες ν' ἀντικαθίστανται πολὺ περισσότερες φορὲς ἀπ' ὅσο ἀντικαθίστανται οἱ συνήθεις λέξεις μιᾶς γλώσσης κατὰ τὴν ἐξέλιξίν της.

Ἔχω παρατηρήσει ὅτι ἡ Βίβλος ὅλη, πού δὲν εἶναι καθόλου ἀντιγαμικὴ –δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ εἶναι τέτοια ἡ Βίβλος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος τεχνούργησε καὶ διακόσμησε τὸ μουνί καὶ ὠργάνωσε τὸ γαμήσι, νὰ εἶναι ἀντιγαμικὴ– καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀπολύτως ἐλευθερόστομη. γι' αὐτὸ καὶ ἐγώ, πού δὲν ἔβρισκα ποτὲ στὴ ζωὴ μου καὶ δὲν ἀθυροστόμησα ποτέ, καὶ ὅπου ἴσχυσα, πάταξα τὴν ἀθυροστομίαν, εἶμαι ἐλευθερόστομος. ἀποφεύγοντας λοιπὸν κάθε μάταιη χρῆσι κωδικῶν λέξεων, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἄσματος ἐρμηνεύω ὅλες τὶς κωδικὰς λέξεις μὲ λέξεις κοινόχρηστες, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι ὅπωςδῆποτε ἑρμηνεία, καὶ ὄχι ἀλλαγὴ κώδικος.

Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐν μέρει ἀλληγορικὴ γλῶσσα τοῦ Ἄσματος. δὲν εἶναι κωδικὴ ἀπορρητολογία, ἀλλὰ φιλοκαλικὴ καὶ καλλωπιστικὴ ἀλληγορία. εἶναι σάν, ἀντὶ νὰ πῆς «οἱ θηλῆς τῶν μαστῶν τῆς κοπέλλας», νὰ πῆς «οἱ ῥῶγες τῶν βυζιῶν της» ἢ «τὰ κυδῶνια της», καὶ ἀντὶ νὰ πῆς «τὸ γεννητικὸν της ὄργανον», νὰ πῆς «τὸ λουλούδι της». γιὰ τὸ ὅτι εἶναι στὴ μαργαρίταν τὸ λουλούδι της, εἶναι στὴν κοπέλλα τὸ μουνί της. ἀπὸ κεῖ γονιμοποιοῦνται καὶ οἱ δύο. ἐκεῖ τοὺς χύνεται ἡ γύρις τοῦ ἀρσενικοῦ. αὐτὲς οἱ ἀλληγορίαι δὲν εἶναι προσπάθεια ἀποκρύψεως ἀλλὰ καλλωπιστικὴ διάθεσι καλλιτεχνικοῦ γούστου. καὶ ὁ καλὸς ἐρμηνευτὴς πρέπει νὰ ἐρμηνεύῃ ἀναλόγως, ἀναδεικνύοντας τὴν ὁμορφίαν τοῦ κειμένου.

4

1. Σ *Ἴδου εἶ καλή, ἢ πλησίον μου, ἰδου εἶ καλή·
οἱ ὀφθαλμοί σου περιστρεαί <ἐκτός τῆς σιωπήσεώς σου>.*

*Τί ὄμορφη πού εἶσαι, ταίρι μου, τί ὄμορφη πού εἶσαι!
τά μάτια σου περιστέρια <ἔξω ἀπό τήν καλύπτρα σου>.*

Στή στροφή αὐτή ἡ στιχομυθία πού ὑπάρχει γίνεται ὡς ἑξῆς· στό πρῶτο ζευγος ἐλεγείων οἱ δυο ἐρωτευμένοι ἐγκωμιάζουν ὁ ἕνας τόν ἄλλο, λέγοντας ἀπό ἕνα ἐλεγεῖο· στό δεύτερο ζευγος παινεύει ὁ καθένας τόν ἑαυτό του· (κατά τή Βίβλο εἶναι τελείως θεμιτά ὁ αὐτοέπαινος καί ἡ φιλαρέσκεια καί κάθε ἐπίδειξι τῆς γυναικός, ὅταν ὡς ἄγαμη ἐπιδεικνύεται στούς ἀγάμους ἄντρες καί ὑποψηφίους γαμπρούς ἢ ὡς ἔγγαμη ἐπιδεικνύεται προκλητικὰ στόν ἄντρα της, καθὼς καί τὸ κοκοριλίκι τοῦ ἀγάμου ἀντρός πρὸς τὰ ἄγαμα κορίτσια καί τοῦ ἐγγάμου πρὸς τή γυναῖκα του). στό τρίτο ζευγος ἐλεγείων ἐγκωμιάζουν πάλι ὁ ἕνας τόν ἄλλο· μετὰ ἀπ' αὐτὸ μιλάει μόνον ἡ κοπέλλα καί καταλήγει στό τραγούδιμα ἑνὸς ζευγαρώματος. στό πρῶτο ἐλεγεῖο τὰ μάτια λέγονται *περιστρεαί*, ἐπειδὴ εἶναι ζευγος ὅπως τὰ περιστέρια, ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὰ φρύδια ἔχουν σχῆμα ἀμυγδαλωτό, ὅπως τὸ σῶμα τοῦ περιστρειοῦ, ἐπειδὴ τὰ φρύδια στό σχῆμα τους εἶναι σὰ φτεροῦγες, κι ἐπειδὴ τὸ περιστέρι κινεῖ τὸ κεφάλι του πέρα - δῶθε συχνὰ καί σβέλτα καί χαριτωμένα. θέλει νὰ πῆ μάτια ὄμορφα, ἀμυγδαλωτά, ζωηρά, εὐκίνητα, καί σπινθηροβόλα.

Σιώπησις εἶναι τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν, ἢ καλύπτρα, τὸ τσιμπέρι, τὸ φακιόλι. αὐτὴ ἢ καλύπτρα σὲ ὠρισμένες γυναῖκες ἢ στὶς στολισμένες νύφες σκέπαζε κι ἕνα μέρος τοῦ προσώπου, ἀφήνοντας ἔξω τὰ μάτια καί τὶς παρειές. γι' αὐτὸ ἐδῶ λέει *ὀφθαλμοί σου... ἐκτός τῆς σιωπήσεώς σου* καί στό 10,6 *μῆλον σου ἐκτός τῆς σιωπήσεώς σου*. παραδιδομένη συνέχεια εἶναι τὸ σημερινὸ βέλο τῆς νύφης. τὴ φράσι *ἐκτός τῆς σιωπήσεώς σου* τὴν ἔχει ἔτσι κι ὁ Θεοδοτίων· ὁ Σύμμαχος τὴν ἀποδίδει *σκεπόμεναι καλύμματι*· τὸ μασοριτικὸ ἔχει *πίσω ἀπὸ τὸ βέλο σου*· ἡ μαρκιανὴ μετάφρασι ἔχει *ἀπὸ τῶν ἔσωθεν τῆς χαιτίδος σου*. ἑρμηνεία ἐκτός πραγματικότητος καί ὄχι μετάφρασι εἶναι τὸ τῆς Ε' μεταφράσεως *ἀπὸ πλήθους τοῦ κάλλους σου*¹. ἀντίστροφα πρὸς τὶς προηγούμενες μεταφράσεις, στό χωρίο τοῦ Ἱερεμίου *Ἀποκάλυψαι τὸ κατακάλυμμά σου, ἀνακάλυψαι τὰς πολιάς*, πού σημαίνει «Βγάλε τὸ φακιόλι σου, ἄσε νὰ φανοῦν τ' ἄσπρα μαλλιά σου», ἀντὶ γιὰ τὸ *κατακάλυμμα* τῶν Ἑβδομήκοντα ὁ Σύμμαχος ἔχει *τὸ σιωπηλόν σου*². πρόκειται γιὰ μεταφράσεις τῆς ἰδίας ἐβραϊκῆς λέξεως. *κατακάλυμμα* πρέπει νὰ ἔλεγε τὸ φακιόλι αὐτὸ

κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, διότι στήν περικοπή τῆς Α΄ Πρὸς Κορινθίους, πὸν μιλάει γι' αὐτό, χωρὶς νὰ τ' ὀνομάζει, χρησιμοποιεῖ τὶς λέξεις *ἀκατακάλυπτος* καὶ *κατακαλύπτεσθαι*³. τὸ ἐρμηνευόμενο ἐλεγεῖο ὄλο ἐπαναλαμβάνεται κατὰ λέξι καὶ στὸ 10,1, στὸ δὲ 10,6 ἐπαναλαμβάνεται μόνο ἢ φράσι *ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου. περισσότεραὶ* λέγονται *οἱ ὀφθαλμοὶ* τῆς κοπέλλας ἀπὸ τὸν Σαλωμὼν ἐδῶ καὶ στὸ 10,1, ἐνῶ τοῦ Σαλωμὼν ἀπὸ τὴν κοπέλλα στὸ 15,5. σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο ἐλεγεῖο τῆς τετάρτης στροφῆς φαίνεται σαφῶς ὅτι στὰ βιβλικὰ χρόνια, τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, οἱ γυναῖκες εἶχαν ἀκάλυπτα μόνο τὸ πρόσωπο, τὶς παλάμες, καὶ τὰ πέλματα, τὰ δὲ ἄλλα ὅλα σκεπασμένα. ἀκόμη καὶ ἡ *ὥραιά Ἑλένη* στήν Ἰλιάδα φοράει τσιμπέρι, καὶ ἡ ξεβγαλμένη καὶ ξετσιώπητη Μήδεια στὸν Εὐριπίδη φοράει τσιμπέρι, κι ὁ Ῥωμαῖος Σουλπίκιος χώρισε τὴ γυναῖκα του, ἐπειδὴ βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι μὲ τὰ μαλλιά της ξεσκεπάστα καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὄλοι τὸν ἐπήνεσαν πὸν τὴ χώρισε. ἔγραψα γι' αὐτὰ ἄλλοτε μὲ πολλὰς παραπομπὰς σὲ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ κείμενα. αὐτὴ ἡ ἐμφάνισι τῶν γυναικῶν ἔφτασε μέχρι τὸ 1922. ἀπὸ τότε καὶ ἰδίως μέχρι τὸ τέλος τοῦ Β΄ παγκοσμίου πολέμου (1945) οἱ γυναῖκες ἄρχισαν νὰ ξεσκεπάζονται καὶ νὰ ξεγυμνώνονται· τὶς ξεγύμνωσαν οἱ διεθνῶς κορυφαῖοι μόδιστροι. αὐτὴ ἡ γύμνια τὸ μόνο πὸν πετυχαίνει εἶναι ὅτι εὐνουχίζει τοὺς ἄντρες· τοὺς καταστρέφει τ' ἀρχίδια τους. ἐπειδὴ ἐθίζονται, κι ἀπὸ τὸν ἐθισμό βλέπουν ὅποιοδήποτε μέρος τοῦ γυναικείου σώματος, ἀκόμη καὶ τὰ βυζιά καὶ τὸ μουνί, μὲ τὴν ἴδια ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία πὸν βλέπουν τὸ κούτελο τῆς γυναικὸς ἢ τὰ δάχτυλά της. γι' αὐτὸ σήμερα ἡ βαρβατοσύνη τῶν ἀντρῶν τείνει πρὸς τὸ μηδέν. καὶ βέβαια ἀπ' αὐτὸ ἀδικοῦνται κυρίως οἱ γυναῖκες· ἀδικοῦν κυρίως τὸν ἑαυτὸ τους. κι ἀντὶ νὰ γαμηθοῦν, μαλακίζονται ἢ μαλακίζουν ἢ μία τὴν ἄλλη. ὁ βαρβᾶτος ἄντρας, πὸν μπορεῖ νὰ κἀνη εὐτυχισμένη μὴ γυναῖκα, σπανίζει· κι ὅταν ἐμφανίζεται, δὲν ἔχει τὴ βαρβατοσύνη τῶν παλιῶν· καὶ πάρα πολλοὶ ἀρσενικοὶ εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν λελέδες καὶ κολόπαιδα, τελείως ἀκατάλληλοι γιὰ σύζυγοι. ἂν καὶ ὅταν οἱ γυναῖκες ξαναφορέσουν τὰ ῥοῦχα τους, τότε οἱ ἄντρες θ' ἀνακτήσουν τὴ βαρβατοσύνη τους, τὸν ἀντρισμὸ τους, τὴν ἀξιοπρέπειά τους, καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά τους. τὴ γυναῖκα του ἀκόμη κι ὁ σύζυγός της δὲν πρέπει νὰ τὴ βλέπη μισόγυμνη, παρὰ μόνον ὀλόγυμνη ὅταν τὴ γαμάη καὶ κάνουν τὰ γαμοπαιχνίδια τους. αὐτὴ εἶναι μόνη καὶ ὄλη ἡ ἀλήθεια, κι οὔτε μ' ἐνδιαφέρει ἂν γίνομαι πιστευτὸς ἢ ὄχι. δικὴ μου ὑποχρέωσι εἶναι μόνο νὰ λέω τὴν ἀλήθεια. τὸ νὰ μὲ πιστεύσουν οἱ ἀναγνώστες μου εἶναι δικὸ τους ἔργο καὶ συμφέρον. ὅπως βέβαια καὶ δικαίωμά τους εἶναι νὰ μὴ μὲ πιστεύουν. ἐγὼ δὲν χάνω τίποτε ἀπὸ τὴν ἄσκησι αὐτοῦ τοῦ δικαίωμάτος των.

2. Ν *Ἴδου εἶ καλός, ὁ ἀδελφιδός μου, καί γε ὠραῖος*
πρὸς τῇ κλίνῃ ἡμῶν σύσκιος.

Τί ὁμορφος πού εἶσαι, ἀγαπημένε μου, καί στόν καιρό σου βέβαια!
τό κρεβάτι μου τό σκεπάζεις μέ τόν ἴσκιό σου.

Ἄνταποκρίνεται στά ἐγκώμια τῆς ἀγάπης καί ἡ κοπέλλα. τὸ ἀδελφιδός ἐδῶ εἶναι ἡ γνωστή στους Ἑβδομήκοντα κλητική. καλός εἶναι ὁ ὁμορφος, κι ὠραῖος ὁ ὠριμος. ὁ Σαλωμών ἐδῶ εἶναι πάνω στο ἄνθος τῆς ἀντρικῆς του ἡλικίας, στά νιάτα του, στήν ἀκμή του. τόσο αὐτός ὅσο καί οἱ ἄλλοι πολύγαμοι βασιλεῖς παντρεύονταν ἀπὸ 15 περιόπου ἐτῶν μέχρι τὰ βαθιά γεράματά τους· ἀλλὰ βέβαια καί τὸ παιδί κι ὁ γέρος δὲν ἦταν ἱκανοποιητικοὶ σύζυγοι γιὰ μιὰ γυναῖκα. ἐδῶ ὁ Σαλωμών ἐμφανίζεται ὠραῖος, δηλαδή 20-40 ἐτῶν παλληκάρι. αὐτὸ ἱστορικῶς φαίνεται καί παρακάτω, ὅπου ὁ ἴδιος λέει ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔχει 140 συνολικῶς γυναῖκες· ἀργότερα εἶχε 1.000. θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ βρίσκεται στο ἐπίκεντρο τῆς ὠριμότητός του. μέ τὸν δεύτερο στίχο τοῦ ἐλεγείου μοιάζει ὁ δημοτικὸς στίχος

Θὰ γίνω ἓνας πλάτανος στόν ἴσκιό μου νὰ κάτσης.

ὁ ἴσκιος του, δηλαδή πρὸ τῆς μετωνυμίας τὸ μπόι του, φτάνει νὰ καλύψει τὸ κρεβάτι τῆς· τὸν νιώθει ὡς ἐπαρκῆ ἄντρα κι ἀντάξιο σύζυγο. ἐδῶ τὸν ἐκτιμᾶει ὡς ἄντρα, ὄχι ὡς βασιλιά.

3. Σ *Αἱ δοκοὶ τῶν οἴκων ἡμῶν κέδροι,*
τὰ φατνώματα ἡμῶν κυπαρίσσοι.

Τὰ δοκάρια τοῦ οἴκου μου κέδροι,
οἱ γκριντιές μου κυπαρίσσια.

Ἡ κέδρος εἶναι ἀπὸ τὰ γιγάντια δέντρα τῆς γῆς, κωνοφόρο καί ῥητινοφόρο τῆς ἴδιας οἰκογενείας μέ τὸ πεῦκο, τὸ κυπαρίσσι, τὴν ἀροκαρία, τὸ ἔλατο, τὴν ἐρυθρελάτη, τὴν ἄρκευθο, τὴν σεκόια. ἀναφέρεται στήν Παλαιὰ Διαθήκη συχνά, καί στους Ἑλληνας ἤδη ἀπὸ τὸν Ὅμηρο (ε 60), ἂν καί στήν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει αὐτοφυῶς¹. σπουδαία εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοφράστου, ὅτι ἐν Συρίᾳ ἐν τε τοῖς ὄρεσι διαφέροντα γίνεται τὰ δέντρα τῆς κέδρου καί τῷ ὕψει καί τῷ πάχει· τηλικαῦτα γὰρ ἐστίν, ὥστε ἔνια μὲν μὴ δύνασθαι τρεῖς ἄντρας περιλαμβάνειν· ἐν τε γὰρ τοῖς παραδείσοις ἔτι μείζω καί καλλίω. φαίνεται δὲ καί ἐάν τις ἐᾷ καί μὴ τέμνη, τόπον οἰκεῖον ἕκαστον ἔχον γίνεσθαι θαυμαστὸν τῷ μήκει καί τῷ πάχει². φατνώματα εἶναι οἱ γκριντιές, τὰ ξύλα πάνω στά ὁποῖα στηρίζεται κι ἐφάπτεται ἡ στέγη ἄμεσα. αὐτὰ στόν οἶκον τοῦ Σαλωμών (στό ἀνάκτορό του) ἦταν ἀπὸ κυπαρίσσοις, ἐνῶ τὰ κατακόρυφα καί ὀριζόντια δοκάρια τῆς ὀροφῆς ἦ-

ταν ἀπὸ κέδρους, καὶ τὸ κυπαρίσσι καὶ ἡ κέδρος εἶναι ξύλα ἄσηπτα, ἀρωματικά, πελώρια, πολυτελῆ. στὸ βιβλίον Βασιλεῖς μαρτυρεῖται ὅτι τὰ φατνώματα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σαλωμών ἦταν ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Λιβάνου, ὅπου ἦταν αὐτοφυῆς ἡ περίφημη κέδρος τοῦ Λιβάνου καὶ τ' ἄλλα κωνοφόρα καὶ ῥητινοφόρα δέντρα. *Καὶ οἶκον ἐαυτῶ ὠκοδόμησε Σαλωμών τρισκαίδεκα ἔτεσι. καὶ ὠκοδόμησε τὸν οἶκον δρυμῶ τοῦ Λιβάνου... καὶ ἐφάτνωσε τὸν οἶκον ἀνωθεν ἐπὶ τῶν στύλων...*³. ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο καυχᾶται ὁ ἄντρας, δὲν εἶναι τὸ σωματικὸ του κάλλος, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν κοπέλλα, ἀλλὰ τὸ νοικοκυριό του, ὁ οἶκος του μὲ τὰ ἐκλεκτὰ ὑλικά. αὐτὸ εἶναι τὸ φυσιολογικὸ γιὰ τὸν ἄντρα καύχημα.

4. Ν *Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου,
κρίνον τῶν κοιλάδων.*

*Εἶμαι ἓνα λουλούδι τοῦ κάμπου,
ἓνα τῶν κοιλάδων ἀνθολούλουδο.*

Ὁ στενοκέφαλος Ἀκύλας μεταφράζει: (*Ἐγὼ*) *καλύκωσις τοῦ Σαρῶν!* ὅσο γιὰ τὸ συγκεκριμένο *Σαρῶν*, ὑπάρχει καὶ στὸ μασοριτικὸ κείμενο· πρόκειται γιὰ λάθος. ὅπως καὶ σ' ἄλλα ἑφτά χωρία τοῦ Ἰσραήλ (4,5· 5,6· 10,9· 15,7· 16,4· 16,5· 18,7) ἔτσι καὶ ἐδῶ τὸ *κρίνον* εἶναι γενικὸ ὄνομα καὶ συνώνυμο μὲ τὸ *ἄνθος* τοῦ πρώτου στίχου τοῦ παρόντος ἐλεγείου, παρ' ὅλο πὺν στοὺς Θεόφραστο καὶ Πολυδεύκη ἐμφανίζεται ὡς ὄνομα συγκεκριμένου εἶδους¹. ἔντονος ἐδῶ ὁ ἐβραϊσμός ἐκεῖνος, κατὰ τὸν ὁποῖο ἀπὸ τῆς φράσεως *ἐγὼ εἶμι* ἢ *ἐγὼ γίνομαι* ὑπάρχει μόνον ἡ ἀντωνυμία· ἔτσι γίνεται καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ Ἰσραήλ καὶ τῆς Π. Διαθήκης, ὅπως στίς φράσεις *ἐγὼ τεῖχος, ὅτι τετραμένη ἀγάπης ἐγὼ, ἐγὼ τῶ ἀδελφιδῶ μου*². συνηθίζονται δηλαδὴ οἱ ὀνομαστικὲς προτάσεις οἱ χωρὶς τὸ ἐννοούμενο ὑπαρκτικὸ ῥῆμα. ἀντίθετα στὴν ἀρχαία καὶ νέα ἑλληνικὴ συνηθίζεται νὰ μπαίνει μόνον τὸ ῥῆμα· ἄλλες δὲ γλώσσες, ὅπως ἡ γερμανικὴ, τὰ θέλουν καὶ τὰ δύο.

Ἡ κοπέλλα καυχᾶται γιὰ τὴν προσωπικὴ της ὁμορφιά, ἐνῶ ὁ Σαλωμών, ὅπως εἶδαμε καὶ παραπάνω, καυχᾶται γιὰ τὸ ὑποστατικὸ του. δὲν εἶναι ἐγωϊσμός γιὰ τὴν κοπέλλα· αὐτὸ εἶναι τὸ φυσιολογικὸ στὴ γυναῖκα, νὰ καμαρώνῃ τὸ προσωπικὸ της κάλλος, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄντρα αὐτὸ θὰ ἦταν ἀνωμαλία· ναρκισσισμός· σ' αὐτὸν φυσιολογικὸ εἶναι νὰ καυχᾶται γιὰ τὴν ἀνδρεία του καὶ γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ καὶ γιὰ τὴν τέχνη του ν' ἀλώσῃ μιὰ γυναῖκα.

5. Σ *Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν
οὕτως ἢ πλησίον μου ἀνά μέσον τῶν θυγατέρων.*

*Σάν τὸ λουλούδι ἀνάμεσα στ' ἀγκάθια
ἔτσι εἶναι τὸ ταίρι μου ἀνάμεσα στὰ κορίτσια.*

Ἄκανθαι λέγονται ἐδῶ τὰ φυτὰ ποὺ ἔχουν ἀγκάθια, ὅπως ἄρωμα στὰ 15,6 καὶ 16,3 τὸ φυτὸ ποὺ ἔχει ἄρωμα. *θυγατέρες* στὴν Π. Διαθήκη λέγονται τὰ κορίτσια γενικῶς, ὅπως *υἱοὶ* τὰ παλληκάρια. αὐτὸ ποὺ λέγεται στὸ ἔλεγχο εἶναι μιὰ ἐπικὴ ὑπερβολὴ γνωστὴ καὶ στὴ λαϊκὴ ἔκφρασι. ἔτσι καὶ τὸ δικό μας δημοτικὸ ταχτάρισμα λέει:

*Τὸ δικό μας τὸ παιδί εἶναι μάλαμα φλουρί,
καὶ τὰ ξένα τὰ παιδιά εἶναι κάλπικα φλουριά.*

ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τὸ νιώθει καὶ τὸ πιστεύει αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Σαλωμών, ἐπειδὴ εἶναι ἐρωτευμένος καὶ κυριαρχημένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν κοπέλλα· ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ κόσμου εἶναι ἀγκάθια σὲ σύγκρισι μὲ τὸ ἀγαπημένο του λουλούδι.

6. Ν *Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ
οὕτως ὁ ἀδελφιδός μου ἀνά μέσον τῶν υἱῶν.*

*Σάν τὸ κυδωνόδεντρο ἀνάμεσα στοῦ περιβολιοῦ τὰ δέντρα
ἔτσι εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου ἀνάμεσα στὰ παλληκάρια.*

Μῆλον ἐδῶ καὶ παντοῦ στὴ Βίβλο λέγεται τὸ κυδῶνι καὶ ἡ κυδωνιά, ἡ ὁποία στὴν ἐβραϊκὴ εἶναι γένους ἀρσενικοῦ, ὅπως καὶ ἡ *ἐξομολόγησις* - δοξολογία (= *Ύψους*). ἀναφέρεται δὲ τὸ *μῆλον-κυδωνιά* μόνο μία φορὰ στὸν Ἰωὴλ καὶ τέσσερες φορὲς στὸ Ἄσμα. στὴν Κ. Διαθήκη δὲν ἀναφέρεται. ἡ Ταργούμ τοῦ Ἄσματος ἐρμηνεύει *κίτρον*. αὐτὸ ὅμως εἶναι λάθος, διότι τὸ κίτρον στὰ χρόνια τοῦ Σαλωμών καὶ πολλοὺς αἰῶνες ἔπειτα ἦταν ἄγνωστο στὶς παραμεσόγειες χῶρες. τόσο τὸ *κίτρον* ὅσο καὶ ὅλα τὰ κατὰ λάθος λεγόμενα *ἐσπεριδοειδῆ* (τὰ δῆθεν *μῆλα τῶν ἐσπερίδων*), ποὺ εἶναι δέντρα τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰνδίας, ἦρθαν στὶς παραμεσόγειες χῶρες μὲ τὶς κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου· ἀλλὰ καὶ πάλι γι' ἀρκετοὺς αἰῶνες ἦταν γνωστὰ ὡς καρποὶ ἐξωτικοί, ὅπως τώρα γιὰ μᾶς ὁ χουρμάς καὶ ἡ μπανάνα. οἱ λέξεις *κίτρον κίτριον κιτρούμηλον κιτροειδῆς* καὶ *κίτρινον* (χρῶμα) ἐμφανίστηκαν κατὰ τ' ἀλεξανδρινὰ χρόνια¹. ἀντίθετα τὸ *μῆλον τὸ κυδῶνιον* (τὸ ἀπὸ τὴν *Κυδωνία* τῆς Κρήτης) εἶναι γνωστὸ στὴν Ἑλλάδα ἀνεκὰθεν², φρονῶ δὲ ὅτι καὶ σ' ὅλο τὸν παραμεσόγειο κόσμον. λεγόταν δὲ καὶ *μῆλον τὸ εὔσομον*, ὅπως τὸ λέει ὁ Ἰωσήφ ὁ ὑμνογράφος στὸν Ἀσματικὸ κανόνα ποὺ συνοδεύει τὸν λεγόμενο Ἀκάθιστον Ὑμνον³. καὶ ἐνῶ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα συνήθως χρησιμοποιεῖται ἄλλο ὄνομα γιὰ

τὸ δέντρο, ἄλλο γιὰ τὸν καρπὸ, κι ἄλλο γιὰ τὸ ἄρωμά του (ὅλα παράγωγα τῆς ἴδιας λέξεως), ἀντίθετα στὴν ἑβραϊκὴ μὲ τὴν ἴδια λέξι ὀνομάζονται ὅλα· *μηλον* λέγεται καὶ ἡ κυδωνιά καὶ τὸ κυδώνι καὶ τὸ ἄρωμά του· ὅπως σήμερα λέμε *πεῦκο* ἢ *γιασεμί* καὶ τὸ δέντρο καὶ τὸ ἄρωμα. ἐδῶ στὸ Ἄσ 4,6 ἐννοεῖται τὸ δέντρο, ἐνῶ παρακάτω στὸ 4,9 τὸ ἄρωμα. στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τὴ μηλιά καὶ τὴν κυδωνιά δὲν θὰ τὰ χρησιμοποιοῦσε κανεὶς, γιὰ νὰ συμβολίσῃ ἕναν ἄντρα, ἀλλὰ μιὰ γυναῖκα, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ βρίσκωνται σὲ γραμματικὸ γένος θηλυκό. δὲν συμβαίνει ὁμως τὸ ἴδιο καὶ στὴν ἑβραϊκὴ, καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰξενό νὰ λέγεται κυδωνιά τὸ παλληκάρι, ὅπως στὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια λέγεται *πλάτανος*. *δρυμός* εἶναι τὸ δάσος τῶν *δρυῶν*, ὅπως *ἐλαιῶν* καὶ *ἀμπελῶν* ἢ φυτεία - δάσος τῶν *ἐλαιῶν* καὶ τῶν *ἀμπέλων*· ἐδῶ ὁμως *δρυμός* λέγεται καταχρηστικῶς τὸ περιβόλι μὲ τὰ διάφορα καρποφόρα δέντρα· ἐπειδὴ οἱ μεταφρασταὶ τῶν Ἑβδομήκοντα δὲν ἔβρισκαν ἄλλη καταλληλότερη λέξι. *υἱός* στὴν Π. Διαθήκη λέγεται καὶ ὁ γιὸς καὶ τὸ παλληκάρι γενικῶς καὶ ὁ ἔραστής ἢ μνηστήρας μιᾶς κοπέλλας⁴. ἀντίστοιχες σημασίες ἔχει καὶ ἡ λέξι *θυγάτηρ*, ὅπως εἶδαμε στὸ προηγούμενο ἐλεγεῖο καὶ θὰ δοῦμε στὰ παρακάτω. ἐδῶ *υἱοὶ* εἶναι ἀπλῶς τὰ παλληκάρια. τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου ὅλο εἶναι φανερό· ἡ κοπέλλα ἀνταποκρίνεται στὴν προηγούμενη ἀγαπητικὴ φιλοφρόνησι τοῦ ἀγαπημένου της. τὸ ἴδιο νόημα ἐκφράζεται καὶ στὸ σημερινὸ δημοτικὸ ἐλεγεῖο·

*Λεβέντη μου, φόντας περναῖς μὲ τ' ἄλλα παλληκάρια,
ἐσύ 'σαι τὸ ψηλὸ δεντρὶ κι οἱ ἄλλοι εἶναι χορτάρια.*

7. *Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα,
καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου.*

*Στὸν ἴσκιο του λαχτάρησα καὶ κάθισα
καὶ ὁ καρπὸς του στὸ στόμα μου γλυκός.*

Καρπὸς εἶναι ἡ *κάρπωσις*, ἢ ἀπόλαυσι, ἢ εὐχαρίστησι, ἢ ἱκανοποίησι, ἢ ἀσφάλεια ποῦ νιώθει κοντά του. *λάρυγξ* λέγεται μὲ τὸν ἑβραϊκὸ ἐκφραστικὸ τρόπο ὁ *φάρυγξ* καὶ τὸ στόμα. *Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν* λέει ὁ ψαλμωδὸς γιὰ τὸ στόμα ποῦ συκοφαντεῖ καὶ βρίζει καὶ καταριέται· *Ἡ ὁ λάρυγξ μου οὐχὶ σύνεσιν μελετᾷ*; λέει ὁ Ἰώβ ἀναφερόμενος στὴν ἐντελῶς λογικὴ χρῆσι τοῦ στόματος¹. ὑπάρχει καὶ ἴδια σημασία τῆς λέξεως *φάρυγξ* παρακάτω. τὸ νόημα ὅλου τοῦ ἐλεγείου εἶναι· «Αὐτὸς μὲ ξεκουράζει καὶ μὲ εὐφραίνει»· «Σ' αὐτὸν βρῆκα τὴ σιγουριά καὶ τὴ χαρά».

8. *Εἰσαγάγετέ με εἰς τὸν οἶκον τοῦ οἴνου,
τάξατε ἐπ' ἐμέ ἀγάπην·*
9. *στηρίξατε με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μήλοις,
ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.*
8. *Βάλτε με μέσα στὸ σπίτι πὺν πίνουν κρασί,
νιώστε με ὅτι εἶμαι μεθυσμένη ἀπὸ ἀγάπη.*
9. *βάλτε με νὰ πλαγιάσω στὰ μύρα,
νὰ πλαγιάσω ἐπάνω στοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα,
γιατὶ εἶμαι λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη.*

Συνοπτικῶς τὸ νόημα εἶναι· «Εἶμαι μεθυσμένη καὶ λαβωμένη ἀπὸ ἔρωτα· περιθάλψετε με· νιώστε με· κατανοήστε με· εἶμαι καυλωμένη· θέλω νὰ γαμηθῶ».

Ὅπως μετὰ ἀπὸ πολλὴ ἔρευνα ἔγραψα καὶ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἡ λέξι *ἀγάπη* δὲν ὑπάρχει στ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα ἀπὸ τὴν προαλφαβητικὴ ἀχαικὴ γραφὴ (τὴ γραμμικὴ Β) καὶ τὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη μέχρι καὶ τὸ 600 μ.Χ. πὺν ὑπῆρχαν εἰδωλολάτρεις Ἑλληνες. δὲν ὑπῆρξε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, παρ' ὅλο πὺν ὑπῆρξαν τὰ ῥήματα *ἀγαπάζω* (= ἀγκαλιάζω), *ἀμφαγαπάζω* (= ἀγκαλιάζω καὶ μὲ τὰ δυὸ μου χέρια) καὶ *ἀγαπῶ* (= ἀρκοῦμαι). ἡ λέξι *ἀγάπη* ἀπαντᾶται μόνο στὴ Βίβλο, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, καὶ ἐν συνεχείᾳ στὰ χριστιανικὰ κείμενα ἀποκλειστικῶς. στὸ παρὸν ἔλεγχο τοῦ Ἄσματος εἶναι ἡ τρίτη φορὰ πὺν ἀπαντᾶται. καὶ σ' ὅλη τὴ Βίβλο ἀπαντᾶται περίπου 100 φορές. εἶναι ἀποκλειστικῶς χριστιανικὴ λέξι· ἀκριβέστερα βιβλικὴ τὴν ἐμφάνισαν γιὰ πρώτη φορὰ οἱ Ἑβραῖοι μεταφρασταὶ πὺν τὸ 280 περίπου π.Χ. ἔκαναν τὴν μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα στὴν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου. σημαίνει δὲ ἡ λέξι *ἀγάπη* ὅτι σημαίνει καὶ σήμερᾶ· καὶ ἀπλῶς τὴν ἀγάπη καὶ εἰδικῶς τὴν ἐρωτικὴ - σεξουαλικὴ ἀγάπη· καὶ κατὰ τ' ἀποστολικὰ ἰδιαιτέρως χρόνια σημαίνει ἐπὶ πλέον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνεισῖασι τῶν Χριστιανῶν πὺν συνηθίζοταν τότε. αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τῖς νεανικώτερες φιλολογικὲς ἀνακαλύψεις μου. ἤμουν πρόσφατος πτυχιούχος φιλόλογος καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ (ἀνθυπὶλαρχος) στὸν Ἑβρο καὶ στὴ Θεσσαλονίκη, ὅταν τὸ 1965-1966 ἔκανα αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψι. εἶχα φέρει ἄνω κάτω τὴν βιβλιοθήκη τοῦ Σπουδαστηρίου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας καὶ τῆς Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. καὶ ἤμουν 25 ἐτῶν.

Οἶκος τοῦ οἴνου λέγεται τὸ κάθε σπίτι, ὅταν σ' αὐτὸ γιορτάζουσι καὶ πίνουσι κρασί. (μπύρα καὶ ποτὰ ἀποστάξεως δὲν ὑπῆρχαν τότε. στὸν κόσμον τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν πὺν εἶναι κάπως νεώτερος ἀπὸ τὸ Ἄσμα, ὑπῆρχε καὶ τὸ ποτὸ *κυκεῶν* (= κοκτέιλ) ἢ *νηπενθὲς φάρμακον*

πού ἦταν κρασί μέσα στοῦ ὁποῖο ἔρριχναν ὄπιον (δάκρυ τῆς ὑπνοφόρου παπαρούνας) ἀπὸ τὸ ὁποῖο στὰ χρόνια μας βγαίνουν ἡ μορφίνη καὶ ἡ ἠρωΐνη, ὅπως ἔγραψα (μὲ πολλές παραπομπές στὴν Ἰλιάδα καὶ στὴν Ὀδύσεια) στὴν τετράτομη Εἰσαγωγή μου στὴ Βίβλο. στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἄσματος στὸν Ἰσραήλ δὲν γνώριζαν ἄλλο ποτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο οἴνους, τὸν οἶνον (= κρασί μὲ ταννίνη = μπρούζικο) καὶ τὸ σίκερα (= κρασί γλυκὸ χωρὶς ταννίνη). σ' ὁλόκληρη τὴ Βίβλο δὲν ἀναφέρεται ἄλλο ποτό. ἡ ἑβραϊζουσα ἔκφρασι οἶκος τοῦ οἴνου ἔχει παρόμοιες τὶς ἑκφράσεις τῶν ποιητικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης οἶκος πότου, οἶκος εὐφροσύνης, οἶκος ἀνομιῶν, οἶκος πένθους¹. ἡ πρώτη νοηματικῶς εἶναι ἴδια μ' αὐτὴν πού ἐρμηνεύω ἐδῶ. ἡ κοπέλλα ἐννοεῖ τὸν οἶκο ὅπου γίνεται ὁ γάμος τῆς. ἀσφαλῶς ὁ Σύμμαχος μεταφράζει σφαλερὰ εἰς τὸν οἶνονα, νομίζοντας ὅτι πρόκειται γιὰ ἐργαστήριο ἢ πρατήριο κρασιοῦ. πρέπει νὰ μὴ λησμονοῦμε ποτὲ ὅτι οἱ τρεῖς Ἰουδαῖοι μεταφραστοὶ Ἀκύλας, Σύμμαχος, καὶ Θεοδοτίων δὲν ἦταν Ἑβραῖοι, ἀλλ' Ἕλληνες πού γνώριζαν τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα πλημμελῶς. ἀντιστρόφως ὁ Ἰουδαῖος παρασκευαστὴς τοῦ μασοριτικοῦ ἦταν Ἑβραῖος πού γνώριζε πλημμελῶς τὴν ἑλληνικὴ καὶ γι' αὐτὸ κατέφυγε στὸν Ἀκύλα (βάλε τὸν κόλο μάγειρα νὰ σοῦ μαγειρέψῃ σκατά), γιὰ νὰ τοῦ μεταφράσῃ τὸ μασοριτικὸ του στὴν ἑλληνικὴ καὶ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν ὑπέροχη καὶ πολὺ ἀρχαιότερη μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, πού ἔγινε ἀπὸ ἑλληνομαθεστάτους Ἑβραῖους. δίνω αὐτὴ τὴν ἐξήγησι, γιὰ νὰ τοὺς ξέρετε αὐτοὺς, πού καὶ τοὺς ἀναφέρω κατ' ἐπανάληψιν. οἱ Θεοδοτίων καὶ Σύμμαχος καὶ οἱ ἄγνωστοι τῶν μεταφράσεων Ε' F' Z' ἦταν χειρότεροι ἀπὸ τὸν Ἀκύλα. ἡ φράσι τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην σταύρωσε ὅλους τοὺς μεταφραστάς. ἔτσι μεταφράζουν μόνον οἱ Ἑβδομήκοντα. ὁ Ἀκύλας μεταφράζει ἔταξεν ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην· ὁ Σύμμαχος ἐπισωρεύσατέ μοι ἀγάπην, καὶ τὸ μασοριτικὸ κείμενο μετὰ ἀπὸ ταλαντεύσεις, καθὼς φαίνεται, κατέληξε νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ ἡ σημαία του ἐπάνω μου (εἶναι) ἡ ἀγάπη, μοιάζοντας λίγο μὲ τὸν ἄμεσο μαθητὴ τοῦ Ἀκιβά τὸν Ἀκύλα. ἡ Ταργούμ ἐπεκτείνεται λέγοντας καὶ δέχτηκα ἐπάνω μου μὲ ἀγάπη τὴ σημαία τῶν ἐντολῶν του· μυρίζει καββαλισμὸ τοῦ Ἀκιβά. ἡ λατινικὴ βουλγάτα τοῦ Ἰουδαίου Βαρανίνα καὶ τοῦ Ἰλλυριοῦ Ἰερωνύμου, ἀκολουθώντας τὸ ἰουδαϊκὸ συγκρότημα, λέει ἔβαλε γιὰ στολίδι ἐπάνω μου τὴν ἀγάπη. ἀκριβῶς τοὺς Ἑβδομήκοντα ἀκολουθοῦν οἱ μεταφράσεις συριακὴ, αἰθιοπικὴ, καὶ ἀραβικὴ. ἓνα μόνο χωρίο κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα, τὸ τοῦ Μιχαίου *Nūn ἐμφραχθήσεται θυγάτηρ Ἐφραΐμ ἐν φραγμαῶ, συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς*², τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ εἶναι παράλληλο τοῦ τάξατε πού ἐρμηνεύω ἐδῶ, δὲν μᾶς διαφωτίζει σὲ τίποτε. ὅπωςδήποτε ὅλες οἱ παραπάνω μεταφράσεις, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα καὶ τὶς ὅμοιες, εἶναι σφαλερές.

Νομίζω ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα χαριτωμένο λογοπαίγνιο. κατ' ἀρχὴν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε ὡς κοινὴ ἔκφρασι τῶν συμποσίων ἢ ἔκφρασι *Τάξατε ἐπ' αὐτὸν μέθην*. καθὼς ἔπιναν δηλαδή, ὅταν ἓνας γινόταν τάπα στὸ μεθύσι, ἔλεγαν γι' αὐτὸν τὴ φράσι αὐτή, ποὺ σήμαινε· «Πάει αὐτὸς ἔχασε τὶς αἰσθήσεις του», «μετρᾶτε τον γιὰ μεθυσμένο», «μὴν τὸν συνερίζεστε», «μὴν παίρνετε γιὰ ἔγκυρα καὶ ὑπεύθυνα ὅσα λέει καὶ κάνει», «συμπεριφεροθῆτε του ἀναλόγως», «βάλτε τον νὰ πλαγιασῆ». ἰδίως αὐτὸ τὸ τελευταῖο «βάλτε τον νὰ πλαγιασῆ» εἶναι ποὺ δίνει νόημα στὸ λογοπαίγνιο καὶ σ' ὅλο τὸ ἐπόμενο ἔλεγχο. εἶναι ἓνα λογοπαίγνιο τῆς κοπέλλας ποὺ μοιάζει μὲ τὸ *παρὰ προσδοκίαν* τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κωμῶδίας ἢ μὲ τὴν τελευταία λέξι τῶν σημερινῶν ἀστειολογημάτων ποὺ ἐμφανίζεται ὡς ταμπλάς μετὰ ἀπὸ ἀποσιωπητικά. ἐνῶ δηλαδή θὰ περίμενε κανεὶς ἀπὸ ἓναν σύντροφο τοῦ συμποσίου, ὅταν μεθύσῃ, νὰ πῆ «Λογαριάστε με γιὰ μεθυσμένο», *τάξατε ἐπ' ἐμὲ μέθην* «καὶ πάτε με νὰ ξαπλώσω», ἢ κοπέλλα, ἐπειδὴ δὲν πίνει, καὶ εἶναι μεθυσμένη ὄχι ἀπὸ κρασί ἀλλ' ἀπὸ ἔρωτα, λέει· *Τάξατε ἐπ' ἐμέ... ἀγάπην! μέθυσσα ἀπὸ ἔρωτα καὶ καίγομαι γιὰ γαμήσι, εἶμαι καυλωμένη, πάτε με στὸ κρεβάτι*. τὸ δὲ *Πάτε με στὸ κρεβάτι* τὸ λέει ἀκριβῶς στὸ ἐπόμενο ἔλεγχο.

9. *Στηρίζατέ με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μήλοις,
ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.*

*Βάλτε με νὰ πλαγιασῶ στὰ μύρα,
νὰ πλαγιασῶ ἐπάνω στοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα,
γιατὶ εἶμαι λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη.*

Στὴν πρώτη φράσι *Στηρίζατέ με ἐν μύροις* συμφωνοῦν μὲ τοὺς Ἑβδομήκοντα ὁ Ἀκύλας, ὁ Θεοδοτίων, ἢ Ε' μετάφρασι, ἢ αἰθιοπική, καὶ ἡ ἀραβική. ὁ Σύμμαχος ἔχει ἐπανακλίνατέ με οἰνάνθη, δηλαδή πάνω σὲ ἄνθη κληματαριάς· ἢ βουλγάτα ἔχει *Fulcite me floribus* (= *Στηρίζατέ με ἐν ἄνθεσιν*)· ἢ συριακὴ *τοποθετήστε με ἀνάμεσα σὲ φιλοφρονήσεις*. τὸ μασοριτικὸ ἐδῶ ἔχει μιὰ πολὺ σοβαρὴ φθορὰ κειμένου, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνῃ λόγος σὲ καταλληλότερη στροφή. σ' αὐτὸ τὸ λάθος ὀφείλεται καὶ ἡ σοβαρὴ ἔκτροπὴ τοῦ Συμμάχου καὶ τῶν δυὸ ἄλλων μεταφράσεων, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς συριακῆς. ἡ γνήσια γραφή καὶ μετάφρασι εἶναι ἢ τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ τῶν ἄλλων ποὺ συμφωνοῦν μὲ τὴν μετάφρασι αὐτή· διότι εἶναι καὶ ἡ «δυσκολώτερη γραφή (*lectio difficilior*)». τὸ *στηρίζω* ἐδῶ σημαίνει «βάζω κάτι νὰ πατήσῃ ἢ νὰ πλαγιασῆ πάνω σὲ κάτι», ἐδῶ σὲ μύρα. μὲ τὸ *μύρα* ἐννοεῖ τ' ἀρωματισμένα σιντόνια τοῦ γαμικοῦ κρεβατιοῦ. ἡ ἐπόμενη φράσι *στοιβάσατέ με ἐν μήλοις* ἔχει τὸ ἴδιο νόημα. σφαιερῶς ὁ Σύμμαχος μετα-

φράζει *περικυκλώσατέ με μῆλα*. τὸ *στοιβάζω* σημαίνει «βάζω κάτι πάνω σὲ κάτι»· ἐδῶ σὲ μῆλα· *μῆλα* ἐννοοῦνται πάλι τὰ κυδώνια, ἀλλ' ἀκριβέστερα τὸ ἄρωμα τῶν κυδωνιῶν, τὰ σιντόνια τοῦ γαμικοῦ κρεβατιοῦ ποὺ μοσχοβολοῦν ἀπὸ τοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα. καὶ στὸ βιβλίο *Σοφία* (17,17) ποὺ εἶναι τοῦ Ἡσαΐου, ἡ πόρνη, ποὺ κάνει πιάτσα ψαρεύοντας νεαρούς, λέει στὸν πελάτη της ὅτι ἔχει τὸ κρεβάτι της ἀρωματισμένο·

*Διέρραγκα τὴν κοίτην μου κροκίνω
τὸν δὲ οἶκόν μου κινναμώμω.*

τὸ κυδώνι καὶ τὸ ἄρωμά του ἐπὶ αἰῶνες εἶναι σύμβολα τῆς ἀγάπης τῶν δύο φύλων. καὶ στὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια λέγεται·

Γαμπρέ μου τὸ μαντήλι σου μυρίζει ἀπὸ κυδώνι.

καὶ σ' ἄλλο παρόμοιο·

Νὰ κόψη μῆλο τῆς ὑγείας, κυδώνι τῆς ἀγάπης.

καὶ στὰ δημοτικὰ παραμῦθια ἡ ὁμορφη ρίχνει μῆλο, δηλαδή κυδώνι, στὸ νικητὴ ἐκείνων ποὺ διαγωνίζονται ἢ καὶ μονομαχοῦν γιὰ τὴν ἀγάπη της. καὶ τὸ *μῆλον τῆς ἔριδος*, νομίζω, ὡς κυδώνι ἐννοοῦνταν. τὸ νόημα καὶ τῶν δύο φράσεων τοῦ στίχου εἶναι· «Βάλτε με νὰ πλαγιάσω πάνω στὰ μυρωμένα σιντόνια τοῦ γαμικοῦ κρεβατιοῦ».

Ἄν στὸ προηγούμενο ἔλεγε ἔλεγε *Τάξατε ἐπ' ἐμὲ μέθην*, ἐδῶ θὰ ἔλεγε «διότι εἶμαι μεθυσμένη»· ἐπειδὴ ὁμως εἶπε *Τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην*, τώρα ποὺ ζήτησε νὰ τὴν ξαπλώσουν στὸ ἀρωματισμένο κρεβάτι, αἰτιολογεῖ· *ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ*. εἶμαι λαβωμένη, καὶ πρέπει νὰ ξαπλώσω· τραυματισμένη ἀπὸ ἔρωτα, καυλωμένη. αὐτὸ εἶναι ὅλο τὸ λογοπαίγνιο. ἐπαναλαμβάνω συνοπτικὰ τὸ νόημα καὶ τῶν δυὸ ἐλεγείων. «Βάλτε με στὸ σπίτι ποὺ γλεντοῦν τὸ γάμο μου καὶ πίνουν κρασί· πάρτε με γιὰ μεθυσμένη ὄχι ἀπὸ κρασί ἀλλ' ἀπὸ ἔρωτα. γι' αὐτὸ ξαπλώστε με πάνω στὰ σιντόνια τοῦ γαμηλίου κρεβατιοῦ, ποὺ μοσχοβολοῦν κυδώνι κι ἄλλα ἀρώματα· εἶμαι λαβωμένη ἀπὸ ἔρωτα, κι ὡς λαβωμένη πρέπει νὰ ξαπλώσω». ἡ τελευταία φράσι *ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ* ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὸ 14,6. κι ἐδῶ ἔπεται τὸ γαμήσι.

10. *Ἡ εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου,
καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.*

*Τ' ἀριστερὸ του χέρι κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου,
καὶ μὲ τὸ δεξιὸ του μ' ἀγκαλιάζει.*

Μετὰ τὸ ξάπλωμα στὸ ἀρωματισμένο γαμήλιο κρεβάτι ἡ κοπέλλα περιγράφει μὲ πολὺ ζωντανὴ βραχυλογία τὸ τί ἔγινε ὅταν ἔμειναν οἱ δύο τους μόνοι· τὸ τί τῆς ἔκανε· γαμήσι. γιὰ νᾶναι τὸ ἀριστερὸ του χέρι κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι της καὶ νὰ τὴν ἀγκαλιάζει μὲ τὸ δραστήριο

δεξί του, μία μόνο περίπτωση ὑπάρχει· νὰ εἶναι αὐτὴ ἀνάσκελα κι ὁ ἀγαπημένος γαμιᾶς νὰ δρᾷ ἀπὸ πάνω της. αὐτὴ τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς περιπτώσεως ἐκμεταλλεύεται ἡ κοπέλλα, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ μ' αὐτὲς μόνο τὶς λέξεις τὸ γαμήσι τους. τὸ ἐλεγεῖο ἐπαναλαμβάνεται στὸ 20,7. ἡ ἴδια εἰκόνα, ἀλλ' ὄχι τόσο ζωντανὴ διαζωγραφεῖται στὸ μεταβυζαντινὸ δημοτικὸ ἐλεγεῖο·

Νὰ σ' ἐξωνόμην πάντοτε, νὰ μ' ἔσφιγγες, κυρά μου.

5

1. Σ *Ὁρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ.*

*Σᾶς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαίθρου.*

Ὁ ὀρκισμὸς αὐτὸς βρῖσκεται σὲ τέσσερα χωρία τοῦ Ἰσραήλ, ἐ-
δῶ καὶ στὰ 8,1-2· 14,5· 21,1-2. τὴν τρίτη φορὰ τὸ αἶτημα τοῦ ὀρκισμοῦ
εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες. διαφέρει δὲ ὁ ὀρκισμὸς ἀπὸ τὸν ὄρ-
κο στὸ ὅτι ὄρκος εἶναι ὅταν *ὀρκίζομαι* ἢ *ὀμνύω* ἐγώ, ἐνῶ ὀρκισμὸς ὅ-
ταν *ὀρκίζω* δηλαδὴ *ἐξορκίζω* τὸν ἄλλον. ἢ ἄλλως· ὄρκος εἶναι ὅταν
πῶ σὲ κάποιον· «Ὁρκίζομαι στὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ὅτι αὐτὸ πού λέω εἶ-
ναι ἀλήθεια», ἐνῶ ὀρκισμὸς - ἐξορκισμὸς εἶναι ὅταν τοῦ πῶ «Γιὰ ὄνο-
μα τοῦ θεοῦ, μὴν τὸ κάνης αὐτὸ πού μ' ἐνοχλεῖ». δηλαδὴ στὸν ὄρκο ἐ-
πικαλοῦμαι ὡς μάρτυρα τῆς εὐλικρινείας μου τὸ θεό, κάνοντάς τον ἄλ-
ληλέγγυο τῆς ἐνδεχόμενης ψευτιᾶς μου, χωρὶς τὴν ἄδειά του, πράγμα
πού ὁ Χριστὸς τὸ ἀπαγορεύει ὅλως, ἐνῶ στὸν ὀρκισμὸ παρακαλῶ τὸν
συνάνθρωπό μου νὰ φοβηθῇ τὸ θεὸ καὶ νὰ μὴν κάνη αὐτὸ πού μ' ἐνο-
χλεῖ, πράγμα πού ὁ Χριστὸς δὲν τὸ ἀπαγορεύει, ἀλλὰ καὶ τὸ συνιστᾷ.
γιὰ παράδειγμα· ὁ ἀπόστολος Παῦλος δὲν ὀρκίζεται ποτέ· ὀρκίζει - ἐ-
ξορκίζει ὅμως τοὺς Θεσσαλονικεῖς μαθητὰς του στὸ τέλος τῆς Α΄
Πρὸς αὐτοὺς Ἐπιστολῆς του, γράφοντας *Ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Κύριον ἀ-
ναγνωσθῆναι τὴν Ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἀγίοις ἀδελφοῖς* (Α΄ Θε 11,3).
δηλαδὴ τοὺς λέει· «Γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ κάνετε αὐτὸ πού σᾶς ζητῶ». ἐ-
δῶ ὁ Σαλωμών δὲν ὀρκίζεται, ἀλλ' ἐξορκίζει κάποια πρόσωπα νὰ μὴν
κάνουν αὐτὸ πού τὸν ἐνοχλεῖ. κι ἐπειδὴ δὲν σοβαρολογεῖ, ἀλλ' ἀ-
στειεύεται, δὲν χρησιμοποιεῖ καθόλου τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἀλλ' *ὀρκίζει*
τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ *στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαί-
θρου*. πολὺ χαριτωμένος ὁ ὀρκισμὸς του καὶ πολὺ εἰδυλλιακός, πολὺ
χιουμοριστικός, μὲ πολὺ γουστόζικη προσποίηση.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λέξι *τοῦ ἀγροῦ*, πού δὲν ἀποτελέσε πρόβλημα, τὴν

υπόλοιπη φράσι μετέφρασαν ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος ἐν δορκάσιν ἢ ἐν ἐλάφοις¹. σοῦ λέει· «Ἀφοῦ στὸ Ἰσραὴλ κνκλοφοροῦν ἄφθονα ἐλάφια καὶ ζαρκάδια, σίγουρα κι αὐτὰ τὰ δυό, οἱ δυνάμεις καὶ οἱ ἰσχύσεις, ἐλάφια καὶ ζαρκάδια εἶναι (lectio facilior). δὲν εἶναι ὅμως ἔτσι. ἢ μαρκιανή μετὰφρασι ἔχει ἐν ταῖς δορκάσιν ἢ ἐν ταῖς ἐλάφοις. αὐτὸ τὸ ἄτοπο διαζευκτικὸ τους ἢ δείχνει τὴν ἀμφιβολία ὄλων τους. ἔτσι ἔχει καὶ τὸ σημερινὸ μασσοριτικὸ σκεῦασμα, ἔτσι καὶ ἡ λατινικὴ βουλγάτα τοῦ Ἰουδαίου Βαρανίνα τὴν ὁποία ἐπιμελήθηκε ὁ Λατῖνος μοναχὸς καὶ λάτρης τῆς Παύλης Ἰερώνυμος ὁ θαυμαστὴς τῆς ἑβραϊκῆς ἀληθείας (hebraica veritas) καὶ λυσσασμένος ἐχθρὸς τῶν Ἑβδομήκοντα. ἢ αἰθιοπικὴ καὶ ἢ ἀραβικὴ μετὰφρασι ἀκολουθοῦν τοὺς Ἑβδομήκοντα. γιὰ τὸν Θεοδοτίωνα δὲν μαρτυρεῖται τίποτε. ἢ Ε΄ μετὰφρασι ἔχει τὴν καρβαλιστικὴ ἑρμηνεία ἐν δυνάμει καὶ ἐν ἰσχύι. εἶναι μιὰ κλασσικὴ περίπτωσι, ὅπου ἢ δῆθεν μετὰφρασι τυπικὰ εἶναι ὅσο ποτὲ ἄλλοτε κοντὰ στὸ κείμενο, οὐσιαστικὰ ὅμως δὲν ἔχει καμμία σχέσι μ' αὐτό· διότι ὄχι μόνο μετὰφρασι δὲν εἶναι ἀλλ' οὔτε κι ἀκροθιγῆς ἑρμηνεία σωστή². ἔτσι ἔχουμε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴ μετὰφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα μαζί μὲ τὴν αἰθιοπικὴ καὶ τὴν ἀραβικὴ μετὰφρασι ποὺ ἐγιναν ἀπ' αὐτὴ, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ μασσοριτικὸ σκεῦασμα μὲ τὶς ἀπ' αὐτὸ μεταφράσεις Ἀκύλα, Συμμάχου, μαρκιανή, καὶ τὶς «χριστιανικὲς» συριακὴ καὶ λατινικὴ βουλγάτα τοῦ Ἰουδαίου Βαρανίνα. οἱ πρῶτες ἔχουν δυνάμεις καὶ ἰσχύσεις, καὶ οἱ ἄλλες ἔχουν ἐλάφια καὶ ζαρκάδια. ἔχουμε ὅμως καὶ τὴ χaldaϊκὴ Ταργούμ ποὺ τάσσεται μὲ τὴν ὁμάδα τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ μάλιστα διπλᾶ, ὡς ἐξῆς. ἢ μετὰφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ ἢ ὁμάδα τῆς ἔχουν τὸ ἐλεγίον αὐτὸ, ποὺ εἶναι τὸ ἀντικείμενο τοῦ ὀρκισμοῦ, στὰ τέσσερα χωρία ποὺ ἀνέφερα· ἢ ὁμάδα τοῦ μασσοριτικοῦ σκευάσματος τὸ ἔχει μόνο στὰ δύο πρῶτα χωρία· στὰ ἄλλα τὸ παραλείπει, πρᾶγμα ποὺ δείχνει ὅτι ὁ παρασκευαστὴς τοῦ μασσοριτικοῦ δὲν ἦταν σίγουρος γιὰ τὴ μεταφραστικὴ δουλειά του. ἢ Ταργούμ τὸ ἔχει στὰ τρία καὶ τὸ παραλείπει στὸ τελευταῖον χωρίον. ἐξ ἄλλου ἔχει στὸ πρῶτον χωρίον τὴν ἑρμηνεία στίς δυνάμεις, στὸ δεύτερον τὴν ἑρμηνεία στὴ δύναμι, καὶ στὸ τρίτον τὴν ἑρμηνεία μὲ τὸ δόγμα τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. εἶναι φανερό ὅτι ὁ ταργουμιστὴς ἔχει μπροστά του ἓνα ἑβραϊκὸ κείμενο λίγο καλλίτερον ἀπὸ τὸ μασσοριτικὸ ποὺ εἶχαν ὁ Βαρανίνα μὲ τὸν πελάτη του Ἰερώνυμο ἢ ὁ Σύρος μεταφραστὴς ἢ κι αὐτοὶ οἱ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος. βέβαια ἢ Ταργούμ αὐτὴ εἶναι μεταγενέστερη ἀπ' αὐτοὺς καὶ τοὺς δυὸ καὶ πιθανῶς κι ἀπὸ τὸν Ἰερώνυμο, ἀλλ' ἓνα ἀρχαιότερον κείμενον μπορεῖ γι' ἀρκετοὺς αἰῶνες νὰ συνυπάρχη μ' ἓνα νεώτερον καὶ πιὸ φθαρμένο. πάντως εἶναι φανερό ὅτι ἔχουμε μιὰ κλιμάκωσι στὴ διαφοροποίησι τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ποὺ δείχνει ὅτι ἢ φθορὰ γίνεται σ' αὐτὸ καὶ

ὄχι στοὺς Ἑβδομήκοντα. ἐξ ἄλλου οἱ ἑρμηνεῖες τοῦ ταργουμιστοῦ δείχνουν ὅτι αὐτὸς κάτω ἀπὸ τὶς *δυνάμεις* καὶ *ισχύσεις* ποὺ διάβαζε στὸ ἑβραϊκὸ του ἔννοοῦσε τὸν *Κύριο τῶν δυνάμεων* τὸ μόνον γνωστὸ του ἀντικείμενο τῶν ὄρκων στὸν Ἰσραήλ. βρισκόμαστε σὲ μιὰ κλασσικὴ περίπτωσι «δυσκολωτέρας γραφῆς (*lectio difficilior*)» τῶν Ἑβδομήκοντα, ὅπου οἱ ταργουμισταὶ καὶ οἱ μασοριῖτες δὲν καταλαβαίνουν τὸ κείμενο, γι' αὐτὸ καὶ τὴ μιὰ κόβουν τὴ φράσι στὸ τέταρτο χωρίο ποὺ βρίσκεται, τὴν ἄλλη τὴν κόβουν στὸ τρίτο χωρίο, καὶ στὸ τέλος τὴν ἀλλοιώνουν στίς ἄλλες δυὸ ποὺ ἔμεινε, γιὰ νὰ τὴν κάνουν «εὐκολώτερη γραφὴ (*lectio facilior*)»· κι ἐπὶ τέλος τὴν «καταλαβαίνουν»· καταλαβαίνουν ἐλάφια καὶ ζαρκάδια, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸ Ἄσμα τόσες φορὲς. δὲν εἶναι ὅμως ἔτσι.

Δυνάμεις ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι τὰ φυτὰ ποὺ ἔχουν τὴν *δύναμιν* νὰ θεραπεύουν, νὰ φονεύουν, νὰ βιάφουν, ν' ἀρωματίζουν, νὰ καρυκεύουν, νὰ καλλωπίζουν, δηλαδὴ ὅλα τὰ φυτὰ μὲ τὶς ἑκτακτες ιδιότητες, τὰ φαρμακευτικὰ βότανα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἔβλεπαν ὅτι ὅλα τὰ φυτὰ ἔχουν κάποια *δύναμιν* τὸ καθένα, κατάλληλη γιὰ τὴν ὑγεία τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἔλεγαν ὅλα *δυνάμεις*. ἔτσι λέει ὁ Ξενοφῶν· *Ἄλλα καὶ τῶν φυομένων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον ὅπως τοῖς μὲν ὠφελίμοις χρῶντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοντο· νῦν δὲ εὐόκασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλεῖστα κακοποιῶσιν· οὐδαμοῦ γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὐτ' ἀποθνήσκουσιν οὔτε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων*³. ὁ μεγαλύτερος φυτολόγος τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Θεόφραστος, στὸ ἔργο του *Περὶ φυτῶν* ἱστορία χρησιμοποιεῖ πολλὰς φορὲς αὐτὸν τὸν ὄρο· *Πολλὰ δὲ ἔστι, λέει κάπου, καὶ τὰ πανάκη... ἄλλα δὲ τρία, τὸ μὲν χειρώνειον καλούμενον τὸ δὲ ἀσκληπίειον τὸ δ' ἠράκλειον. ἔχει δὲ τὸ μὲν χειρώνειον... χρῶνται δὲ πρός τε τοὺς ἔχεις καὶ τὰ φαλάγγια καὶ τοὺς σῆπας καὶ τὰ ἄλλα ἐρπετὰ διδόντες ἐν οἴνῳ καὶ ἀλείφοντες μετ' ἐλαίου... τὸ δ' ἀσκληπίειον... ἀγαθὸν δὲ εἶναί φασιν ἐρπετῶν τε ξύοντα πίνειν, καὶ σπληνὸς ὅταν αἷμα περὶ αὐτὸν... τὸ δ' ἠράκλειον... ἀγαθὴν δὲ τῆς ἱεραῆς νόσου μινυμένην φώκης πιτύα ὅσον τεταρτημόριον πίνειν, καὶ ὀδύνης κατὰ γαστέρα ἐν οἴνῳ... αὐταὶ μὲν οὖν ταύτας ἔχουσι τὰς διαφορὰς τε καὶ τὰς δυνάμεις*⁴. κατ' ἐπανάληψιν ἐπίσης χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο ὁ Διόδωρος Σικελιώτης· *Τὸ νηπενθὲς φάρμακον, γράφει, ὃ λαβεῖν φησιν ὁ ποιητὴς τὴν Ἑλένην ἐκ τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν παρὰ τῆς Πολυδάμνης τῆς Θῶνος γυναικός, ἀκριβῶς ἐξητακῶς φαίνεται· ἔτι γὰρ καὶ νῦν τὰς ἐν ταύτῃ γυναῖκας χρῆσθαι τῇ προειρημένῃ δυνάμει λέγουσι, καὶ παρὰ μόναις ταῖς Διοσπολίτισιν ἐκ παλαιῶν χρόνων ὀργῆς καὶ λύπης φάρμακον εὐρῆσθαί φησιν*⁵. ὁ ἴδιος πάλι ἄλλοῦ· *Καὶ τὴν χώραν δ' οὐκ ὀλίγας ἀφορμὰς αὐταῖς δοῦναι, πολλὰς καὶ ποικίλας φέρουσαν*

φθαρτικὰς **δυνάμεις**⁶. ὁ ἀρχαῖος ἰατρὸς Γαληνὸς στὸ σύγγραμμά του Περί συνθέσεως φαρμάκων ὀνομάζει **δυνάμεις** τὰ φυτὰ ὅπως τὸν λίβανον, τὴν σμύρναν, τὸν κρόκον, καὶ ἄλλα ποὺ ἀναφέρονται συνεχῶς καὶ μέσα στὸ Ἄσμα⁷. περισσότερο ἀπ' ὅλους χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο ὁ βοτανολόγος καὶ ῥιζοτόμος καὶ φαρμακολόγος τοῦ Α' μ.Χ. αἰῶνος Πεδάνιος Διοσκουρίδης στὸ σύγγραμμά του Περί ὕλης ἰατρικῆς. σ' αὐτὸν φαίνεται καὶ γιατί λέγονται **δυνάμεις**: διότι *δύνανται* νὰ θεραπεύσουν ἢ ν' ἀρωματίσουν, κλπ.. ἔτσι γιὰ κάθε φυτὸ, ἀφοῦ τὸ περιγράψει ἀπὸ βοτανολογικὴ πλευρὰ, ἄλλοτε λέει **Δύναμιν δὲ ἔχει θερμαντικὴν, πεπτικὴν, μαλακτικὴν, ἀναστομωτικὴν, διουρητικὴν...**, καὶ ἄλλοτε **Δύναται δὲ οὖρα κινεῖν ποθεῖς, ὅθεν ἀρμόζει μετὰ ἀγρώστεως ἢ σελίνου σπέρματος ἀφεψηθεῖς καὶ ποθεῖς ὑδρωπικοῖς, νεφρικοῖς, στραγγουριῶσιν...**⁸. καὶ ὁ ἀρχαῖος ἀνώνυμος λεξικογράφος ὁ γνωστὸς ὡς Ἀντιαττικιστὴς λέει: **Δυνάμεις' τὰ τῶν ἰατρῶν φάρμακα.** τὰ ἴδια καὶ ὁ Πλούταρχος ὁ Ἀθηναῖος στὰ Ὑγιεινὰ Παραγγέλματα, καὶ ὁ Κασσιανὸς Βάσσοι στὸ Περί γεωργίας⁹, καὶ ἄλλοι πολλοί. ὅπως φαίνεται, ἀρχικὰ λέγονται **δυνάμεις** οἱ ιδιότητες, ἔπειτα ὁμοῦ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ τὰ φυτὰ ποὺ εἶναι φορεῖς αὐτῶν τῶν **δυνάμεων**. καὶ τὸ Ἄσμα εἶναι γεμάτο ἀπὸ τέτοιες **δυνάμεις**.

Ἡ λέξι *ἰσχύσεις* εἶναι ἀπαξ λεγόμενον σ' ὅλη τὴν ἀρχαιότητα: συναντᾶται μόνο στὸ Ἄσμα στὰ τέσσερα χωρία τοῦ ποὺ ἐρμηνεύονται ἐδῶ. ἀσφαλῶς ὁ ἐνικὸς θὰ ἦταν *ἰσχυσις*¹⁰, ἀλλὰ δὲν ἀνευρίσκειται. νομίζω ὅτι *ἰσχύσεις* λέει τὰ ζῶα, τὰ ἄγρια ζῶα τῆς ὑπαίθρου. *δύναμις* στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ λέγεται ἢ δυνατότης, ἐνῶ *ἰσχυσις* ἢ δύναμις. καὶ ἐπειδὴ τὰ ζῶα ὡς κινούμενα ἔχουν δυνάμεις, ἐνῶ τὰ φυτὰ ἔχουν δυνατότητες, γι' αὐτὸ τὰ φυτὰ λέγονται *δυνάμεις*, τὰ δὲ ζῶα *ἰσχύσεις*. φαίνεται δὲ ὅτι οἱ πολὺ παλιοὶ ῥαββῖνοι κάτι θυμοῦνταν γι' ἀναφορὰ ἀγρίων ζώων κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ χωρία: καὶ γι' αὐτὸ μὲ τὴν ἐπίδρασι καὶ τῶν πολλῶν ἐλαφιῶν καὶ ζαρκαδιῶν τοῦ Ἄσματος ἐρμήνευσαν τὶς *δυνάμεις* καὶ τὶς *ἰσχύσεις* σὰν *ἐλάφια καὶ ζαρκάδια*: καὶ στὴ συνέχεια σιγούρεψαν καὶ τὸ μασοριτικὸ σκεῦασμα.

Τὰ τέσσερα χωρία μὲ τὸν ὀρκισμό εἶναι τὰ μόνα ὅπου μποροῦσε νὰ γίνῃ μνεῖα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ δὲν γίνεται. ἔτσι τὸ Ἄσμα παραμένει ὡς τὸ μόνο βιβλίον τῆς Βίβλου, στὸ ὁποῖο δὲν γίνεται ποτὲ ἡ παραμικρὴ μνεῖα τοῦ θεοῦ. ὁ ὀρκισμὸς γίνεται πάντοτε

στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμα τῆς ὑπαίθρου.

καὶ αὐτὸ γίνεται, ἀκριβῶς ἀπὸ ἀπόλυτο σεβασμὸ στὸ θεό: γιὰ νὰ μὴ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου ἦταν γνωστὸ καὶ στοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας: ἀλλὰ καὶ σ' ἐμᾶς σήμερα. ὁ Ὅμηρος ἐμφανίζει τὸν Ἀχιλλεῖα νὰ ὀρκίζεται στὸ σκῆπτρο του:

*Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὐ ποτε φύλλα καὶ ὄζους φύσει*¹¹.

στὸν Ἀριστοφάνη ὑπάρχουν πολλοὶ τέτοιοι ὄρκοι· *μὰ τὸν κύνα, μὰ τὸν χῆνα, μὰ γῆν, μὰ παγίδας, μὰ νεφέλας, μὰ δίκτυα*¹². κι ὁ Κρατῖνος λέει·

..... οἷς ἦν μέγιστος ὄρκος
ἅπαντι λόγῳ κύων· ἔπειτα χῆν· θεοὺς δ' ἐσίγων¹³.

στὸν Πλάτωνα ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται πολλὲς φορὲς οἱ ὄρκοι *νῆ τὸν κύνα καὶ μὰ τὸν κύνα*¹⁴. ὁ παροιμιολόγος Ζηνόβιος, ὁ Σχολιαστής τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ἡ Σούμμα μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὑπῆρχαν καὶ οἱ ὄρκοι *μὰ κρήνας, μὰ ποταμούς, μὰ κριόν*, ἢ καὶ ἀπλῶς *μὰ τόν*. ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ χωρὶς θεῖα ὀνόματα ὄρκοι ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος πού λεγόταν *Ῥαδαμάνθους ὄρκος*, ἐπειδὴ πιστευόταν ὅτι τὸν θέσπισε πρῶτος στὴν Κρήτη ὁ Ῥαδάμανθους· κι ὅτι κατέφευγαν σ' αὐτὸ τὸ εἶδος ὄρκου *διὰ δεισιδαιμονίαν καὶ ἵνα μὴ θεοὺς ὀμνύωσι*, δηλαδή ἀπὸ βαθὺν σέβας πρὸς τὰ θεῖα ὀνόματα¹⁵. αὐτὸ νομίζω ὅτι εἶναι ἀληθινό, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ μόνο. καὶ σήμερα στὰ χωριά ὀρκίζονται *μὰ τὸ ψωμί, μὰ τὰ πράσα, μὰ τὰ λάχανα, μὰ τὴν κάπαρι, μὰ τὸ δεντρί*· κι αὐτὸς ὁ ὄρκος εἶναι συνέχεια τοῦ παρομοίου ἀρχαίου. πολλοὶ νομίζουν ὅτι καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἀπέφευγαν κάπως τὸν ὄρκο ἀπὸ πολλῆ θεοσέβεια κι ὅτι αὐτὸ σημαίνει καὶ ἡ τρίτη ἐντολή *Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ*¹⁶. αὐτὸ νομίζει κι ὁ κοκορῖκος ὁ Σιραχίδης¹⁷. αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. *ἐπὶ ματαίῳ* σημαίνει *ἐπὶ ψεύδει, λέγοντας ψέμματα*. *μάταια* στὴν Π. Διαθήκη λέγονται τὰ «ψέμματα» καὶ κυρίως τὸ μεγάλο ψέμμα ἢ θρησκεία τῶν εἰδωλολατρῶν. νομίζω ὅτι οἱ εἰδωλόλατροι μὲ τὸ νὰ ὀρκίζονται στὸ σκύλο καὶ στὴ χῆνα καὶ στὰ δίκτυα, κρατοῦσαν καὶ πισινῆ, ὅταν ἦταν ψεῦτες. διότι σὲ περιπτώσει πού ψευδορκοῦσαν δὲν φοβοῦνταν μήπως τοὺς τιμωρήσῃ ὁ σκύλος ἢ ἡ χῆνα. ἄλλωστε μόνο στ' ἀστεῖα ὀρκίζονταν ἔτσι, καὶ οὐδέποτε στὰ σοβαρά. τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς σημερινοὺς χωριάτες· κι ἐγὼ χωριάτης εἶμαι καὶ ξέρω· δὲν εἶχαν νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὰ πράσα καὶ τὰ λάχανα. κι ὁ Σαλωμών βέβαια γι' αὐτὸ τὸ λόγο –παίζοντας– ἐξορκίζει ὅπως ἐξορκίζει.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ θεὸς ἀπαγορεύει τὸν ὄρκο τῶν Ἰσραηλιτῶν σὲ ἄλλους θεοὺς· διότι ὁ ὄρκος εἶναι καὶ ὁμολογία πίστεως. θεσπίζει τὸν ὄρκο μόνο σ' αὐτόν, τὸ θεὸ τὸν ἀληθινό. ὁ Χριστὸς βέβαια ὡς νομοθέτης ἑνὸς νόμου προηγμένου καὶ πνευματικοῦ ἀπαγορεύει τὸν ὅποιονδήποτε ὄρκο.

Ὅσο γιὰ τὸν Σαλωμών, πού κάνει ἓναν ὀρκισμό στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια, ἀστειεύεται. διότι ἐξορκίζει τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ κάνουν ἡσυχία, γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσουν τὴν ἀγαπημένη του κοπέλλα πού κοιμᾶται, αὐτὸ τὸ κάνει ὁ ἴδιος ἀντιφάσκοντας πρὸς τὸν ἐξορκισμό του· τὴν ξυπνάει· ἀλλ' «ἐκεῖνες φταῖνε». φαίνεται ὅτι μετὰ

ἀπὸ ἓνα βραδινὸ πλουσιοπάροχο γαμήσι κοιμήθηκαν καὶ οἱ δύο τους ἓναν ὕπνο βαθὺ καὶ γλυκό, καὶ αὐτὸς τὸ πρῶτ' ξύπνησε πρῶτος, καὶ «παρενοχλεῖ» τὴν κοπέλλα, ἐπειδὴ θέλει νὰ παίξῃ ὁ παιχιδιάρης μὲ τὰ βυζιά της καὶ τὸ ἀπαυτό της. καὶ μαλλώνει καὶ ἐξορκίζει ὁ ψεύταρος τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ –«τὰ παλιοκόριτσα»!– νὰ μὴν τὴν ξυπνήσουν. καὶ ἐκεῖνη ξυπνάει βέβαια ἀπ' αὐτὴ τὴ γλυκεῖα παρενόχλησί του –ἄλλο ποὺ δὲν ἠθελε τάχαμου τάχαμου– καὶ ἀνταποκρίνεται στὴ γλυκεῖα καὶ τρυφερὴ ψευτιά του, ὅπως δείχνει μ' αὐτὰ ποὺ τοῦ λέει τοῦ γαμιάρη ἢ γαμιάρρα. αὐτὸς ὁ ἐξορκισμὸς στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαιθρου δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἀκόμη γαμοπαιχνίδι τοῦ κρεβατιοῦ. καὶ πολὺ παιχνίδι! ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα παιχνίδια μὲ κάτι ζημιάρικα ἀγριμάκια, ποὺ ἢ ποιήτρια δὲν ξέχασε νὰ τὸ περιλάβῃ στὸ ὠραῖο τῆς ποίημα. ἀγρός ἐδῶ ὅπως καὶ γενικὰ στ' ἀρχαῖα κείμενα λέγεται ἢ ὕπαιθρος, κυρίως ἢ ἀκαλλιέργητη, ἢ χέρσα γῆ μὲ τὴν αὐτοφυῆ φυσικὴ χλωρίδα μὲ τὰ λειβάδια καὶ τὰ δάση, ἢ ἔρημος, ὅπου τὰ ζῶα ποὺ ζοῦν ἀπὸ τὸν ἀγρὸν λέγονται *ἄγρια*.

2. *Ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην,
ἕως ἂν θελήσῃ.*

*Μὴν ξυπνήστε καὶ σηκώστε τὴν ἀγάπη μου,
μέχρι ποὺ τῆς ἀρέσει.*

Τὴ φράσι τῶν Ἑβδομήκοντα *ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε* ἢ F' μεταφράσει τὴ μεταφράζει *ἐὰν ἐξυπνήσητε καὶ ἐξεγείρητε*: ἓνας δὲ ἄλλος μεταφραστὴς, ὅπως ἀόριστα σημειώνεται στὰ Ἑξαπλά, τὴ μεταφράζει *Μὴ ἐγείρητε μηδὲ ἐξεγείρητε*: τὸ ἴδιο ἔχει καὶ τὸ μασσοριτικό. εἶναι ὅλα σωστά καὶ σύμφωνα. αὐτὸ τὸ *ἐὰν* ὅπως καὶ τὸ συχνὸ στὴν Π. Διαθήκη *εἰ* εἶναι λέξεις μὲ ἑλληνικὸ σῶμα καὶ ἑβραϊκὴ σημασία, καὶ σημαίνουν ἀντιστοίχως *μὴ* καὶ *οὐ*. γιὰ τὸ *εἰ* ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα καὶ ζωηρά. *Εἶπε δὲ Ἄβραμ... εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφυρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν*, δηλαδή *οὐ λήψομαι*: καὶ *Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ἢ μὴν... εἰ ὑμεῖς εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν γῆν, ἐφ' ἣν ἐξέτεινα τὴν χεῖρά μου κατασκηνώσαι ὑμᾶς ἐπ' αὐτῆς*, δηλαδή *Ὁρκίζομαι, δὲν θὰ μπῆτε στὴ χώρα*: καὶ *Ἔμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου*: *Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου*: δηλαδή *Δέν θὰ μποῦν*¹. αὐτὸ τὸ *εἰ*, ποὺ σημαίνει *οὐ* ἢ *δέν*, συναντᾶται στὴν Π. Διαθήκη τοῦλάχιστον 46 φορὲς², μόνο στοὺς Ἑβδομήκοντα, οὐδέποτε στοὺς ἄλλους μεταφραστάς. παρατήρησα δὲ ὅτι χρησιμοποιεῖται πάντοτε σὲ ὄρκο καὶ πρότασι κρίσεως: εἶναι ἀρνητικὸ μόριο κρίσεως ὅπως τὸ *οὐ*. παράλληλα μ' αὐτὸ χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ *ἐὰν* γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ λόγος ἐδῶ. αὐτὸ συναντᾶται μόνο στὸ Ἄσμα, ἥτοι ἐδῶ καὶ στὰ 8,2 καὶ 21,2.

Ἀγάπην ἐδῶ ὅπως καὶ στὸ 19,1 ὀνομάζει τὴν ἀγαπημένη του· ἀγάπη μου ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς σήμερα τόσο σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ὅσο καὶ στὸ 9,6, ὅπου ἀγάπη λέγεται ἓνα ἐπιθυμητὸ πολυτελὲς ἀντικείμενο, ἢ λέξι ἀγάπη σημαίνει τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης, τὸ ἀγαπώμενο πρόσωπο ἢ πράγμα, ὄχι τὸ συναίσθημα. μὲ ἀντίστοιχη σημασία λέγεται καὶ ἡ λέξι ἐπιθυμία μία φορὰ ἐδῶ στὸ Ἰσραήλ, στὸ 15,12, καὶ στίς Παροιμίες 2,110, καὶ στοὺς Ψαλμοὺς 77,33. ἔτσι λειτουργεῖ καὶ ἡ λέξι ἐλπὶς στίς Πράξεις 51,4. τὸ ῥῆμα θέλω στὸ στίχο αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἑβραϊζὸν θέλω ποὺ συναντᾶται συχνὰ στοὺς Ἑβδομήκοντα καὶ τοὐλάχιστο δύο φορὲς στὴν Καινὴ Διαθήκη, καὶ σημαίνει «ἀρέσκομαι», «μοῦ ἀρέσει», «ἀγαπῶ». Τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει σφόδρα λέει ὁ ψαλμωδός· καὶ πάλι· Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον· ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα· καὶ στὴν Κ. Διαθήκη· Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων³. τὸ νόημα τοῦ αἰτήματος, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐξορκίζει τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλήμ, εἶναι νὰ προσέχουν, καθὼς διασκεδάζουν τὶς ἡμέρες τῶν ἑορτῶν τοῦ γάμου του μὲ τὴ Σουλαμίτιδα, νὰ μὴν ξυπνήσουν τὴν ἀγάπην του ποὺ κοιμᾶται, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀφήσουν νὰ κοιμηθῇ ἀνενόχλητη μέχρι ποὺ τῆς ἀρέσει, μέχρι νὰ χορτάσῃ τὸν ὕπνο. αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο ὑπάρχει σὲ τρία σημεία τοῦ Ἰσραήλ, ἐδῶ, στὸ 8,1-2, καὶ στὸ 21,1-2· μόνον ὁ πρῶτος στίχος μὲ τὸν ὀρκισμὸ ὑπάρχει καὶ στὸ 14,5. φαίνεται ὅτι αὐτὸ τὸ παιχνίδι τοῦ κρεβατιοῦ τοὺς ἄρεσε ἰδιαιτέρως. νομίζω ὅτι αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο εἶναι ἓνα πανάρχαιο δημοτικὸ νανούρισμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Σαλωμών, τὸ ἀρχαιότερο σωζόμενον τοῦ κόσμου· εἶναι δημοτικὸ νανούρισμα γιὰ βρέφος, ἀπὸ κείνα στὰ ὁποῖα αὐτὸς ποὺ νανουρίζει ἐξορκίζει τοὺς ἄλλους νὰ μὴ θορυβοῦν. τέτοια ὑπάρχουν καὶ σήμερα·

*Κοιμᾶται ἡ πούλια στὸ βουνὸ κι ἡ πέρδικα στὰ δάση,
ἀφήστε τὸ παιδάκι μου τὸν ὕπνο νὰ χορτάσῃ.*

ἢ τὸ ἄλλο·

*Μὴν πατᾶτε, μὴ βροντᾶτε,
τὸ παιδάκι μου κοιμᾶται·
θὰ σ'κωθῇ καὶ θὰ σᾶς δείρῃ,
ἀπ' τὴ σκάλα θὰ σᾶς ῥίξῃ.*

κι αὐτοὶ οἱ δύο τους τὸ ἔκαναν γαμοπαιχνίδι. στὴ στροφή αὐτὴ, ποὺ εἶναι διαποτισμένη μὲ πολλὴ εὐφυΐα καὶ σκεπασμένη μὲ τὸ πέπλο τῆς δημοτικῆς ἀλληγορίας, καὶ τὸ νανούρισμα αὐτὸ ἐντάσσεται μέσα στὰ σεξουαλικά παιχνίδια τοῦ συζυγικοῦ κρεβατιοῦ. ὁ Σαλωμών ἀντικαθιστώντας μία μόνο λέξι – τὴν ἀγάπην ἀντὶ «τὸ παιδί μου»– ἢ ἴσως καὶ οὐδεμία, διότι ἀγάπη μου λέει κανεὶς καὶ τὸ νεογνὸ του, νανουρίζει «τὸ μωρό του», τὴν ἀγαπημένη του, καὶ μάλιστα ὄχι γιὰ νὰ τὴν

κοιμίσῃ, ἀλλὰ γὰρ νὰ τὴν ξυπνήσῃ καὶ νὰ τὴν γαμήσῃ, ἀντιφάσκοντας μὲ τὴν δρᾶσι τοῦ τόσο χαριτωμένα πρὸς τὸ περιεχόμενο τοῦ νανουρισματος. τῆς κάνει μιὰ τρυφερὴ ἐνόχλησι. ἐνῶ κοιμοῦνται ὀλόγυμνοι, αὐτὸς ξυπνάει καὶ θέλοντας νὰ τὴν ἀνεβῆ, τὴν ξυπνάει μὲ τὰ χάρδια του. καὶ μὲ τὸ νανούρισμα προσποιεῖται ὅτι μαλλώνει *τάς θυγατέρας Ἱερουσαλήμ*, διότι *τάχα* μου τὴν ἐνοχλοῦν καὶ τὴν ξυπνοῦν. τὰ παλιοκόριτσα! κι ἐκείνη; τὰ θέλει τὸ μουνί της!

3. *Ν Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου! ἰδοὺ οὗτος ἦκει
πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.*

*Ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου! νᾶτος ἔρχεται,
πηδώντας ἐπάνω στὰ βουνά, καλπάζοντας ἐπάνω στοὺς λόφους.*

Ἵσρος εἶναι ὅλο τὸ ὄρεινὸ συγκρότημα, βουνὸς ὁ ἓνας κῶνος. στὶς λαϊκὲς διηγήσεις μὲ τὸν θρυλικὸ χαρακτήρα τὰ παλληκάρια δρασκελοῦν τὰ βουνά, πηδοῦν τὰ ποτάμια. ἔτσι λέει καὶ τὸ ἀκριτικὸ δημοτικόν.

Τὰ ὄρη ἐδρασκέλιζε, βουνῶν κορφές ἐπήδα.

ἢ ἐδῶ πραγματικότης, πού κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴν ἀλληγορία, εἶναι ἢ ἐξῆς. ἔξω τραγουδοῦν καὶ χορεύουν γιορτάζοντας τὸ γάμο. στὴν κρεβατοκάμαρα τοῦ ζευγαριοῦ, ὅπου ἀκούονται σὰν ἀπὸ μακριὰ τὰ τραγούδια, εἶναι πάνω στὸ κρεβάτι ὀλόγυμνοι ὁ Σαλωμών καὶ ἡ κοπέλλα· ὁ Σαλωμών ξυπνητὸς καὶ μᾶλλον καθιστός, ἡ κοπέλλα κοιμάται ἢ προσποιεῖται ὅτι κοιμάται. τοῦ Σαλωμών τοῦ ἔρχεται ὄρεξι νὰ τὴν γαμήσῃ, κι ἀρχίζει νὰ τὴν νανουρίζῃ παίζοντας μὲ τὰ ὑπέροχα βυζιά της· αὐτὴ ξυπνάει καὶ μὲ πολλὴ λαχτάρα ξεφωνίζει· «Ὁ ἀγαπημένος μου! ἡ φωνὴ του! νᾶτος, ἔρχεται πηδώντας ἐπάνω στὰ βουνά μου, παίζοντας μὲ τὰ βυζιά μου!». τὸ *διαλλόμενος* σημαίνει ὅτι τὸ χέρι του πηδάει ἀπὸ τὸ ἓνα βυζί στὸ ἄλλο· τὴν ἐρεθίζει προθερμαίνοντάς τὴν γιὰ τὸ τελικὸ γαμήσι.

4. *Ὅμοιός ἐστιν ὁ ἀδελφιδός μου τῶ δόρκωνι
ἢ τῶ νεβρῶ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθὴλ.*

*Σὰν τὸ ζάρκαδο κάνει ὁ ἀγαπημένος μου
ἢ σὰν τὸν ἔλαφο ἐπάνω στὰ βουνά τῆς Βεθὴλ.*

Αὐτὰ τὰ λέει ἐκείνη, καθὼς ξυπνάει ἀπὸ τὰ χάρδια του καὶ βλέποντάς τον νὰ τὴν καβαλικεύῃ ὀρμώντας στὰ βυζιά της καὶ σ' ὅλο τὸ κορμί της. ὁ ζάρκαδος κι ὁ ἔλαφος (*δόρκων καὶ νεβρὸς ἐλάφων*) εἶναι οἱ ὁμορφότεροι τράγοι καὶ ταῦροι μὲ τὰ κλαδωτὰ κέρατα. ἢ ἔκφρασι *ὅμοιός ἐστι* σημαίνει «κάνει σάν», ὅπως τὸ *ὁμοιώθητι* στὸ 2,2 σημαίνει «κάνε σάν».

Ἡ *Βεθὴλ* ἦταν πόλι ἀρχαιότερη ἀπὸ τοὺς πατριάρχες Ἀβραὰμ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ μέχρι τὸν Ἰακώβ λεγόταν *Οὐλάμ Λουζ* ἢ κάπως ἐξελληνισμένα στοὺς Ἑβδομήκοντα *Λουζά*. ἀναφέρεται δὲ ἡ *Βεθὴλ* καὶ στὴν Ἀνάβασιν, τὸ χρονικῶς τελευταῖο βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης¹. βρισκόταν βορειοδυτικὰ ἀπὸ τὴν Ἱεριχὼ καὶ βορειότερα ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, πάνω σ' ἓνα ὄρεινὸ συγκρότημα, αὐτὸ ποὺ ἡ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος ὀνομάζει *Ὀρη Βεθὴλ*. τὸ τοπωνύμιον στὸ Ἄσμα εἶναι καὶ πραγματικὸ καὶ ἀλληγορικόν. στὴ Βεθὴλ κατοίκησαν κι ὁ Ἀβραὰμ κι ὁ Ἰακώβ. *Βεθὴλ* ὠνόμασε τὸν τόπο ὁ Ἰακώβ τῆ βραδιά πού, φεύγοντας ἀπὸ τὸν πατέρα του γιὰ τὴ Συρία, κοιμήθηκε ἐκεῖ στὸν ἔρημο τόπο κοντὰ στὴ Λουζά μὲ μιὰ πέτρα γιὰ προσκέφαλο καὶ εἶδε τὸ ἀποκαλυπτικὸ ὄνειρο μὲ τὴν οὐράνια κλίμακα, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν ἐνανθρώπησι τοῦ Κυρίου. *Βεθὴλ* θὰ πῆ *Οἶκος Θεοῦ*. τὸ πρῶτο συνθετικὸ *Βεθ* ἢ *Βηθ* (τὸ *ε* καὶ τὸ *η* εἶναι ἢ βραχεῖα καὶ ἢ μακρὰ προφορὰ τοῦ ἴδιου φθόγγου) σημαίνει *οἶκος* καὶ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου γράμματος τοῦ ἀλφαβήτου μας· τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ λέμε λίγο ἐξελληνισμένα *βῆτα* (ἀντὶ γιὰ *βητ*-*βηθ*). τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων εἶναι ἐβραϊκὰ καὶ μέσα στὴ Βίβλο ἀνευρίσκονται ὡς ὀνόματα ζώων φυτῶν ἐργαλείων σκευῶν κατασκευῶν κλπ.. γιὰ παράδειγμα τὰ *ἄλφα βῆτα γάμα δέλτα εἰ ζῆτα ἦτα θῆτα ἰῶτα κάπα* σημαίνουν *βόδι οἶκος καμήλα πόρτα σκάρρα ποτήρι θυρίδα χέρι κλαρί*. οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γραμματικοὶ παρατήρησαν ὅτι τὰ μόνα οὐσιαστικὰ ποὺ εἶναι ἄκλιτα εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου· κι ἔδωσαν καὶ τὴν ἐξήγησι ὅτι εἶναι ἄκλιτα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἑλληνικὰ. τὸ ἀλφάβητο ἐφεῦρε ὁ Μωϋσῆς, ποὺ τὸ ἔκανε ἀκροφωνικόν, μὲ 22 γράμματα, μέχρι τὸ *Τ*, γιὰ νὰ γράψῃ μ' αὐτὸ τὴ Γένεσι, νὰ γραφῆ στὴ συνέχεια ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, κι ἐν τέλει ὅλη ἡ γνῶσι τῆς ἀνθρωπότητος. ἔχω γράψῃ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ τὸ μεγαλεύτερο σύγγραμμά μου, «Τὸ Ἀλφάβητο» (Θεσσαλονίκη 1988, σελίδες 900). στὴν Π. Διαθήκη ὑπάρχουν 30 ὀνόματα μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὸ *Βεθ* καὶ 50 μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὸ *Βηθ* (π.χ. *Βεθὴλ* καὶ *Βηθλεὲμ*) καὶ στὴν Κ. Διαθήκη ὑπάρχουν κάμποσα, ὅπως *Βηθανία Βηθεσδά Βηθλεὲμ Βηθσαῖδά Βηθσφαγή*.

Τὰ *ὄρη* καὶ τὰ *βουνά* τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος λοιπόν, δηλαδὴ τὰ μεγάλα καὶ πανόμορφα καὶ λαχταριστὰ βυζιά της, εἶναι κατὰ τὸ πρωῖνὸ ἐκεῖνο τὰ παιχνίδια τοῦ ζαρκαδότραγου κι ἐλαφόταυρου Σαλωμών, ποὺ καλπάζει πάνω σ' αὐτὰ παιχνιδίζοντας· καὶ ἡ καυλωμένη τὸν καμαρώνει καὶ ἠδονίζεται· καὶ προθερμαίνεται γιὰ γαμήσι. τὸ νόημα τοῦ ἐλεγίου εἶναι· «Κύττα κύττα πῶς παίζει καὶ σκιρτάει ὁ ἀγαπημένος μου τράγος πάνω στὰ βυζιά μου». παρόμοια εἶναι καὶ τὰ ἐλεγεία 2,8· 5,8· 10,11. κι ἀκολουθεῖ ἡ καίρια φάσι.

5. Σ *Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικρούς ἀφανίζοντας ἀμπελῶνα,
καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν.*

*Πιάστε μου τ' ἀλεπουδάκια πὺν χαλοῦν τὸν ἀμπελῶνα,
γιατὶ οἱ κληματαριές μου εἶναι πάνω στὸ λουλούδιασμά τους.*

Τόσο οἱ Ἑβδομήκοντα ὅσο κι ὅλες οἱ ἄλλες μεταφράσεις συμφωνοῦν ἀπόλυτα στὴ γραφὴ *ἀλώπεκας μικρούς*: εὐτυχῶς. ἡ Παλαιστίνη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε πολλὰ ἀλεπούδες, ἀφοῦ ὁ Σαμψὼν κάποτε συνέλαβε τριακόσιες¹. ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα τὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἀλεπούδες, φαίνεται σαφῶς ὅτι ἦταν πολλὰ καὶ κατέστρεφαν φυτεῖες ὅπως εἶναι οἱ ἀμπελῶνες². ἡ ἀλεπού βέβαια εἶναι ζῷο σαρκοφάγο, ἀλλ' ἔχει ἀδυναμία στὰ σταφύλια ὅπως καὶ τὰ σκυλιὰ καὶ οἱ λύκοι καὶ οἱ ἀρκουῦδες. γι' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ἡ χωριάτικη παροιμία «Πῆγε σὰν τὸ σκυλί στ' ἀμπέλι», πὺν λέγεται γιὰ κείνον ὁ ὁποῖος φονεύεται τὴ στιγμὴ πὺν διαπράττει φονικὸ ἔγκλημα. ἡ ἀλεπού μὲ τὸ νὰ κἀνῃ τὴ φωλιά τῆς συνήθως μέσα στ' ἀμπέλια, καταστρέφει καὶ τὶς ῥίζες τῶν κλημάτων. καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀγρίμι παιχιδιάρικο, καὶ αὐτὴ καὶ τ' ἀλεπουδάκια τῆς βλάπτουν καμμιά φορὰ μὲ τὰ παιχνίδια τους τὶς κληματαριές, ὅταν βγάζουν τὰ πρῶτα βλαστάρια τους καὶ ὅταν τὰ σχηματιζόμενα σταφύλια τους εἶναι πάνω στὸ λουλούδιασμά τους.

Ἡ φωλιά τῆς ἀλεπούς εἶναι ὑπόγεια. μέσα σ' ἓναν χορταριασμένο τόπο μιᾶς φυτείας ἢ ἐνὸς ἀμπελῶνος κἀνει στὸ ἔδαφος μιὰ τρύπα στὴν ὁποία νὰ χωράῃ ἡ ἴδια· αὐτὴ ἢ τρύπα, ἀφοῦ κατεβαίνει λοξὰ πρὸς τὰ κάτω σὰ σήραγγα, καταλήγει σ' ἓνα εὐρύχωρο σπήλαιο, ὅπου μποροῦν νὰ φωλιάσουν αὐτὴ καὶ τὰ 4-5 ἀλεπουδάκια τῆς. ὁ συμπλεκτικὸς σύνδεσμος *καὶ* στὸ δεύτερο στίχο τοῦ ἐλεγείου ἀπὸ ἐβραϊζουσα ἐπίδρασι εἶναι στὴ σημασία αἰτιολογικὸς. ὁ στίχος σημαίνει *διότι αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν*. μὲ τὴν ἔκφρασι αὐτὴ ἐννοεῖται ὅτι τὸ μουνὶ τῆς κοπέλλας ἔχει στολιστῆ μὲ μουνότριχες ταυτόχρονα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς γονιμότητός τῆς καὶ τὶς καῦλες τῆς καὶ τὸ ἀντρικὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτὴν. καὶ μὲ τὶς ἀραιὲς μουνότριχες τῶν χειλέων τοῦ μουνιοῦ μοιάζει μὲ ἀνθοστάφυλο. ὁ Σαλωμὼν λέει *αἱ ἄμπελοι ἡμῶν*, ἐνῶ τὸ μουνὶ εἶναι τῆς κοπέλλας, ἐπειδὴ, ἐφ' ὅσον τὴν ἔχει γαμήσει, τὸ μουνὶ τῆς εἶναι δικό του, εἶναι κάτι πὺν τοῦ ἀνήκει.

Ἦλο τὸ γαμοπαιχνίδι μὲ τὰ κακὰ καὶ ζημιάρικα ἀλεπουδάκια, πὺν παίζεται στὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ καὶ σ' ὅλη τὴ στροφή, εἶναι τὸ ἐξῆς. τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας, πὺν τὰ παίζει νανουρίζοντάς τιν, γιὰ νὰ τὴν ξυπνίση, εἶναι τὰ βουνὰ ἐπάνω σὰ ὁποῖα αὐτὸς καλπάζει παιχιδίζοντας σὰν ἐλαφόταυρος καὶ ζαρκαδότραγος. τὸ μουνὶ τῆς εἶναι ὁ ἀμπελῶνας του, μέσα στὸν ὁποῖο βρῖσκεται ἢ φωλιά τῆς ἀλεπούς· ἢ

τρῦπα τοῦ μουνιοῦ εἶναι ἡ τρῦπα τῆς φωλιᾶς· καὶ οἱ μουνότριχες οἱ γύρω ἀπὸ τῆ σχισμῆ τοῦ μουνιοῦ καὶ οἱ πιὸ πάνω καὶ πυκνότερες εἶναι τὰ γύρω ἀπὸ τὴν τρῦπα τῆς ἀλεποφωλιᾶς φυτρωμένα χορταράκια καὶ εὐωδιαστὰ ἀγριολούλουδα τὰ πολὺ εὐχάριστα στὸ μύρισμα. ἀπὸ ἄλλη ἄποψι τῆς ἀλληγορίας τὸ μουνὶ τῆς εἶναι ἓνα ἀπὸ τ' ἀνθοστάφυλα. καθὼς ὁ τράγος καλπάζει στὰ βουνὰ - βυζιά, ἀγναντεύει ἀπὸ κεῖ ψηλὰ τὸν ἀμπελῶνα του κάτω στὸν κάμπο. Ξαφνικά, ὅταν τοῦ ἔχη σηκωθῆ σὰν παλούκι γιὰ τὸ γαμήσι, βλέπει ὅτι βγήκαν ἀπὸ τὴ φωλιά τους τ' ἀλεπουδάκια καί, παίζοντας μέσα στὸν ἀμπελῶνα του τὰ ἄτιμα, τοῦ χαλοῦν τὸν ἀνθό· θὰ τοῦ καταστρέψουν τὸ ἀμπέλι του! ἀφήνει λοιπὸν τὰ βουνὰ καὶ τρέχει ὀλοταχῶς πρὸς τὸν ἀμπελῶνα· ἡ παλάμη του σέρνεται ἐπάνω στὴν κοιλιὰ τῆς. φτάνει στὸν ἀμπελῶνα του καὶ χτενίζοντας μὲ τὰ δάκτυλά του τὶς μουνότριχες κυνηγáει ἀμείλικτα τὰ ζημιάρικα ἀλεπουδάκια ἀνάμεσα στὰ χόρτα καὶ στ' ἀγριολούλουδα, γιὰ νὰ τὰ σκοτώσῃ, ἀλλὰ δὲν πιάνει οὔτε ἓνα· τοῦ ξεφεύγουν ὅλα καὶ χώνονται μέσα στὴν ἀλεπότρυπα. ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν τὸ βάζει κάτω· εἶναι ἀποφασισμένος νὰ τὰ σκοτώσῃ καὶ νὰ τὰ λιώσῃ. ἀκάθεκτος χώνει τὸ σιτωμένο παλούκι του στὴν τρῦπα τῆς ἀλεποφωλιᾶς, τὸ φτάνει μέχρι τὸ σπῆλαιο τοῦ κόλπου, καὶ ἀρχίζει τὸ στούμπηγμα φλίκι - φλίκι - φλίκι· ἐννοεῖ νὰ τοὺς συντρίψῃ τὰ κεφάλια, νὰ τὰ ἐξοντώσῃ, νὰ τὰ λιώσῃ, καὶ δόστου φλίκι - φλίκι - φλίκι, τὰ ῥημάζει τὰ ζημιάρικα, καὶ ...χύνει. ὄχι, θὰ τ' ἄφηγε νὰ τοῦ χαλοῦν τοῦ ἀμπελῶνος του τὰ ἀνθοστάφυλα ἀτιμωρητί!

Κι ἐκείνη! νὰ δῆτε τί τοῦ τραγουδάει τοῦ πουτσαρᾶ τοῦ τράγου τῆς γιὰ τὴ συντριπτικὴ νίκη του!

6. Ν *Ἀδελφιδός μου ἐμοὶ κἀγὼ αὐτῶ,
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.*

*Ὁ ἀγαπημένος μου στὴν ἀγκαλιά μου καὶ ἐγὼ στὴν ἀγκαλιά του,
ὁ βοσκὸς ποὺ βόσκει μέσα στ' ἀγριολούλουδα.*

Ἐγκαλιὰς φιλιὰ καὶ ἀπονομή παρασῆμου· τοῦ ἀπονέμει τὸν ἀνώτατο τίτλο *ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις*. τὴν ὥρα ποὺ ὁ βαρβᾶτος πουτσαρᾶς ἔχει στηριγμένο τὸν ποῦτσο του σὰν ποιμενικὸ ῥαβδί στὴν ἀρχὴ τῆς μουνότρυπας ἀνάμεσα στὶς μουνότριχες, αὐτὰ τὰ εὐωδιαστὰ κρίνα, τὰ λουλούδια τοῦ λειβαδιοῦ, θυμίζει τὸ βοσκὸ ποὺ βόσκει τὰ γίδια του ἀκουμπώντας στὴν πάνω ἄκρη τῆς ποιμενικῆς ῥάβδου του, τῆς ἀγκλίτσας του, ἐνῶ τὴν κάτω ἄκρη τῆς τὴν ἀκουμπáει ἀνάμεσα στοῦ λειβαδιοῦ τ' ἀγριολούλουδα σὰν ποῦτσο ἀνάμεσα στὶς μουνότριχες. ἔτσι τὸν βλέπει τὸν πουτσαρᾶ τῆς ἢ γαμῖάρα καὶ τὸν καμαρώνει γιὰ τὸ παλούκι του ἢ παλουκωμένη. καὶ ἐκεῖνος τῆς τὸν ἔ-

χωσε πολὺ ἄγρια ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἀφήσῃ ἀστούμεπηχτο οὔτε ἔνα ἀπὸ τὰ καταστρεπτικὰ ἀλεπουδάκια. ὁ πουτσαρᾶς δὲν ἀστειεύονταν· μετὰ πολὺ ζῆλο ὑπεράσπισε τὸν ἀμπελῶνα τοῦ πολὺ ἀντρῖκια καὶ διέσωσε τὸ ἀνθοστάφυλό της.

Αὐτὸ τὸ παιχνίδι μετὰ τ' ἀλεπουδάκια σὲ ἄλλη παραλλαγή ἔμεινε καὶ στὴ χωριάτικη παράδοσι τῆς Μακεδονίας ὡς πορεία τοῦ κουτσοῦ μυρμηγκιοῦ πρὸς τὴ φωλιά του. τὸ μουνὶ τῆς κοπέλλας εἶναι ἡ μυρμηγκοφωλιά, μετὰ τὴν ὁποία μοιάζει. ἡ παλάμη τοῦ ἀντρὸς εἶναι τὸ μυρμηγκὶ καὶ τὰ πέντε δάχτυλά του εἶναι τὰ ποδαράκια του· τὸ ἔκτο πόδι λείπει, καὶ τὸ μυρμηγκὶ εἶναι κουτσό· τὸ καημένο ἀναγκάζεται, καθὼς πηγαίνει στὴ φωλιά του σιγὰ σιγὰ, νὰ σέρνεται καὶ λίγο μετὰ τὴν κοιλιὰ του, δηλαδὴ τὸ πλατὺ τῆς παλάμης. ἔτσι ἡ παλάμη πηγαίνει ἀπὸ τὰ βυζιά στὸ μουνί, γιὰ νὰ βοσκήσῃ, ἔρποντας καὶ χαϊδεύοντας ἐπάνω στὴν κοιλιὰ τῆς κοπέλλας καὶ μετὰ τὸ ῥυθμὸ τοῦ δημοτικοῦ ἐλεγείου

Μυρμηγκάκι, κουτσακάκ',

ποῦ θὰ πάῃ; Στὴ φωλιά τ'.

τὰ παλιὰ χωριάτικα παιχνίδια τῶν παιδιῶν καὶ μαζί μ' αὐτὰ ἀσφαλῶς καὶ τὰ γαμοπαιχνίδια τῶν μεγάλων, ἔχουν τὴν καταγωγή τους πανάρχαιη. τέτοιο παιχνίδι εἶναι κι αὐτὸ τὸ τραγούδι στὸ Ἄσμα μετὰ τὰ ζημιάρικα ἀλεπουδάκια. πιθανῶς νὰ ἦταν κι αὐτὸ δημοτικὸ, κι ὡς δημοτικὸ παρατίθεται ἐδῶ μέσα στὸ ὑπόλοιπο θεόπνευστο κείμενο. τέτοια δημοτικά, ποὺ προϋπῆρξαν, παρατίθενται καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τῆς Βίβλου ὡς ἱστορικὰ ντοκουμέντα ὅπως τὸ τραγούδι τοῦ πηγαδιοῦ στὸ μωσαϊκὸ Νόμο (No 228, 11 - 13):

Ἐξάροχετε αὐτῶ· Φρέαρο!

ῶρουξαν αὐτὸ ἄρχοντες,

ἐξελατόμησαν αὐτὸ βασιλεῖς ἐθνῶν

< βασιλεῖς > ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῶν,

ἐν τῷ κυριεῦσαι αὐτῶν.

ἄλλο ἓνα τέτοιο ἱστορικὸ δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς Ἀνατολικῆς Παλαιστίνης εἶναι ἐκεῖνο ποὺ παρατίθεται δίπλα σ' αὐτὸ στὸ Νόμο (229, 8 - 14) μετὰ μιὰ μικρὴ εἰσαγωγή ποὺ λέει· *Διὰ τοῦτο ἐροῦσιν οἱ αἰνιγματισταί* (= αὐτοὶ ποὺ λένε δημοτικὰ αἰνίγματα καὶ τραγούδια):

Ἔλθετε εἰς Ἑσεβῶν, ἵνα οἰκοδομηθῇ

καὶ κατασκευασθῇ πόλις Σηῶν.

ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἑσεβῶν,

φλόξ ἐκ πόλεως Σηῶν

καὶ κατέφαγεν ἕως Μωάβ

καὶ κατέπιε στήλας Ἀρωνῶν,

οὐαί σοι, Μωάβ· ἀπώλου·
 <οὐαί σοι>, λαὸς Χαμῶς· <ἀπώλου>.
 ἀπεδόθησαν οἱ υἱοὶ αὐτῶν διασώζεσθαι
 καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν αἰχμάλωτοι
 τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀμορραίων Σηῶν·
 καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπολείται,
 Ἐσεβὼν ἕως Δεβῶν.

καὶ αἱ γυναῖκες ἔτι προσεξέκανσαν πῦρ ἐπὶ Μωάβ.
 ἔγραψε λοιπὸν καὶ ἡ γαμηθεῖσα κοπέλλα μέσα στὸ ποίημά της τὸ γα-
 μοτράγουδο μὲ τ' ἀλεπουδάκια. ἓνα ἄλλο τέτοιο χωριάτικο γαμοτρά-
 γουδο εἶναι καὶ τὸ τῆς κλεμμένης λίρας, ποὺ ἔκλεψε ἡ κοπέλλα ἀπὸ
 τὸ γαμιᾶ της, κι ἐκεῖνος ὁ ἀπειλητικὸς φιλάργυρος ψάχνει νὰ τὸ βρῇ
 καὶ στὸ στηθόδεσμό της καὶ στὸ βρακί της, κι ἐν τέλει μὲ τὸν ἀνιχνευ-
 τικὸ ποῦτσο του μέσα στὸ μουνί της.

7-8. N Ἔως οὗ διαπνεύση ἡ ἡμέρα
 καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί,
 ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι σύ, ἀδελφιδέ μου, τῷ δόρκωνι
 ἢ τῷ νεβρωῖ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Κοιλωμάτων.
 Μέχρι νὰ ἐξαντληθῇ ἡ μέρα
 καὶ νὰ σβήσουν οἱ σκιές,
 γύρνα κατὰ δῶ καὶ κάνε σύ, ἀγαπημένε μου, σὰν τὸ ζάρκαδο
 ἢ σὰν τὸν ἔλαφο ἐπάνω στὰ Βουνὰ μὲ τὴν Κοιλιάδα.

Τῆς ἄρρεσε τῆς χαριτωμένης κυρίας· καὶ θέλει κι ἄλλο. νὰ συνεχί-
 σουν μέχρι τὸ βράδυ· μέχρι τὸ σκοτάδι νὰ ἐξαφανίση τὶς σκιές. μὰ ἦ-
 ταν τόσο ὁμορφα! γιατί νὰ μὴν τῆς ἀρέσει; γιατί νὰ τελειώσῃ; ἔτσι κά-
 ποια κάπου κάποτε μετὰ ἀπὸ κι ἄλλο κι ἄλλο, ἄκουσε τὸν ἄντρα της
 ποὺ κοντὰ στὰ μεσάνυχτα τῆς εἶπε· «Αὔριο πάλι· νὰ ξεκουραστοῦμε
 λίγο». «Πόσο;». «Ἐ... κάπου τρεῖς ὥρες». καὶ κοιμήθηκαν βαθειά. κι
 ἐκείνη ἔβαλε τὸ ξυπνητήρι στὶς 3 μετὰ τὰ μεσάνυχτα. κι ὅταν χτύπη-
 σε καὶ ξύπνησαν, ὁ ἄντρας εἶπε· «Τί τρέχει; τί ὥρα εἶναι;». κι ἐκείνη
 τοῦ εἶπε· «Εἶναι ἡ ὥρα 3· τόσο δὲν εἶπες; θέλω κι ἄλλο». κι ἐκεῖνος
 ταυράντισε καὶ «τῆς ἔδωσε καὶ κατάλαβε» μέχρι τὶς 5 π.μ. τῆς ῥήμα-
 ξε ὅλα τ' ἀλεπουδάκια. καὶ κοιμήθηκαν ἀγκαλιὰ μέχρι τὶς 8 τὸ πρωῖ
 κολυμπώντας στὴν εὐτυχία. ἡ ἴδια ἦταν ποὺ ἄλλοτε τοῦ τηλεφώνησε
 10' λεπτὰ πρὶν σχολάσῃ, καὶ τοῦ εἶπε· «Σὲ θέλω πολὺ· σοῦ ἔχω κάτι τί
 τυλιγμένο στὸ βρακί». κι ἐκεῖνος πῆγε καλπάζοντας σὰ δόρκων καὶ
 «τῆς ἔδωσε νὰ καταλάβῃ». ἡ γυναίκα ἦταν ὑπέρακμος, δηλαδή πολὺ
 καυλιάρᾳ· συνήθως οἱ ἄγνες κι ἄθῳες εἶναι πολὺ καυλιάρες (βλ. τὸ
 Λεξικὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης ποὺ ἔγραψα (Α' Κο 19,6). γιὰ τέτοια ἀ-

ντρόγυνα ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει· *Γαμείτωσαν*· γιὰ νὰ εἶναι χαρούμενοι καὶ ἄτρωτοι ἀπὸ τὸ σατανᾶ· διότι πάλι στ' ἀντρόγυνα λέει· *Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους... ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράξῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν (= ἀγαμησίαν) ὑμῶν* (Α΄ Κο 13,6). δηλαδή «Νὰ γαμιέστε χορταστικά, γιὰ νὰ μὴν ἐκμεταλλεύεται ὁ σατανᾶς τὴν ἐξ ἀμελείας ἀγαμησίαν σας καὶ σᾶς πειράξῃ. θωρακιστῆτε λοιπὸν ἐναντίον του μὲ χορταστικὸ γαμήσι. τὸ νόημα τῶν δυὸ αὐτῶν ἐλεγείων τοῦ Ἄσματος εἶναι· «Μέχρι νὰ σουρουπώσῃ, γύρνα πάλι στὰ βυζιά μου (νὰ πάρῃς μιὰ ἀνάσα), κι ἐπαναλαμβάνουμε τὸ παιχνίδι μας. κι ἐσύ πουτσαρᾶς μὲ παλούκι, κι ἐγὼ βυζαροῦ μὲ φαράγγι ἀνάμεσα στὰ βυζιά - βουνά μου».

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δυὸ ἐλεγεία ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὸ 10,10. ἀντὶ *διαπνεύσῃ* ὁ Ἀκύλας ἔχει *κοπάσῃ*· αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο ζωντανὸ σὰν τὴ λέξι τῶν Ἑβδομήκοντα *διαπνεύσῃ* ποὺ σημαίνει *ἐκπνεύσῃ*, «ξεψυχήσῃ». ἀντὶ *κινηθῶσιν* ὁ Σύμμαχος ἔχει *κλιθῶσιν*· αὐτὸ ἐνδέχεται νὰ εἶναι καὶ παρανάγνωσι (*κιν-κλι*)· καὶ τὸ μασοριτικὸ σκεῦσμα ἔχει «φύγουν, ἐξαφανισθοῦν». εἶναι ὅλα σωστά, ἀλλὰ ζωντανώτερο εἶναι τὸ τῶν Ἑβδομήκοντα. σημαδι ὅτι ἡ μέρα τελείωσε εἶναι τὸ ὅτι ἐξαφανίζονται (*ἐκινήθησαν*) οἱ σκιές, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ἔδυσε. αὐτὸ τὸ σημαδι τὸ ἀναφέρει κι ὁ Ἱερεμίας·

...ὅτι κέκλικεν ἡ ἡμέρα,

ὅτι ἐκλείπουσιν αἱ σκιαί τῆς ἐσπέρας. (Ἱε 72,7).

τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου τοῦ Ἄσματος εἶναι· «Μέχρι νὰ σουρουπώσῃ. τὸ *ἀπόστρεψον* σημαίνει «γύρνα πίσω ἀπὸ κεῖ ποὺ πῆγες κι ἐπαιξες καὶ κάλπαξες, γύρνα πάλι στὴν ἀφετηρία σου, στὰ βυζιά μου». εἶπα γιὰ τὸ *δόρκων*, ὅταν ἐρμήνευα τὰ 2,2 καὶ 5,4· εἶναι ἡ μόνη ἀκριβῆς μετάφρασι, «ὁ τράγος τῆς ζαρκάδας». μὲ τὸ δεύτερο ἐλεγεῖο μοιάζουν τὰ 2,8· 5,4· καὶ 10,11· μόνον ἐδῶ ὅμως τὰ ὠραῖα βυζιά τῆς κοπέλλας λέγονται *Ὀρη Κοιλωμάτων*, δηλαδή Βουνά μὲ φαράγγι ἀνάμεσά τους. ὅπως εἶπα τὸ τοπωνύμιον εἶναι πεποιημένο, συμβολικόν· ἐπειδὴ τὰ βυζιά ἔχουν ἀνάμεσά τους καὶ φαράγγι, κοιλάδα, κοίλωμα. ὅπως ἐκεῖνος ὁ πουτσαρᾶς εἶναι ὁ *ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις*, ἔτσι κι αὐτὴ ἡ βυζαροῦ εἶναι ἡ κοπέλλα μὲ τὸ φαράγγι ἀνάμεσα στὰ βυζιά της. ἀντὶ γιὰ τὸ *Κοιλωμάτων* τῶν Ἑβδομήκοντα ὁ ἄνοστος Ἀκύλας ἔχει *Βαθήρ*, ὁ παλαβὸς Σύμμαχος *Βαιθήρ*, ὁ Θεοδοτίων *Ὀρη Θυμαμάτων*, ἢ Ε΄ μετάφρασι *Διχοτομημάτων*, ἢ F΄ μετάφρασι *Ὀρη μαλαβάθρου*, καὶ τὸ μασοριτικὸ τοῦ στριμμένου Ἀκιβὰ *Ὀρη Διακεκομμένα*· τί ἀκριβολόγος βλακεία κι ἀγραμματοσύνη! λές καὶ ἦταν ὅλοι τους φλωροὶ κι ἀναίσθητοι εὐνοῦχοι! λές καί, ὅταν ὁ ῥαββῖνος τοὺς περιέταμε, τὸ ψαλίδι του τοὺς πῆρε λίγο πιὸ βαθειὰ καὶ τοὺς ἔκοψε τ' ἀρχίδια, ἀποκόβοντας καὶ τὸ ἀντίστοιχο κέντρο τοῦ ἐγκεφάλου τους! τὸ *μαλάβαθρον*

εἶναι ἀρωματικό φυτό, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος λέει ὅτι εὐδοκιμοῦσε ὡς αὐτοφυῆς στὴ Συρία, ὁ δὲ Διοσκουρίδης ὅτι τὸ ἄρωμά του ἔμοιαζε μὲ τὸ ἄρωμα τῆς νάρδου¹. ὅλες οἱ μεταφράσεις πού ἀντὶ *Κοιλωμάτων* δίνουν μιὰ λέξι πού σημαίνει ἄρωμα, ὅλες ξεκινοῦν ἀπὸ μιὰ παλιὰ σφαλερῆ γραφῆ τῆς λέξεως στὸ μασοριτικό. τὸ νόημα καὶ τῶν δυὸ ἐλεγείων εἶναι τὸ ἐξῆς. ὅταν τελειώνη ἡ καιρία προῶξι τοῦ ζευγαρώματος, μὲ τὸ στίχο 6, ἡ κοπέλλα παροτρύνει τὸν ἀγαπημένο της νὰ γυρίσῃ στὰ βυζιά της, καὶ νὰ παίξῃ μ' αὐτὰ μέχρι τὸ σούρουπο, μὲ τὴν ἐλπίδα μήπως ἔχουν κι ἄλλο ἓνα γαμήσι. ἀπὸ δῶ, ὅπως κι ἀπὸ τὸ 10,10, καταλαβαίνουμε ὅτι ἔπαιζαν τὰ παιχνίδια τοῦ συζυγικοῦ κρεβατιοῦ τὸ ἀπόγευμα μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, κι ὅταν βράδιαζε, πήγαινε ὁ καθένας στὸ κρεβάτι του γιὰ ὕπνο. κι ἀπὸ ἄλλα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἀλλὰ καὶ τῶν θύραθεν συγγραφέων, Ἑβραίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, μαθαίνουμε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μεγάλοι μονάρχες, ὅπως ὁ Σαλωμών καὶ οἱ Βαβυλώνιοι καὶ Πέρσες καὶ Μακεδόνες βασιλεῖς, τὴ νύχτα στὸ κρεβάτι τους κοιμοῦνταν μόνοι τους γιὰ ἄνεσι κι ἀσφάλεια. ἄλλωστε γιὰ τοὺς ἀρχαίους, πού ἦταν δύσκολος ὁ φωτισμὸς τῆ νύχτα, ἡ μέρα σ' αὐτοὺς πού εἶχαν τίς ἀνέσεις ἦταν χρόνος προτιμότερος γιὰ τὸ γαμήσι τους, διότι δὲν ἔχαναν καὶ τὴν ὀπτικὴ ἀπόλαυσι. ἀπὸ τὸ προῶ μὲχρι τὸ μεσημέρι βασίλευαν, τὸ ἀπόγευμα γαμοῦσαν, καὶ τὸ σούρουπο δειπνοῦσαν καὶ πήγαιναν γιὰ ὕπνο μόνοι τους. δὲν ὑπῆρχε συζυγικὸ κρεβάτι μὲ τὴ σημερινὴ ἔννοια. ὁ ἡγεμόνας μὲ τίς πολλὰς γυναῖκες ἔπρεπε νὰ ἔχη τὸ κρεβάτι τοῦ ὕπνου μόνος του, γιὰ νὰ καλῆ σ' αὐτό, ἂν θέλῃ, ὅποια θέλει, κι ὅποτε θέλει ἢ μποροῦσε νὰ ἔχη κάποιο εἰδικὸ δωμάτιο ὡς *παστάδα*, δηλαδὴ γαμιστρῶνα. ἂν ἤθελε νὰ κοιμᾶται κιόλας μὲ κάποια εὐνοοῦμενη ἀγκαλίτσα, αὐτὸ ἦταν ἐκτὸς προγράμματος, ἔκτακτο.

Ἔτσι ἐξηγοῦνται αὐτὰ πού λέει ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος στὰ δυὸ αὐτὰ ἐλεγεία 7-8.

6

1. Ν *Ἰδοὺ οὗτος ἔστηκεν ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν
παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων, ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων.*

*Νᾶτος! στέκεται πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο μου,
σκύβει νὰ δῆ ἀπὸ τὰ παράθυρα, νὰ δῆ μέσ' ἀπὸ τὸ δικτυωτό.*

Ἡ στροφή αὐτὴ εἶναι ὁλόκληρη ἓνα φλέρτ - καντάδα τοῦ Σαλωμών πρὸς τὴν κοπέλλα, πού γίνεται ὡς γαμοπαιχνίδι. οἱ ἐρωτευμένοι κανταδόροι (*ἐκλεκτοὶ* = ἀγαπητικοί) καὶ οἱ καντάδες (= *ψαλμοὶ* =

πεννιές) ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὠραῖα κι ἀποδεκτὰ κι ἀπολαυστικὰ φαινόμενα στὸν Ἰσραήλ, ὅπως φαίνεται στὸ ἐπίσης θεόνευστο δίστιχο τῶν Θρήνων, ὅπου θρηνεῖται ἢ ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους κατεστραμμένη Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ ἐρήμωσί της καὶ γε ἡ ἐξαφάνισι τῶν κανταδόρων της μὲ τὶς καντάδες τῶν

*Προεσβύται ἀπὸ πύλης κατέπαυσαν,
ἐκλεκτοὶ ἐκ ψαλμῶν αὐτῶν κατέπαυσαν.*

(Θρ 5,14· βλ. καὶ Ἄσ 5,15· 6,10).

βουβάθηκαν δηλαδή καὶ οἱ σοφοὶ δημογέροντες, ποὺ συνεδρίαζαν στὶς ἀγορὲς τῶν *πυλῶν*, καὶ οἱ ἐρωτευμένοι κανταδόροι, ποὺ χτυποῦσαν πεννιές (= *ψαλμοὺς*) κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς ἀγαπημένης των. κλαίει ὁ προφήτης καὶ γιὰ τὶς δυὸ αὐτὲς ὁμορφιὲς τοῦ Ἰσραήλ. ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ γαμοπαιχνίδι τοῦ βασιλιᾶ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κάνη καντάδες σὰν τ' ἄλλα ἐρωτευμένα παλληκάρια, γίνεται σὰ μιὰ καντάδα περιστεριῶν. παρακάτω, στὴ στροφή 13, ὁ Σαλωμὼν κάνει στὴν κοπέλλα ποὺ ἀγαπάει ἄλλη μιὰ καντάδα τοῦ ἐξειδικευμένου εἶδους καντάδας, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸ ἔλεγαν *παρακλαυσίθυρον*. τὴν ἔδω σ' αὐτὴ τὴν καντάδα οἱ δυὸ τους παρουσιάζονται σὰ δυὸ ἀγριοπερίστερα - δεκαοχτοῦρες, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ θηλυκὸ εἶναι μέσα στὴ φωλιά του, στὸ σπίτι της, καὶ τὸ ἀρσενικό, ὁ γούργουρας, ποὺ φωνάζει - κελαηδεῖ *ἑδέκα-ὄχτώ*· καλώνοντας τὴ θηλυκὴ καὶ προσπαθώντας νὰ τὴ βγάλῃ ἔξω γιὰ γαμήσι· «διότι εἶναι πιά ἄνοιξι· τὴν καλεῖ νὰ συναντηθοῦν σὲ μιὰ τρύπα τοῦ βράχου, ὅπου εἶναι ἡ δικὴ του φωλιά, γιὰ νὰ τὴν κανονίσῃ ἐκεῖ· διότι τὰ περιστέρια φωλιάζουν σὲ τέτοιες τρύπες. παντοῦ δὲ στὸ Ἄσμα, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ περιστέρια, ἐννοοῦνται αὐτὰ τὰ κομψὰ καὶ χαριτωμένα ἀγριοπερίστερα, οἱ δεκαοχτοῦρες. στὴν Παλαιστίνη μάλιστα ὑπάρχει μιὰ ἐντόπια παραλλαγή πολὺ ὠραία, ἢ λεγόμενη «ἀγρία περιστερὰ τῆς Παλαιστίνης», καὶ ἀκριβῶς αὐτὴν ἔχουν ὑπ' ὄψιν στὸ παιχνίδι τους ὁ Σαλωμὼν καὶ ἡ ποιήτρια κοπέλλα τοῦ Ἄσματος.

Τὸ *Ἰδοὺ οὗτος* εἶναι μιὰ αὐθόρμητη ἀναφώνησι τῆς κοπέλλας, μόλις βλέπει ἀπὸ μακριὰ τὸν ἀγαπημένο της, τὸν λεγόμενό της· γι' αὐτὴν εἶναι *οὗτος· ὁ αὐτός της· ὁ ἀπαυτός της*, ποὺ τὴν *ἀπαυτώνει*, ποὺ *γυρεύει* νὰ παίξῃ μὲ τὸ *ἀπαυτό της*, νὰ τῆς τὸ περιποιηθῇ. δὲν χρειάζεται ἄλλος προσδιορισμός. *ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν*· ἐννοεῖ τὸν τοῖχο τοῦ «σπιτιοῦ της»· τὴ φωλιά της. σὰ νὰ μὴν παντρεύτηκαν ἀκόμη· ὅχι ὅτι βρῖσκεται στὸ χρονοὶ τὸν πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ σενάριο τοῦ γαμοπαιχνιδιοῦ, ἢ ποιητικὴ σφαῖρα μέσα στὴν ὁποία κινεῖται τὸ γεγονός· μᾶς ξαναφέρει συνεχῶς στὴν πρώτη ἀρχή. μιλάει γιὰ τοῖχο σπιτιοῦ, γιὰτὶ δὲν ἄρχισε ἀκόμη ἡ ἀλληγορία· πρῶτα θὰ περιγραφῆ τὸ σπίτι κι ἔπειτα θὰ φανῆ σὰ φωλιά τῆς θηλυκῆς

δεκαοχτούρας, μόλις θ' ἀρχίσῃ νὰ κελαηδάῃ ὁ ἀρσενικός ἀπ' ἔξω, ἐννοώντας «Ἔλα! σὲ θέλω!». *παρακίπτω* σημαίνει «σκύβω νὰ δῶ», «πλησιάζω τὸ κεφάλι μου στὸ παράθυρο νὰ δῶ ἀπ' ἔξω μέσα» ἢ «προβάλλω τὸ κεφάλι μου στὸ παράθυρο νὰ δῶ ἔξω»· καὶ τώρα στὴ λαϊκὴ γλῶσσα τοῦ χωριοῦ μου λέγεται *παρασκύβω*. στὴ Γένεσι λέει: *Παρακύψας ἀβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς Γεράρων διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε τὸν Ἰσαὰκ παίζοντα μετὰ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ* (ἔπαιζαν ἓνα γαμοπαιχνίδι τους)· εἶναι μὲ τὴν πρώτη σημασία. καὶ στοὺς Κριτάς: *Διὰ τῆς θυρίδος παρέκνυψεν ἡ μήτηρ Σισάρα ἐκτὸς τοῦ τοξικοῦ*· εἶναι μὲ τὴν δεύτερη σημασία. ἐδῶ στὸ ἐρμηνευόμενο ἐλεγείο εἶναι μὲ τὴν πρώτη σημασία. ὁ Σαλωμών, πού στέκεται ἀπ' ἔξω, σκύβει στὰ παράθυρα νὰ δῇ μέσα τὴν κοπέλλα. πολιορκεῖ τὸ σπίτι - φωλιὰ τῆς θηλυκῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ κυττάξῃ μέσα. *θυρίδες* εἶναι τὰ παράθυρα. τὸ *ἐκκίπτω* εἶναι ἐδῶ συνώνυμο μὲ τὸ *παρακίπτω*¹.

Διὰ τῶν δικτύων ἔχουν μαζὶ μὲ τὴν μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ οἱ Σύμμαχος, Θεοδοτίων, καὶ Ε' μετάφρασι· ὁ Ἀκύλας ἔχει *διὰ τῶν δικτυωτῶν*· εἶναι τὸ ἴδιο. καὶ οἱ Χριστιανικὲς μεταφράσεις συμφωνοῦν· ἢ λατινικὴ *vulgata* τοῦ Ἰουδαίου Βαρανίνα ἢ γλωσσικῶς μόνο σουλουπωμένη (*stylus*) ἀπὸ τὸ μοναχὸ Ἰερώνυμο ἔχει «ἀπὸ τὰ κάγκελλα» (*per cancellos*), ἐννοώντας πάλι τὸ ἴδιο. *δικτυωτὸν* ἀναφέρεται καὶ στὸ βιβλίον Βασιλείς: *Ἔπεσεν Ὀχοζίας διὰ τοῦ δικτυωτοῦ τοῦ ἐν τῷ ὑπερώῳ αὐτοῦ τῷ ἐν Σαμαρείᾳ καὶ ἠρώστησεν*². καὶ ἡ Σούμμα γράφει: *Δικτυωτὴ· καγκελωτὴ*. αὐτὸ τὸ *δίκτυον* ἢ *δικτυωτὸν* εἶναι ἐκεῖνο πού τώρα λέγεται καὶ *καφάσι*, ἓνα πλέγμα ἀπὸ ξύλινα πηχάκια πού χρησιμοποιεῖται ἀντὶ γιὰ τζάμι ἢ παντζιούρι ἢ καὶ κάγκελλο. ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ῥομβοειδεῖς τρυπες τοῦ πλέγματος (τὸ ὁποῖο εἶναι συναρμολογημένο μὲ ἐντορμία καὶ ὄχι μὲ πλοκή, ἀλλὰ καταχρηστικῶς τὸ λέω πλέγμα) βλέπει κανεὶς εὐκόλα ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω καὶ δύσκολα ἢ καθόλου ἀπ' ἔξω πρὸς τὰ μέσα· ἀπὸ μακριὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ δῇ· βλέπει κάπως ὅταν κολλήσῃ τὸ πρόσωπό του στὸ πλέγμα. αὐτὸ τὸ *δίκτυον*, προτοῦ ἐφευρεθοῦν τὰ τζάμια, ἔφραζε τὸ παράθυρο τὸ καλοκαίρι, ἐπιτρέποντας νὰ μπῆ μέσα τὸ φῶς καὶ ὁ ἀέρας, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ ὄρασι τῶν ἀπ' ἔξω· ἦταν κουρτίνα καὶ τζάμι καὶ παντζιούρι. τὸ χειμῶνα γιὰ τζάμια οἱ ἀρχαῖοι χρησιμοποιοῦσαν λαδομένη περγαμηνή, ἀλλὰ βέβαια σὲ χρόνια πολὺ μεταγενέστερα ἀπὸ τὸν Σαλωμών· ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν χιλιετίας. σήμερον χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη αὐτὰ τὰ *δίκτυα* ἢ *καφάσια*, γιὰ νὰ φράξουν τὸ γυναικωνίτη τῶν ναῶν ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο χῶρο τους· βρῖσκει κανεὶς τέτοια στὰ χωριὰ Ἀχλάδα καὶ Ἁγιο Γερμανὸ Φλωρίνης καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα τῆς Μακεδονίας. ὑπῆρχαν καὶ στὸν παλιὸ ναὸ τοῦ χωριοῦ μου (Τερπνῆς Σερρῶν).

2. Ν Ἀποκρίνεται ὁ ἀδελφιδός μου καὶ λέγει μοι

Φωνάζει ὁ ἀγαπημένος μου καὶ μοῦ λέει

Τὸ ἀποκρίνομαι στὴν Π. Διαθήκη δὲν σημαίνει ὅπωςδήποτε «ἀπαντῶ»· σημαίνει καὶ ἀπλῶς «ἀνοίγω τὸ στόμα μου καὶ μιλῶ», «ἀρχίζω νὰ μιλῶ»¹. ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ ἀλληγορία τῆς στροφῆς· εἶναι τὸ κελάδημα ποὺ κάνει ὁ γούργουρας, ἡ ἀρσενικὴ δεκαοχτούρα, καλώντας ἔξω κοντὰ του τὴ θηλυκὴ δεκαοχτούρα του. θεωρῶ πιθανὸ ὅτι τὸ ποιητικὸ μέτρο καὶ τὸ μέλος τῆς στροφῆς αὐτῆς ἦταν μίμησι τῆς φωνῆς τῆς ἀρσενικῆς δεκαοχτούρας.

3. Σ Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου,
καλή μου, περισσότερά μου·

*Σήκω, ἔλα, ταίρι μου,
καλή μου, περισσότερά μου·*

Αὐτὸ τὸ ἔλεγχο ἐπαναλαμβάνεται ἄλλη μιὰ φορὰ σ' αὐτὴ τὴ στροφή καὶ εἶναι τὸ κυριώτερο· εἶναι κάτι σὰν ἐπωδός (ῥεφραίν). τί σημαίνει *ἡ πλησίον μου* καὶ πῶς χρησιμοποιεῖται ἐξήγησα στὸ 3,7. *καλή μου* τὴν προσφωνεῖ δύο φορές πάλι σ' αὐτὸ τὸ ῥεφραίν· σημαίνει ὅ,τι καὶ μέχρι σήμερα στὰ δημοτικὰ τραγούδια «ἡ καλή του», «ὁ καλός της», ἡ ὁμορφὴ ποὺ τὸν αἰχμαλώτισε, ὁ ὁμορφος ποὺ τὴν αἰχμαλώτισε. τὰ περισσότερα εἶναι πουλιὰ ποὺ ζοῦν ὡς μόνιμα ζευγάρια· πιστά, χαριτωμένα, ἀθῶα· εἶναι ἡ ἐπικρατέστερη παρομοίωσι τῶν δυὸ ἀγαπημένων μέσα στὸ Ἄσμα. τὸ ἴδιο σύμβολο χρησιμοποιεῖται καὶ στὰ σημερινὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης τῶν δύο φύλων, ἂν καὶ σ' αὐτά, νομίζω, ἐπικρατεῖ ἡ πέρδικα·

*Νᾶν' ἡ νύφη περδικούλα, ἄσπρη σὰν περισσότερούλα·
ἢ Ἐπήραμε τὴν πέρδικα τὴν πενταπλουτισμένη·
ἢ Μιὰ περδικούλα ξέβγαινε ἀπ' τὸ λουτρό λουσομένη.*

4. Ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρήλθεν,
ὁ ὑετός ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῶ.

*Γιατὶ νά! ὁ χειμῶνας πέρασε,
ἡ βροχὴ ἔφυγε, ἀποτραβήχτηκε.*

Χειμῶν ἐδῶ εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ χειμῶνος· αὐτὸ ποὺ λέμε καὶ τώρα ἔτσι. μιλάει γιὰ ὑετόν (βροχὴ) καὶ ὄχι γιὰ χιόνια, ἐπειδὴ στὴν Παλαιστίνη τὸ χιόνι εἶναι φαινόμενο σπάνιο. τὸ ἐπορεύθη ἑαυτῶ εἶναι μιὰ ἐβραϊζουσα ἔκφρασι ποὺ ἀνευρίσκεται μόνον στὸ Ἄσμα· μᾶλλον ἀρχαϊκὴ· δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονοῦμε ὅτι τὸ Ἄσμα εἶναι κείμενο ἀρ-

χαιότερο ἀπὸ τὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη. στὸ 10,11 λέγεται *πορεύσομαι ἔμαν- τῶ μὲ τῆ σημασία «θὰ πάω μόνος μου», «θὰ πάω ἰδιαίτερα», «θ' ἀπο- μονωθῶ», «θ' ἀποτραβηχτῶ». μόνο γιὰ τὴ σύνταξι καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἔν- νοια τῆς λέξεως πὺ εἶναι σὲ δοτικὴ παράλληλο χωρίο εἶναι τὸ 19,6 *πορευόμενος τῶ ἀδελφιδῶ μου*, τὸ ὁποῖο σημαίνει «πὺ τοῦρχεται τοῦ ἀγαπημένου μου», «πὺ τοῦ εἶναι». ἐδῶ ἡ ἔκφρασι *ἐπορεύθη ἑαν- τῶ* σημαίνει καὶ «πῆγε στὴ φωλιά του», «πάει στὸ καλό του». ἀπὸ δῶ καὶ κάτω ὁ Σαλωμών ἀραδιάζει πολλὰ σημάδια τοῦ καιροῦ, πὺ δει- χνουν ὅτι ὁ χειμῶνας πέρασε καὶ τὸ καλοκαίρι ζυγώνει ἢ καταφθά- νει. μ' αὐτὸν τὸν τρόπο πείθει τὴν περιστέρα του νὰ βγῆ ἢ ἄνοιξι εἶ- ναι ὁ καιρὸς τοῦ ζευγαρώματος φυτῶν καὶ ζῶων· γαμέται ὅλος ὁ κό- σμος. παρόμοιοι στίχοι συναντῶνται καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν χρόνων μας.*

Λιώσαν τὰ χιόνια, λιώσανε, κι ἐμεῖς δὲν ἀνταμώσαμε.

ἢ *Τὰ χιόνια τάλιωσε ἡ βροχή, κι ἐγὼ κοιμᾶμαι μοναχῆ.*

Τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου εἶναι ἀλληγορικό. τὸ χειμῶνα τὰ φυτὰ δὲν ὑπάρχουν καὶ τὰ δέντρα εἶναι γυμνά ἀπὸ φύλλωμα, γυμνά ξύλα καὶ τσάκνα, χωρὶς φύλλα καὶ λουλούδια. αὐτὰ στὴν Παλαιστίνη βέ- βαια, στὸ ὑποτροπικὸ κλίμα τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχουν πεῦκα, κυπα- ρίσσια, καὶ πουρνάρια κι ἄλλα ἀειθαλῆ φυτὰ. καὶ γιὰ τὴν κοπέλλα τέτοιος χειμῶνας εἶναι ἡ ἀνώριμη ἡλικία, στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχουν βυζιά μουνότριχες περίοδος καὶ σεξουαλικὴ κάψα· ἡ ἄνοιξι μὲ τὰ φύλλα αὐτὰ καὶ τὰ λουλούδια ἀρχίζει μετὰ τὰ δώδεκα χρόνια της. εἶ- ναι σὰ νὰ λέη ὁ βαρβᾶτος γούργουρας Σαλωμών στὴ δεκαοχτούρα του· «Κοπελλάρα μου, μπῆκες πιά στὴν ἄνοιξι· ἔχεις πιά βυζιά καὶ μουνότριχες καὶ καῦλες· καιρὸς νὰ σὲ γαμήσω».

5. *Τὰ ἄνθη ὄφθη ἐν τῇ γῆ,*

καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακε.

Τὰ λουλούδια φάνηκαν στὴ γῆ,

ὁ καιρὸς τοῦ θέρους ἔφτασε.

Ἄντι γιὰ *καιρὸς τῆς τομῆς* οἱ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος μεταφρά- ζουν *καιρὸς τῆς κλαδέσεως*. *τομῆ* λέγεται στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ τὸ κλάδεμα κι ὁ θερισμὸς καὶ κάθε κοπὴ φυτῶν ἐξ ἴσου¹. αὐτὸ φαίνε- ται καὶ στὴ λέξι *ρίζοτόμος*. *ρίζοτόμος* στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λέγεται ὁ φαρμακοποιός, πὺ τότε ἡ δουλειά του ἦταν τὴν ἄνοιξι καὶ τὸ κα- λοκαίρι νὰ ψάχνη στὴν ὑπαιθρο νὰ βρῖσκη καὶ νὰ κόβη (νὰ *τέμνη*) διάφορα θεραπευτικὰ βότανα (*ρίζας*) γιὰ νὰ δίνη στοὺς γιατροὺς καὶ στοὺς ἀρρώστους. τὰ φάρμακα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦταν 999% φυ- τικά· σπανίως ἦταν ζωϊκά, καὶ σπανιώτατα ἀνόργανα. βέβαια λεκτι-

κὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ μεταφράσῃ τὴ λέξι *τομή* ὅπως θέλει, πραγματολογικῶς ὅμως δεσμεύεται νὰ ἐξηγήσῃ ὅπως ἐξηγῶ ἐδῶ. τὴν ἀνοιξιὴ *τομή* ποὺ περιμένουμε εἶναι ὁ θερισμὸς τῶν σιτηρῶν καὶ τῶν ὀσπρίων καὶ ἡ περισυλλογὴ τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. τὸ κλάδεμα γίνεται κατὰ τὸν πιὸ νεκρὸ γιὰ τὴ χλωρίδα καιρὸ, Δεκέμβριο - Φεβρουάριο, ὅταν οἱ χυμοὶ τῶν δέντρων ἔχουν ἀποτραβηχθῆ ἀπὸ τ' ἀκροκλώναρα· οὐδέποτε τὴν ἀνοιξι, Μάρτιο καὶ ἐξῆς, οὔτε καὶ τὸ φθινόπωρο, Σεπτέμβριο - Νοέμβριο. ἐδῶ λοιπὸν *τομή* εἶναι ὁ θερισμὸς ἢ τὸ νὰ βρῆ νὰ κόψῃ καὶ νὰ συλλέξῃ κανεὶς βότανα καὶ λουλούδια. ἐρμηνευτικῶς θὰ ἔλεγα ὅτι ὡς *τομή* ἐδῶ ἐννοεῖται ἡ διακόρευσι τῆς κοπέλλας. καὶ πάλι ὁ γούργουρας Σαλωμῶν ἐννοεῖ καὶ εἰδοποιεῖ τὴν δεκαοχτούρα κοπέλλα ὅτι τὴ θέλει γιὰ νὰ τὴ γαμήσῃ. τῆς ζητάει νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ φωλιά της, γιὰ νὰ τὴ γαμήσῃ.

6. *Φωνὴ τοῦ τρυγόνου ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν.*

Ἡ φωνὴ τοῦ τρυγόνου ἀκούστηκε στὴ χώρα μας.

Ἄλλο δεῖγμα τῆς ἀνοίξεως ἡ *φωνὴ τοῦ τρυγόνου*, τὸ *τούρ τούρ* ἢ *τροῦ τρού* ποὺ κάνει, καὶ γι' αὐτὸ λέγεται ἐλληνιστὶ *τρυγών*, ἐβραϊστὶ *τυρ*, λατινιστὶ *turtur*, νεοελληνιστὶ *τρυγὸνα* ἢ *τουρτούρα*, καὶ γαλλιστὶ γερμανιστὶ ἀγγλιστὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ περιέχει πάντοτε τὴν ἐτυμολογικῶς βασικὴ καὶ παραγωγικὴ συλλαβὴ *tur* πάντοτε ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ πτηνοῦ αὐτοῦ, ποὺ εἶναι καὶ συγγενέστατο μὲ τὰ περιστέρια καὶ τὶς δεκαοχτούρες. καὶ τῶν δυὸ πτηνῶν περιστεριοῦ καὶ τρυγονιοῦ ἡ φωνὴ εἶναι σεξουαλικὴ κλῆσι τοῦ ἀρσενικοῦ πρὸς τὸ θηλυκό· καὶ τὰ θηλυκὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ φωνὴ ἐντοπίζουσι τὸν ἀρσενικὸ καὶ πηγαίνουν κοντὰ του γιὰ νὰ γαμηθοῦν. τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς ὠρισμένων πουλιῶν καὶ ζώων δείχνει γιὰ τοὺς ἀγρότες ὠρισμένους καιροὺς τοῦ ἔτους ἢ ὠρισμένες ὥρες τοῦ ἡμερονοκτίου, ὅπως τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ. ὑπάρχουν πολλοὶ σχετικοὶ δημοτικοὶ στίχοι καὶ παροιμίαι, σὰν τὰ ἐξῆς.

Μὴ σὲ γελάσῃ ὁ βάτραχος, μηδὲ τὸ χελιδόνι,

ἂν δὲν λαλήσῃ ὁ τζίτζικας, δὲν εἶναι καλοκαίρι.

ἢ *Παίρνουν κι ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ κι οἱ κάμποι λουλουδίζουν,*

ἦρθαν πουλιὰ τῆς ἀνοιξῆς, ἦρθαν τὰ χελιδόνια.

ἢ *Λάλησε κοῦκε μ' ἰάλησε*

ἢ ἡ πεζὴ παροιμία· *Ἐνας κοῦκος δὲν φέρνει τὴν ἀνοιξι.*

Τὸ νόημα εἶναι· «Κοπέλλα μου ὠρίμασες, κάνεις γιὰ γαμήσι· διότι ὁ ἀρσενικὸς σὲ λιμπίζεται, ἐνδιαφέρεται γιὰ σένα, σοῦ κάνει καντάδα, λαχταράει νὰ σὲ γαμήσῃ». τὸ *ἀκουτίζω*, ὄημα ποὺ ἰδιάζει στοὺς Ἑβδομήκοντα, σημαίνει «λέω»· ἀκριβέστερα «κάνω κάποιον νὰ μ' ἀ-

κούση»¹. μ' ἄλλα λόγια τῆς κελαηδάει· «Ἐβγα νὰ δῶ τὴ μορφὴ σου κι ἀνταποκρίσου καὶ σὺ στὸ κελάηδημά μου».

7. *Ἡ συκὴ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς.*

Ἡ συκιά ἔβγαλε τὰ συκάκια της.

Ἡ συκιά εἶναι δέντρο δίοικο, δηλαδή ἄλλο εἶναι τὸ θηλυκὸ δέντρο κι ἄλλο τὸ ἀρσενικό. θηλυκὸ εἶναι πάντοτε αὐτὸ ποὺ λέγεται *συκὴ* ἢ *συκιά* καὶ οἱ καρποὶ του *σῦκα*· τὸ ἀρσενικό ὅμως ὀμηριστὶ ἤδη καὶ ἀρχαιοελληνιστὶ λέγεται *ἐρινεός* ἢ *τράγος* καὶ νεοελληνιστὶ λέγεται *ὄρνιός* ἢ *ἀρσενικὴ συκιά* καὶ τὰ «σῦκα» τῆς *ὄλυνθοι* τόσο στὴν ἀρχαία ὅσο καὶ στὴ σημερινὴ ἑλληνικὴ, στὴν ὁποία λέγονται καὶ *ἀρσενικά σῦκα*. αὐτοὶ οἱ *ὄλυνθοι*, ἀφοῦ δώσουν τὴ γῦρι τους, ὅπως τὴ δίνουν τέλος πάντων, μόνο μὲ τὸ ἔντομο *ψῆνα*, κιτρινίζουν καὶ πέφτουν. τὸ φαινόμενο τῆς πτώσεως τῶν ὀλύνθων μαζί μὲ τὸ φαινόμενο τῆς πτώσεως τῶν *διαπτόντων ἀστέρων* στὴν Ἀποκάλυψι χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν παρομοίωσι τῆς πτώσεως σημαινόντων διδασκάλων τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὴν ἀχρίστιανη κι ἁμαρτωλὴ καὶ κακόδοξη¹. ἐδῶ ἡ λέξι *ὄλυνθοι* λαμβάνεται ὡς παρομοίωσι ὄχι γιὰ τὴ σεξουαλικὴ τῆς ιδιότητα, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀντικειμένου. οἱ *ὄλυνθοι* μοιάζουν μὲ τὰ βυζάκια τῆς κοπέλλας ποὺ μόλις ἀρχίζει νὰ μπαίνει στὴν ἐφηβεία. ὡς ἀνώριμο παιδί ἢ κοπελλίτσα δὲν ἔχει βυζιά, κι ὁ χῶρος τους εἶναι ἰσόπεδος μὲ τὸ λοιπὸ σῶμα, κι ἔχει θηλές ποὺ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τίς θηλές τῶν ἀρρένων. κι ὅταν μὲ τὴν εἴσοδό τῆς στὴν ἐφηβεία ἀρχίζουν τὰ βυζιά της νὰ φουσκώνουν, μοιάζουν μὲ ἀνώριμους *ὀλύνθους*. οἱ χωριάτες σὰν ἐμένα μὲ καταλαβαίνουν ἀμέσως. κι ὅταν τὰ βυζιά τῆς μικρῆς ἐφήβου φουσκώνουν καὶ γίνονται σὰν *ὄλυνθοι*, τότε ἀρχίζει νὰ ἐρεθίζεται καὶ νὰ ἔλκεται ὁ ἄντρας ἀπὸ τὰ τέτοια βυζιά της. ἡ κοπέλλα πρῶτα εἶναι μὴ ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὸν ἄντρα, ἀλλὰ μετὰ τὸ φούσκωμα τῶν θηλῶν καὶ τῶν βυζιῶν ὀλοκλήρων ὁ ἄντρας ἀρχίζει νὰ ἐνδιαφέρεται πλέον γι' αὐτὴν καὶ νὰ θέλῃ νὰ τὴ γαμήσῃ. ἐδῶ ὁ Σαλωμών - γούργουρας λέει στὴν κοπέλλα - περιστέρα· «Τὰ βυζιά σου ξεπετάχτηκαν· εἶσαι γυναίκα· ἔλα νὰ σὲ γαμήσω».

8. *Αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμὴν.*

Οἱ κληματαριῆς λουλουδιάζουν, μοσχοβόλησαν.

«Τὸ μουνὶ σου ἔγινε ἀνθοστάφυλο· ἔβγαλε μουνότριχες· μοσχοβολάει μουνίλα». αὐτὸ ἀκριβῶς ἐννοεῖ ὁ Σαλωμών. πρῶτα ἦταν μόνο μιὰ τρῦπα γιὰ τὸ κατοῦρημα· τώρα ὅμως ἔγινε μουνὶ - λουλούδι· ὅ,τι

πρέπει για γαμήσι. και οί θηλές άλλωστε πρὸ τῆς ἐφηβείας ἦταν για ἄλλο σκοπὸ μὴ σεξουαλικό, μὴ γενετήσιο· για κείνον τὸ σκοπὸ ὑπῆρχαν πρῶτα στὸ κοριτσάκι, για κείνον μόνο ὑπάρχουν και στὸν ἄντρα. τόσο οί θηλές και στὰ δύο φύλα ὅσο και οί μὴ σεξουαλικές στύσεις τοῦ πούτσου, ἰδίως κατά τὸν ὕπνο, ἔχουν και μὴ σεξουαλικὸ λειτουργήμα. γνώρισα ἀνθρώπους πού ὠμολογοῦσαν ὅτι δὲν εἶχαν ποτέ τους καμμία στύσι, οὔτε μὴ σεξουαλική, κι ἐν τέλει διέγνωσα ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ ἄγαμοι, ἦταν και φρενοβλαβεῖς και ἀνήθικοι. εἶμαι βέβαιος ὅτι τόσο οί θηλές τῶν γυναικῶν και τῶν ἀντρῶν ὅσο και ἡ στύσι τῶν ἀντρῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τῆ σεξουαλική τους και γενετήσια λειτουργία ἔχουν και ἄλλες μὴ σεξουαλικές λειτουργίες ἄκρως ἀπαραίτητες για τὴν ψυχική και σωματική ἰσορροπία τῶν ἀνθρώπων. και ὅσοι ἀνθρωποι δὲν τὰ ἔχουν αὐτά, εἶναι φρενοβλαβεῖς και ἀνισόρροποι, ἢ, ἐνδεχομένως μόνο, και κακοήθεις και ἀνήθικοι. ἡ πιὸ ἀπτή κι ἀναντίρρητη ἀπόδειξι εἶναι ὅτι οί παρὰ τῆ θέλησί τους εὐνοῦχοι, ἢ και οί μὲ τῆ θέλησί τους εὐνοῦχοι ὅπως ὁ Ὀριγένης, δὲν ἔχουν ποτέ γένεια, κι ἔχουν ὑπερβολικὸ ὑποδόριο λίπος, γυναικίους γοφούς, και γυναικῶδη φωνή, ἀκόμη και χωρὶς νὰ εἶναι στὸ φρόνημα θηλυπρεπεῖς.

Τὸ σπούδασα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅταν ἔγραφα τὸ σύγγραμμά μου «Ἐκφυλοι», δηλαδή αὐτοὶ πού βγήκαν ἀπὸ τὸ φύλο τους, για νὰ γίνουν τοῦ ἄλλου φύλου, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσουν, ἀλλ' ἔγιναν μόνο κίναῖδοι και λεσβίες· τὰ κύτταρά τους ὅλα, ἀκόμη και τῶν τριχῶν και τῶν ὀνύχων τους εἶναι ἰσοβίως τοῦ ἀρχικοῦ τους φύλου. ἡ θηλυπρέπειά τους ὀφείλεται σ' ἓναν πολὺ κρυπτόμενο και ἄγριο νηπιακὸ φθόνο πρὸς τὸ ἐπόμενο ἀδερφάκι τους, πού ἦταν τοῦ ἄλλου φύλου.

Ἐπανέρχομαι ὅμως στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος.

9. *Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου,
καλή μου, περιστερά μου.*

*Σήκω, ἔλα, ταίρι μου,
καλή μου περιστέρα μου.*

Ἐπανάληψι τοῦ ἐλεγείου 3· ῥεφραίν.

10. *Δεῦρο σεαυτῆ, περιστερά μου, ἐν σκέπη τῆς πέτρας
ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος.*

*Ἐλα, περιστέρα μου, στὴ φωλιά τοῦ βράχου,
δίπλα στὸ κάστρο.*

Τῆς κλείνει ῥαντεβού· για νὰ τῆ γαμήση. εἶναι ἡ μοναδική στὴ

Βίβλο χρησι τῆς λέξεως *σκέπη* γιὰ δήλωσι φωλιάς ἀγρίων πτηνῶν καὶ ζώων γενικῶς. ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλές ἄλλες συνώνυμες, ὅπως ἡ λέξι *μάνδραι* γιὰ *τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ* στὸν πανόμορφο ψαλμὸ τοῦ Δαυΐδ 103 (στίχ. 24) τὸν λεγόμενον καὶ *προοιμακόν*. ἡ φωλιά τοῦ ἀγρίου περιστεριοῦ –διότι τὸ ἀγριο ἐννοεῖται– εἶναι, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω, μὰ τρυπα στὸ βράχο, ὅπως τοῦ μελισσοφάγου εἶναι τρυπα σὲ ἀπόκρημνα χῶματα καὶ τοῦ ξυλοφάγου τρυπα σὲ κορμὸ δέντρο. αὐτὸ τὸ ξέρουν βέβαια ὅλοι ὅσοι ὡς χωριάτες γνώρισαν τὴν ὑπαιθρο, ἀλλὰ τὸ λέν καὶ τ' ἀρχαῖα κείμενα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουν τὴν φωλιά τοῦ περιστεριοῦ *βόθυνον* ἢ *χηραμόν*. *χηραμός* δὲ λέγεται κυρίως ἡ τρυπα τοῦ φιδιοῦ στὸ χῶμα. λέει λοιπὸν ὁ Ἱερεμίας: *Κατέλιπον τὰς πόλεις καὶ ὤκησαν ἐν πέτραις οἱ κατοικοῦντες Μωάβ, ἐγενήθησαν ὥσπερ περιστεραι νοσεύουσαι ἐν πέτραις στόματι βοθύνου*¹. καὶ ὁ Ὅμηρος:

*Δακρυόεσσα δ' ὑπαιθα θεὰ φύγεν ὥς τε πέλεια,
ἢ ῥά θ' ὑπ' Ἴρηκος κοίλῃν εἰσέπτατο πέτρην,
χηραμόν*².

(= Δακρυομένη ἔφυγε ἡ θεὰ χαμηλοπετώντας σὰ δεκαοχτούρα, ποὺ κυνηγημένη ἀπὸ γεράκι χώνεται μέσα σὲ κοῖλο βράχο, σὲ τρυπα). ἂν καὶ δὲν φαίνεται μὲ τὴν πρώτη ματιά, ὅμως τέτοιες ἀκριβῶς φωλιές ὀρνέων ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, ἐκεῖ πού παρομοιάζει τὰ ἔθνη μὲ ὄρνεα καὶ λέει: *Καὶ κατέβησαν ἀπὸ τῆς σκέπης αὐτῶν πάντες οἱ λαοὶ τῶν ἐθνῶν καὶ ἠδάφισαν αὐτόν*³. τὴ φράσι *ἐν σκέπη τῆς πέτρας* ὁ Σύμμαχος τὴ μεταφράζει *ἔσω τῆς ἐξοχῆς τῆς πέτρας*: φαντάζεται τὸ βράχο νὰ ἔχη μιὰ προεξοχή σὰ γείσωμα. τὸ μασοριτικὸ στὴ θέσι τῆς λέξεως *σκέπη* ἔχει μιὰ λέξι πού σημαίνει *σχισμαί*, οἱ δὲ ῥαββῖνος Βαρανίνα καὶ Ἱερώνυμος στὴ λατινικὴ βουλγάτα τους ἔχουν *in foraminibus petrae* (= *στὶς τρυπες τοῦ βράχου*). ἐπειδὴ ὁ Βάμβας καὶ ὁ Γιαννακόπουλος παραλείπουν τελείως τὴ λέξι, τὴν παραλείπουν καὶ 11 βαρυσήμαντοι καὶ βαρυσβραβευμένοι λογοτέχνες πού κάνουν σκαλωμαρία σ' αὐτούς: διότι *οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ οὐκ ἂν μάθοις παρὰ τοῦ μὴ ξέροντος*. τέλος ὁ Ἀλεξανδρινὸς πλαστογράφος τοῦ σκευάσματος *Λέξις Ἐλιούς*, τὸ ὁποῖο τσονταρίστηκε πρὸς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου «Ἰώβ», ἔχει τὴ φράσι *Εἰσῆλθε δὲ θηρία ὑπὸ τὴν σκέπην*⁴ χρησιμοποιώντας αὐτὴ τὴ λέξι τῶν Ἑβδομήκοντα ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο τοῦ Ἄσματος. καὶ νομίζω ὅτι ἄλλο εἶναι νὰ ἐννοῆς ὅτι ἡ *σκέπη* τῶν περιστεριῶν εἶναι συνήθως μιὰ τρυπα ὅπου αὐτὰ φωλιάζουν, καὶ ἄλλο νὰ χώνης τὸ σωστὸ αὐτὸ ἐρμήνευμα ἢ μετάφρασμα στὸ ἀρχαῖο κείμενο τῆς Βίβλου: τὸ δὲ νὰ τὸ παραλείπης ἐπειδὴ δὲν τὸ καταλαβαίνεις, ὅπως λ.χ. παρέλειψαν κάποιοι ἀμαθεῖς τσαρλατάνοι «μεταφρασταί» τὸ δοτικοφανές ἐπίρρημα *πυγμῆ* στὸ Μρ 29,3, εἶναι τὸ χει-

ρότερο. ἡ μετοχή *ἐχόμενα* χρησιμοποιεῖται πολλές φορές στους Ἑβδομήκοντα, καὶ μόνο σ' αὐτούς, ὡς ἄκλιτο τοπικὸ ἐπίρρημα ποῦ σημαίνει *δίπλα, πάνω, κολλητά, ἐφαπτόμενα*. ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴ εἶναι ἀπὸ τὴς ἀρχαιότερες νεοελληνικὲς λέξεις⁵. *προτείχισμα*, ὅπως δείχνει καὶ ἡ ἑτυμολογία τῆς λέξεως, εἶναι κατ' ἀρχὴν ἓνα ἐξωτερικὸ τεῖχος· μέσα στοῦ ὁποῖο περικλείεται μερικῶς ἢ ὀλιγῶς τὸ κύριο τεῖχος· ἱστορικῶς καὶ πραγματολογικῶς ὅμως, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν Πολύβιο, ποῦ εἶναι ἀπὸ τοὺς θύραθεν συγγραφεῖς ὁ γλωσσικῶς πλησιέστερος πρὸς τοὺς Ἑβδομήκοντα, εἶναι ἀπλῶς τὸ τεῖχος ἢ ἓνας πύργος τοῦ ἢ ἓνα ὁποιοδήποτε ὀχύρωμα⁶. ἐδῶ ἐννοεῖται ἓνα τεῖχος ἢ ἓνας πύργος, ποῦ ἦταν κολλητὸς μ' ἓνα βράχο· πάνω σ' αὐτὸν τὸ βράχο ὑπῆρχαν φωλιές ἀγρίων περιστεριῶν.

11. *Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου
καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνὴν σου.*

*Δεῖξε μου τὴν ὄψιν σου,
καὶ δός μου ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου.*

Λιτότης αἰτημάτων, χαρακτηριστικὸ αὐτῶν ποῦ ἀγαπιοῦνται πολὺ καὶ εἰλικρινά· «Ν' ἀκούσω μόνο τὴ λαλιά σου».

12. *Ὅτι ἡ φωνή σου ἠδεῖα
καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία.*

*Γιατὶ ἡ φωνή σου εἶναι γλυκεῖα,
καὶ ἡ ὄψιν σου στὸν καιρὸ της.*

Ὠραῖος ὁ Σαλωμών¹, *ὠραία* καὶ ἡ κοπέλλα, ἡ περιστέρα τοῦ. στὴν κλασσικὴ κι ἀλεξανδρινὴ ἑλληνικὴ *ὠραῖος* εἶναι ὁ *ὠριμος* κι ὁ *ἔγκαιρος*· ἐδῶ ἡ σημασία τῆς λέξεως παίζει ἀνάμεσα στὴ σημερινὴ καὶ στὴν ἀρχαία ἔννοια· ἀλλὰ πιὸ πολλές φορές, ὅπως κι ἐδῶ, σημαίνει *ὠριμος*². ἐδῶ *ὠραία* λέγεται ἡ ὄψιν της, ἐνῶ στοῦ 10,5 ἡ λαλιά της, ἡ ὁποία ἐδῶ λέγεται *ἠδεῖα*. θέλει νὰ πῆ ὠριμη γιὰ ἐκδηλώσεις ἀγάπης τῶν δύο φύλων κατὰ τὸ γαμήσι, ἐπάνω στὸν ἀνθὸ της.

Εἶναι γεγονός ὅτι μὲ τὴν εἴσοδο στὴν ἐφηβεία μαζί μὲ τὸ σῶμα ἀλλάζει καὶ ἡ φωνὴ τῶν τέως παιδιῶν. στ' ἀγόρια γίνεται τραχεῖα καὶ ἀντρικὴ, στὰ κορίτσια γίνεται γυναικεῖα καὶ θηλυκὴ· καυλιάρικη, γλυκεῖα γιὰ τὸν ἄντρα ὅπως καὶ τὸ κορμί της (βυζιά, μουνότριχες, κλπ.). καὶ *ὄψιν* ἐδῶ λέγεται ὄχι μόνο τὸ πρόσωπο τῆς κοπέλλας ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ κορμί της, ποῦ γλυκαίνει καὶ διεγείρει τὸν ἀρσενικό· κι ἀρχίζει νὰ θέλῃ νὰ τὴ γαμήσῃ. τὸ ἐμπύρευμα γι' αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία τοῦ εἶναι καὶ ὀπτικὸ καὶ ἀκουστικὸ, καὶ τὸ κορμί της καὶ ἡ φωνὴ της.

7

1. Ν *Ἐπί τήν κοίτην μου ἐν νυξίν ἐξήτησα
ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.*

*Ἐπάνω στό κρεβάτι μου τίς νύχτες ἀναζητῶ
ἐκεῖνον πού ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου.*

Ἡ στροφή αὐτὴ φαίνεται σάν ἀνταπόκρισι στήν προηγούμενη κλῆσι γι' ἀνταπόκρισι. ἡ φράσι *ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου*, πού εἶναι καὶ στό 3,3 ὡς προσφώνησι, ἐπαναλαμβάνεται σ' αὐτὴ τὴ στροφή τέσσερες φορές· εἶναι περιφραστικὸς χαρακτηρισμὸς ταυτόσημος μὲ τὸ *ἀδελφιδός*· ὁ ἀγαπημένος τῆς ψυχῆς της. ἡ κοπέλλα ἐδῶ ἐκφράζει τὴν ἀσίγαστη λαχτάρα της, ὅπως δείχνει ὁ πληθυντικὸς ἐν νυξίν. λαχταροῦσε νὰ τὸν ἔχη στό κρεβάτι της. τὸ ἴδιο ἐκφράζει κι ὁ δημοτικὸς στίχος πού ἀνέφερα·

Τὰ χιόνια τάλιωσε ἡ βροχὴ, κι ἐγὼ κοιμᾶμαι μοναχὴ.

Μιά φορά ῥώτησα μιὰ κοπελίτσα 14 ἐτῶν καὶ εἰλικρινὰ ἀγνή καὶ πιστὴ Χριστιανὴ ποιά εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐπιθυμία της καὶ φιλοδοξία της, καὶ μοῦ ἀπάντησε ἀκαριαί· «Νὰ γαμηθῶ». κι ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι σάσισα, συμπλήρωσε· «Νὰ ἔχω τὸν ἄντρα πού ἀγαπῶ τίς νύχτες στό κρεβάτι μου καὶ νὰ μὲ γαμᾶ ὅλη τὴ νύχτα καὶ κάθε νύχτα. αὐτὸ σκέφτομαι κάθε βράδυ στό κρεβάτι μου, καὶ κλαίω μέχρι νὰ μὲ πάρῃ ὁ ὕπνος». συνετέλεσα νὰ παντρευτῆ τὸ ταχύτερο· σήμερα εἶναι 60 ἐτῶν σεβαστὴ μητέρα καὶ γιαγιά. οὔτε ἐγὼ ξεχνᾶω τὸ μάθημα πού μοῦ ἔδωσε, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώξῃ, οὔτε ἐκεῖνη ξεχνᾶει τὸ πόσο τὴ βοήθησα νὰ παντρευτῆ μικρὴ. οἱ ἀντίθετες θεωρίες καὶ ἠθικὲς καὶ «πνευματικότητες» νὰ πᾶν στό διάολο, ἀπ' ὅπου καὶ προέρχονται.

2. *Ἐξήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.*

*Τὸν ἀναζητῶ καὶ δὲν τὸν βρίσκω,
τὸν φωνάζω καὶ δὲν μ' ἀκούει.*

Τὸ ἔλεγεῖο αὐτὸ εἶναι ῥεφραῖν πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ παρακάτω καὶ δίνει τὸ νόημα ὅλης τῆς στροφῆς, ὅπως ὑπῆρξε παρόμοιο καὶ στήν προηγούμενη στροφή· ἐπαναλαμβάνεται δὲ αὐτὸ ἐδῶ τὸ ῥεφραῖν καὶ στό 14,2. ἡ πυκνὴ ἐπανάληψι *αὐτόν... αὐτόν... αὐτόν* δείχνει πόσο τῆς ἀρέσει ν' ἀναφέρεται στό πρόσωπό του καὶ μάλιστα μ' αὐτὸ τὸν τόσο λιτὸ τρόπο. δὲν ἄκουγε τὴ φωνὴ της· ἦταν τόσο μακριά! ἡ στέρησι τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἀνάβει περισσότερο τὴν ἐπιθυμία της, γιγαντώνει τὴ νοσταλγία της. γι' αὐτὸ ἐνεργεῖ ὅπως λέει παρακάτω.

Νομίζω ὅτι ὑπάρχουν κοπέλλες μὲ παρόμοια βιώματα.

3-4. *Ἀναστήσομαι δὴ καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει,
ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις,
καὶ ζητήσω ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.*

*Θὰ σηκωθῶ λοιπὸν καὶ θὰ γυροφέρω τὴν πόλι,
στὶς ἀγορὲς καὶ στὶς πλατεῖες,
καὶ θ' ἀναζητήσω αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου.*

Ἀναστήσομαι ἔννοεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι τῆς· μὲς στὴ νύχτα, τὰ χαράματα. ἀφοῦ ὅλη τὴ νύχτα τὸν λαχταροῦσε στὸ κρεβάτι τῆς καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κοιμηθῆ, κατὰ τὰ χαράματα σηκώθηκε καὶ βγῆκε στοὺς δρόμους ἀναζητώντας τον. ὅτι δὲ ἦταν ἀκόμη χαράματα φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι παρακάτω οἱ βάρδιες τῶν περιπόλων περιπολοῦν ἀκόμη. τὸ *δὴ* δείχνει ὅλη τὴν ἔντασι τῆς λαχτάρας καὶ τὴν ὀρμὴ τῆς ἀποφάσεως· «Νὰ τί θὰ κάνω! θὰ σηκωθῶ...». ἡ πιὸ τολμηρὴ λύσι καὶ ἡ πιὸ δύσκολη. τὸ *κυκλώσω* δὲν σημαίνει «θὰ γυρίσω γύρω ἀπὸ τὴν πόλι», ἀλλὰ «θὰ γυροφέρω», «θὰ ὀργώσω τοὺς δρόμους τῆς», «θὰ τὴ γκιζερίξω». *ἀγοραὶ* εἶναι τὰ μέρη τῆς συγκεντρώσεως ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι χῶροι κλειστοὶ ἢ ἀνοιχτοί· εἶναι τὰ *πολυάνδρια*, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι τὰ –χωρὶς καφέ τότε– καφενεῖα· καὶ τὰ νεκροταφεῖα· ἐδῶ μόνον τὰ καφενεῖα. *πλατεῖαι* εἶναι οἱ πλατεῖες ποὺ ἦταν τότε στὶς πύλες τῶν τειχῶν ἀπὸ τὸ μέσα μέρος. ἡ φράσι ὅλη θὰ λεγόταν σήμερον «στὰ καφενεῖα καὶ στὶς πλατεῖες». γιὰ νὰ βρῆ αὐτὸν ποὺ λαχταράει, δὲν λογαριάζει οὔτε τὴν ὑπόληψί τῆς· ἀγνοεῖ τὸ περιβάλλον καὶ τὴ γνώμη του. ἀνταποκρίνεται καὶ σ' ἐκεῖνο ποὺ τῆς εἶπε ὁ Σαλωμὼν στὴν τρίτη στροφή· *Ἐὰν μὴ γνῶς... ἔξελθε*.

5. *Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.*

*Τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βροῆκα,
τὸν φώναξα καὶ δὲν μ' ἄκουσε.*

Ἑρμηνεύσα τὸ ῥεφραῖν αὐτὸ παραπάνω.

6. *Εὔρόν με οἱ τηροῦντες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει.*

Μὲ βροῆκαν οἱ φύλακες ποὺ περιπολοῦν στὴν πόλι.

Οἱ μετοχές *οἱ τηροῦντες οἱ κυκλοῦντες* δὲν εἶναι δύο πράγματα σὲ σχῆμα ἀσύνδετο, ἀλλὰ λειτουργοῦν ἡ πρώτη ὡς οὐσιαστικὸ καὶ ἡ

δεύτερη ὡς ἐπιθετικός προσδιορισμός του· διότι τὸ ἴδιο αὐτὸ μονόστιχο ἐλεγείο στὸ 14,3 μεταφράζεται ἄλλιως·

Εὐρὸν με οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει.

ἔξ ἄλλου κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους μεταφραστὰς ὁ Ἀκύλας μεταφράζει *οἱ φυλάσσοντες οἱ κυκλοῦντες*, κι ὁ Σύμμαχος *οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες*· συμφωνεῖ καὶ τὸ μασοριτικὸ σκεῦασμα. αὐτοὶ οἱ *φύλακες* ποὺ περιπολοῦν τὴ νύχτα ἀναφέρονται καὶ στὸν Ἱερεμία καὶ στοὺς Ψαλμοὺς τῆς παλιννοστήσεως ἢ ἄλλως λεγομένους «τῶν ἀναβαθμῶν»·

Φωνὴ τῶν φυλασσόντων σε ὑψώθη (ὦ Σιών)· καὶ

Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν,

εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων¹.

ἔδῳ πρόκειται γιὰ νυχτερινὲς περιπόλους μὲ καθήκοντα περισσότερο ἀστυνομικά. ἡ κοπέλλα γύριζε πολὺ πρωῒ, σὲ ὥρα ἀκατάλληλη. ἐρμηνεύω καὶ τὴν παρεμπεσοῦσα φράσι τοῦ Ἡσαΐου *φωνὴ τῶν φυλασσόντων*. ἡ συνήθεια συνεχιζόταν καὶ στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ μέχρι τὸ 1926 τοῦλάχιστον, ὅταν ὑπηρετοῦσε τὴ στρατιωτικὴ του θητεία ὁ πατέρας μου. τότε οἱ σκοποὶ τῆς νύχτας φώναζαν κάθε τέταρτο τῆς ὥρας μ' ὅλη τὴ δύναμί τους τὴ φράσι «Φύλακες γρηγορεῖτε!»· τὴ φώναζε ἓνας πρῶτος σκοπὸς ποὺ εἶχε ὥρολόγι κι ἔπειτα ὁ διπλανός του καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. ἡ παράδοσι αὐτὴ καταργήθηκε κατὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον (1940-1945). τὴν καταργημένη συνήθεια συνέχισαν στὸ στρατὸ οἱ «ἐφοδεύοντες στὶς σκοπιές».

7. *Μὴ ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου εἶδετε;·*

Μὴν εἶδατε ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου;·

Λὲς κι αὐτοὶ ἤξεραν ποιὸν 'ἀγαποῦσε ἡ ψυχὴ της'! ὁ κυριευμένος ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ ἀγάπη νομίζει ὅτι ὅλοι καταλαβαίνουν αὐτὸ ποὺ ζῆ αὐτός. περνάει ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἀφηγηματικὸ ἐλεγείο σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ διαλογικὸ χωρὶς καμμιὰ εἰσαγωγὴ καὶ σύνδεσι, σὰ νᾶχουμε ἐδῶ χάσμα. δὲν πρόκειται γιὰ χάσμα· αὐτὸς εἶναι ὁ ἐβραϊκὸς τρόπος συντάξεως καὶ διηγήσεως, ὁ ὑπερβολικὰ βραχυλογικὸς. κλασσικὴ γιὰ τὴ χρῆσι τέτοιας βραχυλογίας εἶναι ἡ πέμπτη στροφή μὲ τὰ ζημιάρικα ἀλεπουδάκια καὶ τὴν ἐξόντωσί τους.

8. *Ὡς μικρὸν ὅτε ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν,*

ἔως οὗ εὐρὸν ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.

Μόλις ξεμάκρυνα λίγο ἀπὸ κοντά τους,

νά καὶ βρῆκα αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου.

Ἦρίχτηκε στὸν ἀγαπημένο της ἀφήνοντας τοὺς φύλακες ἄναυ-

δους. ἀναπαύθηκε ἢ μέχρι τῆ στιγμῆ ἐκείνη ἀνήσυχη ψυχὴ της· ἠρέμησε καὶ γαμήθηκαν αὐτοστιγμεί.

Πρόκειται γιὰ γαμοπαιχνίδι ποὺ παίζουν οἱ δύο τους μέσα στὴν κρεβατοκάμαρα, ἢ ὅποια βέβαια δὲν ἦταν μόνο μία κάμαρα μέσα στοῦ ἀνάκτορο. τὸ γαμοπαιχνίδι εἶναι ὅτι οἱ δύο τους παίζουν κρυφτούλι. αὐτὴ τὸν ἀναζητᾷ σὰν τρελλὴ ἀπὸ ἐρωτικὴ καῦλα. οἱ φύλακες δὲν ἔχουν ἰδέα γιὰ τὸ ποῦ βρίσκεται ἐκεῖνος *ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ της*. καὶ ξαφνικά... *Πά! σ' ἔπιασα καυλιάρη! ἀγκαλιές «παρηγοριά» χαρὰ καὶ γαμήσι*. ἀπαραίτητο· γιατί ἀναστέναξε πολὺ στοῦ μοναχικοῦ κρεβάτι τοῦ διπλανοῦ δωματίου της στοῦ γαμιστρῶνα τοῦ ἀνακτόρου ἢ καημένη. καλὰ, ὁ σοφὸς Σαλωμών ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν εἶναι σοφὸς κι ἐφευρετικὸς καὶ στοῦ γαμήσι; δὲν ἦταν βούβαλος ὁ ἄνθρωπος.

9. *Ἐκράτησα αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν,*

Τὸν ἔπιασα καὶ δὲν τὸν ἄφησα.

Πέρασε πολλὴ ἀγωνία μέχρι νὰ τὸν βρῆ. καὶ σὰν τὸν βρῆκε, τὸν γράπωσε· γαντζώθηκε ἀπάνω του. καὶ πῶς ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν εἶναι γαντζωμένη, ἀφοῦ εἶχε σὰ γάντζο στοῦ μουνι της τὸ παλούκι του;

Δὲν χρειάζεται λοιπὸν νὰ διερωτᾶται κανεὶς τί γύρευε ὁ βασιλιᾶς Σαλωμών χαράματα στοὺς δρόμους τῆς πόλεως μόνος του· ὄλη ἢ στροφή κινεῖται μέσα στοῦ κλίμα τοῦ ἀλληγορικοῦ τραγουδιοῦ ποὺ ἔχει θέμα τὸ γαμοπαιχνίδι. εἶπα στὴν εἰσαγωγή· τὸ Ἄσμα εἶναι γαμοβιβλίο· θεόπνευστο βέβαια. τὸ μόνο σωστό. ὁ θεὸς ποὺ *ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ θῆλυ*, καὶ στόλισε τὸ μουνι μὲ τόσα *κρίνα* κι ὠργάνωσε καὶ τὸ γαμήσι, αὐτὸς ἐνέπνευσε καὶ τὸ θεόπνευστο Ἄσμα σ' αὐτὸ τὸ ἀθῶο κορίτσι, γιὰ νὰ ξέρουν νὰ γαμιοῦνται οἱ ἄνθρωποι, ὅσο γίνεται πιὸ εὐχάριστα· εἶναι πολὺ στοργικὸς. τὸ Ἄσμα παρερμηνεύτηκε ὅσο κανένα ἄλλο βιβλίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐπειδὴ ἔπεσε σὲ χέρια ἢ φλώρων ἢ *καλυόντων γαμειν*, ὅπως τοὺς λέει ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος¹, ἢ καὶ παπαγάλων καὶ ἀγραμμάτων κοκορικών. ὅλοι οἱ τέτοιοι ἔκαναν τὴ ζημιὰ ποὺ ἔκαναν ἀπὸ ἐπήρεια τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει τὴ γλυκειὰ ἀθῶα χαρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μόνο τὴν ἄγλυκη καὶ σκατωμένη καὶ δηλητηριώδη χαρὰ τῆς κακίας τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἁμαρτίας. ὁ ψεύτης διάβολος φθονεῖ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τόση λύσσα, ποὺ θέλει, ἂν τοῦ ἦταν δυνατὸν, νὰ κόψη τὸν ποῦτσο ὅλων τῶν ἀντρῶν καὶ νὰ βουλώσῃ μὲ βουλοκέρι ὅλων τῶν γυναικῶν τὸ μουνι.

10. *Ἔως οὗ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου
καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.*

*Μέχρι ποῦ τὸν ἔμπασα στὸ σπίτι τῆς μάνας μου
καὶ στὴν κρεβατοκάμαρα ἐκείνης ποῦ μ' ἐγκυμόνησε.*

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη συνήθως οἱ ἄντρες λέν ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς μου καὶ οἱ γυναῖκες ὁ οἶκος τῆς μητρὸς μου¹. ἐδῶ συλλαβοῦσα λέγεται ἀλλιῶς ἢ μήτηρ, ὄχι μόνο γιὰ ν' ἀποφευχθῆ ἢ ταυτολογία, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἀναφορὰ στὴ μητρότητα· διότι καὶ ἡ μητρότης εἶναι μιὰ πτυχὴ τῆς ἀγάπης τῶν δύο φύλων. τὰ παιδιά τους εἶναι τὰ ὠραιοτέρα μονιμότερα κι ἐν τέλει τὰ διαχρονικὰ καὶ μόνα ἐνθύμια ἀπὸ τὰ πανόμορφα γαμήσια τους. καὶ στὸ 20,5 λέει·

*Παραλήψομαί σε, εἰσάξω σε εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου
καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.*

στὸ δὲ 21,4 λέει·

*Ἐκεῖ ὠδίνησέ σε ἡ μήτηρ σου,
ἐκεῖ ὠδίνησέ σε ἡ τεκοῦσά σε.*

κάτι παρόμοιο λέγεται καὶ στὸ δημοτικὸ νανούρισμα·

Κοιμήσου ποῦ νὰ σέ χαρῆ ἡ μάνα ποῦ σ' ἐγέννα.

ἡ ἀθῶα κοπέλλα νιώθει ὅτι τὸ κρεβάτι, στὸ ὁποῖο γαμιέται, ὅπου κι ἂν βρίσκεται, εἶναι διάδοχο τοῦ γαμικοῦ κρεβατιοῦ τῆς μητέρας της, κι αὐτὴ ἢ ἴδια γίνεται πιά διάδοχός της. τὸ τραγούδιμα ἐξακολουθεῖ νὰ κινῆται στὴν ποιητικὴ σφαῖρα, διότι ἱστορικῶς ὁ βασιλεὺς Σαλωμών δὲν πῆγε στὸ σπίτι τῆς πεθερᾶς του. κι οὔτε ζοῦσε ἡ πεθερὰ του. αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ἀπόσκληροὶ ἀδερφοὶ τῆς κοπέλλας, ποῦ ἦταν ὀρφανὴ ἀπὸ γονεῖς, μὲ δική τους ἀπόφασιν τὴν ἐξώρισαν στὴ Βεελαμών, ὅπου ὅμως αὐτὴ γνώρισε τὸ βασιλεῖα καὶ γαμήθηκε μ' αὐτόν.

Ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος στὴν ἀρχὴ τῆς στροφῆς ἀναφέρθηκε στὸ ἀφηρημένο κρεβάτι της, τὸ τοῦ γαμοπαιχνιδιοῦ, στὸ ὁποῖο λαχτάρησε νὰ ἔχῃ ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ της, καὶ τώρα καταλήγοντας τὴ στροφή, λέει ὅτι τὸν ἔφερε στὸ κρεβάτι της. ἐκπληρώθηκε ὁ πόθος της, ἀλλ' ὄχι χωρὶς ἀγωνίες. ἐν τούτοις ἀκόμη καὶ τὶς τάλαιπωρίες της τὶς πέρασε στὸ γαμοπαιχνίδι της. ἄλλωστε, ὅπως ἤδη εἶπα, κάθε στροφή δὲν εἶναι παρὰ ἓνα γαμοπαιχνίδι, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναπαριστῶνται οἱ πρὸ τοῦ γάμου τους κάψες των καὶ καῦλες των.

8

1-2. Σ *Ἦρῳκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
ἐὰν ἐγείρωτε καὶ ἐξεγείρωτε τὴν ἀγάπην,
ἕως ἂν θελήσῃ.*

*Σᾶς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὰ βότανα καὶ στ' ἀγορίμια τῆς ὑπαίθρου,
μὴν ξυπνήσετε καὶ σηκώστε τὴν ἀγάπη μου,
μέχρι ποῦ τῆς ἀρέσει.*

Εἶναι τὸ γνωστὸ νανούρισμα, ποῦ ἐρμήνευσα στὴν ἀρχὴ τῆς πέμπτης στροφῆς· ἐπαναλαμβάνεται κι ἐδῶ καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς εἰκοστῆς πρώτης. κι ἐδῶ, ὅπως καὶ στὴν πέμπτη στροφή οἱ δυὸ ἀγαπημένοι βρίσκονται γυμνοὶ στὸ κρεβάτι τους κι ὁ Σαλωμών νανουρίζει τὴν κοπέλλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ. κι ἐνῶ αὐτὰ γίνονται μέσα στὴν κρεβατοκάμαρα, ἀπ' ἔξω ἀκούονται τὰ τραγούδια ἐκείνων ποῦ ἐορτάζουν τὸ γάμο τους, οἱ ὅποιοι λέν ὅσα ἀκολουθοῦν καὶ εἶναι ἡ πρώτη δημοσίαι ἐμφάνισι τοῦ ζεύγους.

3. Χ *Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου
ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιαμένη σμύρναν καὶ λίβανον
ἀπὸ πάντων κονιορτῶν τοῦ μυρσψοῦ;*

*Ποιά εἶν' αὕτη ποῦ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο
σάν κολώνα καπνοῦ ἀρωματισμένη μὲ σμύρνα καὶ λίβανο
ξέχωρα ἀπ' ὄλα τοῦ μυροποιοῦ τὰ σκονάκια;*

Αὐτὸ εἶναι τὸ τραγούδι ἐκείνων ποῦ ἐορτάζουν τὸ γάμο. ἔρημος στὴν Π. Διαθήκη λέγεται ἡ χώρα ἡ ὁποία εἶναι μὲν πλούσια σὲ νερὰ φυτὰ καὶ ζῶα, ἀλλ' εἶναι ἀκατοίκητη ἀπὸ ἀνθρώπους· ἐνῶ αὕτη ποῦ λέγεται σήμερα ἔρημος, λ.χ. ἡ ἔρημος Σαχάρα, στὴν Π. Διαθήκη λέγεται *ἀνυδρος* καὶ καμμιά φορὰ *ἄβατος*. ἔρημος λέγεται γενικὰ ἡ ὑπαίθρος, ὁ ἐκτὸς πόλεως τόπος, ἡ ἀγροτικὴ περιοχὴ, τὰ χωριά. ἐδῶ μὲ τὴν ἔκφρασι *ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου* χαρακτηρίζουν τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, τὴ νύφη τοῦ γάμου ποῦ ἐορτάζεται, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, εἶναι χωριατοπούλα· καὶ *ἀναβαίνει*, διότι ἡ Ἱερουσαλήμ, ὅπου γίνεται ὁ γάμος, εἶναι σὲ μέρος ψηλὸ καὶ ὄρεινόν. κι ὁ Χριστὸς στὰ Εὐαγγέλια λέει· *Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα*¹. ταυτόχρονα ὅμως ἡ μετοχὴ *ἀναβαίνουσα* χρειάζεται στὸν ποιητὴ γιὰ τὴν παρομοίωσι ποῦ ἀκολουθεῖ. τὸ *στελέχη* ἐδῶ εἶναι, νομίζω, ἐνικὸς θηλυκοῦ, ἡ *στελέχη*, καὶ ὄχι πληθυ-

ντικός οὐδετέρου τὰ στελέχη· διότι συνεκφέρεται μὲ τὴ θηλυκὴ μετοχή *τεθυμιαμένη* (= ἀρωματισμένη) ὡς ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ, δηλαδή γεμάτη μωσχοβολία. αὐτὸς ὁ τύπος εἶναι παγκόσμιος καὶ διαχρονικὸ ἅπαξ λεγόμενον, διότι δὲν ἀνευρίσκεται σὲ κανένα ἄλλο κείμενον τῆς ἀρχαιότητος. ἀντὶ ὡς *στελέχη καπνοῦ* ὁ Ἀκύλας ἔχει ὡς ὁμοιώσεις *καπνοῦ*, ὁ δὲ Σύμμαχος ὡς *ἀναθυμιάσις καπνοῦ*. τόσο ἀντιχριστιανικὸ πείσμα νὰ διαφωνοῦν μὲ τοὺς Ἑβδομήκοντα εἶχαν τὰ δυὸ αὐτὰ ἀκαλαίσθητα τσόκαρα, λὲς καὶ οἱ Ἑβδομήκοντα δὲν ἦταν ἑβραϊκὸ ἐπίτευγμα· γινάτι. ὁ δὲ κακοήθης βλάκας τῆς *veritas hebraica* Ἰερώνυμος ὁ ξεροκέφαλος, ὁ φανατισμένος ἀπὸ τὸν ἀκριβοπληρωμένο Ἰουδαῖο μεταφραστή του Βαρανίνα, ἔχει *virgula* (= βέργα). ἐνῶ διαφοροτικὰ ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ἀναίσθητα καὶ ἄκομψα γαιδούρια ὁ στριμμένος Ἀκιβὰ ἔχει στὸ μασοριτικὸ του σκεῦασμα *κολῶνες*, ἐπειδὴ τὸ ἀγράμματο τσόκαρο ὅταν λαθρομετέφραζε ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα νόμισε ὅτι τὸ *στελέχη* εἶναι πληθυντικὸς οὐδετέρου. ἀλλιότιχο λάθος κουτοπονήρου, χωρὶς πολὺ γινάτι. ἡ βλακεία εἶναι συγγνωστότερο μειονέκτημα ἀπὸ τὸ φθονερό γινάτι. παρομοιάζοντας ὁ χορὸς τοῦ συνεορτάζοντος πλήθους τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος μὲ ἀρωματισμένη στήλη καπνοῦ, ἀναφέρεται στὸ ψηλὸ ἀνάστημά της καὶ στὴ λυγερὴ κορμοστασιά της καὶ στὴ μωσχοβολία της ποὺ ἀκτινοβολεῖ γύρω της. καὶ στὸ 19,2 ὁ Σαλωμών τῆς λέει·

Τοῦτο μέγεθός σου· ὁμοιώθης τῷ φοίνικι.

ἦταν κοπέλλα ψηλὴ καὶ λεπτὴ μὲ βυζιὰ μεγάλα καὶ στητά, ποὺ εἶχαν ἀνάμεσά τους καὶ φαράγγι· *Ὅρη τῶν Κοιλωμάτων.*

νά καὶ μιὰ βασίλισσα ποὺ τὴν ἀγάπησε καὶ ὁ λαὸς της. σ' αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τῆς ὁμορφιάς ἀναφέρονται καὶ τὰ σημερινὰ δημοτικὰ κάλαντα μὲ τὸ στίχο

Κυρὰ ψηλὴ, κυρὰ λιγνὴ, κυρὰ καμαροφρύδα.

μὲ τοξοειδῆ φρύδια δηλαδή· δηλαδή «φρύδια - καμάρα».

Ἡ λέξι *θυμίαμα* –μὴν πάη ὁ νοῦς σας στὸ παπαδικὸ θυμιατὸ ἢ στὸ δαιμονισμένον καὶ φθονερό καλογερικὸ κατσίον ποὺ δὲν ἀφήνει τοὺς γεροντάδες νὰ νυστάξουν νὰ ῥοχαλίσουν καὶ νὰ λαθροκλάσσουν– ἡ λέξι *θυμίαμα*, λέω, εἶναι γενικὴ ὀνομασία ἀρωμάτων. ἓνα ἄρωμα, ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασι συσκευασίας καὶ τὸν τρόπο χρήσεως λεγόταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους *κονιορτός*, *πλαστή*, *στακτὴ*, *πιστικὴ*, *θυμίαμα*. *κονιορτός* εἶναι τὸ σύντριμμα ἢ σκονάκι ἢ πούδρα· *πλαστή* ὁ ἀρωματικὸς πολτός, ἢ ἀρωματικὴ πλαστελίνη ἢ κρέμα· *στακτὴ* ἢ παχύρρευστη ἀρωματικὴ οὐσία ἢ τὸ βρέγμα σὰν αὐτὸ ποὺ κρεμιέται στ' αὐτοκίνητα· *πιστικὴ* τὸ λεπτόρρευστο ἄρωμα ποὺ ἔχεται σὲ φιαλίδια - μπουνκαλάκια· καὶ *θυμίαμα* αὐτὸ ποὺ καίεται, ὁ ἀρωματικὸς καπνός, ποὺ μεταδίδεται καὶ διαχέεται μὲ τὴν καῦσι. χρησιμοποιοῦνται

δὲ οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοί, τὸ *πιστική* γιὰ τὴ νάρδο, τὰ *στακτή* καὶ *πλαστή* γιὰ τὴ σμύρνα, καὶ τὰ *κονιορτός* καὶ *θυμίαμα* γιὰ τὸ λίβανον· ἂν καὶ ὁ *λίβανος* – ἀπὸ τὸ ἀσθενὲς θέμα τοῦ *λείβω* (= *στάζω*, πού λέγεται καὶ γιὰ τὰ δάκρυα τοῦ κλάματος) δείχνει καὶ ὑγρὸ λεπτόρρευστο.

Ἐπάρχουν δὲ καὶ ἀρώματα πού δὲν εἶναι προϊόντα ἐπεξεργασίας ἀλλὰ τὰ ἴδια τ' ἀρωματικὰ φυτὰ νωπὰ σὲ ἀνθοδέσμες ἢ ἀφυδατωμένα σὲ ἀπλᾶ δέματα ἢ ὑσσώπους. αὐτὰ λέγονται μόνο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τὸ ἀπλὸ ὄνομα σημαίνει μόνο τὰ φυτὰ. ὅπως καὶ τώρα λέμε ἀρωμα πεῦκο ἢ γιασεμί.

Μυρεψός εἶναι ὁ μάγειρος – ὁ *μύρα ἔψων* – ἢ παρασκευαστὴς τῶν *μύρων*. ἢ πρόθεσι ἀπὸ ἐδῶ κατὰ ἓναν πολὺ ἐβραϊκὸ τρόπο χρησιμοποιοεῖται ὡς συγκριτικὸ μόριο, ἐπειδὴ ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα δὲν ἔχει ὑπερθετικὸ βαθμὸ ἐπιθέτων. σὰν αὐτὴ τὴν ἔκφρασι ἀπὸ πάντων *κονιορτῶν*, δηλαδή πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἀρώματα πούδρας, ὑπάρχουν στὸ Ἰσραὴλ πολλά· *ἀγάπη ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ*, δηλαδή «πιὸ λαχταριστὸ ἀπὸ τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ»· *τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου*, δηλαδή «πόσο πιὸ ὁμορφα καὶ μεθυστικὰ εἶναι τὰ βυζιά σου ἀπὸ τὸ κρασί»· *τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδού*, δηλαδή «πόσο ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ κάθε ἀγαπημένον»².

Ἡ *σμύρνα* καὶ ὁ *λίβανος* εἶναι ἀρωματικὰ δέντρα πού εὐδοκιμοῦσαν πολὺ στὴ Συρία, στὴ Φοινίκη (Λίβανον), στὴν Ἀραβία καὶ σ' ἄλλες ὑποτροπικὲς χῶρες τῆς Κοντινῆς Ἀσίας. ὁ *λίβανος*, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω, λέγεται ἔτσι, ἐπειδὴ εἶναι «σταγὸνα πού στάζεται», ὁπὸς δηλαδή ἡ δάκρυ ἢ γάλα φυτοῦ, ὅπως ἡ ῥητίνη τοῦ πεύκου ἢ τὸ γάλα τῆς συκιάς καὶ τῆς μουριάς ἢ τὸ δάκρυ τῆς ὑπνοφόρου παπαρούνας (*papaver somniferum*). ἡ λέξι *λίβανος* παράγεται ἀπὸ τὸ ἀσθενὲς θέμα *λιβ-* τοῦ ῥήματος *λείβω* (τὸ κατὰ τὸ *λείπω* - *ἔλιπον* - *ἔλλιπής*), τὸ ὁποῖο *λείβω* σημαίνει «στάζω» ἢ «χύνω». ὁ Ὅμηρος λέει τίς φράσεις *οἶνον λείβε* (Α 463), *λείβειν οἶνον* (Ζ 266), *μέθυ λείψαι* (μ 362), *δάκρυα λείβων* (Σ 32· ε 84· θ 93). ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *λίβανον* (= *λιβάνι*) τοῦ ἀρωματικοῦ φυτοῦ *λίβανος* στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λεγόταν *λίβανος* καὶ τὸ μέταλλο *κασσίτερος*, ἐπειδὴ, καθὼς λιώνει στοὺς 232 βαθμοὺς Κελσίου, ὅταν ἡ ἐπικασσιτερωμένη (γανωμένη) μαγειρικὴ χύτρα παραξεσταθῇ, ὁ κασσίτερος στάζει. γι' αὐτὸ καὶ στὴν Ἀποκάλυψι (2,7) ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο μπρούντζους, ὁ *CuSn* (= *χαλκοκασσίτερος*) ὁ ἀνελαστικὸς καὶ ἀστραφτερὸς καὶ κουδουnistός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο γίνονται καθρέφτες, γουδιά, καμπάνες, κουδούνια (*κυπριά*, ἀπὸ τὸ λατινικὸ *cuprum*=χαλκός) λέγεται *χαλκολίβανος* ἢ καὶ σ' ἄλλα ἀρχαία ἑλληνικὰ κείμενα *κρατέρωμα* (= ἀνελαστικὸς μπρούντζος), ἐνῶ ὁ ἄλλος μπρούντζος, ὁ *CuZn* (=χαλκο-

ψευδάργυρος) ὁ λυγιζόμενος τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν ἀγαλμάτων, λέγεται στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ *ὄρειχαλκος*. στὸ δὲ χωριό μου (Τερπνὴ Σερρῶν) λέγεται *λιβάδα* ἢ *ράκη* ἢ *τσίπουρο*, ἢ ὅποια στάζει ἀπὸ τὸν τελικὸ καὶ ὑδρόψυκτο σωλῆνα τοῦ ῥακοκάξανου (= ἀποστακτῆρος). καὶ ὁ ὁπὸς λοιπὸν τοῦ δενδρυλίου *λίβανος* ἢ βοτανολογικῶς *βοσβελία* (*boswelia*), ποὺ εὐδοκιμεῖ κυρίως στὸ ὄρος *Λίβανος* τῆς φερωνύμου παραμεσογειοῦ Ἀσιατικῆς χώρας ἢ ἀρχαίᾳτι λεγομένης Φοινίκης, ἀπὸ τὸν ὅποιο ὁπὸν γίνεται ὁ θυμιώμενος *λίβανος* ἢ *λιβάνι*. ἀπ' αὐτὸ τὸ δενδρύλιο ὠνομάστηκε Λίβανος καὶ τὸ ὄρος καὶ ἡ χώρα καὶ τὸ θυμιώμενο ἄρωμα *λίβανος* ἢ *λιβάνι*, καὶ παράγονται οἱ λέξεις *λιβανωτός*, *λιβανίζω*, *ἀλιβάνιστος*. οἱ Ἰσραηλίτες προμηθεύονταν τὸν θυμιώμενον *λίβανον* τόσο ἀπὸ τῆ χώρα τοῦ ὄρους *Λιβάνου* ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ χώρα τοῦ Σαυὰ (= Ὑεμένη).

Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀρώματα, *σμύρνα* καὶ *λίβανος*, συνήθως ἀναφέρονται μαζί³. σημειωτέον ὅτι ἡ πόλι, ποὺ ὠνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ κάποιον φερώνυμο δέντρο ἢ κάποια φερώνυμη φυτεία, λέγεται ἢ *Σμύρνα* τῆς *Σμύρνης* τὴν *Σμύρναν*, ὅπως λέμε ἢ *ρίζα* τῆς *ρίζης* καὶ ἢ *τράπεζα* τῆς *τραπέζης*, καὶ ὄχι ἢ *Σμύρνη* τὴν *Σμύρνην*. κακοσυνηθίσαμε νὰ λέμε ἢ *Σμύρνη* τὴν *Σμύρνην*. ἡ *σμύρνα* εἶναι δέντρο ποὺ δίνει ἀρωματικὸ κόμμα μετὰ ἀπὸ χάραξι· ἀπὸ τὸ κόμμα βγαίνει τὸ ἐκλεκτότερο ἄρωμα, ἓνα αἰθέριο ἔλαιο, στὴν ἀρχαιότητα μὲ ἐκπίεσι (αὐτὴ τὴν ἐκπίεσι λένε οἱ ἀρχαῖοι *ἀπόσταξιν*), καὶ τώρα μὲ ἀπόσταξι, δηλαδὴ ὑγροποίησι τῶν ἀτμῶν. διότι οἱ ἀρχαῖοι ἀγνοοῦσαν τὴ σημερινὴ ἀπόσταξι, τὴν ὅποια ἐφεύραν οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὸν 10^{ον} μ.Χ. αἰῶνα, καὶ γι' αὐτὸ τὸ πρῶτο προϊόν ἀποστάξεως λέγεται μὲ τὴν νεοεβραϊκὴ λέξι *ράκη* (ἀπὸ τὴν ἀρχαιοεβραϊκὴ λέξι *ρυ'*-*ρούαχ*-*ρακά*). ἢ *σμύρνα* λέγεται ἀλλιῶς καὶ *μύρρα* καὶ *βδέλιον*. καὶ ὁ *λίβανος* δίνει τὸ κόμμα του - δάκρυ του μὲ χάραξι.

Ὅταν ἓνας γεωργὸς ἀνάψη στὴν ὑπαιθρο μιὰ φωτιά, γιὰ νὰ κάψει σωρὸ ἀπὸ ξηρὰ χόρτα ἢ καλαμιὰ θερισμένων σιτηρῶν, στὴ νηνεμία ὁ καπνὸς ἀνεβαίνει ἴσια πάνω εὐθυτενῆς σὰ στήλη ἢ *στελέχη*, ἀκριβῶς σὰν τὸ μεγαλόπρεπο «μανιτάρι» τῆς ἀτομικῆς βόμβας· καὶ στὸ πάνω μέρος του, ἐπειδὴ ἐκεῖ ψηλὰ ὁ καπνὸς ψύχεται καὶ βαραίνει καὶ χάνει τὴν ἀνοδικὴ ὀρμὴ του καὶ ὁ ἀέρας εἶναι ἀραιότερος καὶ λιγώτερο πλώιμος, ἢ στήλη χοντραίνει καὶ κάνει κεφαλὴ καὶ μαστούς. ἓνας ποὺ βλέπει ἀπὸ μακριὰ ἓναν τέτοιο καπνὸ στὸν κάμπο, βλέπει μιὰ λυγερὴ κορμοστασιά. ἂν αὐτὴ ἢ τέτοια κολῶνα μοσχοβολᾷ κίολας, ἐπειδὴ καίει ἀρώματα, τότε ἔχουμε τὸ ἀντικείμενο μὲ τὸ ὅποιο παρομοιάζεται ἢ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος· ψηλὴ λυγερὴ μὲ πανόμορφες καὶ λαχταριστὲς βυζάρες. καὶ μὲ ἀρωματικὴ ὄσμὴ γυναικεῖου κορμοῦ.

Τὰ τρία ἔλεγεια τῆς στροφῆς πού ἐρμήνευσα εἶναι ἡ κεφαλὴ μιᾶς στροφῆς, πού ἀποκόπηκε ἢ περικόπηκε καὶ χάθηκε. πιστεύω ὅτι ἡ κάκωσι αὐτῆ διαπράχθηκε, ἐπειδὴ τὰ παρακάτω περιεῖχαν γαμοπαιχνίδια τοῦ συζυγικοῦ κρεβατιοῦ τῶν δυὸ ἀγαπημένων· διότι ἀρχίζει πάλι μὲ τὸ γνωστὸ γαμονανούρισμα. πιστεύω κι ὅτι ἡ ἀλληγορία ἦταν πολὺ διαφανής· κι ὅτι τὸ κομμάτι αὐτὸ ἀκρωτηριάστηκε ἀρχικὰ στὸ μασοριτικό κι ἔπειτα διὰ τῶν Ἑξαπλῶν τοῦ αὐτενουχισμένου κιναιδου Ὁριγένους καὶ τῶν ὑπερπουριτανῶν Καππαδοκῶν ὁ ἀκρωτηριασμός μεταδόθηκε καὶ στὸ κείμενο τῶν παρὰ Χριστιανοῖς Ἑβδομήκοντα καὶ διὰ τῶν μοναχῶν ἐμπεδώθηκε. τὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς βρομοδουλειᾶς ἢ καὶ τὸ σύνολό της διέπραξαν οἱ περὶ τὸν Ἀκιβὰ ῥαββῖνοι καὶ μασοριτες, πού σκανδαλίστηκαν ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ Ἰσματος, οἱ ὁποῖοι πλαστούργησαν καὶ τὸ μασοριτικό, ἐπειδὴ δὲν ἄντεχαν καὶ τὶς περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ πολλὰ καὶ σαφεῖς προφητεῖες καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησί του κι ἐνανθρώπησί του. διότι κατὰ τὴ ῥαββινομασοριτικὴ θεολογία τους ὁ θεὸς εἶναι μὲν παντοδύναμος, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ ἄνθρωπος, εἶναι καὶ δίκαιος, ἀλλὰ διέπραξε τὸ ἀδίκημα, ὅτι δὲν ἔδωσε στὸν Ἀκιβὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς σεμνότυφους ῥαββῖνους ἀπὸ μία τοῦλάχιστον κοπελλάρα σὰν αὐτὴ τοῦ Ἰσματος, γιὰ νὰ τὶς γαμοῦν αἰωνίως ἐπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἐπτάκις τῆς νυκτός, ὅπως γαμοῦν οἱ μωαμεθανοὶ τὶς ἀειπάρθενες οὐρὶ τοῦ παραδείσου τους μὲ τὴν ἐπαναληπτικὴ παρθενία τους καὶ δὲν κάνουν στὸ παράδεισό τους ἄλλο τίποτε παρὰ μόνον τρῶνε πίνουν χέζουν κατουροῦν καὶ γαμοῦν· τόσο πού ἓνας εὐφυέστατος βυζαντινὸς τοὺς εἶπε ὅτι «Μὲ τόσο φαγοπότι θὰ γεμίσετε καὶ τὸν παράδεισο μὲ σκατά». οἱ δὲ ῥαββῖνοι, ὅταν παρασκευάζαν τὸ μασοριτικό τους κείμενο, δὲν ἄντεξαν αὐτὸ τὸ θεσπέσιο ποίημα μὲ τὰ γαμοπαιχνίδια. δίνω ἐπαρκεῖς σχετικὰς ἐξηγήσεις στὴν Εἰσαγωγὴ μου στὴ Βίβλο (Θεσσαλονίκη 2020). τὸ παρὸν γαμοπαιχνίδι πρέπει νὰ ἦταν γιὰ τὸν Ἀκιβὰ καὶ τοὺς ἄλλους μασοριτες ἀπὸ τὰ πιὸ ἀνυπόφορα καὶ ἀβάσταχτα κείμενα. κι αὐτοὶ ἦταν πολὺ σεμνοί, σεμνότεροι ἀπὸ τὸ θεὸ καὶ τὴ Βίβλο του. ἴσως ὁ θεὸς δὲν τοὺς δέχτηκε στὸν παράδεισο, γιὰ νὰ μὴν ἀποπειραθοῦν νὰ τὸν τιμωρήσουν γι' αὐτὰ πού ἔγραψε στὸ Ἰσμα.

9

1. *Ἴδου ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών·
ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ.*

*Νά τὸ φορεῖο τοῦ Σαλωμών·
ἐξήντα ἀντρειωμένοι γύρω του οἱ πρὸ ἀντρειωμένοι τοῦ Ἰσραήλ.*

Στὴ στροφή αὐτὴ πού τὴν τραγουδάει ὅλη ὁ χορός, δηλαδή ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἐορτάζει τὸ γάμο τοῦ Σαλωμών μετὰ τὴ Σουλαμίτισσα, ἔχουμε μιὰ μεγαλοπρεπῆ πομπὴ τοῦ βασιλέως γαμπροῦ πάνω στὸ πολυτελέστατο φορεῖο του· τὸ φορεῖο ἦταν τότε γιὰ ἓναν ἡγεμόνα κάτι ἀνάλογο μετὰ τὴ σημερινὴ λιμουζίνα του ἢ τὴ θαλαμηγὸ του.

Ἴδου· καθὼς τὸ φορεῖο ἐμφανίζεται, ὁ λαὸς φωνάζει· «Νάτη! νάτη!». ἡ *κλίνη* εἶναι τὸ φορεῖο, κι ὄχι τὸ κρεβάτι. λίγο παρακάτω στὸ στίχο 4 λέει *φορεῖον*. ἦταν θρόνος σκεπαστὸς καὶ φορητὸς, στηριγμένος πάνω σὲ δυὸ ἀναφορεῖς πού τοὺς σήκωναν τέσσερες ἄντρες. στὴν ἀρχαιότητα τὸ φορεῖο τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὄχι μόνο βασιλεῖς, ὅπως φαίνεται κι ἐδῶ κι ἀπὸ αἰγυπτιακὲς παραστάσεις, ἀλλὰ καὶ πλούσιοι ἰδιῶτες, ὅπως μαρτυροῦν ἐλληνικὰ κείμενα, ἀπὸ ἀνάγκη ἢ ἀπὸ πολυτέλεια¹. μέχρι τίς ἡμέρες μας τέτοιο φορεῖο χρησιμοποιοῦσαν διάφοροι Ἰάπωνες μεγιστᾶνες κι ὁ χαλίφης τοῦ Βατικανοῦ. *δυνατοὶ* εἶναι οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοί, οἱ γενναῖοι, οἱ μεγιστᾶνες, οἱ *ἐταῖροι* τῶν Μακεδόνων βασιλέων καὶ οἱ πραιτωριανοὶ τῶν Ῥωμαίων ὑπάτων καὶ στρατηγῶν. αὐτοὶ εἶναι οἱ στενοὶ συνεργάτες τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος καὶ οἱ σωματοφύλακες καὶ οἱ ἀκόλουθοί του στὶς λαμπρὲς δημόσιες ἐμφανίσεις του. στὴν Π. Διαθήκῃ ὀνομάζονται *δυνατοί*, δηλαδή «ἀντρειωμένοι», «κομμάντος», διότι ὁ ὄρος - τίτλος σημαίνει ὄχι ἀπλῶς τὸ ὅτι ἔχουν πολιτικὴ ἰσχύ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἀναδείχτηκαν σὲ μάχες καὶ ἔκαναν μεγάλα κατορθώματα. διότι τότε τὸ κύριο κριτήριον γιὰ τὴν ἐπιλογή κάποιου μεγιστᾶνος ἦταν ἡ ἀνδραγαθία στὸν πόλεμο. στὸ βιβλίον Παραλειπομένη ἀπαριθμοῦνται καὶ κατονομάζονται οἱ *δυνατοὶ* τοῦ Δαυὶδ, καὶ λέγεται γι' αὐτοὺς μ' ἐπιγραμματικὴ συντομία ὁ τρόπος τῆς ἀναδείξεώς των ἐν πολέμῳ ἢ τὰ καθήκοντα πού ἀνέλαβαν ἐν εἰρήνῃ². καὶ στὸ βιβλίον «Δαυὶδ» λέγεται γιὰ τὸ πῶς πλαισίωσαν τὸν βασιλέα Δαυὶδ στὶς καίριες κινήσεις του· *Πάντες οἱ δυνατοὶ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ βασιλέως Δαυὶδ*³. λέγονταν δὲ οἱ *δυνατοὶ* καὶ *παρατρέχοντες* καὶ οἱ ἐπίσημες ἐμφανίσεις των *παραδρομαί*⁴. στὴ φράσι *ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ* ἢ λέξι *ἀπὸ* εἶναι πάλι συγκριτικόν. ἀναφέρεται στοὺς μετὰ τὸν βασιλέα ἀξιωματούχους πού στελέχωναν τὸ κράτος, τοὺς ὑπεράνω ὅλων τῶν ἄλλων ἀξιωματού-

χων· αὐτὸ τὸ «ὑπεράνω» ἐκφράζει τὸ ἀπό. αὐτοὶ οἱ ὑπεράνω ἦταν γύρω ἀπὸ τὸ φορεῖο τοῦ Σαλωμών, οἱ δυνατοὶ ἀπὸ δυνατῶν, οἱ ἀνώτατοι, οἱ στρατηγοί, οἱ μεγιστᾶνες. στὴ μετάφρασι χρησιμοποιοῦ τὴ λέξι «ἀντρειωμένοι», ἐπειδὴ καὶ στὸ ἀρχαῖο κείμενο αὐτὴ ἡ ἔννοια κυριαρχεῖ στὴ λέξι· κι αὐτὸ τὸ καταλαβαίνει κανεὶς, ὅταν μελετήσῃ ὅλα τὰ σχετικὰ χωρία τῆς Π. Διαθήκης.

2. Πάντες κατέχοντες ῥομφαίαν,
δεδιδαγμένοι πόλεμον.

Ὅλοι κρατοῦν σπαθί,
δασκαλεμένοι στὸν πόλεμο.

Στὰ πολὺ ἀρχαῖα χρόνια ὅλα τ' ἀξιώματα ἦταν καὶ στρατιωτικά· πρῶτα στρατιωτικά. ἡ ἀνδρία ἦταν τὸ κύριο προσὸν γιὰ τὴν ἀνάδειξι σ' ὅποιαδήποτε κρατικὴ θέσι. αὐτὸ φαίνεται καὶ στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη τὰ ἐλάχιστα νεώτερα ἀπὸ τὸ Ἄσμα. ἐδῶ ἐμφανίζονται ὅλοι μὲ τὰ σπαθιά τους, ὅπως σήμερα οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, ὅταν στίς ἐπίσημες ἐμφανίσεις των φοροῦν τὴ μεγάλη στολή τους, τὴ γαλάζια. ἡ ῥομφαία, λέξι μακεδονικὴ, εἶναι τὸ μεγάλο σπαθί, ἡ λέξι αὐτὴ χρησιμοποιεῖται πολὺ στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα.

3. Ἄνηρ ῥομφαία αὐτοῦ ἐπὶ μηρόν αὐτοῦ
ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί.

Κάθε ἄντρας τὸ σπαθί του στὸ μηρό του,
ἀτρόμητοι στίς νύχτες.

Ἡ χρῆσι τῆς λέξεως ἀνήρ ἐδῶ εἶναι ἐντελῶς ἐβραϊκὴ· κατ' οὐσίαν λειτουργεῖ ὡς ἐπιμεριστικὴ ἀντωνυμία ποὺ σημαίνει «ἕκαστος», «ὁ καθένας». συναντᾶται ἔτσι συχνὰ στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, δύο φορὲς στὴν κατακλεῖδα τοῦ βιβλίου «Βενιαμίν»· *Καὶ περιεπάτησαν ἐκεῖθεν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνήρ εἰς τὴν φυλὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν συγγένειαν αὐτοῦ. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἦν βασιλεὺς ἐν Ἰσραὴλ· ἀνήρ τὸ εὐθὺ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐποίει*¹. ἐπὶ μηρόν κρέμεται τὸ σπαθί, ὅταν κρέμεται ἀπὸ τὴ ζώνη. ἡ ἔκφρασι ὑπάρχει καὶ στὸν ψαλμικὸ στίχο

*Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ*².

Τὴ φράσι τῶν Ἑβδομήκοντα ἀπὸ θάμβους ἐν νυξίν ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν τους ὅλοι οἱ μεταφρασταὶ καὶ οἱ μασσορίτες, τὴν παρανόησαν, καὶ «μετέφρασαν» λάθος. ὁ Ἀκύλας κατάλαβε ἀπὸ πτοήσεως ἐν νυξίν· ὁ Σύμμαχος διὰ φόβους νυκτερινούς· οἱ μασσορίτες τὸ ἴδιο· ἡ Ε' μετάφρασι ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ. ἀπὸ τίς χριστιανικὲς μεταφράσεις ἡ

κατ' οὐσίαν ἰουδαϊκῆ μεταφράσι τοῦ Βαρανίνα καὶ δῆθεν τοῦ Ἱερωνύμου βουλγάτα ἔχει *propter timorem nocturnos* (= ἐξ αἰτίας τῶν νυκτερινῶν φόβων) ἢ συριακῆ *ἐξ αἰτίας τῶν φόβων τῆς νυκτός* ἢ αἰθιοπικῆ *ἀπὸ τὸ φόβο στίς νύχτες* ἢ ἀραβικῆ *ἐξ αἰτίας τῶν φόβων πού συμβαίνουν τῇ νύχτα*. στὸ βιβλίον «Δαυΐδ» *θάμβος* λέγεται ἡ νάρκωσι πού κυρίευσεν τὸ Σαοὺλ καὶ τοὺς σωματοφύλακας του, ὅταν ὁ Δαυΐδ τοὺς ἐπίασε στὸν ὕπνο καὶ ἀφήρσε τὸ δόρυ καὶ τὸ παγούρι τοῦ Σαοὺλ· *καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξεγειρόμενος πάντες ὑπνοῦντες, ὅτι θάμβος Κυρίου ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτούς* (Δδ 52,13). στὸν Ἑκκλησιαστή, πού εἶναι τὸ πλησιέστερο πρὸς τὸ Ἰσραὴλ κείμενο, *θάμβος* λέγεται ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία ὅτι ἀπὸ στιγμῆ σὲ στιγμῆ κάτι κακὸ ἀναμένεται νὰ συμβῆ· *Ἀπὸ ὕψους ὄψονται καὶ θάμβη ἐν τῇ ὁδοῦ* (Ἑκ 96,5). στὸν Ἱεζεκιήλ *θάμβος* λέγεται ὁ μεγάλος φόβος πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ κατορηθῆ ἐπάνω του· *Πᾶσαι χεῖρες ἐκλυθήσονται, καὶ πάντες μηροὶ μολυνθήσονται ὑγρασία, καὶ περιζώσονται σάκκους, καὶ καλύψει αὐτούς θάμβος* (Ἱζ 5,16-17). οἱ ἄλλοι μεταφρασταὶ χρησιμοποιοῦν τὴν λέξι *θάμβος* ὅπου οἱ Ἑβδομήκοντα μεταφράζουν *σπουδή, ἔκστασις διανοίας, φόβος*. στὴν Καινὴ Διαθήκη οἱ λέξεις *θάμβος* *θαμβεῖσθαι* *ἐκθαμβος* *ἐκθαμβεῖσθαι* ἔχουν λίγο διαφορετικὲς σημασίαι. ὅταν ὁ Κύριος ἐξέβαλε ἕνα δαιμόνιο, *ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας* (Λκ 18,7). ὅταν ἐγίνετο μιὰ ὑπερφυσικὴ ἀλείψα μετὰ τὸ πρόσταγμα του, *θάμβος περιέσχεν τὸν Πέτρον καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ* (Λκ 21,10). ὅταν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης θεράπευσαν ἕνα ἀνάπηρο στὸ ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ κόσμος *ἐπλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως* καὶ ἦσαν *ἐκθαμβοὶ* (Πξ 7,10-11). *ἐθαμβήθησαν* οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, ὅταν θεράπευσε ἕνα δαιμονισμένον, ὅταν ἄκουσαν ἀπ' αὐτὸν μιὰ πρωτάκουστη διδαχὴ (Μρ 5,8). *ἐξεθαμβήθησαν* ὁ ὄχλος, ὅταν κάποτε τοὺς πλησίασε ὁ Κύριος (Μρ 37,2), καὶ οἱ μυροφόρες, ὅταν εἶδαν τὸν ἄγγελον πάνω στὸ ἄδειον μνήμα (Μρ 72,5-6). καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος στὴν ἀγωνία τῆς Γεθσημανῆ *ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν* (Μρ 64,2). ἀπ' αὐτὰ συμπεραίνεται εὐκόλα ὅτι στὴν Κ. Διαθήκη *θάμβος* εἶναι ἡ σαστιμάρα, ἡ κατάπληξι, ἡ ἀπώλεια τῆς ψυχραιμίας, τὸ «νὰ τὰ χάσῃ» κανεὶς ἀπὸ ἐκπληξι. μ' αὐτὰ συμφωνεῖ καὶ ὁ ἀρχαῖος λεξικογράφος Ἡσύχιος, καὶ λέει· *Θαμβεῖ· ἐκπλήττει. θάμβος· θαῦμα, ἐκπληξις*. στὴν Π. Διαθήκη ὅμως, δηλαδὴ στοὺς Ἑβδομήκοντα, *θάμβος*, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωσι τοῦ βιβλίου «Δαυΐδ», εἶναι ὁ φόβος, ἡ τρομάρα, ὁ πανικός³. καὶ αὐτὸ βέβαιον οἱ μεταφρασταὶ τὸ κατάλαβαν καλὰ· δὲν κατάλαβαν ὅμως τὴν λέξι τῶν Ἑβδομήκοντα *ἀπό*. αὐτὸ τὸ *ἀπό* λειτουργεῖ ἐδῶ ὄχι ὡς πρόθεσι ἀλλὰ ὡς ἐπίρρημα τοπικόν, καὶ ἔχει τὴν σημασίαν πού ἔχει, ὅταν εἶναι βαρύτερον καὶ μετὰ τὸ ἰσχυρόν του θέμα *ἄπω*. σημαίνει δηλαδὴ *μακράν, πόρρω, ἄνευ, χωρὶς*, ἢ καὶ ὅτι τὸ στερητικὸν *ἀ*. μ'

αὐτὴ τὴ σημασία συναντᾶται στ' ἀρχαῖα κείμενα ὄλων τῶν ἐποχῶν. ὁ Ὅμηρος στὴν Ἰλιάδα λέει:

*Ἄλλ' ἀπὸ θυμοῦ
μᾶλλον ἔμοι ἔσσει.*

κι ἄλλοῦ:

Καὶ γάρ τις θ' ἓνα μῆνα μένων ἀπὸ ἧς ἀλόχοιο.

καὶ στὴν Ὀδύσσεια:

Οὐ τι κατακτείνει, πλάζει δ' ἀπὸ πατρίδος αἴης⁴.

αὐτὰ τὰ ἐμπρόθετα μὲ τὸ ἀπὸ σημαίνουν «χωρὶς θυμό», «μακριὰ ἀπὸ τὴ γυναῖκα του», «μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του». κι ὁ Θουκυδίδης γράφει: *Ἔλεγε δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἀυλίξεσθαι ἀπὸ τῶν ὄπλων ἐν τῇ πόλει⁵*, δηλαδή «μακριὰ ἀπὸ τὰ ὄπλα», «χωρὶς τὰ ὄπλα», «ἄοπλοι». κι ὁ Πλάτων *Θεαίτητος ὅδε οὐκ ἀπὸ σκοποῦ εἴρηκε⁶*, δηλαδή «ὄχι ἄσκοπα», «ὄχι χωρὶς σκοπό». κι ἄλλοῦ ὁ ἴδιος: *Ὁρθῶς ὑπέμνησας ἴσως γὰρ οὐκ ἀπὸ καιροῦ πάλιν ὥσπερ ἶχνος μετελθεῖν⁷*, δηλαδή «Ὁχι ἀκαίρως». καὶ ἡ ἀρχαία παροιμία ἀπὸ ῥυτῆρος *τρέχειν⁸*. λέγεται δὲ καὶ στὴν Ἀποκάλυψη: *Ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπως τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἡμῖσιν καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφως* (Ἀπ 22,17), δηλαδή «μακριὰ ἀπὸ τὰ βλέμματα τοῦ ὄφως». τὸ ἴδιο σημαίνει τὸ ἀπὸ καὶ στὸν ἐρμηνευόμενο στίχο τοῦ Ἄσματος: *τὸ ἀπὸ θάμβους ἐν νυξὶ ὄλο θὰ πῆ* «χωρὶς κανένα φόβο στὶς νύχτες», «χωρὶς καμμιά τρομάρα», «ἀτρόμητοι». δὲν εἶναι κἂν αἰτιολογία τοῦ ὅτι φοροῦν ὄλοι τους σπαθιά στὴ ζώνη· ἀπλῶς τοὺς χαρακτηρίζει ἀτρόμητους.

4. *Φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμών ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου*

*Φορεῖο γὰρ λόγου του ἔκανε ὁ Σαλωμών ὁ βασιλιᾶς
ἀπὸ δέντρα τοῦ Λιβάνου.*

Τὴν κλίνην ἐδῶ τὴ λέει *φορεῖον*. ἡ ξυλεία τοῦ *Λιβάνου*, ἀπὸ τὴν ὁποία ἦταν καμωμένο τὸ φορεῖο τοῦ Σαλωμών, ἦταν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα περίφημη σ' ὅλη τὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο. ἀπ' αὐτὴ χρησιμοποίησε ὁ Σαλωμών καὶ στὸ ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν ὁποῖο ἔκτισε, καὶ στὸ ἀνάκτορό του. ἡ κέδρος καὶ ἡ πίτυς καὶ γενικὰ τὰ δάση τοῦ Λιβάνου ἀναφέρονται πολλὲς φορὲς στὴν Π. Διαθήκη ὡς μεγαλοπρεπὲς ἀντικείμενα παρομοιώσεων καὶ παραδειγμάτων¹. τὸ *ἑαυτῷ* τὸ μεταφράζω *γὰρ λόγου του*, ὄχι μόνον ἐπειδὴ ἡ ἔκφρασι αὐτὴ ἀποδίδει τὸ κείμενο μὲ ἀκρίβεια, ἀλλὰ καὶ γὰρ λόγους ἱστορικούς. στὸ Βυζάντιο, ἀπὸ τὴν ἀνακτορικὴ φρασεολογία τοῦ ὁποῖου κατάγεται ἡ νεο-

ελληνική αὐτὴ ἔκφρασι, ὁ αὐτοκράτορας στὰ χρυσόβουλλα ἀργυρόβουλλα μολυβδόβουλλα καὶ κηρόβουλλά του, ὅταν θέλῃ νὰ σημάνῃ τὸν βασιλέα ἑαυτοῦ, χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι *ὁ λόγος μου*, τὴν ὁποία γράφει ἰδιοχείρως μὲ κιννάβαρι, κόκκινα γράμματα. σφύζονται ἀρκετὰ τέτοια αὐτογράφα στὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω. ἐδῶ ταιριάζει πολὺ ἡ ἔκφρασι αὐτὴ *γιὰ λόγου του*.

5. *Τοὺς στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον
καὶ τὸ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον.*

*Ἀσημένιους τοὺς ἔκανε τοὺς στύλους του
καὶ τὸ θρόνο του ἀπὸ χρυσάφι.*

Στύλους ἐννοεῖ τοὺς στύλους τοῦ θόλου, τοῦ κουβουκλίου ποὺ σκεπάζει τὸ θρόνο τοῦ φορείου. *ἀνάκλιτον* ἔξυπακούεται τὸ οὐσιαστικὸ «κάθισμα», διότι αὐτὸ εἶναι ἐπίθετο. *ἀνάκλιτος θρόνος* στὸν Πλούταρχο λέγεται ὁ θρόνος τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίβασι καὶ τὸ ἐρεισίνωτο εἶναι μία ἐνιαία κι ἀπλὴ καμπύλη ἐπιφάνεια, μία σαῖζ - λόγκ¹. ἀντὶ νὰ πῆ ὅτι τοὺς στύλους τοὺς ἔκανε *χρυσσοῦς* καὶ τὸ ἀνάκλιτον *ἀργυροῦν*, λέει *χρυσίον* καὶ *ἀργύριον*. εἶναι κι αὐτὸ ἐβραϊσμός ποὺ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα ἔχει μικρὸ ἀριθμὸ ἐπιθέτων. αὐτὸ φαίνεται καὶ στοὺς Ψαλμοὺς:

*Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα
καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.*

ἢ *Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον.*

μὲ ἐπίθετα θὰ ἔλεγε *πνευματικοὺς πυρίνους φλογίνους*. τέτοιοι ἐβραϊσμοὶ στοὺς Ἑβδομήκοντα εἶναι συχνοί. καὶ παρακάτω λέει *πορφύρα* ἀντὶ *πορφυρᾶ*. διότι ἔτσι τονίζονται τὸ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ ἐπίθετο.

6. *Ἐπίβασις αὐτοῦ πορφύρα, ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον,
ἀγάπη ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ.*

*Ἡ στρωσι τοῦ πορφύρα, τὸ ἐσωτερικὸ του στρωμένον μὲ πετράδια,
πιὸ λαχταριστὸ ἀπὸ τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ.*

Ἐπίβασις εἶναι τὸ μέρος ὅπου *ἐπιβαίνει* αὐτὸς ποὺ κάθεται στὸ θρόνο, ἢ στρωσι του, ἢ σέλλα· στὰ ψάθινα καθίσματα ἢ ψάθα. αὐτὸ στὸ φορεῖον τοῦ Σαλωμῶν ἦταν ἀπὸ ὑφασμα πορφυρῶ. ἡ πορφύρα εἶναι βάμμα τῶν ἀρχαίων χρώματος κοκκίνου, ἀπὸ ῥόζ μέχρι βυσσινί, ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ κογχύλια *purpura aemastoma*, *murex trunculus*, καὶ *murex brandaris*, ποὺ ἀλιεύονταν στὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Φοινίκης, τῆς Κύπρου, τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, τῆς Πλάκας Λιτοχώρου, καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ κυρίως τῆς Φοι-

νίκης. τὸ βάμμα εἶναι γνωστὸ καὶ στὸν Ὅμηρο¹. χρησιμοποιόταν γιὰ τὴ βαφή τοῦ ἱματισμοῦ, τῶν ζωγραφιῶν, τῶν ἀγαλμάτων, τῶν κτηρίων, τῶν βιβλίων, καὶ τῶν παρειῶν καὶ χειλιῶν τῶν γυναικῶν. στὰ ῥωμαϊκὰ καὶ βυζαντινὰ χρόνια ἢ χρῆσι πορφύρας ἦταν προνόμιο τῶν αὐτοκρατόρων. μετὰ τὸ ἐντὸς αὐτοῦ ἐννοεῖ ὅλο τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κουβουκλίου τοῦ φορείου, δάπεδο καὶ τοιχώματα. αὐτὸ ἦταν *λιθόστρωτον*, δηλαδή στρωμένο μετὰ πολύτιμα πετράδια. ἦταν δὲ γνωστοὶ στοὺς ἀρχαίους, γνωστοὶ ἀπὸ πολὺ παλιοὺς αἰῶνες, οἱ πολύτιμοι λίθοι σάπφιρος ἐρυθρός, σάπφιρος κυανοῦς, τοπάζιον, βήρυλλος, σμάραγδος, ἄνθραξ (= σπινέλιος), χρυσόλιθος, λιγύριον, καὶ οἱ ἡμιπολύτιμοι κρύσταλλος, ὕαλος, ἀμέθυστος, ἰασπις κρυσταλλίζων, χαλκηδόνιος, ἰασπις, βάσανος (= λυδία λίθος), χρυσόπρασος, σάρδιον, ὄνυξ, σαρδόνυξ, καὶ ἀγάτης. ὁ δὲ ἀδάμας ἔγινε γνωστὸς στὶς παραμεσόγειες χώρες μόνο μετὰ τὶς κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐνῶ στὶς δυὸ Διαθήκες τῆς Βίβλου δὲν ἀναφέρεται. ἔγραψα εἰδικὸ σύγγραμμα γι' αὐτὰ πού λέω ἐδῶ, τὰ «Ὁρυκτὰ τῆς Βίβλου», (Θεσσαλονίκη 2002, σσ. 80), στὸ ὁποῖο ἐρμηνεύω γιὰ πρώτη φορὰ τὸ μέχρι τότε ἀκατανόητο ψαλμικὸ χωρίο 118,4 (ἢ πρὸ ἐμοῦ 119,4). καὶ βρέθηκε «βιβλικὸς θεολόγος» (παλαιοδιαθηκολόγος) πού μετὰ 8 χρόνια (τὸ 2010) βούτηξε τὴν ἐρμηνεία μου καὶ τὴν παρουσίασε ὡς δική του. ὅλο τὸ σχετικὸ βιβλίό του (480 σελίδες) εἶναι κάδος λαφύρων λεηλασίας, ἀλλ' ἀπὸ μένα λαφυραγώγησε μόνον αὐτό, ἐπειδὴ τοῦ γιάλισε στὸ μάτι.

Ὅπως ἐξήγησα μετὰ περισσότερα στὸ 5,2 ἢ λέξι *ἀγάπη* ἐδῶ σημαίνει ὄχι τὸ συναίσθημα ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης, τὸ ἀγαπητὸ ἐδῶ τὸ λαχταριστό. οὔτε τὴν ἐδῶ σημασία τῆς λέξεως *ἀγάπη* οὔτε τὴν ἔκφρασι *ἀπὸ θυγατέρων* κατάλαβαν οἱ ἀρχαῖοι μεταφρασταὶ καὶ οἱ μασορίτες, γι' αὐτὸ παρανόησαν τοὺς Ἑβδομήκοντα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κρέμονται ὅλοι, κι ἔγραψαν ἄλλα ἀντ' ἄλλων. ὅλο τὸ ἐλεγεῖο τὸ ἐνόησαν ὡς ἐξῆς. οἱ μασορίτες· «τὸ ἐσωτερικὸ του φλέγεται μετὰ ἀγάπη ἀπὸ τὶς θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ»· σὰ νὰ θέλουν νὰ ποῦν ὅτι τὸ ἐσωτερικὸ του, ἴσως καὶ τὸ πρόσωπο πού κάθεται μέσα, τὸ κατατρώγουν μετὰ φλογερὴ ἀγάπη τὰ μάτια τῶν κοριτσιῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. οἱ Βαρανίνα - Ἱερώνυμος στὴ λατινικὴ βουλγάτα τους· «Τὸ ἐσωτερικὸ του τῶστροσε μετὰ ἀγάπη γιὰ χάρι τῶν θυγατέρων τῆς Ἱερουσαλήμ (*media caritate constravit propter filias Ierusalem*)». ἢ συριακὴ μετάφρασι· «τὸ ἐσωτερικὸ του στρωμένο ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὶς θυγατέρες Ἱερουσαλήμ». καὶ ἢ ἀραβικὴ μετάφρασι· «τὸ ἐσωτερικὸ του κατάσπαρτο ἀπὸ πετράδια· κι αὐτὸ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὶς θυγατέρες Ἱερουσαλήμ». ἢ δυσνόητη ἔκφρασι *ἀπὸ θυγατέρων* εἶναι ὁ γνωστὸς πιὰ ἐβραϊσμός, ἢ σύγκρισι μετὰ συγκριτικὸ μόριο τὸ *ἀπό*, ὅπως στὶς φράσεις

ἀπὸ οἴνου, ἀπὸ κονιορτῶν, ἀπὸ δυνατῶν, τὶς ὁποῖες εἶδαμε προηγουμένως. σημαίνει παραπάνω ἀπὸ τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ. ὅλου τοῦ στίχου τὸ νόημα εἶναι ὅτι τὸ φορεῖον εἶναι «πιὸ λαχταριστὸ κι ἀπὸ τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ». αὐτὲς ποὺ τὸ λέν αὐτὸ ἀσφαλῶς εἶναι γυναῖκες· διότι ἄντρες δὲν θὰ χρησιμοποιοῦσαν ποτὲ ἓνα τέτοιο μέτρο συγκρίσεως. φαίνεται δὲ αὐτὸ κι ἀπὸ τὰ ἀμέσως παρακάτω, ὅπου κορίτσια ἀσφαλῶς φωνάζουν· «Κορίτσια, ἐβγάτε νὰ δῆτε τὸν Σαλωμών».

7. *Θυγατέρες Σιών, ἐξέλθετε
καὶ ἴδετε ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλωμών,*
8. *ἐν τῷ στεφάνῳ ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ.
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς νυμφεύσεως αὐτοῦ
καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδίας αὐτοῦ.*

*Κορίτσια τῆς Σιών, ἐβγάτε
καὶ ἴδετε τὸ βασιλεῖ Σαλωμών,
μὲ τί στεφάνι τὸν στεφάνωσε ἡ μάνα του
τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου του,
τὴν ἡμέρα τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδιάς του.*

Αὐτὸ ἐδῶ τὸ πεντάστιχο ἐλεγεῖο εἶναι τὸ μεγαλειότερο τοῦ Ἰσραήλ· στὴ Βίβλο μεγαλιότερα εἶναι τὰ ἐξάστιχα ἐλεγεία τῶν Θρησκειῶν στοὺς δυὸ πρώτους θρησκειοὺς, κι ἔπειτα ἔρχεται αὐτὸ ἐδῶ. αὐτὸ ἐδῶ συσσωρεύεται καὶ κουλουριάζεται σὰ στεφάνι στὸν κολοφῶνα ἢ τοὶ ἀποκορύφωμα τῆς στροφῆς, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι στὸ ἀποκορύφωμα τῆς ζωῆς τοῦ Σαλωμών· ἀποκορύφωμα, ἀφ' ἑνὸς ἐπειδὴ εἶναι περὶ τοῦ μέσου τῆς ζωῆς του κι ἐπάνω στὴν ἀκμὴ του, κι ἀφ' ἑτέρου διότι αὐτὸς ὁ γάμος του εἶναι ὁ διασημότερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους γάμους του· καὶ ἐκ τρίτου ἐπειδὴ ἀκριβῶς μιλάει γιὰ τὸ στεφάνι τοῦ Σαλωμών. πολὺ λογοπαίγνιο, πολὺ τέχνασμα. τέτοιο λογοπαίγνιο - τέχνασμα, σὰν αὐτὸ ἐδῶ καὶ σὰν τὰ τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας 15,21· 22· 25· 26· 27, ἀνευρίσκεται καὶ παρακάτω στὴ στροφή 19, γιὰ τὸ ὅποιο θὰ πῶ, ὅταν φτάσω ἐκεῖ. ἄλλωστε καὶ τὸ ὅτι τὸ Ἰσραήλ εἶναι Ἰαββαβητάριο – Ἰαββαβητάριο σεξουαλικῆς παιγνιώδους συμπεριφορᾶς – εἶναι τέχνασμα - παίγνιον, ὅπως ἔλεγον τὰ τέτοια οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Στὸ 1,2 ἐξήγησα καὶ γιὰ τὴν ἐδῶ ἔκφρασι *ἴδετε ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλωμών, ἐν τῷ στεφάνῳ* καὶ γι' ἄλλες παρόμοιες, ὅτι εἶναι ἐβραϊζουσεσ· τὰ ἐμπρόθετα σημαίνουν ὅ,τι καὶ οἱ ἄπλεις πτώσεις σὲ θέσι ἀντικειμένου· δηλαδὴ ἐδῶ *ἴδετε τὸν βασιλέα Σαλωμών, τὸν στέφανον*. αὐτὸς ὁ στέφανος ἦταν μᾶλλον πυργοειδῆς, σὰν τὸ ἐρμηνευόμενον ἐλε-

γεῖο, πού εἶναι «περιγραφή του»· διότι σὸν Ἡσαΐα ὁ γαμήλιος στέφανος λέγεται *μίτρα*, δηλαδή τιάρα· *Ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν* (Ἠσ 67,18). ἡ *στέψις* αὐτῶν πού παντρεύονται μὲ *στεφάνι* (*στέφονται, στεφανώνονται*) εἶναι πανάρχαιη καὶ πανανθρώπινη συνήθεια. φαίνεται καὶ σὸν Εὐριπίδη·

*Σοὶ καταστέψασ' ἐγὼ νιν ἤγον ὡς γαμουμένην*¹.

καὶ στὴν ἀκολουθία τοῦ χριστιανικοῦ γάμου, ὅπως αὐτὴ διαμορφώθηκε - ἰδρύθηκε κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα ἐπὶ Λέοντος 6^{ου} Σοφοῦ, λέγεται· *Στέφεται ὁ δούλος τοῦ θεοῦ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ θεοῦ δεῖνα*. ἂν καὶ τὸ ῥῆμα *στέφωμαι* εἶναι ἀμετάβατο· καὶ αὐτὸ δείχνει βέβαια ὅτι δὲν εἶναι καθόλου ἀρχαῖο, ἀλλὰ νεοελληνικό· ὅπως λέγονται τώρα τὰ νεωτεριστικὰ *τοῦ στάθηκε ἢ τοῦ κάθησε*, τὰ ὁποῖα μέχρι χθὲς ἦταν ἀμετάβαστα. ἡ ἀκολουθία τοῦ γάμου αὐτοσυστήνεται ὡς πολὺ ὄψιμη καὶ νεωτεριστική. καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια λέγεται·

Γυναῖκα καὶ εὐλογητικὴ μὲ τὸ χρυσὸ στεφάνι.

ἢ *Τὰ τί τοῦ δίνεις, μάννα μου, νὰ τὸν στεφανωθῶ.*

θὰ ἦταν κουραστικό νὰ παραθέσω καὶ ἄλλες μαρτυρίες ἀπὸ διάφορες ἐποχὲς καὶ διάφορα ἔθνη.

Ἐν τῷ στεφάνῳ ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ

ἀφοῦ τότε δὲν ὑπῆρχε ἱερολογία τοῦ γάμου, ἀλλ' ὁ γάμος ἦταν μιὰ γιορτὴ ἀπλῶς οἰκογενειακὴ σὰν τὰ γενέθλια, ἐκεῖνος πού στεφάνωνε τοὺς γαμουμένους ἦταν ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ, ἢ σὲ περίπτωσι πού ὁ πατέρας δὲν ζοῦσε, ὅπως ἐδῶ σὸν Ἄσμα, ἦταν ἡ μητέρα του.

Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς νυμφεύσεως αὐτοῦ· ὁ Σαλωμών ἔσχε, ὅπως εἶπα, στὴ ζωὴ του 1.000 γυναῖκες, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ 700 βασίλισσες· μ' αὐτὲς τέλεσε γάμο. στὰ 40 δηλαδή χρόνια, πού βασιλεύσε, εἶχε κατὰ μέσον ὄρο ἕνα γάμο κάθε τρεῖς ἐβδομάδες. καὶ ὅμως ἐδῶ γίνεται λόγος γιὰ τὴν *ἡμέρα τοῦ γάμου του*, σὰ νὰ ἦταν ὁ μοναδικὸς τῆς ζωῆς του. αὐτὸ φαίνεται καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ Ἄσματος. αὐτὸς ἦταν ὁ φυσιολογικὸς γάμος του, ὁ ἕνας, ὁ ἀνθρώπινος· οἱ ἄλλοι ἦταν ἡγεμονικὲς συνήθειες τῆς ἐποχῆς του. ἐπομένως αὐτὴ ἡ κοπέλλα ἢ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος ἦταν «ἡ γυναῖκα του».

Καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδίας αὐτοῦ.

ἂν καὶ εἶχε κιόλας 140 γυναῖκες καὶ συνολικὰ εἶχε τελέσει 60 γάμους, ὅμως τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὴ χάρηκε, διότι κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος «παντρεύτηκε», ἔγινε γαμπρὸς ὅπως ὅλα τὰ παλληκάρια. ἴσως αὐτὸς ἦταν ὁ μεγαλοπρεπέστερος ἀπ' ὅλους τοὺς γάμους του. ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου ἐδῶ λέγεται *ἡμέρα τῆς εὐφροσύνης τῆς καρδίας*. ὁ γαμπρὸς χαιρεταί, διότι σὲ λίγο θ' ἀπολαύσῃ τὴ νύφη, θὰ γαμήσῃ τὴν ἀγαπημένη του. αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλειότερη χαρὰ τῆς ἐπίγειας ζωῆς. γι' αὐτὸ ὁ γάμος λέγεται καὶ *χαρά*· *Στῶν παιδιῶν μας τὴ χαρά...* λέει ὁ δημοτικὸς στίχος.

Ὁ Δαυὶδ παρομοιάζει τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιο μὲ τὸ γαμπρὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν παστὸν του –τὸν γαμιστρῶνα του–, ἀφοῦ μόλις ἔχει διακορεύσει καὶ καταγαμήσει τὴν κοπέλλα του (Ψα 19,5). καλὰ δὲν βρῆκε ὁ εὐλογημένος καμμιά ἄλλη παρομοίωσι ποὺ νὰ μὴ σκανδαλίξει τοὺς καημένους καὶ σεμνότυφους πουριτανοὺς γεροντάδες ποὺ κάθε μέρα ἀπαγγέλλουν αὐτὸ τὸν ψαλμὸ του; ἢ ἤθελε νὰ τοὺς σκάση;

Κι ὁ ἀειπάρθενος προφήτης Ἰερεμίας σὲ μιὰ παρομοίωσι του κι αὐτὸς λέει: *Μὴ ἐπιλήσεται... παρθένος τὴν στηθοδεσμίδα αὐτῆς;* (Ἰε 2,46). καλὰ τὸ σουτιὲν τῆς κοπέλλας, μὲ τὸ ὅποιο τσιτώνει τὰ βυζιά της, βρῆκε γιὰ ψυχωφελὲς παράδειγμα στὸ κήρυγμά του ὁ εὐλογημένος; καὶ ἦταν κι ἀειπάρθενος! δὲν μποροῦσε νὰ βρῆ κανένα παράδειγμα ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς γεροντάδες; ἂν καὶ προφήτης, δὲν ἤξερε ὅτι πολλοὶ σημερινοὶ γεροντάδες θὰ εἶναι καὶ τριαντάρηδες καὶ σαραντάρηδες βαρβάτοι, καὶ θὰ μπαρουτιάζονται μὲ τὸ παραμικρό; κι ὅταν προφητεύη γιὰ τὸν ἄκρως εὐλογημένο καὶ σωτήριο καιρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ λέει γιὰ τὴν τότε μέλλουσα ἀκόμη συνεύρεσι:

*Ὡς συνοικῶν νεανίσκος παρθένω,
οὕτω κατοικήσουσιν οἱ υἱοὶ σου.*

*καὶ ἔσται ὃν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφη,
οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί.* (Ἰε 119,9-10).

κι ὁ Χριστὸς, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰερεμίου, λέει τὰ ἴδια γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν ἐκκλησία, ὅπως ἀπομνημονεύουν συμφώνως καὶ οἱ τέσσερες εὐαγγελισταί: καί γε ὁ ἀσκητικώτατος Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ὁ μεῖζων ὄλων τῶν γεννημένων ἀπὸ γυναῖκα.

Μθ 39,8: *Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἔστιν ὁ νυμφίος;*

Λκ 24,8: *Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἔστι, ποιῆσαι νηστεύειν;*

Ἰω 11,6: 8' *Ἀπεκρίθη Ἰωάννης (ὁ βαπτιστὴς) καὶ εἶπεν: ... Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἔστιν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου... χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου.*

Μρ 10,9: *Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἔστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν.*

Ἄπ 36,2: *Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ καινὴν εἶδον ... ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.*

Ἄπ 37,1: *Ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ (ὁ ἄγγελος) λέγων: Δεῦρο δεῖξω σοὶ τὴν νύμφην τοῦ ἀρνίου.*

Ἄπ 40,3: *Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν: Ἔρχου.*

Καλά, ὅλοι αὐτοί, κι ὁ Χριστὸς κι ὁ ἄγγελος κι ὁ προφήτης Ἰερε-

μίας κι ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής καὶ οἱ εὐαγγελιστὰὶ καὶ οἱ τέσσερες, γιὰ τὴν ἀπολαυστικὴν σχέσιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐκκλησίαν δὲν μποροῦσαν νὰ βροῦν μιὰ ἄλλη σχέσιν, γιὰ νὰ τὴν παρομοιάσουν, παρὰ μόνον τὸ γάμο – ἢ λέξι θὰ πῆ γαμήσι–, αὐτὸ ποὺ λέει ὁ κοτζάμ ἀειπάροθενος προφήτης Ἰερεμίας, ὅτι θὰ γίνῃ γιὰ τὸ γάμο αὐτὸ χαρὰ, ὃν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί; (ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ;). γιὰτί δὲν εἶπαν ὃν τρόπον εὐφραίνεται ὁ γέροντας ὅταν ἕνας βάνῃ σ' αὐτὸν ὑπακοή; καλὰ, βάλθηκαν ὅλοι αὐτοὶ νὰ σκάσουν τοὺς γεροντάδες καὶ ν' ἀναστατώσουν ὅλο τὸ Ἅγιον Ὅρος; ὅλοι τὸ γαμήσι εἶχαν στὸ νοῦ τους; τί πράγματα εἶναι αὐτά; ὅλοι τὸν Ἰερεμία μιμήθηκαν; τὸν ἀειπάροθενον προφήτη;

10

1. Σ *Ἴδου εἶ καλή, ἢ πλησίον μου, ἰδὸν εἶ καλή·
οἱ ὀφθαλμοὶ σου περιστρεφάει ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.*

*Τί ὁμορφὴ ποὺ εἶσαι, ταίρι μου! τί ὁμορφὴ ποὺ εἶσαι!
τὰ μάτια σου περιστρεφάει ἔξω ἀπὸ τὴν καλύπτρα σου.*

Στὴ στροφή αὐτὴ μιλάει μόνον ὁ Σαλωμών κι ἐγκωμιάζει τὰ θέληγτρα τῆς κοπέλλας, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προχωρώντας πρὸς τὰ κάτω ὅταν φτάνῃ στὰ βυζιά της μαζί μετὰ τὸ ἐγκώμιο ἐκδηλώνει καὶ τὴν ὁρμή του νὰ τ' ἀπολαύσῃ. τὸ πρῶτο αὐτὸ ἐλεγείο, ποὺ εἶναι καὶ πρῶτο τῆς τετάρτης στροφῆς, ἐρμηνεύτηκε ἐκεῖ. ἂν καὶ τὸ ἐγκώμιο προχωρεῖ ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μαλλιά, ἀλλ' ἀπὸ τὰ μάτια· τὰ μάτια εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὅλου σώματος καὶ ὄχι τὰ μαλλιά. ἀπὸ τὰ μάτια ἀρχίζει σ' ὅλες τὶς ὅμοιες περιπτώσεις· σὲ μία δὲ περιπτώσει θὰ πῆ ὅτι τὰ μάτια της, τὸ φλογερὸ της βλέμμα, εἶναι κυρίως ἐκεῖνο ποὺ τὸν διεγείρει καὶ τὸν ἀναστατώνει.

2. *Τὸ τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν,
αἶ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.*

*Τὰ μαλλιά σου σὰν κοπάδι ἀπὸ γίδες
ποὺ ξεπροβάλλουν στὶς πλαγιές τοῦ Γαλαάδ.*

Μετὰ τὸ βλέμμα πάει στὰ μαλλιά. τὸν δεύτερο στίχο *αἶ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ* ὁ Σύμμαχος τὸν ἔχει *αἶ ἀνεφάνησαν ἐξ ὄρους τοῦ Γαλαάδ*. τὸ ἀποκαλύπτομαι ἐδῶ σημαίνει ξεπροβάλλω, ἀναφαίνομαι. τὸ *Γαλαάδ* εἶναι βουνὸ τῆς Παλαιστίνης· ἂν πάρῃ κανεὶς τὸ μῆκος τοῦ Ἰορδάνου μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν, Θαλάσσης Κε-

νερέθ ἢ τῆς Γενησαρέτ καὶ Νεκρᾶς Θαλάσσης, στὸ μέρος ποῦ εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ μέση αὐτοῦ τοῦ μήκους καὶ ἀνατολικά τοῦ ποταμοῦ εἶναι τὸ Γαλαάδ. στὴν καταδίωξι τοῦ Ἰακώβ ἀπὸ τὸν πεθερό του Λάβαν ὁ Μωϋσῆς ὀνομάζει κιόλας αὐτὸ τὸ βουνὸ *ὄρος Γαλαάδ*. στὰ χρόνια τῶν βασιλείων εἶχε ἀναπτυχθῆ στὴν περιοχὴ μιὰ σπουδαία πόλι, ἡ ὁποία λεγόταν *Ῥεμμὼθ* ἢ γι' ἀντιδιαστολὴ πρὸς κάποια ὁμώνυμη λεγόταν *Ῥεμμὼθ Γαλαάδ*¹. τὸ μέρος, ὅπως λέγεται στὸ Νόμο, *ἦν ὁ τόπος τόπος κτήνεσι* (Νο 241,1). ἦταν κατάλληλο γιὰ κτηνοτροφία, καὶ θὰ εἶχε πολλὴ στὰ χρόνια τοῦ Σαλωμών· γι' αὐτὸ ὡς ἀντικείμενο παρομοιώσεως ἀναφέρονται ἐδῶ στὸ Ἄσμα τὰ κοπάδια τοῦ Γαλαάδ. τ' ἀγγελικὰ γίδια εἶναι καστανόμαυρα. καθὼς ἓνα πελώριο κοπάδι μὲ καστανόμαυρα γίδια περπατάει πάνω στὸ λοφῶδες κι ἐλαφρῶς κυματιστὸ ἔδαφος μιᾶς ὄρεινῆς πλαγιᾶς, οἱ ῥάχες τῶν γιδιῶν ἀπὸ μακριὰ φαίνονται σὰ μιὰ ἐπιφάνεια ποῦ λικνίζεται καὶ κυματίζει· ἔτσι μοιάζουν καὶ τὰ καστανόμαυρα κυματιστὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος ἐπάνω στὸ κεφάλι της. ἐδῶ τὰ ἐννοεῖ ἀσκεπῆ λυτὰ καὶ χυτὰ, ὅπως εἶναι στὴν κρεβατοκάμαρα τοῦ ἀντρογύνου, ὅπου τῆς τὰ ξεσκεπάζει καὶ τὰ λύνει ὁ ἄντρας της.

3. *Οἱ ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων,
αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ.*

*Τὰ δόντια σου σὰν κοπάδι ἀπὸ κουρεμένες προβατίνες
ποῦ μία μία ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸ λουτρό τους.*

Ἐντὶ *κεκαρμένων*, ποῦ ἔχουν ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἑβδομήκοντα καὶ ὅλα τ' ἄλλα κείμενα, ὁ Σύμμαχος ἔχει *ὀλοκλήρων*. πρόκειται γιὰ λάθος στὰ λείψανα τῶν Ἑξαπλῶν. διότι μετὰ τὸ 16,7, ὅπου ἄλλοῦ ὑπάρχει στὴ χειρόγραφη παράδοσι ὁ ἴδιος στίχος, ἀντὶ γιὰ τὸ *κεκαρμένων* τῶν ἑβδομήκοντα ὁ Σύμμαχος ἔχει *ἀμνάδων* κι ὁ Ἀκύλας *προβάτων*· τὸ ἴδιο μὲ τὸν Ἀκύλα ἔχει τὸ σωζόμενο μασοριτικὸ. ἡ γραφὴ τῶν ἑβδομήκοντα ὅμως εἶναι «δυσκολώτερη γραφή» (*lectio difficilior*). χωρὶς ἀμφιβολία *κεκαρμέναι* εἶναι οἱ κουρεμένες προβατίνες· διότι κουρεύονται βέβαια καὶ τὰ γίδια, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ κυρίως κουρεύονται, καὶ τὸ κούρεμά τους εἶναι σπουδαῖο γεγονός τῆς χρονιάς, ὅπως ὁ θέρος καὶ ὁ τρύγος, καὶ πολλὰ φορὲς γίνεται γιορτὴ¹, εἶναι τὰ πρόβατα. τόσο δὲ τὸ κούρεμα τῶν προβάτων ἐπισκιάζει κάθε ἄλλο κούρεμα, ὥστε καὶ ἀπλῶς ἢ λέξι *κεκαρμένη* νὰ σημαίνει προβατίνια· διότι ἐξυπακούεται εὐκόλα. τὸ φαινόμενο αὐτὸ συμβαίνει σ' ὅλες τις γλώσσες. στὴν ἑλληνικὴ, γιὰ παράδειγμα, *σίτος* λεγόταν ἀρχικὰ ἢ κάθε τροφή καὶ *ψωμὸς* ἢ μπουκιά κάθε τροφῆς· ἐπειδὴ ὅμως ὁ καρπὸς ποῦ εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν *σίτος* τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ *πυρὸς*,

ὠνομάστηκε *σίτος* αὐτός, οἱ δὲ ἄλλες τροφές ἔπαυσαν νὰ λέγωνται *σίτος*. κι ἐπειδὴ τὸ κύριο φαγητὸ εἶναι ὁ *ἄρτος*, ὠνομάστηκε *ψωμί* μόνον αὐτός· ἔμειναν δὲ τὰ *ἄρτος* καὶ *ἄρτοκλασία* μόνο στὴ θρησκευτική ὀρολογία - φρασεολογία, ἐπειδὴ τὰ θρησκευτικὰ εἶναι τὰ πιὸ συντηρητικά. καὶ *ὄρνις* - *ὄρνιθες* στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λέγονται ὅλα τὰ πουλιά, ἐπειδὴ ὅμως τὸ πλησιέστερο γνωστότερο καὶ χρησιμώτερο στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἀλεκτορίς, ὠνομάστηκε στὰ χωριά *ὄρνιθα* ἢ *ἀρνίθα* μόνον αὐτὴ καὶ ὄχι πλέον τὰ ἄλλα πουλιά· κι ἀπὸ τὴ λατινικὴ ἢ ἴδια ὠνομάστηκε *κότα*, ἐνῶ δὲν λεγόταν ἔτσι οὔτε στὴ λατινικὴ, κι αὐτὸ ἔγινε, ἐπειδὴ ἦταν ἢ κατ' ἐξοχὴν ψημμένη τροφή· διότι στὴ χωριάτικη λατινικὴ *κότα* (*cocta*) θὰ πῆ *ψημμένη*. (τὸ 4% τῶν λέξεων ποὺ λέμε οἱ "Ἕλληνες σήμερα εἶναι λατινικές" π.χ. *σπίτι σκάλα κάγκελο σέλλα κελλάρι* κλπ.). καὶ πάλι στὴν ἑλληνικὴ *ἄλογα* λέγονταν ὅλα τὰ ζῶα, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ χρησιμώτερο κι ἀντιπροσωπευτικώτερο εἶναι ὁ *ἵππος*, ὠνομάστηκε στὸ τέλος *ἄλογο* μόνον αὐτός. καὶ *πρόβατα* λέγονταν καὶ τὰ γίδια καὶ τὰ βόδια καὶ οἱ *ῥίες*, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τελευταῖοι ἦταν τὰ κυριώτερα *πρόβατα*, πῆραν τὸ ὄνομα *πρόβατα* μόνον οἱ *ῥίες* καὶ τὸ ἔχασαν τὰ ἄλλα ζῶα. ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν ἐβραϊκὴ *κεκαρμέναι* λέχθησαν οἱ προβατίνες. καὶ τὸ φαινόμενο αὐτὸ βέβαια δείχνει καὶ τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Ἰσραήλ. οἱ βλακεῖες ποὺ λέν γιὰ τὴν ἡλικία τοῦ Ἰσραήλ οἱ Εὐρωπαῖοι κι Ἀμερικανοὶ βιβλικὸι θεολόγοι καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι μιμητὰ τεκνά τους ὀφείλονται στὸ εἶναι ἐπιλεγμένοι ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ εὐδοκιμήσουν σὲ καμμιά ἄλλη ἐπιστήμη. αὐτοὶ θὰ ἦταν κατάλληλοι μόνο νὰ πωλοῦν κομμάτια φελιζὸλ στὰ γήπεδα, γιὰ νὰ κάθονται οἱ θεατὰ τῶν κερκίδων, ὥστε νὰ μὴν κρυώνῃ ὁ πρῶτος τους. ἢ περὶ τῶν προβατίνων - *κεκαρμένων* μοιάζει μὲ ὅλες ὅσες ἀνέφερα καὶ κυρίως μὲ τὴν περὶ τῆς *κότας*. στὴ Βίβλο ἐπίσης ὁ *σίγκλος* πολλὰ φορὲς, ὅπως κι ἐδῶ στὴν πρώτη στροφή τοῦ Ἰσραήλ, λέγεται μόνο *χρυσοῦς* ἢ *ἀργυροῦς*, καὶ ἢ *πορφύρα* λέγεται μόνο *βασιλική*· ὅπως καὶ σήμερα λέμε μόνο *δεκάρικο πενηντάρικο ἑκατοστάρικο χιλιάρικο*, χωρὶς νὰ λέμε ποιοῦ νόμισμα ἐννοοῦμε σὲ πόσον ἀριθμὸ· τὴ *δραχμὴ* ἢ τὸ *εὐρώπιο*; τὰ πρόβατα μόνον τὰ κουρεύουν, ἂν ἔχουν τὴν εὐκολία, τὰ μπανιρίζουν κιόλας, γιὰ νὰ φύγῃ ὁ σοῦκος ποὺ ἔμεινε πάνω τους, ὅπως μένει καὶ στὰ ποκάκια, ὥστε νὰ ξαλαφρώσουν καὶ νὰ δροσιστοῦν· καὶ μόνον βγοῦν ἀπὸ τὸ νερό, ἢ κοντὴ καὶ ἄσπρη βρεμμένη τρίχα τους γιαλίζει στὸν ἥλιο. γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐμφάνισί τους ὁ Σαλωμών τὰ παίρνει ὡς ἀντικείμενο παρομοιώσεως τῶν δοντιῶν τῆς ὁμορφῆς κοπέλλας· καὶ ἢ ποιήτρια φυσικὰ δὲν τὸ ξεχνάει. τὰ ἄσπρα καὶ γιαλιστερὰ δόντια ἀνάκαθεν εἶναι στοιχεῖο ὄχι μόνο ὑγείας ἀλλὰ καὶ ὁμορφιάς καὶ μάλιστα σὲ ποιητικὸ κομμάτι, στὴ διαθήκη τοῦ Ἰακώβ·

*Χαροποι οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου
καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα. (Γε 125,20).*

τὸ ῥῆμα *ἀναβαίνω* μὲ τὴν ἔννοια «βγαίνω ἀπὸ τὸ νερὸ ἢ τὸ ἐντὸς δεξιαμενῆς λουτρὸ» χρησιμοποιεῖται καὶ στὰ Εὐαγγέλια στὴ βάπτισι τοῦ Κυρίου (Μθ 6,4· Μρ 2,2).

4. *Αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι,
καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.*

*Ὅλες μὲ δίδυμα,
καὶ στέρφα δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους.*

Ἄντι τοῦ *διδυμεύουσαι* τῶν Ἑβδομήκοντα ὁ Ἀκύλας ἔχει *διδυμοτόκοι*. τὸ νὰ ἔχουν δίδυμα οἱ προβατίνες καὶ μάλιστα νὰ μποροῦν νὰ τὰ θρέψουν κίολας εἶναι ἀπόδειξι ὅτι εἶναι καλοθρεμμένες. διότι συνήθως ἡ προβατίνα δὲν μπορεῖ νὰ θρέψη τὸ δεύτερο, ὅπως τὸ τρέφει πάντοτε ἡ γίδα. σ' αὐτὲς τὶς προβατίνες δὲν ὑπάρχει *ἀτεκνοῦσα*, στέρφα ὅπως λένε σήμερα οἱ κτηνοτρόφοι. δὲν ἔννοεῖ στείρα, ἀλλὰ στέρφα· διαφέρουν δέ· στείρα εἶναι αὐτὴ πού δὲν γεννάει καθόλου, ἐνῶ στέρφα εἶναι αὐτὴ πού δὲν γεννάει κάθε χρόνο, ὅπως εἶναι τὸ κανονικό, ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς διατροφῆς. καὶ πάλι σημαίνει τὸ καλοθρεμμένο ὅπως μὲ τὸ *διδυμεύουσαι*. αὐτὸ τὸ ἔλεγξι, πού εἶναι στενὴ συνέχεια τοῦ προηγουμένου, δὲν εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὸ νόημα τῆς παρομοιώσεως, ἀλλὰ ἐπικὴ πολυτέλεια, ἡ ὁποία παρεμβάλλεται ὡς περίσσιο στολίδι πού ἀυξάνει μόνο τὴ βουκολικὴ ὁμορφιά τοῦ ποιήματος. ἡ περίσσια λεπτομέρεια εἶναι ἓνα ποιητικὸ στολίδι πού χαρακτηρίζει κυρίως τὴ δημοτικὴ ποίησι. ἔτσι γιὰ παράδειγμα καὶ στὸν δημοτικὸ Θρῆνο γιὰ τὴν Πόλι λέγεται·

*Σημαίνει κι ἡ Ἁγιοσοφία τὸ μέγα μοναστήρι
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἑξηνταδυὸ καμπάνες·
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.*

ὁ πρῶτος στίχος εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὴν ἀφήγησι· οἱ δυὸ ἄλλοι ὁμῶς, καὶ ἰδίως ὁ τρίτος εἶναι περίσσια λεπτομέρεια καθαρῶς διακοσμητικὴ, σὰν αὐτὸ τὸ ἔλεγξι πού ἐρμηνεύω ἐδῶ. ἄλλο ἓνα τέτοιο ἔλεγξι ἔχει ἡ ποιήτρια καὶ παρακάτω, ὅταν λέη·

*Ὡς πύργος Δαυὶδ τράχηλός σου
ὁ ὠκοδομημένος εἰς θαλιπιάθ·
χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν,
πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.*

ἡ περίσσια διακοσμητικὴ λεπτομέρεια εἶναι τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ δυὸ ἔλεγξι.

5. *Ὡς σπαρτίον κόκκινον τὰ χεῖλη σου,
καὶ ἡ λαλιά σου ὠραία.*

*Τὰ χεῖλη σου σὰν κόκκινο σειρήτι
καὶ ἡ λαλιά σου λαλιά κοπέλλας στὸν καιρὸ της.*

Ὁ κόκκος τοῦ πρίνου ἦταν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα φυτικό βάμμα ἀντίστοιχο μὲ τὴ ζωϊκὴ πορφύρα, μὲ χρῶμα γλυκὸ καὶ ζωηρὸ ἐρυθρὸ καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἔμεινε στὴν ἀποκλειστικὴ χρῆσι τῶν βασιλέων, ἀλλ' ἦταν καὶ σὲ λαϊκὴ χρῆσι, ἦταν γνωστότερο· ἦταν δὲ τόσο γλυκὸ καὶ εὐχρηστο χρῶμα, πού σιγὰ σιγὰ ἡ λέξι *ἐρυθρόν* ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴ λέξι *κόκκινον*. τὰ κόκκινα χεῖλη εἶναι σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες κύριον στοιχεῖο ὁμορφιάς. εἶναι δὲ τὰ χεῖλη τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος καὶ σὰ *σπαρτίον* δηλαδὴ σειρήτι. ἡ *ὠραία λαλιά* της, δηλαδὴ ἡ ὠρμη, πού δείχνει γυναίκα ἢ ὁποῖα γλίχεται γιὰ γαμήσι, καὶ ὄχι ἄνηβο κοριτσάκι· γυναίκα πού λαχταράει γιὰ ἄντρα. εἶδαμε καὶ στὰ προηγούμενα τὴ ζωντανὴ λειτουργία τοῦ ἐπιθέτου *ὠραῖος*. τὸ κόκκινον χεῖλι τραγουδάει καὶ ὁ δημοτικὸς στίχος·

Πῶχει τ' ἀχεῖλι κόκκινον σὰν τ' οὔρμον τὸ κεράσι.

6. *Ὡς λέπυρον τῆς ῥόας τὸ μῆλόν σου
ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.*

*Σὰν τὸ φλοῦδι τοῦ ῥοδιοῦ τὸ μάγουλό σου
ξεπροβάλλει ἀπὸ τὴν καλύπτρα σου.*

Ἡ *ῥόα* ἢ *ῥοιά* εἶναι ἡ ῥοδιά, αὐτὴ ἢ ὁποῖα λατινιστὶ λέγεται μηλιά φοινικικὴ ἢ καρχηδονιακὴ (*malus punica*)· διότι οἱ Ῥωμαῖοι τὴ γνώρισαν ἀπὸ τὴ Φοινίκη ἢ τὴν Καρχηδόνα. εἶναι δέντρο τῶν παραμεσογειῶν χωρῶν, χαμηλὸ καὶ φουντωτό, παρὰ λίγο θάμνος, σκληρόξυλο, μὲ ιδιότυπα καὶ ὠραιότατα καὶ τὰ ἄνθη του καὶ τοὺς καρπούς του. ἀναφέρεται καὶ στὸ Νόμο¹ καὶ στὸν Ὅμηρο² καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους προκλασσικούς, κλασσικούς, καὶ ἑλληνιστικὸς συγγραφεῖς. ὁ Ὅμηρος, τὸ Προοίμιον εἰς τὴν Δήμητρα, καὶ ὁ Θεόφραστος τὴν ἀναφέρουν μὲ τ' ὄνομα *ῥοιή* ἢ *ῥοιά*³. ἐνῶ οἱ Ἀριστοφάνης, Πλάτων, Ἀναξανδρίδης, Ἀθήναιος, Πολυδεύκης, καὶ Διοσκουρίδης μὲ τὸ βαρύτερο *ῥόα*⁴. ἀπὸ τοὺς γραμματικὸς ἄλλοι λέν ὅτι τὸ *ῥόα* εἶναι τύπος ἰωνικός, ἐνῶ τὸ *ῥοιά* δωρικός, καὶ φέρνουν ὡς παράλληλα παραδείγματα τὰ *ποιά*, *χροιά*, *ψοιά*, *πνοιή*, τὰ ὁποῖα γίνονται *πόα*, *χροά*, *ψόα*, *πνοή*, καὶ ἄλλοι λέν τὸ ἀντίθετο⁵. στὴν πρᾶξι φαίνεται ὅτι τὰ ἰωνικά κείμενα ἔχουν τὸν τύπο *ῥοιή*. ὅπως καὶ νᾶχη τὸ πρᾶγμα, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὑπάρχουν διπλοὶ γραμματικοὶ τύποι, πού ὀφείλονται σὲ διαλεκτικὲς διαφορές, ἢ δὲ κοινὴ ἑλληνικὴ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑ-

βδομήκοντα χρησιμοποιεῖ πάντοτε τὸν τύπο *ῥόα*. σημαίνει δὲ ἡ λέξι αὐτὴ στοὺς Ἑβδομήκοντα, καὶ εἰδικὰ ἐδῶ στὸ Ἄσμα, καὶ τὸ δένδρο καὶ τὸν καρπὸ καὶ τὸ ἄνθος. *λέπυρον* εἶναι τὸ φλοῦδι, ἐδῶ τοῦ ῥοδιοῦ. *μῆλον* ἐδῶ λέγεται αὐτὸ πού τῶρα λέγεται «ζυγωματικὸ μῆλον», ἢ παρειά, τὸ μάγουλο ἰδίως κοντὰ στὸ μάτι⁶. τὸν δεῦτερο στίχο *ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου*, πού ἐπαναλαμβάνεται κι ἐδῶ, τὸν ἐρμήνευσα στὸ 4,1. ὁ Σαλωμών παρομοιάζει τὸ μάγουλο τῆς κοπέλλας μὲ τὸ φλοῦδι τοῦ ῥοδιοῦ· πράγματι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πού νὰ μοιάζει τόσο μ' ἓνα ὁμορφο μάγουλο ὅσο τὸ φλοῦδι τοῦ ῥοδιοῦ, πού εἶναι στὴν ὑψὲς σὰ σάρκα, στὸ φόντο ὠχρολέυκο καὶ μὲ ἀπλωμένο ἐπάνω του τὸ κόκκινο χρωμα φειδωλῶς· καὶ τὸ σχῆμα του δὲ μοιάζει πολὺ μὲ μάγουλο. τὸ κόκκινο μάγουλο καὶ τὸ ῥόδι ὡς καρπός, πού ἀναφέρεται στὰ ἐρωτικά τραγούδια, ἀναφέρονται πολὺ καὶ στὰ σημερινὰ δημοτικὰ τραγούδια·

Ποῦχει τὰ χεῖλη κόκκινα, τὸ μάγουλο βαμμένο.

ἢ *Βαστᾶ τὰ μῆλα στὴν ποδιὰ τὰ ῥόιδα στὸ μαντήλι.*

ἢ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος πολλές φορὲς στὸ ἐξῆς θ' ἀναφέρει τὴ ῥόα τοὺς καρπούς της τὸ ἄνθος της καὶ τὸ μπουμπούκι της, γιὰ νὰ σημάνη τὰ τρία κυριότερα θέληγτρα της· τὸ πρόσωπο, τὰ βυζιά της, καὶ τὸ μουνί της. εἶναι δὲ οἱ παρομοιώσεις τοῦ Σαλωμών μὲ τὴν *ῥόαν* ἀπὸ τὶς πιὸ ὠραῖες καὶ πιὸ ἐκπληκτικὲς.

7. *Ὡς πύργος Δαυῖδ ὁ τράχηλός σου
ὁ ὠκοδομημένος εἰς θαλιώθ·*
8. *χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν,
πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.*

*Σὰν πύργος τοῦ Δαυῖδ ὁ τράχηλός του
ὁ κτισμένος γιὰ ὄπλοστάσιο·
χίλιες ἀσπίδες κρέμονται ἐπάνω του
κι ὅλα τῶν ἀντρειωμένων τὰ βέλη.*

Αὐτὸς ὁ πύργος Δαυῖδ ἦταν πύργος μὲ μακρὰ ἱστορία· καὶ ἦταν *ὠκοδομημένος εἰς θαλιώθ*. ἡ λέξι *θαλιώθ* εἶναι ἀπὸ τὶς ἐβραϊκὲς ἐκείνες πού οἱ μεταφρασταὶ τῶν Ἑβδομήκοντα τὶς κράτησαν ἀμετάφραστες καὶ μόνο τὶς μετέγραψαν μὲ γράμματα ἑλληνικά. ὁ Ἀκύλας μεταφράζει *εἰς ἐπάλξεις*, ὁ Σύμμαχος *εἰς ὑψη*· ἢ Ε' μεταφράσει τὴν ἐρμηνεύει καββαλιστικά *εἰς ἐντολάς*· ἢ βουλγάτα τῶν Βαρανίνα - Ἱερωνύμου μεταφράζει *cum propugnaculis* (= μὲ προμαχῶνες) μοιάζοντας μὲ τὸν Ἀκύλα· καὶ ἡ συριακὴ, βασισμένη ἴσως σὲ κάποιο ἀντιγραφικὸ σφάλμα τοῦ μασοριτικοῦ ἢ ἔχοντας σφάλμα ἢ ἴδια στὰ χειρόγραφα της, μεταφράζει *μὲ ῥόδια!* ἢ αἰθιοπικὴ καὶ ἡ ἀραβικὴ ἔχουν ὅ,τι

καὶ οἱ Ἑβδομήκοντα. ὁ Ἡσύχιος, στοῦ ὁποίου τὸ Λεξικὸν ἐμφανίζεται κατὰσπαρτη μιὰ ἀποδελτίωσι τοῦ Ἰσματος, πού εἰσχώρησε ἔπειτα καὶ στη Σούμμα, γιὰ τὴ λέξι αὐτὴ γράφει *Θαλπιάθ' ἐπάλλξεις* ἀσφαλῶς ἔχει ὑπ' ὄψι του τὴ μετάφρασι τοῦ Ἀκύλα, τὴν ὁποία μᾶλλον ἔχει καὶ ἡ λατινικὴ βουλγάτα τῶν Βαρανίνα - Ἰερωνύμου. ἡ λέξι *θαλπιάθ* εἶναι μοναδικὴ στὴν Π. Διαθήκη ὄχι μόνον ὡς κρατούμενο τῶν Ἑβδομήκοντα ἀλλὰ καὶ ὡς λέξι τοῦ ἀρχικοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τοῦ προμασοριτικοῦ. ἕνας συχνὸς ἑβραϊσμός στοὺς Ἑβδομήκοντα εἶναι ὅτι ἡ πρόθεσι *εἰς* μὲ μιὰ αἰτιατικὴ ἐκφράζει τὸ ἀπλὸ ἢ καὶ προληπτικὸ κατηγορούμενο, τὸ ὁποῖο στὴν ἑλληνικὴ θὰ βρισκόταν σὲ ἀπλὴ πτώσι, μὴ ἐμπρόθετη. γιὰ παράδειγμα: *καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν*, ἤτοι *κεφαλὴν ἐθνῶν*· *οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας*, ἤτοι *κεφαλὴ γωνίας*· *ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν*, ἤτοι *σωτηρία*· καὶ ἕνα μικτὸ παράδειγμα· *καὶ ἔσται ὁ οἶκος Ἡσαῦ εἰς καλάμην*¹. αὐτὰ γιὰ τὸ ἀπλὸ κατηγορούμενο. ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ προληπτικὸ κατηγορούμενο ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα· *Ἰσοδόμησεν ὁ θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα*· αὐτὸ μοιάζει ἀπόλυτα μὲ τὸ *πύργος ὠκοδομημένος εἰς θαλπιάθ*· εἶναι καὶ τὰ δύο προληπτικὰ κατηγορούμενα σὲ ἀντικείμενα τοῦ *οἰκοδομῶ*. ἄλλα· *Δώσατέ μοι τὴν παιδα ταύτην εἰς γυναῖκα*· καὶ *Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν*². ἔξασφαλίζεται λοιπὸν κατ' ἀρχὴν ὅτι τὸ *εἰς θαλπιάθ* εἶναι προληπτικὸν κατηγορούμενο καὶ ὅλη ἡ ἐνδιαφέρουσα φράσι σημαίνει *πύργος τοῦ Δαυὶδ*, πού εἶναι κτισμένος γιὰ νὰ εἶναι *θαλπιάθ*. καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνῃ ἀπλῶς *ἐπάλλξεις*.

Ἕνας ἄλλος ἑβραϊσμός τῶν Ἑβδομήκοντα, συχνὸς καὶ στὸ Ἰσμα, εἶναι ὅτι σημαίνεται ἕνα σύνολο μὲ ἕναν τομέα του· τὸ στόμα ὀλόκληρο στὰ 4,7 καὶ 19,5 λέγεται *λάρυγξ* καὶ στὸ 15,12 *φάρυγξ*· τὸ τμήμα ἀπὸ τὰ γόνατα μέχρι τὸν ἀφαλὸ στὸ 18,6 λέγεται ὀμφαλὸς καὶ ἐννοεῖται ὡς μέρος μὲ ἐπίκεντρο τὸ μουνί. ὑπάρχουν στὸ Ἰσμα καὶ μερικὰ ἄλλα τέτοια, ἀρκετὰ δὲ σ' ὅλη τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. ἔτσι καὶ ἐδῶ, νομίζω, στὸ ἀρχικὸ ἑβραϊκὸ πιθανῶς λεγόταν ἡ λέξι πού σήμαινε κατ' ἀρχὴν *ἐπάλλξεις* ἀλλ' ἐννοοῦνταν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὡς ὅλος *πύργος*, ἀλλ' ὁ Ἀκιβὰ καὶ ὁ Ἀκύλας δὲν τόπιασαν, ὅπως τόπιασαν οἱ Ἑβδομήκοντα. καὶ ἐκεῖνοι οἱ δυὸ ἔμειναν μὲ τὴ βλακειὰ τους. σημαίνεται λοιπὸν ὁ *πύργος* ὡς φρούριον· διότι καὶ λέγεται στὸ ἐπόμενον ἐλεγείῳ ὅτι στὴ *θαλπιάθ* κρέμονταν *χίλιες ἀσπίδες* μαζὶ καὶ μὲ τ' ἀντίστοιχα βλητικὰ ὄπλα, πού ὅλ' αὐτὰ δὲν μποροῦσαν νὰ κρέμονται στὶς ἐπάλλξεις. καὶ ἔρχομαι σὲ κάτι παραπλήσιο μὲ τὸ μόλις προειρημένον ἀρχαῖο ἑβραϊκὸ ἐκφραστικὸ φαινόμενο, ὅτι ἕνα σύνολο λέγεται μὲ τὸν πληθυντικὸ τῶν ἐπὶ μέρους μοριῶν του, ὅπως στὸ 19,7 *ὀδόντες* ἀντὶ τὸ *στόμα* καὶ στὰ 3,8 καὶ 18,5 *ὀρμίσκοι*, δηλαδὴ «χάντρες», ἀντὶ

ὄρμος, δηλαδή «περιδέραιο». τόσο τὰ δόντια ὅσο καὶ οἱ χάντρες μοιάζουν μὲ τὶς ἐπάλξεις, ὅποτε ὅσο σωστό εἶναι νὰ ἐρμηνεύσῃ κανεὶς ἐκεῖνα ὡς «στόμα» καὶ «περιδέραιο», ἄλλο τόσο εἶναι σωστό καὶ νὰ μεταφράσῃ τὸ *θαλπιώθ*, πού ἀσφαλῶς, ὅπως δείχνει ἡ κατάληξις του *-ώθ* εἶναι πληθυντικός –παράβαλλε *ἀβώθ*, *σαβαώθ*, *μεχωνώθ*, *Ἀσταρώθ*, κ.λ.π.– καὶ σημαίνει ἀκριβῶς *ἐπάλξεις*, νὰ τὸ μεταφράσῃ ἐπιτυχέστερα «φρούριο», *πύργον*.

Προχωρῶ στὰ ἱστορικά τεκμήρια, γιὰ νὰ φανῇ ὅτι πραγματικά πρόκειται γιὰ φρούριο καὶ γιὰ ποιό φρούριο. στὸ βιβλίον «Βασιλεῖς» γράφεται ὅτι κατὰ τὸ πέμπτο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ῥοβοάμ, γιοῦ τοῦ Σαλωμών, εἰσέβαλε στὴν Ἱερουσαλήμ ὁ φαραὼ Σουσακίμ *καὶ ἔλαβε πάντα τοὺς θησαυροὺς τοῦ οἴκου Κυρίου καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως καὶ τὰ δόρατα τὰ χρυσᾶ, ἃ ἔλαβε Δαυὶδ ἐκ χειρὸς τῶν παιδῶν Ἀδρααζάρ βασιλέως Σουβά, καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὰ εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ πάντα ἃ ἔλαβεν, ὄπλα τὰ χρυσᾶ, ὅσα ἐποίησε Σαλωμών, καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὰ εἰς Αἴγυπτον. καὶ ἐποίησε Ῥοβοάμ ὁ βασιλεὺς ὄπλα χαλκᾶ ἀντ' αὐτῶν... καὶ ἐγένετο ὅτε εἰσεπορεύετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, καὶ ἤρον αὐτὰ οἱ παρατρέχοντες καὶ ἀπηρείδοντο αὐτὰ εἰς τὸ θεῖον τῶν παρατρέχόντων. τὰ ἴδια σχεδὸν λέγονται καὶ στὴν Παραλειπομένη, ἀλλ' ἐκεῖ ἀντὶ γιὰ ὄπλα χρυσᾶ καὶ ὄπλα χαλκᾶ οἱ Ἑβδομήκοντα ἔχουν *θυρεοὺς χρυσοῦς καὶ θυρεοὺς χαλκοῦς*³. καὶ ἐδῶ στὸ ἐρμηνευόμενον ἐλεγεῖο τοῦ Ἰσραήλ γίνεται λόγος γιὰ *θυρεοὺς* (= *ἀσπίδες*). καὶ στὰ Ὀμηρικά Ἔπη ἄλλωστε *ὄπλον* λέγεται κυρίως ἢ ἀσπίδα, ὁ θυρεός. στὴ δὲ Ἀνάβασις ὁ Νεεμίας λέει: *Καὶ ὁ πύργος ὁ ἐξέχων ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως ὁ ἀνώτερος, ὁ τῆς αὐλῆς τῆς φυλακῆς* (= τῆς φρουρᾶς)⁴. μιλάει γιὰ ὅ,τι ἔμεινε ἀπὸ τ' ἀνάκτορα τῆς Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴν καταστροφή τῆς ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορ, καὶ τὰ βρῆκαν οἱ παλινοστήσαντες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὸ πρᾶγμα φαίνεται πλέον καθαρά. ὁ Δαυὶδ δὲν εἶχε μὲν κτίσει ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ, ἀλλ' ἔκτισε τὸν ἀναφερόμενο *πύργον*, μέσα στὸν ὁποῖο στρατωνιζόταν ἡ προσωπικὴ φρουρά του καὶ ἦταν τοποθετημένα πολλὰ χρυσᾶ δόρατα καὶ ἀσπίδες πού εἶχε πάρει ὡς λάφυρα ἀπὸ τὸν Ἀδρααζάρ τὸν ὁποῖο νίκησε. ὁ Σαλωμών ἀργότερα, ὅπως εἶναι πασίγνωστο, ἔκτισε τ' ἀνάκτορα μαζί μὲ τὸ ναό· στὸ συγκρότημα περιλήφθηκε καὶ ὁ παλιότερος *πύργος Δαυὶδ*, ὅπως λέγεται ἐδῶ στὸ Ἰσραήλ. ἔτσι καὶ ἀργότερα, ὅταν ὁ Ἡρώδης Α΄ ἔκτισε τὸ ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων, κράτησε ἀπὸ τὰ παλιὰ κτήρια τὴ λεγομένη *στοὰ τοῦ Σολομῶντος*⁵.*

Συμπλήρωσε δὲ ὁ Σαλωμών καὶ τὰ δόρατα καὶ τὶς ἀσπίδες τὶς χρυσές, ἴσως ἐπειδὴ αὐξήσε τὴ φρουρά του, αὐτὰ τὰ ὄπλα τὰ κρατοῦσαν κατὰ τὶς ἐπίσημες ἐμφανίσεις τοῦ βασιλέως οἱ *παρατρέχοντες*,

δηλαδή οἱ σωματοφύλακές του, οἱ ἀκόλουθοί του. ὁ *πύργος Δαυΐδ* ἦταν ψηλότερος ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο ἀνακτορικό συγκρότημα καὶ ἦταν *αὐλή τῆς φυλακῆς*, δηλαδή κτήριο στρατωνισμοῦ τῆς φρουρᾶς, ἀκριβῶς ὅπως ἦταν καὶ κατὰ τὴ ῥωμαϊκὴ κατοχὴ ὁ πύργος *Ἀντωνία* (*Antonía turris* ἢ *Antonía arch*)⁶, ποὺ ἦταν μᾶλλον φρεσκάρισμα τοῦ *πύργου Δαυΐδ* ἢ *θαλπιώθ*. αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ *πύργος Δαυΐδ ὁ ἀποδομημένος εἰς θαλπιώθ*, δηλαδή γιὰ ὄπλοστάσιο καὶ στρατώνας τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, τρόπαιο νίκης, ἀποθήκη λαφύρων καὶ ὄπλων τῆς ἐπιδείξεως καὶ τῶν παρελάσεων (*παραδρομῶν*) καὶ φρούριο τῶν ἀνακτόρων. καὶ θὰ ἦταν μεγαλοπρεπῆς καὶ καμαρωτὸς ἴσως δὲ καὶ λευκὸς πύργος, ἀφοῦ ἔμοιαζε μὲ τὸν λεβέντικο τράχηλο τῆς ἀγαπημένης τοῦ Σαλωμών. τέτοιου εἴδους τράχηλος ὡς στοιχεῖο γυναικειᾶς ὁμορφιάς ἀναφέρεται καὶ στὰ δημοτικὰ κάλαντα:

*Κυρὰ ψηλὴ, κυρὰ λιγνὴ, κυρὰ καμαροφρούδα,
κυρὰ καμαροτράχηλη, κορώνα φορεμένη.*

Ἐπαναλαμβάνω τὴ συνέχεια τοῦ ᾠσματος:

*Χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν,
πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.*

Στὴν Ἁγία Γραφή ὀλόκληρη οὐδέποτε τὸ ὄπλον λέγεται *ἀσπίς*, ἀλλὰ πάντοτε *θυρεός*: διότι *ἀσπίς* εἶναι ἡ ἑλληνικὴ μάρακα, ἡ στρόγγυλη, ἐνῶ οἱ Ἀνατολίτες εἶχαν μόνον τὴν ἐπιμήκη, τὸν *θυρεόν*. *ἀσπίς* στὴ Βίβλο λέγεται μόνον τὸ φίδι ποὺ ἔχει τὸ ὄνομα αὐτό, ἡ κόμπρα. *βολίδες* ἐδῶ λέγονται τ' ἀκόντια καὶ τὰ βέλη τῆς φρουρᾶς, *δυνατοὶ* δὲ αὐτοὶ οἱ φρουροὶ ἢ *παρατρέχοντες* τοῦ βασιλέως: διότι, ὅπως ἔδειξα κατ' ἐπανάληψιν, δὲν ἦταν συνηθισμένοι ὀπλίτες, ἀλλὰ βασιλικὴ φρουρά, πραιτωριανοί. αὐτοὶ οἱ *θυρεοὶ* καὶ αὐτὲς οἱ *βολίδες* εἶναι ἐκεῖνα τὰ *χρυσᾶ ὄπλα* ποὺ ἀναφέρονται στὰ προεκτεθειμένα ἐδάφια τῶν βιβλίων Δαυΐδ καὶ Παραλειπομένη. αὐτὰ τὰ ὄπλα ἦταν ποὺ κρέμονταν στοὺς τοίχους τοῦ πύργου, στὴν ἐσωτερικὴ του ἀσφαλῶς ἐπιφάνεια. τέτοια μιὰ εἰκόνα βρίσκεται καὶ στὸν Ἰεζεκιήλ, ἐκεῖ ποὺ προφητεύει γιὰ τὴ Σιδῶνα: *Ἄνδρες πολεμισταί σου πέλτας καὶ περικεφαλαίας ἐκρέμασαν ἐν σοί: οὗτοι ἔδωκαν τὴν δόξαν σου. υἱοὶ Ἀραδίων καὶ ἡ δύναμίς σου ἐπὶ τῶν τειχῶν σου ἐν τοῖς πύργοις σου ἦσαν, τὰς φαρέτρας αὐτῶν ἐκρέμασαν ἐπὶ τῶν ὄρμων σου κύκλω. οὗτοι ἐτελείωσάν σου τὸ κάλλος* (Ἰζ 33,13-15). τὸ δεύτερο αὐτὸ ἐλεγεῖο ἀπὸ πλευρὰ ποιητικῆς εἶναι ἡ γνωστὴ στὴν ἐπικὴ καὶ δημοτικὴ ποίησι περίσσια λεπτομέρεια, ὅπως τὸ τέταρτο ἐλεγεῖο αὐτῆς τῆς ἴδιας στροφῆς: δὲν οἰκοδομεῖ τὸ κύριο νόημα τῆς στροφῆς, ἀλλὰ μόνον τὸ στολίζει.

9. *Οἱ δύο μαστοί σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος
οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοισι.*

*Τὰ δυὸ βυζιά σου σὰ δυὸ δίδυμα μικρὰ τῆς ζαρκάδας
ποὺ βόσκουν μὲς στ' ἀγριολούλουδα.*

Νεβροὶ δορκάδος στὸ ἔλεγχο αὐτό, καθὼς ἔκανα τὴ διάκρισι καὶ στὸ 2,8, εἶναι τὰ μικρὰ ζαρκαδάκια. στὴν ἀρχὴ τῆς στροφῆς ἔκανε λόγο πρῶτα γιὰ τὰ μάτια τῆς κοπέλλας ποὺ εἶναι μάλιστα *ἔξω ἀπὸ τὴν καλύπτρα τῆς*· ἔπειτα γιὰ τὰ μαλλιά τῆς, τὰ δόντια τῆς, τὰ χεῖλη τῆς, τὰ μάγουλά τῆς, τὸ λαιμὸ τῆς· καὶ τώρα, κατεβαίνοντας, μιλάει γιὰ τὰ βυζιά τῆς, ποὺ τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ ἐλεγείου τὰ θέλει γυμνά. ἐφ' ὅσον ἄρχισε ἀπὸ τὴν καλύπτρα, ποὺ ἀφήνει ἔξω μόνο τὰ μάτια καὶ τὶς παρειές, κι ἔφτασε σὲ βυζιά γυμνά, πρέπει νὰ φανταστοῦμε ὅτι τὴ γδύνει στὴν κρεβατοκάμαρα, στὸ γαμιστρῶνα του, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν καλύπτρα. κι αὐτὸ ἐννοεῖται σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις ποὺ ἐγκωμιάζει τὰ σωματικά τῆς θέλητρα μὲ φορὰ ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, προθερμαίνοντάς τὴν καὶ διεγείροντάς τὴν προοδευτικῶς. ἀντίθετα, ὅταν τὴν ἐγκωμιάζει γιὰ τὴν ὁμορφιά τῆς ὁ λαὸς, ποὺ τὴ βλέπει ὡς νύφη, κι ὄχι γιὰ νὰ τὴν προθερμάνῃ καὶ νὰ τὴ διεγείρῃ σεξουαλικά, σ' ἓνα ἐγκώμιό τῆς λαϊκὸ, ποὺ ἔχει φορὰ ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, στὴ στροφή 18, εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ κοπέλλα ἐννοεῖται μέχρι τέλους ντυμένη πλήρως, κι αὐτὸ φαίνεται ὀλοκάθαρα, ἐφ' ὅσον πρόκειται γιὰ ἐγκώμιό λαϊκὸ καὶ δημόσιο, ὅταν κἀνὴ τὴ νυφικὴ διαδρομὴ τῆς. αὐτὸ δείχνει ὅτι κατὰ τὴν πολὺ καυλιάρα ἀλλὰ καὶ θεόπνευστη ποιήτρια τοῦ Ἄσματος ἡ γυναῖκα προθερμαίνεται κι ἐρεθίζεται σεξουαλικῶς, γιὰ νὰ λειτουργήσῃ μὲ γλυκύτητα, μόνο κατὰ τὴ φορὰ ποὺ ἀνοίγεται ἓνα φερμουὰρ ζακέτας, ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, κι ὅτι ἡ ἀπαραίτητη γιὰ τὸ γαμήσι προθέρμανσι ἔχει πρῶτη εἴσοδο τὰ μάτια, τὸ βλέμμα. αὐτὸ λέει καὶ τὸ δημοτικὸ ἐρωτικὸ τραγούδι.

*Θέλω νὰ πάω στὴν Ἀραπιά,
νὰ κλέψω ἓνα Ἀραπάκι·
νὰ κάθωμαι νὰ τὸ ῥωπῶ
πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.*

*«Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται,
στὰ χεῖλη κατεβαίνει
κι ἀπὸ τὰ χεῖλη στὴν καρδιά
ῥιζώνει καὶ δὲν βγαίνει».*

Οἱ παλιοὶ κι ἀδιάφθοροι κι ὁμαλοὶ ἄνθρωποι ἦταν πιὸ ἐπιστήμονες στὸ γαμήσι· διότι, ὅταν χαίρεται καὶ καυλώνῃ ἡ γυναῖκα, χαίρε-

ται καὶ καυλώνει κι ὁ ἄντρας. οἱ σημερινοὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι σὲ μεγάλο ποσοστὸ ἐγωπαθεῖς φλῶροι καὶ νάρκισσοι, διότι μεγάλωσαν ὡς παραχαϊδεμένα καὶ ἄπραγα πριγκηπόπουλα, βλακεύουν πολὺ στὸ γαμήσι, κι ὅταν τὸ προσπαθοῦν, δὲν ξέρουν νὰ προθερμάνουν τὴ γυναῖκα. ἢ γυναῖκα στὸ γαμήσι εἶναι φύσει ἑτεροκίνητη ἡχώ τοῦ ἀντρός της· κάτοπτρο ἀνακλάσεως σὰν τὴ σελήνη. ἐπὶ πλέον σήμερα καὶ οἱ ἄντρες καὶ οἱ γυναῖκες, ἀπὸ νήπια παιδιὰ σχεδόν, δασκαλεύονται μὲ μαθήματα τηλεπορνικὰ καὶ τηλελελέδικα· καὶ πάρα πολλοὶ δὲν ξέρουν νὰ γαμήσουν. καὶ οἱ μὴ αὐτοκίνητες γυναῖκες εἶναι ἀπογοητευμένες ἀπὸ τοὺς ἄντρες. καὶ ἄντρες δὲ καὶ γυναῖκες μαζὶ εἶναι σήμερα καὶ θύματα παραπλανητικῆς τηλεκακοδιδασκαλίας. ὅταν ὁ ἄντρας δὲν ξέρη νὰ κινήσῃ τὴ γυναῖκα, αὐτὴ ἀπροθέρμαντη δὲν χαίρεται τὸ γαμήσι καθόλου. καὶ ἡ ζωὴ της γίνεται ἀπελπιστικὴ. γενικὰ οἱ πλεῖστοι ἄντρες σήμερα δὲν ξέρουν νὰ γαμήσουν. ξέρουν μόνο νὰ καταστρέψουν τὸ φερμουάρ.

Στὸ ἐρμηνευόμενο ἔλεγχο ὁ Σαλωμών παρομοιάζει τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας μὲ ζαρκαδάκια δίδυμα, ἐπειδὴ εἶναι ὁλόλευκα καὶ συμμετρικά, ὁμορφα, χαριτωμένα, εὐκίνητα, σκιρτώδη, σὰν τὰ ζαρκαδάκια· καὶ μὲ ζαρκαδάκια πὺν βόσκουν μέσα στ' ἀγριολούλουδα· διότι κρίνα ἐδῶ λέει ἀλληγορικὰ τὶς τρίχες τοῦ στήθους τοῦ πάντοτε κρίνα στὸ Ἄσμα λέγονται οἱ τρίχες τοῦ γενείου ἢ τοῦ στήθους τοῦ ἀντρός ἢ οἱ μουνότριχες τῆς κοπέλλας. ὅπως τὰ δίδυμα ζαρκαδάκια, ὅταν βόσκουν, σκύβουν κι ἔχουν χωμένα τὰ μουσούδια τους μέσα στὸ γρασίδι ἢ στ' ἀγριολούλουδα· ἔτσι ἐπίσης, καθὼς ὁ Σαλωμών, γυμνὸς κι αὐτός, σφίγγει τὴ γυμνὴ κοπέλλα στὴν ἀγκαλιά του καὶ καθὼς τὰ βυζιά τῆς ζουλήγονται πάνω στὸ τριχωτό του στήθος, οἱ ῥῶγες τῶν βυζιῶν τῆς χώνονται μέσα στὶς τρίχες του σὰν τὰ μουσούδια τῶν ζαρκαδιῶν στὰ λουλούδια. τὸ ἔλεγχο ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὸ 18,8.

10-11. *Ἔως οὖ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα
καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί,
πορεύσομαι ἑμαντῶ πρὸς τὸ ὄρος τῆς Σμύρνης
καὶ πρὸς τὸν Βουνὸν τοῦ Λιβάνου.*

*Μέχρι νὰ ἐξαντληθῇ ἡ μέρα
καὶ νὰ χαθοῦν οἱ σκιές,
θὰ περπατῶ στὸ ὄρος τῆς Σμύρνας
καὶ στὸ Βουνὸ τοῦ Λιβάνου.*

Τῆς κάνει ἐκεῖνο πού τοῦ ζήτησε ἐκείνη στὴ στροφή 5· νὰ βραδιαστοῦν στὸ γαμήσι.

Ἑρμηνεύσα τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δυὸ ἐλεγεία στὸ 5,7, ὅπου ξαναλέγεται. τὸ δεύτερο ἐλεγείο ἔχει τὰ ὅμοιά του στὰ ἐλεγεία 2,8· 5,4· 5,8, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ *Ὅρη Ἀρωμάτων*, *Ὅρη Βεθὴλ*, *Ὅρη Κοιλωμάτων*, πὺν εἶναι πάντοτε τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας. καὶ ἐδῶ τὸ *ὄρος τῆς Σμύρνης* καὶ ὁ *Βουνὸς τοῦ Λιβάνου* δὲν εἶναι πραγματικὰ γεωγραφικὰ τοπωνύμια, σὰ νὰ λέμε ὁ *Ὀλυμπος* καὶ ὁ *Κίσσαβος*, οὔτε πρόκειται γιὰ τὸ Λίβανο τῆς Φοινίκης ἢ γιὰ τὴν πόλι Σμύρνα τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλὰ γιὰ τὸ λιβάνι καὶ τὴ σμύρνα, τὰ δυὸ ἀρώματα πὺν σχεδὸν πάντοτε καὶ στοὺς θύραθεν συγγραφεῖς ἀναφέρονται μαζί. καὶ εἶναι καὶ τὰ δυὸ βουνὰ συμβολικὲς ὀνομασίες τῶν δυὸ βυζιῶν τῆς κοπέλλας, ἢ καθε μιὰ γιὰ τὸ κάθε βυζί. ἢ ἔκφρασι *πορεύσομαι ἑμαντῶ*, γιὰ τὴν ὁποία εἶπα καὶ στὸ 6,4, σημαίνει «θὰ πάω μόνος μου, χωρὶς συντροφιὰ τρίτου». τὸ νόημα εἶναι ὅτι ὁ Σαλωμών ὁρμάει στὰ μεγάλα καὶ μοσχομύριστα βυζιά τῆς κοπέλλας, γιὰ νὰ παίξῃ μ' αὐτὰ ὁ παιχνιδιάρης. ἀφοῦ τὴν ἔγδυσε, ἀφοῦ τὴν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά του, ὥστε τὰ δίδυμα ζαρκαδάκια της νὰ βοσκήσουν μὲ τὶς μουσοῦδες των χωμένες μέσα στὰ κρίνα τοῦ στήθους του, τώρα τὴν ξαπλώνει ἀνάσκελα, ὥστε τὰ βυζιά της νὰ ὑψώνονται πρὸς τὰ πάνω σὰν *Ὅρη καὶ Βουνοί*, καὶ ἀρχίζει νὰ παίξῃ μ' αὐτὰ· καὶ παίζοντας κάνει δηλώσεις· «Θὰ παίζω μ' αὐτὰ ὅλο τὸ ἀπόγευμα». Μόνο μ' αὐτὰ, ψεύταρε; μᾶς δουλεύεις;

Εἶναι θαυμαστὸ ὅτι στὸ Ἰσραὴλ ὄχι μόνον ἡ βραχυλογία εἶναι τρομερὰ σκληρὴ, ἀλλὰ καὶ οἱ πολὺ λίγες λέξεις τῆς ποιητρίας εἶναι διαλεγμένες κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ δίνουν σαφῶς τὴν ὅλη εἰκόνα καὶ ζωηρῶς ὅλες τὶς κινήσεις. μὲ τὸ τσιγκέλι τὰ βγάξεις, καυλιάρα. ἢ εἶσαι καὶ ντροπαλούλα;

Ἐδῶ ἡ ποιήτρια τελειώνει τὴ στροφή, χωρὶς νὰ λέῃ τί ἔγινε παρακάτω μὲ τὸ κυλοτάκι της· ἂν τὸ φοροῦσε βέβαια. εἶναι σὰ νὰ μᾶς λέῃ· «Καταλάβατε τί ἔγινε ὅλο τὸ ἀπόγευμα...». εἶναι καὶ ἡ ἀποσιώπησι τρόπος ἐκφράσεως· πολὺ ἐκφραστικῆς ἐκφράσεως. «Ἄντε τώρα, καλέ, ντρέπομαι!».

11

1. Σ *Ὅλη καλή εἶ, ἡ πλησίον μου,
καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.*

*Σ' ὅλα εἶσαι καλλονή, ταίρι μου,
καὶ ψεγάδι δὲν ὑπάρχει ἐπάνω σου.*

Σ' ὀλόκληρη τὴ στροφή μιλάει ὁ Σαλωμών. καλεῖ τὴν ἀγάπη του στὴν κρεβατοκάμαρά του, φλογίζεται ἀπὸ τὸ βλέμμα της, καί, καθὼς τῆς βγάζει τὰ ῥοῦχα της –τὸ ξεγύμνωμα καὶ τὸ ξεβράκωμα, ὅταν τὸ κἀνή ὁ ἄντρας, εἶναι γιὰ τὴ γυναῖκα ἢ πιὸ βαθειά της κι ἀπέραντη εὐτυχία– τὴ φιλάει, καὶ τῆς χαϊδεύει κι ἐγκωμιάζει τὰ βυζιά της. κι ὁ λόγος τοῦ ἀντρὸς εἶναι βασικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν προθέρμανσι τῆς γυναικός, καὶ γε γιὰ τὴν ἀπόλαυσί της στὸ καίριον γαμήσι. ὁ βούβλιακας ὑστερεῖ πολὺ, μέχρι πού νὰ εἶναι κι ἀνεπιθύμητος· ὁ τρόπος του εἶναι ἀγένεια. μετὴν πρώτη λέξι ὅλη ἐννοεῖ «σ' ὅλα», «παντοῦ». ὅλα τὰ θέλητρά της εἶναι ὁμορφα· κανένα δὲν ὑστερεῖ, γιὰ νὰ εἶναι μῶμος, ψεγάδι· καὶ κανένα δὲν ἀφήνει ἀχάιδευτο κι ἀπαίνευτο.

2-4. *Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, <ἀδελφή μου> νύμφη,
δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου.
ἐλεύση καὶ διελεύση ἀπ' ἀρχῆς Πίστεως,
ἀπὸ κεφαλῆς Ἑρμών,
ἀπὸ Μανδρῶν Λεόντων, ἀπὸ Ὁρέων Παρδάλεων.*

*Ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο, ἀγαπημένη μου,
ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο.
θάρθῆς καὶ θὰ περάσης ἀπὸ τὴν κορφή τῆς Πίστεως,
ἀπὸ τὴν κορφή τοῦ Ἑρμών,
ἀπὸ τίς Φωλιῆς τῶν Λεόντων, ἀπὸ τὰ Βουνὰ τῶν Παρδάλεων.*

Μὲ τὸ δεῦρο τὴν καλεῖ κοντά του· «Ἔλα». στὴ στροφή αὐτὴ καὶ στὴν ἐπόμενη τὴν προσφωνεῖ *ἀδελφή μου νύμφη*. αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντίστοιχη μετὴν προσφώνησι *ἀδελφιδός*· ὅπως ἐκεῖνη δὲν σημαίνει οὔτε *ἀδελφός* οὔτε *ἀδελφιδούς* (= ἀνεψιός), ἀλλ' ἓνα εἶδος σὰν *ἀδελφός* πού δὲν εἶναι *ἀδελφός*, ἓναν ἄντρα ἀγαπητὸν σὰν *ἀδελφόν*, πού ὅμως εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ἀδελφό, ἔτσι κι ἐδῶ ἢ ἔκφρασι αὐτὴ σημαίνει κάτι πού δὲν εἶναι οὔτε *ἀδελφή* οὔτε *νύμφη*. ἂν τὴν ἔλεγε *ἀδελφή*, θὰ φαινόταν σὰν ὁμοπάτρια ἢ ὁμομήτρια ἢ ἀμφιθαλῆς ἀδερφή, ἂν τὴν ἔλεγε *νύμφη*, θὰ φαινόταν καὶ σὰ νύμφη του σὲ γιό του ἢ σὲ ἀδερφό του. εἶναι ἓνα πρόσωπο πού εἶναι ἀγαπητὸ σὰν ἀδερφή, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀδερφή του, κι ἔχει μαζί του σχέσι μετὰ γάμο, χωρὶς νὰ

εἶναι γυναίκα τοῦ γιοῦ του ἢ τοῦ ἀδερφοῦ του, ἀλλὰ γυναίκα δική του. αὐτὸ ἐπὶ πλέον δείχνει μιὰ πρωτόγονη γλῶσσα πολὺ ἀρχαίας ἐποχῆς. στὸ ἀρχικὸ ἑβραϊκὸ κείμενο, ποὺ δὲν διασώθηκε, ἡ λέξι ἦταν προφανῶς μία, ἀλλ' ἐπειδὴ στὴν ἑλληνικὴ δὲν μποροῦσε ν' ἀποδοθῆ μονολεκτικά, μεταφράστηκε περιφραστικὰ ὡς *ἀδελφή μου νύμφη*, σὰ νὰ λέμε τώρα «ἀδερφή - νύφη». τὴν ἴδια ἔκφρασι ἔχει καὶ ἡ μαρριανὴ μετάφρασι. οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι μεταφρασταὶ σὰ σχετικὰ χωρὶα δὲν ἔχουν λείψανα. τὸ μασοριτικὸ σκεῦασμα καὶ οἱ χριστιανικὲς μεταφράσεις ἔχουν ὅλα *ἀδελφή μου μνηστή* εἶναι τὸ ἴδιο. καὶ ἐπὶ πλέον δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι τὸ Ἰσραήλ, τέτοιο ποὺ εἶναι, καὶ οἱ σεβάσμιοι ἀρχαῖοι τὸ μετέφραζαν ἢ τὸ ἐξηγοῦσαν ἢ τὸ διάβαζαν ἀμήχανοι μέχρι καὶ σοκαρισμένοι. δὲν εἶναι συνηθισμένο βιβλίον. κατ' οὐσίαν γιὰ τὴν προσφώνησι αὐτὴ στίς πηγὲς δὲν ὑπάρχει διαφωνία. μέσα στὸ Ἰσραήλ, ὅπως ἔχει τώρα σὰ χειρόγραφα τῶν Ἑβδομήκοντα, συναντᾶται ὡς ἑξῆς.

<i>ἀδελφή μου νύμφη</i>	(4 φορές)
<i>νύμφη</i>	(2 φορές)
<i>ἀδελφή μου</i>	(1 φορά)

τίς δυὸ φορές τὸ *νύμφη* τὸ συμπλήρωσα *ἀδελφή μου νύμφη*· διότι πιστεύω ὅτι ἡ λέξι ξέπεσε στὴ χειρόγραφη παράδοσι· τὴν τρίτη καὶ μοναδικὴ περίπτωσι τὴν ἄφησα ἔτσι ὅπως εἶναι. ἐπειδὴ ὅμως πρόκειται γιὰ μεταφράσεις τῆς ἴδιας ἑβραϊκῆς λέξεως, μεταφράζω παντοῦ ὁμοίμορφα.

Αὐτὸ τὸ *ἀδελφή* μὲ τὴ σημασία τῆς συζύγου ἐμφανίζεται καὶ στὴν Ἑλληνόγλωσση Παραβιβλικὴ Ἰουδαϊκὴ Γραμματεία. στὸ μυθιστόρημα «Τωβίτ», τοῦ ὁποίου ὁ συντάκτης μᾶλλον γνώριζε ἑβραϊκὰ τοῦ Α' μ.Χ. αἰῶνος ἢ εἶχε ὑπ' ὄψιν του ἑβραϊκὸ κείμενο ποὺ αὐτὸς διασκευάζει, ὁ Ῥαγουήλ καὶ ὁ Τωβίας προσφωνοῦν τίς γυναῖκες των μὲ τὴ λέξι *ἀδελφή*¹. φαίνεται ὅτι ὁ συντάκτης μεταφράζει τὸν ἴδιο ἑβραϊκὸ ὄρο, ποὺ στὸ Ἰσραήλ μεταφράζεται *ἀδελφή νύμφη*. καὶ στὸ μυθιστόρημα «Ἐσθήρ» ὁ «Ἀρταξέρξης» λέει πρὸς τὴν ἄλλοεθνή γυναῖκα του Ἐσθήρ *Ἐγὼ ἀδελφός σου, θάρσει*². αὐτὸ τὸ *ἀδελφός* εἶναι μᾶλλον τὸ *ἀδελφιδός* τοῦ Ἰσραήλ, μετάφρασι τῆς ἴδιας ἑβραϊκῆς λέξεως. τὴν ἔκφρασι αὐτὴ, *ἀδελφή νύμφη*, ἐπειδὴ τὴ θεωρῶ ἀκριβῶς ἀντίστοιχη μὲ τὸ *ἀδελφιδός*, τὴ μεταφράζω ἀνάλογα· δηλαδὴ «ἀγαπημένη».

Τὸ *δεῦρο* σημαίνει *ἔρχου, ἔλα*. τὸ 6 φορές ἐπαναλαμβανόμενο ἀπὸ ἐννοεῖται ὡς *διὰ* καὶ σημαίνει ὄχι τὴν προέλευσι ἀλλὰ τὴ διέλευσι. *ἀρχὴ* καὶ *κεφαλὴ* τῶν ὁρέων λέγεται ἢ κορυφὴ τους (Δδ 63,19· Ἰς 41,5). γιὰ νὰ φτάσῃ ἢ ἀγαπημένη του κοντὰ του, ὁ Σαλωμών τῆς λέει ὅτι θὰ περάσῃ ἀπὸ πέντε βουνά· *Λίβανος, Πίστις, Ἑρμών, Μάνδραι*

Λεόντων, Ὄρη Παρδάλεων. ἐννοεῖται ὅτι ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν σὲ μία περιοχή. σαφῶς καὶ ῥητῶς ἐντοπισμένα εἶναι ὁ Λίβανος καὶ τὸ Ἑρμών· στὴ δὲ πλὴν τοῦ Ἄσματος Βίβλο ἀναφέρονται ὡς ὄρη τῆς περιοχῆς αὐτῆς τρία· Λίβανος Ἀντιλίβανος καὶ Ἑρμών³. καὶ νομίζω ὅτι Πίστις λέγεται ἐδῶ ὁ Ἀντιλίβανος. καὶ ἀνήκουν καὶ τὰ τρία στὸ κράτος τῶν βασιλέων Δαυὶδ καὶ Σαλωμών. καὶ ταιριάζει σὲ μιὰ πορεία ἀπὸ τὸν Λίβανον πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ εἶναι δεύτερος ὁ Ἀντιλίβανος ἢ Πίστις καὶ τρίτο τὸ Ἑρμών. καὶ ἔπειτα ἀναφέρονται τὰ ἄλλα δύο πιθανῶς μὲ ἐπέκτασι τῆς ἴδιας πορείας πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. καὶ ἀπομένει τὸ ζήτημα γιατί ὁ Ἀντιλίβανος λέγεται Πίστις. ἀντὶ Πίστις τὸ μασοριτικὸ ὁ Ἀκύλας ἢ βουλγάτα καὶ ἡ συριακὴ μετάφρασι ἔχουν Ἀμανά. δὲν πρόκειται γιὰ διαφωνία· ἀπλῶς οἱ ἑβδομήκοντα μεταφράζουν τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους, ὅπως παρακάτω τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Θερσὰ τὸ μεταφράζουν Εὐδοκία⁴. ἐδῶ εἰδικὰ τὸ ὄνομα Πίστις σημαίνει *Συνθήκη*, Ὀρκος· ἐπειδὴ κάποια σπουδαία συνθήκη ἐγίνε ἐκεῖ, ἴσως γιὰ τὰ σύνορα τῶν χωρῶν ποὺ γειτονεύουν, ἴσως γιὰ κάτι ἄλλο σοβαρό. γιὰ τὴ λέξι πίστις κατ' ἀρχὴν ὡς προσηγορικὸ μὲ τὴ σημασία τῆς «συνθήκης» ἀναφέρω τὸ χωρίο τῆς Ἀναβάσεως *Ἐν πᾶσι τούτοις ἡμεῖς διατιθέμεθα πίστιν καὶ γράφομεν, καὶ ἐπισφραγίζουσιν οἱ ἄρχοντες ἡμῶν, Λευῖται ἡμῶν, ἱερεῖς ἡμῶν* (Ἄν 45,59-60) καὶ τὸ τῶν Πράξεων *Ὁ θεὸς... μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν* (Πξ 55,17-18). ὅτι δὲ τόποι, ὅπου συνωμολογοῦνταν μιὰ πίστις ἢ συνθήκη, ἔπαιρναν ἀνάλογα ὀνόματα τὸ βλέπουμε στὴ Βίβλο κατ' ἐπανάληψιν. ὅταν ὁ Ἰσαὰκ συνθηκολόγησε μὲ τὸν τότε ἀβιμέλεχ τῶν Γεράρων γιὰ ἓνα πηγάδι, ὁ τόπος ὠνομάστηκε Ὀρκος ἢ Φρέαρ Ὀρκου⁵. καὶ ὅταν συνθηκολόγησαν ὁ Ἰακώβ μὲ τὸν Λάβαν γιὰ τὰ σύνορα τῶν χωρῶν τους, ἔκαναν μὲ πέτρες μιὰ τούμπα καὶ τῆς ἔδωσαν τὸ ὄνομα *Βουνὸς τῆς Μαρτυρίας* ἢ *Βουνὸς Μάρτυς*⁶. τὰ ἄλλα δυὸ τοπωνύμια *Μάνδραι Λεόντων* καὶ *Ὄρη Παρδάλεων* προϋποθέτουν κατ' ἀρχὴν ὅτι ἐπὶ Σαλωμών ὑπῆρχαν τέτοια ζῶα στὴ χώρα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ στὴ Συρία, κάτι ποὺ μαρτυρεῖται στὴν Π. Διαθήκη πλουσίως⁷. ὑπῆρχαν ἄλλωστε καὶ στὴ βορειότερη Ἑλλάδα μέχρι τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα *λέοντες* καὶ *παρδάλεις* καὶ ἄλλα θηρία.

ΑΡΧΑΙΑ ΧΛΩΡΙΔΑ ΚΑΙ ΠΑΝΙΔΑ⁸

Ὅπως μαρτυροῦν τὰ μινωϊκὰ κοσμήματα, οἱ μινωϊκὲς τοιχογραφίες τῆς Σαντορίνης, τὰ μυκηναϊκὰ ξίφη ποὺ βρέθηκαν στοὺς θολωτοὺς τάφους, οἱ μυκηναϊκὲς πύλες τῶν λεόντων, πολλὰ μυκηναϊκὰ κοσμήματα καὶ ἀγγειογραφίες, κρουνοὶ - λεοντοκεφαλές, λαβὲς σκή-

πτρων πού παριστάνουν κεφαλές λεόντων καί παρδάλεων, οἱ λέξεις *λεοντή* καί *παρδαλή* γιά τὰς *δοράς* αὐτῶν τῶν ζῴων, ἡ ἑλληνική ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ - ζῳδίου *Λέων*, ὁ μῦθος τοῦ Ἡρακλέους καί τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας, οἱ πήλινες ἀχαικῆς πινακίδες (ΠΥ Τα 722), τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη (Γ 16-18· 23· Ε 161-2· 782· Η 256· Θ 338-9· Κ 29-30· 297-8· 485-6· Λ 239· 480· Μ 299-300· Ν 103· Ο 275· 592· Ρ 20· 132-7· Σ 161-4· 318· 579-586· Φ 483· 573-8· δ 456· κ 212· λ 611), 31 μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, 32 παράγωγα τῆς λέξεως *λέων*, ἡ λέξι *σκύμνος* καί λίγα παράγωγά της, 12 παράγωγα τῆς λέξεως *πίθηκος*, ἡ λέξι *μιμῶ* πού ἐξελίχτηκε σέ *μαίμου*, οἱ ποιηταὶ Σημωνίδης Ἀμοργίνος (Γυναῖκες, 71· 82), Ἀρχίλοχος (Ἀποσπ. 96· 98), Ἀριστοφάνης (Ἀχ., 120· Νεφ., 346-7· Ὀρν., 440 - 1· Βάτρ., 707), καί οἱ συγγραφεῖς Ἡρόδοτος, Ξενοφῶν, Ἀριστοτέλης, καί Πausanias (Β' αἰ.), στήν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν *λέοντες*, *παρδάλεις*, *πάνθηρες* (= *τητάχ*, *κυναίλουροι*), καί *πίθηκοι*, ὅπως ὑπάρχουν σήμερα στίς ζοῦγκλες καί στίς σαβάνες τῆς Ἀφρικῆς καί τῆς Ἀσίας. στὰ ἱστορικὰ χρόνια τὰ ζῴα αὐτὰ εἶχαν ἐκλείψει ἀπό τῆ νότιο Ἑλλάδα, καί εἶχαν μείνει μόνο ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Ἀχελῶο καί Νέστο (Δ. Στερεά, Ἡπειρο, Θεσσαλία, καί Μακεδονία), στὸ τέλος δέ, μέχρι καί τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα, μόνο ἀνάμεσα στοὺς παταμοὺς Ἀξιὸ καί Νέστο, δηλαδή στὰ μέρη μας. ἡ περιοχὴ Θεσσαλονίκης καί Σερρῶν εἶναι ἐκεῖνες στίς ὁποῖες ἔμειναν τὰ τελευταῖα τέτοια ζῴα καί κυρίως οἱ *λέοντες*.

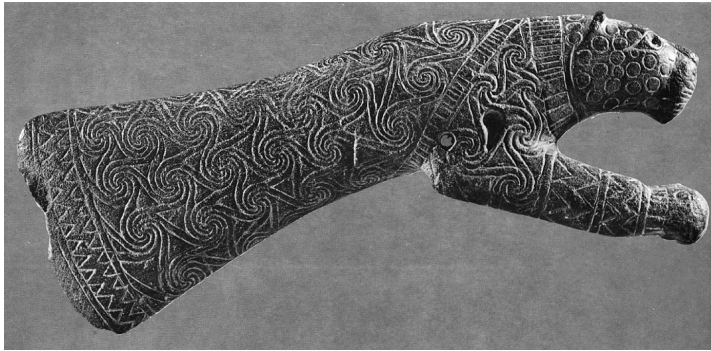
Ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ ὅτι, ὅταν τὸ 480 π.Χ. ὁ Ξέρξης μὲ τὸ στρατό του περνοῦσε τοὺς κάμπους τῶν Σερρῶν τῆς Βισαλτίας καί τῆς Θεσσαλονίκης, πολλὰ λεοντάρια ὠρμούσαν καί κατέτρωγαν τὰ μεταγωγικά του ζῴα καί κυρίως τίς καμήλες, πού τίς προτιμοῦσαν, λέει, ἀπ' ὅλα τὰ ζῴα (Ἡρόδοτος 7,124-6. Pausanias 6,5,4). ὁ Ξενοφῶν στὸν Κυνηγετικό του λέει ὅτι στὰ χρόνια του (Ε' - Δ' π.Χ. αἰ.) οἱ κυνηγοὶ πήγαιναν γιά σαφάρι λεόντων παρδάλεων πανθήρων ἄρκτων καί λύγκων στήν Πίνδο, στὸν Ὀλυμπο, καί κυρίως γύρω ἀπὸ τὸ Παγγαῖο (Καβάλα Σέρρες Βισαλία Θεσσαλονίκη) (Ξενοφῶν, Κυνηγ. 11,1). τὰ ἴδια λέει κι ὁ Ἀριστοτέλης (Δ' π.Χ. αἰ.) (Ἰστ. ζῴων 6,31). ὅτι αὐτὰ ὑπῆρχαν μέχρι τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα τὸ μαρτυρεῖ ὁ Pausanias (6,5,4). τὰ θηρία τῆς Ἑλλάδος τὰ ἔφαγαν ὅλα οἱ εἰδωλολατρικῆς τελεστικῆς θηριομαχίης (*Ἀρτέμιδος κυνηγῆσια*) στὸ Κολοσσαῖο καί στ' ἄλλα στάδια, οἱ ὁποῖες ἦταν τόσο συχνῆς ὅσο σήμερα οἱ ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες. ὁ ἑλληνικὸς λέων ὅπως φαίνεται στὸν Ὀμηρο (Σ 161-4) καί στὸν Ἀριστοτέλη (Ζῴων γέν. 5,6) ἦταν ὁ μεγάλος καί κοκκινωπὸς - φλογόχρωμος ἀφρικανικὸς καί μάλιστα νουμιδικὸς λέων (Ὀμηρος *αἴθων λέων*, Ἀριστοτέλης *λέοντες πυρροὶ πάντες*). ὁ Ἀριστοτέλης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὰ λεοντάρια καί τ' ἄλ-

λα τέτοια θηρία τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχαν σὲ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Εὐρώπης (Ἰστ. ζώων 6,31).

Ἄπ' ὅλα αὐτὰ φαίνεται σαφῶς ὅτι καὶ στὸν κάμπο (σαβάνα - μιρῶς) καὶ στὰ χαμηλὰ βουνὰ (ζοῦγκλα) τῆς Τερπνῆς ὑπῆρχαν λεοντάρια, παρδάλεις, πάνθηρες, καὶ πίθηκοι, καὶ ὅλα τὰ μαρτυρούμενα τέτοια ζῶα, καὶ μάλιστα ἐδῶ ὑπῆρχαν τὰ τελευταῖα, τὰ λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισί τους, ὅταν ἤκμαζε ἀκόμη ἡ Τερπνὴ ὡς Βέργα ἢ Παλαιόκαστρον.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι γιὰ μιὰ τέτοια πανίδα ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀνάλογη γλωρίδα. τὰ ἴδια δέντρα, πὺν γνωρίζαμε στὴ δεκαετία 1950-60, ὑπῆρχαν σὲ μεγαλύτερες ἐκτάσεις ποσότητες πυκνότητα καὶ μεγέθη, δηλαδή σὲ μεγάλα δάση (ζοῦγκλες) σὰν τὸ σημερινὸ παρθένο δάσος τοῦ Καρὰ Ντερε τῆς Δράμας, καὶ σὲ ἀνάλογες σαβάνες σὰν τὰ προπολεμικὰ ὄρμνια - ῥουμάνια τῆς Βάλτας.

Περίληψη τηλεοπτικῆς μου ἐκπομπῆς, 2001 στὴν ἐκπομπή μου «Ἀρχαιογνωσία», καὶ εἰδικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν πανίδα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος στὸ σύγγραμμά μου «Τερπνὴ» (= Ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου), Θεσσαλονίκη 2011, σελίδες 120).

Λίθινη λαβὴ βασιλικοῦ σκήπτρου τῶν μινωϊκῶν χρόνων (17ος π.Χ. αἰ.) ἀπὸ τὴν Κρήτη, πὺν παριστάνει πάρδαλιν.

ὄλων τῶν παραμεσογείων χωρῶν τὰ τέτοια θηρία, ὅπως εἶπα, τὰ ἐξώντωνσαν οἱ Ῥωμαῖοι· διότι τὴ θανάτωσί τους τὴν εἶχαν καθημερινὸ «τηλεοπτικὸ» θέαμα ἀπὸ τὶς κερκίδες τοῦ Κολοσσαίου· καὶ κατανάλωναν πολλά. εἶναι δὲ γνωστὸ ὅτι μέχρι νὰ τὰ ἐξοντώσουν τὰ τάζαν καὶ μὲ σώματα Χριστιανῶν ἐπὶ 250 χρόνια, διασκεδάζοντας μὲ τὸ πῶς κατασπαράζουν ἀνθρώπους τὰ ἄγρια αὐτὰ θηρία, πὺν δὲν ἦταν βέβαια ἀγριώτερα κι ἀπ' αὐτοὺς. θὰ τοὺς ζήλευε κι ὁ Χίτλερ. γι' αὐτὸ τότε ἐξέλιπαν τὰ ζῶα αὐτὰ κι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μάνδραι λέγονται οἱ φωλιές τῶν λεόντων ὅπως καὶ στὸν ψαλμὸ 103,23. ἢ λοιπὸν ὑ-

πῆρχαν αὐτὰ τὰ ζῶα σὲ κάποια βουνὰ τῆς Παλαιστίνης ἢ καὶ τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Συρίας, κι ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ ὠνομάστηκαν ἔτσι κι αὐτὰ τὰ βουνά τους, ἢ ἦταν μόνο κάποια ἐπὶ μέρους τοπωνύμια πάνω σὲ κάποια βουνά τους. διότι σὲ ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρχαν ἀκόμη αὐτὰ τὰ ἄγρια ζῶα στὶς ὑποτροπικὲς αὐτὲς χῶρες, ὅπως ὑπῆρχαν καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα μέχρι τὸν 7 μ.Χ. αἰῶνα.

Ἐδῶ ὅμως τὰ ὀνόματα τῶν πέντε αὐτῶν ὁρέων ἐννοοῦνται κι ὡς θέσεις στὸ ἀνάκτορο τοῦ Σαλωμών. κάποια μέρη τοῦ ἀνακτόρου αὐτοῦ εἶχαν αὐτὰ τὰ ὀνόματα. καὶ ὅλα ἦταν στὴν ἀκρόπολι τῆς Ἱερουσαλήμ, στὴ *Σιών* ἢ *Πόλιν Δαυὶδ* λεγομένη.

Ἀπὸ τὸ ἐρωτευμένο ζεῦγος τοῦ Σαλωμών καὶ τῆς Σουλαμίτιδος ἡ μὲν γυναίκα καυχᾶται γιὰ τὰ θέλγητρα τοῦ κορμιοῦ της, ὁ δὲ ἄντρας, ὁ ἰσχυρὸς καὶ ζάπλουτος βασιλεὺς μάλιστα, καυχᾶται καὶ γιὰ τὴν ἀνδρική ὁμορφιά του βέβαια ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ μεγάλα ἔργα του καὶ γιὰ τὰ πλούτη του. γιὰ τὸ ἀνάκτορό του μὲ τὰ κέδρινα καὶ κυπαρίσσινα φατνώματα καὶ δοκάρια του καὶ γιὰ τὰ χλιδάτα ἄλλα μέρη τους. κι αὐτὰ εἶναι ποὺ τὰ λέει *Λίβανον* καὶ *Ἑρμών* καὶ *Πίστιν* τὸ πολυτελὲς ἀνάκτορο μὲ τὰ ὑλικά αὐτῶν τῶν τριῶν ὁρέων. ἓνα τμῆμα τοῦ ἀνακτόρου λεγόταν *οἶκος τοῦ δρυμοῦ τοῦ Λιβάνου* (Ba 21,3). *Μάνδρας Λεόντων*, νομίζω, λέει πάλι τὴν αἶθουσα τοῦ θρόνου του, ὅπου ὁ Σαλωμών ἦταν *ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ* κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος αὐτὸν βρῆκε σ' ὅλη τὴν ἱστορία ὡς παράδειγμα δόξης καὶ πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας (Μθ 22,16). σ' αὐτὴ τὴν αἶθουσα ὑπῆρχε κάτι τὸ ἐκθαμβωτικό· *μέγας θρόνος* ἀπὸ χρυσὸ κι ἔλεφαντόδοντο, στὸν ὁποῖο ἀνέβαινε κανεὶς μὲ ἕξι σκαλοπάτια· πίσω ἀπὸ τὸ θρόνο χρυσελεφάντινοι μύσχοι καὶ μπροστὰ στὸ θρόνο δύο χρυσελεφάντινοι λέοντες στὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἕξι σκαλοπάτια, δεξιὰ κι ἀριστερά, συνολικὰ δώδεκα λέοντες. προφανῶς «κάθονταν» ὅπως ὅταν φωλιάζουν στὸ στόμιο τῆς φωλιάς των· σὰν τὴ Σφίγγα τῆς Αἰγύπτου. ὅλ' αὐτὰ χρυσελεφάντινα· κι ἂν συμπληρώση κανεὶς εὐλόγα μὲ τὴ φαντασία του τὴν ἀνάλογη λοιπὴ ἐπίπλωσι τῆς αἰθούσης, τὴν πολυτελεῆ δομὴ της, τὴν ἀνάλογη βασιλικὴ στολὴ τοῦ Σαλωμών μὲ τὰ πολυτελεῆ ὑφάσματα της μὲ τὰ στέμματα καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, καὶ τὴ φρουρὰ καὶ τὶς στολές της, θὰ πρέπη νὰ ἦταν ἓνα θέαμα ἔκτακτο. ἢ Βίβλος λέει γι' αὐτό· *Οὐ γέγονεν οὕτω πάσῃ βασιλείᾳ*. δὲν ἐμφανίστηκε τέτοιο πρᾶγμα σὲ καμμιά ἄλλη βασιλεία⁹. αὐτὰ εἶναι αἱ *Μάνδραι τῶν Λεόντων* ἢ αἶθουσα τῶν λεόντων, τοῦ *λέοντος ἐξ Ἰούδα*, δηλαδή τοῦ Σαλωμών· διότι ὁ Σαλωμών εἶναι ὁ προσωρινὸς φορέας τῶν ὄσων προφητεύτηκαν πρὶν ἀπ' αὐτὸν γιὰ τὸ Χριστό· γι' αὐτὸν λέχθηκε ἀρχικὰ καὶ τυπικὰ ἀκόμη καὶ τὸ *Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῶ ἐἰς πατέρα καὶ αὐτὸς ἔσται μοι ἐἰς υἱόν*¹⁰. αὐτὸς λοιπὸν λαχταράει νὰ τὸν δῆ

καὶ νὰ τὸν καμαρώσῃ ἢ ἀγαπημένη του σ' αὐτὴ τῇ δόξῃ του, καὶ ὄχι μόνον ἐπάνω στὸ κρεβάτι, ὅπου ἐκείνη κυρίως τοῦ δείχνει καὶ τοῦ προσφέρει τὰ θέληγτρα της. ἐδῶ στὴν αἴθουσα τῶν λεόντων εἶναι τὰ δικά του ἀντρικά θέληγτρα. ἀπ' αὐτὴ τῇ δόξῃ πρέπει πρῶτα νὰ περάσῃ ἢ περιστέρα του καὶ τρυγόνα του καὶ δεκαοχτοῦρα του, γιὰ ν' ἀποσυρθοῦν ἔπειτα στὸ βασιλικὸ ἰδιαίτερο διαμέρισμα γιὰ τὰ γαμοπαιχνίδια τους· γιὰ νὰ ξέρῃ κι αὐτὴ ποιὸς τῇ γαμάει. κι ἐκεῖ εἶναι καὶ τὰ *Ὅρη τῶν Παρδάλεων*. λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ γαμικὸ κρεβάτι τῶν παιχιδιῶν τους. εἶναι, νομίζω, οἱ προθάλαμοι τῆς κρεβατοκάμαρας καὶ ἡ ἴδια ἢ κρεβατοκάμαρα. ἐκεῖ ἀντὶ γιὰ δόξα κι ἐπισημότητα ὑπῆρχε ἡ οἰκιακὴ χλιδὴ, πολυτελὴς ἱματισμὸς καὶ παραπετάσματα, ντιβάνια καὶ πολυθρόνες καὶ μαξιλάρια καὶ στρωσίδια ἀπὸ γοῦνες παρδάλεων.

Νὰ τί εἶναι τὰ πέντε ὄρη ποὺ πρέπει νὰ περάσῃ ἢ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸν ἀγαπημένο της ποὺ τὴν καλεῖ γιὰ γαμήσι. κι ἐννοεῖται ὅτι ἔφτασε καὶ βρίσκονται μαζί στὸ κρεβάτι τους, γιὰ νὰ παίξουν τὰ παιχνίδια τους. διότι συνεχίζει·

5. *Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφή μου, ἐκαρδίωσας ἡμᾶς*

ἐνὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἐν μιᾷ ἐνθέματι τραχήλων σου.

*Μοῦ ξεσήκωσες καρδιοχτύπι, ἀγαπημένη μου, μοῦ ξεσήκωσες καρδιοχτύπι
μὲ μιὰ ματιά σου, μὲ μιὰ ποὺ εἶδα τὸ φιλντισένιο σου λαιμό.*

Τὸ ῥῆμα *καρδιῶ* εἶναι ἄπαξ λεγόμενο· λέγεται ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ πιθανῶς ἐπειδὴ ἦταν λέξι τῆς δημοτικῆς καὶ δὲν χρησιμοποιήθηκε σὲ ἄλλα κείμενα. κρατοῦν ὅμως τὸ ἴδιο ῥῆμα κι ὁ Θεοδοσίων καὶ ἡ Ε' μετάφρασι, ποὺ ἀντιγράφουν τοὺς Ἑβδομήκοντα, ἐνῶ ὁ Σύμμαχος ἔχει *ἐθάρσυνάς με*, ἐννοώντας «μὲ ζώρηψες», «μὲ ἀναστάτωσες», «μὲ διήγειρες», «μοῦ σηκώθηκε». μόνον τῇ μέσῃ φωνῇ τοῦ ῥήματος καὶ μὲ ἄλλη σημασία ἔχει ὁ Ἡσύχιος στὸ Λεξικὸ του. *ἐκαρδίωσας ἡμᾶς* σημαίνει ἀκριβῶς «μ' ἔκανες νὰ νιώθω τὴν καρδιά μου, νᾶχω χτυποκάρδι»· διότι νιώθει κανεὶς τὴν καρδιά του, μόνον ὅταν χτυπάει ἐκτάκτως. ὁ Σαλωμών θέλει νὰ πῇ ὅτι τοῦ ἄναψε τὰ αἵματα, τὸν ζέστανε.

Ἐνὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου θὰ πῇ «μὲ μιὰ ματιά σου, μὲ μιὰ ῥιπή ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὰ μάτια σου». ποιὸς ξέρει πόσο λάγνα τὸν κύτταζε ἢ καυλωμένη καυλιάρη! *ἐνθέμα* εἶναι ὁ πολύτιμος λίθος ἢ τὸ κομμάτι τοῦ ἔλεφαντόδοντου ποὺ *ἐντίθεται* σὲ μιὰ μαλακώτερη καὶ λιγώτερο πολύτιμη ἐπιφάνεια· γιὰ παράδειγμα *ἐνθέμα* εἶναι τὸ διαμάντι ἢ τὸ ζαφείρι ἢ τὸ σμαράγδι ποὺ *ἐντίθεται* στὸν χρυσὸ τοῦ δα-

χτυλιδιοῦ ἢ ἐνθέματα εἶναι τὰ φιλντισένια τρίγωνα τετράγωνα καὶ πολύγωνα κομματάκια πού ἐντίθενται στὰ ξύλινα ἐπιπλα, ὅπως εἶναι τὰ καθίσματα, τὰ τραπεζάκια, τ' ἀναλόγια, καὶ οἱ πόρτες τῶν καθολικῶν στὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω. ἐδῶ ὁ Σαλωμών ἐννοεῖ τὸ ἐλεφαντόδοντο ἢ φίλντισι, ἀναφερόμενος στ' ὀλόλευκο χρῶμα του. κι ἄλλοῦ λέει ὅτι ὁ τράχηλός της εἶναι ἐλεφάντινος ἢ ὡς ὀρμίσκοι, δηλαδή σὰ χάντρες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, ἢ λέγεται ὅτι τὰ μπούτια της εἶναι ὡς ὀρμίσκοι¹. τὸ ἴδιο ἐννοεῖ κι ἐδῶ, ἀλλ' ἀντὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ φίλντισι ἢ τίς φιλντισένιες χάντρες χρησιμοποιεῖ τὸ φιλντισένιο ἐνθέμα. ἐπειδὴ ἀναφέρεται ὄχι στὸ ἀντικείμενο ἀλλὰ στὴν ὕλη τοῦ ἀντικειμένου, μεταφράζω *φιλντισένιος*. ἢ χρῆσι τοῦ πληθυντικοῦ *τράχηλοι* ἀντὶ *τράχηλος* εἶναι ὁ γνωστός ἐβραϊσμός. ὅλη ἡ φράσι τῶν Ἑβδομήκοντα ἐν *μιᾶ ἐνθέματι τραχήλων σου*, τὴν ὁποία πῆρε ἔτσι κι ὁ Θεοδοτίων, ὁ Ἀκύλας τὴν ἀποδίδει ἐν ἐνὶ πλοκάμῳ ἀπὸ τραχήλου σου, ὁ δὲ Σύμμαχος δι' ἐνός τῶν ὀρμίσκων τοῦ τραχήλου σου, διότι δὲν καταλαβαίνουν. γιὰ τὴν Ε' μετάφρασι ξέρουμε μόνον ὅτι εἶχε τὸν τράχηλον σὲ ἐνικό. οἱ δυὸ λοιπὸν μεταφρασταὶ παίρνουν τὴν ἀντωνυμία *μιᾶ* καὶ ἐνὶ γιὰ ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ στὸ ἐνθέμα καὶ φροντίζουν νὰ ἐναρμονίσουν τὴν πτῶσι του. δὲν συμβαίνει ὅμως αὐτό. τὸ ἐν *μιᾶ* δὲν συνάπτεται πουθενὰ καὶ εἶναι κάτι ἄλλο. κατ' ἀρχὴν ὡς ἐμπρόθετο σημαίνει τὸ ὄργανο καὶ εἶναι ἐβραϊσμός ἀντὶ δι' ἐνός, ὅπως οἱ ἐβραϊσμοὶ ἐν χειρὶ Κυρίου, ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὅμοιοι. ἐδῶ ἐξυπακούεται *ματιᾶ* «μὲ μιὰ ματιᾶ μου» δὲν ἔχει δὲ σημασία τὸ γένος τοῦ ἐννοουμένου, διότι σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἢ ἀντωνυμία στὴν ἐβραϊκὴ μπαίνει σὲ γένος θηλυκὸ, ἀφοῦ στὴ γλῶσσα αὐτὴ δὲν ὑπάρχει οὐδέτερο γένος, πού στὴν ἑλληνικὴ εἶναι τὸ γένος τοῦ ἀφηρημένου καὶ τοῦ ἐννοουμένου. λέει π.χ. στοὺς Ψαλμοὺς *Μίαν ἠτησάμην παρὰ Κυρίου*, δηλαδή *Ἐνα πρᾶγμα ζήτησα ἀπὸ τὸν Κύριον* ἢ *Μνήσθητι ταύτης*, δηλαδή «θυμήσου αὐτό» ἢ *Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστή*², δηλαδή «Ἀπὸ τὸν Κύριο ἐγινε αὐτό, καὶ εἶναι θαυμαστό». τὸ δὲ ἐνθέματι εἶναι ὁ στόχος τῆς ματιᾶς πού ἐξυπακούεται πίσω ἀπὸ τὸ ἐν *μιᾶ* δηλαδή «μὲ μιὰ ματιᾶ μου στὸ φίλντισι τοῦ λαιμοῦ σου».

Τὸ νόημα τοῦ στίχου ὅλο εἶναι ἀπλό· «Ἀγαπημένη μου, μὲ μιὰ φλογερὴ ματιᾶ πού μοῦ ἔρριξες, καὶ μὲ μιὰ ματιᾶ μου στὸν ἄσπρο σου λαιμό, καθὼς σοῦ ἔβγαλα τὴν καλύπτρα σου, μοῦ ἄναψαν τὰ αἵματα, ἢ καρδιά μου ἔκανε τικ - τάκ», *ἐκαρδίωσας ἡμᾶς*. στὸ 16,7, πού θ' ἀναφερθῆ στὴν ἴδια πρόκλησι καὶ στὸ ἴδιο αἶσθημα, θὰ προχωρήσῃ περισσότερο. κι ἐδῶ πρῶτα γίνεται λόγος γιὰ τὴ ματιᾶ τῆς κοπέλλας, πού ἐννοεῖται προτοῦ νὰ τῆς βγάλῃ τὴν καλύπτρα, κι ἔπειτα, μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τῆς καλύπτρας, γιὰ τὸν ἄσπρο της λαιμό πού φάνη-

κε. φανήκαν τ' ἀργυρᾶ της, ὅπως λέν και τὰ δημοτικὰ τραγούδια για τὴν ἐμφάνισι τῶν λευκῶν μερῶν τοῦ γυναικείου κορμιοῦ, τὰ ὅποια «στὰ καλὰ καθούμενα» εἶναι σκεπασμένα και ἀφανῆ τοῖς πᾶσι· και φυσικὰ ἐρεθίζουν και διεγείρουν τὸν ἄντρα πού τὰ βλέπει νομίμως μόνον αὐτός, και δὲν ἀντέχει νὰ μὴν τὴ γαμήσῃ· και τὸ χαίρεται πολὺ αὐτό· τρελλαίνεται.

6-7. *Τί ἐκαλλιώθησαν οἱ μαστοί σου, ἀδελφή μου νύμφη,
τί ἐκαλλιώθησαν οἱ μαστοί σου ἀπὸ οἴνου,
και ἡ ὄσμη τῶν ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα!*

*Πόσο πιὸ ὄμορφα εἶναι τὰ βυζιά σου, ἀγαπημένη μου,
πόσο πιὸ ὄμορφα εἶναι τὰ βυζιά σου ἀπὸ τὸ κρασί,
και ἡ μωσχοβολιά τῶν ῥούχων σου πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἀρώματα!*

Μετὰ τὸ πρῶτο καρδιοχτύπι ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι τοῦ ἄσπρου της λαιμοῦ, προχωρεῖ ξεγυμνώνοντας τὰ βυζιά της, τὰ χαϊδεύει, τὰ χουφτώνει, τὰ παίξει. ἢ τὰ σφίγγει ἐπάνω του, και μυρίζει τὰ ῥούχα της ἢ και τὸ βρακί της, πού ἀποπνέουν τὴ φυσικὴ μυρωδιά τοῦ κορμιοῦ της ἢ τοῦ μουνιοῦ της, ἢ ὅποια γι' αὐτὸν εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπ' ὅλα τὰ ἀρώματα. πολὺ καλὸς ἐκτιμητὴς ὁ τράγος! σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις πού μιλάει για τ' «ἀρώματά της», ποτὲ δὲν ἐννοεῖ τ' ἀρώματα πού ὀνομάζει, ἀλλὰ πάντοτε αὐτὴ τὴ μυρωδιά της, μὲ τὴν ὅποια δὲν συγκρίνει κανένα ἄρωμα.

Ἄντι για τὸ *ἐκαλλιώθησαν* τῶν Ἑβδομήκοντα ὁ Ἀκύλας ἔχει *ἐκαλλωπίσθησαν*, ὁ Σύμμαχος *ὠραιώθησαν*, και τὸ μασοριτικὸ σκεῦασμα τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος, συμφωνώντας μαζί τους, ἔχει *εἶναι ὠραῖοι*· ἔπασαν πολὺ ἔξω και φαφλατίζουν ἀρλοῦμπες και μποῦρδες. τὸ *καλλιῶμαι* δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ *καλὸς* ὅπως τὸ *καλύνομαι*, ἀλλ' ἀπὸ τὸ συγκριτικὸ *καλλίων* και σημαίνει «ἀποδεικνύομαι ὠραιότερος», «εἶμαι πιὸ ὄμορφος» ἀπὸ κάτι ἄλλο, ἐδῶ ἀπὸ τὸ κρασί. γι' αὐτὸ ἄλλωστε ὑπάρχει και ἡ ἐβραϊζουσα σύγκρισι *ἀπὸ οἴνου*¹, πού σημαίνει *ὑπὲρ οἴνον*². γι' αὐτὸ και στὴ δευτέρη στροφή εἶπε· *Ἄγαθοὶ οἱ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἴνον* (Ἄσ 2,3). και στὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἐλεγεῖο συνεχίζει· *Και ἡ ὄσμη τῶν μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα*. κι ἐδῶ στὸ μεθεπόμενο ἐλεγεῖο ἐπαναλαμβάνει τὸ ἴδιο νόημα λίγο διαφορετικά. τρεῖς φορὲς λέει τὸ ἴδιο πρῶγμα μὲ μιὰ λέξι διαφορετικὴ κάθε φορὰ.

8-9. *Κηρίον ἀποστάζουσι τὰ χεῖλη σου, <ἀδελφή μου> νύμφη,
μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου.
καὶ ἡ ὄσμη τῶν ἱματίων σου ὡς ὄσμη τοῦ Λιβάνου.*

*Κηρήθρα στάζουν τὰ χεῖλη σου, ἀγαπημένη μου,
μέλι καὶ γάλα κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα σου,
καὶ ἡ μοσχοβολία τῶν ῥούχων σου σὰ μοσχοβολία τοῦ Λιβάνου.*

Ὅπως λέγονται *χρυσός, ἄργυρος, χαλκός, σίδηρος* οἱ ὕλες, ἐνῶ *χρυσίον, ἀργύριον, χαλκίον, σιδήριον* οἱ κατασκευές, δηλαδή τὸ κόσμημα, τὸ νόμισμα, τὸ σκεῦος, τὸ ἐργαλεῖο, ἔτσι καὶ *κηρός* λέγεται ἡ ὕλη, ἐνῶ *κηρίον* λέγεται ἡ κατασκευή τῆς μελίσης, ἡ *κηρήθρα* ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ ξυλοκατασκευή τῆς σφήκας πού φτιάχνει μὲ σάλιο καὶ σάπιο ξύλο, καὶ πού αὐτὴ ἀπομιμεῖται τὴν *κηρήθρα*, λέγεται *σφηκίον*¹. λέει δὲ *κηρίον* ἀντὶ *μέλι* –στὸ δεύτερο στίχο θὰ πῆ *μέλι*– ὄχι ἀπλῶς κατὰ τὸ σχῆμα ὅπου χρησιμοποιεῖται τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ κυρίως γιὰ νὰ δώσῃ ζωντανὰ τὴν εἰκόνα τῶν φιλιῶν του, μὲ τὰ ὅποια ἀπολαμβάνει καὶ κυριολεκτικῶς ῥουφάει αὐτὸ τὸ θέλητρό της. συνηθίζουν καμμιά φορὰ τὸ φρέσκο μέλι νὰ τὸ τρῶν μαζί μὲ τὴν *κηρήθρα* (τὸ ἄπεπτο κηρί, ὅταν καταπίνεται, ὄχι μόνο δὲν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖ), ὅπως κι ὁ ἀναστημένος Κύριος *ἔφαγε μελίσιον κηρίον* (Λκ 134,8), καὶ τότε κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἀπομυζοῦν, τὸ ῥουφοῦν. ἐδῶ μὲ τὸν πρῶτο στίχο θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τὴ φιλάει στὸ στόμα μὲ φιλιὰ ῥουφηχτά, κάνοντας ὅπως τρώει κανεὶς τὴν *κηρήθρα*.

Τὸ *μέλι* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, πού δὲν ὑπῆρχε ζάχαρι, ἦταν ἡ πρώτη γλυκαντικὴ οὐσία καὶ τροφὴ βασική· διότι ἡ ἀρχαιότης ἦταν πολὺ φτωγὴ καὶ στερημένη ἀπὸ γλυκαντικὲς οὐσίες. ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μέλι εἶχε τὸν βρασμένο μοῦστο, δηλαδή τὸ *πετιμέξι*, τὸ *κρασί* καὶ *ιδίως* τὸ *γλυκὸ* καὶ *χωρὶς ταννίνη* τὸ λεγόμενο στὴ Βίβλο *σίκερα* (*σκρ* = *σαγκριά*), τὸ στάγμα τῶν *κερατίων*, δηλαδή τὸ *χαρουπόμελο*, καὶ τὰ *φροῦτα* τίποτε ἄλλο. γι' αὐτὸ *μέλι* σήμαινε τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς *γλύκας*². ὅσο γιὰ τὸ *γάλα*, σὲ μιὰ τέτοια *γλυκοπενία*, *κατατασσόταν* κι αὐτὸ μέσα στὶς *γλυκαντικὲς οὐσίες*. ὁ Ὅμηρος, πού συνηθίζει σὲ *μερικὰ πράγματα* νὰ *κολλάῃ* ἓνα μόνιμο *κοσμητικὸ ἐπίθετο*, μιλάει γιὰ *γλυκερὸν γάλα*³. μέχρι δὲ σήμερα *σῶζεται* ἡ *παροιμιώδης φράσι* «*τάκαναν μέλι καὶ γάλα*».

Μ' ὀλόκληρη τὴ φράσι *μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσαν σου* ἐννοεῖ ὅτι, ὅταν τὴ φιλήῃ μὲ *φιλιὰ ῥουφηχτά*, βάζει τὴ *γλῶσσα* του μέσα στὸ στόμα της, *κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα* της, καὶ *γλείφει* τὴν *περιοχὴ*, ἢ ὅποια τοῦ φαίνεται *γλυκεῖα* σὰ *μέλι καὶ γάλα*. αὐτὰ τὰ τέτοια *φιλιὰ* οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὰ ἔλεγαν *φιλήματα γιγγλυμωτὰ* ἢ καὶ *μανδαλω-*

τά. γίγγλυμος λεγόταν στήν ἀρχαία ἑλληνική τὸ ἀσφάλιστρο - κλειδωνιά - σύρτης τῆς πόρτας, κατὰ τὸ ὁποῖο μιὰ σιδερένια γλῶσσα μπαίνει μέσα σὲ μία τρύπα - κρῖκο, κι ἀσφαλίζει. καὶ πάλι μυρίζει τὰ ῥοῦχα τῆς προφανῶς καὶ τὸ βρακί τῆς μὲ τὴ μυρωδιὰ τοῦ κορμιοῦ τῆς καὶ τοῦ μουνιοῦ τῆς, πού τὴ βρίσκει *ὡς ὄσμην τοῦ Λιβάνου*· εἶτε τὸ βουνὸ ἐννοεῖ εἶτε τὸ ὁμώνυμο ἄρωμα εἶναι τὸ ἴδιο. τὸ ὄρος εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ ἀρώματος, ἀφοῦ ἀπ' αὐτὸ πῆρε τὸ ὄνομά τῆς ἡ ἀρωματικὴ οὐσία· μᾶλλον δὲν τὰ διακρίνει. καὶ στὸν Ὡσηὲ βρίσκουμε τὴν ἐκφρασι· *Ἡ ὄσφρασία αὐτοῦ ὡς Λιβάνου* (Ὡσ 16,4-6). θὰ ἔλεγα ὅτι αὐτὸ τὸ φιλι μὲ τὴ γλῶσσα του χωμένη στὸ στόμα τῆς εἶναι προπαρασκευαστικὸ προθερμαντικὸ προγαμήσι.

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴ στροφή ὁ Σαλωμών ἀπολαμβάνει τὴν κοπέλλα ἀπὸ τὴ μέση κι ἐπάνω σὲ στάσι ὄρθια ἢ καθιστή. στήν ἐπόμενη στροφή, πού εἶναι συνέχεια τῆς παρούσης, τὴν ἀπολαμβάνει ξαπλωμένη ἀνάσκελα κι ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω μὲ στόχο τὸ μουνί τῆς.

12

1. Σ *Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη,
κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἔσφραγισμένη.*

*Κῆπε κλειδωμένε, ἀγαπημένη μου,
κῆπε κλειδωμένε, πηγάδι σφραγισμένο.*

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴ στροφή μιλοῦν δύο φορές ὁ Σαλωμών καὶ μία ἡ κοπέλλα γιὰ τὸν *κῆπον* τῆς, δηλαδή τὸ μουνί τῆς. ἐξήγησα στὴ δευτέρῃ στροφή ὅτι ὄχι μόνο στήν ἀρχαία ἐβραϊκὴ φρασεολογία ὁ *κῆπος* ἀλλὰ καὶ στήν ἀρχαία ἑλληνική ὁ *κῆπος τῆς ἀφροδίτης*, πρὶν ἀκόμη ἢ ἀπλῆ λέξι *ἀφροδίτη* γίνῃ κύριο ὄνομα θεᾶς, εἶναι τὸ μουνί· καὶ κυρίως τὸ μουνί τῆς μόλις ἠβώσης κοπελλίτσας, ἡ ὁποία ἔγινε *ώραία* (= *ὄριμη* γιὰ καρποφόρο γαμήσι) κι ἔχει αἰσθαντικὴ κλειτορίδα, ἀνεπτυγμένα βυζιά, μουνότριχες, περίοδο, καὶ καῦλα γιὰ ἄντρα. διότι *ἄφρις* λέγεται ὁ καρπὸς τῆς μυρτιάς, τὸ *μύρτον*, πού μοιάζει πολὺ μὲ τὴν κλειτορίδα. κι ὅπως μὲ ὄνομα καρποῦ λέγονταν κι ἀκόμη λέγονται *ῥῶγες* οἱ *ῥῶγες* τῶν βυζιῶν, οἱ θηλές τῶν θηλαστικῶν, ἔτσι καὶ ἡ κλειτορίδα τοῦ μουνιοῦ λεγόταν μὲ ὄνομα καρποῦ *ἄφρις* ἢ *μύρτον*, πού μοιάζει πολὺ μὲ τὴν κλειτορίδα, κι ἀκόμη λέγονται ἀπὸ τοὺς γυναικολόγους γιαιτροὺς *μυρτόχειλα* τὰ δύο χεῖλη τοῦ μουνιοῦ καὶ *μύρτα* τὰ πιὸ μέσα τοῦ μουνιοῦ, τὰ ἐσωτερικά του χεῖλη. καὶ λέγεται κι ὅλο τὸ μουνί *κῆπος* ἢ *κῆπος τῆς ἀφροδίτης*, κυρίως τὸ μουνί τῆς ἥδη *ώραίας* = *ὄριμης* βυζαροῦς καὶ κλειτοριδοῦς, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τότε ἔ-

χει καὶ χόρτα καὶ λουλούδια τὶς μουνότριχες, ποὺ φυτρώνουν τότε ἀκριβῶς. κι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ὀρολογία ἦταν, νομίζω, κοινὴ σ' ὅλη τὴν ἀνατολικὴ τοῦλάχιστον Μεσόγειο Θάλασσα, ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη μέχρι τὴ Σικελία - Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὸ *ἄφρις* ἢ *μύρτον* μὲ τὴ σημασία τῆς κλειτορίδος λεγόταν, νομίζω, *ἀφροδίτη* ἢ *μυρτώ* πρῶτα ἢ ἔφηβη κοπέλλα ποὺ λαχταράει γιὰ γαμήσι. πολὺ ἀργότερα – ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ὀμήρου –, καθὼς οἱ ὄροι αὐτοὶ ἔγιναν πρῶτα ἡλικιακὰ προσωνύμια τῆς ἀνωτάτης θεᾶς *Μητρὸς* ἢ *Δήμητρος* (*Δήμου Μητρη* ἢ *Δημομήτηρ* ἢ κατὰ συγκοπὴν *Δημήτηρ*, κατὰ τὸ *κελαινονεφῆς* - *κελαινεφῆς* στὸν Ὅμηρο A 397· Z 267· Λ 78· Φ 520· ι 552), κι ἔπειτα ἡ θεὰ διχοτομήθηκε καὶ τὰ δυὸ προσωνύμια τῆς αὐτονομήθηκαν ὡς δυὸ ἄλλες θεές *Ἀφροδίτη* καὶ *Μυρτώ*, δυὸ κύρια ὀνόματα, ποὺ καὶ τὰ δυὸ σημαίνουν «Κλειτοριδοῦ» κατὰ τὸ Βυζαροῦ. ἔτσι πολλαπλασιάζονταν οἱ ἀνύπαρκτοι θεοὶ τῆς εἰδωλολατρίας· μὲ γλωσσολογικὸ κλωνισμό· καὶ ὄχι μὲ γαμήσι, ὅπως φαντασιώνονταν οἱ ἄφρονες εἰδωλόλατρεις. ἔτσι κι ὁ *Ζεὺς* - *Φαέθων*, δηλαδὴ ὁ *Ἄργος* ἢ *Ἥλιος* ποὺ *ζέει* καὶ *φαέθει*, δηλαδὴ «ζεματάει» καὶ «φωτίζει», πρῶτα διχοτομήθηκε μὲ κλωνισμό σὲ δυὸ θεοὺς (πιθανῶς δυὸ εἰσπρακτικῶς ἀνταγωνιζομένων καὶ ἐχθρικῶν προσκυνημάτων), καὶ τὸ ἀρχικὸ του ὄνομα *Ἥλιος* ἢ *Ἄργος* συρρικνώθηκε καὶ λησμονήθηκε, κι ἔπειτα τὸ ὄνομά του *Ζεὺς* πλαισιωμένο μὲ τὰ προσωνύμια του *ἀπόλλων* (= ἐξολοθρευτῆς, πολεμικός), *ἔρμειας* (= ἐρμηνευτῆς οἰωνῶν, χρησιμοδότης μαντείου εἰσπρακτικωτάτου), *ἄρειος* (= ὁ τῆς *ἀράς* = ὁ τῆς κατάρας τῆς φονικῆς βεντέτας ἢ ὁποῖα ἐκδικαζόταν στὸν *ἄρειον πάγον* = βράχον τοῦ δικαστηρίου τῆς φονικῆς βεντέτας), καὶ *διόνυσος* (= *Διούλης* = ἀνήλικος ὑπόδουλος κιναιδαράκος τοῦ ἀνωτάτου πελασγικοῦ θεοῦ-κολομπαρᾶ *Κρόνον* = *Χρόνου*), αὐτονομήθηκαν κι ἔγιναν κύρια ὀνόματα θεῶν *Ἀπόλλων*, *Ἑρμείας* καὶ ὑποκοριστικῶς *Ἑρμῆς*, *Ἄρειος* καὶ ὑποκοριστικῶς *Ἄρης*, καὶ *Διόνυσος*· κι ἔτσι αὐτονομημένοι καὶ πολλαπλασιασμένοι μὲ κλωνισμό, ἀργότερα μυθολογήθηκαν ὡς γιοὶ του προκύψαντες ἀπὸ γαμήσι. ἡ εἰδωλολατρία εἶναι κατακάθι θρησκευτικῆς βλακειίας, ἀπὸ τὴν ὁποῖα λείπει τελείως ἡ *πίστις* στὸ θεό· ἀποτελεῖται 100% ἀπὸ ἱερατικὰ βρόμικα βίτσια, σεξουαλικὰ καὶ εἰσπρακτικὰ - κερδοσκοπικὰ, κι ἀπὸ λαϊκὴ βλακεία καὶ ψυχοπάθεια.

Καὶ τῆς θεᾶς *Μητρὸς* ἢ *Δήμητρος*, ἀνωτάτης θεᾶς καὶ συζύγου τοῦ ἀνωτάτου, τὰ προσωνύμια *Ἀθήνη* (= ὄμορφη), *ἀφροδίτη* (= κλειτοριδοῦ ἔφηβη), *ἄρτεμις* (= ἀτρύπητη - παρθένος), καὶ *ἦρα* (= κυρία, παντρεμένη - τρυπημένη - γαμημένη), ἀπὸ μία ἔγιναν τέσσερες μὲ κλωνισμό κι αὐτονομήθηκαν ὡς τέσσερες θεές, μὲ τὴ *Δήμητρα* πέντε· *Δημήτηρ*, *Ἀθήνη*, *Ἀφροδίτη*, *Ἄρτεμις*, *Ἥρα*.

Καὶ στή μὲν πανάρχαιη καὶ ἀγράφωτη ἐποχὴ ἡ κλωνιστικὴ αὐτὴ διολίσθησι ἦταν ταχύρρυθμη, στή δὲ ἐγγράμματη ἐποχὴ μας εἶναι βραδύρρυθμη. πάντως ἔτσι καὶ ἡ ἀληθινὴ καὶ ὑπέροχη *Μαρία*, πρὶν θεοποιηθῆ, ἦταν ἔτσι μία –ἔτσι *Μαρία* ἀπλῶς τὴ λένε ἡ Βίβλος καὶ οἱ δυὸ μεγαλύτεροι μεταποστολικοὶ πατέρες Ἰθανάσιος ὁ μέγας καὶ Ἰωάννης ὁ χρυσόστομος–, ἀλλ’ ἀμέσως μετὰ ἀπ’ αὐτοὺς ὑπερφαλάγγισαν τὸ ὄνομά της τὰ ἀπὸ τὸν αὐτενουχισμένο κίναϊδο Ὠριγένη (δι’ ἀλλαγὴν φύλου) ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία εἰσηγμένα προσωνύμια τῆς *Παναγία* καὶ *Θεοτόκος*, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἀναφέρουν ὁ μέγας Ἰθανάσιος καὶ ὁ χρυσόστομος Ἰωάννης, ἂν καὶ 100 καὶ 150 χρόνια νεώτεροι τοῦ ψυχοπαθοῦς Ὠριγένους, ἔτσι, λέω, τὰ δυὸ ὠριγενικά προσωνύμια συρρίκνωσαν τὴ χρῆσι τοῦ ἀρχικοῦ τῆς ὀνόματος. κανεὶς πλέον, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ποὺ διεχάραξαν οἱ δυὸ πρῶτες οἰκουμενικὲς σύνοδοι, κανεὶς δὲν τὴ λέει *Μαρία*, ὅπως λέμε *Ἰησοῦς Παῦλος Ματθαῖος Ἰωάννης Μάρκος Λουκᾶς*, ἀλλὰ λένε μόνο *Θεοτόκος*, *Θεομήτωρ Παναγία Παναγίτσα Παναγούδα Παναγιά* καὶ μὲ δεύτερο στρώμα προσωνυμίων *Πορταΐτισσα* (= θυρωρός), *Δοχειαρίσσα* (= ἀποθηκάρισσα), *Ἰθωνίτισσα*, *Κουκουζέλισσα*, καὶ μὲ ἄλλα περίπου 800 προσωνύμια, μέχρι καὶ *Χελιδονοῦ* καὶ *Ἀρκούδα!* ἡ θρησκεία εἶναι φρενοβλάβεια· καὶ αἴρεσι βέβαια. γι’ αὐτὸ καὶ ἐνῶ στή Βίβλο ἡ *Μαρία* λέγεται *κεχαριτωμένη*, δηλαδή «λαβοῦσα χάριν», στή θρησκεία ἐν τέλει λέγεται *Μεγαλόχαρη*, δηλαδή «διδούσα χάριν», καὶ αὐτὸ εἶναι βαρεῖα κακοδοξία καὶ σκέτη εἰδωλολατρία, διότι *χάριν* δίνει μόνον ὁ θεός· κανεὶς ἄλλος, οὔτε ἄγγελος οὔτε ἅγιος· τὴν ἔκαναν ὑποκατάστατο τοῦ θεοῦ οἱ εἰδωλολάτρεις μυθολόγοι.

Κι αὐτὰ τὰ εἶπα ἐν παρόδῳ, καθὼς ἐρμηνεύω τὸ *κῆπος* τοῦ Ἰσραήλ ὡς μουνί, καὶ ἐξηγῶ ὅτι σ’ ὅλον τὸν πανάρχαιο παραμεσόγειο κόσμον τὸ μουνί λέγεται *κῆπος τῆς ἀφροδίτης*, δηλαδή μουνί τῆς ἐφήβου καὶ κλειτοριδοῦς καὶ βυζαροῦς κοπέλλας· μιά σημασία ἀρχαιότερη τῆς ἐδῶ προεκτεθειμένης εἰδωλολατρικῆς μυθολογίας ποὺ λέει τὸ *ἀφροδίτη* ὡς κύριο ὄνομα *Ἀφροδίτη*. διότι καὶ ὁ Ἰσραὴλ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰσραήλ εἶναι ὁ πιὸ ἀδιάφθορος καὶ σῶφρων λαὸς καὶ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ὑψηλίου. γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ὁ θεὸς αὐτὸν τὸ λαὸν υἱοθέτησε ἀρχικά, ἀπ’ αὐτὸν γεννήθηκε καὶ ὡς ἄνθρωπος, καὶ μ’ αὐτὸν ἐμβολίασε καὶ ἐκχριστιάνισε τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ χάρισε σ’ ὅλους τὴν *υἱοθεσίαν* καὶ σ’ αὐτὸν τὸ λαὸν ὀφείλουμε παρεκτὸς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ τὸ θεόπνευστο γαμοβιβλίον *Ἰσραήλ*. σκέφτηκα πολλὰ φορὲς ὅτι, ἂν ὁ Κύριος μὲ σῶση καὶ μὲ δεχτῆ στὸν παράδεισον, θὰ ἔχω τὴν χαρὰ νὰ γνωρίσω αὐτὴ τὴν κοπέλλα ποὺ ἔγραψε αὐτὸ τὸ ὑπέροχον ποίημα. θὰ ἔχω τότε νὰ σᾶς πῶ περισσότερα γιὰ τὸ Ἰσραήλ· ἀλλὰ δὲν θὰ τὰ χρειάζεστε, διότι θὰ τὰ ξέρετε καὶ σεῖς· καὶ σᾶς τὸ εὐχομαι ἀ-

πὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μου. ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπανερχομαι στὴν ἀναφορὰ τοῦ Ἄσματος γιὰ τὸν *κῆπον* τῆς. νὰ τὸν ἐρμηνεύσω πρὶν μὲ σφάξουν οἱ γέροντες καὶ οἱ γεροντολάγνοι οἱ *δοκοῦντες λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ* μὲ τὸ φόνο μου (Ἰω 39,70)· καὶ σεῖς ὁμως εὐχεσθε νὰ μὴ μὲ σφάξουν. μοῦ ἀρέσει πολὺ ἡ ζωή.

Στὴ στροφή αὐτὴ *κῆπος κεκλεισμένος* μὲ *πηγὴν (πηγάδι) ἐσφραγισμένην* λέγεται ἡ ἀγάμητη ἀκόμη κλειτοριδοῦ κοπέλλα ἢ τὸ μουνὶ τῆς· ἢ παρθένος, ἢ τὸ μουνὶ τὸ ἄπειρο ἀπὸ γαμήσι.

Ὁ Σαλωμών ἔχει ξαπλώσει τὴν κοπέλλα στὸ κρεβάτι, ἀφοῦ τῆς ἔχει βγάλει ὅλα τὰ ρούχα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κυλοτάκι. στὸ βγάλσιμο τῆς μικρῆς κυλότας τραγουδάει γεμάτος συγκίνησι τὸ παρθενικὸ μουνὶ τῆς. ἔπειτα τὸ τραγουδάει ἡ ἴδια, καλώντας τὸν νὰ τὸ ἀπολαύσῃ. καὶ στὴ διάρκεια τῆς καιρίας σεξουαλικῆς πράξεως τραγουδάει πάλι ὁ Σαλωμών, θριαμβολογώντας γιὰ τὴν πρώτη ὠλοκληρωμένη γεῦσι ἀπὸ γαμήσι, πού ἔχει χαρίσει στὴν κοπέλλα. διότι σ' ὅλες τὶς ἀλλεπάλληλες περιγραφὰς τοῦ ζευγαρώματος, πού τραγουδιοῦνται στὸ Ἄσμα, ἐννοεῖται ὅτι πρόκειται πάντα γιὰ ἓνα καὶ τὸ ἴδιο γαμήσι, τὸ πρῶτο. ὅπως τὰ δυὸ ὄνειρα τοῦ φαραῶ μὲ τὰ στάχυα καὶ τὶς ἀγελάδες ἔδειχναν μόνον ἓνα μελλοντικὸ γεγονός, ὅπως τ' ἀλλεπάλληλα ὄραματα τοῦ Δανιὴλ ἢ καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἔδειχναν τὴν ἴδια ὥρα τοῦ μέλλοντος, κι ὅπως οἱ ἀποκαλύψεις, πού κρύβονται πίσω ἀπὸ τὶς ἐφτὰ σφραγίδες καὶ τὶς ἐφτὰ σάλπιγγες τῆς Ἀποκαλύψεως, εἶναι τὸ ἴδιο μέλλον, ἔτσι κι ἐδῶ ὅλα τὰ γαμήσια εἶναι τὸ ἓνα καὶ πρῶτο. καὶ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος ἐννοεῖται πάντα ὡς πρωτογαμούμενη παρθένος. *κῆπος* σ' ὅλη αὐτὴ τὴ στροφή λέγεται τὸ μουνὶ τῆς μὲ τὶς μουνότριχες του καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὅλο τὸ κορμὶ τῆς, πού πρώτη φορὰ βρίσκεται στὴ διάθεσι καὶ χρῆσι ἑνὸς ἀντρός. εἶναι *κῆπος κεκλεισμένος*, ἐπειδὴ κάτω ἀπὸ τὸ κυλοτάκι τῆς, πού δὲν τῆς τὸ ἔχει βγάλει ἀκόμη, κρύβεται μιὰ φυτεία μὲ πηγάδι, πού μέχρι τὴ στιγμὴ αὐτὴ δὲν τὴν ἔχει δῆ μάτι ἀντρός. ἐξυμνεῖ τὴν παρθενία τῆς. τραγουδάει τὴν ἀγνοητῆτά τῆς γεμάτος συγκίνησι καὶ χαρά, γεμάτος ἀπὸ τὴ συναίσθησι ὅτι μπαίνει πρῶτος καὶ μόνος σ' ἓναν πανόμορφο μυστικὸ κῆπο εὐωδιαστῶν λουλουδιῶν. κι ὅταν, τραγουδώντας *κῆπος κεκλεισμένος κῆπος κεκλεισμένος*, τῆς ξεφλουδίζει τὸ κυλοτάκι τῆς καὶ μπαίνει στὸν κῆπο, βλέπει σ' ἓνα σημεῖο τοῦ κήπου ἓνα πηγάδι σφραγισμένο, τὸ μουνὶ τῆς. ἐννοεῖται ἓνα μαγγανοπήγαδο μὲ δίφυλλο καπάκι, σὰν αὐτὰ πού εἶναι συνήθως στὰ περιβόλια, σὰν τὸ μουνὶ τῆς μὲ τὰ δυὸ μουνόχειλα. πρόσφορο σύμβολο γιὰ τὸ μουνὶ τῆς κοπέλλας· διότι τὰ δύο φύλλα τοῦ καπακιῦ του εἶναι ἀλληγορικῶς τὰ δυὸ ἐξωτερικὰ χεῖλη τοῦ μουνιοῦ τῆς. ἡ σφραγίδα –ἐννοεῖται σφραγίδα μὲ σπάγγο καὶ βουλλοκέρι, πού ἔβαζαν οἱ ἀρχαῖοι στὶς ἐπιστολές– εἶναι ὁ ὑμέ-

νας πὺν εἶναι δεῖγμα τῆς παρθενίας, καὶ μέσα ἀπὸ τὰ χεῖλη εἶναι τὸ βάθος, στὸ ὁποῖο αὐτὸς μπορεῖ νὰ κατεβάσῃ τὸν κουβᾶ του, καὶ νὰ δροσιστῇ.

Τὴν ἴδια εἰκόνα τοῦ πηγαδιοῦ μὲ κάπως εὐρύτερη ὅμως ἔννοια χρησιμοποιεῖ ὁ Ἡσαΐας στὴ Σοφία, γιὰ νὰ διατυπωθῇ ἀλληγοριστικῶς τὸ ἴδιο πρᾶγμα:

- 16 Πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων
καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς.
17 μὴ ὑπερεκκχεῖσθω σοι ὕδατα ἐκ τῆς σῆς πηγῆς,
εἰς δὲ σὰς πλατείας διαπορευέσθω τὰ σὰ ὕδατα.
18 ἔστω σοι μόνῳ ὑπάρχοντα,
καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοι.
19 ἡ πηγὴ σου τοῦ ὕδατος ἔστω σοι ἰδία,
καὶ συνευφραίνου μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου.
20 ἔλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι.
ἡ δὲ ἰδία ἠγείσθω σου καὶ συνέστω σοι ἐν παντὶ καιρῷ.
21 ἐν γὰρ τῇ ταύτης φιλίᾳ συμπεριφερόμενος
πολλοστός ἔση. (Σο 12,16-21).

2. Σ Αἱ ἀποστολαὶ σου παράδεισοι ῥοῶν
μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων.

*Τὰ βλαστήματά σου παράδεισος ἀπὸ ῥοδιῶν
γεμάτες καρποὺς στὰ κλωνάρια.*

Ἀποστολαὶ εἶναι αὐτὰ πὺν ἐξανατέλλονται ἀπὸ τῆ γῆ, ὅπως λὲν ἡ Γένεσι καὶ οἱ Ψαλμοί¹, τὰ βλαστήματα, τὰ φυτρώματα. ἡ λέξι παρὰδεισος εἶναι περσικὴ καὶ σημαίνει ἄλσος μὲ δέντρα θάμνους καὶ νερὰ ἢ περιβόλι μὲ καρποφόρα δέντρα. ἀπὸ τὴν Περσία ὁ Ξενοφῶν², πὺν συμμετεῖχε στὴν Κύρου Ἀνάβασιν, τὴν ἔφερε στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐνσωμάτωσε στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, καὶ μετὰ 120 χρόνια τὴν πῆραν οἱ Ἑβδομήκοντα ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα τὴν πῆρε στὸ μασοριτικὸ τοῦ σκεύασμα κατὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα ὁ Ἀκιβά, ὅταν λαθρεπαναμετέφραζε καὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἐπειδὴ φαντάστηκε ὅτι εἶναι λέξι ἑβραϊκὴ. περίπου τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὴ λέξι φορεῖον, πὺν ἀνευρίσκειται στὸ 9,4 τοῦ ἐξεταζομένου Ἰσματος. καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ «ντοκουμένα» οἱ σκατοπαρᾶγωγοὶ κόλοιο τῆς ἀρνητικῆς «κριτικῆς» τῶν χρόνων μας «συμπέραναν» ὅτι τὸ Ἰσμα καὶ ἡ Γένεσι καὶ ἄλλα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι γραμμένα μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, καὶ γι' αὐτὸ περιέχουν ἐλληνικὲς λέξεις. ὅπως λέει καὶ ἡ χωριὰτικὴ παροιμία, «βάλε τὸν κόλο μάγειρα, νὰ σοῦ μαγειρέψῃ σκατά». καὶ αὐτὰ τὰ σκατὰ μᾶς τὰ ἔφεραν ὡς import - export σκατῶν ἀπὸ

τις Η.Π.Α., ὅπου «σπούδασαν» δυὸ «βιβλικοὶ θεολόγοι», ἓνας παλαιοδιαθηκολόγος κι ἓνας καινοδιαθηκολόγος, ἐπειδὴ, ὅταν τὰ γλαπάρια, τοὺς φάνηκαν εὐγευστὰ ὅπως λέν κι οἱ ἄλλες δυὸ ὁμοσημαντες χωριάτικες παροιμίες, «σκατὰ ἔφαγαν, σκατὰ μαρτυροῦν» ἢ «κουκιά ἔφαγαν, κουκιά μαρτυροῦν» (ἐπειδὴ τὰ κουκιά κλάνουν, ὅπως καὶ τὰ συγγενῆ τους ψυχανθῆ φασόλια καὶ φακές). παρίσταναν δὲ οἱ διαπρεπεῖς αὐτοὶ «βιβλικοὶ θεολόγοι» ὁ μὲν παλαιοδιαθηκολόγος τὸν βαθυστόχαστο διανοητὴ, ὁ δὲ καινοδιαθηκολόγος τὸν ἐξυπνάκια μάγκα· γεννημένοι καὶ οἱ δυὸ τὴν ἴδια χρονιά· καὶ ἦταν 20 χρόνια μεγαλειτέροί μου· καὶ ἔχесαν καὶ πόρδισαν τ' ἀμερικανικὰ ἀπόσκατὰ τους καὶ στὶς δυὸ θεολογικὲς σχολές, βιοποριζόμενοι ἀπὸ τὴ Βίβλο πὺν διέβαλλαν, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ εὐδοκιμήσουν σὲ κάποια ἄλλη καὶ σοβαρὴ ἐπιστήμη.

Διαφορετικὰ ἢ λέξι *κῆπος* μὲ τὰ ποώδη φυτὰ, λαχανικὰ φροῦτα λουλούδια, δὲν λέγεται ποτὲ *παράδεισος*, ἀλλὰ μόνον *κῆπος* (*γάν*).

Ῥόαι λέγονται καὶ οἱ ῥοδιές καὶ οἱ καρποὶ τους, τὰ ῥόδια, ὅπως σήμερα *πεῦκο* καὶ *γιασεμί* λέγονται καὶ τὰ δέντρα καὶ τ' ἀρώματα. ἐδῶ ὅμως *ῥόαι* εἶναι τὰ δέντρα, ἐνῶ παρακάτω λέει ἔτσι τοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἄνθη τους· γι' αὐτὸ ἐδῶ συμπληρώνει *μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων*, πὺν θὰ πῆ ἀπλῶς «μὲ καρποὺς ἀπὸ δέντρα ξυλωδῆ». *καρποὶ* στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γενικῶς εἶναι ὅλοι οἱ καρποὶ· οἱ καρποὶ τῶν δέντρων, τῶν ποῶν, τῆς καλάμης (ὅπως ὁ σῖτος), ἀκόμη καὶ ὅσοι φυτολογικῶς δὲν εἶναι ἀκριβῶς καρποὶ, ἀλλὰ φύλλα καὶ ἄνθη καὶ ῥίζες καὶ φλοιοί, ὅπως τὰ λάχανα, τὰ μαρούλια, τὸ κουνουπίδι, τὸ μπρόκολο, τὰ ρεπάνια, τὰ καρῶτα, οἱ πατάτες, ἢ καννέλλα. ὅσοι ἀπ' ὅλους τοὺς καρποὺς αὐτοὺς εἶναι τὰ λεγόμενα φροῦτα, διακρίνονται μὲ τὴ λέξι *ὀπῶραι*. ἀλλὰ κι ἀπὸ τὶς ὀπῶρες, ἂν διακριθοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ ποώδεις, ὅπως τὰ καρπούζια, τὰ πεπόνια, οἱ φράουλες, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ὀπῶρες τῶν ξυλωδῶν δέντρων, τότε οἱ δευτέρες λέγονται *ἀκρόδρυα*. ὁ Ξενοφῶν κι ὁ Ἀθήναιος καὶ δύο πάπυροι τοῦ Β' καὶ Γ' μ.Χ. αἰῶνος λέν *ἀκρόδρυα* τὸ σύκο, τὸ μῆλο, τὸ κυδῶνι, τὸ δαμάσκηνο, τοὺς φοίνικες, καὶ τὰ ὅμοιά τους³. δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκριβῆς ὁ Σύμμαχος πὺν μεταφράζει *ὀπωρῶν* ἀντὶ *ἀκροδρύων*· τὸ δὲ μασοριτικὸ σκεῦασμα, πὺν ἐννοεῖ «καρποὺς ἐκλεκτοὺς», δείχνει ὅτι οἱ μασοριτες παρανόησαν τὴ λέξι τῶν Ἑβδομήκοντα *ἀκρόδρυα*, νομίζοντας ὅτι σημαίνει «ἄκρως ἐξαιρετικὸς καρπούς». ἢ ἔκφρασι *καρπὸς ἀκροδρύων* ἐδῶ, ἐφ' ὅσον λέγεται ὅτι πρόκειται γιὰ ῥοδιές, σημαίνει ἀπλῶς «καρπός», «ῥόδια»· σὲ πληθυντικὸ, διότι ὁ ἐνικός ἐδῶ εἶναι ἀπὸ ἐβραϊσμό, ὅπως ὅταν *χόρτος* ἢ *ξύλον* λέγονται ὅλα τὰ χόρτα ἢ ὅλα τὰ δέντρα τοῦ δάσους. τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου, πὺν κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ἀλληγορία, εἶναι τὸ ἐξῆς. ὅπως τὴν ἔχει ξαπλωμένη ἀνάσκε-

λα καὶ γυμνή, τὸ κορμί της εἶναι ἓνα περιβόλι γεμάτο ῥόδια· ῥόδια καὶ τὰ βυζιά της, ῥόδι καὶ τὸ μουνί της. ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ τρίτο γιὰ τὸ μουνί της φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἄστοχο, προλέγω ὅτι σ' ἄλλες στροφές ἢ ποιήτρια εἶναι ἀναλυτικώτερη, ὅποτε δὲν κάνω λάθος, λέγοντας προκαταβολικῶς ῥόδι καὶ τὸ μουνί της.

3-4. *Κύπροι μετὰ νάρδων, νάρδος καὶ κρόκος,
κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου,
σμύρνα καὶ ἄλῃ μετὰ πάντων τῶν πρώτων μύρων.*

*Κύπροι μαζί καὶ νάρδα, νάρδος καὶ κρόκος,
μοσχοκάλαμο καὶ καννέλλα μαζί κι ὅλα τὰ φυτὰ τοῦ Λιβάνου,
σμύρνα καὶ ἄλῃ μαζί κι ὅλα τὰ πρώτα μύρα.*

Τὸ νόημα εἶναι ὅτι, καθὼς περιεργάζεται τὸ γυμνὸ κορμί της κι ἀπολαμβάνει καὶ θαυμάζει αὐτὸ τὸ περιβόλι του, συνεχῶς ξεφωνίζει· «Πῶ πῶ! τί ἀρώματα! τί νάρδοι! τί κρόκοι! τί μοσχοκάλαμο!» καὶ τὰ πασπατεύει, καὶ τὰ χαϊδεύει, καὶ τὰ μυρίζει. εἶναι τὰ διάφορα τριχώματα, τῆς κεφαλῆς, τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης μασχάλης, τοῦ μουνιοῦ, ἀλλὰ κι ὅ,τι ἄλλο ἀναδίδει τῆ φυσικῆ μυρωδιὰ τοῦ κορμιοῦ, ὁ λαιμός, τὰ βυζιά, ὁ ἀφαλός, κλπ.· διότι αὐτὸ ἐννοεῖται μὲ ὅλ' αὐτὰ τ' ἀρώματα· δὲν εἶναι ἀρώματα φυτικά, ἀλλὰ γυναικεῖα.

Τὶ εἶναι ὡς φυτὰ τὸ νάρδος καὶ ἡ σμύρνα εἶπα στὰ 3,10 καὶ 8,3. ἡ κύπρος, ἢ ὅπως λέγεται στὴν ἐπιστήμη σήμερα, *λαουσονία* εἶναι δέντρο ἀρωματικὸ καὶ χαμηλό, σχεδὸν θάμνος, ποὺ εὐδοκιμεῖ στὴν Ἀραβία, Νότια καὶ Δυτικὴ Ἀσία γενικὰ, καὶ βόρειο Ἀφρική. ἀπὸ τὰ λευκὰ ἄνθη του, ποὺ ἔχουν λεπτὸ ἄρωμα, βγαίνει καὶ τ' ὁμώνυμο ἄρωμα καὶ βαφή γιὰ τὰ μαλλιά καὶ τὰ νύχια. κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Διοσκουρίδου ἔβγαζαν ἀπ' αὐτὸ καὶ φάρμακο *μαλακτικὸν νεύρων*. ὁ Ἰώσηπος μαρτυρεῖ ὅτι στὰ τέλη τοῦ Α' μ.Χ. αἰῶνος εὐδοκιμοῦσε ἀκόμη στὴν περιοχὴ τῆς Ἱερικοῦς¹. ὁ κρόκος εἶναι πῶα περίπου σὰν τὸ κρομμύδι μὲ ἄνθος χρώματος κροκίνου, κιτρίνου, ἰώδους, καὶ στήμονες στὸ χρώμα τοῦ κρόκου τοῦ αὐγοῦ· αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ χρώμα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ φυτό. ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ βγαίνει καὶ ἄρωμα ἀπὸ τὸ αἰθέριο ἔλαιό του κι ἐπὶ πλέον τὸ φυτὸ χρησιμοποιεῖται στὴ φαρμακευτικὴ καὶ στὴ μαγειρικὴ. εὐδοκιμεῖ στὴ Μ. Ἀσία καὶ στὴ Μέση Ἀνατολή, στὴ δὲ Ἑλλάδα στὸ νομὸ Κοζάνης, χωρὶς νὰ εἶναι πάντοτε αὐτοφυῆς. ἔχω δὴ αὐτοφυεῖς ἀγρίους κρόκους κροκίνου χρώματος στὴν ὑπαιθρο τοῦ Ὠραιοκάστρου καὶ τοῦ Ἀσβεστοχωρίου τῆς Θεσσαλονίκης. ὁ κρόκος ἀναφέρεται συχνὰ στ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ κείμενα τῆς συλλαβογραφικῆς ἀχαικῆς γραφῆς (γραμμικῆς Β), στὴν ὁ-

ποία διαβάζω *κρόκον* (*κο-ρο-κο*) καὶ τὸ τοπωνύμιο *Κροκύλαιον* (*Κο-ρο-κυ-ρα-ι-ιο*)². καὶ ὁ Ὅμηρος στὴν Ἰλιάδα ἀναφέρει τὸν *κρόκον* (Ξ 348) καὶ *κροκόπεπλον ἦῶ* (Θ 1· Τ 1· Ψ 227· Ω 696) καὶ τόπον *Κροκύλεια* (*τά*) (Β 633). οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀγαποῦσαν πολὺ καὶ τὸ *κρόκινον* χρῶμα (= πορτοκαλί) καὶ τὰ *κροκοβαφή* ἢ *κροκωτά* ῥοῦχα καὶ ὑφάσματα³. ὁ *κάλαμος* ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Νόμο μαζὶ μὲ τὴ *σμίρνα* καὶ τὸ *κιννάμωμον* ἔπειτα δὲ σὲ πολλοὺς ἄλλους συγγραφεῖς⁴. στὸ Νόμο λέγεται *κάλαμος εὐώδης*, στὸν Πολύβιο *μυρεψικός*, καὶ στὸ Διοσκουρίδη *ἀρωματικός*· καὶ τὸ *ἄκρονον* τοῦ Διοσκουρίδου εἶναι τὸ ἴδιο φυτὸ. ὁ Στράβων γράφει ὅτι εὐδοκιμοῦσε στὴ χώρα τοῦ Σαυά, ὁ δὲ Πλίνιος λέει ὅτι στὴν ἐποχὴ του εὐδοκιμοῦσε καὶ στὴν Ἀραβία, ἀλλ' ὁ καλλίτερος στὴ Συρία, ἀνάμεσα σὲ μιὰ λίμνη καὶ ἓνα ἄγνωστο βουνὸ πέρα ἀπὸ τὸ Λίβανο, ποὺ δὲν εἶναι ὁ Ἀντιλίβανος. νομίζω ὅτι τὸ βουνὸ εἶναι τὸ Ἑρμών καὶ ἡ λίμνη ἢ Σεμεχωνίτις, ἢ πρώτη ἀπὸ τὶς τρεῖς ποὺ περνάει ὁ Ἰορδάνης. ὁ ἀρωματικός *κάλαμος* εἶναι πόα ἀρωματώδης καὶ ὑδροχαρής, ἀπὸ τὴν ὁποία βγαίνει τὸ φαγώσιμο - πόσιμο ἄρωμα ποὺ μπαίνει σὲ τροφίμα καὶ ποτά. ὁ Διοσκουρίδης ἀναφέρει *οἶνον ἀκορίτην*⁵. τὸ *κιννάμωμον*, αὐτὸ ποὺ λέμε τώρα καννέλλα, εἶναι δέντρο ἀειθαλὲς τῶν θερμῶν χωρῶν, τοῦ ὁποίου ὁ φλοιὸς εἶναι ἀρωματικός, στὴ γεῦσι γλυκός, καὶ φαγώσιμος· χρησιμοποιεῖται καὶ στὴ φαρμακευτικὴ. σήμερα εὐδοκιμεῖ στὴ νοτιοανατολικὴ Ἀσία, στὴν Κεϋλάνη, καὶ στὴ Μαλαισία. ἀναφέρεται, ὅπως εἶπα παραπάνω, γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ στὸ Νόμο, ἔπειτα δὲ στὸν Ἡσαΐα καὶ στὸν Ἱερεμία, στὸν Ἀριστοτέλη, καὶ σ' ἄλλους μεταγενεστέρους. φαίνεται ὅτι στὰ χρόνια τοῦ Σαλωμών εὐδοκιμοῦσε καὶ στὴν Παλαιστίνη καὶ γενικὰ στὴν Κοντινὴ Ἀσία τὴν παραμεσόγειο. ἀργότερα ὅμως ἐξωντώθηκε ἀπὸ τὴν ἀλόγιστη ἐκμετάλλευσι ἢ ὁποία ἀπαιτεῖ τὴν ἀποφλοιώσει τοῦ δέντρου. στὰ χρόνια τοῦ Ἡροδότου κιόλας δὲν ὑπῆρχε στὴν Παλαιστίνη. ἀκόμη ἀργότερα εὐδοκιμοῦσε καὶ στὴν Ἀραβικὴ χώρα τοῦ Σαυά⁶. γιὰ τὴν ὑποχώρησι τῆς χλωρίδος καὶ τῆς πανίδος εἶπα καὶ στὰ 3,10 καὶ 11,4. ἀντὶ *ἀλόη* μερικὰ χειρόγραφα τῶν Ἑβδομήκοντα μολυσμένα ἀπὸ τ' ἀνόητα Ἑξαπλᾶ τοῦ Ὠριγένους ἔχουν τὴν ἑβραϊκὴ γραφὴ *αλωθ*. ὁ Σύμμαχος μεταφράζει *θυμίαμα*· ποὺ τέτοιο δὲν εἶναι. ἡ *ἀλόη* εἶναι φυτὸ σαρκόφυλλο, σχεδὸν κάκτος, ἀλλὰ χωρὶς ἀγκάθια, μὲ ἄνθη κιτρινοκόκκινα. εὐδοκιμεῖ στὴ νοτιοδυτικὴ Ἀσία καὶ στὴ βορειοανατολικὴ Ἀφρική. ὁ Διοσκουρίδης λέει ὅτι εὐδοκιμοῦσε καὶ στὴν Ἑλλάδα, στὴ νῆσο Ἄνδρο⁷. σήμερα εὐδοκιμεῖ καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. τότε πρέπει νὰ εὐδοκιμοῦσε καὶ στὴν Παλαιστίνη. ἀναφέρεται καὶ στὰ Εὐαγγέλια ὡς ἐντάφιο μύρο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἰω 45,3).

Φρονῶ ὅτι ὅλα τ' ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ δέντρα, ποὺ ἀναφέρονται

στό Ἄσμα, κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Σαλωμών εὐδοκιμοῦσαν στήν Παλαιστίνη· διότι ἡ ποιήτρια τ' ἀναφέρει ὡς ἀπό προσωπική της πείρα. μέ τή φράσι του *μετά πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου*. ὁ Σαλωμών ἐννοεῖ· «Αὐτὰ πού κατονομάζω κι ὅλα τ' ἄλλα ὅσα βγάζει ὁ Λίβανος». *ξύλον* στή μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα λέγεται ὄχι μόνο τὸ δέντρο καί τὸ δάσος ἀλλά καί ἡ πόα, τὸ χόρτο, κι ὅλος ὁ χόρτος⁸. δέσμη ἀπό βότανο ἦταν ἐκεῖνο πού υπέδειξε ὁ θεὸς στό Μωϋσῆ νὰ ῥίξει στήν πηγὴ τῆς Μερρά, ὅπως λέει ἡ Γραφή· *Ἔδειξεν αὐτῷ Κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ* (No 40,5). μέ τέτοιο *ξύλον*, δηλαδή βότανο, ἀποπειράθηκαν καί οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἱερεμίου νὰ τὸν δηλητηριάσουν, βάζοντας ἐκχύλισμά του στό ψωμί του (Ἱε 5,2). μέ τή φράσι τοῦ Σαλωμών *μετά πάντων τῶν πρώτων μύρων* ἐννοεῖται ὅτι αὐτὰ τ' ἀρώματα πού ἀναφέρει ἐδῶ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ὑπέροχα· διότι ὑπάρχουν καί πολλὰ ἄλλα μικροτέρας ἀξίας⁹.

5. *Πηγὴ κήπου, φρέαρ ὕδατος ζῶντος
καὶ ῥοιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.*

*Πηγάδι τοῦ κήπου καὶ πηγαδάκι μέ νερὸ δροσερό,
πού κελαρύζει κατηφορίζοντας ἀπὸ τὸ Λίβανο.*

Ὑδωρ ζῶν εἶναι τὸ νερὸ τὸ φρέσκο, τὸ δροσερό, τὸ τρεχούμενο. τὸ ῥῆμα *ροιζῶ* ἐκφράζει ὡς ἠχοποίητο τὸν ἦχο πού μιμεῖται τὸ πρῶτο γράμμα του ἢ ἐκεῖνο τῆς λέξεως *ροή*, τὸν ἦχο πού κάνει τὸ νερὸ, ὅταν κατεβαίνει ὀρμητικὸ ἀπὸ τὴν ἀπότομη κατηφοριὰ καὶ σχεδὸν πέφτει. ὁ Ἡσύχιος καὶ ἡ Σούμμα ἔχουν πολλές καὶ παραπλήσιες ἐρμηνεῖες τῆς λέξεως, ἀπὸ τίς ὁποῖες κατάλληλες γιὰ δῶ εἶναι δύο τοῦ Ἡσυχίου· *Ῥοιζηδόν· σφοδρῶς ἠχητικόν. ῥοιζῆσαι· ποιὸν ἦχον ἀποτελέσαι, συρίσαι*. εὔστοχα ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης παρατηρεῖ ὅτι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἠχοποίητα ῥήματα σημαίνει τὸν ἦχο πού κάνει τὸ πρῶτο του γράμμα. ἐπομένως τὸ *ροιζῶ* σημαίνει τὸν ἦχο τῆς *ροῆς* τοῦ νεροῦ. λέει· *Οὐκ ἄδηλον δὲ ὅτι τε κυρίως ῥοῖζος ὁ κατὰ τὸ ρ ἦχος λέγεται, καθὰ καὶ σιγμὸς ὁ κατὰ τὸ σ, καὶ ζῆν καὶ ζέειν ὁ κατὰ τὸ ζ, καὶ βόμβος ὁ κατὰ τὸ β. ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλα τινὰ καθ' ἕτερα στοιχεῖα*¹. καὶ στό Ἀλφαβητάριο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔμαθα ἀνάγνωσι σὲ ἠλικία 4 ἐτῶν μέ δασκάλα τὴ μεγαλείτερη ἀδερφή μου Γραμματικὴ 14 ἐτῶν τότε, στό μάθημα γιὰ τὸ ρ εἶχε τὴ *ροῆ* τοῦ νεροῦ (*Ρ ρ*. ἢ *Ρηνιὼ* πάει στή βρύση γιὰ νερὸ, καὶ τὸ νερὸ τρέχει ἀπὸ τὴ βρύση... κλπ.). ἐφ' ὅσον πρόκειται γιὰ τὸ νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ τοῦ κήπου, μέ τή φράσι *ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου* δὲν ἐννοεῖ βέβαια ὅτι κατρακυλάει ἀπὸ τὸ Λίβανο, ἀλλ' ὅτι εἶναι δροσερὸ καὶ ἀγνὸ σὰν ἐκεῖνο, νερὸ πού σοῦ δίνει τὴν αἴσθησι ὅτι εἶναι ἀπὸ τ' ἀπάτητα βουνά. ἐννοεῖ τὸ μου-

νὶ τῆς κοπέλλας μέσα στὸν ἀπάτητο *κῆπο* τοῦ τριχώματός του –τὶς μουνότριχες– μὲ τὴν ἀπολαυστικὴ θεὰ τῆς ῥοῆς του ποὺ τοῦ προσφέρει· τὸ βλέπει νὰ ῥέη καὶ τὸ χαίρεται ἀπολαμβάνοντας τὴ θεὰ του. ἐννοεῖ δηλαδὴ τὸ ὀργανικὸ καὶ διολισθητικὸ ὑγρὸ ποὺ ἐκρέει τὸ ἐρεθισμένο μουνὶ τῆς καυλιάρας κατὰ τὸ γαμήσι, γιὰ νὰ διολισθήσῃ ὁ ποῦτσος του γλυκὰ κι εὐχάριστα. αὐτὸ βλέπει καὶ λέει ὁ Σαλωμών, καθὼς πάει νὰ τῆς τὸν χῶση. τὴν κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη καὶ στὴν κατάστασι ἐκείνη σχισμὴ τοῦ μουνιοῦ τῆς κοπέλλας οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ποιηταὶ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων τὴ λένε γιὰ μὲν τὸ κοκκίνισμά της *ῥοδῶνα*, δηλαδὴ κῆπο μὲ τριαντάφυλλα, γιὰ δὲ τὸ σχῆμα της καὶ τὴ ῥοῆ τοῦ ὀργανικοῦ ὑγροῦ της *Εὐρῶτα* (*ποταμόν*), ἐννοώντας ὡς καλάμια τῶν ὄχθων του τὶς μουνότριχες· τὴ δὲ κοπέλλα ποὺ εἶναι στὴν κατάστασι αὐτὴ τὴ λέν μὲ τὰ πεποιημένα ὀνόματα *Ῥοδόπη* ἢ *Ῥοδόκλεια* ἢ *Μελίτη*².

6. Ν *Ἐξεγέρθητι, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε·*

διάπνευσον τὸν κῆπόν μου καὶ ῥευσάτωσαν τὰ ἀρώματά μου.

Ἐσηκώσου, βοριά, καὶ ἔρχου, νότε·

φύσα μέσα ἀπὸ τὸν κῆπο μου, νὰ ξεχυθοῦν τ' ἀρώματά μου.

Καλεῖ τοὺς ἀνέμους νὰ φυσήξουν μέσα ἀπὸ τὴ βλάστησι τοῦ κήπου της, γιὰ νὰ ξεχυθοῦν στὸν ἀέρα ὅλα τ' ἀρώματά της. λαχταράει ἢ καυλωμένη μὲ τὴ μυρωδιὰ τοῦ μουνιοῦ της νὰ μεθύσῃ τὸν ἀγαπημένο της, τὸν περιβολάρη της· ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ λουλούδια τῆς ἀνοιξέως, ποὺ εἶναι ὅλα μουνιά, περιμένουν νὰ φυσήξουν οἱ ἀπαλοὶ ἄνεμοι, γιὰ νὰ στείλουν τὸ ἀρωμά τους στὶς μέλισσες, καὶ νὰ τὶς καλέσουν ἔτσι ἐπάνω τους τὰ μουνιά αὐτά, ποὺ μὲ τὴ γῦρι τους γονιμοποιοῦν τὴ τροφοδότρα φύσι, ποὺ ἔπλασε ὁ θεὸς καὶ τὴ ρύθμισε νὰ λειτουργῇ ἔτσι μὲ τὸ παγκόσμιο γαμήσι της. ὑπονοεῖται στὸ Ἄσμα ἐδῶ ὅτι παράλληλα κι ὁ Σαλωμών μυρίζει τὸ μουνὶ της· κι ἐκείνη τοῦ προσφέρεται μὲ τ' ἀκόλουθα γαμολογὰ της.

7. *Καταβήτω ὁ ἀδελφιδός μου εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ*

καὶ φαγέτω τῶν καρπῶν τῶν ἀκροδρύων αὐτοῦ

Κατέβα, ἀγαπημένε μου, στὸν κῆπο σου

καὶ φάγε τοὺς καρπούς σου.

Δὲν θὰ ἐπαναλάβω τὶς ἐξηγήσεις ποὺ ἔδωσα στὴ δεύτερη στροφή γιὰ τὴν κλίσι τῶν ῥημάτων στὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα. μὲ τὸ *κατέβα* ἢ *κοπέλλα* ἐννοεῖ «Χῶσε μού τον». μὲ τὰ *στὸν κῆπο σου καὶ τοὺς καρπούς σου* τὸν βεβαιώνει γιὰ τὴν πλήρη κυριότητά του ἐπάνω της καὶ

στὸ μουνί της· «Δικό σου τὸ μουνί, ἀπόλυτο τὸ δικαίωμά σου νὰ τὸ καρπωθῆς. προχώρα, σὲ παρακαλῶ, περιβολάρη μου». κι ἐκεῖνος γαμώντας την τῆς λέει τ' ἀκόλουθα.

8-9. Σ *Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη,
ἐτρύγησα τὴν σμύρναν μου μετὰ τῶν ἀρωμάτων μου,
ἔφαγον τὸν ἄρτον μου μετὰ τοῦ μέλιτός μου,
ἔπιον τὸν οἶνόν μου μετὰ τοῦ γάλακτός μου.*

*Ἀγάπη μου, μπαίνω στὸν κῆπο μου,
τρυνῶ τὴ σμύρνα μου μαζί και τ' ἀρώματά μου,
τρῶ τὸ ψωμί μου μαζί και τὸ μέλι μου,
πίνω τὸ κρασί μου μαζί και τὸ γάλα μου.*

Δηλαδή τῆς λέει· «Ναί, ἀγάπη μου, σοῦ τὸν ἔχωσα· και (φλίκι-φλίκι) σὲ ἀπολαμβάνω· εἶσαι δικιά μου, ὅλα σου δικά μου· σὲ καρποῦμαι, σ' ἀπολαμβάνω». *εἰσῆλθον... ἐτρύγησα... ἔφαγον... ἔπιον...*, γλύκα μου, σὲ γαμῶ και σὲ χαίρομαι. ἀρώματα φαγώσιμα, πόσιμα.

Διαισθάνομαι μιὰ ῥυθμικὴ δομὴ τῶν τεσσάρων στίχων, πὺθμίζει τόσο τὸ γαμικὸ φλίκι-φλίκι τοῦ τράγου, ὅσο και τὶς ἐκτινάξεις τοῦ σπέρματός του και τὴν ταῦτισι τῶν σφιγμῶν τους και τῶν ἀναπνοῶν τους. οἱ ὑπάρξεις των δὲν ξεχωρίζονται. οἱ δύο τους δὲν ξέρουν ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει και ποῦ τελειώνει ὁ καθένας των. πιθανώτατα και οἱ μετρικὸι πόδες αὐτῶν τῶν στίχων, πὺθμίζει διασφίζονται, οὔτε αὐτοὶ οὔτε τὸ ἀρχικὸ ἐβραϊκὸ κείμενο, ἦταν περίπου δάκτυλοι ἢ ἀνάπαιστοι· διότι ἀκούγονται σὰν τὰ

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα... ἦ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ῥάχη...

δὲν ἐπιμένω, διότι ἐνδέχεται ὁ ῥυθμὸς πὺθμίζει διαισθάνομαι νὰ εἶναι συντακτικὸς και ὄχι ποιητικὸς ἢ μουσικὸς. κι ἐγὼ εἶμαι καλὸς φιλόλογος ἀλλ' ὄχι καθόλου μουσικὸς.

10. *Φάγετε, οἱ πλησίον, και πίετε,
και μεθύσθητε, ἀδελφοί.*

*Σύντροφοί μου, φᾶτε, πιῆτε,
και μπρατίμια μου, μεθύστε.*

Ἔχει τελειώσει· κι ἀπευθύνεται σ' ἐκείνους πὺθμίζονται ἀπ' ἔξω νὰ διασκεδάσουν γιορτάζοντας τοὺς γάμους των, δηλαδή τὰ γαμήσια τους. τὰ ῥήματα *φάγετε... πίετε... μεθύσθητε...* δὲν εἶναι πλέον ἀλληγορικά. ἀντὶ γιὰ τὸ *οἱ πλησίον* οἱ Ἀκύλας και Σύμμαχος ἔχουν *ἐταῖροι*. εἶναι οἱ φίλοι και ἔμπιστοι τοῦ Σαλωμών. *ἀδελφοί* ἐδῶ δὲν εἶ-

ναι μόνον οἱ ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς ἀλλὰ κι ὅλοι οἱ ἐγκάρδιοι, φίλοι καὶ συγγενεῖς. οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου του λέγονται *ἀδελφοὶ* καὶ παίζουν σπουδαῖο ρόλο στὴ γιορτὴ καὶ γαμπρίζουν βέβαια στὶς φιλενάδες τῆς νύφης, ἂν εἶναι ἀνύπαντροι, σ' ἐκεῖνες ποὺ κάνουν τὰ φαγητὰ τὶς πίττες καὶ τὰ γλυκὰ τοῦ γάμου καὶ τὶς ἄλλες δουλειές. ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη δὲν εὐκαιροῦν γιὰ ὅσα κάνουν οἱ φίλοι καὶ οἱ φίλες. πολὺ καλὰ φαίνεται αὐτὸς ὁ θεσμὸς τόσο στὴν παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων ὅσο καὶ στὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ γιὰ τὸ Χριστὸ στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, ὅπου λέγεται: *Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾶ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου*¹. αὐτὸς ὁ φίλος τοῦ νυμφίου εἶναι ὁ μπράτιμος τοῦ γαμπροῦ ποὺ διευθύνει τὰ τοῦ γάμου. ἡ λέξι ποὺ ἀποδίδει σήμερα ἀκριβέστερα καὶ ζωντανώτερα τὸ *ἀδελφοὶ* εἶναι ἡ ἀρβανίτικη αὐτὴ λέξι *μπράτιμοι* ἢ σὲ οὐδέτερο γένος *μπρατίμια* (ὅπως λέμε *παλληκάρια*), ποὺ χρησιμοποιεῖται σήμερα πολὺ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ σημάνη τοὺς ἐπιστηθίους φίλους τοῦ γαμπροῦ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου του, οἱ ὅποιοι κάνουν κουμάντο. αὐτὸς ὁ τελευταῖος στίχος τῆς στροφῆς ὑπενθυμίζει λίγο τὸν ἀκριτικὸ δημοτικὸ στίχο

Φᾶτε καὶ πιήτε, φίλοι μου, κι ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.

13

1. Ν *Ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ·
φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου! κρούει τὴν θύραν!*

*Ἐγὼ πλαγιάζω, μὰ τὸ μυαλό μου ξαγρυπνᾷ·
ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου! χτυπάει τὴν πόρτα!*

Στὴ στροφή αὐτὴ ὁ Σαλωμών ἐμφανίζεται νὰ κάνη καντάδα στὴν ἀγαπημένη του, ἡ ὁποία πλαγιάζει μέσα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν κάψα της γιὰ κείνον δὲ τὴν πιάνει ὁ ὕπνος. τὴν παρακαλεῖ νὰ τὸν βάλῃ μέσα, διότι βρέχει κι αὐτὸς εἶναι μούσκεμα ἀπὸ τὴ βροχὴ –ἄρα, ὅταν θὰ μπῆ, θὰ βγάλῃ τὰ ροῦχα του–, κι ἐκεῖνη κάνει πὼς τάχα μου δὲν θέλει νὰ τὸν βάλῃ μέσα, διότι ἡ κοπέλλα εἶναι σχεδὸν γυμνὴ –ἄρα τὸν προκαλεῖ κιόλας–, ἀλλ' εἶναι τόσο ἐρωτευμένη καὶ τόσο καυλωμένη, ποὺ «τοῦ κάνει τὴ χάρι νὰ τὸν βάλῃ μέσα» ἢ προκλητικὴ κατσίκα. καὶ οἱ δυὸ καμώνονται ὅτι ...ὑποκρίνονται, ἀλλ' ἄντε, τέλος πάντων ὑποχωροῦν! εἶμαι 65 χρόνια φιλόλογος κι ἔχω μελετήσῃ τρομακτικὰ μεγάλες ἐκτάσεις ἀρχαίων κειμένων, ἀλλὰ τόσο ἔξυπνο κείμενο δὲν ἔχω ξαναδῆ. παρασύρθηκα κι ἐγὼ τώρα ἀπ' αὐτὴ τὴν κατσίκα καὶ εἶπα ἔ-

ξυπνο ἓνα κείμενο πὸ εἶναι θεόπνευστο! ὑποτίμησα ἓνα θεόπνευστο κείμενο λέγοντάς το ἔξυπνο. ἅ τὴν κασίκα! αὐτὴ φταίει· μοῦ ἔβαλε τρικλοποδιά!

Ἡ ἀριστουργηματικὴ αὐτὴ στροφή, πέραν τοῦ ὅτι εἶναι γαμοπαιχνίδι, ἀρχίζει, ὅπως εἶπα, ὡς καντάδα τοῦ εἶδους ἐκείνου πὸ ἀργότερα λέγονται *παρακλαυσίθυρα*. ὁ κανταδόρος Σαλωμών παρὰ τὴν ἀρχικὴ προσποίησι «ἀπροθυμίας» ἐκ μέρους τῆς κοπέλλας, ἐν τέλει γίνεται δεκτὸς μέσα γιὰ γαμήσι, ἐπειδὴ τὸν λαχταροῦσε κι ἐκείνη· κι ἐπάνω στὴ λαχτάρια τῆς καὶ στὴν κάψα τῆς καὶ στὴν καῦλα τῆς ἐφανίστηκε κι ἐκεῖνος ὡς κανταδόρος πὸ εἶναι ὁ καημένος μούσκεμα ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ ζητάει «στέγη». μετὰ 700 ἕως 1100 χρόνια αὐτὸ τὸ εἶδος καντάδας, τὸ *παρακλαυσίθυρον* ἐμφανίζεται στὸν Ἀριστοφάνη ἐντελῶς κωμικὰ καὶ γελοιογραφικὰ, ἔπειτα στὸ Θεόκριτο, κι ἔπειτα στὸν Ὀράτιο, στοὺς ὁποίους τὸ *παρακλαυσίθυρον* παραμένει ἄκαρπο μέχρι καὶ θανάσιμο γιὰ τοὺς κακομοίρηδες ἐρωτευμένους κανταδόρους¹. ἐνῶ ἐδῶ στὸ Ἄσμα ἢ κασίκα, παρὰ τὶς κόνξες τῆς, μὲ τὸ πρῶτο τὸν ἔβαλε μέσα. διότι τὰ ἤθελε τὸ μουνί τῆς. *παρακλαυσίθυρα* εἶναι καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια μὲ τοὺς στίχους·

*Βρέχει ὁ θεὸς καὶ βρέχομαι, χιονίζει, κι ἔξω στέκω,
τὸ μόνο μου παράπονο εἶναι πὸν δὲν σὲ βλέπω.*

ἢ *Κίνησα νάρθῶ ἓνα βράδυ, μ' ἔπιασε ψιλὴ βροχὴ.*

Στὰ χρόνια μας μιὰ τέτοια καντάδα - *παρακλαυσίθυρον* ἦταν ἓνα παλιὸ τραγούδι πὸ ἔλεγε περίπου·

Βρέχει ἢ βροχὴ καὶ βρέχομαι

.....

ἄνοιξε πόρτα γιὰ νὰ μπῶ
καὶ στρῶσε μου νὰ κοιμηθῶ.

σήμερα, μὲ τὸ τέτοιο ξέβγαλμα πὸ ἐπικρατεῖ, δὲν ὑπάρχουν καντάδες καὶ *παρακλαυσίθυρα*. ὑπάρχει σαπίλα.

Καθεύδω στὸ ἔλεγεῖο αὐτὸ σημαίνει «πλαγιάζω», ὄχι «κοιμοῦμαι». *καρδία* λέγεται ὁ ἐγκέφαλος, ἢ σκέψι, ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος. ἢ κοπέλλα πλαγιάζει στὸ κρεβάτι τῆς, ἀλλ' ἢ σκέψι τῆς ἀγρυπνεῖ· εἶναι στὸν ἀγαπημένο τῆς. στὴν ἑβδομὴ στροφή εἶχε πῆ·

*Ἐπάνω στὸ κρεβάτι μου τὶς νύχτες ἀναζητῶ
ἐκεῖνον πὸν ἀγαπάει ἢ ψυχὴ μου.*

ἐδῶ ὅμως κι ὁ ἀγαπημένος τῆς φτάνει ἀπ' ἔξω μὲ τὴν ἴδια λαχτάρια. τῆς χτυπάει τὴν πόρτα καὶ τῆς φωνάζει, ἐνῶ αὐτὴ πετάγεται πάνω στὸ κρεβάτι τῆς καὶ γεμάτη ἐκπληξι καὶ χαρὰ ξεφωνίζει· «Ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου! χτυπάει τὴν πόρτα! τί εὐτυχία!». ἐπίτηδες ἐδῶ μᾶς ἀποκαλύπτει τὰ παρασκήνια, γιὰ νὰ μὴ χάψουμε τὴν προσποιητὴ σκηνὴ πὸν θὰ ἐπακολουθήσῃ. συνηθισμένη φάσι τῆς ἱστορίας κά-

θε ἀγάπης αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἡ ὁποία φαίνεται καὶ στὰ σημερινὰ δημοτικά τραγούδια:

Χτυπῶ τὴ θύρα δυὸ φορές, τὸ παραθύρι πέντε.

2-3. Σ Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, ἢ πλησίον μου,
περιστερά μου, τελεία μου,
ὅτι ἡ κεφαλή μου ἐπλήσθη δρόσου
καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάδων νυκτός.

Ἄνοιξέ μου, ἀγάπη μου, ταίρι μου,
περιστέρα μου, τελεία μου,
γιατὶ ἡ κεφαλή μου γέμισε δροσιά
καὶ τὰ μαλλιά μου σταλαγματιές τῆς νύχτας.

Εἶναι τὸ παρακλαυσίθυρο τραγούδι πὺν τῆς λέει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ὁ Σαλωμών. *περιστερά μου καὶ τελεία μου* τὴν προσφωνεῖ καὶ στὸ 17,2. τὸ *τελεία μου* ὁ Σύμμαχος τὸ ἀποδίδει ἢ *ἀκεραία μου*, ἐπειδὴ δὲν κατάλαβε τίποτε ἀπὸ τὴ σημασία του. τὸ *τελεία μου* διαφέρει ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα οὐσιαστικά κι ἐπίθετα μὲ τὰ ὁποία τὴν προσφωνεῖ ὁ Σαλωμών στὸ Ἰσραήλ. εἶναι τὸ μόνο πὺν ἔχει νόημα τελεστικό. αὐτὸ τὸ ἐπίθετο, πὺν λέγεται στὸ Ἰσραήλ δύο φορές, κι ὁ ὀρκισμὸς πὺν λέγεται τέσσερες, εἶναι τὰ μόνα τελεστικά στοιχεῖα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἐκεῖνα πὺν ὑπενθυμίζουν θεό. στὴν Π. Διαθήκη ὁ ἱερεὺς, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ἱερουργήσῃ, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ *χρῖσμα* καὶ *τελείωσιν*, ἢ ἄλλως νὰ εἶναι καὶ *χριστός* καὶ *τετελειωμένος* ἢ *τέλειος*. καὶ ἦταν *χριστός* μὲν ἐφάπαξ γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ, *τέλειος* δὲ γιὰ μία μόνον ἱεροπραξία. ἔτσι καὶ ἡ γυναῖκα ἐνὸς ἀντρὸς πολυγάμου ἦταν ἢ παλλακή του, δηλαδὴ γκόμενα χωρὶς δικαιώματα καὶ μονιμότητα, ἢ γυναῖκα του μὲ μονιμότητα καὶ μὲ δικαιώματα κληρονομικά καὶ ἄλλα. ἐδῶ τὴ Σουλαμίτιδα κοπέλλα τοῦ ὁ Σαλωμών τὴ χαρακτηρίζει ὡς γυναῖκα τοῦ *τελεία* καὶ ὄχι παλλακή. αὐτὸ ἐννοεῖται στὸ Ἰσραήλ. ὁ Σύμμαχος ὁμοίως, ἂν καὶ Ἰουδαῖος, αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνει, καὶ γι' αὐτὸ ἀντὶ *τελεία* μετέφρασε *ἀκεραία*, δηλαδὴ «ἀτρέπτητη παρθένος». ὅπως καὶ οἱ πανάρχαιοι Ἕλληνες τὴν ἀρχικῶς μία θεὰ νομιζομένη τὴν ἔλεγαν *Ἀθήνη Ἀφροδίτη Ἄρτεμιν Ἥρα*, δηλαδὴ *Ὀμορφη*, *Ἐφηβον μὲ κλειτορίδα*, *Παρθένο*, *Κυρία Ἐγγαμη*. ὁ Σύμμαχος, ἂν καὶ Ἰουδαῖος στὸ θρήσκευμα, στὴν ἐθνότητά του ἦταν Ἕλληνας, καὶ γι' αὐτὸ σκεφτόταν εἰδωλολατρικά. γι' αὐτὸ δὲν κατάλαβε τὸ *τελεία* τοῦ Ἰσραήλ· τὸ νόμισε ὡς ἀτρέπτητη παρθένος - ἄρτεμις, ἀκέραιη, ὄχι τρύπια· ἐνῶ οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν καὶ Ἰουδαῖοι στὴν πίστι τους καὶ *Ἑβραῖοι* ἔξ *Ἑβραίων* στὴν καταγωγή, ὅπως λέει γιὰ τὸν ἑαυτό του κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος. ἀσφαλῶς ὁ Σαλωμών βρῆκε τὴν κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ παρ-

θένον, ἀλλ' αὐτὸ βγαίνει ἀπ' ἄλλοῦ καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ τελεία, ὅπως νόμι-
σε ὁ Σύμμαχος καὶ «μετέφρασε» ἀκεραία.

4. Ν *Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνα μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν;
ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς;*

*Ξεντύθηκα τὸ χιτῶνα μου, πῶς νὰ τὸν φορέσω;
ἐνιψα τὰ πόδια μου, πῶς νὰ τὰ λερῶσω;*

Ἡ καυλιάρια ἢ κατσίκια, ἐνῶ κάνει τάχα μου πῶς δὲν θέλει νὰ τὸν βάλῃ μέσα, βρεμμένον ἄνθρωπο ποὺ κινδύνευε ὁ καημένος νὰ κρυσ-
λογήσῃ κίολας, ὅμως ἔντεχνα καὶ μαστόρικα τοῦ περιγράφει ὅτι εἶ-
ναι σχεδὸν γυμνή, φορώντας μόνο κυλοτάκι καὶ χωρὶς σουτιὲν καὶ
μόνο μ' ἓνα χαλαρὸ καὶ διαφανέστατο μπέιμπυ-ντόλ, τ' ἀρχαιοελλη-
νιστὶ λεγόμενα *ράκος* τὸ πρῶτο καὶ *σείρινον*¹ τὸ δεύτερο· διότι σου-
τιὲν στὸν ὕπνο οἱ κοπέλλες δὲν φοροῦν ποτέ· γιὰ νᾶχουν τὰ βυζιά
τους ἀστενόχωρα καὶ γιὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς ἄντρες των. καὶ ὅταν
λέῃ γιὰ λέρωμα τῶν ποδιῶν της, ἐννοεῖ ὅτι, κατεβαίνοντας ἀπὸ τ' ὀ-
νειροπόλο κρεβάτι της, θὰ περπατοῦσε στὸ πάτωμα χωρὶς παντό-
φλες· στὰ κλασσικὰ χρόνια οἱ Ἕλληνες εἶχαν παντόφλες, *τὰς ἐμβά-
δας*, ἀλλὰ γιὰ τὰ προομηρικὰ χρόνια τῆς ὑποτροπικῆς Παλαιστίνης
δὲν ὑπάρχουν σχετικὲς μαρτυρίες. τὰ προειρημένα ὅμως ῥοῦχα ὑπῆρ-
χαν ἀπὸ πανάρχαια καὶ γε προομηρικὰ χρόνια, ὅπως δείχνουν καὶ Ὅ-
μηρος ποὺ ξέρει καὶ τὸ σουτιὲν τῆς Ἀφροδίτης τὸ ὁποῖο δάνεισε καὶ
στὴν Ἥρα, καὶ πολλὰς αἰγυπτιακὰς παραστάσεις, καὶ ἓνας ἀττικὸς
κρατήρας στὸ Λοῦβρο ποὺ παριστάνει τὴν Ἀταλάντη μὲ σουτιὲν, κα-
θὼς καὶ ἀπὸ μαρτυρίες συγγραφέων. καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἄλλω-
στε ἀναφέρει καὶ τὸ σουτιὲν (*στηθοδεσμίς*) καὶ τὸ κυλοτάκι (*ράκος*) ὁ
ἀειπάρθετος προφήτης Ἱερεμίας στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος τοῦ βι-
βλίου του (2,46· 121,26).

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ καυλιάρια κατσίκια δείχνει στὸν Σαλωμῶν ἀπροθυ-
μία νὰ τὸν βάλῃ μέσα στὸ σπῆτι της, ὅμως μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ γυμνοῦ
ἑαυτοῦ της ποὺ τοῦ δίνει πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, τὸν προκαλεῖ περισ-
σότερο. καὶ αὐτὴ ἢ δῆθεν ἀπροθυμία της εἶναι τέχνασμα, ἢ μαστοριά
κάθε θελυκοῦ, μὲ τὴν ὁποία ῥίχνει λάδι στὴ φωτιὰ τοῦ ἀρσενικοῦ. ὅ-
ταν ὁ τράγος ἐτοιμάζεται ν' ἀνεβῆ τὴ γίδα, ἐκείνη παραμερίζει λίγο,
σὰ νὰ φεύγῃ, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα γιὰ νὰ πάρῃ μὲν θέσι προ-
κλητικώτερη γιὰ τὸν ἀρσενικό, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ δὲ νὰ πολλα-
πλασιάσῃ τὴν ὀρμὴ του καὶ νὰ γίνῃ ἀκάθεκτος, φοβούμενος μὴν τοῦ
φύγῃ καὶ τὴ χάσῃ. τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἐδῶ αὐτὴ ἢ κατσίκια· πολλαπλα-
σιάζει τὴν ὀρμὴν του. τὸ διηγεῖται ἡ ἴδια ἢ καυλιάρια καὶ μὲ κάποιον
καμᾶρι μάλιστα γιὰ τὸ ἐπίτευγμά της στὸν ἐπόμενο στίχο.

Ἄχ παλιομεσοφόρια παλιομεσοφόρια!
τί τραβοῦν γιά σᾶς τ' ἀγόρια!

5. Ὁ ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς,
καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.

*Βάζει ὁ ἀγαπημένος μου τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν τρυπά,
καὶ τὰ σωθικά μου ἀναστατώνονται γι' αὐτόν.*

Τὸ ἀποστέλλω ἐδῶ σημαίνει ἀπλῶς «περνῶ», «ἀπλώνω». ἡ ὀπή, ποῦ λέει ἐδῶ, ἦταν μεγάλη τρυπά σὲ ψηλὸ σημεῖο τῆς πόρτας, ὥστε νὰ μπορῆ ὁ ἐνήλικος ἄνθρωπος νὰ περάσῃ μέσα τὸ χέρι του καὶ ν' ἀπασφαλίσῃ κάποιο μάνταλο, ἀλλὰ νὰ μὴν μπορῆ νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιο κάποιο ζῶο ἢ μικρὸ παιδί. *κοιλία* λέγεται τὸ *κοῖλον*, τὸ κούφιο τὸ κοντὶ ὅπως τὸ κρανίο, τὸ στήθος καὶ ἡ κοιλία, ἢ μερικὲς φορὲς στὴ Βίβλο ἐκεῖνο ποῦ λέγεται καὶ *καρδιά*, ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος του. *Ἡ κοιλία μου ἐξέξεσε καὶ οὐ σιωπήσεται* λέει ὁ Ἰώβ (Ἰβ 26,69)· καὶ ὁ Κύριος στὸ Κατὰ Ἰωάννην· *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος* (Ἰω 22,3). τὸ *ἐθροήθη* –ἀπὸ τὸν *θροῦν* τῶν φύλλων τῶν δέντρων– σημαίνει ὅτι ταράχτηκε, συγκλονίστηκε. στὴ Γένεσι λέγεται γιὰ τὸν Ἰωσήφ, ὅταν δὲν ἄντεχε ἄλλο νὰ παίξῃ θέατρο στ' ἀδέλφια του· *Ἐταράχθη δὲ Ἰωσήφ· συνεστρέφετο γὰρ τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐπὶ τῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ, καὶ ἐζήτει κλαῦσαι* (Γε 111,7). ὅλη ἡ φράσι ἐδῶ στὸ ἐρμηνευόμενο ἐλεγεῖο σημαίνει· «Ἡ καρδιά μου φτερουγίσε γι' αὐτόν, συγκλονίστηκε, διαπεράστηκε ἀπὸ γαμικὸ ῥιγος, ἀναστατώθηκα, καύλωσα». καὶ ἐκείνη προκλητικὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν πέφτει παρακάτω.

- 6-7. Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι τῶ ἀδελφιδῶ μου,
αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν,
οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη
ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ κλειθροῦ.

*Σηκώνομαι καὶ ἀνοίγω στὸν ἀγαπημένο μου,
τὰ χεῖριά μου στάζουν σμύρνα,
τὰ δάκτυλά μου σμύρνας ἀνθὸ
πάνω στῆς κλειδωνιάς τὰ χερούλια.*

Πάλι καυλωμένη ἢ κασίκα. *σμύρνα πλήρης* εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιο στὸ Νόμο λέγεται *ἄνθος σμύρνης ἐκλεκτῆς* (Νο 85,1)· εἶναι ὄχι βέβαια τὸ λουλούδι τῆς σμύρνης ἀλλὰ ἡ κρέμα, ἢ ἀφρόκρεμα, τὸ ἐκλεκτότερο στάγμα τῆς ἢ *στακτῆς*, ὅπως τὴν εἶπε στὸ 3,11. διότι ἡ σμύρνα βγαίνει ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου ὡς κόμμα καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ λουλούδι του.

χεῖρες τοῦ κλείθρου εἶναι τὰ χερούλια τοῦ κλείθρου. κλείς εἶναι ἡ κλειδαριά καὶ κλείθρον τὸ κλειδί. ἐδῶ ὅμως, ἀφοῦ μιλάει γιὰ χερούλια, ἐννοεῖ κάτι ποῦ εἶναι συγχρόνως καὶ κλειδαριά καὶ κλειδί, δηλαδή μάνταλο, μοχλὸς ποῦ μανταλώνει. οἱ δυὸ στίχοι ἐκφράζουν τὴν τρυφερότητα ὅλης τῆς διαδικασίας· διότι ἀσφαλῶς στὸν ὕπνο, ἔστω στὴν ξυπνητὴ ξάπλα, δὲν φοροῦσε ἄρωμα ῥευστὸ στὰ δάκτυλα. καὶ

*Βάνει βαρσάμους μάνταλο, βασιλικούς περάτες,
καὶ βάνει κι ἀντιπέρατο βιόλες καὶ κατιφέδες.*

8. *Ἦνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου,
ὁ ἀδελφιδός μου παρήλθεν.*

*Ἀνοίγω ἐγὼ στὸν ἀγαπημένο μου,
κι ὁ ἀγαπημένος μου περνάει μέσα.*

Μᾶς ἀφήνει νὰ ἐννοήσουμε τὰ ὑπόλοιπα πίσω ἀπὸ τὸ πέπλο τῆς σιγῆς· διότι μπῆκε μέσα ὁ ἀγαπημένος της μὲ διωγκωμένο τὸ κῦμα τῆς ὀρμῆς του καὶ τὴ βρῆκε τὴν τάχα μου δύσκολη ὀλόγυμη καὶ πολὺ καυλωμένη. γιὰ νᾶχη κι αὐτὸς νὰ τῆς κάνη κάτι. καὶ γιὰ νὰ μᾶς κόψη τὴ διήγησι ἐδῶ στὸ πιὸ ἐνδιαφέρον σημεῖο, εἶπε γιὰ τὸ μύρισμα τῶν χερουλιῶν προληπτικῶς καὶ ὑπαινικτικῶς. σὰ νὰ θέλῃ νὰ μᾶς πῆ· «Τὸ τί ἔγινε ἔπειτα, τὸ καταλαβαίνετε καὶ μόνοι σας». αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι ὁ ἀποτελεσματικότερος στὸ νὰ διεγείρῃ τὴ φαντασία τοῦ ἀναγνώστου.

Καὶ γιατί ἡ καυλωμένη κοπέλλα μᾶς λέει ὅτι, ὅταν ἄνοιξε τὴν πόρτα στὸν λαχταριστὸ ἀγαπημένο της αὐτῆ, τὰ χέρια της ἔσταξαν ἄρωμα σμύρνης καὶ τὰ δάκτυλά της τὸ πιὸ δυνατὸ ἄρωμα σμύρνης; ἐπειδὴ κατὰ τὸν μεγάλον ἀλεξανδρινὸ ὁμηροιστὴ Ἀρίσταρχο τὸν Σαμόθρακα *Δεῖ Ὅμηρον ἐξ Ὅμηρου σαφηνίζειν*, καὶ κατὰ τὸν ἰσάξιό του Χριστιανὸ Ἰωάννην Ἀντιοχέα τὸν Χρυσόστομον *Αἱ Γραφαὶ διὰ τῶν Γραφῶν ἐρμηνεύονται*, γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ἐρμηνεύω τὸ παρὸν ἐλεγίο μὲ τὸ ἐλεγίο 3,10

*Ἔως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀνακλίσει αὐτοῦ,
τὸ νάρδος μου ἔδωκε τὴν ὄσμην αὐτοῦ.*

ἐκεῖ ἔδωκε τὴν ὄσμην αὐτοῦ στὴν ὄσφρησι τοῦ τράγου Σαλωμών *τὸ νάρδος αὐτῆς*, δηλαδή τὸ μοσχομύριστο μουνί της, ποῦ ὅλη τὴν ὥρα τῆς τὸ μύριζε, κι ἐδῶ ἐπίσης ἔσταξε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ὄσμην τῶν ὀργασμικῶν ὑγρῶν τῆς καυλιάρας αὐτῆς κατσίκας ἢ *σμύρνα* τῶν δακτύλων της, μὲ τὴν ὁποία στάχθηκαν τὰ χερούλια τῆς κλειδωνιάς· κι ὁ τράγος τὰ μύριζε, κι ἔτσι ἀκολουθώντας τὴ μουνίλα της ὠδηγήθηκε στὸ μουνί της καὶ τὴν πήδηξε.

Οἱ γιδοβοσκοί, γιὰ ν' ἀναγκάσουν τὶς γίδες νὰ γκαστρωθοῦν ὅλες σὲ μία μέρα, ὥστε νὰ γεννήσουν μετὰ πέντε μῆνες ἀκριβῶς ὅλες σὲ μία μέρα –αὐτὸ τοὺς βολεύει καὶ ἐργασιακῶς καὶ οἰκονομικῶς–, τὸν Αὐγούστο πού οἱ γίδες *πορτσιαλίζονται*, δηλαδή καυλώνουν καὶ λαχταροῦν γιὰ γαμήσι καὶ δείχνουν μουνί, (τὸν ἄλλο καιρὸ τοῦ ἔτους εἶναι σὰ νὰ μὴν ἔχουν φῦλο), χωρίζουν τὰ δύο φῦλα καὶ στὴ βοσκὴ σὲ χωριστοὺς τόπους καὶ στὸ μαντρὶ μ' ἓνα ἐνδιάμεσο συρμάτινο δίχτυ. καὶ τὰ γίδια καυλώνουν ἄγρια, τόσο οἱ τράγοι ὅσο καὶ οἱ γίδες· καὶ οἱ καυλιάρες οἱ γίδες προκαλοῦν τοὺς τράγους μὲ τὸ νὰ διασπείρουν μὲ τὰ συχνοκατουρήματά τους τὰ ὑγρά τοῦ οἴστρου τους, πού οἱ τράγοι, ὅταν τὰ μυρίζουν, ἐρεθίζονται πολὺ ἄγρια, καὶ τὰ μυρίζουν συνεχῶς. διότι τὰ ζῶα, καὶ κυρίως τὰ θηλαστικά, ἐρεθίζονται ὄχι ὀπτικῶς κι ἀκουστικῶς, ἀλλ' ὀσφρητικῶς. καὶ στὴν ἀρχὴ συχνομυρίζουν καὶ τὰ μουνιά τῶν θηλυκῶν, γιὰ νὰ δοῦν ἂν καὶ πότε αὐτὰ εἶναι στὸν ὄργανό τους. (διότι τὰ ζῶα ἄσκοπο καὶ ἄκαρπο γαμήσι δὲν κάνουν ποτέ). ἐπίσης οἱ τράγοι, μυρίζοντας τὰ στάγματα τῆς καύλας τῶν θηλυκῶν, καὶ προχωρώντας ἐπὶ τὰ ἴχνη τους, τὶς βρίσκουν κιόλας τὶς καυλωμένες γίδες καὶ τὶς διαλέγουν (διαλέγουν τὶς πιὸ καυλωμένες). μυρίζουν συνεχῶς κι ἀσταμάτητα καὶ τὸ χῶμα, ὅπου ἀφήνουν τὰ στάγματά τους οἱ γίδες, καὶ κάθε τί πού στάχθηκε ἀπὸ τὶς καυλιάρες ἐκεῖνες. εἶναι τόσο ἀφωσιωμένοι σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τους, πού δὲν τρῶνε κιόλας. καὶ ἡ ἀθῶα κοπέλλα τοῦ Ἄσματος βέβαια, ὅπως λέει στὸν πρῶτο στίχο τῆς στροφῆς (13,1) καίγεται γιὰ γαμήσι, *πορτσιαλίζεται*. τὸ χωριάτικο κι ἀγροτικὸ αὐτὸ ῥῆμα παράγεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *porcus*, ὅπως λέγεται χωριάτικα στὴ γλῶσσα ἐκείνη μεταφορικῶς τὸ μουνί, καὶ μὲ τὸ νεοελληνικὸ ῥῆμα σημαίνει «δείχνει μουνί». γι' αὐτὸ κι ὁ τράγος στὰ νεοελληνικὰ χωριάτικα λέγεται καὶ λατινιστὶ *πορτσιαδι*, δηλαδή «αὐτὸς πού ψάχνει μουνί». ὅπως ἤδη εἶπα στὶς στροφές 2 καὶ 10, ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἔχει πάρα πολλές λατινικὲς λέξεις (τὸ 4%). ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος βέβαια, ὅταν καίγεται γιὰ γαμήσι, δὲν κατουράει, γιὰ νὰ στάξει στὸ πάτωμα τὰ ὑγρά τοῦ ὄργανοῦ της, ἀλλ' ὅπως εἶπα ἀφήνει στὴν κλειδωνιά καὶ στὸ χερούλι τῆς πόρτας της τὸ ἄρωμα τῶν ἰδρωμένων δακτύλων της, κι ὁ τράγος της, ὅταν μπαίνει μέσα, μυρίζει πρῶτα τὴν κλειδωνιά καὶ τὸ χερούλι τῆς πόρτας σὰν τράγος πού ψάχνει τὸ μουνί τῆς θηλυκῆς του, γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴ δεκτικότητά της, κι ὅταν «μὲ τὸ μύρισμα» νιώθει τὴν καῦλα της, τῆς ῥίχνεται γιὰ καβαλίκεμα καὶ γαμήσι. φυσικὰ δεύτερο μετὰ τὴν κλειδωνιά μυρίζει καὶ τὸ μουνί της, ὅπως λέει ἡ ἴδια καὶ στὴ στροφή 3,10, ὅτι τὸ *νάρδος* της, δηλαδή τὸ μουνί της, ὁ βασιλεὺς τὸ μύριζε ὅλη τὴν ἡμέρα, ὅταν τὴν πρωτογαμοῦσε, ὅπως κάθε τράγος πού ξέρει νὰ παίξῃ γαμοπαιχνίδι.

Εἶπα καὶ στὴν «Εἰσαγωγή στὴ Βίβλο» (Θεσσαλονίκη 2020), ἐπαναλαμβάνω κι ἐδῶ, ὅτι τὰ ἔξ κείμενα, Παλαιὰ Διαθήκη, Καινὴ Διαθήκη, Ὅμηρον, Ἡσίοδον, Αἴνους τοῦ Αἰσώπου, Δημοτικά τραγούδια καὶ Παροιμίες, γιὰ νὰ τὰ ἐρμηνεύσῃ κανεὶς, δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι δυνατὸς φιλόλογος, ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητο νὰ εἶναι καὶ χωριάτης ἀγρότης τοῦ προβιομηχανικοῦ βίου τοῦ πρὸ τοῦ 1960. καὶ μοῦ συνέβη νὰ εἶμαι. τὸ 1960 εἶναι τὸ ἔτος ποῦ συνήλθαμε γιὰ τὰ καλὰ ἀπὸ τὴν περιπέτεια τῶν ἐτῶν 1940 - 1950, δέκα χρόνια πόλεμο καὶ ἄλλα 10 γιὰ κάποια ἀνάνηψι. καὶ ἤδη ἤμουν δευτεροετῆς φοιτητῆς, μᾶλλον πεπειραμένος φιλόλογος· καὶ τὸ 1965 ἀξιωματικὸς τοῦ ἰππικοῦ, ἀνθυπίαρχος· στὸν Ἔβρο· καὶ στὸ σπίτι μου διερευνητῆς τοῦ παρόντος Ἰσρατος. ὅλοι οἱ συνάδελφοί μου μὲ ἤξεραν ὅτι εἶμαι «Ὁ ἀνθυπίαρχος ποῦ δὲν γλεντάει ποτέ». αὐτὸν τὸν τίτλο μοῦ ἀπένειμαν. ἓνας συγκατοικὸς μου σὲ διπλανὸ δωμάτιο, λίγο μεγαλειτερός μου, πρωτοδίκης, μοῦ εἶπε· «Ἐμεῖς οἱ δικασταὶ δὲν ἔχουμε τὴν εὐχέρεια νὰ γλεντοῦμε τὴ ζωὴ μας στὴν πόλι ποῦ ἐδρεύουμε. γι' αὐτὸ πηγαίνω στὶς πρωτεύουσες τῶν διπλανῶν νομῶν –Κομοτηνὴ καὶ Ξάνθη– ὅπου δὲν μὲ ξέρει κανεὶς καὶ δὲν μὲ βλέπει κανεὶς. ἔρχεσαι νὰ πηγαίνουμε μαζί; οἱ δαπάνες τοῦ αὐτοκινήτου μου ὅλες δικές μου». τοῦ λέω· «Εἶμαι πολὺ ἀπασχολημένος καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἔρθω οὔτε μία φορὰ». «Τί ἀπασχολημένος; ὅλη μέρα διαβάζεις. δὲν βγαίνεις ποτέ ἔξω. κι ἔφερες στοῖβες βιβλίων. τὰ εἶδα ποῦ τᾶφες με μιά Καναδέζα (=στρατιωτικὸ αὐτοκίνητο φορτίου 3/4 τοῦ τόνου)». τοῦ εἶπα· «Αὐτὴ εἶναι ἡ καλλίτερή μου διασκέδασι». ἀσχολούμαν μὲ τὸ Ἰσραμα.

14

1. Ν *Ἡ ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ.*

Ἄκουσα νὰ λέν γι' αὐτὸν καὶ βγήκε ἡ ψυχὴ μου.

Χαρακτηριστικὸ τῶν ἐρωτευμένων. *ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ* θὰ πῆ «σὲ συζήτησι ποῦ ἔγινε γι' αὐτόν», «ὅταν ἄκουσα ν' ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του». αὐτὴ ποῦ ἔχει στὸ νοῦ της κάποιον, ποῦ εἶναι τσιμπημένη μὲ κάποιον, εἶναι ἀδύνατο νὰ μείνῃ ἀσυγκίνητη, ὅταν ἀκούσῃ νὰ γίνεταί λόγος γι' αὐτόν. μὲ τὸ *ἡ ψυχὴ μου ἐξῆλθε* δείχνει πόσο μεγάλη ἦταν ἡ συγκίνησί της. ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἔκφρασι ἀνευρίσκεται καὶ στὰ δημοτικά τραγούδια·

*Βασιλικὸς μοῦ μύρισε, ἡ ἀγάπη μου διαβαίνει,
ἀφήστε με νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ, γιὰτι ἡ ψυχὴ μου βγαίνει.*

2. *Ἐξήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.*

*Τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βροῆκα,
τὸν φώναξα καὶ δὲν μὲ ἄκουσε.*

Ἑρμηνεύσα τὸ ἔλεγείο αὐτὸ στὰ προηγούμενα. εἶναι τὸ ῥεφραῖν τῆς ἑβδόμης στροφῆς· ἐκεῖ λέγεται δύο φορές.

Μετὰ τὸ ἔλεγείο αὐτὸ ὑπάρχει στὸ κείμενο ἓνα μεγάλο χάσμα τοῦλάχιστον 5 ἔλεγείων. μᾶλλον κάποιο πολὺ διαφανές γαμοπαιχνίδι ὑπῆρχε ἐδῶ, τὸ ὁποῖο σκανδάλισε τὸν ῥαββῖνο Ἰακίβ, κι αὐτὸς ἀκρωτηρίασε τὴ στροφή καὶ τὴ ῥήμαξε.

3. *Εὗρόν με οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει,
ἐπάταξάν με, ἐτραυματίσάν με.*

*Μὲ βροῆκαν οἱ φύλακες ποὺ περιπολοῦν στὴν πόλι,
μὲ χτύπησαν, μὲ κατασκότωσαν.*

Βάζω στοίχημα ὑψηλοῦ κόστους ὅτι, ὅταν ἡ καυλιάρρα ἔκανε αὐτὸ τὸ παραπονάκι τῆς στὸν *ἀδελφιδὸν αὐτῆς*, ἐκεῖνος τὴν παρηγόρησε δεόντως. κι αὐτὸ ὁ ῥαββῖνος Ἰακίβ, ποὺ παρασκεύασε τὸ μασοριτικό, δὲν τὸ ἄντεξε. γι' αὐτὸ οὔτε καὶ οἱ παρ' ἡμῖν ῥαββῖνοι τὸ ἄντεξαν· καὶ τὸ ῥήμαξαν μὲ τὰ καββαλιστικά τους παιχνίδια, τὰ ὁποῖα βιβλικῶς δὲν ἦταν καθόλου νόμιμα. τί δηλαδή; δὲν μπορεῖ ἓνας *ἀδελφιδὸς* νὰ περιποιοηθῇ τὴν *ἀδελφιδή του* ὅπως τῆς χρειάζεται; αὐτὸ τὸ παιχνίδι ἐν τέλει ὁ θεὸς δὲν τὸ ὠργάνωσε; καὶ ποιὸς στόλισε τὸ μουνι μ' ἐκείνες τὶς μοσχομύριστες μουνότριχες, ποὺ μοσχοβολοῦν *ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα*; ἢ μήπως δὲν μποροῦσε, ἂν ἤθελε, νὰ κάνῃ ὁ παντοδύναμος νὰ γκαστρώνωνται οἱ γυναῖκες τρώγοντας ἓνα ῥαδίκι;

Καὶ τοῦ ἔλεγείου αὐτοῦ τὸν πρῶτο στίχο ἑρμηνεύσα στὴν ἑβδόμη στροφή. παρανοώντας τοὺς Ἑβδομήκοντα ὁ Ἰακίβ καὶ οἱ μασοριτες, ἀντὶ *ἐτραυματίσαν* ἔχουν *ἐμολώπησαν*. στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα *τραυματίας* λέγεται ὁ νεκρὸς καὶ *τραυματίζω* θὰ πῆ σκοτώνω, φονεύω. *Ἰσσεῖ τραυματίαὶ καθεύδοντες ἐν τάφῳ* (Ψα 87,5)· καὶ *Αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν* (Ἡσ 59,8· καὶ Δε 5,431· Ἰε 66,2· Ἰζ 43,29). ἐδῶ βέβαια λέγεται μὲ ὑπερβολή· «μὲ σκότωσαν», «μὲ χαντάκωσαν», «μὲ χτύπησαν πολὺ ἄσχημα». ὅπως, ὅταν ὑποστοῦμε ἓνα ἄσχημο χτύπημα λέμε· «Μὲ σκότωσες». τὸ νόημα τοῦ ἔλεγείου εἶναι ἀπλό· «Ἀγαπημένε μου, καὶ ξύλο ἔφαγα γιὰ σένα». βέβαια ὅλ' αὐτὰ λέγονται στὴ σφαῖρα τοῦ τραγουδήματος καὶ τοῦ παιχνιδιοῦ. ἡ ἱστορία ὑπάρχει μόνο στίς δυὸ πρώτες στροφές καὶ στὴν τελευταία (1· 2· 22)· οἱ ἄλλες εἶναι σενάρια τῶν γαμοπαιχνιδιῶν.

4. Ἦσαν τὸ θέριστρον μου ἀπ' ἐμοῦ
οἱ φύλακες τῶν τειχῶν.

Μοῦ πήραν ἀπὸ πάνω μου τὸ θέριστρό μου
οἱ φύλακες τῶν κάστρων.

«Ἀγαπημένε μου, με ξεγύμνωσαν οἱ φαντάροι τῶν κάστρων!». «Τί λές, καλή μου! γιὰ κάνε λίγη ἀναπαράστασι· νὰ δῶ, χρυσῆ μου, πῶς σὲ ξεγύμνωσαν αὐτοὶ οἱ κακοὶ φαντάροι». ἓνα περίπου τέτοιο σενάριο παίζεται σ' αὐτὸ τὸ γαμποπαιχνίδι, ποὺ ἀρχίζει βέβαια με ξεγύμνωμα. καὶ στὴ συνέχεια εἶχε· «Μήπως σ' ἔκαναν καὶ αὐτό; μήπως καὶ ἔτσι; σ' ἔπιασαν κι ἔτσι; σὲ μύρισαν κι ἔτσι; σὲ χούφτωσαν κι ἔτσι; μήπως τὰ παλιοτόμαρα πείραζαν καὶ τὸ μουνί σου; γιὰ νὰ δῶ;! θὰ τοὺς κανονίσω ἐγώ. τί βασιλιάς εἶμαι;!». λεπτομερῆς ἀναπαράστασι κι ἀναψηλάφησι.

Τὸ θέριστρον ἦταν εἶδος ἱματίου. δύο ἦταν στὴν ἀρχαιότητα τὰ βασικὰ ῥοῦχα ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, ὁ χιτῶν καὶ τὸ ἱμάτιον. ὁ χιτῶνας ἦταν τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἱμάτιο τὸ ἐξωτερικόν. ὁ χιτῶνας γιὰ τοὺς ἄντρες ἦταν ὅ,τι εἶναι τώρα ἡ ἐσωτερικὴ φανέλλα ἢ τὸ πουκάμισο· γι' αὐτὸ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἦταν πλεκτός (ἄρραφος Ἰω 44,7)· γιὰ δὲ τὶς γυναῖκες ἦταν ὅ,τι εἶναι τώρα τὸ μεσοφόρι ἢ τὸ κομπινεζόν· τὸ ἱμάτιο ἦταν ὅ,τι εἶναι τώρα γιὰ τοὺς ἄντρες τὸ σακκάκι καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες τὸ φουστάνι ἢ ἡ μπλουζα. τὸ θέριστρον, ὅπως τὸ λέει καὶ ἡ λέξι, ἦταν ἱμάτιο θερινόν, λεπτόν, καμμιά φορὰ ἀραχνοῦφαντο καὶ κάπως διαφανές, ὥστε νὰ φαίνεται κάτω ἀπ' αὐτὸ ὁ χιτῶνας· καὶ τὰ μπράτσα βέβαια, ἀφοῦ ὁ χιτῶνας δὲν εἶχε μανίκια. βέβαια δὲν ἦταν ὅλα τὰ θέριστρα διαφανῆ. στὴ Γένεσι ἀναφέρεται, ὅτι θέριστρο φόρεσαν ἡ Ῥεβέκκα, ὅταν εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ κι ἀπὸ μακριὰ τὸν Ἰσαάκ, καὶ κατάλαβε ὅτι θ' ἀνταμώνουν, καὶ ἡ Θάμαρ, ὅταν προσποιήθηκε τὴν πόρνη, γιὰ νὰ παραπλανήσῃ τὸν Ἰούδα (Γε 46,5· 91,4). ἀναφέρουν τὸ θέριστρον ἀρκετοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς¹. οἱ φύλακες τῶν τειχῶν εἶναι λίγο διαφορετικὴ τάξι ἀπὸ τοὺς φύλακας τοὺς κυκλοῦντας ἐν τῇ πόλει. ἐκεῖνοι ἦταν ἀστυνομικοί, ἐνῶ αὐτοὶ στρατιωτικοί· γι' αὐτὸ τοὺς διακρίνει. λέει λοιπὸν ὅτι οἱ φύλακες τῶν τειχῶν, ποὺ τάχα μου εἶδαν τὴν κοπέλλα νὰ γυρίζῃ στοὺς δρόμους καὶ σὲ ἀκατάλληλη ἴσως ὥρα, ὅπως στὸ 7,3-6, τὴν πέρασαν γιὰ πουτάννα τοῦ δρόμου, καὶ ναὶ μὲν δὲν τὴν βίασαν, ἀλλὰ τῆς ἔκαναν ἓναν ἐξευτελισμό· τῆς ἔβγαλαν τὸ ἐξωτερικόν ῥοῦχο καὶ τὴν ἄφησαν μετὰ τὰ ἐσώρουχα, τὴν περιγέλασαν, τῆς φέρθηκαν ἄξεστα. συνηθισμένη συμπεριφορὰ φαντάρων. τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου εἶναι παράλληλο μετὰ τὸ νόημα τοῦ προηγουμένου· ἐκεῖ εἶπε· «Ἀγαπημένε μου, καὶ ξύλο ἔφαγα γιὰ

σένα»· ἐδῶ λέει· «Ἀγαπημένε μου σὰν πόρνη ἐξευτελίστηκα γιὰ σένα, χωρὶς νὰ εἶμαι». αὐτὸ ἦταν πολὺ ὀδυνηρὸ γι' αὐτήν, ποὺ ἀγαποῦσε ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο. ὁ φόβος μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ὀδύνη φαίνεται καὶ στὴν τρίτη στροφή, ὅπου εἶχε πῆ·

*Πές μου ἐσύ, ποὺ σ' ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου,
ποῦ βόσκεις, ποῦ σταλίζεις τὸ μεσημέρι;
γιὰ νὰ μὴ φανῶ σὰν πόρνη τοῦ δρόμου καλυμμένη
στὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου.*

διότι φαίνεται ὅτι οἱ πόρνες πήγαιναν καὶ στὰ λαγκάδια γιὰ τοὺς τσομπαναραίους.

5-6. *Ῥοκισα ὑμᾶς, θυγατέρες, Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
ἐὰν εὔρητε τὸν ἀδελφιδόν μου, τί ἀπαγγείλητε αὐτῷ;
ὅτι Ἑτρωμένη ἀγάπης ἐγώ'.*

*Σᾶς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαίθρου,
ἂν βρῆτε τὸν ἀγαπημένο μου, τί μαντᾶτο θὰ τοῦ πᾶτε;
ὅτι Ἐἶμαι λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη'.*

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δυὸ ἐλεγεία εἶναι ὁ γνωστὸς ὀρκισμὸς, ποὺ συναντᾶται ἄλλες τρεῖς φορές· ἀλλ' ἐκεῖ ἀνήκει στὸ γνωστὸ «νανούρισμα» καὶ λέγεται ἀπὸ τὸν Σαλωμών. ἐδῶ τὸν λέει ἡ κοπέλλα πρὸς τὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ἀνταμώνει στὸ δρόμο· καὶ τίς ἐξορκίζει νὰ μεταφέρουν τὸ μαντᾶτο στὸν ἀγαπημένο της, ἂν τὸν βροῦν πουθενά. αὐτὸ βέβαια τὸ λέει, ἐνῶ εἶναι μαζί του στὸν γαμιστρῶνα τοῦ ἀνακτόρου· ἀλλὰ τὸ λέει ἔτσι ὡς μέρος τοῦ παιχνιδιοῦ. ἀντὶ νὰ τοῦ πῆ ἅ ἄγαπῶ, τὸ λέει ἔτσι ἡ ἐρωτευμένη καὶ ταλαντοῦχος ποιήτρια. ἐρμήνευσα τὴν ἔκφρασι *τετρωμένη ἀγάπης* στὸ 4,9. τὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ ἔχει ὕφος ἀρχέγονο καὶ ἡ δομὴ του θυμίζει Ὅμηρο.

15

- 1-2. X *Τί ὁ ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ,
ἡ καλὴ ἐν γυναιξί;
τί ὁ ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ,
ὅτι οὕτως ὄρκισας ἡμᾶς;

Σὲ τί ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ κάθε ἀγαπημένο,
ὄμορφη κοπέλλα;
σὲ τί ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ κάθε ἀγαπημένο,
καὶ μᾶς ἔδεσες μὲ τέτοιον ὄρκο;*

Ἄπαντάει ὁ χορὸς τῶν κοριτσιῶν στὴν παραγγελία τῆς κοπέλλας μὲ τὴν ὁποία τελείωσε ἡ προηγούμενη στροφή. ἡ ἀπάντησι εἶναι μιὰ ἀντερώτησι, μιὰ ἐρώτησι ποὺ θὰ προκαλέσῃ ὅλη τὴ στροφή ποὺ ἀκολουθεῖ στὴ συνέχεια. τὴ ρωτοῦν γιὰ τὸν ἀγαπημένο της, κι αὐτὴ παίρνει ἀφορμὴ καὶ τὸν περιγράφει. ἀρχίζει καὶ τελειώνει τὴν περιγραφή μὲ τὴ γενική του ἄποψι, ἀλλ' ἀνάμεσα τὸν περιγράφει ἀναλυτικὰ κι ἐγκωμιαστικὰ ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω. τὸ ἀπὸ στὰ δυὸ αὐτὰ ἐλεγεία στὴν ἔκφρασι ἀπὸ ἀδελφιδοῦ εἶναι τὸ γνωστὸ πλεον συγκριτικὸ τῆς ἐβραϊζούσης συγκρίσεως, ποὺ εἶδαμε στίς συνεκφορὲς ἀπὸ οἴνου, ἀπὸ θυγατέρων καὶ σ' ἄλλες. ἐβραϊσμός εἶναι καὶ ἡ παράλειψι τοῦ συνδετικοῦ ῥήματος. λέει· *Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ*, ὅπως εἶπε δυὸ φορὲς *Ὅτι τερωμένη ἀγάπης ἐγώ*¹. χωρὶς ῥῆμα. συνηθισμένο φαινόμενο στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα. τὸ *τί ἀπὸ* σημαίνει «τί παραπάνω εἶναι ἀπὸ», «σὲ τί ξεχωρίζει ἀπὸ». ἡ προσφώνησι *ἡ καλὴ ἐν γυναιξί*, ποὺ ὑπάρχει καὶ στὰ 3,5 καὶ 16,1, κρύβει κι αὐτὴ μέσα της μιὰ σύγκρισι· «Αὐτὴ ποὺ ἀνάμεσα στίς ἄλλες γυναῖκες κερδίζει τὸν τίτλο τῆς ὄμορφης»· μέσα στὸ ἐρώτημα κρύβεται καὶ τὸ νόημα· «Ἡ ὀμορφότερη κοπέλλα καὶ τ' ὀμορφότερο παλληκάρι· καὶ ἡ πιὸ δυνατὴ ἀγάπη μεταξύ τους». αὐτὸ τὸ τρίτο βγαίνει ἀπὸ τὴν κατάπληξι τῶν κοριτσιῶν γιὰ τὸ φοβερὸ ὄρκο μὲ τὸν ὁποῖο τὶς δένει ἡ κοπέλλα. ἄξιο δὲ σημειώσεως εἶναι καὶ τὸ ὅτι κορίτσια εἶναι κι αὐτὲς ποὺ τῆς ἀπονέμουν αὐθόρμητα τὸν τίτλο *Ἡ καλὴ ἐν γυναιξί*. τέχνασμα πολὺ ποιητικὸ γιὰ τὴν ὑπογράμμισι τῆς ἕκτακτης ὀμορφιάς της, ἀνώτερο ἀπὸ τὸ τέχνασμα τοῦ Ὀμήρου ποὺ βάζει τοὺς γέροντες τῆς Τροίας νὰ θαυμάζουν γιὰ τὴν ὀμορφιά της τὴν Ἑλένη². διότι ὅσο γέροι καὶ νᾶναι, θυμοῦνται τὰ βιώματα τῆς νεότητός των· καὶ τὸ κυριώτερο, δὲν ἔχουν μέσα τους τὴ δύναμι ἐκείνη, ποὺ θὰ λειτουργοῦσε ὡς ἀντίρροπι γιὰ τὸ θαυμασμό τους· ἐνῶ ἐδῶ τὸ θαῦμα τῆς ὀμορφιάς τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος νικάει καὶ τὸν κοριτσιίστικο φθόνου, ποὺ

κι ἂν δὲν μείωνε, τουλάχιστο δὲν θὰ εἶχε τὸ κουράγιο νὰ ἐγκωμιάσῃ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἄλλης.

3. Ν *Ὁ ἀδελφιδός μου λευκός και πυρρός,
ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων.*

*Ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι ἄσπρος και ῥοδοκόκκινος,
ξεχωρίζει ἀπὸ μυριάδες.*

Τὸ ῥῆμα *ἐκλοχίζομαι* δὲν συναντᾶται πουθενὰ ἄλλοῦ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἢ ἑλληνόγλωσση γραμματεία. ἀπὸ τὴν εὐνόητη σύνθεσί του φαίνεται καθαρὰ ἡ σημασία του· *ἐκλελοχισμένος* εἶναι αὐτὸς ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ λόχο, τὸ πλῆθος· αὐτὸς ποὺ διακρίνεται γιὰ κάτι, γιὰ τὸ ἀνάστημα, γιὰ τὴν ὁμορφιά. ἀντὶ γιὰ τὴ λέξι αὐτὴ ὁ Ἄκυλας ἔχει *ἐκλελεγμένος* προφανῶς ἀπὸ κάποια παρανάγνωσι τοῦ *ἐκλελοχισμένος*. εἶναι ὁ ἀγαπημένος της *λευκός και πυρρός*, ἄσπρος και ῥοδοκόκκινος· κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμορφιάς. κι ὁ Δαυῖδ, ὁ πατέρας τοῦ Σαλωμών, ἦταν *πυρράκης μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν και ἀγαθὸς ὁράσει Κυρίῳ* (Δδ 30,17· 33,13). στὴ ρίζα τοῦ Δαυῖδ ἡ σωματικὴ ὁμορφιὰ και λεβεντιὰ ἦταν στοιχεῖο κληρονομικόν. κι ὁ Ἱερεμίας στοὺς Θρήνους, ἐξυμνώντας τὴν ὁμορφιὰ τῶν ναζιραίων τῆς Ἱερουσαλήμ, γράφει (Θρ 3,7)

*Ἐκαθαρώθησαν ναζιραῖοι αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα,
ἔλαμψαν ὑπὲρ γάλα,
ἐπυρρώθησαν ὑπὲρ λίθους σαπφίρου
τὸ ἀπόσπασμα αὐτῶν.*

οἱ τότε ἐντελῶς ἄμικτοι Ἑβραῖοι ἦταν μελαχροinoί· τ' ὀλόλευκο χρῶμα ἦταν σπάνιο, και κάθε σπάνιο εἶναι ὠραῖο και περιζήτητο. ἡ ἴδια ἀντίληψι ὑπῆρχε και στὴ λίγο παλιότερη ἀπὸ σήμερα Ἑλλάδα. κατὰ τὰ νεανικὰ και χωριάτικα - ἀγροτικά μου χρόνια (1941 - 1960) οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ μου φυλάγονταν πολὺ νὰ μὴ μαυρίσουν, ὅταν δούλευαν στὰ χωράφια. κατὰ τὴν τότε ἀντίληψί μας ἡ μεγάλη ὁμορφιὰ ἦταν νὰ εἶναι κανεῖς «ἄσπρος σὰν τὸ χιόνι και κόκκινος σὰν τὸ αἶμα», ὅπως ἔλεγαν και τὰ δημοτικὰ παραμύθια γιὰ «πεντάμορφες» ἢ ὅπως ἔλεγαν τὰ δημοτικὰ κάλαντα γιὰ τὴν κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ·

Πῆρες τὰ ῥόδα ἀπ' τὴ ῥοδιά, τ' ἀσπράδι ἀπὸ τὸ χιόνι.

και ἀσφαλῶς ἡ μακραίων διεθνῆς παράδοσι εἶναι ὑγιέστερη ἀπὸ κείνες ποὺ ὑπαγορεύει ἡ μόδα σήμερα γιὰ τρία ἐξάμηνα κάθε φορὰ· διότι ἡ λαϊκὴ ἀντίληψι εἶναι φυσιολογικὴ και ἀκαταπίεστη, και δὲν εἶναι ὑπαγορευμένη.

4. *Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον Τοπάξ,
οἱ βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ.*

*Ἡ κεφαλὴ του χρυσάφι τῆς Τοπάξ,
τὰ μαλλιά του ἐλατοκλώναρα, μαῦρα σὰν τὸ κοράκι.*

Τοπάξ λεγόταν ἓνα νησι κοντὰ στὸ νότιο στόμιο τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, τὸ ὁποῖο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦταν πηγὴ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων· ἀπ' αὐτὴν ἔχει τὸ ὄνομα κι ὁ πολύτιμος λίθος *τοπάξιον*. ὁ ἀκατέργαστος αὐτοφυῆς χρυσὸς τῆς Τοπάξ λεγόταν καὶ *ἀπυρος*, ἐπειδὴ δὲν εἶχε περάσει ἀπὸ φωτιά καὶ τῆξι καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ἰδιαίτερα λαμπρὸς. ἔγραψα πολλὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ στὸν τόμο 2 (Κείμενον) τῆς τετράτομης Εἰσαγωγῆς μου στὴ Βίβλο. *ἐλάτη* λεγόταν τὸ ἔλατο καὶ σὲ πληθυντικὸ *ἐλάται* τὰ κλωνάρια του. τὸ ἔλατο εἶναι τὸ μόνο δέντρο τοῦ ὁποῖου τὰ κλωνάρια εἶναι κατωφερῆ· γιὰ ν' ἀποφορτίζονται τὰ χιόνια· καὶ γι' αὐτὸ μοιάζουν μὲ τὰ κατωφερῆ μαλλιά τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου. τέτοια ἦταν τὰ μαλλιά τοῦ Σαλωμών. τέτοια εἶχαν τότε καὶ οἱ *κάρη κομόωντες Ἀχαιοὶ* τοῦ Ὀμήρου. καὶ στὸ χρῶμα ἦταν μαῦρα σὰν τὰ φτερὰ τοῦ *κόρακος*. ἦταν λοιπὸν τὰ μαλλιά τοῦ ἀγαπημένου της πλούσια σὰν τὰ ἐλατοκλώναρα, μαῦρα σὰν τὰ φτερὰ τοῦ *κόρακος*, καὶ στιλπνὰ σὰν τὸ χρυσάφι τῆς *Τοπάξ*.

5. *Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστερεὶ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων,
λελουμένοι ἐν γάλακτι, καθήμενοι ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων.*

*Τὰ μάτια του σὰν περιστέρια πάνω σὲ σιντριβάνια μὲ νερά,
λουσμένα στὸ γάλα, καθισμένα σὲ σιντριβάνια μὲ νερά.*

Καὶ στὴν τετάρτη καὶ στὴ δεκάτη στροφή τὰ μάτια παρομοιάζονται μὲ περιστέρια, ἀλλ' ἐκεῖ γιὰ ἄλλο λόγο κι ἐδῶ γιὰ ἄλλον. ἐδῶ λέει *ὡς περιστερεὶ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων*· ἀντὶ *πληρώματα* ὁ Ἀκύλας ἔχει ἀνεπιτυχῶς *ἐκχύσεις*. ἡ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος κι ὁ μεταφραστὴς τῶν Ἑβδομήκοντα ἐννοοῦν καλλωπιστικὰ σιντριβάνια στρόγγυλα, *φιάλας* ὅπως λέγονται μέχρι σήμερα στ' Ἀθωνικὰ μοναστήρια, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ τέτοια. ὡς *πλήρωμα ὑδάτων* ἐννοεῖται ὅλη ἡ στρόγγυλη κόγχη, ὅπου εἶναι τὸ μάτι, καὶ ὡς περιστέρι ὁ βολβὸς τοῦ ματιοῦ ὀλόκληρος, κι ὡς εὐκίνητο καὶ σβέλτο κεφάλι τοῦ περιστεριοῦ ἡ ἴρις μὲ τὴν κόρη πού παίζουν κινούμενες πέτρα - δῶθε.

Στὴ χερσόνησο τοῦ Ἄθω κάθε μοναστήρι ἔχει μπροστὰ στὸ ναὸ του τὴν ἐκεῖ ἀκόμη λεγόμενη *φιάλη*, γιὰ νὰ κάνη σ' αὐτὴ τὸν «ἀγιασμό» του. εἶναι ἓνα τεράστιο μαρμάρινο κολωνᾶτο ποτήρι ὕψους 1 ἕως 1,5 μέτρου καὶ διαμέτρου 1,5 ἕως 2 μέτρων, καὶ μὲ πόδι χοντρὸ σὰν κολώνα. εἶναι ἀπομίμησι τῶν κολωνάτων ποτηριῶν γιὰ σπονδῆς

ποῦ εἶχε ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, μὲ τὰ ὁποῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κολωνᾶτα ποτήρια, ἀρπαγμένα στὴ Βαβυλῶνα, ἔπιναν τὸ κρασί τους στὸ συμπόσιό τους ὁ διάδοχος τοῦ Ναβουχοδονόσορ Βαλτάσαρ καὶ οἱ 1.000 μεγιστᾶνες του καὶ οἱ παλλακὲς των, ὅταν στὸν τοῖχο ἀπέναντί του ἓνα χέρι ἔγραψε τὴν εἰς θάνατον καταδίκη του. αὐτὰ τὰ κολωνᾶτα ποτήρια ἐπανάφερε στὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Ἔσδρας. οἱ ἀρχαῖοι δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν ἀγγεῖα μὲ τοιχώματα ἐπίπεδα· μποροῦσαν νὰ κάνουν κεραμικὰ ἢ γιάλινα ποτήρια μὲ σφαιροειδῆ τοιχώματα καὶ πυθμένες, διότι ἔκαναν τὰ κεραμικὰ μὲ κεραμικὸ τροχὸ καὶ τὰ γιάλινα μὲ τὸ καλάμι μὲ τὸ ὁποῖο φουσοῦσαν τὴν ὑαλόμαζα. τὰ ἔκαναν ὅλα σφαιροειδῆ (*κύλικες* ἀπὸ τὰ *κυλίω κύκλος*) μὲ πόδι-κολῶνα ποῦ εἶχε καὶ *πέλμα* ἐπίπεδο, γιὰ νὰ στήνεται ὄρθιο. καὶ λέγονταν κι αὐτὰ καὶ οἱ κοῦπες καὶ ὅλα τὰ σφαιροειδῆ *φιάλαι* (ἀπὸ τὸ *πίνω-πιάλη-φιάλη*) ἢ *κύλικες*. ἐδῶ στὸ Ἄσμα, ὅταν λέγονται *πληρώματα ὑδάτων*, ἐννοοῦνται τέτοιες μεγάλες φιάλες, σιντριβάνια ὁλόκληρα, ὅπως εἶναι μία περίπου τέτοια στὴ Θεσσαλονίκη στὴν «Πλατεία Σιντριβανίου», δίπλα στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο καὶ στὴν Ἑκθεσι. ἀναφέρεται σ' αὐτὰ τὰ ἐξωραϊστικὰ ἔργα τοῦ Ὁ Σαλωμῶν στὸν Ἑκκλησιαστή του, ὅπου τὰ ἐν λόγῳ σιντριβάνια τὰ λέει *κολυμβήθρας ὑδάτων* (Ἐκ 11,3). ἦταν τὸ καύχημά του ὅπως ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου καὶ τὸ δικό του ἀνάκτορο. *λελουμένοι ἐν γάλακτι* λέγονται οἱ περιστέρες, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι στὸ σῶμα ὁλόλευκες. ὡς ἀντικείμενο παρομοιώσεως δὲ ἀναφέρονται στὸ λευκὸ μέρος τοῦ βολβοῦ. στὸ 18,10 λέγεται γιὰ τὴν κοπέλλα *ὄφθαλμοί σου ὡς λίμναι*, ἐνῶ ἐδῶ *πληρώματα ὑδάτων*. πάντοτε ἐννοοῦνται μάτια εὐμεγέθη καὶ ὑγρά, σημάδι ὁμορφιάς, καὶ ἀθωότητος, καὶ εὐστροφίας, καὶ χαρᾶς. καὶ φαίνεται νὰ ἔχη αὐτὲς τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς χάρες ἢ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος.

6. *Αἱ σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φυταλιαὶ τοῦ ἀρώματος
φύουσαι μυρεψικά.*

*Τὰ μάγουλά του σὰν πρασιῆς ἀρωματικῶν λουλουδιῶν
ποῦ εἶναι κατάφυτες μὲ μυρωδικά.*

Ἀρώματα καὶ *μυρεψικά* λέει τ' ἀρωματικὰ φυτὰ. ὁ ἐνικὸς *ἄρωμα* εἶναι ὁ ἐβραϊζῶν ἐκεῖνος ἐνικὸς ποῦ σημαίνει σύνολο φυτῶν, ὅπως τὸ *ξύλον* καὶ ὁ *χόρτος* δηλαδὴ τὰ δέντρα καὶ τὰ χόρτα, τὸ δάσος καὶ τὸ γρασιδί. *φυταλιά* ἀπὸ τὸ ῥῆμα *φύω* καὶ συγγενὲς τῶν *φυτὸν* καὶ *φυτεία* σημαίνει τὸ μέρος ποῦ εἶναι καλυμμένο ἀπὸ χορτοτάπητα, τὸ κατάφυτο ἀπὸ χόρτα καὶ λουλούδια, τὸ τσιαῖρι, τὴν πρασιά τοῦ ἀνθοκήπου. λέει π.χ. ὁ Ὅμηρος·

*Καὶ μὲν οἱ Λύκιοι τέμενος τάμον ἔξοχον ἄλλων,
καλὸν φυταλιῆς καὶ ἀρούρης, ὄφρα νέμοιτο.*

(Z 194 - 195· καὶ M 313 - 314· Y 184 - 185).

ἡ λέξι *φυταλιά* ἀντιδιαστέλλεται συνήθως πρὸς τὴ λέξι *ἀρούρα* ποῦ εἶναι τὸ σκαμμένο ἢ ὠργωμένο μέρος, τὸ καλλιεργούμενο νιάμα. ἀρωματικά φυτὰ λέει πάλι τὶς τρίχες, ἐδῶ ἐκεῖνες ποῦ ἔχει ὁ ἀγαπημένος τῆς στὰ μάγουλά του, τὰ γένεια του· γένεια ποῦ δίνουν τὴν ἐντύπωσι χλόης ἢ φυτείας λουλουδιῶν εἶναι βέβαια τὰ κοντὰ κλαδεμένα γένεια, καὶ τέτοια πρέπει νὰ εἶχε ὁ νεαρὸς βασιλιάς Σαλωμών. ἡ μετοχὴ *φύουσαι* εἶναι σύστοιχη στὸ ὑποκείμενο *φυταλιάι*. εἶναι λοιπὸν καὶ τὰ γένεια τοῦ ἀγαπημένου τῆς κάτι ποῦ τὸ θαυμάζει τῆς ἀρέσει καὶ τὸ λαχταράει ἢ κοπέλλα. συνεχῶς στὸ Ἄσμα ἀναφέρεται ὡς θέλγητρο ὀτιδήποτε λαχταράει αὐθόρμητα καὶ φυσιολογικὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ ὄχι ὅ,τι ὑπαγορεύει ἢ προσωρινὴ μόδα, ποῦ εἶναι γοῦστο καὶ καπρίτσι ἀφύσικο.

7. *Τὰ χεῖλη αὐτοῦ κρίνα
στάζοντα σμύρναν πλήρη.*

*Τὰ χεῖλη του ἀγριολούλουδα
ποῦ στάζουν σμύρνης ἀνθό.*

Ἐξήγησα στὸ 13,7 ὅτι *σμύρνα πλήρης* εἶναι τὸ ἐκλεκτότερο στάγμα τῆς σμύρνης, τὸ *ἀνθος σμύρνης*, ὅπως λέγεται στὸ Νόμο (85,1), δηλαδὴ ἡ ἀφρόκρεμά τῆς. *κρίνα* λέει κι ἐδῶ τὶς τρίχες ποῦ εἶναι σύριζα στὰ χεῖλη του, τὰ γένεια του ἀπὸ κάτω καὶ τὰ μουστάκια του ἀπὸ πάνω, ποῦ γι' αὐτὴν εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα θέλγητρα, ἰδίως ὅταν τὴ φιλήη καὶ τὰ *κρίνα* αὐτὰ κι ἀγριολούλουδα χαϊδεύουν τὰ δικά τῆς χεῖλη, ἢ ὅταν αὐτὴ παίζη μὲ τὰ *κρίνα* αὐτὰ, ὅπως ὁ ἀγαπημένος τῆς παίζει μὲ τὰ δικά τῆς ἀγριολούλουδα καὶ ἀνθοστάφυλα ποῦ ἔχει στὸ βρακί τῆς, δηλονότι στὸ μουνί τῆς. στάζουν δὲ *σμύρνης ἀνθόν*, ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ μυρωδιά τους, ἡ ἀντρίκια, εἶναι γι' αὐτὴν ἐπίσης θέλγητρο. σ' ἐπόμενη στροφή ὁ Σαλωμών ἀναφέρεται πιὸ καθαρὰ στὴ μυρωδιά τοῦ χνώτου τῶν ῥουθουνιῶν, ποῦ ἀπολαμβάνουν αὐτοὶ ποῦ φιλοῦνται, καὶ τὴ νιώθουν ὡς τὸ ὑπεροχώτερο ὄλων τῶν ἀρωμάτων.

8. *Αἱ χεῖρες αὐτοῦ τορνευταὶ χρυσαῖ,
πεπληρωμέναι Θαρσίς.*

*Τὰ χέρια του τορνευτά, χρυσᾶ,
σκέτα χρυσάφι Θαρσίς.*

Χεῖρες στήν ἀρχαία ἑλληνική εἶναι μόνο τὸ ἀπὸ τὸν καρπὸ καὶ κάτω, αὐτὰ πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ μακρὸ μανίκι. αὐτὰ τὰ χέρια του εἶναι τορνευτά, ἔργο τέχνης, ἀριστούργημα· καὶ χρυσᾶ. αὐτὸ τὸ διευκρινίζει ἀμέσως παρακάτω. *πεπληρωμέναι Θαρσίς*. μετὰ τὸ *πεπληρωμέναι* ἐννοεῖ «ὄλαι», ὀλόκληρα τὰ χέρια του.

Τὸ *Θαρσίς*, πού στήν ἀρχαία ἐβραϊκὴ πρέπει νὰ γραφόταν ἀκριβῶς ἔτσι *Θαρσίς*, ἀλλὰ στὸ ὀλοκληρωτικὰ βραχυγραφημένο μασοριτικὸ γράφεται *Τρσίς*. εἶναι τοπωνύμιον, τὸ ὁποῖο στήν Π. Διαθήκη ἀναφέρεται πολλὰ φορὲς ὡς ἀπλὸ γεωγραφικὸ ὄνομα, ὡς εἶδος πλοίου, καὶ ὡς εἶδος χρυσοῦ. ἐδῶ ἐννοεῖται ὁ χρυσός, τὸ μέταλλο· ὀλόκληρη ἢ φράσι θὰ ἦταν *πεπληρωμέναι χρυσοῦ Θαρσίς*. ἔχουμε δηλαδὴ ἐδῶ τὸ ἴδιο φαινόμενο μετὰ τὸ προειρημένο *χρυσίον Τοπάξ*· μόνο πού ἐκεῖ ἦταν *χρυσίον*, ἐνῶ ἐδῶ *χρυσός*· ἐπειδὴ ἐκεῖ ἀναφερόταν ἡ κατασκευὴ, ἐνῶ ἐδῶ ἡ ὕλη. ἀπὸ τὴ Θαρσίς, λέει ἡ Βίβλος, ἓνα πλοῖο μάρκας *Θαρσίς*, πού συμπεραίνω ὅτι ἦταν ἡ ἑλληνιστὶ λεγομένη *πεντηκόντορος*, ἰδιοκτησία τοῦ Σαλωμών, τοῦ ἔφερεν κάθε τρία χρόνια ἓνα φορτίο *χρυσοῦ, ἀργύρου, ἐλεφαντόδοντος*, καὶ κατεργασμένων πολυτίμων καὶ ἡμιπολυτίμων *λίθων* (Βα 21,12-13· Πα 49,10-11· πρβλ. καὶ Πα 66,1-4). στή Θαρσίς πηγαινε καὶ τὸ πλοῖο, στὸ ὁποῖο ἀνέβηκε ὁ προφήτης Ἰωνᾶς ἀπὸ τὴν Ἰόπη τῆς Παλαιστίνης (Ἰν 1,3· 4,3). πολλὰ φορὲς στοὺς Ψαλμοὺς καὶ στὸν Ἡσαΐα καὶ στὸν Ἱερεμία ἀναφέρονται ὡς περίφημα τὰ *πλοῖα Θαρσίς* καὶ δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι πρόκειται γιὰ στόλο ξακουστὸ καὶ χώρα θαλασσοκράτειρα (Ψα 49,8· 71,10· Ἡσ 24,1· 8· 24,20· 71,19· Ἱε 118,12). στὸν Ἡσαΐα μία φορὰ οἱ Ἑβδομήκοντα ἔχουν *Θαρσίς* (71,19) καὶ τρεῖς φορὲς *Καρχηδόνας/Καρχηδόνα*, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τρεῖς μεταφραστὰ καὶ τὸ μασοριτικὸ ἔχουν καὶ στίς τρεῖς αὐτὲς περιπτώσεις *Θαρσίς*. μία φορὰ δὲ ὁ προφήτης μιλάει γιὰ τὸν χρυσὸ καὶ τὸν ἀργυρὸ *Θαρσίς*. ὁ Ἱερεμίας ἐπίσης μιλάει γιὰ τὸ *προσβλητὸν ἀργύριον ἀπὸ Θαρσίς* (59,7). στὸν Ἱεζεκιήλ τρεῖς φορὲς ἀναφέρονται ὡς περίφημοι οἱ *Καρχηδόνοι ἔμποροι*, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μεταφραστὰ καὶ τὸ μασοριτικὸ στὰ χωρία του αὐτὰ ἀντὶ *Καρχηδόνοι* ἔχουν *Θαρσίς*. παρ' ὅλα αὐτὰ *Θαρσίς* δὲν εἶναι ἡ *Καρχηδών*, ὅπως θὰ νόμιζε κανεὶς, διότι οἱ προφῆτες λένε τὸ *Καρχηδών* ὡς ὄνομα κράτους καὶ ὄχι πόλεως· ἡ *Θαρσίς* ἦταν μία πόλι τοῦ κράτους τῆς *Καρχηδόνας* μετὰ τὸ ὄνομα ἀκριβῶς αὐτό, καὶ βρισκόταν στήν Ἰσπανία, ἔξω ἀπὸ τὴς Ἡράκλειες Στήλες, στήν ἀκτὴ τοῦ Ἄτ-

λαντικοῦ – δηλαδή στὴν Πορτογαλία, καί, ὅπως διαπίστωσα, ἦταν ἡ Λισσαβών–, διότι τότε Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία ἦταν ἓνα ἔθνος-χώρα, καὶ ἀνήκε στὸ κράτος τῆς Καρχηδόνος. οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μαρτυροῦν πολλὰ φορὲς τὴν πόλι αὐτή, πού κατὰ τὴν ἀρχαιότητα γενικὰ θεωροῦνταν «ἡ ἄκρη τοῦ κόσμου», μὲ τ' ὄνομά της ἐξελληνισμένο ὡς *Ταρτησσός* (*Τρσις-Ταρτησσός*). ὀνομάζουν δὲ οἱ ἀρχαῖοι, Ἡρόδοτος, Πολύβιος, Διόδωρος Σικελιώτης, Στράβων, καὶ Πausanias, τοὺς κατοίκους τῆς Θαρσίς ἢ Ταρτησσοῦ ἀδιακρίτως *Ταρτησσίους* καὶ *Καρχηδονίους* καὶ *Φοίνικας*¹. ὁ Στράβων, ὁ ὁποῖος πολλὰ φορὲς τὴν *Ταρτησσόν* τὴ λέει *Τουρθητανίαν*, ἀναφέρει καὶ τὸ χωρίο τοῦ Στρησιχόρου, ὅπου ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἀναφέρει καὶ ποταμὸν *Ταρτησσόν* μὲ *παγὰς ἀπείρονας ἀργυρορρίζους*, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὴν ὁμώνυμή του χώρα. ὅπως διαπίστωσα, ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶναι ὁ σήμερα λεγόμενος Τάγος. γενικὰ ὅλοι οἱ Ἕλληνες, πὺν ἀνέφερα, ἀναφέρουν ὅτι ἡ *Ταρτησσός* ἢ *Θαρσίς* ἦταν πολὺ πλούσια χώρα μὲ σπουδαῖα μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου, καὶ χαλκοῦ. οἱ ἰσχυροὶ καὶ θαλασσοκράτορες ἔμποροι Φοίνικες τῆς Καρχηδόνος διέδιδαν τὰ προειρημένα μέταλλα σ' ὅλο τὸν κόσμον τῆς Μεσογείου καὶ βέβαια καὶ στὸ κράτος τοῦ Σαλωμών.

Ἀντίθετα μὲ τὸν ἀκατέργαστο καὶ λαμπρὸ *ἄπυρον χρυσόν* τῆς *Τοπάς*, ὁ *χρυσός* τῆς *Θαρσίς* ἦταν χρυσὸς κατεργασμένος καὶ πριστός, *χρυσὸς μασίφ* ὅπως λέμε.

Ὅταν ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος λέη ὅτι *αἱ χεῖρες* –οἱ παλάμες– τοῦ Σαλωμών εἶναι *τορευταὶ χρυσαῖ*, ἐννοεῖ ὅτι εἶναι παλάμες μυϊκῶς καλοφτιαγμένες (*τορευταὶ*) καὶ χρωστικῶς ὅπως εἶναι τὰ ἡλιοκαμμένα χέρια ἐνὸς φύσει πολὺ λευκοῦ (*χρυσαῖ*)· ἐννοεῖ χρῶμα σιταρένιο. καὶ πέρα ἀπ' αὐτὰ ἐννοεῖ, νομίζω, ὅτι εἶναι τὰ χέρια πὺν πολὺ ὁμορφα καὶ εὐχάριστα γι' αὐτὴν τὴν ἀγκαλιάζουν, τὴ χαϊδεύουν, τὴ γραπώνουν, τὴ χουφτώνουν, τὴν πασπατεύουν, τὴ χειρίζονται. διότι κυρίως *αἱ χεῖρες χειρίζονται*, ἰδίως ὅταν εἶναι *χέρια χρυσοχέρη*. περίπου τέτοια *χρυσᾶ χέρια* ἐννοοῦν καὶ τὰ δημοτικὰ κάλαντα, ὅταν γενικῶς λένε:

*Στάθηκε καὶ τὸ βλόγησε μὲ τὸ δεξιὸ τὸ χέρι·
μὲ τὸ δεξιὸ, μὲ τὸ ζερβί, μὲ τὸ μαλαματένιο·
πάλι τὸ ξαναβλόγησε μὲ μαργαριταρένιο.*

ἢ *Κυρὰ χρυσῆ, κυρὰ ἀργυρῆ, κυρὰ μαλαματένια.*

9. *Ἡ κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον
ἐπὶ λίθου σαπφίρου.*

*Ἡ μέση του κουτί στρογγυλό καὶ φιλντισένιο
ἐπάνω σὲ ῥουμπινιοῦ πετράδι.*

Ἐδῶ μιλάει γιὰ τὸν βασιλέα Σαλωμών ἢ κοπέλλα πὸν τὸν εἶδε γυμνὸν ὀλόγυμνον, στὸ γαμήσι βέβαια, ὅταν ἦταν στὸ ἔπακρο ἐρεθισμένος γιὰ τὸ γαμήσι. αὐθεντικὴ μαρτυρία γιὰ τὴ βαρβατοσύνη του· ἐμφάνισι καὶ δρᾶσι, εἰκόνα καὶ κίνησι. *κοιλία* ἐδῶ λέγεται τὸ *κοῖλον*, τὸ κῦτος -κυτίον-κουτί¹ τὸ ἀπὸ τὸ λαιμὸ μέχρι τὴν ἀρχὴ τῆς διχάλας τῶν ποδιῶν· ὁ κορμός. *πυξίον* λέγεται τὸ κυλινδρικό κουτί. γι' αὐτὸ τὸ τέτοιο κουτί, ὅταν κάποτε τοποθετήθηκε σ' αὐτὸ ἡ μαγνητικὴ βελόνα πὸν δείχνει τὸ βορρᾶ, τῆς ἔδωσε τὸ ὄνομά του *πυξίς - πυξίδα*· τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου, ὅπως λέγεται τὸ γλωσσικὸ αὐτὸ φαινόμενο· πρῶτα λεγόταν ἔτσι τὸ κουτί. ἢ κοπέλλα, καθὼς βλέπει τὸν Σαλωμών γυμνὸ, βλέπει τὸν κορμὸ του σὰν ἓνα κυλινδρικό κουτί περιεσφιγμένο στὴ μέση, χωρὶς περιττὲς χαλαρὲς σάρκες, νεανικὸ σφριγηλὸ κι ἀθλητικὸ, ὑποδειγματικὸ ἀντρικό σῶμα, λαχταριστὸ γιὰ τὴ γυναῖκα πὸν γαμάει. *ἐλεφάντινον* δέ, δηλαδὴ φιλντισένιο², τουτέστι λευκὸ καὶ σφιχτό. τὸ τρυφερὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ἀρέσκειται ν' ἀκουμπᾶται καὶ ν' ἀγκαλιάζεται ἀπὸ τὸ στιβαρὸ σῶμα τοῦ ἀντρός, ἀναπαύεται καὶ ἀγαλλιᾶται. μεθάει δὲ ἡ γυναῖκα, ὅταν τὸ βλέπη νὰ ἔχη στὴ βάσι του κι ἓνα ῥουμπίνι, κόκκινο *σάπφιρον*. τί ἐννοεῖ πάλι μ' αὐτὸ πὸν λέει αὐτὴ ἢ πανέξυπνη κοπέλλα; γιὰ νὰ τὸ ἐρμηνεύσω, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ δώσω μιὰ ἐπιστημονικὴ περιγραφή τοῦ *σαπφίρου* ἀπὸ τὸ σύγγραμμά μου «Ὁρυκτὰ τῆς Βίβλου» (Θεσσαλονίκη 2002, σσ. 80), τὸ ὁποῖο φθόνησε τόσο πολὺ ἓνας «βιβλικὸς θεολόγος - παλαιολογολόγος», πὸν δὲν ἄντεξε νὰ μὴ γίνῃ κλέφτης τὸ 2010.

23 *Α'. Al₂O₃. σάπφιρος*· ὀξειδίο τοῦ ἀργιλίου· ἀνήκει στὸ τριγωνικὸ κρυσταλλικὸ σύστημα· ἔχει σκληρότητα 9 Μός· εἶναι διαυγής· εἶναι ὁ σκληρότερος καὶ πολυτιμότερος λίθος τῆς βιβλικῆς ἀρχαιότητος, σήμερα δὲ ὁ δεύτερος καὶ στὰ δύο μετὰ τὸν *ἀδάμαντα* ἢ *διαμάντι*, πὸν στὴ Βίβλο εἶναι ἄγνωστος, ἀναφέρεται δὲ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ Θεόφραστο⁵⁷. ἀλλὰ καὶ ὁ *σάπφιρος* ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλο ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ πάλι ἀπὸ τὸ Θεόφραστο⁵⁸· δεύτερη δὲ φορὰ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀπαντᾶται στοὺς Ο'. ἀναφέρονται δὲ στὴ Βίβλο δύο *σάπφιροι*, ὁ ἐρυθρὸς καὶ ὁ κυανοῦς.

24 1. *Σάπφιρος ἐρυθρὸς*, πὸν ὀφείλει τὸ χροῶμα του στὸ ὅτι περιέχει ὡς ἰχνοστοιχεῖο ὀξειδίο τοῦ χρωμίου (Cr₂O₃). σήμερα λέγεται ἀπὸ τὸ χροῶμα του *ῥουμπίνι* (*rubens* = ἐρυθρός, ἐξυπακού-

εται σάπφιρος· μετοχή τοῦ λατινικοῦ ῥήματος *tubeo* = εἶμαι ἐρυθρός)· καὶ μᾶλλον μετάφρασι τοῦ ἑλληνικοῦ *πορφυρίζων*· διότι στὸν Ἐπιφάνιο συναντᾶται ὡς *σάπφιρος πορφυρίζων*⁵⁹. ὁ ἐρυθρὸς *σάπφιρος* ἀναφέρεται στοὺς Θρήνους τοῦ Ἱερεμίου·

*Ἐκαθαρώθησαν ναζιραῖοι αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα
ἐλαμψαν ὑπὲρ γάλα, ἐπυρρώθησαν ὑπὲρ λίθους σαπφίρου*⁶⁰.

25 2. *Σάπφιρος* *κνανοῦς*, πού ὀφείλει τὸ χρώμα του στὸ ὅτι περιέχει ὡς ἰχνοστοιχεῖα σίδηρο (Fe) καὶ τιτάνιο (Ti). σήμερα λέγεται *ζαφίρι*. ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ στὸ Νόμο· *Εἶδον τὸν τόπον οὗ εἰστήκει ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡσεὶ ἔργον πλίνθου σαπφίρου καὶ ὡσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ τῇ καθαριότητι* (= χρώμα ἀγνὸ γλυκὸ οὐρανί)⁶¹.

26 Στοὺς βιβλικοὺς καταλόγους πετραδιῶν καὶ στ' ἄλλα χωρία, ὅπου ἀναφέρονται *σάπφιροι*, δὲν διακρίνεται ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐννοεῖται, ἢ ἂν ἐννοῖται κάποιου ἄλλου χρώματος σάπφιρος. ὑπολογίζω ὅτι στοὺς τρεῖς καταλόγους τῆς Π. Διαθήκης καὶ σ' ἐκεῖνον τῆς Καινῆς, πού ἀφοροῦν ἢ στοὺς λίθους τοῦ ἀρχιερατικοῦ *λογεῖου* ἢ σ' ἐπανάληψι τοῦ ἴδιου καταλόγου γιὰ ἄλλα ἀντικείμενα, ἐννοεῖται ὁ γαλάζιος σάπφιρος, τὸ ζαφίρι, ἐνῶ στὸ Ἄσμα ὅπως καὶ στοὺς Θρήνους ὁ κόκκινος, τὸ ῥουμπίνι.

27 Τὸ ὄνομα *σάπφιρος* εἶναι ἐβραϊκόν, ἀπὸ κείνα πού στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα υἱοθετήθηκαν πρὶν ἀπὸ τὴν μετάφρασι τῶν Ο' ⁶², καὶ στὸ βιβλικὸ κείμενο τῶν μασσοριτῶν βραχυγραφεῖται ὡς *ὄπιρ* (= *σαπφίρ*, *ζαφίρ*), σημαίνει δὲ *χαρακτήρ*, *χαρακτήης*. ἢ λέξι εἶναι ἀπὸ τὸ ἴδιο θέμα μὲ τοὺς γραφικοὺς ὄρους *σφραγίς σωφῆρ* (= γραπτός, Πα 14,7), καὶ *σεφάρ σιφρέ σίφρα*, τὰ ὁποῖα στοὺς Ο' μεταφράζονται *γράμμα γράμματα γραμματεὺς γραμματικοὶ γραμματικὴ γραμματεῖα βίβλος βιβλίον βιβλιοθήκαι*⁶³. κατ' ἀρχὴν σήμαινε τὴν χαρακτικὴν γραφίδα καὶ γραφὴν (ὅπως καὶ στὴν ἑλληνικὴν *γράφω* = γρατσουνῶ, χαράσσω, καὶ *γραφίς* = χαράκτης, χαρακτήρ, χαρακτικὸ ὄργανο), καὶ ἔπειτα ἐπεκτάθηκε καὶ στὴν δήλωσι τῆς ἐκτυπωτικῆς καὶ τῆς χρωστικῆς γραφῆς (ὅπως πάλι καὶ τὰ ἑλληνικὰ ὁμόλογα)⁶⁴. καὶ λεγόταν *σάπφιρος*-*χαρακτήης*, ἐπειδὴ ὡς ἡ σκληρότερη τότε γνωστὴ ὕλη χάρασσε αὐτὴ ὅλες τὶς ἄλλες, χωρὶς ἢ ἴδια νὰ χάρασσεται ἀπὸ καμμία· ἦταν ὁ χαρακτήης τῶν πάντων. ἀναλόγως χρησιμοποιήθηκε καὶ στὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα ὡς τίτλος πρωτείου τὸ ὄνομα *ἀδάμας* (= ἀδάμαστος), πού μεταπήδησε, ὅπως ἔδειξα, ἀπὸ τὸ χαλκὸ στὸ σίδηρο καὶ ἀπὸ τὸ σίδηρο στὸ διαμάντι. μὲ τὴν ἴ-

δια νοοτροπία ὠνομάστηκε καὶ στὴν ἀρχαία βιβλική ἐβραϊκή ὁ *σάπφιρος*⁶⁵.

28 Λέγεται σήμερα ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γνώριζαν σαπφίρους καὶ ἄλλων τριῶν χρωμάτων, τὸν κίτρινο τὸν πράσινο καὶ τὸν ἰώδη (λιλά-μώβ), τοὺς ὁποίους τάχα μπέρδευαν ἀντιστοίχως μὲ τοὺς λίθους τοπάζιο σμαράγδο καὶ ἀμέθυστο, πού ἔχουν κι ἐκεῖνοι αὐτὰ τὰ χρώματα. γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ σάπφιροι τῶν τριῶν αὐτῶν χρωμάτων λέγονται σήμερα καὶ *ἀνατολικὸ τοπάζι*, *ἀνατολικὸ σμαράγδι*, καὶ *ἀνατολικὸς ἀμέθυστος*. νομίζω ὅτι μόνο στὰ λαϊκὰ στρώματα, τὰ λίγο παλιότερα ἀπὸ μᾶς, οἱ σάπφιροι τῶν τριῶν αὐτῶν χρωμάτων θεωροῦνταν ἐσφαλμένα ὡς τοπάζιο σμαράγδι καὶ ἀμέθυστος, ἐνῶ οἱ γνῶστες καὶ κατεργασταὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν δὲν ἔκαναν αὐτὸ τὸ λάθος, ἀφοῦ γνώριζαν πολὺ καλὰ τὶς διαφορὲς σκληρότητος. δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταύτιζαν τὸ χαράκτη *σάπφιρο* μὲ λίθους τοὺς ὁποίους χάρασαν μ' αὐτόν. μόνο ἴσως ὅταν μὲ τὴν εὐρύτερη διάδοσί του ὁ ἀδάμας ἐγίνε χαράκτης ὄλων τῶν λίθων, καὶ λησμονήθηκε ὡς τέτοιος ὁ σάπφιρος, ἄρχισε νὰ ἐπικρατῇ στὰ λαϊκὰ μόνο στρώματα ἢ ἐν λόγῳ ταύτισι τοῦ σαπφίρου μὲ τοὺς τρεῖς ἄλλους λίθους. στὴν ἀρχαιότητα αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο.

57. Θεόφραστος, Λίθ., 19. καὶ Plinius 37,55. Ψευδορφεύς, 192. Πausanίας 8,18,6. Ἐπιφάνιος, Λίθ., 301c.

58. Θεόφραστος, Λίθ., 8' 23. καὶ Plinius 36,119-120' 198' ὁ *sappirus* εἶναι καὶ ἐπὶ Πλινίου σπάνιος.

59. Ἐπιφάνιος, Λίθ., 297a.

60. Θρ 3,7' ὄχι *ἐπυρώθησαν*, τοῦ *πυροῦμαι* ἀπὸ τὸ *πῦρ*, πού σημαίνει «πυρακτώθησαν», ἀλλὰ *ἐπυρώθησαν*, τοῦ *πυροῦμαι* ἀπὸ τὸ *πυρρός* (=ἐρυθρός, κόκκινος), πού σημαίνει «ἦταν ῥοδοκόκκινος» διότι γιὰ χρώματα προσώπων γίνεται λόγος στὸ χωρίο καὶ ὄχι γιὰ πράγματα πού πυρακτώνονται.

61. No 64,2.

62. Θεόφραστος, Λίθ., 23' 27. βλ. καὶ Κ. Σιαμάκη, Βιβλ. ἐβρ. λέξ., 370.

63. Γε 6,1' Ἄν 14,1' Ψα 46,1' Ἡσ 30,16-18' 36,26' Αἰ 1,19.

64. Βλ. Κ. Σιαμάκη, Ἀλφάβ. 3,146' Γραφικὰ 1,1-4' 8-9' 3,23' 29-32.

65. Ἡ ὀρθογραφία τῆς λέξεως εἶναι *σάπφιρος* καὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Σαπφίρα* καὶ *ζαφίρι* ἢ γραφὴ μὲ *ει* εἶναι ἰωτακιστικὸ λάθος τῶν χειρογράφων, ἀπὸ κείνα πού ἐπικράτησαν.

Τὸ διατηρητικώτατο κατακόκκινο ῥουμπίνι, τὸ ὁποῖο ἢ ἀνάσκελα ξαπλωμένη γυμνὴ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος βλέπει, ἐνῶ πίσω κι ἐπάνω του προβάλλεται ὡς φόντο τὸ *πυξίον* τοῦ Σαλωμών, εἶναι τὸ βαλάνι του, ἢ *βάλανός* του, τὸ παπάρι του, καθὼς ἔχει τὸν ποῦτσο του σηκωμένον καὶ τσιτωμένον στὸ ἔπακρο, ἕτοιμον νὰ τὴν ἐμβολίσῃ διατρύπωντας τὸ μουνί της. εἶναι λοιπὸν ὁ ἀγαπημένος της ὄχι μόνον ὡ-

ραῖος ἄντρας, ἀλλὰ καὶ βαρβᾶτος. ἄκουσα κάποτε σὲ ἀστικό λεωφορεῖο μιὰ κοπέλλα νὰ λέη στὴ διπλανή της· «Νὰ βροῦμε κανέναν ὁμορφο, ἀλλὰ νὰ ἔχη καὶ ποῦτσο», δηλαδή «τὴ δύναμι νὰ μᾶς γαμήση κιόλας». κατάλαβα ὅτι σήμερα ὑπάρχει καὶ λειψανδρία. αὐτὸ δὰ τὸ ξέρουν σήμερα πολλοί. μὲ τὴν παρομοιαστικὴ ἀναφορὰ τοῦ ῥουμπινιοῦ, τῆς πιὸ σκληρῆς ὕλης τῶν χρόνων της, ἢ κοπέλλα τοῦ Ἰσματος ἐννοεῖ τὴν ἀπαράμιλλη καὶ ἀξεπέραστη σκληρότητα καὶ διατρητικότητα τοῦ ποῦτσου τοῦ Σαλωμών. σήμερα τὸ ῥουμπίνι τὸ βάζουν στὴν ἀκὴ τῆς αἰχμῆς τῶν πυραύλων, ποὺ διατρυπάει τὴν λόγφ ἰλιγγιώδους ταχύτητος σκληρότητα τῆς ἀτμοσφαιρας, ὥστε νὰ μὴν ἀνοιξῆ ἢ αἰχμὴ τοῦ πυραύλου σὰ γαρύφαλλο ἢ σὰν ἐγκάρακτη σφαῖρα ντουμντουμ. τέτοιο ῥουμπινένιο παπᾶρι εἶχε ὁ Σαλωμών σὲ χρῶμα καὶ σκληρότητα - διατρητικότητα κατὰ τὴν ἐκ πείρας καὶ ἔγκυρη μαρτυρία τῆς κοπέλλας τοῦ Ἰσματος, ποὺ γαμοῦσε, τῆς ποιητρίας τοῦ Ἰσματος, ἢ ὅποια ἔμμεσα ἐξυμνεῖ ἰσοδυνάμως καὶ τὴν ἀνάλογη παρθενία της. «Νὰ 'σὲ τί ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος μου ἀπὸ κάθε ἀγαπημένο', κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ ποὺ μὲ ῥωτᾶτε».

10. *Αἱ κνήμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμάρيني
τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσᾶς.*

*Οἱ κνήμες του στῦλοι μαρμάρيني
θεμελιωμένοι ἐπάνω σὲ βάσεις χρυσῆς.*

Βάσεις λέει τὰ πέλματά του. τὸ ὅτι εἶναι καὶ *χρυσαῖ* εἶναι ἢ γνωστὴ ἐπικὴ πολυτέλεια. τὸ ἐλεγεῖο σαφέστατο καὶ δὲν χρειάζεται περυσότερη ἐρμηνεία. ἀπλῶς δείχνει ὅτι ὁ Σαλωμών ἦταν ἄντρακλας ἀντρειωμένος καὶ ὅτι τὴ γαμοῦσε ὀλόγυμος· ἐννοεῖται καὶ ὀλόγυμη.

11. *Τὸ εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος
ἐκλεκτὸς ὡς κέδροι.*

*Ἡ θωριά του σὰν τὸ Λίβανο,
διαλεκτὸς σὰν τοὺς κέδρους.*

Ἐναφέρεται στὸ σύνολό του· εἶδος εἶναι ἢ ὅλη καμωσιά του, τὸ παράστημά του, ἢ ἐμφάνισί του, ἢ θωριά του. περήφανο βουνὸ ὁ Λίβανος, πρόσφορο ἀντικείμενο παρομοιώσεως γιὰ λεβεντάνθρωπο, ὅπως ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος ποὺ συχνοτραγουδιῶνται στὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Ἐκλεκτὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους διακρίνεται· σὰν τὸ *ἐκλελοχισμένος* στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς στροφῆς· αὐτὸς ποὺ φαίνεται σὰν κέδρος. σ' ἐμᾶς ποὺ δὲν ὑπάρχουν *κέδροι* σὰν τοῦ Λιβάνου.

νου τοὺς ἀντικαθιστοῦν στὸ ῥόλο τους αὐτὸ στὰ δημοτικὰ τραγούδια ὁ πλάτανος, τὸ κυπαρίσσι, καὶ τὸ ἔλατο.

12. *Ὁ φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμοὶ
καὶ ὄλος ἐπιθυμία.*

*Τὸ στόμα του γλύκες,
κι ὀλόκληρος μιὰ λαχτάρα.*

Φάρυγξ εἶναι ὀλόκληρο τὸ στόμα, κατὰ τὸν γνωστὸ ἔβραϊσμὸ ποὺ εἶδαμε καὶ στὸ 4,7, ὅπου τὸ στόμα λέγεται *λάρυγξ*. ἔχει τὸ *γλυκασμοὶ* σὲ πληθυντικὸ, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ ἔτσι τὰ πολλὰ καὶ συνεχῆ καὶ γιγγλυμωτὰ φιλιὰ του ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ τὴ γλῶσσα του, ποὺ τῆς χαρίζουν μεγάλη καὶ διαρκῆ ἀπόλαυσι. καὶ μ' αὐτὸ μὲν τὸν πρῶτο στίχο τοῦ ἔλεγείου ὑπαινίσσεται τὰ φιλιὰ του, μὲ τὸν δεῦτερο δὲ τὰ σφιχταγκαλιάσματά του τὰ τόσο λαχταριστὰ γι' αὐτήν. γι' αὐτὸ λέει *ὄλος ἐπιθυμία*. ἡ λέξι *ἐπιθυμία* ἐδῶ εἶναι ὄχι τὸ συναίσθημα καὶ τὸ ὑποκείμενο τῆς *ἐπιθυμίας* ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς *ἐπιθυμίας*. μ' αὐτὴ τὴ σημασία χρησιμοποιεῖται ἡ λέξι καὶ στοὺς Ψαλμοὺς, ὅταν λέη

*Καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἤνεγκεν αὐτοῖς,
οὐκ ἐστερήθησαν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν (Ψα 77,33)*

καὶ στὶς Παροιμίες

Δένδρον γὰρ ζωῆς ἐπιθυμία ἀγαθὴ (Πμ 2,110)

καὶ στὸν Ἰακώβου *ἕκαστος πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελεκόμενος καὶ δελεαζόμενος (Ἰα 1,14)*. μὲ παράλληλη σημασία συναντᾶται καὶ ἡ λέξι *ἐλπίς* στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ ἰδίως στὶς Πράξεις ἐκεῖ ὅπου ὁ Παῦλος ἔβγαλε τὸ δαιμόνιο ἀπὸ τὴν κοπέλλα ποὺ εἶχε *πνεῦμα πύθωνος*· λέει *Ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν...* (Πξ 51,4). παρόμοια εἶπα καὶ γιὰ τὴ λέξι *ἀγάπη* στὰ 5,2 καὶ 9,6.

13. *Οὗτος ὁ ἀδελφιδός μου καὶ οὗτος ὁ πλησίον μου,
θυγατέρες Ἱερουσαλήμ.*

*Αὐτὸς εἶν' ὁ ἀγαπημένος μου κι αὐτὸς τὸ ταῖρι μου,
κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ.*

Μ' αὐτὰ τὰ *οὗτος... οὗτος* καὶ *μου... μου* ἡ κοπέλλα ἐκδηλώνει ὅλη τὴ χαρὰ της κι ὅλο τὸ καύχημά της. τὰ *οὗτος... οὗτος*, δηλαδή «νά ποιός εἶναι, νά τί εἶναι» ἀποτελοῦν συνοπτικὸ ἐγκώμιο τῆς ὁμορφιάς του, καὶ τὰ *μου... μου* εἶναι ἡ δήλωσί της ὅτι αὐτὸς εἶναι «δικός της». μόνον ἐδῶ ὁ ἄντρας λέγεται ἀπὸ τὴν κοπέλλα *ὁ πλησίον μου*, τὸ ταῖρι μου, ἐνῶ ὁ Σαλωμών τὴ λέει *ἡ πλησίον μου* πολλές φορές.

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴ στροφή φαίνεται μὲ ποιὸν τρόπο ἡ φυσιολογικὴ καὶ ἀκαταπίεστη γυναίκα λαχταράει τὰ σωματικὰ θέληγτρα τοῦ ἀντρὸς ποὺ ἀγαπάει. κοινὸς στόχος καὶ τῶν δύο στὸ γαμήσι εἶναι τὸ κορμὶ τῆς γυναίκος· αὐτὴ μιλάει γιὰ τὸ κορμὶ τῆς, χωρὶς αὐτὸ νὰ εἶναι ἐγωϊσμός, καὶ ἐκεῖνος μιλάει πάλι γιὰ τὸ κορμὶ τῆς καὶ ἀσχολεῖται μ' αὐτό, χωρὶς νὰ εἶναι ὁ μειωμένος. τὸ κορμὶ τοῦ ἀντρὸς καὶ οἱ ὁμορφιές του εἶναι γιὰ τὴ γυναίκα ἀντικείμενο θαυμασμοῦ, μόνον ὡς νοσταλγικὴ ἀνάμνησι, ὅταν αὐτὸς εἶναι μακριά· τότε τὸ φαντάζεται καὶ ἀπολαμβάνει τὶς λεπτομέρειές του. στὸ κρεβάτι ἡ γυναίκα εἶναι τὸ ὄμορφο τοπίο· ἡ γυναίκα θαυμάζει μόνον τὴν ὀρμὴν του, τὴν κίνησίν του, τὴ δρᾶσιν του ἐπάνω τῆς, τὴν ἐφευρετικότητά του καὶ ἐπινοητικότητά του. ὁ ἄντρας οὐδέποτε εἶναι ὁ χαϊδεύόμενος· εἶναι πάντοτε ὁ χαϊδεύων, ὁ ἐνεργῶν· ἡ γυναίκα εἶναι ἡ πάσχουσα, ἡ χαϊδευόμενη, ὁ στόχος τῶν χαϊδεμάτων τοῦ ἀντρὸς. ἡ γυναίκα στὸ γαμήσι καλεῖ τὸν ἄντρα νὰ κινηθῆ καὶ νὰ παίξῃ ἐπάνω τῆς, νὰ τὴν ὀργώσῃ· αὐτὴ εἶναι τὸ χωράφι ποὺ ὀργώνεται καὶ δέχεται τὸ σπέρμα του. ἐπιδεικνύει τὰ δικά της θέληγτρα, προσφέροντας ἔτσι τὴν ὑποδοχὴ τοῦ σπέρματός του. ἐκεῖνος δικό του ἐπιδεικνύει μόνον ὅ,τι εἶναι ὀρμὴ καὶ κίνησι καὶ ἐνέργεια· ὄχι ὅ,τι εἶναι στατικὴ εἰκόνα καὶ ὄμορφο τοπίο. αὐτὰ θὰ φανοῦν καὶ στὴν ἐπόμενη στροφή.

16

1-2. *X Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου,
ἢ καλὴ ἐν γυναιξί;
ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου,
καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ;*

*Ποῦ πῆγε ὁ ἀγαπημένος σου,
ὄμορφη κοπέλλα;
κατὰ ποῦ στήλωσε τὸ μάτι του ὁ ἀγαπημένος σου,
καὶ θὰ τὸν ἀναζητήσουμε μαζί σου;*

Ὅπως στὴν ἀρχὴ τῆς προηγουμένης στροφῆς ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ χορὸς τῶν κοριτσιῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ ῥωτᾷ τὴν ὄμορφη κοπέλλα τοῦ Ἄσματος καὶ τὸ ἐρώτημα γίνεται ἀφορμὴ ὅλης τῆς στροφῆς ποὺ ἀκολουθεῖ. αὐτὸ ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν ὡς πρὸς δὲ τὴν τάξιν τῶν νοημάτων τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι τὸ ποιητικὸ πρόσχημα, γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ περιγραφή τοῦ ζευγαρώματος πάνω στὸ συζυγικὸ κρεβάτι. στὴν προηγούμενη στροφή τὴ ῥώτησαν πόσο ὄμορφος εἶναι ὁ ἀγαπημένος τῆς, γιὰ νὰ δοθῆ ἡ ἀφορμὴ νὰ περιγράψῃ τὰ ἀντρικὰ σωματικὰ του θέλ-

γητρα στατικῶς, ὡς εἰκόνα· ἐδῶ τὴ ῥωτοῦν ποῦ πῆγε, ποῦ κινήθηκε, ποῦ ἐστίασε τὸ μάτι του, ὡς πρόσωπο ποῦ δρᾷ. κυρίως δὲ τὸ πρόσχημα σπάζει στὴ φράσι *ποῦ ἀπέβλεψε*, τὸ ὁποῖο θὰ πῆ «ποῦ στήλωσε τὸ βλέμμα του», «σὲ ποιό στόχο τὸ κατηύθυνε». παριστάνει πολὺ δυνατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγαπημένου της, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔπαιξε μὲ τὰ βυζιά της καὶ –ἐννοεῖται– τὴν προθέρμανε καὶ διήγειρε τὴν καῦλα της, κάποια στιγμή στηλώνει τὸ βλέμμα του στὸ μουνὶ της· καὶ δὲν θὰ τὸ τραβήξει πλέον ἀπὸ κεῖ μέχρι νὰ ὀλοκληρώσῃ. κι αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἢ ἀπάντησι τῆς κοπέλλας στὰ κορίτσια τοῦ χοροῦ, ἢ ὁποῖα αἰφνιδιάζει τόσο πολὺ, ὥστε καὶ τὸ γαμήσι νὰ εἶναι μία ἐκπληξι, ἀλλὰ κι ὁ ἀκροατῆς ἢ ἀναγνώστης νὰ μὴν ξαναθυμηθῇ τὰ προσχηματικά καὶ προκαταρκτικά, ἀλλὰ νὰ ἐστίασῃ ἀποκλειστικῶς στὸ κλῖμα τοῦ γαμιστρῶνος, λησιμονώντας τελείως τὰ ἔξω.

Δεύτερη φορὰ τὴ ῥωτοῦν τὰ κορίτσια, κάνοντάς την ἔτσι δασκάλα τους· κι αὐτὴ τοὺς κάνει μαθήματα γιὰ τὸ γαμήσι. μὴν ξεχνοῦμε ὅτι τὸ Ἄσμα εἶναι γαμοβιβλίο μὲ δασκάλα τὴν ποιήτριά του. σὰ νὰ μᾶς λέει ἡ Βίβλος· «Γιὰ σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγησι θὰ ἔχετε αὐτὸ τὸ θεόπνευστο γαμοβιβλίο μου τὸ γραμμένο ἀπὸ τὸν κατασκευαστὴ καὶ διακοσμητὴ τοῦ σύμπαντος καὶ τῶν δυὸ παρτεναίρ τοῦ σέξ, τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ θηλυκοῦ, τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, καὶ τοῦ πούτσου καὶ τοῦ μουνιοῦ».

3-4. Ν Ὁ ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ,
εἰς τὰς φυταλιὰς τοῦ ἀρώματος,
ποιμαίνειν ἐν κήποις
καὶ συλλέγειν κρίνα.

Ὁ ἀγαπημένος μου κατέβηκε στὸν κῆπο του,
στὶς πρασιές τῶν ἀρωματικῶν λουλουδιῶν,
νὰ βόσκη στοὺς κήπους
καὶ νὰ μαζεύῃ λουλούδια.

Σὰ νὰ λέῃ στὴν ἀπάντησι·
Τὸν ἀγαπημένο μου;
Ποῦ τὸν χάνεις, ποῦ τὸν βρίσκεις,
στὸ μουνὶ μου τὸν εὐρίσκεις.

ἐκεῖ περιποιεῖται τὰ λουλούδια του. ὅπως λέχθηκε καὶ προηγουμένως, *κῆπος* κατάφυτος εἶναι τὸ μουνὶ μὲ τὶς μουνότριχες· αὐτὲς εἶναι τ' «ἀρωματικὰ λουλούδια του». ἀρωματικά, ἐπειδὴ τὰ μυρίζει, ὅπως ὁ τράγος μυρίζει τῆς γίδας τὸ μουνὶ λίγο πρὶν τῆς τὸν χώσῃ. *φυταλιαί*, δηλαδὴ πρασιές, εἶναι τὰ μουνόχειλα, καὶ *κρίνα* οἱ μουνότριχες. καὶ εἶναι *κῆπος αὐτοῦ*, δηλαδὴ τὸ μουνὶ του· διότι δικό του εἶναι, ἰ-

διοκτησία του. σὸν κῆπον του ποιμαίνει· βόσκοντας δηλαδή τὰ γίδια του, ἀκουμπάει στὸ ἔδαφος τῆ μαγκούρα του ἀνάμεσα στ' ἀγριολούλουδα, δηλαδή τὸν ποῦτσο του ἀνάμεσα στὶς μουνότριχες. ἡ ἴδια ἔκφρασι μὲ τὸν τίτλο πού τοῦ ἀπένειμε τοῦ πούτσαρᾶ στὸ 5,6 ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις. χαίρεται νὰ τὸν βλέπη σ' αὐτὴ τὴν πανόμορφη φάσι· τὸν καμαρώνει· εἶναι περήφανη γι' αὐτὸν κι εὐτυχισμένη πού εἶναι ὁ ἀγαπημένος της, ὁ δικός της. στὴν προηγούμενη στροφή *αἶ φυταλιαὶ* μὲ τὰ κρίνα εἶναι τὰ γένεια του καὶ τὰ μουστάκια του πού τὰ μυρίζει αὐτὴ κατὰ τὰ φιλιὰ τους. ἐδῶ εἶναι τὸ μουνὶ της μὲ τίς μουνότριχες της. καὶ τὰ δυὸ μοσχοβολοῦν τὰ πιὸ δυνατὰ ἀρώματα. ἡ μοσχοβολιὰ τοῦ κορμοῦ της εἶναι πιὸ ἔντονη καὶ πιὸ μεθυστική στὶς μουνότριχες της τὸ πρῶτο ἄρωμα, τὸ *νάρδος της*, ὅπως τὸ εἶπε τὴν πρώτη φορά. ὁ Σαλωμών τὸ μουνὶ της τὸ χαϊδεύει, τὸ μυρίζει, τὸ σκαλίζει, τὸ χτενίζει μὲ τὸ χτένι τῶν δαχτύλων του, –γιατί ὄχι καὶ μ' ἓνα χτενάκι χτενίσματος;– γενικῶς τὸ περιποιεῖται, προθερμαίνοντάς την, γιὰ νὰ τῆς τὸν χῶση ἐν θερμῷ, καθὼς θὰ εἶναι μισομεθυσμένη ἀπὸ εὐτυχία. καὶ στὶς δυὸ στροφές τῆ λέξι *φυταλιαὶ* τὴν ἀποκατέστησα ἐγώ. ὅλα τὰ χειρόγραφα κι ὅλοι οἱ «κριτικοὶ» ἐκδότες καὶ μεταφρασταὶ κι ἐρμηνευταὶ ἔχουν *φιάλαι* καὶ *φιάλας*· γιὰ τοὺς «κριτικούς» αὐτοὺς ἔχω νὰ πῶ μόνο τὴν παροιμία «Βάλε τὸν κόλο μάγειρα νὰ σοῦ μαγειρέψη σκατὰ». αὐτὰ τὰ σκατὰ μαγειρεύονται καὶ σερβίρονται ἐδῶ καὶ 19 αἰῶνες. ἔχουν ἀποβλακώσει τὸν κόσμον μὲ τὰ μαγειρέματά τους. ἓνα μόνο ἀρχαῖο χειρόγραφο ἔχει *φυάλας*, πού ἡ συλλαβὴ του *φυ*, ἀπομεινάρι τῆς ἀρχικῆς γραφῆς *φυταλιάς*, μοῦ ἄνοιξε τὰ μάτια ν' ἀποκαταστήσω τὸ θεόπνευστο κείμενον, τὸ ὁποῖο ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἀσέβεια ἦταν κατεστραμμένο. πῶς νὰ μὴν εὐχαριστήσω τὸν Κύριον πού μὲ διάλεξε γι' αὐτὸ τὸ διακόνημα;

Μὲ τὸ *κατέβη* ἐκφράζει τὴ μετάβασιν τῶν χειρῶν τοῦ ἀπὸ τὰ βυζιά πρὸς τὸ μουνὶ, γιὰ νὰ ποιμάνη τὰ πρόβατά του ὡς ὁ κύριος τοῦ λειβαδιοῦ. ἀσκεῖ τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα. πρωτόφαντο εἶναι ἐδῶ τὸ *συλλέγειν κρίνα*. φαίνεται ὅτι καθὼς ὁ ἀρσενικὸς παίζει μὲ τὸ μουνὶ της, κάποτε τῆς ξεροζιώνει καὶ μιὰ μουνότριχα, κι ἐκείνη κάνει *ἄχ ἄχ*. αὐτὸ στὴν προκλασσικὴ ἀρχαία ἑλληνικὴ προφερόταν μὲ ψίλωσι τοῦ οὐρανικοῦ ἀφώνου ὡς *ἄκ ἄκ*, ἐξ οὗ παράγεται καὶ τὸ ῥῆμα *ἀκκίζομαι* πού σημαίνει πῶς κάνει ἡ γυναῖκα στὸ κορύφωμα τῆς μέθης στὸ γαμήσι *ἄχ ἄχ* ἢ *ἄκ ἄκ*. εἶναι ζήτημα ἐξελίξεως τῆς προφορᾶς, ὅπως καὶ τὸ *γ* προφερόταν *g*, καὶ τὸ *δ* προφερόταν *d*, καὶ τὸ *β* προφερόταν *b*. γιὰ παράδειγμα, ὁ ἀρχαῖος κωμικὸς, γράφει τὴ φωνὴ τοῦ προβάτου *βῆ βῆ*, πού προφερόταν *be be* (= *μπέε μπέε*)· διότι καὶ τὸ *η* δὲν ἦταν παρὰ μακρὸ *ε*. ὁ Ὅμηρος στὴν Ἰλιάδα (B 711 - 712) ἀντὶ *Φοίβη* καὶ *Φοιβηῖς* λέει *Βοίβη* καὶ *Βοιβηῖς*, καὶ οἱ Μακεδόνες, διατη-

ρώντας τὴν πανάρχαιη ἑλληνικὴ προφορὰ, ἀντὶ *Φέρεια* καὶ *Φίλιππος* ἔλεγαν *Βέροια* καὶ *Βίλιππος*, κι ἐπειδὴ τὰ ἄλογα τοῦ Μακεδονικοῦ ἱππικοῦ εἶχαν στὸν τράχηλο γραμμμένο μὲ ἐγκαύστρα ἓνα *B*, δηλαδὴ *Βιλίππου* (ὅπως καὶ στὰ χρόνια μας τὰ στρατιωτικὰ προσόψια ἔχουν *E Σ = Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ*), λέγονταν *Βουκεφάλαι*. τὰ ἐξιχνίασα καὶ τὰ ἔγραψα ὅλα αὐτὰ τὸ 1988 στὸ σύγγραμμά μου «Ἀλφάβητο» (Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 900). νομίζω ὅτι ἔγινε κατανοητὸ γιατί, ὅταν τὴ γαμῆ ὁ ἄντρας τῆς, ἢ γυναικὰ *ἀγκίζεται*, δηλαδὴ χαϊδεύεται κάνονας *ἀκ ἀκ* (= *ἀχ ἀχ*), καὶ πῶς συμπεραίνω ὅτι *ἀχ ἀχ* κάνει καὶ ἡ ποιήτρια τοῦ Ἰσματος, ὅταν ὁ Σαλωμών στὸ γαμήσι *συλλέγη κρίνα*, δηλαδὴ τῆς ξερριζώνη καὶ μιὰ μουνότριχα, κι ἐκείνης τῆς ἀρέσει πολὺ αὐτό, καὶ χαϊδεύεται. εἶναι φάσι τοῦ γαμοπαιχνιδιοῦ τῆς κι αὐτό· νὰ τὴν κἀνη καὶ νὰ πονέση λίγο στὸ γαμήσι· τόσο μόνο. θὰ πονέση πολὺ περισσότερο, ὅταν γεννήσῃ· γιὰ ν' ἀγαπάη τὸ γέννημά τῆς. ξέρεῖ ὁ θεὸς τί κάνει. γι' αὐτὸ καὶ τὸ περνάει στὸ θεόπνευστο ποίημά τῆς, ὥστε νὰ τὸ ἀποθησαυρίσῃ καὶ νὰ τὸ κληροδοτήσῃ στὶς ἐπερχόμενες γενεές. εἶναι θέλημα τοῦ θεοῦ αὐτό· γιὰ νὰ ξέρουν οἱ ἄνθρωποι του νὰ γαμοῦν καὶ νὰ γαμιοῦνται, καὶ νὰ τὸ εὐχαριστιοῦνται. στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ποιήτρια τοῦ Ἰσματος δίνει τὸν πιὸ τρυφερὸ τόνο.

5. *Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί,
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.*

*Ἐγὼ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου μου κι ὁ ἀγαπημένος μου
στὴν ἀγκαλιὰ μου,
ὁ βοσκὸς ποὺ βόσκει στ' ἀγριολούλουδα.*

Γνωστὲς ὅλες οἱ ἐκφράσεις ἀπὸ τὰ προηγούμενα. μὲ τὸν πρῶτο στίχο, ἴδιο σχεδὸν μὲ τὸ 5,6, θέλει νὰ πῆ ὅτι αὐτὴ βρίσκεται μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου τῆς κι ἐκεῖνος μέσα στὰ σπλάχνα τῆς. ἐκφράζει τὴν καίρια πρᾶξι τοῦ ζευγαρώματος. δὲν ἐννοεῖ ὅτι γίνεται τώρα, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ γίνεται συνεχῶς, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ κορυφῶσι τοῦ δεσμοῦ τους. μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα λέει καὶ τὸ δεύτερο στίχο *ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις*. συνεχῶς τὸν τραγουδάει σὰν κύριο τοῦ λειβαδιοῦ τῆς. δὲν χορταίνει νὰ λέη τὰ ἴδια καὶ νὰ τὸν καμαρώνη.

6. Σ *Καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, ὡς Εὐδοκία,
ὠραία ὡς Ἱερουσαλήμ, θάμβος ὡς Τεταγμένα.*

*Εἶσαι ὁμορφη, ταίρι μου, σὰν τὴν Εὐδοκία,
ὠραία σὰν τὴν Ἱερουσαλήμ, θάμπωμα σὰν τὸ Γαλαξία.*

Ἰσομορφη, ὠραία, ἐκθαμβωτικὴ. ἢ *Εὐδοκία* (στὸ μασοριτικὸ

Τρσε) πανόμορφη πόλι τοῦ Ἰσραήλ, ἡ ὁποία στοὺς Ἑβδομήκοντα σ' ὅλες τὶς ἄλλες ἀναφορές τῆς γράφεται *Θερσά* καὶ μόνον ἐδῶ μεταφράζεται *Εὐδοκία*. οἱ μεταφρασταὶ τῶν Ἑβδομήκοντα ἔκριναν ἀπαραιτήτο ἐδῶ νὰ μεταφραστῆ, γιὰ νὰ διατηρηθῆ τὸ λογοπαίγνιο ποὺ ὑπάρχει. *Θερσά* σημαίνει κάτι σὰν «Γεμάτη χάρες», «Εὐφροσύνη», «Ἀπόλαυσις». παρομοιάζει τὴν ἀγαπημένη του μὲ τὴ *Θερσά*, ὅχι μόνο διότι ἡ *Θερσά* ἦταν ὡραία πόλι, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀγαπημένη του εἶναι ὅ,τι σημαίνει τὸ ὄνομα *Θερσά*. ἀντὶ *Εὐδοκία* ὁ Σύμμαχος γράφει *Εὐδοκητή*, δηλαδὴ λαχταριστή. ἀντὶ γιὰ ὅλη τὴ φράσι *ὡς Εὐδοκία* ἔχουν ὁ Ἀκύλας *κατ' εὐδοκίαν*, ὁ Θεοδοτίων *ὡς εὐδοκῶ*, ἡ *Ε'* μεταφράσι *ἕως εὐδοκῶ*. καὶ οἱ τρεῖς δὲν κατάλαβαν περὶ τίνος πρόκειται· ἐξαρθῶνται δὲ ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα, χωρὶς νὰ τοὺς καταλαβαίνουν. ἡ πόλι *Εὐδοκία* ἢ *Θερσά* ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ στὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὡς πόλι πρωτεύουσα Παλαιστινοῦ κράτους, πρὶν εἰσβάλλῃ στὴν Παλαιστίνῃ ὁ Ἰσραήλ. καὶ στὸν Ἰσραήλ ἐξακολούθησε νὰ εἶναι σπουδαία πόλι. χρημάτισε καὶ πρωτεύουσα τοῦ Βορείου βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ ἀπὸ τὴν ἀνάρρησι τοῦ βασιλέως Βασά, μέχρι τὸ ἔκτο ἔτος τοῦ βασιλέως Ἀμβρί. τὴν κατέστρεψε τελείως ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ Μαναήμ, ὅταν ἀνέτρεψε καὶ φόνευσε τὸν προκάτοχό του Σελλούμ, ἐπειδὴ ἡ πόλι τοῦ ἀντιστάθηκε (Ἰη 26,12· Βα 35,16· 37,1· 8· 38,1· 39,1· 4· 40,4· 99,4). *ὡραία ὡς Ἱερουσαλήμ* ὅταν λέῃ, τὸ ἐπίθετο *ὡραία* ἐδῶ βρῖσκεται στὸ μεταίχμιον τῆς σημασιολογικῆς του ἐξελίξεως ἀνάμεσα στὰ «ὠριμη» καὶ «ὄμορφη»· ἐννοεῖται δὲ τὸ «ὠριμη» μὲ τὴ σημασίαν τοῦ «ἔφηβη γυναῖκα μὲ βυζιὰ μουνότριχες περίοδο καὶ καῦλες γιὰ ἄντρα», δηλαδὴ «λαχταριστή». τὸ *θάμβος* ἐδῶ σημαίνει «ἐκθαμβωτικὴ λαμπρότης καὶ ὁμορφιά». τὸ *Τεταγμέναι* φρονῶ ὅτι εἶναι ἀστρονομικὸ ὄνομα τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ τῶν δαυϊτικῶν καὶ σολωμοντείων χρόνων γιὰ τὸ Γαλαξία. δίνω γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ περισσότερες ἐξηγήσεις στὴν ἐπόμενη στροφή (17,5).

Στὸ ἔλεγχο αὐτὸ ὁ Σαλωμὼν παρομοιάζει τὴν κοπέλλα του μὲ δυὸ σπουδαῖες καὶ ὄμορφες πόλεις τοῦ κράτους του καὶ μὲ τὸ Γαλαξία ποὺ φαίνεται καὶ σὰν οὐράνια πόλι. ἀπὸ δῶ ἀρχίζει καὶ ἡ τρέχουσα ἐξέλιξι τοῦ ζευγαρώματος μ' αὐτὰ τὰ γαμόλογα. τὰ προηγούμενα εἶναι γενικὴ ἀναφορὰ καὶ εἰσαγωγὴ στὸ γαμήσι ποὺ ἀκολουθεῖ.

7. *Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπ' ἐναντίον μου,
ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με.*

*Ἀπόστρεψε τὰ μάτια σου ἀπ' ἀντίκρου μου,
γιατὶ αὐτὰ μοῦ ὄρθωσαν τὶς φτεροῦγες.*

Στὸ ἔλεγχο αὐτὸ ὁ Σαλωμὼν κυριολεκτικὰ «κοκορεύεται»· δει-

χνοντας δηλαδή στην κοπέλλα τὸν τσιτωμένο ποῦτσο του τῆς λέει μὲ καμάρι ὅτι τοῦ σηκώθηκε κι ὅτι γι' αὐτὸ εὐθύνεται τὸ καυλιάρικο βλέμμα της μὲ τὸ ὁποῖο παρακολουθεῖ τὴ δραστηριότητά του· καμαρώνει τὸν πουτσαρῶ της. «Τὸ βλέμμα της τοῦ τὸν σήκωσε». κι αὐτὴ πάλι ἀφ' ἑνὸς ἢ καυλιάρρα γαμιέται καὶ ἀφ' ἑτέρου κάνει μπανιστήρι πῶς τὴ γαμάει ὁ τράγος· διπλωμάτα ἢ κατσίκια. τὸν ἔκανε τὸν καημένον νὰ ...ντρέπεται. «Συμμάζεψε, μωρὴ καυλιάρρα, αὐτὰ τὰ μάτια σου! τὸν παλάβωσες τὸν ἄνθρωπο!». ἄστειεύομαι βέβαια· ὅπως κι ὁ Σαλωμών. καὶ στὸ 11,5 ὁ Σαλωμών τῆς εἶπε ὅτι τὸν *ἐκαρδίωσε*, δηλαδή τοῦ ἄναψε τὰ αἵματα, τοῦ προκάλεσε καρδιοχτύπι, μὲ μιὰ ματιά της, μὲ μιὰ ἐμφάνισι τοῦ γυμνοῦ λευκοῦ λαίμοῦ της. ἐπίσης στὸ 13,5 ἡ κοπέλλα τοῦ λέει ὅτι, ὅταν τὸν εἶδε μὲ γιγαντωμένη τὴν ὀρμή του νὰ προσπαθῆ νὰ παραβιάσῃ τὴν πόρτα της, γιὰ νὰ τὴ γαμήσῃ, *ἡ κοιλία της ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν*. καὶ οἱ δύο τους δείχνουν τὴ σεξουαλική τους διέγερσι. ἐδῶ ὅμως ὁ Σαλωμών εἶναι σαφέστερος, μὲ τὸν πρῶτο στίχο

ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπ' ἐναντίον μου

κάθε ἄλλο παρὰ τὴν παρακαλεῖ νὰ μὴν τὸν βλέπῃ· εἶναι σχῆμα λόγου, μὲ τὸ ὁποῖο θέλει νὰ ἐκφράσῃ πόσο φλογερὸ εἶναι τὸ καυλιάρικο βλέμμα της, πόσο τὸν ἀνάβει καὶ τὸν ἀναστατώνει· σὰ νὰ λέῃ· «Δὲν τὸ ἀντέχω τὸ βλέμμα σου αὐτό, δὲν κρατιέμαι, κύττα σὲ τί κατάστασι μὲ φέρνεις, φοράδα!»

Ἄντι γιὰ τὴ φράσι *ἀνεπτέρωσάν με*, ἡ ὁποία δηλώνει τὴ διέγερσι τοῦ ποῦτσου, τὸ μασοριτικὸ ἔχει «μ' ἔφεραν σὲ κατάστασι ἀποθηριώσεως», «μ' ἔκαναν ἀποθηριωμένον», «μ' ἔκαναν θηρίο». ἡ εἰκόνα εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸ ζευγάρι τῶν ζώων καὶ μάλιστα τοῦ ἵππου. ὁ ἵππος εἶναι στὸ γαμήσι του πολὺ πιὸ ὀρμητικὸς ἀπὸ τὸν ταῦρο καὶ τὸ γάιδαρο, γι' αὐτὸ καὶ μόνον αὐτὸς χρησιμοποιόταν στὶς γεωργικὲς δουλειές (πρὸ τοῦ 1967) πάντοτε εὐνουχισμένος. ἦταν ἀδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ ἵππος βαρβᾶτος, διότι εἶναι τελείως ἀδάμαστος. χρησιμοποιεῖται μόνο γιὰ γονιμοποιήσι. τὴν ὥρα τοῦ ζευγαρώματος, ὅταν σηκωθῆ στὰ δύο του πόδια, γιὰ νὰ καβαλικέψῃ τὴ φοράδα, εἶναι τόσο ἀποθηριωμένος, πὺ κινδυνεύει ὁποιοσδήποτε τὸν πλησιάσῃ.

Οἱ μεταφρασταὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα, γιὰ νὰ μεταφράσουν αὐτὴ τὴν ἰδιωματικὴ ἔκφρασι τοῦ ἑβραϊκοῦ, χρησιμοποίησαν τὸν ἀντίστοιχο ἑλληνικὸ ἰδιωματισμὸ τῆς ἐποχῆς των, πὺ εἶναι τὸ *ἀναπτέροῦμαι* ἢ, ὅταν διατυπώνεται τὸ τί προκαλεῖ στὸν ἀρσενικὸ ἢ θηλυκὴ, στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ *ἀναπτέρω*. ἡ εἰκόνα εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸ ζευγάρι τῶν πουλιῶν. ὅταν τὸ ἀρσενικὸ, ὁ κόκορας, ἐτοιμάζεται νὰ πηδήξῃ ὀλόκληρος ἐπάνω στὸ θηλυκὸ, ἀνασηκώνει τὶς φτεροῦγες του καὶ ὅλο τὸ διάστημα πὺ γαμάει τὶς κρατάει ἀνασηκωμένες, γιὰ νὰ ἰσορροπῆ. ὁ Ἀριστοφάνης στοὺς Ὀρνιθες ἔχει τὸν ἑξῆς διάλογο¹.

– *Nῦν τοι λέγων περὶ σε.*

– *Καὶ πῶς ἂν λόγοις ἄνδρα πτερώσειας σύ;*

– *Πάντες τοῖς λόγοις ἀναπτεροῦνται.*

μεταφράζω·

– *Τώρα βέβαια καθὼς μιλῶ σοῦ δίνω φτερά.*

– *Καὶ πῶς θὰ μποροῦσες ἐσὺ μὲ λόγια νὰ δώσης φτερὰ σ' ἕναν ἄντρα;*

– *Ὅλοι μὲ τὰ λόγια ἀναπτεροῦνται.*

τὸ τελευταῖο ἀναπτεροῦνται εἶναι δισήμαντο· σημαίνει καὶ «παίρνουν φτερὰ» καὶ «τοὺς σηκώνεται». καὶ ὁ Ξενοφῶν χρησιμοποιεῖ τὸ ῥῆμα μὲ τὴν ἴδια σημασία, ποῦ εἶναι ἡ ἀρχική του, στὸ Συμπόσιον· πολλοὶ ἄντρες βρίσκονται στὸ συμπόσιο, γυμνοὶ βέβαια κατὰ τὴν τότε κακὴ συνήθεια τῶν Ἑλλήνων. μπροστά τους ἕνας ἄντρας καὶ μιὰ νεαρὴ κοπέλλα παίζουν ἕνα θεατρᾶκι μὲ πολὺ προκλητικὲς χειρονομίες. μόλις τελειώνει ἡ παράστασι στὸ ἀποκορύφωμα τῆς προκλήσεως, οἱ συμποσιασταὶ γυρίζουν καὶ κυττάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, καὶ βλέπουν ὅτι εἶναι ὅλοι τους ἀνεπτρωμένοι, τὸν ἔχουν δηλαδὴ σηκωμένον· *Οἱ δ' ὄρωντες ὄντως καλὸν μὲν τὸν Διόνυσον, ὡραίαν δὲ τὴν Ἀριάνδην, οὐ σκώπτοντας δὲ ἄλλ' ἀληθινῶς τοῖς στόμασι φιλοῦντας, πάντες ἀνεπτρωμένοι ἐθεῶντο*². εἶναι τὸ μόνο χωρίο τοῦ Ἰσμάτου ὅπου ὁ Σαλωμῶν δείχνει τὸ κορμί του στὴν κοπέλλα. ὅπως εἶπα, ὡς εἰκόνα, ἐπίκεντρο εἶναι πάντα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ζευγαρώματος ἡ γυναίκα. ὁ ἄντρας εἶναι ἐπίκεντρο μόνον ὡς κίνησι· γι' αὐτό, τὸ μόνο γιὰ τὸ ὁποῖο καλεῖ τὴν κοπέλλα νὰ τὸν κυττάξῃ καὶ νὰ τὸν καμαρώσῃ, εἶναι τὸ θεωρημένο παλούκι του. ἄξιο σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ δύναμι ποῦ τὸ ἀνορθώνει εἶναι τὸ φλογερὸ καὶ καυλιάρικο βλέμμα τῆς κοπέλλας, κάτι ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν κοπέλλα, καὶ ὄχι τίποτε ἄλλο.

Ἐδῶ ἡ στροφή κόβεται ἀπότομα. εἶναι φανερὸ ὅτι ἀκολουθοῦσε σκηνὴ ζευγαρώματος τόσο ζωηρὴ ἢ μὲ τόσο διαφανὴ ἀλληγορία, ποῦ σκανδάλισε ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὴν ἀκρωτηρίασε. ἦταν ὁ παρασκευαστὴς τοῦ μασοριτικοῦ σκευάσματος. ὅσα ἀκολουθοῦν στὰ χειρόγραφα εἶναι ἕνα κομμάτι 10 ἐλεγείων μεταφερόμενο ἐδῶ ἀπὸ τὴν δεκάτη στροφή (10,2-11), γιὰ νὰ καλυφθῇ τὸ κενὸ ποῦ δημιούργησε ὁ ἀκρωτηριασμός τοῦ Ἀκιβά καὶ τῶν ῥαββινομασοριτῶν του.

Τὸ τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν,

αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.

οἱ ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων,

αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ,

αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι,

καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.

ὡς σπαρτίον τὸ κόκκινον τὰ χεῖλη σου,

καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία.

ὡς λέπυρον τῆς ῥόας τὸ μῆλόν σου
 ἐκτός τῆς σιωπήσεώς σου.
 ὡς πύργος Δαυὶδ ὁ τράχηλός σου
 ὁ ὠκοδομημένος εἰς θαλιώθ'
 χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν,
 πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.
 οἱ δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος
 οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοισι.
 ἕως οὗ διαπνεύση ἡ ἡμέρα
 καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί,
 πορεύσομαι ἐμαντῶ πρὸς τὸ ὄρος τῆς Σμύρνης
 καὶ πρὸς τὸν Βουνὸν τοῦ Λιβάνου.

ὁ αὐτευνουχισμένος Ὀριγένης μετέφερε μὲ τὰ Ἑξαπλᾶ του στὰ χριστιανικὰ κλίματα αὐτὸ τὸ μάλωμα, κι ἔπειτα τὸ ἐπέβαλαν στὴ Χριστιανικὴ ἐκκλησία οἱ Καππαδόκες *φωστῆρες* Γρηγόριος Νεοκαισαρείας «ὁ θαυματουργός», Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Πέτρος Σεβαστείας, καὶ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, ὅλοι τους μέχρι τὸ θάνατο τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἀρειανοὶ καὶ παγανίζοντες, μετὰ δὲ τὸ θάνατο ἐκείνου «Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι», ἂν καὶ ὁ Βασίλειος, πηγαίνοντας κόντρα κατὰ μέτωπο πρὸς τὸν ἀπόστολο Παῦλο, ποὺ θεσπίζει ὅτι μετὰ τὴ χηρεία μποροῦν καὶ εἶναι καλὸ οἱ Χριστιανοὶ νὰ ξαναπαντρεύωνται (Α΄ Τι 14,6), αὐτὸς «θέσπισε» ὅτι ὁ μετὰ τὴ χηρεία γάμος εἶναι *ἀπρέπεια πολυγαμίας* κι ἀπαγορευμένος· ὁ ἀδερφός του Γρηγόριος Νύσσης εἶναι ὁ ἐπινοητὴς τῆς κακοδοξίας τοῦ καθαρτηρίου πυρός (purgatorium), ποὺ τὸ δέχτηκαν ἀργότερα ὁ Αὐγουστίνος καὶ οἱ παπικοὶ μέχρι σήμερα· κι ὅλοι οἱ Καππαδόκες ἀπορρίπτουν τὴν Ἀποκάλυψι τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὁ δὲ Βασίλειος «θεσπίζει τὰ νήπια ὀρφανὰ νὰ γίνωνται μοναχοὶ καὶ νὰ συμονάζουν μὲ τοὺς ἄντρες», καὶ πάλι ὅλοι αὐτοὶ οἱ Καππαδόκες θεωροῦσαν τὸν Ὀριγένη ὀρθόδοξο, κι ἔχουν στὰ κείμενά τους πολλὰς βλακείες καὶ κακοδοξίες. τὸν 11^ο αἰῶνα ὅμως χρίστηκαν ἀπὸ παγανίζοντες *μέγιστοι φωστῆρες* καὶ μᾶς κάθισαν. ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης «ἐρμήνευσε» καὶ τὸ Ἄσμα καββαλιστικῶς. γάγγραινες αἰρετικοὶ καὶ παλαβοὶ ἄνθρωποι· δαιμονισμένοι ἀντίχριστοι. κι ἐπανέρχομαι στὴν ἑρμηνεία τοῦ Ἄσματος.

Καὶ ἡ γιαγιά τοῦ Δαυὶδ, ἡ θαυμάσια Ῥούθ, φτωχὴ νεαρὴ καὶ χήρα κοπέλλα ἀκόμη, ὅταν πῆγε κρυφὰ τὴ νύχτα στὸ ἀλώνι, ὅπου κοιμόταν μόνος ὁ μεγαλονοικοκύρης Βοόζ, καὶ χώθηκε κάτω ἀπὸ τὴν κουβέρτα του, κι ὅταν ἐκεῖνος κατὰ τὰ μεσάνυχτα ξύπνησε καὶ εἶδε ὅτι κάποια κοπέλλα πλαγιάζει δίπλα του, καὶ τὴ ῥώτησε «Ποιά εἶσαι σύ;», ἐκείνη τοῦ ἀπάντησε· *Ἐγὼ εἰμι Ῥούθ... καὶ περιβαλεῖς τὸ πτε-*

ρύγιόν σου ἐπὶ τὴν δούλην σου... (= Εἶμαι ἢ Ῥούθ... ἄπλωσε τὴ φτερούγα σου ἐπάνω μου κι ἀγκάλιασέ με). τὴν ἴδια εἰκόνα τῆς ἀναπτερώσεως τοῦ κόκορα πάνω ἀπὸ τὴ θηλυκὴ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ γαμήσι (Ῥθ 7,1-14).

Ὅλες οἱ ἄλλες ἐπαναλήψεις στίχων μέσα στὸ Ἄσμα ἔχουν ἓνα φυσικὸ λόγο καὶ δὲν ξεπερνοῦν τὸ ἓνα δίστιχο ἐλεγεῖο· ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «νανούρισμα» ποὺ ἐκτείνεται σὲ δύο ἐλεγεία. μόνον αὐτὴ ἐδῶ ἢ προσθήκη εἶναι τόσο μεγάλῃ καὶ ἄτοπῃ ἐπανάληψι· μόνον αὐτὴ εἶναι τόσο ξεκάρφη καὶ ξένῃ πρὸς τὴ θέσι ποὺ βρῖσκεται. οἱ 20 στίχοι εἶναι ὅλοι γνήσιοι, ἀλλ' ἀνήκουν στὴ δεκάτη στροφή, ὅπου καὶ βρῖσκονται ἀνεκαθεν καὶ σ' ὅλα τὰ χειρόγραφα. ἐδῶ τοποθετήθηκαν μόνο γιὰ νὰ μπαλωθῇ τὸ μεγάλο χάσμα τοῦ ῥαββινομασοριτικοῦ ψαλιδίσματος.

Σῶζεται ὅμως μιὰ ὑπαινικτικὴ παράθεσι-περιγραφή τοῦ ἀπολεσθέντος κομματιοῦ μὲ τὸ γαμήσι στὸν Σιραχίδη, ποὺ ζοῦσε 310 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν ψαλιδιστὴ τοῦ Ἄσματος καὶ παρασκευαστὴ τοῦ μασοριτικοῦ Συμεὼν βὲν Ἀκιβά, τὸν «δεύτερο Μωϋσῆ» ὅπως τὸν ἀποκαλοῦσαν οἱ ἀντίχριστοι ταλμουδισταί. στὴν καββαλιστικὴ του «ἐρμηνεία» αὐτῆς τῆς στροφῆς τοῦ Ἄσματος ὁ φαρισαῖος Σιραχίδης, ὅπου λέει ὅτι ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος εἶναι ἡ Σοφία καὶ φαντάζεται ὡς *σοφὸν Σαλωμών* τὸν ἑαυτὸν του καὶ Σοφίαν τὴ δική του Σοφία (ἔτσι τιτλοφορεῖ τὸ ἔργο του), λέει γιὰ τὸν *σοφὸν* ὅτι μπῆγει τὸν *πᾶσσαλον αὐτοῦ*, τὸν ὀρθοστάτη τῆς *σκηνῆς* του, στήνοντάς την, δηλαδὴ καββαλιστὴ τὴν *σκηνὴν σοφίαν του* (Σιραχίδης, Σοφία 43,1-8· παλιὰ παραπομπὴ 14,20-27).

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι στὴν περὶτετμημένη καὶ πετσοκομμένη αὐτὴ στροφή τοῦ Ἄσματος περιγραφόταν μιὰ σκηνὴ πολὺ νατουραλιστικὴ μὲ λόγο ἄκρως ἐλευθερόστομο, τὴν ὁποία δὲν μποροῦσε νὰ παραχαράξῃ καὶ παραμορφώσῃ οὔτε ἡ πιὸ πουριτανίστικη καββαλιστικὴ «ἐρμηνεία» καὶ κυρίως ὁ Ἀκιβά δὲν κατάφερε νὰ τιθασεύσῃ τὸν ὀρθοστάτην τῆς σκηνῆς τοῦ Σαλωμών, ὁ ὁποῖος τέντωνε σὰ σκηνὴ τὴ βασιλικὴ στολὴ του, προτοῦ ἐκεῖνος νὰ προλάβῃ νὰ τὴ βγάλῃ, γιὰ νὰ παίξῃ γυμνὸς μὲ τὴν πανόμορφη καὶ λαχταριστὴ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος. κι ὁ ὑστερικὸς καββαλιστὴς ἀρχιραββῖνος Ἀκιβά, ποὺ ἦταν σαφῶς νοητικὰ πολὺ κατώτερος τοῦ ἐπίσης καββαλιστοῦ κοκορικοῦ Σιραχίδου, ἓνα ἀβέλτερο τσόκαρο, μὴ κατορθώνοντας νὰ «δαμάσῃ» καββαλιστικῶς μιὰ τέτοια περιγραφή, πῆρε τὸ ψαλίδι του. καὶ γιὰ νὰ σκεπάσῃ ὁ ἀντίχριστος τὴν ἀσχημία τοῦ χάσματος ποὺ δημιούργησε, σήκωσε 10 δίστιχα ἐλεγεία ἀπὸ τὴ δεκάτη στροφή (10,2-11) καὶ τὸ μπάλωσε καὶ τὸ φίμωσε.

17

1. Σ *Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ
καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.*

*Ἔχω ἐξήντα βασίλισσες καὶ ὀγδόντα παλλακὰς
καὶ παρθένες πού μετρημὸ δὲν ἔχουν.*

Ὁ λαὸς ἔξω γιορτάζει τὸ γάμο καὶ ὁ Σαλωμών μετὰ τὴν κοπέλλα μέσα στὸ γαμιστρώνα τῆς δίνει καὶ καταλαβαίνει ὁ τράγος· καὶ ἐκείνης βέβαια τὰ θέλει τὸ μουνί της. στὰ πρῶτα δύο τρίτα τῆς στροφῆς αὐτῆς ὁ Σαλωμών δηλώνει ὅτι ἀπὸ τὶς 140 γυναῖκες του καὶ τὶς ἀναριθμητὲς ἀδιακόρευτὲς ἀκόμη μνηστὲς του ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν σύζυγός του (*ἡ τελεία*), διότι δὲν τὴ φτάνει καμμιά· καὶ ὁ λαὸς ἐπικροτεῖ καὶ προσαυξάνει. τὴν τραγουδοῦν ὅλες οἱ γυναῖκες του. στὸ τέλος τραγουδιέται ἓνα τῆς στιγμῆς ἐκείνης γαμήσι.

Ἡ πολυγαμία κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 600 π.Χ. ἐποχὴ στοὺς ἀνθρώπους τοῦ θεοῦ ἦταν θεμιτὴ καὶ στοὺς ὑπολοίπους πρὸ Χριστοῦ αἰῶνες ἀνεκτὴ. αὐτὸ γινόταν, ἐπειδὴ πρὸ τοῦ 630 π.Χ. δὲν ὑπῆρχαν στὸν κόσμον μεγάλες καὶ πολυεθνικὲς αὐτοκρατορίες, καθὼς δὲν ὑπῆρχαν καὶ ἀνάλογοι δρόμοι καὶ ἀνάλογα μεταφορικὰ μέσα· καὶ ἐπειδὴ οἱ γειτονικοὶ λαοὶ κάθε καλοκαίρι ἀπὸ τὸ Μάιο μέχρι τὸν Ὀκτώβριο αἰμορραγοῦσαν πολεμώντας μεταξύ τους, καὶ τὸ ἀντρικὸ φύλο ἀποδεκατιζόταν. γιὰ παράδειγμα ἡ Θήβα καὶ ἡ Πλάταια ἦταν δυὸ γειτονικὲς κωμοπόλεις - κράτη. καὶ μιὰ νύχτα, χωρὶς κανένα λόγο, παρὰ μόνον γιὰ λεηλασία καὶ διαρπαγὴ ἀγαθῶν οἱ Θηβαῖοι ὤρμηξαν στὴν Πλάταια, τὴν κατέλαβαν, καὶ ἔσφαξαν πολλοὺς ἄντρες· μόνον ἄντρες. αὐτὸ ἐπεκτάθηκε ἀμέσως σὰν πυρκαϊὰ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, μέχρι καὶ τὴ Σικελία πού τότε ἦταν Ἑλλάδα, καὶ ἔγινε πανελλήνιος πόλεμος διαρπαγῆς καὶ ἀνδροφονίας, πού διήρκεσε πάνω ἀπὸ 30 χρόνια, ἀκριβέστερα σχεδὸν 100 χρόνια, καὶ προκλήθηκε τέτοια λειψανδρία, πού θεσπίσθηκε πολυγαμία. ἡ Ἑλλάδα τῶν λεγομένων κλασσικῶν χρόνων ἦταν 160 κράτη· τόσες *Πολιτεῖαι* γράφτηκαν ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τοὺς μαθητὰς του. οἱ Ἕλληνες ἀλληλοσφάζονταν σὰν κοτόπουλα. ὅπου γινόταν αὐτὸ, τὸ ἰσοζύγιο τῶν δύο φύλων κλονιζόταν τρομακτικὰ. ὅπως κατὰ τὸν 20^{ον} αἰῶνα ἔγιναν δυὸ παγκόσμιοι πόλεμοι τῶν 5 καὶ 7 ἐτῶν, καὶ ἀποδεκατίσθηκε ἡ ἀνθρωπότης· καὶ αὐτὸ τὸ σταμάτησε καὶ τὶς δυὸ φορὲς ἡ μεγάλη ἐπικράτεια τῶν Η.Π.Α.. γιὰ μιὰ τέτοια ἐποχὴ αἰμορραγίας τοῦ ἀντρικοῦ φύλου ὁ Ἡσαΐας γράφει ὅτι 7 γυναῖκες ἀντιστοιχοῦσαν σὲ 1 ἄντρα· δηλαδὴ 88% γυναῖκες καὶ 12% ἄντρες. καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνουν πόρνες οἱ πλεῖστες γυναῖκες, πού τὸ μέλλον τους θὰ ἦταν μαῦρο καὶ βρόμικο, ὁ θεὸς κατὰ τὴν προχριστιανι-

κὴ ἀρχαιότητα ἐπέτρεψε τὴν πολυγαμία τοῦ ἀποδεκατισμένου ἀντρικοῦ φύλου. καὶ ἐπειδὴ λόγῳ τῆς φτώχειας οἱ πλείστοι ἔπαιρναν πάλι μία μόνο γυναῖκα, οἱ εὐκατάστατοι ἔπαιρναν καὶ δυὸ καὶ τρεῖς καὶ πέντε, οἱ δὲ βασιλεῖς καὶ 10 καὶ 100· καὶ ὁ ζάπλουτος βασιλεὺς Σαλωμῶν 1.000. δὲν ὑπῆρχε ὅμως χαρέμι ὅπως στὴν ἀδικαιολόγητη σήμερα μωαμεθανικὴ πολυγαμία, ὅπου τὸ χαρέμι δὲν εἶναι παρὰ ἰδιωτικὸ μπουρδέλλο. ὁ θεὸς στὸν Ἰσραὴλ ὥρισε ὅτι ὁ πολύγαμος ἔπρεπε νὰ ἔχη γιὰ κάθε γυναῖκα τοῦ ἑνα δικό της σπίτι καὶ νοικοκυριό. ὁ ἄντρας καλοῦσε στὸ σπίτι τοῦ ὅποια ἠθέλε νὰ γαμήσῃ· ἢ πήγαινε στὸ σπίτι τῆς κάθε μιᾶς ὁ ἴδιος· καὶ τηροῦσε ἕναν κανόνα· νὰ παρέχη στὴν κάθε μία στέγη, ἱματισμό, διατροφή, καὶ γαμήσι (*ὀμιλία*· ὅπως λέγεται καὶ *συνουσία*· καὶ τὰ δυὸ σημαίνουν τὰ ἴδια ἀπὸ τὸ *ὁμοῦ εἶναι* καὶ *σὺν εἶναι*). ὁ Σαλωμῶν ὑπερέβη τὰ ἐσκαμμένα. οἱ γυναῖκες βέβαια τὸ ἀποδέχονταν αὐτό, διότι τὸ νὰ εἶναι πόρνες στὶς ὀρέξεις τοῦ καθενὸς καὶ προϊόντα ἀγοραπωλησίας, καταλάβαιναν ὅτι ἦταν κάτι πολὺ χειρότερο. αὐτὲς μὲ τὸ σχετικὸ νόμο τοῦ θεοῦ ἦταν καὶ ὅσο μποροῦσαν εὐτυχισμένες. εἶχαν δὲ καὶ γηρατεία ἐξασφαλισμένα.

Ἀπὸ τὸ 630 π.Χ. ἄρχισαν οἱ μεγάλες αὐτοκρατορίες· Βαβυλωνιακὴ 40 χρόνια, Μηδικὴ 30, Περσικὴ 110, Μακεδονικὴ 260, Ῥωμαϊκὴ 1700 χρόνια. οἱ πόλεμοι σταμάτησαν. γινόταν ἕνας πόλεμος μεγάλος καὶ ἔπειτα γιὰ 40 μέχρι 170 χρόνια εἰρήνη· περιφημότερη ἢ *Pax Romana* (*Ῥωμαϊκὴ Εἰρήνη*). ὅπως τώρα ἢ *Pax Americana*, χάρι στὴν ὁποία οἱ Ἕλληνες λ.χ. ἔχουμε 72 χρόνια εἰρήνη, ὅσα οὐδέποτε ἄλλοτε. ἐπίσης ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτοκρατοριῶν ἐπινοήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε καὶ ἡ ἀστυνομία καὶ ἀστυνόμευσι· καὶ τὸ ἀντρικὸ φύλο ἠρέμησε καὶ τὸ ἀντρικὸ κεφάλι ἀσφαλίστηκε καὶ τὸ ἰσοζύγιο τῶν δύο φύλων ἀποκαταστάθηκε στὸ 49% καὶ 51%, πού εἶναι καὶ σήμερα. τὸ ἐπὶ πλέον 2% τῶν γυναικῶν δὲν εἶναι πρόβλημα, διότι ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ ἡλικιωμένες γυναῖκες 60-100 ἐτῶν, οἱ ὁποῖες ζοῦν παραπάνω ἀπὸ τοὺς ἄντρες, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν σχεδὸν καθόλου ἀπεριποίητοι γέροι. καὶ διότι ἡ χήρα κρατᾶει τὴν ὀρφανὴ οἰκογένεια ἀδιάλυτη, ἐνῶ ὁ χήρος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ· διαλύεται. κάτω τῶν 60 ἐτῶν ἡλικίας τὸ ἰσοζύγιο εἶναι 50-50%. αὐτὸ τὸ ῥύθμισε ἔτσι ὁ πάνσοφος δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου. τώρα ἂν βρισκῶνται σήμερα καὶ ἄντρες πού σὲ ἡλικία 15 ἐτῶν κόβουν τ' ἀρχίδια τους αὐτεννουχιζόμενοι, ἐπειδὴ «τὸ δικαιούνται», αὐτὸ εἶναι τῆς βλακειᾶς των, τῆς κακοηθείας των, καὶ τῆς ἀνισορροπίας των, καὶ τοῦ ὅτι εἶναι δαιμονισμένοι, καὶ ἔχουν πάντοτε ὀδυνηρὲς ἐπιπτώσεις, γιὰ τίς ὁποῖες εὐθύνονται οἱ ἴδιοι καθ' ἕνα ἕκαστον. ὅταν οἱ ἄνθρωποι κόβουν τὰ ἔμβρυά τους ἢ τ' ἀρχίδια τους, δὲν τοὺς τὸ ζητάει ὁ θεός, ἀλλὰ τὸ ἀποφασίζουν οἱ ἴδιοι, ἐπειδὴ τὸ θέλει ὁ κόλος τους, ὅπως καὶ ἂν ἐννοηθῇ αὐτὸς ὁ κόλος. ὁ θεός

δὲν εἶναι μόνο πάνσοφος καὶ παντοδύναμος, ἀλλὰ καὶ πανάγαθος· ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ κατὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη. εὐτυχῶς δὲ γιὰ μᾶς εἶναι καὶ καρδιογνώστης κι αἰώνιος. καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν σφάξουμε. καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἂν μποροῦσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, θὰ τὸ ἔκαναν ὀψωδότητε· διότι μία φορὰ ποὺ ἐκεῖνος ἀποφάσισε νὰ γίνῃ καὶ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ βλάκες τὸν ἔσφαξαν, δογματίσαν κιόλας ὅτι μπορεῖ μὲν νὰ εἶναι παντοδύναμος, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ ἄνθρωπος, παρ' ὅλο ποὺ αὐτοὶ ἔφτιαχναν θεοὺς καὶ μαρμάρινους καὶ ξύλινους καὶ μετάλλινους καὶ μὲ μπογιές. παλαβοὶ καὶ κακοήθεις, ἀνισόροχοι καὶ δαιμονισμένοι. οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιλέγουν τὸ κακό τους, ἐπειδὴ ὡς ἐλεύθεροι γίνονται ἐθελοντικὰ ὑποχέτρια τοῦ διαβόλου, ἀκριβῶς ὅπως πολλὰ τέκνα σήμερα μισοῦν τοὺς γονεῖς των καὶ γίνονται πρόθυμα ὑποχέτρια τῶν προμηθευτῶν τοῦ ναρκωτικοῦ τους, οἱ ὅποιοι πλουτίζουν ἀπὸ τὸ θάνατό τους. χρῆσι τῆς ἐλευθερίας εἶναι κι αὐτό. ἀνελεύθερα εἶναι μόνο τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ σύμπαντος· ὅλο τὸ σύμπαν πλὴν τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ εἶναι ἐλεύθερος κι αὐτεξούσιος ἀκόμη καὶ στίς πιὸ δουλικές καταστάσεις, ποὺ κι αὐτὲς εἶναι κατ' οὐσίαν ἐπιλογές του.

Κι ἐπανέρχομαι στὴν ἱστορία τῆς πολυγαμίας τῶν ἀρχαίων. συνήθεια τῶν ἡγεμόνων τῆς ἀρχαιότητος ἦταν ἡ ἀνταγωνιστικὴ πολυγαμία· τὸ νὰ ἔχουν πάρα πολλές γυναῖκες, ὅσες καὶ δὲν προλάβαιναν νὰ τὶς γαμήσουν. ἱστορεῖται ὅτι ὁ Ἀρταξέρξης Β' κι ὁ Δαρεῖος ὁ Κοδομανὸς ὁ ἀντίπαλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχαν ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πολλές συζύγους καὶ 360 παλλακές¹, μία γιὰ κάθε μέρα τοῦ ἔτους· τὶς ὑπόλοιπες 5-6 ἡμέρες ἔπαιρναν τὴν ἀνάσα τους. λὲς καὶ ἦταν σπερμοδότες ταῦροι· γι' αὐτὸ σήμερα στοὺς σπερμοδότες ταύρους δίνουν τὰ ὀνόματα Δαρεῖος, Ξέρξης, Ἀρταξέρξης. ὁ Σαλωμὼν τοὺς ξεπέρασε ὅλους καὶ πολὺ μάλιστα. ἐδῶ στὸ Ἄσμα ἐμφανίζεται νὰ ἔχη μόνο 140 γυναῖκες· διότι ἦταν ἀκόμη νεαρός. δὲν ξεπεράστηκε ἀπὸ κανέναν ἄνθρωπο, τοῦλάχιστον ἀπ' ὅσους μνημονεύει ἡ ἱστορία. ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἶχε μόνο τέσσερες. πολὺ φιλόανθρωπος ὢν, φρονοῦσε ὅτι καὶ ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ χορταίνῃ τὸ γαμήσι. ἦταν φιλόδοξος, ἀλλ' ὄχι ματαιόδοξος. ὅταν οἱ Αἰγύπτιοι τὸν εἶπαν θεό, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε στὸ στενὸ περιβάλλον του· «Τοὺς τὸ ἐπιτρέπω, μόνον ἐπειδὴ εἶναι παρὰδοσί τους. ἐγὼ ξέρω ὅτι δὲν εἶμαι θεὸς ἀπὸ δύο πράγματα· ἀπὸ τὸ ὅτι κοιμοῦμαι κι ἀπὸ τὸ ὅτι γαμῶ». εἶχε δηλαδὴ πολὺ ὀρθὴ θεολογικὴ ἀντίληψη. δὲν δεχόταν τὴ μυθολογία. ἔσχε τρεῖς γιουὺς καὶ κάποιες θυγατέρες. σιχαινόταν τὰ κιναιδικὰ καὶ τοῦ πατέρα του τὰ κολοπαράδικα. γάμησε γιὰ πρώτη του φορὰ, ὅταν εἶχε κυριεύσει ὅλη τὴ Μ. Ἀσία σὲ ἡλικία του 20 ἐτῶν, τὴν πρώτη γυναῖκα του Βαρσίνη. δὲν πῆρε γιὰ γυναῖκα του ποτὲ μία χωρὶς τὴ θέλησί της. πρῶτος τὸν

ώνόμασε *Μέγαν Ἀλέξανδρον* (*Alexander Magnus*) περίπου 270 χρόνια μετά τὸ θάνατό του κατὰ τὸ 50 π.Χ. ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικός Κορνήλιος Νέπωσ². οἱ Ῥωμαῖοι τὸν θαύμαζαν πολὺ.

Τὸ *εἰσί* στὸν πρῶτο στίχο τοῦ ἔλεγείου αὐτοῦ ἐννοεῖται ὡς *εἰσί μοι* «ἔστι μοι» σημαίνει «ὑπάρχει μοι», «ἔχω». *γυνή* τινος ἢ *τελεία* (*γυνή*) λεγόταν ἡ ἐλευθέρη μὲ τὴν ὁποία ἔκανε γάμο καὶ γεννοῦσε ἐλεύθερα παιδιά, πού ἦταν καὶ κληρονόμοι του. *αἱ παλλακαὶ* ἦταν συνήθως δοῦλες, καὶ τὰ παιδιά τους δὲν ἦταν κληρονόμοι. ἂν ἤθελε ὁ μὸς ὁ ἄντρας, ἐλευθέρωνε τὶς παλλακὲς καὶ τὰ παιδιά τους, καὶ ἄλλοτε τοὺς ἔκανε κληρονόμους ἄλλοτε δὲ ὄχι, ὅπως συνέβη στὴν οἰκογένεια τοῦ Ἀβραάμ ἢ περίπου καὶ τοῦ Ἰεφθάε πού ἦταν γιὸς παλλακῆς³. ἡ ἐξίσωνε καὶ στὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τοὺς γιὸς ὅλων τῶν γυναικῶν του *τελειῶν* καὶ *παλλακῶν*, ὅπως ἔκανε ὁ Ἰακώβ⁴. ὅταν ὁ ἄντρας ἦταν βασιλεὺς, *αἱ τέλειαι* γυναῖκες του ἦταν βασιλισσες, κι ὁποιασδήποτε ὁ γιὸς μπορούσε νὰ διαδεχθῆ τὸν πατέρα στὴ βασιλεία. στὰ ἄλλα ἔθνη, μόλις ὁ διάδοχος ἔπαιρνε τὴ βασιλεία, ἀμέσως ἐξώντων ὅλους τοὺς ἄλλους γιὸς τῶν βασιλισσῶν καὶ τῶν παλλακῶν, γιὰ ν' ἀσφαλιστῆ. στὸν Ἰσραήλ αὐτὸ συνέβη μία μόνο φορὰ στὴν οἰκογένεια τοῦ Γεδεὼν ἀπὸ τὸν Ἀβιμέλεχ, πού ἦταν γιὸς τοῦ ἀπὸ παλλακὴ καὶ σφετερίστηκε τὴ διαδοχὴ τοῦ πατέρα του⁵. ὁ Σαλωμὼν μόνον ἕναν ἀδερφό του διέταξε νὰ τὸν ἐκτελέσουν, ὄχι ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάρρησί του, ἀλλ' ἔπειτα, διότι κι ἐκεῖνος δύο φορές ἀποπειράθηκε συνωμοτικὰ νὰ τοῦ ἀρπάξῃ τὴ βασιλεία, ἐνῶ ὁ Σαλωμὼν εἶχε ἀναγορευθῆ βασιλεὺς ἀπὸ τὸν πατέρα του Δαυῖδ⁶.

Οἱ *νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς* ἦταν παρθένες (= *νεάνιδες*) διαλεγμένες γιὰ τὴν ὁμορφιά τους, πού περίμεναν τὴ σειρά τους γιὰ διακόρευσι, ὥστε νὰ γίνουν γυναῖκες *τέλειαι* ἢ *παλλακαὶ* τοῦ βασιλέως. τὶς ἐβρισκαν καὶ τὶς περισυνέλεγαν εἰδικοὶ *νυμφαγωγοὶ* τοῦ βασιλέως. περίμεναν σὰν ἀχρησιμοποίητο ἀπόθεμα σὲ ἀναμονή. ἦταν δηλαδὴ μνηστῆς⁷.

Τὸ ἔλεγειο αὐτό, πού εἶναι στὸ νόημα τόσο ἀπλό, τὸ λέει ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ὡς καύχημά του, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ κἀνη σύγκρισι ὅλων τῶν γυναικῶν αὐτῶν μὲ τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος. διότι ἀμέσως συνεχίζει.

2. *Μία ἐστὶν ἢ περισσότερά μου, ἢ τελεία μου,
μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς,
ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τεκούσῃ αὐτήν.*

*Μία εἶναι ἢ περιστέρα μου, ἢ τελεία μου,
μία τὴν ἔχει ἢ μάννα της,
διαλεχτὴ τὴν ἔχει ἐκείνη πού τὴ γέννησε.*

Τὸ τρίστιχο αὐτὸ ἔλεγειο εἶναι σκάλα. μὲ τὸ ποιητικὸ αὐτὸ σχῆ-

μα ἐκφράζεται ἡ συνεχῆς ἐξύψωσι τῆς κοπέλλας ἀπ' αὐτὸν ποὺ τὴν ἐγκωμιάζει. στὸ νόημα εἶναι πολὺ ἀπλό. ἐρμηνεύσα τὸ ἐπίθετο τοῦ πρώτου στίχου *ἢ τελεία μου* στὸ 13,2. τὰ *τελεία μου* καὶ *περιστέρα μου* εἶναι ταυτόσημα· διότι τὰ περιστέρια ζοῦν σὲ ζεύγη. μὲ τοὺς ἄλλους δύο στίχους θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὄχι μόνον ὅτι ἦταν μοναχοκόρη τῆς μητέρας της μεταξὺ δύο ἢ πολλῶν ἀρσενικῶν παιδιῶν, ἀλλὰ καὶ γενικῶς ὅτι εἶναι ἢ ἄφταστη, ἢ μοναδική, ἢ ἀναντικατάστατη, ἢ *μία*. ἢ ἐκπληκτικὴ ἀφθονία γυναικῶν, ποὺ ἀπολαμβάνουν τὸ γαμήσι τοῦ ἢ τὸ περιμένουν μὲ λαχτάρια, δὲν τοῦ δίνουν τὴ χαρὰ ποὺ τοῦ δίνει αὐτὴ ἢ *μία*. *μία* εἶναι ἐκείνη ποὺ κάνει περιττὲς ὅλες τὶς ἄλλες. εἶναι ἐκείνη ποὺ θὰ εἶχε «σύζυγον» στὴ ζωὴ του, ἂν δὲν ἦταν πολύγαμος. ἀβίαστη, φυσιολογικὴ, αὐθόρμητη, κι ἀπροσδόκητη ἐκδήλωσι τῆς μονογαμικῆς φύσεως τοῦ ἀντρός. *μία* μόνο μπορεῖ νὰ νιώσῃ ὡς γυναίκα του, ταίρι του, *περιστέρα του, τελεία του*. τὸ λέει καὶ στὰ γηρατεία του αὐτὸ ὁ Σαλωμών, ὅταν ἔχη πιά γαμήσει χίλιες γυναῖκες ὅλων τῶν εἰδῶν, καὶ γράφει τὸν Ἑκκλησιαστή του·

*Ἴδε ζωὴν μετὰ γυναικός, ἧς ἠγάπησας,
πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς τῆς ματαιότητός σου
τὰς δοθείσας σοι ὑπὸ τὸν ἥλιον,
ὅτι αὐτὸ μερίζεις σου. (Ἐκ 81,3-4).*

ἀφοῦ γάμησε καὶ καταγάμησε χίλιες γυναῖκες, στὸ τέλος νοστάλγησε νὰ εἶχε γαμήσει *μία* μόνο, μὲ τὴν ὁποία νὰ εἶχε ζήσει ἐρωτευμένος μὲ ἐρωτευμένη. τὸ γράφει αὐτὸ στὸ βιβλίον του ποὺ ἔγραψε στὰ γεράματα του, ἀρχίζοντας μὲ τὸ κεντρικὸ τοῦ νόημα·

Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης. (Ἐκ 1,1).

3-4. *Εἶδον αὐτὴν αἱ θυγατέρες,
καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν,
βασίλισσαι καὶ γε παλλακαί,
καὶ αἰνέσουσιν αὐτήν.*

*Τὴν εἶδαν οἱ μνηστῆς
καὶ τὴ μακάρισαν,
οἱ βασίλισσες καὶ φυσικά οἱ παλλακῆς
καὶ τὴν τραγούδησαν.*

Ἄρκετὲς φορὲς μέχρι ἐδῶ *θυγάτηρ* στοὺς Ἑβδομήκοντα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θυγατέρα κάποιου λέγεται καὶ κάθε κορίτσι ἀπλῶς. ἐδῶ ὅμως, ὅπως καὶ στὴν ἐπόμενη στροφή, ἔχει μιὰ ἰδιάζουσα σημασία, τὴν ὁποία ἔχουν σήμερον οἱ λέξεις κορίτσι καὶ κοπέλλα στὶς ἐκφράσεις «τὸ κορίτσι του», «ἡ κοπέλλα του»· σημαίνει δηλαδὴ τὴ μνηστή. αὐτὲς ἐδῶ οἱ *θυγατέρες* εἶναι οἱ *νεάνιδες* τοῦ πρώτου ἐλεγείου, ὧν οὐκ ἔστιν

ἀριθμός, ἐκεῖνες πού περιμένουν νὰ γαμηθοῦν ἀπὸ τὸν Σαλωμών, οἱ μνηστῆς του. στὸ πρῶτο ἔλεγείο ἀνέφερε πρῶτα τὶς ἑγγαμῆς κι ἔπειτα τὶς παρθένες (*νεάνιδες*)· ἐδῶ ἀντιστρόφως. ὅσο γιὰ τοὺς χρόνους τῶν ῥημάτων τοῦ ἔλεγείου ὑπενθυμίζω τὸν σχετικὸ ἑβραϊσμό, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔδωσα ἐξηγήσεις. τὸ νόημα τοῦ ἔλεγείου εἶναι ὅτι οἱ γυναῖκες τοῦ Σαλωμών, βασίλισσες καὶ παλλακῆς καὶ μνηστῆς, ὅταν εἶδαν τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, τὸ κατ' ἐξοχὴν ταίρι του, τραγούδησαν τὴν ὁμορφιά της. κι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὸ τραγούδι τους.

5. X *Ἔτις αὕτη ἢ ἐκκύπτουσα ὡς ὁ Ὁρθρος,
καλὴ ὡς ἡ Σελήνη,
ἐκλεκτὴ ὡς ὁ Ἥλιος,
θάμβος ὡς αἱ Τεταγμέναι;*

*Ἐποῖα εἶν' αὕτη πὸν ξεπροβάλλει σὰν τὸν Αὐγερινό,
ὁμορφὴ σὰν τὸ Φεγγάρι,
ὑπέροχὴ σὰν τὸν Ἥλιο,
θάμπωμα σὰν τὸ Γαλαξία;*

Κι αὐτὸ τὸ τετράστιχο ἔλεγείο, τραγουδάκι ὁλόκληρο, στὴ δομὴ του εἶναι σκάλα· μιὰ σκάλα ἢ ὁποῖα ἐκφράζει τὸν ὕμνο πὸν συνεχῶς ἀνεβαίνει στοὺς ἐπαίνους ὅλο καὶ πιὸ ψηλά, πὸν δὲν ἔχει ἄκρη καὶ τέλος, δὲν βρῖσκει κανεὶς τὴν κορυφὴ της. τὸ ῥῆμα *ἐκκύπτω* χρησιμοποιεῖται γιὰ κάθε τι πὸν ξεπροβάλλει καὶ γιὰ τὴν ἐπιτολή, δηλαδὴ τὴν ἀνατολή, ἑνὸς ἄστρου καὶ τὴν ἀνύψωσί του στὸ στερέωμα. ἐδῶ ἢ κοπέλλα λέγεται *ἐκκύπτουσα*, διότι παρομοιάζεται μὲ τέσσερα ἄστρα καὶ ἀστερισμούς. Ὁρθρος βέβαια εἶναι τὸ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου πρωῖνό, ἀλλ' ἐδῶ εἶναι τὸ ἄστρο πὸν δεσπόζει στὸν οὐρανὸ αὐτὴ τὴν ὥρα, τὸ μεγαλειότερο λαμπρότερο κι ὠραιότερο ἄστρο τοῦ οὐρανοῦ, ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὸν Ἥλιο καὶ τὴ Σελήνη· ὁ Αὐγερινός. αὐτὸ τὸ ἄστρο, πὸν τόσο πολὺ τραγουδιέται καὶ στὴν ἀρχαία ποίησι καὶ στὰ σημερινὰ δημοτικὰ τραγούδια, στὴν ἀρχαία λέγεται *Ἐῶς* ἢ *Ἐωσφόρος* ἢ *Φωσφόρος*, ὅταν φαίνεται τὸ πρωῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ Ἥλιου¹. *Ἐσπερος*, ὅταν φαίνεται τὸ βράδυ μετὰ τὴ δύσι τοῦ Ἥλιου¹. στὴ δημοτικὴ *Αὐγερινός* τὴν *αὐγὴ* ἢ ἀπλῶς *Αὐγὴ* καὶ *Ἄστρο τῆς Αὐγῆς*, κι *Ἀποσπερίτης* τὴν *ἐσπέρα*· διότι εἶναι πολὺ κοντὰ στὸν Ἥλιο καὶ φαίνεται πάντα μαζί του· ἢ προηγεῖται ἢ ἀκολουθεῖ· εἶναι ἐσωτερικὸς πλανήτης, δηλαδὴ μέσα ἀπὸ τὴν τροχιά τῆς Γῆς. κατὰ τὴν ὄψιμη ἀρχαιότητα ὠνομάστηκε *Ἀφροδίτη*· γιὰ τὴν ὁμορφιά του. στὴν Π. Διαθήκη λέγεται Ὁρθρος τὸ πρωῖ καὶ Ἐσπερος τὸ βράδυ. λέει στὴ Γένεσι· *Ἀπόστειλόν με· ἀνέβη γὰρ ὁ Ὁρθρος*². καὶ στὸ βιβλίον Δαυὶδ· *Καὶ ἐγένετο ὡς ἀνέβαινεν ὁ Ὁρθρος...*³. καὶ στὸν Ἰώβ·

Ὁ ποιῶν Πλειάδα καὶ Ἔσπερον καὶ πάλι Ἔσπερον ἐπὶ κόμης αὐτοῦ ἄξεις⁴; βέβαια καὶ τὸ φῶς τῆς αὐγῆς ἀναβαίνει ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, κι ἐδῶ ὁ Ὅρθρος μπορεῖ πολὺ καλά νὰ ἐρμηνευτῆ Ἀύγη· ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς δείχνει ἢ χρῆσι τοῦ ἀναβαίνω, ὅτι ἡ Ἀύγη κι ὁ Ἀύγερινός ταυτίζονται. στὸ δὲ ἐλεγεῖο αὐτὸ τοῦ Ἄσματος, ποὺ ἐρμηνεύω ἐδῶ, ὅπωςδῆποτε σημαίνει τὸν Ἀύγερινό. ἀκόμη καὶ ἡ φράσι τοῦ βιβλίου Βενιαμὴν ἀνέβη τὸ πρωῖ⁵ ὑπαινίσσεται τὸν Ἀύγερινό, ὁ ὁποῖος στὴν Καινὴ Διαθήκη λέγεται Ἄστηρ πρωῖνός⁶. μ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἄστρο παρομοιάζεται ἢ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά της καὶ γιὰ κάθε ὑπεροχὴ της. καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια λέγεται Ἀύγερινός ἄλλοτε ἢ κοπέλλα κι ἄλλοτε τὸ παλληκάρι. γιὰ τὴν κοπέλλα λέγεται:

Ἄστροι ποὺ βγαίνεις τὴν αὐγὴ κι ὄντας γλυκοχαράζη.

ἢ *Ἄστρο τῆς αὐγῆς, πῶς ἄργησες νὰ βγῆς.*
καὶ γιὰ τὸ παλληκάρι:

*Τώρα τὸ βράδυ βράδυ, τώρα τὸ δειλινό,
πέρασ' ἓνας ἀσίκης σὰν τὸν Ἀύγερινό.*

ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ νήπιο παιδί, ἀγόρι ἢ κορίτσι, στὰ δημοτικὰ νανουρίσματα λέγεται:

Κοιμήσου, ἀστρί, κοιμήσου, αὐγὴ, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι.

ἢ *Κοιμᾶται ἀστρί, κοιμᾶτ' αὐγὴ, κοιμᾶται τὸ φεγγάρι,
Κοιμᾶται τὸ πουλάκι μου τὸ ἄξιο παλληκάρι.*

ἢ *Μῆνα μὲ τ' ἄστροι μάλλωνες, μῆνα μὲ τὸ φεγγάρι,
μῆνα μὲ τὸν αὐγερινὸ ποῦμαστ' ἀγαπημένοι;*

ἀλλὰ καὶ οἱ παρομοιώσεις

*Καλὴ ὡς ἡ Σελήνη
ἐκλεκτὴ ὡς ὁ Ἥλιος*

ἔχουν τ' ἀνάλογά τους στὰ δημοτικὰ τραγούδια. λέγεται:

Εἶσαι Ἥλιος τῆς ἡμέρας.

ἢ *Ἐσὺ ἴσαι ἓνας Ἥλιος, Φεγγάρι λαμπερό.*

ἢ *Γιατ' ἔχω μιὰ ἀγαπητικιά κι ἐκείνη εἶν' τὸ Φεγγάρι.*

ἢ *Νύφη μου, ξάστερο νερὸ καὶ ξέλαμπρο Φεγγάρι.*

τὸ ἐπίθετο ἐκλεκτὴ ἐδῶ σημαίνει τὴ μοναδικὴ σὲ ὑπεροχὴ, ὅπως ἀκριβῶς στὶς προηγούμενες ἐκφράσεις ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῆ τεκούση αὐτὴν ἢ ἐκλεκτός ὡς κέδροι ἢ καὶ ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων⁷.

Σταυρώθηκαν ὅλοι οἱ μεταφρασταὶ κι ἐρμηνευταὶ γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς φράσεως *θάμβος ὡς αἱ Τεταγμένοι*· καὶ σταυρώθηκαν ἄκαρπα. τὴ φράσι αὐτή, ποὺ ὑπάρχει καὶ στὸ 16,6, ὁ Σύμμαχος τὴ μεταφράζει ἐκεῖ *ἐπίφοβος ὡς τάγματα παρεμβολῶν* κι ἐδῶ *ἐπίφοβος μετὰ στίφους*. μόνον ἐδῶ ἢ Ε' μετάφρασι ἔχει *ἐπιφανῆς ὡς μεγαλυνόμενοι* καὶ ἢ F' *καταπληκτικὴ ὡς μεμεγαλυμένοι*. κάποιος μεταφραστής ποὺ

δηλώνεται ὡς ἄλλος ἔχει ὡς ἐπιφάνεια. τὸ μασοριτικό καὶ στὰ δυὸ χωρία ἔχει *φοβερὴ σάν τις σημαιοφόρες* (ἐννοεῖται 'στρατιωτικὲς' παρατάξεις τῶν δώδεκα φυλῶν στὴν ἔρημο τοῦ Σινά), ἡ μαρκιανὴ μετάφρασι ἔχει *φοβερά ὡς σεσημειωμένα*. ἡ Ταργούμ λέει στὸ πρῶτο χωρίο *Ὁ φόβος του* (= τοῦ Ἰσραήλ) *ἦταν πάνω σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ὅταν οἱ τέσσερες σημαῖες του βάδιζαν διασχίζοντας τὴν ἔρημο*· καὶ στὸ δεύτερο χωρίο *Ὁ φόβος σου ἦταν πάνω σ' ὅλα τὰ ἔθνη τὴν ἡμέρα ποὺ οἱ τέσσερες σημαῖες βάδιζαν διασχίζοντας τὴν ἔρημο*. ἀπὸ τίς χριστιανικὲς μεταφράσεις ἡ λατινικὴ βουλγάτα τῶν Βαρανίνα-Ἰερωνύμου καὶ στὰ δυὸ χωρία ἔχει *φοβερὴ σάν παρατεταγμένη παράταξι στρατοπέδου* (*terribilis ut castrorum acies ordinata*). ἡ συριακὴ ἔχει στὸ πρῶτο χωρίο *φοβερὴ σάν ἐκλεκτὴ* καὶ στὸ δεύτερο *φοβερὴ σὰ μυριάδες*. ἡ αἰθιοπικὴ στὸ πρῶτο ἔχει *ἐμπνέοντας φόβο σάν παράταξι πὺν ὀρμάει*, στὸ δεύτερο ἀκριβῶς *θάμβος ὡς τεταγμένοι*. ἡ ἀραβικὴ καὶ στὰ δύο ἔχει *φορικιαστικὴ σάν παράταξι παρατεταγμένη*. ἔφτασαν λοιπὸν νὰ τὴν ποῦν καὶ *φορικιαστικὴ* τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, λὲς καὶ ἦταν μπαμπούλας ἢ βρυκόλακας. σπασμένο τηλέφωνο. ὅλοι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα καὶ ὅλοι τοὺς παρανοοῦν. μόνον ὁ Σύμμαχος στὸ δεύτερο χωρίο καὶ ἡ συριακὴ στὸ δεύτερο, μὲ τίς λέξεις τῶν *στίφος* καὶ *μυριάδες* δίνουν τὴν ὑποψία ὅτι κάτι καταλαβαίνουν λεκτικῶς μόνο, ἀλλὰ τὸ νόημα δὲν τὸ καταλαβαίνουν.

Ὅπως εἶπα καὶ στὴν προηγούμενη στροφή (16,6), ἐγὼ νομίζω ὅτι *Τεταγμένοι* εἶναι ἀκριβῆς μετάφρασι τοῦ ἀρχαίου ἐβραϊκοῦ ὀνόματος τοῦ Γαλαξίου, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἄσμα πουθενὰ ἄλλοῦ στὴ Βίβλο ἢ στὴ λοιπὴ ἀρχαία παραβιβλικὴ ἰουδαϊκὴ γραμματεία δὲν ἀναφέρεται. τὸ ὄνομα-μετοχὴ *Τεταγμένοι* ἀρχικὰ σημαίνει δυὸ ἀντιμέτωπες παρατάξεις πολεμιστῶν ἔτοιμες γιὰ τὴν ἔνοπλη σύρραξι, ὅταν ὅλοι οἱ πολεμιστὰι περιμένουν τὴν ἔναρξι τῆς μάχης, μετρώντας τὰ δευτερόλεπτα μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα. καὶ ἔπειτα μεταφορικῶς σημαίνει τὸ Γαλαξία. θὰ μπορούσε *Τεταγμένοι* νὰ ὀνομάζεται καὶ ἡ Πλειὰς ἢ Πούλια μὲ τὴν παράταξι τῶν ἑπτὰ ἢ ἐννιά ἄστρον τῆς^δ. ἀλλ' αὐτὴ πρῶτα μὲν δὲν εἶναι καὶ τόσο ἐντυπωσιακὸ οὐράνιο φαινόμενο, ἔπειτα δὲ αὐτὴ ὀητῶς ὀνομάζεται *Πλειὰς* στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα. ἴσως θὰ μπορούσε νὰ λέγεται *Τεταγμένοι* καὶ ἓνας κομήτης μὲ διπλὴ οὐρά, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἐφήμερο καὶ σπανιώτατο φαινόμενο. τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου εἶναι ὅτι τὸ ἀντικείμενο τῆς παρομοιώσεως ποὺ λέγεται *Τεταγμένοι* εἶναι κάτι τὸ πασίγνωστο ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπέροχο, τὸ πρῶτο, τὸ ἄφταστο. τέτοια ἀντικείμενα στὸν οὐρανό, μὰ ποῦ πρόκειται γιὰ ἄστρα καὶ ἀστερισμούς, εἶναι τέσσερα· ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ὁ αὐγερινός, καὶ ὁ γαλαξίας. αὐτὰ ἐπισκιάζουν ὅλα τ' ἄλλα τ' ἄστρα καὶ τοὺς ἀστερισμούς, εἶναι ὁμορφα, μεγαλειώδη,

πολὺ κατάλληλα γιὰ νὰ παρομοιαστῇ μ' αὐτὰ ἡ ὁμορφη κοπέλλα τοῦ Ἄσματος. καὶ στὸ 16,6 ὅπου αἱ *Τεταγμέναι* ἀραδιάζονται μαζί με τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Εὐδοκία ἢ Θερσά, τὶς δυὸ μεγάλες πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, εἶναι πολὺ κατάλληλα διαλεγμένες, διότι κι ὁ Γαλαξίας εἶναι μιὰ μεγαλούπολι πάνω στὸν οὐρανό, μοιάζει μ' ὅποιαδήποτε μεγάλη πόλι, ὅταν τὴ βλέπῃ κανεὶς τὴ νύχτα ἀπὸ μακριὰ φωταγωγημένη. ἔτσι σὰ Γαλαξία ἔβλεπα κι ἐγὼ μικρὸς ἀπὸ τὸ χωριό μου τὴ νύχτα τὴ φωταγωγημένη πόλι τῶν Σερρῶν. στὴ στροφή 16 οἱ παρομοιώσεις εἶναι τοποθετημένες σὲ σειρὰ ἀνοδικῆ· πρῶτα ἡ Εὐδοκία, ἔπειτα ἡ μεγαλιότερη καὶ ὠραιότερη πόλι Ἱερουσαλήμ, καὶ τέλος ἡ οὐράνια κι ἀπέραντη πόλι *Τεταγμέναι*, ὁ Γαλαξίας. θὰ μπορούσε ὁ μεταφραστὴς τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ὄνομα *Γάλα*, ὅπως λέγεται ὁ Γαλαξίας στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα κι ἐπιστήμη⁹, ἀλλὰ δὲν τὸ χρησιμοποίησε, νομίζω, ἢ γιὰ ν' ἀποφύγῃ ἓνα παγανιστικὸ ὄνομα, ποὺ θύμιζε τὸ μῦθο ὅτι ὁ Γαλαξίας εἶναι τὸ γάλα ποὺ τινάχτηκε ἀπὸ τὸ βυζὶ τῆς Ἥρας, ὅταν διακόπηκε ἀπότομα ὁ θηλασμὸς ἐνὸς βρέφους τῆς, ἢ διότι, ἂν ἐδῶ ἔλεγε *θάμβος ὡς γάλα*, θὰ νόμιζαν ὅλοι ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ λευκὴ τροφή τῶν νεογνῶν. δὲν θὰ ἦταν δὲ δυνατὸν οἱ Ἑβδομήκοντα νὰ χρησιμοποίησουν τὸ ὄνομα *Γαλαξίας*, διότι ἔκαναν τὴ μετάφρασί τους 280 χρόνια πρὸ τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου, ὁ ὁποῖος ἐπινόησε τὸ ὄνομα *Γαλαξίας* γύρω στὸ 8 π.Χ.. νομίζω ἐπίσης ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰσραηλίτες τῆς ἐποχῆς τῶν Δαυῖδ καὶ Σαλωμῶν ἔδιναν στὸ Γαλαξία τὸ ὄνομα *Τεταγμέναι*, τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ σήμαινε τὴν παράταξι μάχης, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ Γαλαξίας μοιάζει με τὴν ἀρχαία παράταξι μάχης. διότι οἱ γῆινοι βρισκόμαστε ἀνάμεσα σὲ δυὸ σπεῖρες του, ποὺ ἀπὸ τὴ θέσι μας φαίνονται σὰ δυὸ παρατάξεις ἀντιμέτωπες γιὰ μάχη καὶ ἔτοιμες γιὰ τὴ σύρραξι. ἔχουμε ἐδῶ μιὰ πανάρχαιη μαρτυρία, ὅτι πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν 11^ο π.Χ. αἰῶνα κατὰ τοὺς δαυϊτικὸς καὶ σολωμοντεῖους χρόνους εἶναι γνωστὰ στὸν Ἰσραήλ ὁ Γαλαξίας καὶ ἡ παράταξι μάχης. στὴν Ἑλλάδα ὁ Γαλαξίας εἶναι γνωστὸς τὸν 5^ο π.Χ. αἰῶνα, στὸν Ἀναξαγόρα, τοῦ ὁποῖου τὴ μαρτυρία ἀναφέρει τὸν 4^ο π.Χ. αἰῶνα ὁ Ἀριστοτέλης, ἢ δὲ παράταξι μάχης εἶναι ἄγνωστη μὲν στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη γνωστὴ δὲ τὸν 7^ο π.Χ. αἰῶνα, ἀρκετὰ πρὶν ἀπὸ τοὺς περσικὸς πολέμους. στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη πάντοτε μάχονται μπουλούκι με μπουλούκι· ἀγνοεῖται ἡ παράταξι. μιὰ τρίτη μαρτυρία μέσα στὸ Ἄσμα ὑπάρχει στὴ στροφή 18, ὅπου τὰ πλήθη τοῦ κόσμου ποὺ μαζεύονται στὶς δυὸ πλευρὲς τοῦ δρόμου σὰ δέντροστοιχίες, γιὰ νὰ δοῦν τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος ὡς νύφη, παρομοιάζονται με τοὺς *χοροὺς τῶν παρεμβολῶν*, οἱ ὁποῖοι *ἔρχονται* ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, δηλαδὴ με παρατάξεις μάχης. ἡ ἀρχαία μακεδονικὴ λέξι *παρεμβολαι* σημαίνει «παρατάξεις».

Ἡ λέξι *θάμβος* ἐδῶ καὶ στὸ 16,6 δὲν σημαίνει *φόβος*, ἀλλ' ὅπως εἶπα, *ἐκθαμβωτικὴ λαμπρότης καὶ ὁμορφιά*, ἢ *θάμπωμα θαυμασμοῦ* μπροστὰ σ' ἓνα καταπληκτικὸ θέαμα.

Δυὸ φορὲς λοιπόν, μιὰ ἀπὸ τὸν Σαλωμών (6,16) καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς 140 γυναῖκες του (17,5), ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ λέγεται Γαλαξίας (*θάμβος ὡς αἱ Τεταγμέναι*). ὁ Σαλωμών τὴ λέει ἔτσι ἐννοώντας τὰ δυὸ ὀλόγυμα καὶ ὀλόλευκα καὶ ἀνοιχτὰ πόδια της, καθὼς τὴν ἔχει μπροστὰ του χωρὶς βρακὶ καὶ προσφερόμενη νὰ γαμηθῆ. προφανέστατα ἐννοεῖ ὅτι ἡ κοπέλλα εἶναι ψηλὴ καὶ λυγρὴ μὲ μακριὰ πόδια, καὶ αὐτὸς βλέπει καὶ αὐτὰ καὶ τὸ μουνὶ της περίπου μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα, σὰν τοὺς πολεμιστὰς ποὺ περιμένουν τὴ σύρραξι τῶν παρατάξεών τους. γι' αὐτὸ τὴ λέει *θάμβος ὡς αἱ Τεταγμέναι*. στὴ στροφή αὐτὴ (17,5) τὴ λέν ἔτσι οἱ γυναῖκες τοῦ Σαλωμών, ὅταν τὴ βλέπουν νύφη στὸ γιορτάσι τοῦ γάμου της, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ ψηλὸ ἀνάστημά της καὶ τὸ λυγρὸ παράστημά της ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς τῆς πάει. φαίνεται δὲ ὅτι στὸν Ἰσραὴλ τῶν χρόνων ἐκείνων ἦταν συνηθισμένος χαρακτηρισμὸς γιὰ τέτοιες κοπέλλες· ὅπως καὶ ἐμεῖς σήμερα ἓναν ψηλέα τὸν λέμε «Κατέβα νὰ φᾶμε»· χωρὶς τὴν ἀνάσα μας κομμένη βέβαια. ἔχω δώσει κάποιες ἐξηγήσεις γι' αὐτὰ καὶ στὸ ἀστρονομικὸ καὶ γεωλογικὸ σύγγραμμά μου «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ» (Θεσσαλονίκη 2011, σσ. 416· Ἑκδόσεις «Δόναξ»).

Ὁ Γαλαξίας, ποὺ μὲ τ' ὀλόλευκο φῶς του εἶναι ἓνα πανόμορφο θέαμα, φαίνεται στὸν οὐρανὸ ἀπὸ μᾶς σὰ μιὰ ἐπιμήκης ζώνη, ἡ ὁποία στὸ ἓνα ἄκρο της διχάζεται σὲ δύο σκέλη· μοιάζει μὲ τ' ὀλόλευκο κορμὶ μιᾶς γυμνῆς κοπέλλας ποὺ εἶναι ξαπλωμένη ἀνάσκελα μὲ τὰ σκέλη της ἐλαφρῶς ἀνοιχτά· καὶ γε γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Σαλωμών τὴν παρομοιάζει μὲ τὸ Γαλαξία (16,6), οἱ δὲ γυναῖκες του στὸ τραγούδι τους τῆς τραγουδοῦν τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὴν ὥρα ποὺ ὁ Σαλωμών τὴν ἔχει ἔτσι ἀκριβῶς ἐπάνω στὸ κρεβάτι, καὶ βλέπει τὸ μουνὶ της ἔτοιμος νὰ τὴ γαμήσῃ· ἔτσι μὲ τὴ λέξι *θάμβος* ἐκφράζει τὴν κατάστασι στὴν ὁποία βρίσκεται ὁ ἴδιος ἐκείνη τὴ στιγμή, ποὺ τοῦ ἔχει σηκωθῆ ὁ ποῦτσος καὶ τοῦ ἔχει ἀνεβῆ τὸ αἶμα στὸ κεφάλι, καὶ τὰ μάτια του ζαλίζονται ἀπὸ τὸ θέαμα καὶ ἀπ' αὐτὸ ποὺ θὰ ὀρμήσῃ νὰ κἀνῃ σὲ λίγες στιγμὲς· ἐκφράζει τὸν ἴλιγγο (vertigo) ποὺ τὸν διακατέχει. ἀπὸ τὸ μέρος δὲ τῶν γυναικῶν ἐδῶ τὸ νόημα τοῦ τραγουδιοῦ τους εἶναι τὸ ἐξῆς. «Ἐμεῖς οἱ γυναῖκες τοῦ βασιλέως Σαλωμών, τοῦ πανίσχυρου καὶ ζάπλουτου καὶ βαρβάρου πουτσαρᾶ, εἴμαστε πολλὲς σὰν τ' οὐρανοῦ τὰ ἄστρα καὶ ὁμορφες σὰν τ' οὐρανοῦ τὶς λαμπρότητες· μιὰ ὅμως εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία στὴν ὁμορφιά εἶναι ὁ Ἥλιος, ἡ Σελήνη, ὁ Αὐγερινός, καὶ ὁ Γαλαξίας· αὐτὴ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ». καταπληκτικὸ ποιητικὸ τέχνασμα, γιὰ νὰ ἐκφρασθῆ τὸ μέτρο τῆς ὑπέροχης καλλο-

νήσ. τὴν ἐγκωμιάζουν ἔτσι ὄχι ἀπλῶς κορίτσια ποὺ συναντάει στὸ δρόμο, ὅπως στὸ 15,1 καὶ 16,1, τὰ ὁποῖα θὰ τὴ ζήλευαν ἀπλῶς, ἀλλὰ γυναῖκες καὶ μνηστῆς ποὺ μοιράζονται μαζί της τὸν ἴδιο ἄντρα. καὶ μέσα στὸ βασιλικὸ γαμιστρῶνα συνεχίζεται ἓνα πρωτότυπο γαμήσι μ' ἓνα καταπληκτικὸ γαμοπαιχνίδι.

Τὰ γαμήλια τραγούδια σὰν αὐτὸ τῶν γυναικῶν στὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία λέγονται *ἐπιθαλάμια*· ἐπειδὴ ὁ γαμιστρῶνας λεγόταν *θάλαμος*. τὰ τραγουδοῦσαν οἱ φίλες τῆς νύφης ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ γαμιστρῶνος κατὰ τὰ πρῶτα γαμήσια της. σήμερα κατάλοιπο αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ εἶναι τὸ ὅτι, ὅταν ἡ νύφη μπαίνει μὲ τὸν ἄντρα της στὴν κρεβατοκάμαρά της γιὰ τὰ σχετικά, πετάει τὴν ἀνθοδέσμη της στὶς ἄγαμες φίλες της, ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν οἱ καψοῦρες μέχρι τὴν πόρτα, κι ἐκεῖνες ἀνταγωνίζονται ποιά θ' ἀρπάξει τὴν ἀνθοδέσμη, ἐνῶ ἡ ἴδια, ἀφοῦ κλείνει τὴν πόρτα δείχνει καὶ δίνει στὸν ἄντρα της τὸ παντοτινὸ λουλούδι της ποὺ ἔχει μέσα στὸ βρακί της, γιὰ νὰ τῆς τὸ μυρίζῃ· καὶ ὄχι μόνο.

6-7. *Εἰς κῆπον καρύας κατέβην,
ἰδεῖν ἐν τοῖς γενήμασι τοῦ χειμάρρου,
ἰδεῖν εἰ ἦνθησεν ἡ ἄμπελος,
ἦνθησαν αἱ ῥόοι.*

*Κατεβαίνω στὸν κῆπο μὲ τὶς μοσχοκαρυδιές,
νὰ δῶ τοῦ χειμάρρου τὰ γενήματα,
νὰ δῶ ἂν ἄνθησε ἡ κληματαριά,
ἂν λουλούδιασαν οἱ ῥοδιές.*

Τὰ δυὸ αὐτὰ ἐλεγεῖα στὴν τεχνικὴ δομὴ εἶναι σκάλα (γνωστὸ καὶ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία *παίγνιον* λεγόμενο *κλίμαξ*)· μιὰ σκάλα ποὺ κατεβαίνει, ἐνῶ οἱ προηγούμενες ἀνέβαιναν. αὐτὸ φαίνεται κι ἀπὸ τὴν ὅλη εἰκόνα ἀλλὰ κι ἀπὸ τὸ ῥῆμα *κατέβην*, ποὺ δεσπόζει σ' ὅλο τὸ τετράστιχο. *καρύα* εἶναι ἡ «καρυδιά»· ἐδῶ ἐννοεῖται ὄχι κάθε καρυδιά, ἀλλὰ μιὰ συγκεκριμένη καὶ εἰδική· ἐκείνη τῆς ὁποίας *κάρυα* (=καρύδια) ἔστειλε δῶρο ὁ φοβισμένος Ἰακῶβ στὸ σκληρὸ ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου –τὸν Ἰωσήφ!– ποὺ ἀπαιτοῦσε νὰ δῆ τὸν Βενιαμὴν (Γε 109,15), ἐνῶ κρατοῦσε στὴ φυλακὴ τὸν Συμεὼν (Γε 107,10)· διότι βέβαια σ' ἓναν ἡγεμόνα γιὰ ἓνα τόσο σοβαρὸ ζήτημα δὲν θὰ ἔστειλε δῶρο καρύδια ἀπ' αὐτὰ ποὺ τρῶμε ἄφθονα· τοῦ ἔστειλε καρύδια ἀπὸ τὴν καρυδιά, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ ξύλο (βέργα) ἦταν ἡ ῥάβδος τοῦ Ἄαρῶν (Νο 216,7), ποὺ τέτοια *βακτηρίαν καρυίνην* εἶδε κι ὁ Ἰερεμίας σὲ ὄραμα (Ἰε 2,1), καὶ τῶν ἀνθέων τῆς ὁποίας ἀπομιμήσεις ἦταν οἱ καντῆλες τῆς *ἐπτάφωτης λυχνίας*, κι ἐμεῖς σήμερα τὸ ἀ-

ρωματικό ἄνθος της τὸ βάζουμε σὲ γλυκίσματα καὶ τὸ λέμε *καροφυλλί*, τὸν δὲ καρπὸ του τὸν λέμε *μοσχοκαρῦδο*. ἡ καρυδιά πού εὐδοκιμεῖ καὶ στὴν Ἑλλάδα σήμερα οὔτε ἄνθη πού νὰ μοιάζουν μὲ καντήλες ἢ νὰ μοσχοβολοῦν ἔχει οὔτε ξύλο κατάλληλο γιὰ ῥάβδους, οὔτε καρπούς πού εἶναι εἶδος πολυτελείας καὶ κατάλληλοι γιὰ τιμητικὸ δῶρο σὲ ἡγεμόνα. *καρύα* εἶναι βέβαια καὶ ἡ συνήθως λεγόμενη καρυδιά. *κάρυα* δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅλους γενικῶς τοὺς ξηροὺς καρπούς· καρύδια, φουντούκια, ἀμύγδαλα, ἀκόμη καὶ κάστανα. ὁ Ἡρακλέων ὁ Ἐφέσιος λέει· *Κάρυα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας καὶ τὰ νῦν καστανεία*¹. στὸ χωριὸ μου (τοῦ νομοῦ Σερρών) τὰ φουντούκια τὰ λέμε *λεπτοκάρυα*. ἐδῶ στὸ Ἄσμα ἐννοεῖται ἡ γνωστὴ τότε στὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴ μοσχοκαρυδιά. σήμερα τὸ δέντρο αὐτὸ ὑπάρχει μόνο στὶς θερμὲς χῶρες· καὶ εἶναι λιγοστό. διότι κάθε δέντρο, τοῦ ὁποίου τὸ ξύλο ζητεῖται πολὺ καὶ εἶναι πανάκριβο, τείνει πρὸς ἐξαφάνισι.

Ὁ ἐνικὸς *καρύα* στὸ ἐρμηνευόμενον ἐλεγεῖο εἶναι ἀντὶ γιὰ τὸν πληθυντικὸν *καρύαι*· ὅπως λέγεται καὶ *ἄρωμα* ὅλη ἡ χλόη τῶν ἀρωματικῶν φυτῶν. ἡ μοσχοκαρυδιά εἶναι δέντρο χαμηλὸ καὶ σχεδὸν θαμνωδὲς σὰν τὴ φουντουκιά· πολλὲς μοσχοκαρυδιὲς ἀπαρτίζουν μιὰ συστάδα, ἢ ὁποία ἀπὸ μακριά, ὅπως καὶ ἡ συστάδα μὲ τὶς φουντουκιές, φαίνεται σὰν τὸ τρίχωμα πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ μουνὶ τῆς κοπέλλας, ὅποιος εἶδε ἀπὸ ψηλὰ καὶ μακριὰ τὶς φουντουκιές στὶς Καρυὲς τοῦ λεγομένου Ἁγίου Ὄρους ἢ στὴ μονὴ Κουτλουμουσίου καὶ στὸν εὐρύτερο περιγύρὸ της, ξέρει. *κῆπος* καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ μουνὶ μὲ τὴν περιοχὴ του. λέγοντας ὁ Σαλωμών ὅτι *καταβαίνει* στὸν *κῆπο* μὲ τὶς μοσχοκαρυδιές –πού φυσικὰ μοσχοβολοῦν–, ἐννοεῖ ὅτι ἔχει τὴν κοπέλλα ὀλόγυμνη καὶ ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι ἀνάσκελα γιὰ γαμήσι, καὶ ὅτι μετὰ τὰ φιλιὰ καὶ τὸ παιχνίδισμα μὲ τὰ βυζιά της, προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὸ μουνὶ της μὲ τὸ τρίχωμα, πού μοσχοβολάει σὰ συστάδα μοσχοκαρυδιῶν καὶ πού αὐτὸς τὸ μυρίζει. διότι ἀπὸ ἓνα ἀρωματικὸ δέντρο ἢ ποῶδες φυτὸ μπορεῖ νὰ μὴν κόψη κανεὶς κλαράκι ἢ ἄνθος ἢ καρπὸ, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε θὰ τὸ μυρίση, τὸ ῥῆμα *ιδεῖν*, πού ἐπαναλαμβάνεται δύο φορές, ἔχει ἐδῶ μιὰ ἰδιάζουσα σημασία, πού ἔχει στὴ Βίβλο καὶ τὸ ῥῆμα *γινώσκειν*². τὸ *γινώσκειν* σημαίνει καίριο καὶ ὠλοκληρωμένο γαμήσι, ἐνῶ τὸ σὲ χρόνον ἀόριστο *ιδεῖν* σημαίνει τὶς ἄλλες ἐμπειρίες πού προηγοῦνται ὡς γαμοπαιχνίδια. λέγοντας λοιπὸν ὅτι *καταβαίνει* νὰ *ἴδῃ* κάτι, ἐννοεῖ ὅτι λαχταράει νὰ δῇ τὸ λουλούδι της καὶ νὰ παίξῃ μ' αὐτό. *χειμάρρους* εἶναι ὁ χειμάρρος, μιὰ μισγάγγεια ἢ ἓνα φαράγγι, ὅπου ῥέουν καὶ κελαρύζουν τὰ νερὰ τῶν βροχῶν ἢ τῶν χιονιῶν πού λιώνουν στὰ βουνὰ ἢ τῶν πηγῶν πού ἀναβλύζουν, καὶ γίνεται ῥυάκι, χωρὶς, νὰ ἔχη οὔτε τὸ μῆκος τοῦ ποταμοῦ οὔτε τὴ διάρκειά. *γενήματα* καὶ ἐδῶ καὶ στὰ Εὐαγγέλια λέγονται

βέβαια τὰ βλαστήματα ποὺ καλλιεργοῦν οἱ γεωργοί, ἀλλὰ κυρίως τὰ σιτηρά· ἐπιμεριστικώτερα μόνο τὰ σιτηρά λέγονται *γενήματα* στὴ σημερινή δημοτικὴ ποίησι. λέγοντας χεῖμαρρο, ποὺ στίς ὄχθες του φυτρώνουν *γενήματα*, ὁ Σαλωμών ἐννοεῖ τὴ σχισμὴ τοῦ μουνιοῦ τῆς κοπέλλας του μὲ τις μουνότριχες τις φυτρωμένες ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ στὰ ἐξωτερικὰ μουνόχειλα. λέγοντας δὲ ὅτι κατεβαίνει νὰ δῆ αὐτὰ τὰ γενήματα, ἐννοεῖ ὅτι βάζει ἐκεῖ τὸ χέρι του, γιὰ νὰ παίξῃ μὲ τὴ σχισμὴ, νὰ χαϊδέψῃ τις μουνότριχες, καὶ νὰ τρίψῃ τὸ μουνὶ τῆς, μέχρι νὰ τὸ ἐρεθίσῃ, νὰ τῆς τὸ τοιτώσῃ, νὰ τῆς τὸ κοκκινίσῃ, νὰ τὸ κἀνῃ νὰ λουλουδιάσῃ. καὶ στὸ μεταξὺ, γιὰ νὰ δῆ τὴν πρόοδό του, τῆς τὸ μυρίζει, ὅπως ὁ τράγος μυρίζει τῆς κατσίκας τὸ μουνὶ, γιὰ νὰ καταλάβῃ πότε θὰ τὴν καβαλικέψῃ, θὰ τῆς τὸν χώσῃ, καὶ μὲ τὸ φλίκι-φλίκι-φλίκι θὰ τὴν κἀνῃ γόνιμη. θέλει νὰ δῆ, λέει ἐπίσης, *εἰ ἦνθησεν ἡ ἄμπελος*, νὰ δῆ τὸν ἀνθὸ τῆς κληματαριάς, τὸ ἀνθοστάφυλο, τὸ μουνὶ ὡς λουλούδι δηλαδὴ, μὲ τις ἀραιὲς τρίχες του, ποὺ δὲν κρύβουν τὴ σάρκα του, ὅπως ξαναεῖπε στὰ 5,5 καὶ 6,8. κατεβαίνει ἐπίσης –τί νοικοκύρης!– καὶ γιὰ νὰ δῆ ἂν ἦνθησαν αἱ ῥόαι· ἂν λουλουδίασαν οἱ ῥοδιές. ἐννοεῖ ὅτι θὰ τῆς ἀνοίξῃ μὲ τὰ χέρια του τὸ τσιτωμένο μουνὶ τῆς, γιὰ νὰ δῆ ἐπιμελῶς μέσα ἂν κοκκίνισε γιὰ τὰ καλὰ ἢ κλειτορίδα τῆς καὶ γιὰ νὰ τὴν παίξῃ λίγο. αὐτὸ φέρνει στὴν κοπέλλα μιὰ ἀπεριγραπτὴ ἡδονὴ καὶ μεθυστικὴ ἀπόλαυσι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄντρα τὸν κἀνῃ νὰ μὴν ἀντέχῃ ἄλλο νὰ κρατᾶ τὸ θεριωμένο παλούκι του ἔξω ἀπὸ τὸ λουλούδι τῆς· διότι ἡ καῦλα τῆς εἶναι κι ἐκεινῆς ἀβάσταχτη.

Τὸ ἄνθος τῆς ῥοδιάς μὲ τὰ σαρκώδη κόκκινα σέπαλά του, ὅταν εἶναι ἀκόμη κλειστὸ μπουμπούκι, μοιάζει μὲ τὴν κλειτορίδα τῆς κοπέλλας ὅσο τίποτε ἄλλο στὴ φύσι. τὰ δυὸ αὐτὰ εἶναι ἴδια στὸ σχῆμα, στὸ χρῶμα, στὸ μέγεθος, φαντάζομαι δὲ ὅτι καὶ στὴ σαρκώδη ὑφή τους· πάντως ἂν ἓνας πιάσῃ τὸ μπουμπούκι τῆς ῥοδιάς καὶ τὴ γλῶσσα του, δοκιμάζει στὴν ἀφή του τὸ ἴδιο αἶσθημα ἀφῆς. ὀπτικῶς δὲ ἡ ὁμοιότης τῶν δυὸ πραγμάτων εἶναι τόση, ὥστε ἂν κανεὶς πάρῃ μιὰ ἔγχρωμη φωτογραφία τοῦ μπουμπουκιοῦ τῆς ῥοδιάς μὲ τὸ φυσικὸ του χρῶμα καὶ τὴ βάλῃ δίπλα στίς φωτογραφίες τῶν κλειτορίδων, ποὺ εἶναι στοὺς ἀνατομικοὺς ἄτλαντες τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, μπορεῖ νὰ τὸ περάσῃ γιὰ κλειτορίδα ἀκόμη κι ἓνας ἔμπειρος ἀνατόμος. ἀλλὰ κι ὅταν τὸ λουλούδι τῆς ῥοδιάς ἀνοίξῃ καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ μπουμπουκιοῦ γίνουν σέπαλα τοῦ ἄνθους τῆς, ὁ κάλυκός του μόνο μὲ τὰ σαρκώδη σέπαλα, χωρὶς τ' ἀνθοπέταλα, ἐξακολουθοῦν νὰ μοιάζουν μὲ κλειτορίδα. τέλος, ὅταν ὁ ἄντρας κρατᾶ μὲ τὰ χέρια του ἀνοιχτὸ τὸ μουνὶ, ἢ ἐσωτερικὴ του ἐπιφάνεια συνολικά, ὅταν κυρίως εἶναι ἐπιπροσθέτως κοκκινισμένη ἀπὸ τὸ ἐρεθιστικὸ καὶ διεγερτικὸ χαϊδεμα, μοιάζει μὲ τὸ ἀνοιχτὸ λουλούδι τῆς ῥοδιάς μὲ τὰ κόκκινα

ἀνθοπέταλά της, ἂν τὸ βλέπη κανεὶς ἀπὸ πάνω. κι ὅπως τὰ ἄλλα λουλούδια τραβοῦν μὲ τὸ ὠραῖο κι ἀρωματικὸ στόμιό τους τὶς μέλισσες, ὥστε αὐτὲς νὰ διεισδύσουν στὸ βάθος τοῦ κάλυκος καὶ νὰ προκαλέσουν ἀκουσίως τὴ γονιμοποίησι καὶ καρποφορία, ἔτσι κι αὐτὸ τὸ λουλούδι τῆς κοπέλλας τραβάει τὸν ἄντρα νὰ χώση μέσα του τὸ παλούκι του, γιὰ νὰ γίνη τὸ ἴδιο ἔργο. ἡ Ἁγία Γραφή ἐδῶ τὰ λέει μὲ τόση ἀπλότητα, σὰ νὰ μιλάη ἀκριβῶς γιὰ φυτικά λουλούδια καὶ γιὰ τὸ μύρισμά τους.

Νομίζω δὲ ὅτι στὰ δυὸ αὐτὰ ἐλεγεία τὰ μὲν ἄλλα, ὁ χεῖμαρρος καὶ τὰ γενήματα καὶ τὸ ἀνθοστάφυλο, εἶναι ἀλληγορικά, ἡ ῥῶσα ὅμως ὡς κλειτορίδα δὲν χρησιμοποιεῖται ἀλληγορικά· εἶναι τὸ ἀκριβὲς ὄνομά της κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. στὴ βαθειὰ ἀρχαιότητα, πού ἡ γλῶσσα ἦταν ἀπλούστερη καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἐξειδικευμένη ἐπιστημονικὴ ὀρολογία, μὲ τὴν ἴδια λέξι ὠνόμαζαν πολλὰς φορὰς πολλὰ πράγματα. ὅπως στὴν ἑλληνικὴ μέχρι καὶ σήμερα λέμε *ῥῶγες* τὶς θηλὲς τῶν βυζιῶν, καὶ *μῆλα* τόσο τὰ τῆς μηλιάς ὅσο καὶ τὰ ζυγωματικά. οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγαν τὴν κλειτορίδα *μύρτον*, δηλαδὴ καρπὸ μυρτιάς· καὶ μοιάζουν στὸ σχῆμα, ὅπως καὶ μὲ τὸ μπουμπούκι τῆς ῥοδιάς, ἀλλ' ὄχι καὶ στὸ χρῶμα καὶ στὸ μέγεθος. ἡ ἐβραϊκὴ ἐπιλογή ὀνόματος εἶναι πολὺ ἐπιτυχέστερη. γράφει λοιπὸν ὁ Ἀριστοφάνης σὲ δωρικὴ διάλεκτο·

*Ταὶ γὰρ γυναῖκες οὐδὲ τῷ μύρτω θιγεῖν
εἴωντι, πρὶν γ' ἅπαντες ἐξ ἑνὸς λόγῳ
σπονδὰς ποιησώμεθα ποττὰν Ἑλλάδα³.*

λέει δηλαδὴ κωμικῶς (ἕνας Σπαρτιάτης) ὅτι «Ἄν δὲν μονιάσουμε μ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες, οἱ γυναῖκες μας δὲν θὰ μᾶς ἀφήσουν οὔτε τὴν κλειτορίδα τους (*μύρτω*) νὰ ψηλαφήσουμε». τὸ ὄνομα *κλειτορίς* ὡς ἀνατομικὸς ἐπιστημονικὸς ὄρος ἀνευρίσκεται γιὰ πρώτη φορὰ στὸν Πολυδεύκη, συγγραφέα θεματολογικῆς ἐγκυκλοπαιδείας - λεξικοῦ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος, ὁ ὁποῖος λέει· *Τὸ δὲ ἐν μέσῳ (τοῦ αἰδοίου) σκαῖρον σαρκίον νύμφη ἢ μύρτον ἢ ἐπίδερρις ἢ κλειτορίς· καὶ κλειτορίζειν (λέγεται) τὸ ψηλαφᾶν τὴν κλειτορίδα⁴.* καὶ *κλειτορίς* σημαίνει «μικρὸ κλειδί», «κλειδάκι». ἐπειδὴ μ' αὐτὴ ὁ ἄντρας ξεκλειδώνει τὴ γυναῖκα· δηλαδὴ τὴν προπαρασκευάζει καὶ τὴν προθερμαίνει γιὰ τὸ γαμήσι. τὴ φέρνει σὲ κατάστασι ἀπολύτως δεκτικῆ. κι ἔτσι ἡ γυναῖκα συμμετέχει στὸ γαμήσι εὐχάριστα καὶ τὸ χαίρεται· κι ὁ ἄντρας βέβαια τὸ χαίρεται περισσότερο, ὅταν νιώθῃ ὅτι καὶ ἡ γυναῖκα τὸ χαίρεται. ἀκόμη κι ὁ τράγος κι ὁ κριός, πού εἶναι ζῶα χωρὶς λογικόν, τὴ θηλυκὴ τους τὴν προπαρασκευάζουν. οἱ χωριάτες τὸ ξέρουν αὐτό· ὅτι ὁ ἀρσενικός, πρὶν γαμήσῃ τὴ θηλυκὴ, πρέπει νὰ τὴν καυλώσῃ.

Ἐπανερχομαι στὴ χρῆσι κωδικῶν ὀνομάτων γιὰ τὰ διάφορα σε-

ξουαλικά και γαμήλια πράγματα και πράξεις· φυτά, ἄνθη, καρποί, ἐργαλεία. εἶναι συνήθεια διαχρονική και πανανθρώπινη. και σήμερα λέγονται, ὄχι μόνο στο γαμήσι ἀλλὰ και στην ἐπιστημονική ἀνατομική ὀρολογία, *βάλανος* τὸ παπᾶρι τοῦ πούτσου ἀπὸ τὸν καρπὸ τῆς δρυὸς και τοῦ πρίνου ἢ και στὰ χωριάτικα *βαλάνι*· και οἱ θηλές τῶν βυζιῶν *ῥῶγες* ἀπὸ τὸ σταφύλι· και τὸ μουνι *λουλούδι*· και μέρη τοῦ μουνιοῦ ἐπιστημονικῶς λέγονται *μύρτα* και *μυρτοχειλίδες*· και τὸ γαμήσι ἀπὸ τὸ *όμοῦ* και *σύν* (= «μαζί») λέγονται *ὀμιλία* και *συνουσία*, δηλαδή «ἔνωσι» και «συντροφία»· ἔξ οὗ και *ἡ σύντροφος* και *ὁ σύντροφος*. και λέγονται αὐτὰ τὰ κωδικὰ ὄχι μόνο για τὸ ἀπόρρητον ἀλλὰ και για τὸ ὁμορφον και τὸ χαριτωμένον. οἱ Ἴταλοὶ λένε ἀπὸ τῆ λατινική τὰ βυζιά και τὸ μουνι *frutti*· τὸ λατινικὸ εἶναι *fructus*, και στην ἑλληνική πέρασε ὡς τὸ *φροῦτο*. και στην ἀρχαία ἑλληνική κατὰ τῆ λεγόμενη κλασσική ἀρχαιότητα τὸ μουνι λεγόταν ὅπως και σήμερα *σῦκον*.

Ὁ Ἀριστοφάνης λέει τὸ μουνι *σῦκον* και τὴν ἀπασχόλησι τοῦ ἀντρὸς μὲ τὸ μουνι τῆς γυναικὸς του τῆ λέει μὲ τὸ ῥῆμα *συκολογῶ*⁵. ἀπ' αὐτὸ δὲ παράγονται και τὰ *συκοφαντῶ* - *συκοφάντης*, πού σημαίνουν «φορολογῶ» - «φορολόγος», ἐπειδὴ ὁ φορολόγος τὸν φορολογούμενο τὸν «ξεβρακώνει», τοῦ «βγάζει τὸ βρακί», ὅπως ὁ ἄντρας τῆ γυναῖκα τὴν ξεβρακώνει ὅταν θέλῃ νὰ δῆ τὸ μουνι τῆς και νὰ τὸ παίξῃ. ὅταν κάποτε τὸ ἐξήγησα αὐτό, κάποιος εἶπε· «Θὰ πάω στο σπίτι μου και θὰ *συκοφαντήσω* τῆ γυναῖκα μου». ἀρχικὰ δηλαδή *συκοφαντία* λεγόταν τὸ ξεβράκωμα τῆς γυναικὸς και τὸ γαμήσι, ἔπειτα ἡ καταγγελία τοῦ φορολόγου και ἡ φορολόγησι, κι ἔπειτα αὐτὸ πὸν λέγεται *συκοφαντία* σήμερα.

8. N *Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστοὺς μου σοί.*

Ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τὰ βυζιά μου.

Πάνω στην ἐπιτάχυνσι τῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνδρὸς, ὅταν ὁ συναγερμὸς του βρίσκεται στην καίρια στιγμή του, μιλάει ἢ κοπέλλα και λέει αὐτὸ τὸ μονόστιχο ἐλεγεῖο. τὸ *ἐκεῖ* ἐδῶ και στο 19,11 εἶναι χρονικὸ και ὄχι τοπικὸ. μὲ τέτοια σημασία ἀνευρίσκεται και στην Ἀποκάλυψι (2,4). τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι ὅτι, καθὼς ἀμέσως μετὰ τὸ παίξιμο τῆς κλειτορίδος ὁ Σαλωμὼν θὰ τῆς τὸν χῶση, κι ἀφοῦ ὀλοκληρώσῃ τὸ φλίκι - φλίκι του, θὰ πέσῃ ἐπάνω τῆς, ἢ κοπέλλα, πὸν εἶναι ἀνάσκελα, θὰ τὸν ὑποδεχτῆ ἐπάνω στὰ πυργωμένα και τσιτωμένα βυζιά τῆς· κι ἐκεῖνος μὲ τὸ στήθος του θὰ τὰ ζουλήξῃ, και θὰ σφιχταγκαλιαστοῦν. εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ἐδῶ ἔχουμε κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ φαινόμενο τῆς ποιητικῆς *παραβάσεως* στην ἀρχαία ἑλληνική δραματική ποίησι, πὸν δὲν διαπίστωσα ἂν ἐμεῖς τὸ πήραμε ἀπὸ τοὺς Ἑ-

βραίους ἢ οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ μᾶς, ἢ εἶναι μιὰ συμπτωματικὴ ὁμοιότης, ὄχι καὶ πολὺ μεγάλη βέβαια. ἐνῶ δηλαδὴ ὁ Σαλωμών μιλάει ἀλληγορικά, καθὼς ἡ ἀλληγορία γίνεται διαφανῆς μὲ τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἀνθοστάφυλου (*ἤνθησεν ἡ ἄμπελος*) καὶ τῆς ῥόας (*ἤνθησαν αἱ ῥόαι*), ξαφνικὰ ἢ κοπέλλα σχίζει τὸ λεπτὸ πέπλο τῆς ἀλληγορίας στὸ καιρὶο σημεῖο καὶ λέει· «Καὶ τότε θὰ σὲ ὑποδεχτῶ ἐπάνω στὰ βυζιά μου».

Μερικὰ πράγματα στὸ γαμήσι τῶν δύο εἶναι ἄξια παρατηρήσεως. ὁ ἄντρας πάντοτε τηρεῖ τὸν φυσικὸ νόμο τοῦ φερμουάρ ποὺ ἀνοίγεται μόνο ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω· βλέμμα, γλυκόλογα, φιλιὰ, βυζιά, κάθοδος πρὸς τὸ μουνί, μύρισμα, μουνότριχες, διαπίστωση τοῦ χειμάρρου ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ μουνί (ἂν ἔχουν καλὴ ῥοὴ τὰ σιρόπια τῆς καύλας), μουνόχειλα, κλειτορίδα, ἐμβολισμὸς τοῦ μουνιοῦ μὲ τὸν ποῦτσο, ὄλοκλήρωσι. ἢ προθέρμανσι τῆς γυναικὸς μὲ τὸ πραιλούδιο τῶν παιχνιδιῶν εἶναι ἀπαραίτητη, ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα εἶναι στὸ γαμήσι βραδυφλεγής· γι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ γαμοπαιχνίδια. χωρὶς αὐτὰ δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχισμένη καὶ δὲν χαίρεται τὸ γαμήσι ἢ τὸν γάμο. ὁ ὄντως ἄντρας καὶ ὄντως τρυφερὸς καὶ γεμάτος ἀγάπη εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάνει προπαρασκευαστικὰ παιχνίδια, ὅπως οἱ πανάρχαιοι Σαλωμών καὶ Ἰσαάκ. τὰ παιχνίδια στὸ γαμήσι εἶναι ἱερὴ ὑποχρέωσι τοῦ ἀντρός. εἶναι πολὺ δυσάρεστο στὴ γυναῖκα ν' ἀρχίζει τὸ γαμήσι ἀπὸ τὸ μουνί καὶ νὰ λήγῃ στὸ μουνί. ὁ ἄντρας ποὺ ὄντως ἀγαπάει κάνει γαμοπαιχνίδια προθερμαίνοντας καὶ διεγείροντας τὴ γυναῖκα, γιὰ νὰ συμμετάσχῃ στὸ γαμήσι κι αὐτὴ. τὸ φερμουάρ ποὺ ἀνοίγει ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, ἂν ἀνοιχτῆ βιαίως ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, καταστρέφει καὶ τὸ γαμήσι καὶ τὴ γυναῖκα καὶ τὴν οἰκογένεια. μόνον ἡ πουτάννα τοῦ πορνείου θέλει τὸ φερμουάρ ν' ἀνοίγῃ πάντα ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, ἐπειδὴ θέλει νὰ τελειώνη ἀμέσως γιὰ νὰ πηδηχτῆ ἀπὸ πολλοὺς ἄντρες, ὥστε νὰ πραγματοποιήσῃ πολλὰ εἰσπράξεις. αὐτὴ δὲν γαμιέται ποτέ· μόνο πορνεύεται. καὶ ἡ γυναῖκα ποὺ ἀγαπάει καὶ γαμιέται δὲν εἶναι πουτάννα ποτέ. τὰ γαμοπαιχνίδια εἶναι θεῖα εὐλογία.

18

1. X *Οὐκ ἔγνω ἡ ψυχὴ μου,
ἔθετό με ἄρματα ἀμιναδάβ.*

*Δὲν τόχε γι' ἄπρεπο ἡ ψυχὴ μου,
μ' ἔκανε ἄρμα στραταρχικό.*

Πρῶτα τὰ γεγονότα τοῦ Ἄσματος ἐξελίσσονταν μακριὰ στὴ Βεελαμών, ὅπου ἦταν οἱ ἀμπελώνες τῶν δύο. ἔπειτα μέχρι ἐδῶ ἐωρταζό-

ταν ὁ γάμος τοῦ Σαλωμών μετὰ τὴν κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ στὴν ἀκρόπολι Σιών ἢ πόλιν Δαυὶδ, ὅπου ἦταν τὸ περιβάλλον τοῦ ἀνακτόρου. ἐδῶ τώρα ἐορτάζεται κάτω, στὴν Ἱερουσαλήμ· καὶ οἱ θεαταὶ τοῦ γάμου εἶναι λαὸς πολὺς. στὴ στροφή αὕτη γίνεται ἡ γαμήλια πομπὴ τῆς νύφης καὶ πλῆθη κόσμου τρέχουν νὰ τὴ δοῦν. τὰ πλῆθη κάνουν δύο πτέρυγες ἀπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ δρόμου σὰν τὶς δευτροστοιχίες τῶν μεγάλων δρόμων, κι ἀνάμεσά τους περνάει ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ στολισμένη βασίλισσα νύφη. τραγουδοῦν τὰ θέληγητρά της, προχωρώντας ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω. εἶναι ἡ μόνη περιγραφή ποὺ γίνεται κατ' αὐτὴ τὴ φορὰ. καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸ γίνεται, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ περιγραφή τῶν θεληγήτρων της δὲν γίνεται πάνω στὸ κρεβάτι ἀπὸ τὸν ἄντρα της μετὰ σκοπὸ τὸ γαμήσι, ἀλλὰ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ λαὸ, ποὺ ἐκφράζει μίαν μὴ σεξουαλικὴ ἀγάπη πρὸς αὐτὴ τὴ βασίλισσά του. τὸ *ἔγνω* ἐδῶ σημαίνει ὅ,τι καὶ στὸ 3,5 ὅπου εἶπε *ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτήν*, «ἂν δὲν τὸ κρίνης ἀταίριαστο γιὰ σένα»· δηλαδὴ τὸ *γινώσκω* λέγεται μετὰ τὴ σημασία τοῦ *καταγινώσκω*, καταδικάζω, ἀποδοκιμάζω ὡς ἀταίριαστο, κατακρίνω ὡς ἄπρεπο. γιὰ περισσότερες ἐξηγήσεις παραπέμπω ἐκεῖ. στὸν δεύτερο στίχο ὁ Ἀκύλας μεταφράζει *...ἄρματα λαοῦ ἐκουσιαζομένου*· ὁ Σύμμαχος *ἠπόρησέ με ἀπὸ ἀρμάτων λαοῦ ἠγουμένου*· ὁ Θεοδοτίων *...λαοῦ μου ἐκουσιαζομένου*· ἢ Ε' μεταφράσει *ἔθου με εἰς ἄρματα λαοῦ ἠγουμένου*· ἢ μαρκιανὴ μεταφράσει ἔχει ὄλο τὸ ἐλεγεῖο ὡς ἐξῆς· *Οὐκ ἔγνω, ἡ ψυχὴ μου ἔθετό με ὀχήματα τοῦ λεῶ μου τοῦ ἐλευθερίου*. ἢ λατινικὴ βουλγάτα τῶν Βαράνινα-Ἱερωνύμου ἔχει *ἡ ψυχὴ μου μετὰ ἀναστάτωσε ἐξ αἰτίας τῶν ἀρμάτων Ἀμιναδάβ (anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab)*. ἢ συριακὴ μετὰ *τοποθέτησε στὸ ἄρμα λαοῦ ἐτοίμου*. δηλαδὴ ὄλοι τους ἐξαρθρῶνται μ' ἓναν γελοῖο τρόπο ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα ποὺ ληηλατοῦν, κανεὶς δὲν καταλαβαίνει τίποτε, καὶ ὄλοι λὲν ἀρλοῦμπες καὶ γαργάρες. ἐφαρμόζουν τὴ χωριάτικη παροιμία «Βάλε τὸν κόλο μάγειρα, νὰ σοῦ μαγειρέψῃ σκατά». ὑπάρχουν κι ἄλλοι ἀρχαῖοι μάρτυρες μετὰ πολὺ μεγαλειότερη φθορὰ τοῦ κειμένου καὶ φρικτὴ σύγχυσι νοημάτων. ἀπορῶ γιὰτὶ καταπιάνονταν μετὰ Ἑρμηνεία τοῦ Ἰσραήλ· ἐπίδειξι τῆς βλακείας τῶν ἔκαναν; τὸ μασσοριτικὸ σκεῦασμα στὴ θέσι τοῦ *ἀμιναδάβ* τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει *ομινδβ*. δὲν παραθέτω τίς μεταφράσεις Βάμβα, Τρεμπέλα, Γιαννακοπούλου, Χαστούπη, Σεφέρη, Παπαδοπούλου, καὶ ἄλλων, γιὰτὶ θὰ φριξέτε, καὶ θὰ μετὰ κατηγορήσετε ὅτι τὸ ἔκανα, γιὰ νὰ σᾶς τρελλάνω.

Τὸ ῥῆμα *τίθημι* στοὺς Ἑβδομήκοντα μερικὲς φορὲς σημαίνει «κάνω», «καθιστῶ». γιὰ παράδειγμα· *Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε* εἶπε ὁ θεὸς στὸν Ἀβραάμ. ἢ *ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων* (Γε 24,5· Ψα 106,35). τὴν ἴδια ση-

μασία ἔχει κι ἐδῶ. εἶναι δὲ ὑποκείμενο ἢ *ψυχὴ μου*, ἀντικείμενο *με*, καὶ κατηγορούμενο τοῦ ἀντικειμένου *ἄρματα*. τὸ *ἄρματα* κι ἐδῶ καὶ στὸ 3,7, ἂν καὶ βρίσκεται σὲ πληθυντικό, σημαίνει τὸ ἓνα ἄρμα, κατὰ τὸν γνωστὸ ἑβραϊσμὸ κατὰ τὸν ὁποῖο σημαίνουν οἱ *ὀρμίσκοι* τὸ περιδέριο, οἱ *ὀδόντες* τὸ στόμα, τὸ *παράδεισοι* τὸν κῆπο· ἢ μᾶλλον εἶναι ὄχι μόνον ἑβραϊσμός, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα ἀρχαϊσμός, διότι καὶ τὸν Ὅμηρο τὸ ἓνα ἄρμα λέγεται σὲ πληθυντικό *ἄρμα*:

Αὐτίκα δ' ἔξ ὀχέων σὺν τεύχεσιν ἄλτο χαμᾶζε·

ἢ *Ἄλλ' ἄγ' ἐμῶν ὀχέων ἐπιβήσσο, ὄφρα ἴδῃαι*

οἴοι Τρώιοι ἵπποι. (Γ 29· Θ 105-6).

τὸ *ἀμιναδάβ* ἐδῶ ὅπως καὶ τὸ *ναδάβ* λίγο παρακάτω εἶναι, νομίζω ὄνομα κοινὸ καὶ ὄχι κύριο. εἶναι λέξι ἑβραϊκὴ πού οἱ Ἑβδομήκοντα τὴν κράτησαν ἀμετάφραστη ὅπως τὸ *θαλπιῶθ* καὶ τὸ *ναδάβ* καὶ πολλὰ κύρια ὀνόματα· καὶ εἶναι λέξι σύνθετη. τὸ *αμ* σημαίνει λαός, ἔθνος· ἀνευρίσκεται στὴν Π. Διαθήκη ὡς πρῶτο συνθετικὸ στὰ κύρια ὀνόματα *Ἀμαρφάλ*, *Ἀμαλήκ*, *Ἀμορραῖος* (Γε 17,1· 8) καὶ πολλὰ ἄλλα, ἢ ὡς δευτέρου συνθετικὸ στὰ ὀνόματα *Ἐλάμ*, *Μαδιάμ*, *Ἄβραμ*-*Ἀβραάμ* καὶ πολλὰ ἄλλα (Γε 17,1· 24,5· Νο 6,5). γιὰ τὸ τελευταῖο μάλιστα δίνεται στὴ Γένεσι καὶ ἡ ἐξῆς ἐτυμολογικὴ ἐξήγησις· *Οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλ' ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἀβραάμ, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε·* ἐπειδὴ πρῶτα τὸ δευτέρου συνθετικὸ ἦταν σὲ ἐνικὸ ἀριθμὸ κι ἔπειτα μετατράπηκε σὲ πληθυντικό. τὸ *ἀμι*-, ὅπως εἶναι ἐδῶ τὸ πρῶτο συνθετικὸ, εἶναι ἢ γενικὴ του πτῶσι· αὐτὸ φαίνεται πολὺ καλὰ στὸ κεφάλαιο τοῦ Νόμου ἐκεῖνο, ὅπου κατονομάζονται οἱ δῆμοι τοῦ Ἰσραὴλ μὲ τὴ γενικὴ τοῦ ὀνόματος τῶν πατριαρχῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγονται· γιὰ παράδειγμα, ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ Συμεὼν *Ἰαμίν* ὁ δῆμος *Ἰαμινί*, ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ Ἰούδα *Ζαρά* ὁ δῆμος *Ζαραι*, ἀπὸ τὸν ἕγγονο τοῦ Μανασσὴ *Γαλαὰδ* ὁ δῆμος *Γαλααδί*, ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ Λευὶ *Καὰθ* ὁ δῆμος *Κααθί* (Νο 233,8· 23· 41). τὸ δευτέρου συνθετικὸ *ναδάβ* ὑπάρχει, ὅπως εἶπα, τρεῖς στίχους παρακάτω καὶ ἀπλό· σημαίνει «ἡγεμόνας», «βασιλεύς». ἔτσι ὅλο τὸ *Ἀμιναδάβ* σημαίνει «λαοῦ ἡγεμόνας», ἢ «ἐθνάρχης», ἢ ἀπλῶς «ἡγεμόνας», «βασιλεύς». ἀκριβῶς μὲ τὴν ἴδια σύνθεσι καὶ τὴν ἴδια σημασία, τὴν ἴδια μάλιστα ἐποχὴ μὲ τὸν Σαλωμών, ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα τὸ ὄνομα *λαΦαγέτας* πού τὸ βρίσκουμε γραμμένο μὲ τὴν ἑλληνικὴ γραφὴ γραμμικὴ Β στίς πῆλινες πινακίδες τῆς Πύλου· διαβάστηκε μάλιστα καὶ τὸ ἐπίθετο *λαΦαγέσιος* στίς φράσεις *λαΦαγέσιος ποιμὴν* καὶ *λαΦαγέσιον τέμενος*¹. ἡ λέξι αὐτὴ διασώθηκε στὴ δωρικὴ γλῶσσα τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν χρόνων, βρίσκεται δὲ καὶ δυὸ φορές στὸν Πίνδαρο ὡς *λαγέτας*² μὲ τὸ πρῶτο ἄλφα μακρὸ, σὰ νὰ ἦταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ο αυ (= υF) *λααγέτας*, δηλαδὴ *λασηγέτης* ἢ *αμιναδάβ*. τὰ προσηγορικὰ ὀνόματα *ναδάβ* καὶ *ἀμι*-

ναδάβ ἔγιναν κύρια, Ναδάβ ὁ πρῶτος γιὸς τοῦ Ἄαρών, καὶ Ἀμιναδάβ ὁ τρισέγγονος τοῦ Ἰούδα³. τὸ ἴδιο συμβαίνει στὴν Π. Διαθήκη μὲ τὸ προσηγορικὸ *ἀβιμέλεχ*, ποὺ σημαίνει στὴ γλῶσσα τῶν Φιλισταίων *πατροβασιλεύς*⁴, ὅπως τὸ *φαραώ* στὴ γλῶσσα τῶν Αἰγυπτίων. δόθηκε ὡς κύριο ὄνομα σ' ἓνα γιὸ τοῦ Γεδεών, τὸν διαβόητο *Ἀβιμέλεχ*⁵. τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σήμερα σὲ μεγάλη κλίμακα τόσο μὲ τὰ προσωπικὰ ὀνόματα ὅσο καὶ μὲ τὰ οἰκογενειακὰ ἐπίθετα. τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου αὐτοῦ παρ' ὅλες τὶς γλωσσικὲς δυσκολίες εἶναι πολὺ ἀπλό. μέσα στὸ πλήθος, ποὺ μαζεύτηκε νὰ δῆ τὴ βασίλισσα νύφη, μιλοῦν δυὸ κομπάρσοι, ποὺ δὲν εἶναι μικρὰ παιδιὰ, καὶ λέει ὁ ἓνας στὸν ἄλλο:

*Δὲν τόχε γι' ἄπρεπο ἢ ψυχὴ μου
μ' ἔκανε ἄρμα στραταρχικό.*

δηλαδή «Γιὰ ἓνα τόσο σπουδαῖο κι ἀνεπανάληπτο θέαμα, γιὰ νὰ δῶ μιὰ τόσο ὁμορφη κοπέλλα ποὺ γίνεται καὶ ντύνεται νύφη καὶ βασίλισσα, δὲν ντράπηκα καθόλου, παρ' ὅλα μου τὰ χρόνια, νὰ τρέξω σὰ στραταρχικὸ ἄρμα». ὁ ἑλληνιστὶ λεγόμενος καὶ γραφόμενος *λαFαγέτα* ἢ *λαγέτας* ἢ *λασηγέτης* καὶ ἑβραϊστὶ *ἀμιναδάβ* ἦταν ἀκριβῶς ὁ ἀρχιστράτηγος ἢ *στρατάρχης*: ἐπειδὴ στὰ προκλασσικὰ κι ἀρχαῖα χρόνια, ποὺ ἦταν στρατιωτικὰ καὶ βασιλικὰ, *λαός* λεγόταν ὁ στρατός, ὅπως φαίνεται καὶ στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη. καὶ ἦταν μόνο ἓνας, δεύτερος μετὰ τὸν βασιλέα, δηλαδή πρωθυπουργός. τέτοιος ἐπὶ τοῦ βασιλέως Δαυὶδ ἦταν ὁ ἀρχιστράτηγός του Ἰωάβ. λέγεται στὴν Π. Διαθήκη καὶ *ἄρχων*. κι αὐτός, γιὰ νὰ κινῆται στὴ στρατιωτικὴ παράταξι ἄνετα, εἶχε τὸ ταχύτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄρματα. ὅπως καὶ τώρα ἓνας ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ, ποὺ διοικεῖ ἴλη ἢ ἐπιλαρχία ἢ σύνταγμα ἢ μεραρχία, κινεῖται μ' ἓνα ταχύτατο τζήπ. στ' ἀρχαῖα χρόνια τῶν Δαυὶδ καὶ Σαλωμών ὁ *ἀμιναδάβ-στρατάρχης* κινοῦνταν μὲ τὸ ταχύτερο τροχοφόρο ποὺ διέθετε ἢ ἐποχὴ τους, μὲ τὸ ταχύτατο *ἄρμα ἀμιναδάβ*. ἦταν τὸ ταχύτερο μέσο κινήσεως γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα. ὁ ἡλικιωμένος ποὺ ἔτρεξε σὰ τρελλός, γιὰ νὰ δῆ τὴν κοπέλλα τοῦ Ἄσματος νύφη καὶ βασίλισσα, ὅπως λέει ἐδῶ τὸ ἐρμηνευόμενο ἐλεγεῖο, ἔκανε ὅ,τι ἔκανε μετὰ 1000 χρόνια κι ὁ ζάπλουτος κι εὐυπόληπτος ἀλλὰ κοντός *ἀρχιτελώνης Ζακχαῖος*, ὁ ὁποῖος, προκειμένου μέσα ἀπὸ πλῆθος νὰ δῆ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, δὲν ντράπηκε οὔτε γιὰ τὰ χρόνια του οὔτε γιὰ τὴν ὑψηλὴ κοινωνικὴ του θέσι, ἀλλὰ σκαρφάλωσε σὰν πιτσιρῖκος πάνω στὸ δέντρο (Λκ 101,1-6). ἐκεῖ τὸ κίνητρο ἦταν ἡ μεγάλη πίστι στὸν Κύριο Ἰησοῦ, ἐδῶ ἡ περιέργεια τοῦ λαοτζίκου νὰ δῆ τὴν καινούργια βασίλισσα νύφη. εἶναι ἓνα θαυμάσιο ποιητικὸ τέχνασμα γιὰ ἐξύμνησι τῆς ὁμορφιάς της. κι αὐτὰ μὲν τὰ εἶπε ἓνας ἄνθρωπος μέσα στὸ πλῆθος: ὅλο δὲ τὸ πλῆθος φωνάζει τὰ παρακάτω.

2. X *Ἐπίστρεφε! Ἐπίστρεφε! Ἡ Σουλαμίτις!*
Ἐπίστρεφε! Ἐπίστρεφε! καὶ ὀψόμεθα ἐν σοί!

Γύρνα κατὰ δῶ! Γύρνα κατὰ δῶ! Σουλαμίτισσα!
Γύρνα κατὰ δῶ! Γύρνα κατὰ δῶ! Νὰ σέ δοῦμε!

Ἡ ποιήτρια ἐπαναλαμβάνει τέσσερες φορές τὸ *Ἐπίστρεφε*, γιὰ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀσταμάτητες φωνὴς τοῦ πλήθους, τὴν ὀχλοβοή· ὅλοι τὴ φώναζαν νὰ γυρίσῃ πρὸς τὸ μέρος τους, γιὰ νὰ τὴ δοῦν. ὅπως ἦταν ντυμένη καὶ φοροῦσε καὶ τὴν καλύπτρα, ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ νὰ τοὺς κυττάξῃ, γιὰ νὰ τὴ δοῦν κατὰ πρόσωπο. ἐξήγησα στὸ 1,2 τὸν ἐβραϊσμὸ *ἐν σοί*, πὺ σημαίνει ἀπλῶς *σέ*. ἐδῶ εἶναι τὸ μόνο μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπου ὀνομάζεται ἡ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ μὲ τὸ πατριωτικὸ τῆς ὄνομα· ἀγνοοῦμε τὸ προσωπικὸ τῆς. ὅταν ἔγραψε τὸ ὑπέροχο –καὶ γε θεόπνευστο– ποιήμα τῆς ἔκρινε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς τὸ δώσῃ, ὅπως δίνουν τ' ὄνομά τους ὅλοι οἱ προφήτες· κι ὁ βλάκας ὁ Ἀκιβὰ ἀπεφάνθη ὅτι τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ ἔγραψε ὁ Σαλωμών· ἦταν μισογύνῃς ὁ ζιγκολὸ μιᾶς πλούσιας παλιόγριας πὺ ἀπὸ τσομπάνο τὸν ἔκανε μὲ τὰ λεφτὰ τῆς ἀρχιρραββῖνο, ἐξασφαλίζοντάς του τὴν εὐχέρεια νὰ καταστρέψῃ καὶ τὸ Ἰσραὴλ καὶ ὅλο τὸ ἀρχαῖο ἐβραϊκὸ κείμενο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ νὰ μαγειρέψῃ τὸ μασοριτικὸ. εὐτυχῶς τὸ Ἰσραὴλ περισώθηκε στὸς ἑβδομήκοντα· ὅ,τι περισώθηκε ἀπὸ τὴν ψυχάνωμαλη αὐθαιρεσία τοῦ αὐτενουχισμένου (ἀλλαγὴ φύλου) Ὁριγένους καὶ τῶν Καππαδοκῶν *φωστήρων* καὶ τοῦ *διδασκάλου τῶν διδασκάλων* (*doctoris doctorum*) παλιμπόρνον Ἰερωνύμου τοῦ ὑποχειρίου τοῦ Ἰουδαίου Βαρανίνα, μαθητικοῦ ἀπογόνου τοῦ Ἀκιβὰ καὶ παρασκευαστοῦ τῆς λατινικῆς βουλγάτας τῆς μητρὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων τῆς Βίβλου, γερμανικῆς γαλλικῆς ἰσπανικῆς ἰταλικῆς καὶ ἀγγλικῆς. ἡ ἐξ αἰτίας αὐτῶν κάκωσι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι πολὺ μεγαλειότερη στὸ Ἰσραὴλ. τὸ ἔργο τους συνεχίζουν τὸ κατὰ δύναμιν οἱ σημερινοὶ γεροντάδες, πὺ ἀπαγορεύουν στὰ τεκνὰ τους τὴν ἀνάγνωσι τῆς Π. Διαθήκης, «διότι κι αὐτὴ λέει πολλὰ ἄσχημα λόγια». κορωνοῖδὸς ἀντιγαμικῆς παλαβωμάρας. ἡ πανόμορφη πανέξυπνη καὶ σεμνὴ ποιήτρια τοῦ Ἰσραήλ μπορεῖ νὰ μὴν ἔδωκε τὸ ὄνομά τῆς, ἀλλ' ὁ καρδιογνώστης καὶ πάνσοφος καὶ παντοκράτωρ Κύριος τὴν ὑψωσε προικίζοντάς τὴν μὲ θεοπνευστία καὶ τὴν ἔκανε μέτοχο τῆς συντάξεως τῆς Βίβλου κι αἰώνια δασκάλα τῆς ἀνθρωπότητος· καίει ὅλους τοὺς *κωλύοντας γαμεῖν* (Α' Τι 9,3). ἐξήγησα στὸ 1,6 ὅτι τὸ ὄνομα *Σουλαμίτις* ἔχει ἐτυμολογικὴ σχέσι μὲ τὸ ὄνομα *Σαλωμών* καὶ σημαίνει *εἰρηνικὴ* ἢ *Εἰρήνη*. ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Ε' μετάφρασι μεταφράζουν *εἰρηνεύουσα*· ὁ Σύμμαχος *ἐσκυλευμένη*· τὸ μασοριτικὸ ἔχει

Συλμιτ' στή θέσι πού μεταγράφω *υ* ἔχει τὸ ἕκτο γράμμα τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ ἀρχαϊκοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ *βαυ* (*Y F*), πού προφέρεται ὡς *ν υ ν ου*.

3. X *Τί ὄψεσθε ἐν τῇ Σουλαμίτιδι,
οἱ ἐρχόμενοι ὡς χοροὶ τῶν παρεμβολῶν;*

*Τί νὰ δῆτε τῇ Σουλαμίτισσα,
σεῖς πού συγκλίνετε σὰν τίς φάλαγγες τῶν παρατάξεων;*

Τὸ ἔλεγειο αὐτὸ τὸ φωνάζει κάπως ἀγανακτισμένος κάποιος χωροφύλακας εὐταξίας πού ἀπευθύνεται στὸ συνωστιζόμενο πλήθος προσπαθώντας νὰ τὸ συγκρατήσει. σὰ νὰ λέη· «Σιγὰ ῥέ ἀγριάνθρωποι! θὰ ζουλήξετε τῇ βασίλισσα! σὰν ἀντιμαχόμενες πολεμικὲς παρατάξεις κάνετε! πίσω! πιὸ πίσω!». οἱ ἑρμηνευταὶ ἀπαξάπαντες δὲν καταλαβαίνουν οὔτε γρῦ· οἱ δὲ καββαλισταὶ σεμνότυφοι ὀρθοδοξαράδες, πού δὲν λέν ποτὲ «ἄσχημα λόγια», πορδίζουν ἀσέμνως κωμικὲς ἀερολογίες. τί χόμπυ κι αὐτό!

Ἄντὶ ὡς χοροὶ τῶν παρεμβολῶν ὁ Σύμμαχος ἔχει ἐν τρώσεσι τῶν παρεμβολῶν. ἡ λέξι παρεμβολή εἶναι, ὅπως εἶπα, μακεδονικὴ καὶ στοὺς Ἑβδομήκοντα καὶ στήν Καινὴ Διαθήκη σημαίνει στρατιωτικὴ παράταξι σὲ θέσι μάχης ἢ κατ' ἐπέκτασιν καὶ σὲ ὥρα σχόλης. στὸ Νόμο λέει· *Ἀκούσας Ἰησοῦς τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ κραζόντων λέγει πρὸς Μωϋσῆν· Φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ* (Νο 91,3)· κι ὁ Παῦλος στήν Πρὸς Ἑβραίους· *Ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων* (Ἐβ 14,38). ὁ Πολυδεύκης καὶ ὁ Φρύνιχος λέν ὅτι ἦταν λέξι τῆς δημοτικῆς, δηλαδή τῆς κοινῆς. σήμαινε δὲ καὶ γενικὰ τὸ στρατόπεδο καὶ τὴν κατασκήνωσι ἀμάχου πληθυσμοῦ¹.

Ἡ εἰκόνα πού δίνεται στὸ ἔλεγειο αὐτὸ εἶναι ἡ ἐξῆς. καθὼς περνάει ἡ βασίλισσα νύφη ὁ λαὸς ἀπὸ τίς δυὸ ἄκρες τοῦ δρόμου, καθὼς εἶναι σὰ δυὸ δεντροστοιχίες, δὲν κρατιέται, ἀλλὰ πλησιάζει ὅσο τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ χωροφύλακες, ἄς τοὺς πῶ ἔτσι, ὅπως πλησιάζουν δυὸ ἀντίπαλες παρατάξεις πού πᾶν νὰ ἐμπλακοῦν σὲ μάχη· αὐτὴ τῇ φωνῇ τοῦ ἀγωνιῶντος «χωροφύλακα» τὴν τόσο συνηθισμένη καὶ συμπαθῆ ἀλλὰ καὶ τόσο ἀταίριαστη στὸ κλίμα τῶν θερμῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ὁμορφὴ βασίλισσα, ἡ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ βασίλισσα, τῇ βρῖσκει πολὺ ταιριαστὸ ποιητικὸ πρόσχημα, γιὰ νὰ βάλῃ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ τὸ ἐγκώμιο πού ἀκολουθεῖ πρὸς τὰ θέλητρα τῆς νύφης. θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ πάρῃ ἢ ὡς ἐνιαῖο ἐγκώμιο πού λέει ὅλος μαζί ὁ λαὸς ἢ ὡς σειρὰ ἀπὸ ἀνεξαρτήτους στίχους, πού πετοῦν διάφοροι μέσα ἀπὸ τὸ πλήθος, ὁ καθένας ἀπὸ ἓνα στίχο.

4. X *Τί ὠραιώθησαν τὰ διαβήματά σου ἐν τοῖς ὑποδήμασί σου,
θύγατερ ναδάβ!*

*Τί ὁμορφα ποῦναι τὰ πέλματά σου μέσα στὰ πέδιλά σου,
ἀγαπημένη τοῦ ἡγεμόνα!*

Τέταρτος χορὸς (X) αὐτὸς ἐδῶ. πρῶτος ὁ ἄγνωστος ἠλικιωμένος ποῦ ἔτρεχε σὰν ἄλογο, γιὰ νὰ προλάβῃ νὰ δῆ τὴν ὁμορφή βασίλισσα· δεύτερος ὁ λαὸς ποῦ τῆς φωνάζει *Γύρνα κατὰ δῶ νὰ σέ δοῦμε!* τρίτος ὁ χωροφύλακας· καὶ τέταρτος ὁ λαὸς πάλι ποῦ ἐγκωμιάζει τὰ θέλγητρά της. *ὠραιοῦμαι* σημαίνει «εἶμαι ὠραῖος». τὸ ῥῆμα συναντᾶται μόνο στοὺς Ἑβδομήκοντα, στὸ δὲ Ἰσραήλ τρεῖς φορές. *διαβήματα* εἶναι ἐδῶ τὰ πέλματα, καὶ τὰ *ὑποδήματα*· κάθε εἶδους παπούτσια, ἀλλ' ἐδῶ μᾶλλον τὰ πέδιλα. στὴ συνέχεια ἐξυμνοῦνται τὰ θέλγητρα, ποῦ ὀπωσδήποτε ὁ λαὸς δὲν τὰ ἔβλεπε. τότε πῶς τὰ ἐξυμνεῖ; ἀναζητώντας κάτι παρόμοιο στὴ Βίβλο, βρήκα στὸν ψαλμὸ 46,13, ὅπου ὁ ποιητὴς τοῦ προφήτη Νάθαν σ' ἓνα γάμο τοῦ βασιλέως Δαυῖδ μὲ μιὰ βασιλοπούλα φιλικοῦ γειτονικοῦ κράτους λέει γιὰ τὰ κάλλη της

Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν

ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη πεποικιλμένη.

δηλαδή κάτω ἀπὸ τὰ χρυσᾶ κροσσωτὰ βασιλικά ῥοῦχα της κρύβεται ὡς στολίδι της τὸ πανόμορφο κορμί της. οἱ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι τῆς Βίβλου, ὅπως χαίρονται κι εὐχαριστοῦν τὸν Κύριο γιὰ ἓνα καλὸ ἔδωγμα κι ἓνα καλὸ κρασί, ἔτσι χαίρονται καὶ τὸν εὐχαριστοῦν καὶ γιὰ ἓνα ὠραῖο γυναικεῖο κορμί ἀπολαμβανόμενο νομίμως καὶ γιὰ ἓνα καλὸ κι ἀπολαυστικὸ γαμήσι· δῶρο τοῦ θεοῦ εἶναι καὶ τὸ γαμήσι καὶ τὸ κορμί καὶ τὸ μουνί. κι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ πρῶτο μάθημα στοὺς νεοσυλλέκτους μαθητὰς του τὸ ἔκανε στὸ γάμο τῆς Κανά, ὅπου χάρισε στοὺς νεονύμφους κι ἓνα ὑπέροχο κρασί (Ἰω 7). ὁ εἰδωλολατρικῆς προελεύσεως ἀντίχριστος μοναχισμὸς εἶναι ποῦ φαρμάκωσε τὴ Χριστιανικὴ πίστι κι ἐκκλησία. μὲ τὴν *παρακώλυσιν τοῦ γαμεῖν* (Α' Τι 9,3), λὲς καὶ οἱ μοναχοὶ δὲν γεννήθηκαν μὲ γαμήσι καὶ δὲν φύτρωσαν ἀπὸ μουνί. αὐτὴ λοιπὸν ἡ *ἔσωθεν δόξα* τῆς κοπέλλας τοῦ Δαυῖδ εἶναι τὰ κάτω ἀπὸ τὰ ῥοῦχα της κάλλη της τὰ ὅποια ὡς θεατῆς τοῦ γάμου καὶ τῆς νύφης ὁ Νάθαν, χωρὶς νὰ τὰ βλέπῃ, τὰ ἐξυμνεῖ, ὑπολογίζοντας τὰ ἀφανῆ θέλγητρά της ἀπὸ τὴν ἐμφανῆ ὁμορφιά της, καὶ τὰ ὠραῖα βυζιά της, τὰ *ἔσωθεν*, ἀπὸ τὸ ἐμφανὲς φούσκωμα τῶν φορεμάτων της. αὐτὴ ἡ γαμήλια ἐξύμνησι τῶν θελγέτρων τῆς νύφης ἀπὸ τρίτους καὶ θεατὰς τοῦ γάμου ἦταν συνήθεια τοῦ Ἰσραήλ. ἔλεγαν καὶ θεσμικῶς ἐπιτρεπτὰ γαμόλογα στὸ γάμο οἱ Ἰσραηλῖτες, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν ψαλμὸ αὐτὸ καὶ στὸ Ἰσραήλ. διάβασα κάποτε ἔ-

να ἑβραϊκὸ βιβλίον τῶν χρόνων μας, ὅπου κυρίως ἱστοροῦνταν τὰ θανάσιμα βασανιστήρια πού ὑπέμειναν οἱ Ἑβραῖοι στὰ ἐγκληματικά κι ἀπάνθρωπα ναζιστικά στρατόπεδα τῆς θανατώσεως των κατὰ τὰ ναζιστικά χρόνια. ἐκεῖ λοιπὸν ἕνας Ἑβραῖος καὶ μιὰ Ἑβραία, ἂν καὶ προεγνωσμένως μελλοθάνατοι ἐρωτεύτηκαν καὶ παντρεύτηκαν. καὶ οἱ ἄλλοι Ἑβραῖοι εἶχαν τὸ κουράγιο νὰ τηρήσουν τὰ γαμήλια ἔθιμά τους, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα μαζί μὲ τὶς εὐχές των στοὺς μελλοθανάτους νεονύμφους ἔλεγαν καὶ τὰ ἐθιμικά τους γαμόλογα. αὐτὸ μοῦ θύμισε αὐτὴ τῆ στροφή τοῦ Ἄσματος καὶ τὸν ψαλμὸ 46 τοῦ προφήτου Νάθαν. παρ' ἡμῖν δυστυχῶς αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ τὸ σχετικὸ ἐλεγεῖο μὲ μιὰ ἀνόητη καββαλιστικὴ ἐρμηνεία ἐγινε ὕμνος στὴν *Παναγία*, ἡ ὁποία προφητεύεται δῆθεν στὸν ψαλμὸ αὐτό, κι αὐτὸς ὁ ὕμνος, λεγόμενος *Πεποικιλμένη* ψάλλεται ἀπὸ τοὺς ψαλτᾶδες μας μὲ πολὺ παγανιστικὸ θεριακλήρι καὶ μεθυστικὸ ἐνθουσιασμό. καβαλλιστικὲς γαργάρες καὶ παγανιστικὸ μαστούρωμα. ἐγὼ ἀπὸ τὸν ψαλμὸ 46 βοηθήθηκα γιὰ νὰ ἐρμηνεύσω αὐτὴ τῆ στροφή 18 τοῦ Ἄσματος· κι ἀπὸ τὴν ἐπιβίωσι τοῦ ἑβραϊκοῦ ἐθίμου κάπως ἐπικουρικῶς, ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ βεβαιώθηκα ἀπὸ τὴ Βίβλο. (ἐμεῖς οἱ πρὸ τοῦ 1981 φιλόλογοι –ἐγὼ τοῦ 1959-1964– εἴμαστε καὶ ἀρχαιολόγοι καὶ ἱστορικοὶ καὶ λαογράφοι καὶ ψυχολόγοι, ἐπειδὴ στὰ χρόνια τῶν σπουδῶν μας ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες ἦταν στὰ μόνον δυὸ πανεπιστήμια τότε μία σχολὴ ἕνα τμήμα. καὶ φυσικὰ τὰ καλλιέργησα ὅλα αὐτὰ καὶ τὴ θεολογία τόσο τὴν «θεολογικὴ» ὅσο καὶ τὴν «ποιμαντικὴ» μέχρι σήμερα. ἡ κυριώτερη ἐπὶ τῶν γραμμάτων ιδιότητά μου εἶναι ὅτι εἶμαι **μαθητής**). *θυγάτηρ* καὶ στὴ στροφή αὐτὴ σημαίνει «μνηστὴ», «ἡ κοπέλλα του», «τὸ κορίτσι του», «ἡ ἀγαπημένη του», ὅπως καὶ στὰ 17,3 καὶ 18,10. μ' αὐτὴ τὴ σημασία λέγεται καὶ στὸν ψαλμὸ 46

Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν
καὶ λίγο παραπάνω στὸν ἴδιο ψαλμὸ (46,10)

Ἄκουσον, θυγάτερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου
καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου
καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.

μ' αὐτὴν ἐπίσης τὴ σημασία ἀλλὰ σὲ μεταφορικὴ χρῆσι στοὺς προφῆτες ὁ Κύριος προσφωνεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ *θυγάτερ Ἱερουσαλήμ* καὶ τὴ Σιών *θυγάτερ Σιών*¹. ἄξιο σημειώσεως εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος ἤξεραν καλὰ ὅτι κάποιοι βάρβαροι χρησιμοποιοῦν τὴ λέξι *θυγάτηρ* γιὰ τὴ γυναῖκα πού γαμοῦν. ἔτσι ὁ Ἀριστοφάνης παρυσιάζει ἕναν δοῦλο Σκύθη νὰ λέη στὴ γυναῖκα πού γαμάει νὰ καθήση κοντά του λέγοντας μὲ τὴ βαρβαρικὴ προφορὰ του σὲ στραβοελληνικά:

Ναῖκι ναί

*κάτησο κάτησο, ναῖκι ναῖκι τυγάτριον
οἴμ' ὡς στέριπο τὸ τιπί, ὡσπερ γογγύλη!*².
μεταφράζω τὰ βαρβαρίζοντα ἀρχαῖα ἑλληνικά:

Ναί, γυναικάκι,

*κάτσε κάτσε, γυναικάκι γυναικάκι θυγάτριον·
ἄχ τί σφιχτὸ τὸ βυζάκι σου, σὰ ῥεπάνι!*

ὅπως μετέφρασα, *ναδάβ* σημαίνει «ἡγεμόνας», βασιλεύς. μέσα στὴ φράσι *θυγάτερ ναδάβ* κρύβεται ἓνας θαυμασμός τοῦ λαοῦ, πῶς αὐτὴ ἢ χθεσινὴ χωριατοπούλα ἔγινε τόσο ξαφνικά «τὸ κορίτσι τοῦ βασιλιᾶ». ἀντὶ *ναδάβ* ὁ Ἀκύλας ἔχει *ἄρχοντας*, ἢ σύμφωνα μὲ ἄλλη μαρτυρία –μᾶλλον ἀξιοπιστότερη– ἔχει *ἐκουσιαζομένου*: ὁ Σύμμαχος ἔχει *ἡγεμόνος*· καὶ ἡ λατινικὴ βουλγάτα τῶν Βαρανίνα - Ἰερωνύμου ἔχει *principis*. ἡ αἰθιοπικὴ καὶ ἡ ἀραβικὴ μετάφρασι διατηροῦν τὴ λέξι ὅπως τὴν ἔχουν οἱ Ἑβδομήκοντα· *ναδάβ*: τὸ μασοριτικὸ ἔχει *νδιβ*: ὅλα εἶναι σωστά· καὶ τὸ μασοριτικὸ ἀπὸ τὸ τρίτο γράμμα *ι* φαίνεται ὅτι εἶναι παράφρασι καὶ τοῦ ἀρχικοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου.

5. *Οἱ ῥυθμοὶ τῶν μηρῶν σου ὅμοιοι ὀρμίσκοις,
ἔργον χειρῶν τεχνίτου.*

*Τὰ καμπυλόγραμμα μπούτια σου μοιάζουν μὲ φιλντισένιες χάντρες
ἔργο χειρῶν τεχνίτου.*

Ἄλλες δυὸ φορές συναντᾶται στὴ Βίβλο ἡ λέξι *ῥυθμός* καὶ σημαίνει ὅ,τι καὶ σήμερα, δηλαδὴ τεχνοτροπία¹. ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ λατινικὴ βουλγάτα ἔχουν *σύνδεσμοι - iuncturae*: ἡ συριακὴ μετάφρασι *μορφή*: ἡ αἰθιοπικὴ καὶ ἡ ἀραβικὴ *δομή*. ἐγὼ νομίζω ὅτι ἡ φράσι *ῥυθμοὶ τῶν μηρῶν* σημαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ σήμερα οἱ φράσεις «οἱ καμπῦλες τῶν μηρῶν», «τὰ καμπυλόγραμμα μπούτια». μὲ τὸ *ὅμοιοι ὀρμίσκοις* ἀναφέρεται στὸ χρώμα τῆς ἐπιδερμίδος, τὸ φιλντισένιο, ὅπως καὶ στὰ 3,8· 15,9· 18,9. θέλει νὰ πῆ «φιλντισένια μπούτια», «χιονάτα μπούτια». μὲ τὸ *ἔργον χειρῶν τεχνίτου* ἀναφέρεται στὴ γραμμὴ· θέλει νὰ πῆ «καλλίγραμμα μπούτια», «ῥοαῖες καμπῦλες», «ἀριστουργήματα», «καλλιτεχνήματα». τὸ ὀλόλευκο χρώμα γιὰ τὰ μπούτια τῆς κοπέλλας εἶναι ἀπὸ τὰ γλυκύτερα θέλητρα γιὰ τὸν ἄντρα, γιὰ τὸν ἀγαπημένο της ποὺ θὰ τὰ χαϊδεύῃ καὶ θὰ τ' ἀπολαμβάνῃ καὶ θὰ τὰ χαίρεται.

6. *Ὁ ὄμφαλός σου ὡς κρατῆρ τορευτός
μὴ ὑστερούμενος κραῖμα.*

*Ὁ ἀφαλός σου κρατήρας σκαλιστός
ὄχι χωρὶς κρασί.*

Ὅπως λέει *λάρυγγα* καὶ *φάρυγγα* καὶ *ὀδόντας* (ἸΑσ 4,7· 15,12· 19,5· 19,6) ὄλο τὸ στόμα, ὀνομάζοντας τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὄλου, σχῆμα λόγου γνωστὸ καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἀλλὰ πολὺ πιὸ συνηθισμένο στὴν ἑβραϊκὴ, ἔτσι κι ἐδῶ *ὄμφαλός* λέγεται ἓνα μεγαλείτερο τμῆμα τοῦ γυναικείου κορμοῦ. ἂν κανεὶς φανταστῆ δυὸ νοητὲς ὀριζόντιες γραμμές, μία ἀμέσως πάνω ἀπὸ τὰ γόνατα τῆς ὀρθῆς κοπέλλας καὶ μία πάνω ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ τῆς, ἐκεῖ πού εἶναι τὸ πιὸ στενὸ μέρος τῆς μέσης, τότε τὸ τμῆμα πού περικλείουν οἱ δυὸ παράλληλες, ἐφ' ὅσον ἢ κοπέλλα στέκεται ὀρθῆ, γυμνή, καὶ μὲ κλειστὰ τὰ πόδια, εἶναι ἀκριβῶς ἓνας κρατήρας καὶ στὸ μέγεθος καὶ στὸ σχῆμα. αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Σαλωμών, ὅταν λέῃ *Ὁ ὄμφαλός σου κρατῆρ τορευτός. ὁ κρατῆρ*, πού ἔχει τὸ ἴδιο θέμα μὲ τὰ *κραῖμα* καὶ *κρασί*, ἦταν τὸ μεγάλο ἄγγεῖο μέσα στὸ ὁποῖο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀνακάτευαν τὸ νερὸ καὶ τὸν οἶνον, γιὰ νὰ κάνουν τὸ *κραῖμα*, τὸ κρασί. μὲ τὴ φράσι δὲ *μὴ ὑστερούμενος κραῖμα* θέλει νὰ πῆ ὅτι ὁ κρατήρας τῆς ἐδῶ παρομοιώσεως ἐννοεῖται καὶ μὲ κρασί, ὄχι ἄδειος· ὡς κρασί ἐννοεῖ τὸ μουνὶ τῆς κοπέλλας, πού βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ κρατήρος αὐτοῦ καὶ εἶναι ἐκεῖνο πού χαρίζει μεθυστικὴ ἀπόλαυσι στὸν ἄντρα πού τὸ ἀπολαμβάνει. ἦτοι· «ὠραῖος ὁ κρατήρας, καὶ ἔχει καὶ λαχταριστὸ μουνὶ πού μεθάει τὸν ἄντρα». αὐτὴ ἢ περιοχὴ τοῦ γυναικείου κορμοῦ, τῆς ὁποίας ἐπίκεντρο, σὰν κρατήρας ἡφαιστείου, εἶναι τὸ μουνὶ, στὶς πανάρχαιες γλῶσσες τοῦ περιγύρου τῆς Ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου Θαλάσσης λεγόταν *ὄμφαλός*. καὶ στὴν προκλαστικὴ ἀρχαϊκὴ καὶ στὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ ἐπίσης. γι' αὐτὸ μιὰ περιβόητη Λυδὴ καλλονή, ἢ μόνη πού νίκησε καὶ δάμασε τὸν ἀήττητο ἦρωα Ἡρακλῆ, ὁ ὁποῖος τῆς ἀφωσιώθηκε σὰ δούλος, ἔμεινε στὴν ἀρχαία λογοποιία μὲ τ' ὄνομα *Ὁμφάλῃ*¹, δηλαδὴ «ἢ Μουνάρα», «τὸ Ὑπέροχο Μουνὶ».

7. *Ἡ κοιλία σου θημωνιά σίτου
πεφραγμένη ἐν κρίνοις.*

*Ἡ κοιλία σου θημωνιά σιταριοῦ
περιφραγμένη μ' ἀγριολούλουδα.*

Ἡ λέξι *θημωνιά* ἀπὸ τὸ ῥῆμα *τίθημι - θήσω* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα προφερόταν τετρασυλλάβως *θη-μω-νι-ά*, ὅπως καὶ οἱ ὅμοιές της *φυταλιά* *τρομαλιά* *ἀνθρακιά* *ἐσχατιά* κλπ., ἀλλὰ στὴ χωριάτικη γλῶσσ-

σα τῶν παιδικῶν κι ἐφηβικῶν μου χρόνων 1941-1961 προφερόταν τρισυλλάβως μὲ τὸ ἰῶτα συνιζήμενο ὡς *θη-μω-νιά*. ἔτσι λεγόταν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἢ στοίβα τοῦ θερισμένου καὶ δεματισμένου σιταριοῦ ἢ κριθαριοῦ· καὶ στοιβαζόταν σὲ σωρὸ πὺν ἦταν ἐντέχνως καμωμένη ὡς κόλουρος κῶνος διαμέτρου περίπου 5 μέτρων καὶ ὕψους περίπου 6 μέτρων μὲ τὰ στάχυα μέσα καὶ τὴν κοπὴ τῆς καλάμης ἔξω, μέχρι ν' ἀλωνιστοῦν μὲ τὸ ἀλωνιστικὸ ἔλκηθρο πὺν λεγόταν *τουκάνη* (στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ *τυκάνη*). τὰ ῥυμουλκοῦσαν ἄλογα ἢ βόδια, καὶ γιὰ βάρος ἔβαζαν ἐπάνω τῆς ἐμᾶς τὰ μικρὰ παιδιά, πὺν τὸ χαιρόμασταν πολὺ. ἀργότερα ἀλώνιζαν οἱ ἀκίνητες ἀλωνιστικὲς μηχανὲς οἱ λεγόμενες πατόζες (πὺν τέτοια εἶδα τελευταία φορὰ ὡς ἐπίστρατος Ἰλαρχος στὴ Λῆμνο τὸ 1974), κι ἔπειτα ἐμφανίστηκαν οἱ σημερινὲς κινούμενες θεριζαλωνιστικὲς μηχανὲς ἢ κομπίνες λεγόμενες. ὅταν μιὰ *θημωνιά* ἀργοῦσε ν' ἀλωνιστῆ, φύτρωναν γύρω τῆς χόρτα καὶ ἀγριολούλουδα, ὅπως ἐννοεῖται καὶ στὸ ἐδῶ ἐρμηνευόμενο ἐλεγεῖο τοῦ Ἄσματος. στὴ γυμνὴ κοπέλλα, ὅταν ὁ προειρημένος *κρατήρ* διχοτομηθῆ μὲ μιὰ ὀριζόντια διχοτόμο, πὺν περνᾷ ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ μουνιοῦ, τότε τὸ ἄνω ἥμισυ εἶναι μιὰ *θημωνιά σίτου*, στὴ βᾶσι τῆς ὁποίας εἶναι τὸ μουνὶ καὶ οἱ μουνότριχες, καὶ γι' αὐτὸ ἐδῶ ἢ ποιήτρια τὴ λέει *θημωνιά σίτου πεφραγμένη ἐν κρίνοις*. σήμερα οἱ «ἐρμηνευταὶ» τοῦ Ἄσματος, ὅταν δὲν εἶναι χωριάτες ὅπως ἐγὼ ἢ εἶναι γεννημένοι μετὰ τὸ 1960, εἶναι ἀδύνατο νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο, πὺν γιὰ μένα ἦταν ὄχι μόνον εὐκόλο, ἀλλὰ κι εὐνόητο κι αὐτονόητο. δὲν τοὺς κατακρίνω· δὲν φταίνει γι' αὐτὴ τὴν ἄγνοιά τους. θὰ ἦταν ἀξιοκατάκριτοι, ἂν πηδοῦσαν ἀπὸ τὸν πέμπτο ὄροφο κάτω στὸ πεζοδρόμιο καὶ γκρεμοτσακίζονταν, ἀλλὰ δὲν φταίνει πὺν δὲν μποροῦν νὰ πηδήξουν ἀπὸ τὸ πεζοδρόμιο στὸν πέμπτο ὄροφο· δὲν ἔχουν φτερά. ὅταν ὁ Σαλωμὼν τὶς μουνότριχες τὶς λὲη πάλι ἀγριολούλουδα (*κρίνα*) τόσο αὐτὲς πὺν εἶναι στὰ μουνόχειλα ὅσο κι ἐκεῖνες πὺν εἶναι πιὸ πάνω, στὸ ἀνεστραμμένο τριχωτὸ τρίγωνο, πὺν οἱ ἀρχαῖοι τὸ ἔλεγαν *Δέλτα* (ἀνεστραμμένο *Δέλτα* ▽), ἐννοεῖ φυσικὰ ὅτι τὰ μυρίζει κιόλας τὰ εὐωδιαστὰ αὐτὰ ἀγριολούλουδα, ὅπως μυρίζει ὁ τράγος τὸ λουλούδι τῆς κατσίκας, ἴσως δὲ καὶ *συλλέγει* μερικὰ σὰν ἕνας πὺν μαζεῦει ἀγριολούλουδα στὴν ἐξοχὴ τὴν πρωτομαγιά. δικὰ του εἶναι· στὸ περιβόλι του φυτρώνουν. τοῦ ἀρέσει πολὺ ἢ μουνίλα, πὺν τὴ θεωρεῖ ὡς τὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἀρώματα.

8. *Οἱ δύο μαστοί σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος
< οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοις >*

*Τὰ δυὸ βυζιά σου σὰ δυὸ δίδυμα μικρὰ τῆς ζαρκάδας
< ποὺ βόσκουν μὲς στ' ἀγριολούλουδα >.*

Τὴ σφιχταγκαλιάζει. ἐρμήνευσα τὸ ἔλεγχο αὐτὸ στὸ 10,9, ὅπου λέγεται γιὰ πρώτη φορά. στὰ χειρόγραφα λείπει ὁ δεύτερος στίχος. τὸν ἀποκαθιστῶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ 10,9.

9. *Ὁ τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος.*

Ὁ τράχηλός σου σὰ φιλντισένιος πύργος.

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα *ἐλέφας* (*ε-ρε-πα*) ἀναφέρεται στὰ προομηρικὰ καὶ προαλφαβητικὰ ἀχαικὰ κείμενα τὰ γραμμένα μὲ τὸ συλλαβῆριο τῶν 91 γραμμμάτων [Πήλινες πινακίδες τῆς Κνωσοῦ (KN Sd 0412) καὶ τῆς Πύλου (PY Va 452)] καὶ ἔπειτα στὸν Ὅμηρο (Δ 141), ἀλλὰ πάντοτε λέγεται ἔτσι τὸ ἐλεφαντόδοντο ἢ τ' ἀπ' αὐτὸ πινακίδια, καὶ ὄχι τὸ ζῷο. ἤδη ὁμως γύρω στὸ 600 π.Χ. ὁ Ἄλκαϊος ἀναφέρει τὸ ἐπίθετο *ἐλεφαντίνη* στὴν ἔκφρασι *ἐλεφαντίναν λάβαν τῷ ξίφεο χρυσόδεταν* (= *χρυσόδετον ἐλεφαντίνην λαβὴν τοῦ ξίφους*) (Ἀπόσπ. 165 Page), πρᾶγμα ποὺ δείχνει ὅτι *ἐλέφας* λεγόταν τότε πιά τὸ ζῷο, καὶ ὄχι τὸ ἐλεφαντόδοντο (φίλντισι). ῥητῶς ἀναφέρει τὸν ἐλέφαντα ὡς ζῷο τῆς Ἀφρικῆς τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ὁ Ἡρόδοτος (3,114,1' 4,191,4).

Στὴν Π. Διαθήκη ἀναφέρεται 12 φορές τὸ ἐπίθετο *ἐλεφάντινος* καὶ μία φορά τὸ οὐσιαστικὸ *ἐλέφας*, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐλεφαντόδοντο, ὅπως δείχνει ἡ φράσι *ἐποίησαν ἐξ ἐλέφαντος* (Ἰζ 33,6). αὐτὸ τὸ ὕλικὸ ἀναφέρεται ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Δαυὶδ μέχρι τὰ χρόνια τοῦ Ναβουχοδονόσορ, τὸ ζῷο ἐλέφας δὲν ἀναφέρεται ποτέ. καὶ μᾶλλον στὴν Παλαιστίνη δὲν ὑπῆρχε σὲ χρόνια ἱστορικά. ἀναφέρονται λοιπὸν τόσο τὸ ἀκατέργαστο ὕλικὸ *ὀδόντες ἐλεφάντινοι* (Βα 21,13' Πα 49,12' Ἰζ 33,19) ὅσο καὶ οἱ ἐξῆς κατασκευές· *οἴκοι ἐλεφάντινοι* (Βα 57,15' Ἀμ 2,6)· *βάρεις ἐλεφάντιναι* (Ψα 46,8)· *πύργος ἐλεφάντινος* (Ἄσ 18,9)· *θρόνοι ἐλεφάντινοι* (Βα 21,4' 13' Πα 49,5)· *κλῖναι ἐλεφάντιναι* (Ἀμ 4,38)· *πυξίον ἐλεφάντινον* (Ἄσ 15,9). ἐννοοῦνται πάντοτε πλακίδια ἐλεφάντινα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπενδύονταν ὅλες οἱ ἐν λόγῳ κατασκευές.

Δύο λοιπὸν *ἐλεφάντιναι κατασκευές* ἀναφέρονται στὸ Ἰσραήλ, τὸ *ἐλεφάντινον πυξίον* καὶ ὁ *ἐλεφάντινος πύργος*, καὶ οἱ δυὸ ὡς ἀντικείμενα παρομοιώσεως, τὸ ἓνα γιὰ τὸν Σαλωμών καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὴν κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ. τὰ γνωρίσματα τῶν ἐλεφαντίνων κατασκευῶν, μὲ τὰ ὁποῖα μοιάζουν ἢ μέση τοῦ Σαλωμών καὶ ὁ τράχηλος τῆς κοπέλλ-

λας του, εἶναι ἡ ἀστροφτερὴ λευκότης καὶ τὸ ὁμορφο φτιάξιμό τους, τὸ καλοσμιλεμένο.

10. *Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἑσεβῶν,
ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν.*

*Τὰ μάτια σου σὰν τὶς λίμνες στὴν Ἑσεβῶν,
σὰν τὶς πύλες τῆς ἀγαπημένης πολλῶν.*

Ἄντι ἐν Ἑσεβῶν ὁ Ἀκύλας ἔχει ἐν ἐπιλογισμῶ. τὸ μασοριτικὸ ἔχει ὄσβυν. ἡ Ἑσεβῶν ἦταν πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Ἀμορραίων πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ τοῦ Ἰσραὴλ στὴν Παλαιστίνη. ἂν κανεῖς τραβήξει μιὰ νοητὴ γραμμὴ, πὺν ν' ἀρχίσει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅπου ὁ Ἰορδάνης ἐκβάλλει στὴ Νεκρὰ Θάλασσα, καὶ νὰ συνεχίζεται ἀνατολικά τοῦ Ἰορδάνου σὲ ἀπόστασι ἄλλη τόση, φτάνει στὴν Ἑσεβῶν. ὁ Μωϋσῆς παρακάλεσε τὸν βασιλέα τῆς Ἑσεβῶν Σηὼν νὰ ἐπιτρέψει στὸν Ἰσραὴλ νὰ περάσει μόνο, καὶ ὁ Σηὼν ἀρνήθηκε. τότε ὁ Ἰσραὴλ ἔκανε μεγάλη σφαγὴ τῶν Ἀμορραίων καὶ κυριεύσε μεγάλο μέρος τοῦ κράτους των, μέσα στὸ ὅποιο ἦταν καὶ ἡ Ἑσεβῶν· γιὰ τὴν κατάληψι τῆς Ἑσεβῶν βγήκε καὶ δημοτικὸ τραγούδι πὺν καταχωρίζεται στὸ βιβλίον τοῦ Νόμου¹. ἡ φυλὴ τοῦ Ῥουβὴν, πὺν πῆρε ἤδη ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ τὸν κλῆρο τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Ἰορδάνου, πῆρε καὶ τὴν Ἑσεβῶν. ἀλλ' ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἡ πόλι κληρώθηκε μ' ἐκείνες πὺν δόθηκαν στοὺς Λευῖτες, καὶ ἔγινε λευῖτικῆ². στὰ χρόνια τῶν βασιλέων ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλιότερες καὶ ὠραιότερες πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, μὲ πλοῦσια βλάστησι, ἄφθονα νερά, φυσικὲς καλλονές, καὶ περίφημα ἀμπέλια καὶ περιβόλια, ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μέρη τοῦ Ἰσραὴλ³. μιὰ τέτοια πόλι τὴν ἐπωφθαλμιούσαν πολλοὶ ἔρασταί, ὅπως ἄς ποῦμε τὴ «νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ» ὅλοι οἱ Βαλκάνιοι. γι' αὐτὸ ἐδῶ ἡ ποιήτρια τοῦ Ἄσματος τὴ λέει *θυγατέρα πολλῶν*, δηλαδὴ «ἀγαπημένη πολλῶν», «λαχτάρα πολλῶν», πόλι πὺν πολλοὶ λαοὶ τὴ βλέπουν σὰν «κοπέλλα τους», θάθελαν νὰ τὴν κάνουν δική τους. ὁ Σύμμαχος, πὺν ἐδῶ δὲν καταλαβαίνει γρῦ, μεταφράζει *θυγατέρων πολλῶν*. στοὺς Θρήνους, ὅπου ὁ Ἱερεμίας θρηνεῖ τὴν ὁμορφή Ἱερουσαλήμ πὺν καταστράφηκε, τὴν ἀποκαλεῖ *θυγάτηρ τοῦ λαοῦ μου*, δηλαδὴ «ἀγαπημένη» τοῦ Ἰσραὴλ. ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ *θυγάτηρ πολλῶν* εἶναι, ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι, τὸ τουριστικὸ ὄνομα τῆς Ἑσεβῶν, ὅπως τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι τὸ *νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ*. ὁ Ἰσραὴλ, πὺν ἐδῶ ἐπευφημεῖ τὴν ὁμορφή βασιλίτισσά του, ἐπευφημεῖ συνάμα καὶ τὴν ὠραία πόλι του.

Λίμναι στὸ ἔλεγχο αὐτὸ δὲν εἶναι οἱ φυσικὲς λίμνες, διότι δὲν ὑπάρχουν τέτοιες στὴ θέσι τῆς Ἑσεβῶν· ἐννοοῦνται τεχνητὲς καλλωπι-

στικές λιμνοῦλες, ἢ σιντριβάνια σὰν τὰ *πληρώματα ὑδάτων* ποῦ ἀναφέρονται στὴ στροφή 15, αἱ *φιάλαι* σὰν ἐκεῖνες ποῦ εἶναι στὶς Ἀθωνικές μονές. ἄλλωστε κι ὁ Σύμμαχος σχεδὸν εὐστοχα μεταφράζει *κολυμβήθραι*. τὸ ἴδιο καὶ ἡ μαρκιανὴ μετάφρασι. ἐννοοῦν δεξαμενές σὰν τὴν *κολυμβήθρα* τῆς προβατικῆς πύλης (Ἰω 14,2) ποῦ ἀναφέρεται στὰ Εὐαγγέλια. κι αὐτὲς ἐδῶ ἐπίσης, ποῦ μοιάζουν μὲ τὰ ὁμορφα μάτια τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος εἶναι ἐν *πύλαις* τῆς Ἑσεβών. ἡ πύλη στὶς ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πόλεις ἢ τὸ φόρουμ (*forum*) στὴ Ῥώμη, τὸ *πολυάνδριον*, τὸ καφενεῖο, ἦταν τὸ κέντρο τῆς δημόσιας ζωῆς, ὁ χώρος ὅπου στεγάζονταν καὶ οἱ στρατιωτικὲς πολιτικὲς καὶ δημοτικὲς ἀρχές καὶ οἱ δημόσιες ὑπηρεσίες. γι' αὐτὸ κι ὁ Χριστὸς λέει γιὰ τὴν ἐκκλησία του ὅτι *Πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς* (Μθ 74,7)· σὰ νὰ ἔλεγε σήμερα «Δὲν θὰ τὴν καταβάλλῃ τὸ Καπιτώλιο τοῦ ἄδου ἢ τὸ Κρεμλίνο τοῦ ἄδου». πολλὰ εἶναι τὰ χωρία τῆς Π. Διαθήκης, ὅπου φαίνεται ὅτι ἡ *πύλη* ἦταν γιὰ τὸν Ἰσραὴλ τὸ κέντρο τῆς δημόσιας ζωῆς, ἀλλ' ἀπ' αὐτὰ θ' ἀναφέρω μόνο δύο. στὸ βιβλίον τῆς Ῥούθ, ὅταν ὁ Βοὸξ ξεκαθαρίζῃ ἂν τῇ Ῥούθ θὰ τὴν πάρῃ αὐτὸς ἢ ἕνας συγγενῆς του, ἡ ὑπόθεσι διαδραματίζεται σὲ πύλη τῆς Βηθλεέμ. *Καὶ Βοὸξ ἀνέβη ἐπὶ τὴν πύλην καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ· καὶ ἰδοὺ ὁ ἀγγιστεὺς παρεπορεύετο... Καὶ εἶπον πᾶς ὁ λαὸς οἱ ἐν τῇ πύλῃ· Μάρτυρες. καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον· Δόξη Κύριος τὴν γυναῖκά σου τὴν εἰσπορευομένην εἰς τὸν οἶκόν σου ὡς Ῥαχήλ καὶ ὡς Λίαν.* καὶ στὸ βιβλίον Παιδείαι, στὸ ἐγκώμιον τῆς ἄξιας γυναικός, λέει·

*Δισσὰς χλαίνας ἐποίησε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς,
ἐκ δὲ βύσσου καὶ πορφύρας ἑαυτῇ ἐνδύματα.
περίβλεπτος γίνεται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐν πύλαις,
ἡνίκα ἂν καθίσῃ ἐν συνεδρίῳ μετὰ γερόντων κατοίκων τῆς γῆς.*
(Πδ 6,13-14).

τὸ σιντριβάνι μὲ τοὺς πίδακες καὶ τὰ πολύχρωμα ψάρια εἶναι καὶ σήμερα πολὺ συνηθισμένη καλλωπιστικὴ κατασκευὴ γιὰ πάρκα καὶ πλατεῖες. τέτοιες ἦταν καὶ οἱ λίμνες στὶς πύλες τῆς Ἑσεβών –πιθανῶς ἢ ποιήτρια ἔχει στὸ νοῦ τῆς δυὸ συγκεκριμένα καὶ περίφημα στὶς ἡμέρες τῆς σιντριβάνια τῆς–, μὲ τὶς ὁποῖες λίμνες παρομοιάζονται στὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ τὰ ὠραῖα μάτια τῆς· πρέπει νὰ ἦταν μάτια καλλίγραμμα, ὑγρά, λαμπερά, ἀθῶα, γλυκά, καὶ ἔξυπνα. ὑπενθυμίζω ὅτι καὶ τοῦ Σαλωμών τὰ μάτια ἢ κοπέλλα τὰ παρωμοίασε στὴ στροφή 15 μὲ *περιστεράς ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων*· δηλαδὴ σὲ σιντριβάνια.

11. *Ὁ μυκτῆρ σου ὡς ὁ πύργος τοῦ Λιβάνου
σκοπεύων τὸ πρόσωπον Δαμασκοῦ.*

*Ἡ μύτη σου σὰν τὸν πύργο τοῦ Λιβάνου
ποῦ ἀγναντεύει κατὰ τὴ Δαμασκό.*

Ἀπὸ τὴν παρομοίωσι τῆς μύτης τῆς με πύργου, θὰ τὴ φανταζόταν κανεὶς μιὰ ἀσχημομούρα, ἂν δὲν συλλάμβανε σωστά ὅλη τὴν εἰκόνα. *μυκτῆρ*, δηλαδὴ ῥουθούνη, λέγεται ὅλη ἡ μύτη, ὅπως καὶ τὸ στόμα *λάρυγξ* καὶ *φάρυγξ*, καὶ τὸ κορμὶ ἀπὸ τῆ μέση μέχρι τὰ γόνατα *ὀμφαλός*· ὁ ἔβραϊσμός αὐτὸς εἶναι πιὰ γνωστός. ἡ πασίγνωστη *Δαμασκός* βρίσκεται ἀνατολικῶς τοῦ Λιβάνου καὶ βορειοανατολικῶς τοῦ Ἑρμών, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἡ ὀπτική ἐπαφή τῆς με τὰ ψηλὰ τοῦ Λιβάνου. ἦταν πόλι πολὺ ἀρχαία, ἀφοῦ ἀναφέρεται καὶ στὴ Γένεσι (Γε 18,4). στὸ βιβλίον Δαυὶδ ἀναφέρεται ὅτι, ὅταν ὁ Δαυὶδ νίκησε τοὺς Σύρους καὶ ὑπέταξε τὴ Συρία, ἐγκατέστησε ἐκεῖ φρουρὲς κατοχῆς· *Καὶ ἔθετο Δαυὶδ φρουρὰν ἐν Συρίᾳ τῇ κατὰ Δαμασκόν, καὶ ἐγένετο ὁ Σύρος τῷ Δαυὶδ εἰς δούλους φέροντας ξένια* (Δδ 76,8). αὐτῆς τῆς φρουρᾶς ὄχυρό καὶ παρατηρητήριον ἦταν καὶ ὁ *πύργος τοῦ Λιβάνου* ποῦ ἀναφέρεται ἐδῶ, ὁ ὁποῖος *ἐσκόπευε* πρὸς τὴ Δαμασκό· ὅπως εἶναι σήμερον τὰ ῥαντάρ. ἡ λέξι *πρόσωπον* στὴν ἔκφρασι *πρόσωπον Δαμασκοῦ* εἶναι ἀπὸ τὰ σπάνια αἰτιατικοφανῆ ἐπιρρήματα σὰν τὰ *δωρεὰν χάριν δίκην ἀρχὴν ὁδόν*· θυμηθῆτε τὴ χρῆσι τοῦ *ὁδόν* στὶς ἐκφράσεις τοῦ Μωϋσῆ *ὁδὸν Θάλασσαν Ἐρυθρὰν* (Νο 205,30· Δε 2,45) καὶ τοῦ Ἡσαΐου *ὁδὸν θαλάσσης* (Ἡσ 11,18· Μθ 8,4)· καὶ τὴ χρῆσι τοῦ *ἀρχὴν* στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ἰω 24,6). τὰ τέτοια ἐπιρρήματα *ὁδὸν* καὶ *πρόσωπον* σημαίνουν πρὸς, τὸ ἕνα ἐπιγείως καὶ τὸ ἄλλο ἐναερίως. ἀρχικὰ εἶναι ἔβραϊσμοὶ καὶ ἔπειτα κατ' ἐπίδρασιν τῆς Βίβλου ἰδιωματισμοὶ τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς. γιὰ νὰ συλλάβῃ κανεὶς τὴν ὅλη εἰκόνα ὡς ἀντικείμενον παρομοιώσεως τῆς ὁμορφῆς μύτης τῆς κοπέλλας, πρέπει νὰ φανταστῆ ἕνα μεγαλόπρεπο καὶ πανόμορφο βουνό, τὸ Λίβανο, ποῦ παριστάνει τὸ κεφάλι τῆς, καὶ περίπου στὰ μισὰ μιᾶς ὥραιας καὶ ἀπότομης πλαγιᾶς τοῦ ἕνα παρατηρητήριον, κάτασπρο καὶ γραφικὸ μετὰ δυὸ παραθυράκια σὰ ῥουθούνια, ποῦ ἀπὸ μακριὰ φαίνεται σὰ μιὰ συμμετρικὴ καὶ καλοτοποθετημένη μύτη σκαρφαλωμένη ἀρμονικὰ σ' ἕνα ὁμορφο κεφάλι. βλέπει κανεὶς αὐτὸ τὸ θέαμα στὰ Καρούλια ἢ στὰ Κατοννάκια ἢ στὰ Κουσοκαλύβια, ὅταν ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀγναντεύῃ ψηλὰ στὶς περήφανες πλαγιὰς τοῦ Ἄθω κάτι μεμονωμένα ἄσπρα γραφικὰ κελλάκια, σκαρφαλωμένα στὰ βράχια τοῦ, μετὰ τὰ παραθυράκια τους. μόνον ἔτσι μπορεῖ μιὰ ὁμορφη μύτη νὰ εἶναι *ὡς πύργος*. ἡ κοπέλλα εἶχε μιὰ πολὺ χαριτωμένη καὶ ἐλκυστικὴ μύτη, ποῦ νὰ τοῦ ἔρχεται τοῦ ἀντρα νὰ τὴν τρελλάνῃ στὰ φιλιὰ· πιθανῶς καὶ νὰ τοῦ σηκώνεται, γιὰ νὰ τὴ γαμήσῃ.

12. Ἡ κεφαλή σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρμηλος,
καὶ τὸ πλόκιον τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα,
βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.

Ἡ κεφαλή σου ἐπάνω σου σὰν Κάρμηλος
κι ὁ κόττος τῆς κεφαλῆς σου σὰν κογχύλι πορφύρας,
βασιλιάς ἐστεμμένος σ' ἐπίσημες ἐμφανίσεις.

Τὸ παραδρομαί εἶναι ῥηματικὸ οὐσιαστικὸ παραγόμενο ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀορίστου τοῦ παρατρέχω παρέδραμον, τὸ ὁποῖο στὴν Π. Διαθήκη ἀνευρίσκεται 2 φορές ὡς ἀπαρέμφατο παρατρέχειν καὶ 10 φορές ὡς μετοχὴ παρατρέχοντες εἶναι δὲ παρατρέχοντες αὐτοὶ ποὺ σήμερα λέγονται παρατρεχάμενοι, ἀκολουθία δηλαδὴ στρατηγῶν, ὑπουργῶν, λοιπῶν μεγιστάνων, καὶ κυρίως δορυφόρων καὶ σωματοφυλάκων ποὺ πλαισιώνουν καὶ συνοδεύουν ἕναν ἡγέτη ὡς ὑψηλόβαθμοι συνεργάτες του καὶ φρουροὶ του ἰδίως σὲ πολὺ ἐπίσημες δημόσιες ἐμφανίσεις, ὅπου τὸ στίφος τῶν παρατρεχόντων ἦταν ὄχι μόνο αἷτημα ἀσφαλείας ἀλλὰ κι ἐπίδειξι μεγαλείου. τοῦ μεγάλου Δαυΐδ δὲν ἀναφέρονται τέτοιοι παρατρέχοντες, τέτοια παραδρομή. ἀναφέρονται ἀπὸ μιὰ φορὰ παρατρέχοντες τοῦ γιοῦ του καὶ ἀνατροπέως του Ἄβεσσαλώμ καὶ τοῦ ἐπίσης γιοῦ του καὶ διεκδικητοῦ τοῦ θρόνου τοῦ Ἄδωνίου, ποὺ βασιλεύσαν γιὰ ἕνα μῆνα ὁ πρῶτος καὶ γιὰ μία ὥρα ὁ ἄλλος. ἔπειτα δὲ ἀναφέρονται παρατρέχοντες τῶν βασιλέων Σαλωμών, Ῥοβοάμ, Ἰού, Ἰωᾶς, καὶ Γοθολίας. δίνω πίνακα τῶν ἀναφορῶν τους.

Λέξις	βασιλεῖς	ἐδάφια
παρατρέχειν	Ἄβεσσαλώμ	Δδ 88,2
παρατρέχειν	Ἄδωνίας	Δδ 108,2
παραδρομαί	Σαλωμών - Σουλαμίτις	Ἄσ 18,12
παρατρέχοντες	Ῥοβοάμ	Βα 33,10
παρατρέχοντες	Ῥοβοάμ	Πα 53,13
παρατρέχοντες	Ἰού	Βα 83,13
παρατρέχοντες	Γοθολία - Ἰωᾶς	Βα 86,4
παρατρέχοντες	Γοθολία - Ἰωᾶς	Βα 86,10
παρατρέχοντες	Γοθολία - Ἰωᾶς	Βα 86,22
ἄρχοντες	Γοθολία - Ἰωᾶς	Πα 53,13
ἐκατόνταρχοι	Γοθολία - Ἰωᾶς	Βα 86,7
ὄπλα χρυσᾶ	Ῥοβοάμ	Βα 33,10
ὄπλα χρυσᾶ	Ῥοβοάμ	Πα 53,14

ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν σωματοφύλακες τοῦ Σαλωμών καὶ τοῦ γιοῦ καὶ

διαδόχου του Ῥοβοάμ, κρατοῦσαν χρυσᾶ δόρατα καὶ χρυσὲς ἀσπίδες· ἦταν δηλαδή *παρατρέχοντες χρυσάσπιδες*. κάτι ἀνάλογο ἦταν οἱ *ἀργυράσπιδες* τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. ὁ Πολύβιος ἀναφέρει ὅτι οἱ Μακεδόνες *ἀργυράσπιδες* τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦταν σχεδὸν 10.000¹. τὰ *χρυσᾶ ὄπλα τῶν παρατρεχόντων* τοῦ Σαλωμών ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Ῥοβοάμ λαφυραγώγησε ὁ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου Σουσακίμ². στὰ βιβλία «Βασιλεῖς» καὶ «Παραλειπομένη» ἀναφέρονται καὶ *ἄρχοντες* (= στρατηγοὶ) καὶ *ἐκατόνταρχοι τῶν παρατρεχόντων*. ἐδῶ στὸ Ἴσμμα αἱ ἐπὶ Σαλωμών *παραδρομαὶ* εἶναι οἱ παρατρέχοντες τοῦ βασιλέως αὐτοῦ κατὰ τὶς ἐπίσημες καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐμφανίσεις του. τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν κατάλαβαν οἱ «βιβλικοὶ θεολόγοι» συλλήβδην ὅλοι, καὶ γι' αὐτὸ τόσο οἱ ἀρχαῖοι ἐρμηνεύται ὅσο καὶ οἱ νεώτεροι τσιφτηδες λένε τρομακτικὲς βλακειῖες καὶ κουταμάρες καὶ γαργάρες καὶ σαχλαμάρες καὶ ἐρμηνεύουν τὰς *παραδρομάς* ἄλλοι ὡς καρουλάκια τῶν περμανάντ σγουρῶν μαλλιῶν τῆς Σουλαμίτιδος, πὺν εἶναι καὶ ...«βαμμένα κόκκινα» (!), ἄλλοι ὡς στάδια ἵππικῶν ἀγώνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ...«ἀνεμίξει ἢ μέρτρα τοῦ Σαλωμών», καὶ ἄλλοι ἄλλες τέτοιες σαχλαμάρες, τὶς ὁποῖες γράφουν παριστάνοντας τὸν βαθυστόχαστο ἐπιστήμονα σὰν κλόουν καὶ παλιάτσοι. πέλαγος ἀμαθείας βλακειῖας καὶ δοκησιοσοφίας. γιὰ περισσότερα καὶ λεπτομερέστερα παραπέμπω στὸ συνημμένο πρῶτο παράρτημα «Ἡ πορφύρα τοῦ Ἴσματος». σιχαμεροὶ ὅλοι τους γιὰ τὸ γελοῖο θράσος καὶ κοκοριλίκι τους τῆς «βαθυστόχαστης καὶ ἐπιστημονικῆς» ἀμαθείας των καὶ βλακειῖας των.

Γιὰ τὸ τρίστιχο αὐτὸ ἐλεγεῖο στῆ θέσι αὐτῆ ἀρκοῦμαι σ' αὐτὰ τὰ λίγα, παραπέμποντας γιὰ περισσότερα σὲ μιὰ πολὺ ἐκτενέστερη ἐρευνά μου, διατριβὴ ὁλόκληρη 68 σελίδων, τὴν ὁποία δημοσίευσα τὸ 2010 καὶ ἐπισυνάπτω καὶ στὸ τέλος τῆς παρούσης ἐρμηνείας ὡς παράρτημα α'.

19

1. Σ *Τί ὠραιώθης καὶ τί ἠδύνθης,
ἀγάπη, ἐν ταῖς τρυφαῖς σου!*

*Πόσο εἶσαι ὄμορφη καὶ πόσο γλυκειά,
ἀγάπη μου, στὴν ἀπόλαυσί σου!*

Στὴ στροφή αὐτῆ περιγράφεται ἓνα γαμήσι τοῦ Σαλωμών μετὰ τὴν κοπέλλα τοῦ Ἴσματος, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον μετὰ λόγια ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ σχῆμα της. ἡ στροφή διακρίνεται σὲ δυὸ ἡμιστροφία· τὸ ἓνα λέει ὁ Σαλωμών καὶ τὸ ἄλλο ἡ κοπέλλα. τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ πέντε καὶ μισὸ ἐλεγεία (1-5· 7-11)· τὸ ἕκτο καὶ μεσαῖο (6) τὸ μοιράζονται· ἀλλὰ τὸ

ἡμισυ ἔλεγείο τοῦ Σαλωμών ἔχει χάσει τὸν ἕνα στίχο του μέσα στο κορμί τοῦ ἑτέρου ἡμιστροφίου, πὸν ἀνήκει στὸν δικό της διαλογικὸ λόγο. ἀπὸ ποιητικὴ πλευρὰ τὸ σχῆμα εἶναι μιὰ ἀντιλαβή· ὁ ἕνας τὸ λόγο του τὸν χάνει μέσα στὴν ὁμιλία τοῦ ἄλλου. ἐπὶ πλέον τὸ ἡμιστρόφιο τοῦ Σαλωμών, πὸν εἶναι ἀπὸ πάνω, εἶναι πιὸ πλατὺ καὶ «βαρὺ», ἐνῶ τὸ τῆς κοπέλλας, πὸν εἶναι ἀπὸ κάτω του, εἶναι πιὸ λεπτό· ἀνάλογα μὲ τὰ κορμιά τους. ἂν καὶ τὸ ἀκριβὲς καὶ γνήσιο ἑβραϊκὸ πρωτότυπό τους ἔχει καταστραφῆ καὶ χαθῆ, κι ἀγνοοῦμε τὸ μέτρο, πὸν κι ἐκεῖνο νομίζω ὅτι συμμετεῖχε στὸ ῥυθμὸ τοῦ ζευγαρώματος. φαίνεται ὅπωςδήποτε ὅτι τοῦ καθενὸς τὸ ἡμιστρόφιο εἶχε ἄλλο μέτρο, πιθανῶς πιὸ δραστικὸ τὸ τοῦ ἀντρὸς καὶ πιὸ παθητικὸ ἢ καυλιάρικο τὸ τῆς κοπέλλας, ἢ ἂν εἶχαν τοὺς ἴδιους μετρικὸς πόδες, τὸ τῆς κοπέλλας εἶχε ἕναν ἢ δύο πόδες λιγότερο. φαντάζομαι ὅτι τὰ μέτρα ἦταν ἀνάλογα μὲ τὴ φύσι τοῦ ἀντρὸς καὶ τῆς γυναικός. τὸ σχῆμα καὶ ἡ δομὴ τῆς ὅλης στροφῆς εἶναι σὰ νὰ γαμιοῦνται τὰ δυὸ ἡμιστρόφια ἢ σὰ νὰ φιλοῦνται μὲ τὸ φιλί τὸ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους λεγόμενο *γίγγλυμος* ἢ *μανδαλωτόν*, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ ἀντρας τὴ γλῶσσα του τὴν ἔχει χωμένη μέσα στὸ στόμα τῆς κοπέλλας, σὰν σὲ ἕνα μικρὸ ἢ προλογικὸ ἢ εἰσαγωγικὸ γαμήσι· προθέρμανσι. τὸ ἔλεγείο 6 εἶναι κάτι σὰ μουνι καὶ ποῦτσος. ἡ ὅλη στροφή ἀπὸ πλευρὰ ποιητικῆς τεχνοτροπίας εἶναι ποιητικὸ *παίγνιον* σὰν τ' ἀκόλουθα ἔξ τοῦλάχιστον παίγνια τεσσάρων ποιητῶν πὸν διασώθηκαν ἀπὸ τὴ θύραθεν ἀρχαιότητα.

Σιμίας, Πτέρυγες

Πέλεκυς (ἀμφήκης)

Ἰζόν

Θεόκριτος (;), Σύριγξ (= φουσαρόμωνα)

Δωσίδα, Βωμός

Βησαντῖνος, Βωμός

Ἔκδοσις: A.S.F. Gow (Bucoliki Graeci), Oxonium.

καθὼς τὰ θύραθεν αὐτὰ παίγνια εἶναι πολὺ νεώτερα ἀπὸ τὸ Ἄσμα, καταλαβαίνω ὅτι τὰ ἑβραϊκὰ βιβλικὰ *παίγνια* εἶναι πρότυπα, τὰ δὲ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀπομιμήσεις. μέχρι ἐδῶ εἶδαμε παίγνια σὲ ἔλεγεία, πὸν ἄλλα ἦταν στέμματα, ἄλλα τιάρες, ἄλλα σκάλες, ἄλλα σπαρτάρημα τοῦ φλίκι-φλίκι καὶ τῆς ἐκσπερματώσεως. ἐδῶ βλέπουμε κι ἕνα παίγνιο σὲ στροφή ὁλόκληρη, τὰ ἡμιστρόφια πὸν γαμιοῦνται.

Στὸ πρῶτο αὐτὸ ἔλεγείο ὁ Σαλωμών τραγουδάει πόσο ὁμορφη καὶ γλυκεῖα εἶναι ἡ *ἀγάπη* του στὰ γαμήσια της (*ἐν τρυφαῖς σου*), ὅταν τὴ γαμάη. ὅτι ἐννοεῖ αὐτὸ φαίνεται ἀμέσως στὰ ἔλεγεία πὸν ἀκολουθοῦν. ἄλλωστε *τρυφή* θὰ πῆ «ἠδονή», «ἠδονισμός», «ἐντρύφησης».

2. *Τοῦτο μέγεθός σου· ὁμοιώθης τῷ φοίνικι
καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσιν.*

*Νὰ τί εἶναι ἡ κορμοστασιά σου· μοιάζεις μὲ τὴ φοινικιά
καὶ τὰ βυζιά σου μὲ τὰ σταφύλια της.*

Μέγεθος λέγεται ἐδῶ τὸ ἀνάστημα· γι' αὐτὸ κι ὁ Ἀκύλας ἀντὶ *μέγεθός σου* μεταφράζει *ἀνάστασί σου*, ὁ δὲ Σύμμαχος *ἡλικία σου*. συμφωνεῖ καὶ τὸ μασοριτικό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μεταφράζουν ἄλλωστε. τὴν παρομοιάζει μὲ τὴ φοινικιά τὸ πιὸ ψηλὸ καὶ λυγερὸ δέντρο, ποὺ μοιάζει μὲ κοπέλλα, ὄχι μόνο διότι εἶναι λυγερό, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ πελώρια ἀλλὰ συγκριτικῶς συμμετρικὰ σταφύλια του, συνήθως δύο, ἀναρτῶνται ἀπὸ τὶς μασχάλες του σὰ βυζιά. ὁ *φοίνιξ* ἢ «φοινικιά» δὲν εἶναι ἀκριβῶς δέντρο, ἀλλὰ γιγάντια πόα, ποὺ γίνεται ψηλότερη ἀπ' ὅλα τὰ δέντρα τῆς ὑψηλίου· ἀλλ' εὐδοκιμεῖ στὶς τροπικὲς καὶ ὑποτροπικὲς χῶρες· εἶναι αὐτοφυῆς καὶ στὴν Κρήτη, στὴν παραθαλάσσια περιοχὴ Βάι, ἀλλὰ δὲν καρποφορεῖ. ὁ Ἰώσηπος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὰ χρόνια του ὑπῆρχε μεγάλο δάσος αὐτοφυῶν φοινίκων στὴν Ἱερικῶ, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ¹. ἄλλωστε πρὶν ἀπ' αὐτὸν κι ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἱστορεῖ ὅτι μιὰ ἐβδομάδα πρὶν ἀπὸ τὴ θανάτωσι καὶ ἀνάστασι τοῦ Κυρίου ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχτηκε στὴν Ἱερουσαλήμ μὲ *βάρια τῶν φοινίκων* (Ἰω 34,2). καὶ πολλὲς ἐνεπίγραφες πῆλινες πινακίδες τῆς ἀχαικῆς συλλαβογραφικῆς γραφῆς (γραμμικῆς Β) εἶναι πλασμένες σὰ φύλλα φοίνικος, ποὺ δείχνουν ὅτι οἱ πανάρχαιοι Ἕλληνες ἔγραφαν καὶ σὲ φύλλα φοίνικος, καὶ ἄρα ὑπῆρχαν φοίνικες καὶ στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα. γράφω πολλὰ σχετικὰ στὰ δυὸ συγγράμματά μου «Ἀλφάβητο» καὶ «Γραφικά» (Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 900 καὶ 320). οἱ *βότρυες*, ποὺ λέει ὁ Σαλωμών στὸ δεῦτερο στίχο τοῦ ἐλεγείου, εἶναι τὰ γιγάντια σταφύλια τῆς φοινικιάς· διότι στὸ μεθεπόμενο ἐλεγεῖο (19,4), ποὺ παρομοιάζει τὰ βυζιά της μὲ τ' ἀμπέλυνα σταφύλια, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ διευκρινίσῃ *βότρυες τῆς ἀμπέλου*· γιὰ νὰ γίνῃ διάκρισι. καὶ πράγματι μιὰ φοινικιά μὲ τὰ σταφύλια της μοιάζει μὲ μιὰ γυμνὴ λυγερὴ ὄρθια κοπέλλα μὲ τὰ βυζιά της ἐλεύθερα. μὲ φοινικιά παρομοιάζει κι ὁ σχεδὸν σύγχρονος τοῦ Σαλωμών Ὅμηρος στὴν Ὀδύσσεια τὴ Ναυσικᾶ.

*Οὐ γάρ πω τοιοῦτον ἐγὼ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν,
οὐτ' ἄνδρα οὔτε γυναῖκα· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα.
Δήλω δὴ ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῶ
φοίνικος νέον ἔρνος ἀνερχόμενον ἐνόησα².*

λίγο μοιάζει ἐπίσης κι ὁ στίχος τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ
Μηλιά μου στὰ κλωνάρια σου φωλιά θέλω νὰ στήσω.

3. *Εἶπα· Ἀναβήσομαι ἐν τῷ φοίνικι,
κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ.*

*Εἶπα· Θ' ἀνεβῶ τῇ φοινικιά,
θὰ γραπώσω τὰ ὕψη της.*

Τὸ *ἀναβήσομαι*, ὅπως καὶ σήμερα ἔτσι καὶ τότε, ἦταν ὄρος σχετικὸς μὲ τὸ γαμήσι. στὴ Γένεσι, ὅταν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ δείχνη στὸν Ἰακώβ πῶς καβαλικεύονται τὰ γίδια του καὶ τὰ πρόβατά του, χρησιμοποιοῦ τὸ ῥῆμα *ἀναβαίνω*. τοῦ λέει· *Ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου καὶ ἴδε τοὺς τράγους καὶ τοὺς κριοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἰγας*¹. ἀλλὰ καὶ σήμερα στὴν ἀγροτικὴ γλῶσσα γιὰ τὴν ἴδια προᾶξι λέγεται *τὴν ἀνέβηκε*, ἢ *τὴν πηδάει*, δηλαδὴ τὴν καβαλικεύει, τὴ γαμάει. κι ἐδῶ ὁ Σαλωμὼν λέει τὸ *ἀναβήσομαι* (=θὰ τὴ γαμήσω) καὶ μ' αὐτὴ τὴ σημασία, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ὅτι ἀνεβαίνει τὴν κοπέλλα, καὶ μὲ τὴ συνήθη σημασία, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ὅτι ἀνεβαίνει στὸ δέντρο. καὶ πραγματικὰ ὅπως ἀνεβαίνει κανεὶς στὸ δέντρο καὶ τυλίγει χέρια καὶ πόδια γύρω στὸ κορμὸ του, κι ὅπως τὸ ἰσχίον του ἐκτελεῖ ἕναν καλπασμό, ἔτσι ἀνεβαίνει κι ὁ ἄντρας τὴ γυναῖκα καὶ τυλίγει τὸ κορμὶ της μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια, καὶ τὸ ἰσχίον του στὸ φλίκι-φλίκι περίπου καλπάζει, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι στὸ δέντρο εἶναι κατακόρυφα, ἐνῶ στὸ γαμήσι τῆς γυναικὸς ὀριζόντια. καὶ στὴν τρίτη στροφή, στὸ τελευταῖο ἐλεγεῖο της συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἐκ μέρους τῆς κοπέλλας. ἡ κληματαριά τῶν ἀμπελώνων Ἐγγαδδὶ μὲ τὰ κλωνάρια της εἶναι ὄρθια καὶ κατακόρυφη, ἐνῶ ἡ κοπέλλα, ὅταν στὸ γαμήσι ἀπὸ θέσι ἀνάσκελη σηκώνη τὰ πόδια της σὰν κλωνάρια καὶ τὰ τυλίγη γύρω ἀπὸ τὴ μέση τοῦ ἀνδρός, εἶναι ξαπλωτὴ καὶ ὀριζόντια.

Μὲ τὴ φράσι του *κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ* ὁ Σαλωμὼν ἐννοεῖ γενικῶς ὅτι θὰ τῆς χαϊδέψη τὰ μαλλιά, τὰ μάγουλά της, τὰ χεῖλη της μὲ φιλία, καὶ τὰ βυζιά της. ἐντοπίζει ὅμως τὴ δραστηριότητά του στὸ ἐπόμενο ἐλεγεῖο, τὸ ὁποῖο εἶναι συναπτὴ συνέχεια μ' αὐτὸ ποὺ ἐρμηνεύτηκε.

4. *Καὶ ἔσονται δὴ οἱ μαστοὶ σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου
καὶ ἡ ὄσμη τῆς ῥίνός σου ὡς μῆλα.*

*Καὶ τότε τὰ βυζιά σου θὰ γίνουν σὰν τ' ἀμπέλινα σταφύλια
καὶ ἡ μοσχοβολιὰ τοῦ χνώτου σου σὰν τῶν κυδωνιῶν τὸ ἄρωμα.*

Μὲ τὸν πρώτο στίχο δὲν ἐννοεῖ ὅτι τὰ βυζιά της, ἂν τῆς τὰ χουφτώση, θὰ μικρῆνουν, κι ἀπὸ σταφύλια φοινικιάς θὰ γίνουν σταφύλια κληματαριάς· διότι προχωρεῖ πλέον σ' ἄλλη εἰκόνα. ἀπλῶς ἐννοεῖ ὅτι, ὅταν χουφτώση τὰ βυζιά της, θὰ συμβῆ μ' αὐτὰ ὅ,τι συμβαίνει

μέ τ' ἀμπέλινα σταφύλια στό χέρι ἐκείνου πού τὰ χουφτώνει καί στάζουν τὸ γλυκὸ χυμὸ τους. μιὰ τέτοια εἰκόνα ὑπάρχει στή Γένεσι, στό ὄνειρο τοῦ ἀρχιοινοχόου τοῦ φαραώ, ὁ ὁποῖος εἶδε ὅτι ἔστιβε μέ τὸ χέρι του σταφύλι μέσα στό ποτήρι τοῦ φαραώ (Γε 97,13). ζωτικό ῥόλο παίζει μέσα στή φράσι τὸ μόριο *δή*· σημαίνει «ἐ τότε! τότε θὰ δῆς τί θὰ γίνῃ!». ὅλου τοῦ στίχου τὸ νόημα εἶναι μιὰ τρυφερὴ ἀπειλὴ τοῦ Σαλωμών πρὸς τὴν κοπέλλα· «Ἄχ ἐκεῖνα τὰ βυζιά σου τὰ μεγάλα καὶ λαχταριστά! δὲν θὰ τὰ βάλω στό χέρι μου; θὰ στὰ χουφτώσω, θὰ στὰ ζουλήξω, θὰ στὰ στίψω σὰ σταφύλια!» *ὁσμὴ ῥίνος* εἶναι τὸ χνώτο πού ὁσφραίνονται καὶ οἱ δυό, ὁ ἕνας τὸ τοῦ ἄλλου, ὅταν φιλιούνται στό στόμα ἢ κι ὅταν γαμιοῦνται. αὐτὸ τὸ χνώτο τοὺς εἶναι μιὰ λαχταριστὴ μοσχοβολιὰ σάν τοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα. ἐξήγησα στὰ 4,6 καὶ 4,9 ὅτι στό Ἰσραὴλ *μῆλον* εἶναι ἢ κυδωνιά, τὸ κυδώνι, καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ κυδωνιοῦ. τὸ ἄρωμα τὸ λέει *μῆλον* καὶ στὰ 4,9 καὶ 21,4.

5. *Καὶ ὁ λάρυνξ σου ὡς οἶνος ὁ ἀγαθός.*

Καὶ τὸ στόμα σου σάν τὸ κρασί τὸ καλό.

Ὅταν φιλιούνται· ὅταν τὴ φιλή με ῥουφηχτὰ φιλιὰ στό στόμα καὶ νιώθει σὰ νὰ ῥουφᾷ γλυκὸ κρασί. ὅσο προχωροῦν τὰ ἐλεγεία, τόσο ἐπιταχύνεται ὁ ῥυθμὸς τῆς ἀπαγγελίας –κι αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴ ἀπουσία τελείων στιγμῶν, σὰ νὰ πρόκειται γιὰ τὸ *πνιγος* τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς δραματικῆς ποιήσεως–, ἕως ὅτου ἀκριβῶς ἐδῶ ἀρπάζει τὸ ὑπόλοιπο τῆς φράσεως ἢ κοπέλλα, σὲ σχῆμα *ἀντιλαβῆς*, καὶ λέει·

6^α. Ν *Πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῶ μου εἰς εὐθύτητα.*

Ποὺ τοῦρχεται τοῦ ἀγαπημένου μου σκέτη ἀπόλαυσι.

Εἶπα γιὰ τὴ σύνταξι τοῦ *πορεύομαι* μ' αὐτὴ τὴν ἐβραϊζουσα δοτικὴ δίπλα του στὰ ἐλεγεία 6,4 6,10 καὶ 10,11· ἐδῶ σημαίνει *τοῦρχεται*, ὅπως ἐννοοῦμε τὸ ῥῆμα αὐτὸ τώρα στίς ἐκφράσεις «τοῦρθε καλό», «τοῦρθε ξαφνικό», «τοῦρθε ταμπλάς». τὸ ὄνομα εἶναι κατηγορούμενο καὶ ὄχι ὑποκείμενο· ἐδῶ δηλαδὴ στή μετάφρασι τὸ *ἀπόλαυσι* εἶναι κατηγορούμενο, διότι καὶ τὸ *εἰς εὐθύτητα* εἶναι τὸ ἐβραϊζὸν ἐκεῖνο προληπτικὸ κατηγορούμενο, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶπα στὸ 10,7. ὅτι δὲ τὸ *εὐθύτης* στό Ἰσραὴλ σημαίνει *ἀπόλαυσι* τὸ ἐξήγησα πάλι στὸ 2,7, ὅπου εἶναι ἢ φράσι *εὐθύτης ἠγάπησέ σε*. ὁ Σύμμαχος ἀντὶ *πορευόμενος* ἔχει *ἀρμόζων*· μᾶλλον τὸ ἐννοεῖ σωστά.

6^B. Σ *Ἰκανοῦμενος τοῖς χεῖλεσί μου καὶ τοῖς ὀδοῦσιν.*

Εὐχάριστο στὰ χεῖλη μου καὶ στὰ δόντια μου.

Ἡ φράσι δὲν τελείωσε ἀκόμη οὔτε καὶ στὸ στόμα τῆς κοπέλλας, καὶ τὴν ξαναρπάζει ὁ Σαλωμών. αὐτὴ ἢ ταχύτης καὶ ἢ ἀρπακτικὴ ἐναλλαγή (*ἀντιλαβή*) ἐκφράζει τὴ δραστηριότητα στὸ γαμήσι τους. *χεῖλη καὶ ὀδόντες* λέγεται τὸ στόμα· ἂν ἦταν μόνο τὸ ἓνα, θὰ τὸ μετέφραζα *στόμα*, ὅπως τὸ *λάρυγγα* καὶ τὸ *φάρυγγα*· ἐπειδὴ εἶναι δύο τ' ἀφήνω ὅπως εἶναι· διότι περιγράφουν τὸ *στόμα* ὑπερπερακῶς καὶ χωρὶς τὴν ἐξήγησί μου. τὸ ῥῆμα *ἰκανοῦμαι* σημαίνει «λέγω· Ἰκανόν» ἤτοι «λέω· Φτάνει πιά», ἢ «Ἀρκοῦμαι». ἐδῶ εἰδικὰ σημαίνει «εὐχαριστοῦμαι» ἢ «Μὲ ἰκανοποιεῖ»¹. τὸ μασοριτικὸ ἐδῶ ἔχει σοβαρὴ φθορά· ὅσοι ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτό, ὅπως ἡ λατινικὴ βουλγάτα καὶ ἡ μαρκιανή, λὲν ἄλλα ἀντ' ἄλλων. ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ 11,8 μὲ τὴν κηρήθρα ὡς ἀντικείμενο παρομοιώσεως, θέλει νὰ πῆ ὅτι βάζει καὶ τὴ γλῶσσα του μὲς στὸ στόμα της, κάτι ποὺ ἀπολαμβάνουν αὐτοὶ ποὺ γαμιοῦνται· ὅτι τὴ φιλάει μὲ παρατεταμένα μανταλωτὰ φιλιὰ. καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ χώνεται μέσα στὸ στόμα της τὸ ὀνομάζει *χεῖλη καὶ ὀδόντες*· ἐννοεῖ τὴ γλῶσσα του.

7. Ν *Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου
καὶ ἐπ' ἐμὲ ἢ ἐπιστροφή αὐτοῦ.*

*Ἐγὼ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου μου
κι ἐπάνω μου ἢ τρυφερὴ ματιὰ του.*

Ἡ γυναῖκα ἀναπαύεται στὴν ἀγκαλιὰ καὶ προστασία τοῦ ἀντρός της, κι ὁ ἀντρας της τὴν προσέχει καὶ τὴν προστατεύει ἀπ' ὅλους, ἀκόμη κι ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, ἂν χρειαστῆ. *ἐπιστροφή* σημαίνει φροντίδα, στοργικὴ προστασία· εἶναι τὸ ἀντίστοιχο τῆς *ἀποστροφῆς* ποὺ λέγεται στὴ Γένεσι γιὰ τὴ γυναῖκα, ὅταν ὁ θεὸς τῆς λέη· *Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστρόφη σου* (Γε 3,21), δηλαδὴ ἡ καταφυγὴ σου. *ἐπιστροφή* θὰ πῆ τρυφερὴ προσοχή, φροντίδα, στοργικὴ προστασία¹, καὶ ἀντιστοίχως *ἀποστρόφη* θὰ πῆ ἀναζήτησι τρυφερότητος καὶ προστασίας, καταφυγῆ². οἱ δυὸ προθέσεις *ἐπὶ* καὶ *ἀπὸ* ὡς πρῶτα συνθετικὰ λειτουργοῦν ἀκριβῶς ὅπως στὰ ῥήματα *ἐπιβλέπω* καὶ *ἀποβλέπω*. ἐδῶ μ' ὄλο τὸ ἐλεγεῖο της ἢ κοπέλλα ἐννοεῖ· «Ἐγὼ εἶμαι στὴν ἰσχυρὴ ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου μου, κι αὐτὸς μὲ βλέπει τρυφερὰ καὶ τὸ βλέμμα τῆς ἀγάπης του μὲ περιλούζει». ἐκφράζει τὴν εὐτυχία ποὺ νιώθει στὴν ἀγκαλιὰ του. τὸ ἐλεγεῖο ἐκφράζει τὴν πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὸ γαμήσι ὁμορφὴ σχέσι τῶν συζύγων.

8 - 11. Ἐλθέ, ἀδελφιδέ μου,
 ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν·
 ἀύλισθῶμεν ἐν κόμαις,
 ὀρθρίσωμεν εἰς ἀμπελῶνας·
 ἴδωμεν εἰ ἦνθησεν ἡ ἄμπελος,
 ἦνθησεν ὁ κυπρισμός,
 ἦνθησαν αἱ ῥόαι.
 Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστοὺς μου σοί.

Ἔλα, ἀγαπημένε μου,
 νὰ βγοῦμε στὴν ἐξοχή·
 νὰ πλαγιάσουμε στὰ χωριά,
 νὰ ξημερωθοῦμε στ' ἀμπέλια·
 νὰ δοῦμε ἂν ἄνθησε ἡ κληματαριά,
 ἂν ἀνθοβόλησε τὸ ἀνθοστάφυλο,
 ἂν λουλούδιασαν οἱ ῥοδιές.
 Ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τὰ βυζιά μου.

Δραστικὸ γαμήσι σὲ τέσσερες πράξεις· τετράπρακτο ἔργο.

- α. Βγάλε μου τὸ βρακί. (καὶ μόνο μ' αὐτὸ συγκλονίζεται).
 - β. Παίξε μὲ τὸ μουνί μου. (ἐξωτερικὰ· μουνότριχες, μουνόχειλα).
 - γ. Παίξε μὲ τὴν κλειτορίδα μου. (ἐσωτερικὰ· βαθιά).
 - δ. Κάνε μου φλίκι - φλίκι, τερματίζοντας γιὰ ξεκούρασι μὲ μαξιλάρι τὰ βυζιά μου. (κορúφωμα).
- τῷμαθε τὸ μάθημα ἢ κυρία καλλίτερα κι ἀπὸ τὸ δάσκαλο.

α. Ἐλθέ
 Ἐξέλθωμεν
 ἀύλισθῶμεν

Στοὺς ἀγροὺς στὰ βοσκοτόπια στὰ χωριά· ἐκεῖ ποὺ οἱ τράγοι καβαλικεύουν τὶς γίδες· ποὺ τὶς καταποδιάζουν, κι ὅλο μυρίζουν τὰ σταλάγματά τους, κι ὅλο μυρίζουν τὰ μουνιά τους· νὰ μοῦ βγάλῃς τὸ βρακί μου καὶ νὰ παίξουμε κι ἐμεῖς τὰ ἴδια παιχνίδια· νὰ παίξουμε τὸν τράγο καὶ τὴ γίδα. τί ὄμορφα! ἔλα! πᾶμε! ἐκεῖ νὰ ξενυχτήσουμε παίζοντας. εἶναι ἄκρως καυλωμένη.

β. Ὀρθρίσωμεν
 ἴδωμεν
 ἦνθησεν

Μέχρι τὸ πρωῖ· ὅλη τὴ νύχτα· ὀλονύχτιο γαμήσι· ἀτέλειωτο· παννυχίδα ζευγαρώματος· νὰ τρελλαθοῦμε στὸ γαμήσι· νὰ παίξῃς μὲ τὸ ἀνθοστάφυλό μου, μὲ τὶς μουνότριχές μου· μὲ τὸ λουλουδιασμένο μουνί μου· νὰ τὸ κυττάξῃς ἐκστατικῶς· γιὰ σένα τῶχω. *κυπρίζει*· εἶναι λουλουδιασμένο, κύττα το.

γ. ἤνθησαν αἱ ῥόαι

Ἡ κλειτορίδα μου σέ καλεῖ γιὰ παιχνίδι· παίξε την. εἶναι πιὰ λουλούδι γιὰ παίξιμο. μ' ἀρέσει· τόχω ἀνάγκη.

δ. Ἐκεῖ δώσω σοι τοὺς μαστοὺς μου

Τὸ ξέρω· μετὰ τὸ φλίκι-φλίκι, τὸ ξέρω, θέλεις νὰ πάρης μιὰ ἀνάσα· μὴν ψάχνης γιὰ μαξιλάρι· τὰ βυζιά μου γιὰ μαξιλάρι σου τὰ ἔχω· δὲν θὰ βρῆς καλλίτερο. πέσε πάνω μου· μ' ἀρέσει τὸ βᾶρος σου· μὲ ξεκουράζει· μὲ τρελαίνει.

Αὐτὲς εἶναι οἱ τέσσερες πράξεις-φάσεις τοῦ ζευγαρώματος τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ὁ θεὸς ἐποίησεν ἄρσεν καὶ θῆλυ καὶ στόλισε μὲ λουλούδια τὸ μουνι καὶ τ' ἀρχίδια τους, κι ὠργάνωσε τὸ γαμήσι, καὶ τοὺς εὐλόγησε· *Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε*. ἀλλ' αὐτοὶ τὸν φθόνησαν καὶ τὴν εὐτυχία τους τὴν ἔχεσαν. πάλι καλὰ ποὺ ὁ πανάγαθος τοὺς ἀνέχεται, καὶ καταδέχτηκε νὰ γίνῃ καὶ ἄνθρωπος, καὶ κάνει τὸ πᾶν γιὰ τὴν ἀποκατάστασί τους, ἀλλ' ὄχι χωρὶς τὴ συναίνεσί τους· διότι τοὺς ἔπλασε ἐλευθέρους καὶ αὐτεξουσίους. ἀνελεύθερα εἶναι μόνο τὰ φυτὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ ἄστρα, ποὺ εἶναι καὶ ἀναλώσιμα. ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ νοήμων κι ἐλεύθερος, γίνεται καὶ βλάκας· ὄχι ἀπὸ ἔμφυτη βλακεία του, ἀλλ' ἀπὸ τὸ φθόνο του. καὶ παρὰ ταῦτα ὁ πανάγαθος θεὸς ὄχι μόνο τὴν ἀποκατάστασί του φρόντισε, ἀλλ' ἐν καιρῷ καὶ γαμοβιβλίο τοῦ ἔδωσε, αὐτὸ τὸ Ἄσμα. ἀλλὰ πολλοὶ ἄνθρωποι ἀκόμη καὶ τὸ γαμήσι προσπάθησαν νὰ τὸ χέσουν· νὰ τὸ βυθίσουν στὰ σκατά. εὐτυχῶς ὄχι ὅλοι. διότι τὸ γαμήσι εἶναι κατασταλτικὸ τοῦ φθόνου· τὸ εὐλειτούργητο γαμήσι μόνο· ἐκεῖνο ποὺ φιλοτέχνησε καὶ διωργάνωσε ὁ θεός, ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἀνθρώπου καὶ γε τοῦ σύμπαντος. μόνον ὁ διάβολος πείθει τοὺς ἀνθρώπους τὸ γαμήσι νὰ τὸ χέσουν· κυριολεκτικὰ νὰ τὸ χέσουν, νὰ τὸ σκατώσουν.

Εἶναι ἐντυπωσιακὸ ὅτι ὡς προτελευταία φάσι στὸ γαμήσι ἡ κοπέλλα δηλώνει ὅτι τῆς ἀρέσει πάρα πολὺ τὸ παίξιμο τῆς κλειτορίδος της, ποὺ καὶ γι' αὐτὸ στὴν ἐκφραστικώτατη ἐλληνικὴ γλῶσσα ὠνομάστηκε *κλειτορίς*, ἐπειδὴ εἶναι τὸ *κλειδί* μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄντρας ὡς κατακτητὴς καὶ κύριος κυριολεκτικὰ καὶ ἀνυπέροθετα ξεκλειδώνει τὴν κοπέλλα, γιὰ νὰ μπῆ μέσα της θριαμβευτικὰ κι εὐχάριστα καὶ γιὰ τοὺς δυό· αὐτὸ θὰ πῆ *ἴδωμεν· νὰ δοῦμε ἂν ἄνθησε ἢ ἄμπελος*, δηλαδή ἂν τσιτώθηκε ἐρεθίστηκε κι ἄναψε τὸ ἀνθοστάφυλο - μουνι κι ἂν ἄνθησε καὶ τὸ *μπουμπούκι τῆς ῥοδιᾶς*, δηλαδή ἂν ἐρεθίστηκε κι ἀναψοκοκκίνισε τσιτωμένη ἢ κλειτορίδα. μὲ τὸ παρακελευστικὸ *ἴδωμεν* ἐννοεῖ· «Μέχρι νὰ μοῦ τὸν χώσης, νὰ παίξης μὲ τὸ μουνι μου καὶ μάλιστα μὲ τὴν κλειτορίδα μου· ἐσύ νὰ μοῦ τὴν παίξης, κι ἐγὼ νὰ βυθίζωμαι στὴν πιὸ γλυκεῖα μέθη καὶ νὰ σοῦ παραδίνωμαι ὀλότελα· νὰ μοῦ τὴν κάνης κατακόκκινη καὶ τσιτωμένη, καὶ τότε χώνοντας τὸ τσι-

τωμένο παλούκι σου μέσα στο λουλούδι μου –τὸ μουνί μου– γιὰ τὸ φλίκι - φλίκι - φλίκι σου, νὰ μὲ λιώσης· κι ὅταν τελειώσης, καθὼς θὰ σοῦ εἶμαι ὀλότελα παραδομένη ἀνάσκελα ἀπὸ κάτω σου, πέσε ἐπάνω στὰ τσιτωμένα βυζιά μου νικητῆς, νὰ πάρης τὴν ἀνάσα σου, γενναῖε πουτσαρᾶ μου». τὸ ἔλεγχο 10 δείχνει παραστατικώτατα πῶς ὁ ἄντρας κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βυζιά στὸ μουνί, κι ἐκεῖ ξεφαντώνει βυθίζοντας τὴ γυναῖκα στὴν ἡδονὴ καὶ στὴ χαρὰ, καὶ τότε πέφτει ἐπάνω στὰ βυζιά της νὰ ξεκουραστῇ καὶ νὰ χαρῆ ὡς κατακτητῆς τὴ νίκη του· νὰ τὴ χαροῦν μαζί. χαρὰ πού μοιράζεται, πάντα διπλασιάζεται.

20

1. Ν *Οἱ μανδραγόροι ἔδωκαν ὄσμην
καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις ἡμῶν πάντα τὰ ἀκρόδρα.*

*Στὴν πόρτα μου μοσχοβόλησαν οἱ μανδραγόρες
κι ὅλα τὰ καρποφόρα δέντρα.*

Στὴ στροφή αὐτὴ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος περιμένει τὸν καλὸ της στὴν πόρτα της. φαίνεται σὰν ἀναπόλησι καὶ φαντασίωσι, ἀλλ' εἶναι, νομίζω, γαμοπαιχνίδι. τὸν λαχταράει νάρθη τώρα πού στὴν πόρτα της μοσχοβολοῦν τὰ λουλούδια της καὶ τὰ καρποφόρα δέντρα τοῦ σπιτιοῦ της· τὸ στόμα της δηλαδὴ πού λαχταράει γιὰ φιλιά, τὰ βυζιά της, τὸ κορμί της, τὸ μουνί της μὲ τὰ μοσχομύριστα ἀγριολούλουδά του. λαχταράει νὰ τὸν βρῆ ἔξω, νᾶχη τὴν εὐχέρεια νὰ τὸν φιλήσῃ, νὰ τὸν πάρῃ καὶ νὰ τὸν βάλῃ στὴν κρεβατοκάμαρά της, κι ἐκεῖ –ἄχ!– νὰ γαμηθοῦν.

Ὁ *μανδραγόρας* εἶναι πὸα πολυετής, αὐτοφυῆς στὶς παραμεσόγειες χῶρες καὶ στὴν Ἑλλάδα. διακρίνεται σὲ τέσσερα εἶδη. ἔχει ῥίζα σαρκώδη, σὰν τὸ καρῶτο, πού πολλές φορὲς στὸ κάτω μισὸ γίνεται δισκελὴς καὶ ὑπενθυμίζει ἀνθρώπινο σῶμα. τὰ φύλλα του βγαίνουν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴ γῆ, ὅπως περίπου συμβαίνει μὲ τὸ μαρούλι, ὅταν εἶναι νεαρό. τὰ ἄνθη του εἶναι μεγάλα καὶ λευκὰ μὲ μιὰ ἀπλὴ χρωσὶ πορφυρένια. ὁ καρπὸς του εἶναι ῥώγα, σὰ μικρὴ ντομάτα, χρώματος πορτοκαλί. εἶναι φυτὸ ἀρωματικὸ καὶ φαρμακευτικὸ· εἶναι ὑπνοφόρο καὶ μεθυστικὸ. γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία ἀναφέρεται στὴ Γένεσι (Γε 68,1-6) καὶ δεύτερη φορὰ ἐδῶ. τὸ ἀναφέρουν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες συγγραφεῖς κλασσικοὶ καὶ μεταγενέστεροι, οἱ ὁποῖοι γράφουν ὅτι ἔβαζαν μανδραγόρα καὶ στὸ κρασί, γιὰ νὰ γίνῃ μεθυστικώτερο. ὁ Διοσκουρίδης τ' ὀνομάζει *οἶνον μανδραγορίτην*¹. ἐπειδὴ ἔχει μεθυστικὲς ιδιότητες καὶ ἀνθρωπόμορφη ῥίζα κι ἐπειδὴ στὴ Γένεσι ἀνα-

φέρεται ὅτι ἡ Λία μὲ τοὺς μανδραγόρες, πού τῆς ἔφερε ὁ γιός της, ἐξαγόρασε ἀπὸ τῆ Ῥαχὴλ τὸν κοινὸ ἄντρα τους Ἰακώβ γιὰ μιὰ βραδιά, κι ἀφοῦ γαμήθηκε, γέννησε τὸν Ἰσάχαρ μετὰ ἀπὸ μακρὸ διάστημα ἀγονίας, τὸ φυτὸ κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἰδίως χρόνια ἔγινε ἀντικείμενο δεισιδαιμονιῶν καὶ μαγείας. στὴ Γένεσι βέβαια δὲν ἐννοεῖται τίποτε τὸ μαγικό. ἐδῶ στὸ Ἄσμα ἐννοεῖται ὅτι ἡ κοπέλλα εἶχε μανδραγόρα στὶς γλάστρες της ἢ στὸ κηπάριο τοῦ σπιτιοῦ της. αὐτοὶ οἱ μανδραγόρες της *ἔδωκαν ὄσμὴν*, λουλούδιασαν καὶ μοσχοβόλησαν· τί ὠραῖος καιρὸς, γιὰ νᾶρθῆ ὁ καλὸς της! καὶ ὄχι μόνον αὐτοὶ ἀνθῆσαν, ἀλλ' εἶναι στὸν καιρὸ τους καὶ *πάντα τὰ ἀκρόδρυα*, ὅλα τὰ δέντρα μὲ τὰ φροῦτα. ἐξήγησα τὴ λέξι στὸ 12,2. κι ὄλ' αὐτὰ εἶναι *ἐπιθύραις ἡμῶν*· *στὴν πόρτα μου*. πληθυντικὸς τῆς εὐγενείας, ὅπως στὸ 4,2-3. ξέρουν οἱ χωρικοὶ τί θὰ πῆ «τὰ δέντρα καὶ τὰ λουλούδια στὴν πόρτα μου»· ἡ πόλι εἶναι στερημένη ἀπὸ τέτοιες ὁμορφιές. τὰ χωριάτικα σπίτια ἔχουν στὴν πόρτα τους ῥοδιές, κυδωνιές, μηλιές κορομηλιές, μουσμουλιές. ἐδῶ ὅμως τὸ ἐλεγεῖο εἶναι δισήμαντο· ὡς μοσχοβολιές καὶ καρποὺς ἐννοεῖ τὰ θέλγητρά της. οἱ καρποὶ τοῦ μανδραγόρα μοιάζουν μὲ τὶς ῥῶγες τῶν βυζιῶν της. παρακάτω θὰ πῆ τὰ βυζιά της ῥόδια. ἀλλὰ καὶ στὸ ἀμέσως ἐπόμενο ἐλεγεῖο φαίνεται τὸ νόημα αὐτὸ σαφέστερα. νομίζω δὲ ὅτι ὄλ' αὐτὰ τὰ λεγόμενα στὸ παρὸν ἐλεγεῖο εἶναι γαμοπαιχνίδι πού παίζεται στὸν γαμιστρώνα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σαλωμών.

2. *Νέα πρὸς παλαιά, ὅσα ἔδωκέ μοι ἡ μήτηρ μου,
ἀδελφιδέ μου, ἐτήρησά σοι.*

*Καινούργια καὶ παλιά, ὅσα μοῦ ἔδωσε ἡ μάνα μου,
ἀγαπημένε μου, τὰ φύλαξα γιὰ σένα.*

Μὲ τὰ *νέα πρὸς παλαιά* συνεχίζεται ἡ κάπως ἀδιαφανῆς ἀλληγορία, διότι σημαίνει «παλιὰ φροῦτα φυλαγμένα στὸ σεντούκι, κυδώνια νὰ ποῦμε ἢ ῥόδια, καὶ φρέσκα φτεινά». σιγὰ νὰ μὴ λίμαζε γι' αὐτὰ τὰ φροῦτα ἀπὸ τὸ σεντούκι ὀλόκληρος βασιλιάς πανίσχυρος καὶ ζάπλουτος! στὴ συνέχεια ὅμως ἡ ἀλληγορία προσλαμβάνει διαφάνεια. μὲ τὴ φράσι *ὅσα ἔδωκέ μοι ἡ μήτηρ μου*, ἐννοεῖ «ὅσα μοῦ κληρονόμησε ἡ μάνα μου· γιὰ παράδειγμα, ὁμορφα μάτια, μαλλιά, βυζιά, καὶ ἄλλα πῖο κάτω». καὶ τὸ *ἐτήρησά σοι* εἶναι δισήμαντο. φυλάγουμε ἀπὸ τὸ φθινόπωρο κυδώνια ἢ ῥόδια γιὰ πρόσωπα ἀγαπητὰ πού θ' ἀργήσουν νᾶρθοῦν· κι ὅταν ἔρθουν τὰ τρώμε μαζί. ἢ καταναλωτικὴ κοινωνία ἀγνοεῖ τέτοιες ἀπλὲς χαρὲς καὶ συγκινήσεις· ὅσοι τᾶζισαν αὐτὰ, ἐκεῖνοι καταλαβαίνουν. σημαίνει ὅμως ἡ φράσι καὶ τὴ μέχρι τὸ γάμο ἀγνότητα καὶ παρθενία της καὶ τὰ θέλγητρά της πού

λουλούδιασαν, τὰ ὅποια ὅλα ἢ πανόμορφη κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ τὰ φύλαξε γιὰ νὰ τὰ χαρίσῃ στὸν ἀγαπημένο της· ἀλλιῶς τί ἀγαπημένος της θὰ ἦταν; τὰ θέλητρά της τᾶχει ἀνέγγιχτα μόνο γι' αὐτόν.

3. *Τίς δώῃ σε, ἀδελφιδέ μου,
θηλάζοντα μαστοὺς μητρὸς μου;*

*Ἄχ, ποιὸς θὰ σὲ κἀνη, ἀγαπημένε μου,
γιὸ τῆς μάννας μου;*

Ἀπὸ τὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ ἢ κοπέλλα ἀρχίζει κάτι σὰν ὄνειροπόλησι. ἀντὶ γιὰ τὸ *τίς δώῃ σε... θηλάζοντα μαστοὺς μητρὸς μου* τῶν Ἑβδομήκοντα ὁ Ἀκύλας ἔχει *τίς δώσει σε... ὡς ἀδελφὸν ἐμοί*,¹ ἢ μετάφρασί του εἶναι σωστὴ ἀλλ' ἀδέξια. τὸ ῥῆμα *δίδωμι* ἐδῶ σημαίνει «κάνω», «καθιστῶ» ὅπως στὸν Ἰεζεκιήλ, ὅταν λέῃ *Σκοπὸν δέδωκά σε τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ* ἢ *Τέρας δέδωκά σε τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ*.² ἢ ἔκφρασι *θηλάζων μαστοὺς μητρὸς αὐτοῦ* νομίζω ὅτι εἶναι ἓνας πρωτόγονος ἰδιωματισμὸς τῆς ἐβραϊκῆς σὰν τοὺς προειρημένους *οὐρῶν πρὸς τοῖχον* (= ἄντρας ἄρρη), καὶ *καθήμενος ἐν κήποις* (= γαμιᾶς), ἔτσι καὶ στὸ ἐρμηνευόμενο ἐλεγεῖο *θηλάζων μαστοὺς θὰ πῆ ἀπλῶς «γιὸς», καὶ θηλάζων μαστοὺς μητρὸς αὐτοῦ θὰ πῆ «γιὸς τῆς μάννας του»*. ἐδῶ ὅμως ἢ κοπέλλα λέει *μητρὸς μου*, «τῆς μάννας μου». στὴν περίπτωσι αὐτὴ σημαίνει «γαμπρὸς τῆς μάννας μου», καὶ ἔμμεσα «ἄντρας μου». τὸ νόημα τοῦ ἐλεγείου δηλαδή, πὺ ἐκφράζει ἢ κοπέλλα εἶναι· «Ἄχ, ἀγαπημένε μου, πῶς θὰ γίνῃ νὰ γίνῃς ἄντρας μου;». καὶ σήμερα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, νομίζω, ὁ γαμπρὸς λέει τὴν πεθερὰ του μάννα του καὶ τὸν πεθερὸ του πατέρα του· τὰ ἴδια καὶ ἢ νύφη· καὶ ἐκεῖνοι λέν τὸ γαμπρὸ γιὸ τους καὶ τὴ νύφη θυγατέρα τους· αὐτὴ ἢ συνήθεια θὰ εἶναι ἀπὸ τότε. μ' αὐτὲς τίς ἐκφράσεις, πὺ ἀνέφερα, μοιάζουν ἐπίσης οἱ ἐκφράσεις *κοιλία ἢ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ οὕς ἐθήλασας* τῶν Εὐαγγελίων (Λκ 56,1) ἢ ἐδῶ στὸ Ἰσραήλ *ἢ συλλαβοῦσά με ἢ ἢ τεκοῦσά με* (Ἰσ 7,10· 17,2), πὺ ὅλες σημαίνουν «μητέρα».

4. *Εὐροῦσά σε ἔξω φιλήσω σε,
καὶ γε οὐκ ἐξουθενώσουσί με.*

*Ἄν σὲ βρῶ ἔξω, θὰ σὲ φιλήσω,
καὶ σίγουρα δὲν θὰ μὲ μουντζώσουν.*

Ἀντὶ γιὰ τὸ *οὐκ ἐξουθενώσουσί με* ὁ Σύμμαχος ἔχει *μηδεὶς ἐξευτελίση με*· κακῶς τὴν ἔκανε πρότασι ἐπιθυμίας, διότι τότε καταστρέφεται ὅλο τὸ νόημα, πὺ εἶναι τόσο ἔξυπνο· εἶναι πρότασι κρίσεως· κατὰ τὰ ἄλλα ἢ μετάφρασί του εἶναι σωστὴ· σωστὴ λεξικῶς, ἀνάπο-

δη συντακτικῶς, σχεδὸν σωστὰ ἔχει καὶ ἡ Ε΄ μετάφρασι *οὐκέτι μυκτη-
ρίσουσί με*. γενικὰ οἱ λέξεις εἶναι πολὺ ἀπλές. τὸ νόημα εἶναι: Ἐάν σέ
βρῶ ἔξω, στὸ δρόμο, στὴν πλατεῖα, ὅπου νᾶναι, τόσο ὁμορφος ποὺ
εἶσαι καὶ τόσο ποὺ σέ λαχταρῶ, δὲν θὰ λογαριάσω τίποτε καὶ κανέ-
ναν, θὰ ὀρμήξω καὶ θὰ σέ φιλήσω, παιδάρε, καὶ σίγουρα δὲν θὰ βρε-
θῆ κανεὶς ποὺ θὰ πῆ: Κύττα ἢ χαζὴ παλιοκαυλιάρρα ποιὸν βρῆκε νὰ
φιλήσῃ!». τὸ *γε* ἐκφράζει ὅλη τὴ σιγουριά της γιὰ τὴν ἀναμφίβολη ὁ-
μορφιά του.

5. *Περιλήψομαί σε, εἰσάξω σε εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς μου
καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.*

*Θὰ σέ πάρω, θὰ σέ βάλω μέσα στὸ σπίτι τῆς μάνας μου
καὶ στὴν κρεβατοκάμαρα ἐκεῖνης ποὺ μ' ἐγκυμόνησε.*

Τ' ὄνειροπόλημα τῆς κοπέλλας ἀπὸ δῶ καὶ πέρα γίνεται ζωηρό-
τερο καὶ δραστικώτερο. ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ταυτοσήμων *μητρὸς μου, ἢ
ᾠδινήσασά σε, συλλαβοῦσά με, τεκοῦσα αὐτήν*, γίνεται ποιητικῶς
μὲν γιὰ ν' ἀποφευχθῆ ἡ ταυτολογία, ἠθικῶς δὲ γιὰ νὰ πεισθῆ ὅτι, ἀ-
φοῦ ἡ σεβαστὴ μητέρα της, γιὰ νὰ γίνῃ μητέρα της, γαμήθηκε καὶ κα-
ταγαμήθηκε, δὲν εἶναι καθόλου κακὸ νὰ γαμηθῆ κι αὐτή. κατὰ τὰ ἄλ-
λα τὸ ἔλεγεῖο αὐτὸ εἶναι ἀπλὸ κι εὐνόητο· μοιάζει δὲ μὲ τὸ 7,10. καλὸ
πρᾶγμα τὸ γαμήσι καὶ ὅσιο· τὸ λέει κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ἐβ
18,3).

6. *Ποτιῶ σε ἀπὸ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ,
ἀπὸνάματος ῥοῶν μου.*

*Θὰ σέ ποτίσω ἀπὸ τὸ κρασί τὸ μυρωμένο
ἀπὸ τὸ χυμὸ τῶν ῥοδιῶν μου.*

Τ' ὄνειροπόλημα ἢ γαμοπαιχνίδι προχωρεῖ· φαντάζεται ἢ καμώ-
νεται ὅτι φαντάζεται –ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι αἶτημα τοῦ παιχιδιοῦ– τὸ
τί θὰ κάνουν στὸ κρεβάτι τοῦ γαμιστρῶνος. ὅπως τώρα βάζουμε στὸ
κρασί ῥητίνη, καὶ λέγεται «ῥετσίνα», ἢ ἄλλα πόσιμα κι ἐδώδιμα ἀρώ-
ματα, καὶ παίρνει ἀνάλογα ὀνόματα, ἔτσι ἔβαζαν καὶ κατὰ τὴν ἀρ-
χαιότητα. μαρτυροῦνται πολλὰ εἶδη ἀρωματικῶν κρασιῶν¹. αὐτὸ θὰ
πῆ *οἶνος μυρεψικός*· ἀρωματισμένος. ἐδῶ ὅμως εἶναι δισημάντο· διό-
τι ἡ καυλωμένη κοπέλλα ἀλληγορεῖ πολὺ μαστόρικα· σημαίνει τὰ μο-
σοχομύριστα βυζιά της, γιὰ τὰ ὅποια κι ὁ ἴδιος ὁ Σαλωμών εἶπε·

Τὰ βυζιά σου εἶναι ἀπὸ τὸ κρασί καλλίτερα (2,3).

ὁ δεύτερος στίχος εἶναι ἐπεξηγήσι τοῦ πρώτου. *νάμα* στὴν ἀρχαία ἐλ-
ληνικὴ εἶναι τὸ νερὸ τῆς πηγῆς, ἀλλὰ στὴν κοινὴ ἐντοπίζεται ἢ χρῆσι

τῆς λέξεως στό χυμό τῶν καρπῶν ἢ στό κρασί. ἐδῶ λέει *νάμα ῥοῶν*, δηλαδή χυμό τῶν ῥοδιῶν. ὁ Διοσκουρίδης μαρτυρεῖ καί κρασί ἀπό ῥόδια πού λεγόταν *ῥοῖτης οἶνος*². ἐδῶ ὅμως πρόκειται γιά χυμό πού δέν ὑπέστη ζύμωσι, γιά νά γίνῃ κρασί, διότι ἐννοεῖ ὅτι ὁ ἀγαπημένος τῆς θά ῥουφήξῃ τὸ *νάμα* κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸν καρπὸ. *ῥόας* λέει τὰ βυζιά τῆς· εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαριτωμένα σύμβολα τοῦ Ἄσματος· διότι τίποτε στὴ φύσι δέν μοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὰ βυζιά τῆς κοπέλλας ὅσο τὰ ῥόδια· ἀκόμη κι ὁ κάλυκας μὲ τὰ σαρκώδη του σέπαλα, πού διατηρεῖται ἀναλλοίωτος ἐπάνω στὸν καρπὸ μετὰ τὴν ὠρίμανσι, παριστάνει τὴ ῥῶγα τοῦ βυζιοῦ. καὶ ἡ ἀφή τοῦ φλοιοῦ τοῦ καρποῦ εἶναι σὰν ἀφή ἀνθρωπίνης σαρκός. τὸ δὲ καταπληκτικώτερο εἶναι ὅτι καὶ ἡ ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ μοιάζει πολὺ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἰδιότυπη δομὴ τοῦ γυναικείου βυζιοῦ. (οἱ ἀρχαῖοι ἤξεραν τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ σφαγὲς τῶν φαγωσίμων ζώων ἢ κι ἀπὸ πολεμικὲς σφαγὲς καὶ διαμελισμοὺς ἀνθρώπων). οἱ ἀνατολίτισσες, ὅπως φαίνεται στὶς ἀρχαῖες παραστάσεις, ἔχουν τὰ βυζιά τους σφαιρικὰ καὶ τὶς ῥῶγες τῶν ἐξωγκωμένους καὶ βαθυκόκκινες ἀκριβῶς σὰ ῥόδια, ἐνῶ οἱ γυναῖκες τῶν χωρῶν μας τὰ ἔχουν κάπως ἐπιμήκη μὲ τὶς ῥῶγες μικρότερες. γι' αὐτὸ παρόμοιοι μ' αὐτὸν στίχοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν λένε τὰ γυναικεῖα βυζιά *χρῦσα μῆλα μαζῶν* (= «χρυσὰ μῆλα βυζιῶν»), δηλαδή *κυδῶνια* –διότι χρυσὰ στό χρῶμα τους κι ἐπιμήκη στό σχῆμα τους εἶναι τὰ κυδῶνια κι ὄχι ποτὲ τὰ κοινῶς λεγόμενα *μῆλα*· τὰ λέν ἐπίσης καὶ *ἰλαρὰ μῆλα*³, δηλαδή «χαριτωμένα κυδῶνια»– οἱ δὲ ποιηταὶ τῶν δικῶν μας δημοτικῶν τραγουδιῶν γιά τοὺς ἴδιους λόγους παρομοιάζουν τὰ κοριτσίστικα βυζιά μὲ λεμόνια· γιά παράδειγμα·

*Ξύπν' ἀφέντη μου, ξύπνα, γλυκειά μ' ἀγάπη,
ξύπν' ἀγκάλιασε κορμὶ σὰν κυπαρίσσι,
κάτασπρο λαιμό, βυζιά σὰν τὰ λεμόνια.*

Ἐκεῖνο πού θέλει νά πῆ ἡ κοπέλλα στό ἐλεγεῖο αὐτὸ τοῦ Ἄσματος εἶναι· «Θά σοῦ δώσω, ἀγάπη μου, νά πιπιλίσης τὶς ῥῶγες τῶν βυζιῶν μου, νά ῥουφήξῃς ἀπόλαυσι πού θά σὲ μεθύσῃ».

Ὅταν στό γαμήσι, καὶ ἰδίως στὴν ἀρχὴ του ὁ ἄντρας πιπιλίζει τὶς ῥῶγες τῶν βυζιῶν τῆς κοπέλλας, ἐκείνη καυλῶνει τόσο ἔντονα, πού ἡ μήτρα τῆς κι ὅλο τὸ ἐσωτερικὸ σύστημα τοῦ μουνιοῦ σκιρτάει πολὺ. ἔτσι σήμερα στὴ μαιευτικὴ ἐπιστήμη εἶναι γνωστὸ ὅτι, ἂν μιὰ γυναίκα γεννήσῃ μὲ καισαρικὴ τομὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἡ μήτρα τῆς τέμνεται, καὶ τὴν τομὴ-ῥαφὴ τὴν ἔχη πρόσφατη γιά κάποιον καιρὸ, ἢ γυναίκα αὐτὴ δέν μπορεῖ νά θηλάσῃ τὸ νεογνὸ τῆς, διότι καθὼς ἐκεῖνο πιπιλίζει τὸ βυζὶ τῆς, ἡ μήτρα τῆς σκιρτάει τόσο πολὺ, πού ἡ ῥαφὴ ξηλώνεται καὶ ἡ γυναίκα πεθαίνει ἀπὸ ῥῆξι τῆς μήτρας. νομίζω

λοιπὸν ὅτι ἔχει δυὸ εἶδη καύλας, ποὺ καὶ οἱ δυὸ συγκλονίζουσι τὴν μήτρα τῆς· μία καῦλα γιὰ τὸ νεογνὸ τῆς, ποὺ τὴν κάνει νὰ τὸ ἀγαπάη πολὺ τρυφερὰ μὲ μητρικὴ στοργή, ἰσοδύναμη μὲ τὴν καῦλα γιὰ γαμήσι, καὶ ἄλλη μία καῦλα γιὰ τὸν ἄντρα τῆς ἐντελῶς γαμικῆ, ποὺ τὴν κάνει ν' ἀγαπάη σεξουαλικὰ τὸν ἄντρα τῆς. δὲν μπορεῖ δὲ καὶ νὰ γαμηθῆ μὲ τὸν ἄντρα τῆς γιὰ κάποιον καιρὸ ἢ γυναῖκα μετὰ τὴν καισαρική τομή, γιὰτὶ πάλι ἡ τομή ξηλώνεται. ὑποθέτω ἐπὶ πλέον ὅτι ὁ θεὸς στὴ Βίβλο ἀπαγορεύει νὰ γαμηθῆ ἢ γυναῖκα ἐπὶ 40 ἕως 80 μέρες μετὰ τὸν τοκετό, καὶ δὲν τῆς δίνει καὶ κανονικὴ περίοδο, ἐπειδὴ ἡ μήτρα, μ' ὅποιονδήποτε τρόπο καὶ ἂν γίνῃ ἢ γέννα, εἶναι γιὰ τόσον περίπου καιρὸ σχεδὸν τραυματισμένη ἢ ἔστω καταπονημένη. ὁ ἄντρας βέβαια φτάνει τὸν ποῦτσο του μόνο στὸ μῆκος τοῦ κόλπου, καὶ δὲν φτάνει ποτὲ στὴ μήτρα, ἀλλ' ἡ μήτρα στὸ γαμήσι συγκλονίζεται.

Αὐτὸ τὸ λέει καὶ ὁ θεὸς στὴ Βίβλο, ὅταν μπροστὰ στὸν δωδεκάχρονο βασιλέα Σαλωμῶν παρουσιάστηκαν δυὸ συγκάτοιικες γυναῖκες ποὺ διεκδικοῦσαν τὸ ἴδιο νεογνὸ ὡς δικό τῆς ἢ καθε μίαν, καὶ ὁ Σαλωμῶν διέταξε ἕναν φρουρό του νὰ κόψῃ δικαίως τὸ ζωντανὸ παιδί σὲ δυὸ ἀκριβῶς ἴσα κομμάτια καὶ νὰ δώσῃ στὴν καθε μιὰ ἀπὸ ἕνα κομμάτι, ἡ πραγματικὴ μητέρα φώναζε «Καλλίτερα τὸ παιδί μου νὰ δοθῆ σ' αὐτήν, ὥστε νὰ τὸ βλέπω τοῦλάχιστο ζωντανό, καὶ ἄς τὸ ἔχη αὐτὴ παρὰ νὰ τὸ σκοτώσετε», τότε ὁ θεόπνευστος συντάκτης λέει ὅτι τὸ εἶπε αὐτὸ ἡ πραγματικὴ μητέρα, διότι *ἔταράχθη ἡ μήτρα αὐτῆς ἐπὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς* (Ba 6,11). καὶ λοιπὸν ποὺ καὶ στὴ Βίβλο λέγεται αὐτὸ ποὺ λέω ἐδῶ γιὰ τὴν ἄλλη καῦλα τῆς γυναικός, τὴν καῦλα τῆς μητρικῆς στοργῆς, ποὺ σπάει καὶ τὴ ραμμένη μήτρα, καὶ ὄχι τὴ σεξουαλικὴ γιὰ τὸν ἄντρα καὶ γιὰ τὸ μουνί τῆς, γιὰ τὸ γαμήσι. ὁ πάνσοφος θεὸς ἔκανε ἐντελῶς διαφορετικὲς τὶς δύο καῦλες, παρ' ὅλο ποὺ καὶ οἱ δυὸ ἐνεργοποιοῦνται μὲ τὸ νὰ πιπιλίζονται οἱ ῥῶγες τῶν βυζιῶν τῆς γυναικός. αὐτὲς οἱ πιπιλιζόμενες ῥῶγες εἶναι ὅ,τι περίπου εἶναι ἡ μίζα τοῦ αὐτοκινήτου ποὺ καυλῶνει καὶ ἐνεργοποιεῖ τὴ μηχανή του. γι' αὐτὸ οἱ γαμοῦντες, καὶ χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν, ἀρχίζουν, ὅπως καὶ πρέπει, ἀπὸ τὰ βυζιά καὶ ἀπὸ τὸ πιπίλισμα τῶν ῥωγῶν τους, καὶ ἔτσι ἡ γαμούμενη γυναῖκα καυλῶνεται στὸ ἔπακρο ἐτοιμαζόμενη καὶ προθερμαινόμενη γιὰ τὸ γαμήσι. καὶ μόνο τὸ ἀπὸ γυναῖκα θεόθεν ἐμπνευσμένο αὐτὸ γαμοβιβλίον μπορεῖ νὰ διδάξῃ σωστὰ τοὺς ἀνθρώπους πῶς νὰ γαμοῦνται.

Καὶ ἔκαναν πολὺ ἄσχημα οἱ παλαβωμένοι φθονεροὶ πουριτανοὶ ποὺ τὸ μουντζουρώνουν αὐτὸ τὸ γαμοβιβλίον καὶ τὸ παραχαράσσουν μὲ τὰ φρενοβλαβικὰ καὶ καββαλιστικὰ παιχνίδια τους. καὶ τὸ διαπράττουν αὐτοὶ οἱ Κἄιν αὐτὸ ἀπὸ ἕναν βαθὺ καὶ ἀφανῆ κακοήθη φθόνον εἰς βάρος ἐκείνων ποὺ γαμοῦν ἢ γαμοῦνται. αὐτοὶ οἱ κακοήθεις

καὶ βλάσφημοι δὲν ξέρουν βέβαια αὐτὰ ποὺ ἐξηγῶ ἐδῶ, κι αὐτὸ δὲν πειράζει, διότι ὁ καθέννας δικαιούται νὰ εἶναι ἀγράμματος καὶ βλάκας, ἀλλὰ ξέρουν ὅτι ὁ θεὸς ἔκανε τὸ μουνὶ καὶ τὸ στόλισε ὅπως τὸ στόλισε μ' εὐωδιαστὰ ἀγριολούλουδα, γιὰ νὰ τὸ εὐχαριστιέται ὁ ἄντρας καὶ νὰ τοῦ σηκώνεται. κι αὐτὸς ὁ Κύριος ὠργάνωσε ὅπως ὠργάνωσε τὸ γαμήσι, καὶ τὸ εὐλόγησε κιόλας. γι' αὐτὸ δὲν θὰ μείνουν ἀτιμώρητοι γιὰ τὰ φθονερὰ καββαλιστικὰ παιχνίδια τους, ποὺ προέρχονται κι ἐμπνέονται ἀπὸ τὸν ἀφανῆ ἀλλὰ πολὺ ἁμαρτωλὸ φθόνο τους ἐναντίον τῶν γαμούντων. ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ ἐρμηνεύω αὐτὸ τὸ γαμοβιβλίο- Ἰσμία εἶναι κι αὐτός· νὰ διδαχθοῦν κι αὐτοὶ νὰ μὴ φθονοῦν τοὺς γαμοῦντες γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ τοὺς δίνει τὸ γαμήσι μὲ τὴ γυναῖκα ποὺ ἀγάπησαν. ὁ θεὸς τοὺς μισοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔκανε γυναῖκες μὲ μουνί, γιὰ νὰ χαίρωνται κι οἱ ἄλλοι μισοὶ μαζί τους παιχνιδίζοντας κι αὐτὸ καὶ τὰ βυζιά τους καὶ ὅλο τὸ κορμί τους. ἄς πάρουν λοιπὸν κι αὐτοὶ μιὰ γυναῖκα, γιὰ νὰ χαίρωνται μαζί της γαμήσι, κι ὅχι νὰ δαγκάνουν τοὺς ἄλλους σὰ φαρμακερὲς ὀχιές μὲ τὶς δηλητηριώδεις καὶ ψυχασθενικὲς καββαλιστικὲς παρλαπίπες των μὲ τὶς ὁποῖες προσπαθοῦν νὰ μουντζουρώσουν τὸ Ἰσμία. μιὰ γυναῖκα μὲ μουνὶ καὶ προθυμία γιὰ γαμήσι τοὺς ἀνήκει ὅπωςδὴποτε.

Ῥόδια λοιπὸν τὰ μάγουλα τῆς κοπέλλας, Ῥόδια τὰ βυζιά της, Ῥοδιάς μπουμπουκὶ ἢ κλειτορίδα της, Ῥοδιάς λουλούδι ἀνοιχτὸ μὲ τὰ κόκκινα ἀνθοπέταλά του τὸ ἀνοιχτὸ μουνὶ της. γι' αὐτὸ κι ὁ Σαλωμών, ὅταν τὴν ἔχη γυμνὴ ἀνάσκελα καὶ τῆς ἀνοίγη τὰ πόδια, στὴ δωδεκάτη στροφή τῆς τραγουδάει·

Τὰ βλαστήματά σου παράδεις ἀπὸ Ῥοδιές. (12,2).

Ἐδῶ μᾶλλον λήγει τὸ γαμοπαιχνίδι, κι ἀκολουθεῖ τὸ γαμήσι ποὺ περιγράφεται ἐπιγραμματικά.

7. *Ἡ εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου
καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.*

*Τ' ἀριστερό του χέρι κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου
καὶ μὲ τὸ δεξί του μ' ἀγκαλιάζει.*

Δεξιόχειρας λοιπὸν ὁ Σαλωμών καὶ δεξιοχέρης. ἔχει τ' ἀριστερό του χέρι σὲ θέσι ἀμετακίνητη καὶ τὸ δεξιό του σὲ δρᾶσι· διότι τὸ *περιλήψεται με* –ἐβραϊσμός ποὺ θὰ πῆ *περιλαμβάνει με*– σημαίνει ὅτι τὸ δεξί του δουλεύει στὸ κορμί της δραστήριο. ἐξήγησα αὐτὸ τὸ τόσο βραχυλογικὸ καὶ ζωηρὸ κι ἐπιγραμματικὸ ἔλεγχο στὸ 4,10. τὸ νόημα ἀπαιτεῖ νὰ εἶναι ἡ κοπέλλα ἀνάσκελα κι ὁ Σαλωμών ὡς ἐπιβήτορας ἀπὸ πάνω της καὶ νὰ τὴ σφιχταγκαλιάζει ἔχοντας τὸν ποῦτσο του χωμένον γιὰ τὰ καλὰ στὸ μουνὶ της καὶ κἀνοντάς της φλίκι -φλίκι, ἐνῶ

τὸ ἀκίνητο ἀριστερὸ κρατάει κόντρα, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ τῆς τὸν χῶση μέχρι τὰ τρισβάθια τῆς. τὸ ἐρμηνευόμενον ἐλεγίειο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βραχυλογικώτερα κι ἐκφραστικώτερα πού ἔχω δῆ ὡς φιλόλογος 63 χρόνια τώρα. μοῦ θυμίζει ὡς τέτοιο τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου μὲ τὶς 8 λέξεις του, τέσσερες στὸν κάθε στίχο του·

*Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν.*

ἔτσι κι αὐτὸ τὸ τῆς ποιητρίας τοῦ Ἄσματος στὸ ἐβραϊκὸ πρωτότυπο εἶχε 8 λέξεις, τέσσερες στὸν κάθε στίχο του, ἀλλὰ στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει 12 λέξεις, 6+6. πάντοτε μιὰ μετάφρασι ἔχει περισσότερες λέξεις ἀπὸ τὸ πρωτότυπο κείμενο. ἔκανα πολλές καὶ μεγάλες στατιστικὲς πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. καὶ τὸ μὲν τοῦ Σιμωνίδου περιγράφει μιὰ καταπληκτικὴ νίκη τῶν ὀλίγων καὶ γενναίων Ἑλλήνων ἐναντίον ἑκατονταπλασίων Μήδων πού σὰ γυναῖκες φοροῦσαν στ' αὐτιά χρυσᾶ σκουλαρίκια, τὸ δὲ τῆς ποιητρίας τοῦ Ἄσματος, 700 χρόνια ἀρχαιότερο, περιγράφει ἓνα καταπληκτικὸ γαμήσι ἐνὸς πολὺ βαρβάτου τριαντάρη ἀντρός μὲ μιὰ πανόμορφη καυλιάρη δεκαεξάρα κοπέλλα. ποιητικὲς ἀρετὲς ὑψηλῶν προδιαγραφῶν.

Τὸ νόημα τοῦ θεοπνεύστου κειμένου σ' ὅλη αὐτὴ τὴ στροφή εἶναι ὅτι ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος μὲ τὴ νοσταλγία τῆς καὶ τὴ φαντασία τῆς σὲ διέργεσι καὶ δρᾷσι γαμήθηκε μὲ τὸν ἀγαπημένο τῆς στ' ἀληθινὰ καὶ γιὰ τὰ καλά. νομίζω ὅτι ἦταν πρᾶξι πού γινόταν μὲ σενάριο καὶ ὑπὸ τύπον ἀναπολήσεως. εἶναι κι αὐτὸ ἓνα γαμοπαιχνίδι. τὸ γαμήσι γίνεται κι ἔτσι.

21

1-2. Σ *Ἔρχισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην,
ἕως ἂν θελήσῃ.*

*Σὰς ἐξορκίζω, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὰ βότανα καὶ στ' ἀγρίμια τῆς ὑπαίθρου,
μὴν ξυπνήσετε καὶ σηκώστε τὴν ἀγάπη μου,
μέχρι πού τῆς ἀρέσει.*

Τρίτη φορὰ τὸ γνωστὸ νανούρισμα. τὸ λέει ὁ Σαλωμών στὴν ἀγάπη του, πού κοιμᾶται μαζί του στὸ κρεβάτι. τὴ νανουρίζει, γιὰ νὰ τὴν ξυπνήσῃ, νὰ παίξουν. στὸ μεταξὺ ἀκούεται ἀπ' ἔξω τὸ τραγούδι ἐκείνων πού γιορτάζουν τὸ γάμο τους. καὶ εἶναι τὸ ἔξις.

3. X *‘Τίς αὐτῆ ἢ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη,
ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς;’*

*‘Ποιά εἶν’ αὐτὴ ποὺ ἀνεβαίνει λουλουδιασμένη στ’ ἄσπρα,
ποὺ στηρίζεται στὸ πλευρὸ τοῦ ἀγαπημένου της;’*

Ἡ νύφη τοῦ Ἄσματος λέγεται *ἀναβαίνουσα*, ὅπως καὶ στὸ 8,3, ἢ διότι, ὅπως κι ἐκεῖ *ἀναβαίνει* ἀπὸ τὴ σχετικὰ χαμηλότερη ἐπαρχία στὴν ὄρεινὴ Ἱερουσαλήμ, ἢ διότι αὐτὴ τὴ στιγμὴ *ἀναβαίνει* στ’ ἀνάκτορα, ποὺ μαζί μὲ τὸ ναὸ βρῖσκονταν πάνω στὸ λόφο Σιών. *λελευκανθισμένη* θὰ πῆ ντυμένη καὶ στολισμένη στὰ λευκὰ σὰ λουλουδιασμένη, κάτι σὰν ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά, ἃς ποῦμε. τὸ ῥῆμα ἀνευρίσκεται καὶ σὲ κλασσικοὺς καὶ μετακλασσικοὺς συγγραφεῖς¹. ἀλλὰ πιὸ παραστατικὰ ἐρμηνεύεται ἡ λέξι μὲ τοὺς σημερινοὺς δημοτικοὺς στίχους:

Ἰτιά ἰτιά λουλουδιασμένη.

ἢ *Λεμονίτσα φουντωτὴ μὲ τ’ ἄνθη στολισμένη.*
ἀντὶ *ἐπιστηριζομένη* ἢ F’ μετάφρασι ἔχει *ἐπερειδομένη*· εἶναι τὸ ἴδιο. τὸ νόημα τοῦ δευτέρου στίχου εἶναι ὅτι ἡ νύφη στηρίζεται στὸ μπρόσσο τοῦ γαμπροῦ, τοῦ ἀγαπημένου της. αὐτὸ κάνει τὸ λαὸ νὰ τὴ μακαρίζῃ καὶ αὐτὴν νὰ καμαρώνῃ καὶ νὰ χαίρεται.

4. Σ *‘Υπὸ μῆλον ἐξήγειρά σε
ἐκεῖ ὠδίνησέ σε ἢ μήτηρ σου,
ἐκεῖ ὠδίνησέ σε ἢ τεκοῦσά σε.*

*Μέσα στοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα σὲ ξυπνῶ·
ἐκεῖ σὲ γέννησε ἢ μάνα σου,
ἐκεῖ σὲ γέννησε ἐκείνη ποὺ σ’ ἔκανε.*

Μῆλον πάλι ἐδῶ εἶναι τοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα, καὶ πιὸ συγκεκριμένα τὰ σιντόνια τοῦ συζυγικοῦ κρεβατιοῦ τ’ ἀρωματισμένα μ’ αὐτὸ τὸ ἄρωμα. καὶ στὴν τετάρτη στροφή εἶχε πῆ ὅτι τὰ σιντόνια τοῦ κρεβατιοῦ τοὺς ἦταν ἀρωματισμένα μὲ ἄρωμα κυδῶνι, λέγοντας:

*Βάλτε με νὰ πλαγιάσω στὰ μύρα,
νὰ πλαγιάσω ἐπάνω στοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα.*

ὠδίνω στοὺς Ἑβδομήκοντα σημαίνει πονῶ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, γεννῶ. ἐδῶ στὴν προτελευταία στροφή τῆς ὑπενθυμίζει τὸν τοκετό, τὸ κύριο ἐπακόλουθο τοῦ ζευγαρώματος, καὶ τὴ μάνα της ποὺ τὴ γέννησε· σὰ νὰ θέλῃ νὰ τῆς πῆ ὅτι ‘Νὰ τώρα ἦρθε καὶ ἡ δική σου σειρά νὰ γίνῃς μάνα σὰν τὴ μάνα σου, νὰ τὴ διαδεχθῆς, νὰ παίξῃς τὸ ῥόλο της, νὰ κρατήσῃς καὶ νὰ θηλάσῃς βρέφος, νὰ πάρῃς τὴ θέσι της’. εἶναι κι αὐτὸ μὲς στὶς χαρὲς τῶν ἀγαπημένων, στὶς μεγάλες χα-

ρὲς καὶ κρυφὲς λαχτάρους τῆς κοπέλλας, ὅταν νιώσῃ τὸ σπέρμα τοῦ ἀγαπημένου της νὰ μεγαλώνῃ μέσα της.

Τὸ ἔλεγξι αὐτὸ εἶναι τριστιχο. κάθε ἔλεγξι, πού εἶναι μεγαλείτερο τῶν συνηθισμένων διστίχων ἔλεγξιων, εἶναι ἕκτακτο, κι ὡς ἕκτακτο κάτι θέλει νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὸ σχῆμα του. γι' αὐτὸ τὸ ἔλεγξι δὲν φαίνεται καθαρὰ τί θέλει νὰ ἐκφράσῃ· διότι καὶ πάλι ἡ ὑπόλοιπη στροφή χάθηκε· καταστράφηκε. ἓνα χέρι σκανδαλισμένου ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ ὑπολοίπου τῆς στροφῆς τὴν ἀκρωτηρίασε, «ἐπαναφέροντας ἔτσι τὴν Ἁγία Γραφή στὴν τάξι τῆς σεμνότητος». τὸ χάσμα ἐπεκτείνεται καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπομένης καὶ τελευταίας στροφῆς 22. ἐπειδὴ κανένα ἐλευθερόστομο κομμάτι δὲν βρίσκεται σὲ ἀρχὴ στροφῆς, καταλαβαίνω ὅτι ἡ ἐπέκτασι τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ στὸ πρῶτο μισὸ τῆς ἐπομένης στροφῆς ἔγινε μόνον ἀπὸ τὴν ἀφρενάριστη φόρα καὶ τὴν ἀγριότητα τοῦ πουριτανοῦ ἀκρωτηριαστοῦ. ἄλλωστε τ' ἀρχαῖα ποιητικὰ κείμενα –καὶ τὰ ἑλληνικὰ– στὰ χειρόγραφα δὲν εἶναι γραμμένα στιχηδόν, ἀλλὰ πάντοτε καταλογάδην, κι ὁ ἀκρωτηριαστής δὲν καταλάβαινε πὺ ἀρχίζει ἄλλη στροφή. μετὰ τὴν ἐμφάνισι τῆς τυπογραφίας (1450) ἀρχίσαμε οἱ φιλόλογοι νὰ γράφουμε τὰ ποιητικὰ κείμενα στιχηδόν. οἱ ἀρχαῖοι τῆς προτυπογραφικῆς ἐποχῆς ὄχι μόνον δὲν εἶχαν τὴν πολυτέλεια τῆς στιχηδόν καταγραφῆς, ἀλλ' εἶχαν καὶ μιὰ ἀφάνταστη τσιγκουνιὰ χώρου καὶ δὲν ἄφηναν οὔτε μιὰ σειρὰ ἄδεια ἀνάμεσα σὲ δυὸ κεφάλαια ἢ καὶ βιβλία ὀλόκληρα, πὺ περιλαμβάνονταν στὸν ἴδιο τόμο. τὸ βλέπουμε αὐτὸ σήμερα ὅσοι ἀσχολούμαστε μὲ ἀρχαῖα χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα διασώζονται. κι ἀπὸ τὰ ὁποῖα βγάζουμε τ' ἀρχαῖα κείμενα. ἔχω γράφει πολλὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, πὺ περιλαμβάνονται στὴν Εἰσαγωγή μου στὴ Βίβλο (Θεσσαλονίκη 2020). ἀκόμη καὶ στίς ἔντυπες ἐκδόσεις τῆς Βίβλου ἢ ἀχαῖρεψία τῶν «κριτικῶν» (!) ἐκδοτῶν ἔχει τὰ ποιητικὰ κείμενα (Ψα Πμ Ἰβ Ἰσ Ἰεκ Πδ Σο Θρ) ἐκδεδομένα τυπογραφικῶς καταλογάδην. ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι τὸ κατεστραμμένο μέρος τῆς ἐν λόγω στροφῆς 21 εἶχε κείμενο πὺ σκανδάλιζε τὸν πουριτανὸ κοφτορράφτη, κι ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ Ἰακίβ. ὑπολογίζω ὅτι περιέγραφε κάποιο γαμοπαιχνίδι πὺ ἀρχίζει μὲ τὸ διασωθὲν νανούρισμα, ὅπως καὶ στὴ στροφή 5 μὲ τὰ καταστρεπτικὰ ἀλεπουδάκια, ἢ στὴ στροφή 8 πὺ ἀρχίζει πάλι μὲ τὸ διασωθὲν νανούρισμα καὶ ἀκρωτηριάστηκε πρὶν καταλήξῃ σὲ γαμοπαιχνίδι. καὶ ἡ στροφή 17, στὸ μασοριτικὸ μόνον, εἶναι ὄχι κατεστραμμένη, ἀλλ' ἀπλῶς περιτετμημένη ἀπὸ κάποιον μασορίτη στὸ τελευταῖο μόνον ἔλεγξι της, πὺ βρίσκεται ξεσκέπαστο ἔξω ἀπὸ τὸ πέπλο τῆς ἀλληγορίας καὶ λέει·

Ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τὰ βυζιά μου.

Μὲ τὸ γνωστὸ νανούρισμα ἀρχίζει πάντοτε κάποιο ἀπὸ τὰ γαμο-

παιχνίδια, ἀλλ' αὐτὸ διασώθηκε μόνο τὴν πρώτη φορὰ κρυμμένο κάτω ἀπὸ δυσνόητους στίχους, ἐκείνους μὲ τὰ κακὰ ἀλεπουδάκια, τὰ ὁποῖα καββαλιστικῶς ἐρμηνεύτηκαν ὡς «αἰρετικοὶ» ποὺ λυμαίνονταν τὸν Ἰσραήλ ἢ τὴν ἐκκλησία. ἡ δογματομανία διέσωσε τὸ πιὸ πικάντικο γαμοπαιχνίδι! ἔδῳ στὴ στροφή 21 ἡ ἀπουσία τοῦ παρακάτω ἐμποδίζει πολὺ τὸ νὰ συλλάβουμε τί ἐννοεῖται στὰ λίγα ἐλεγεία ποὺ διασώθηκαν. νομίζω ὅτι μαζί μὲ τὰ κατεστραμμένα εἶχαν περίπου τὸ ἐξῆς νόημα. οἱ δυὸ ἀγαπημένοι βρίσκονται στὸ κρεβάτι· ἡ κοπέλλα κοιμᾶται, ὁ Σαλωμών τὴ φιλάει νανουρίζοντάς την, γιὰ νὰ τὴν ξυπνήσει, καὶ τῆς χαϊδεύει τὰ βυζιά, λέγοντας τὸν πρῶτο ἀπὸ τοὺς τρεῖς στίχους τοῦ ἐλεγείου 4·

Μέσα στοῦ κυδωνιοῦ τὸ ἄρωμα σὲ ξυπνῶ.

στὴ συνέχεια μὲ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δυὸ ἄλλους στίχους, λέγοντας μὲ διπλὴ σημασία «Ποῦ τὴ γέννησε ἡ μάνα της», δείχνει καὶ χαϊδεύει συγχρόνως μιὰ τὴν κοιλία της καὶ μιὰ τὸ μουνί της, ἢ μιὰ τὸ μουνί της ἐξωτερικὰ καὶ μιὰ τὴν κλειτορίδα της ἀνοίγοντάς το· διότι τὰ ἄλλα προκαταρκτικὰ χὰδια τὰ ἔχει κάνει κιόλας μὲ τὸ νανούρισμα. αὐτὸ δείχνουν καὶ τὰ λόγια τῶν φράσεων. τὰ παρακάτω ἀναφέρονταν προφανῶς στὴν δραστηριότητα ποὺ ἀναπτύχθηκε κατὰ τὸ γαμήσι.

Νομίζω ὅτι στὴν προτελευταία αὐτὴ στροφή τοῦ Ἄσματος διαφαίνεται κάποια ἐγκυμοσύνη· ὅτι ἡ κοπέλλα γκαστρῶθηκε μὲ τὸ πρῶτο γαμήσι τῆς στροφῆς 2, καὶ μετὰ 20 μέρες (στροφή 21), ἤτοι τρεῖς ἑβδομάδες, οἱ δυὸ ἐρασταὶ ἀντιλήφθηκαν τὴν ἐγκυμοσύνη ἴσως ἀπὸ τὴ μὴ ἐμφάνισι περιοδικῆς αἱμορραγίας. καὶ μόλις ἔγινε ἀντιληπτὴ ἡ ἐγκυμοσύνη, συνέβησαν τὰ τῆς τελευταίας στροφῆς 22.

22

Ὅπως εἶπα, ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία στροφή 22 σφύζεται μόνο τὸ δεῦτερο μισό. ἡ στροφή αὐτὴ δὲν εἶχε κανένα γαμοπαιχνίδι ἢ γαμήσι. προφανῶς ὁ Σαλωμών μετὰ τὴν προηγουμένη στροφή στράφηκε σὲ ἄλλη γυναῖκα του· ὄχι σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς 140 ποὺ εἶχε μέχρι τότε, ἀλλὰ σὲ κάποια ἀπὸ τὶς ἀναρίθμητες παρθένες (*νεάνιδες*) ποὺ περιέμεναν τὴ σειρά τους γιὰ διακόρευσι, ἢ καὶ σὲ κάποια ἐκτάκτως ὀμορφὴ καινούργια, μιὰ ἀπὸ τὶς 1000 ποὺ γάμησε τελικὰ μέχρι τὸ θάνατό του στὰ 52 του χρόνια. δὲν ξέρω, ἀλλὰ ὑποθέτω ὅτι, μόλις ἐμφανίστηκε ἡ ἐγκυμοσύνη τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος, ἐκεῖνος στράφηκε στὴν καινούργια γυναῖκα του. διότι στὰ 40 χρόνια ποὺ βασίλευε καὶ γαμοῦσε, πρέπει νὰ ἔπαιρνε 25 καινούργιες κάθε ἔτος, ἤτοι 2 καινούργιες τὸ μῆνα. εἶπα στὴν ἀρχὴ ὅτι κατὰ μέσον ὄρο τὴν κάθε γυναῖκα του τὴ γαμοῦσε μόνο ἐπὶ 15 μέρες. τὴν ποιήτρια τοῦ Ἄσματος τὴν κράτησε

μᾶλλον 22 μέρες· κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς 22 στροφές πρέπει νὰ ἦταν ἡ γαμικὴ του δραστηριότης μιᾶς ἡμέρας. δηλαδή ἡ ποιήτρια σὲ σύγκρισι μὲ τὶς ἄλλες στὸ γαμήσι ὑπῆρξε καὶ ...προνομιούχος. κι ὅταν παρευδοκίμηθηκε, ζήλευε ἢ ἀπλῶς τῆς κακοφάνηκε πολὺ ἢ ἀποστέρησί της. ὦ καημένο παιδί! καὶ σ' αὐτὴ τὴν τελευταία στροφή φαίνεται ἡ λόγφ τῆς ἐγκαταλείψεώς της ζήλεια της καὶ ἡ περιφρονητικὴ εἰρωνεία της στὸν Σαλωμών· τὸν μούντζωσε! στὸ ποίημά της μόνο βέβαια καὶ ἴσως ὅταν ἐκεῖνος ἦταν πιὰ πεθαμένος. αὐτὴ ὡς γυναίκα βασιλέως δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ παντρευτῆ ἄλλον οὔτε μετὰ τὸ θάνατο ἐκείνου. αὐτὸ ἦταν θεσμὸς ἀπαράβατος, σ' ὅλες τὶς χῶρες ποὺ περιβάλλουν τὴν ἀνατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν Ἡρόδοτο¹. διότι ὅποιος γαμοῦσε γυναίκα βασιλέως, ἔστω καὶ χήρα, εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου. αὐτὸ ὁ σοφὸς Σαλωμών τὸ ἤξερε ἀπὸ παιδί 13 ἐτῶν, ὅπως φαίνεται στὴ Βίβλο (Ba 1,1-16), καὶ σὲ μιὰ τέτοια ἀπόπειρα ἀδερφοῦ του τὸν καταδίκασε εἰς θάνατον.

1. N

*Θές με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου,
ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου.*

*Βάλε με σὰ σφραγίδα ἐπάνω στὴν καρδιά σου,
σὰ σφραγίδα τατουάζ στὸ μπράτσο σου ἐπάνω.*

Ἡ τελευταία αὐτὴ στροφή, ἡ μισή, πολὺ δυνατὴ στὴν ἔκφρασι καὶ διατύπωσι τῶν νοημάτων της, διαφέρει στὸ θέμα ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες. ἐδῶ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, ἡ τόσο εἰλικρινῆς κι αὐθόρμητη στὴν ἐκδήλωσι τῶν βαθυτέρων πόθων της, χωρὶς νὰ λογαριάξη ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνίσχυρη δεκαεξάχρονη κοπελίτσα κι ὁ ἄντρας ποὺ τὴ γάμησε εἶναι ὁ πανίσχυρος βασιλεὺς μὲ τὰ χρυσελεφάντινα παλάτια, τὶς πολλὰς γυναῖκες (140-1.000), καὶ τὶς ἀμέτρητες παρθένες ποὺ περιμένουν πότε νὰ τὶς διακορεύσῃ, ὑψώνει τὴ φωνὴ τῆς γυναικείας φύσεως κι ἐπιστᾶ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀντρὸς πάνω σὲ ὠρισμένους αἰωνίους φυσικοὺς νόμους· τοῦ λέει ἀπερίφραστα ὅτι νιώθει τὸν ἑαυτό της ταίρι του καὶ σύζυγό του, καὶ προτιμᾷ νὰ πεθάνῃ, παρὰ νὰ ἐξυβριστῆ ἢ ἀγάπη της ἀπὸ κάποιο τρίτο πρόσωπο ποὺ θὰ πλησιάσῃ τὸ ζεῦγος. ἡ ἀγάπη της δὲν ἀστειεύεται. δυστυχῶς αὐτὴ ἡ στροφή εἶναι ἀκέφαλη, διότι, ὅπως εἶπα, μὲ τὸν ἀκρωτηριασμὸ τῆς προηγουμένης στροφῆς κόπηκε ἡ ἀρχὴ της. ἐλπίζω ὅτι δὲν κόπηκε τίποτε ἀπὸ τὰ βαριά νοήματα τῆς στροφῆς.

Σφραγίς στοὺς ἀρχαίους εἶναι κάθε ὄργανο, ποὺ σφραγίζει, καθὼς καὶ τὸ ἀποτύπωμά του· ὅπως καὶ σήμερα ἄλλωστε. κυρίως δὲ *σφραγίς* λεγόταν τὸ δαχτυλίδι, διότι στὴ θέσι τῆς σημερινῆς «πέ-

τρας» του εἶχε τὴν προσωπική σφραγίδα ἐκείνου πού τὸ φοροῦσε. ὑπάρχουν ἄφθονες μαρτυρίες τῶν κειμένων γι' αὐτὸ καὶ ἄφθονα ἀνασκαφικά εὐρήματα. δηλαδή τὸ δαχτυλίδι γιὰ τοὺς ἀρχαίους δὲν ἦταν μόνο κόσμημα ἀλλὰ καὶ χρήσιμο ὄργανο, ὅπως τώρα τ' ὠρολόγι τοῦ χερσιῦ. ἡ σημερινή «πέτρα» τοῦ δαχτυλιδιοῦ εἶναι κατάλοιπο τῆς ἀρχαίας σφραγίδος. στὴ Γένεσι γράφει ὅτι, ὅταν ὁ φαραὼ διώρισε πρωθυπουργό του τὸν Ἰωσήφ, *περιελόμενος τὸν δακτύλιον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, περιέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χεῖρα Ἰωσήφ* (Γε 101,6· πρβλ. Βα 51,9). θέλει νὰ πῆ ὅτι τοῦ παρέδωσε τὴ μεγάλη σφραγίδα τοῦ κράτους, νὰ τὴ φορᾷ στὸ δάχτυλό του. ὅπως τώρα, ὅταν θέλουμε νὰ ἐκφράσουμε τὸν ἀδιάλυτο σύνδεσμο δυὸ προσώπων, λέμε τὴν παροιμία «κρέας καὶ νύχι» ἢ ἄλλες παρόμοιες, ἔτσι στὴν Π. Διαθήκη ἐμφανίζεται μιὰ παροιμιακὴ χρῆσι τοῦ δαχτυλιδιοῦ. λέει ὁ Κύριος στὸν Ἰερεμία γιὰ τὸ βασιλιᾶ Ἰεχονία· *Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ἐὰν γενόμενος γεννηται Ἰεχονίας... ἀποσφράγισμα ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, ἐκεῖθεν ἐκπάσω σε καὶ παραδώσω σε εἰς χεῖρας τῶν ζητούντων τὴν ψυχὴν σου*· δηλαδή «Καὶ δαχτυλίδι στὸ δάχτυλό μου νὰ τὸν ἔχω, μπορῶ νὰ τὸ βγάλω καὶ νὰ τὸν πετάξω στοὺς ἐχθρούς του» (Ἰε 20,1-2). καὶ γιὰ τὸν Ζοροβάβελ λέει στὸν προφήτη Ἄγγαϊο· *Λήψομαί σε, Ζοροβάβελ, ...καὶ θήσομαί σε ὡς σφραγίδα, λέγει Κύριος παντοκράτωρ* (Αγ 4,5-6). ἐδῶ στὸ Ἄσμα ὅμως μιλάει γιὰ σφραγίδα *ἐπὶ τὴν καρδίαν καὶ ἐπὶ τὸν βραχίονα*, ὅχι γιὰ σφραγίδα στὸ δάχτυλο. ἂν ἦταν μόνο γιὰ τὴν καρδιά, πού σημαίνει τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, θὰ μπορούσαμε νὰ ἐννοήσουμε μεταφορικῶς δαχτυλίδι· εἶναι ὅμως παράλληλα καὶ γιὰ τὸ μπράτσο. νομίζω ὅτι ἐννοεῖ δερματοστιξία, ἓνα ἔγκαυμα σὰν ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο σφράγιζαν τοὺς δούλους. αὐτὸς εἶναι ὁ εὐκολώτερος τρόπος δερματοστιξίας καὶ ὁπωσδήποτε γνωστὸς στὴν ἀρχαιότητα. στὸ βιβλίον *Πτολεμαϊκά* τῶν τελευταίων πρὸ Χριστοῦ χρόνων ἢ καὶ μεταγενέστερο, πού ἐπιγράφεται συμβατικὰ *Γ' Μακκαβαίων*, ἀναφέρεται τέτοια δερματοστιξία· *Τοὺς τε ἀπογραφομένους (διέταξε) χαράσσεσθαι καὶ διὰ πυρὸς εἰς τὸ σῶμα παρασήμῳ Διονύσου κισσοφύλλῳ, οὓς καὶ καταχωρίσαι εἰς τὴν προσυνεσταλμένην αὐθεντίαν*¹. ὁ δὲ Πολυδεύκης ἀναφέρει γιὰ τοὺς δούλους, ὅτι σημάδευονταν μὲ τέτοια δερματοστιξία· *Οἱ δὲ στιζόμενοι στιγματαῖαι καὶ στιγῶνες, ὥσπερ οἱ μαστιγούμενοι μαστιγίαι*². μὲ δερματοστιξία ἔγραφαν καὶ οἱ ναζισταὶ ἐγκληματίες στὸ χέρι τῶν Ἑβραίων ἓναν ἀριθμό. στὰ χρόνια μας τέτοια δερματοστιξία μὲ ἔγκαύστρα γινόταν στὸ σβέγκο τῶν ἀλόγων πού ἐπέτασε ὁ στρατὸς σὲ καιρὸ πολέμου μὲ τελειότερους τρόπους δερματοστιξίας. μὲ δερματοστιξία στὸν τράχηλο, πού γινόταν μὲ πυρακτωμένη σιδερένια ἔγκαύστρα, σημάδευαν τοὺς ἵππους των ὡς ἰδιοκτῆτες καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἀποτυπώνον-

ντας τὸ ἀρχικὸ τοῦ ὀνόματός των, λ.χ. *Β Φ Σ*, πού σήμαιναν ὅτι ὁ ἵππος εἶναι τοῦ *Φράκτητος* (*Φ -κράκτητος*) ἢ τοῦ *Σωπάτρου* (*Σ*) ἢ τοῦ *Βιλίππου* (*Β-Φιλίππου*), κι ὁ ἵππος λεγόταν *Φοπατίας* (*Κοπατίας*) ἢ *Σαμφόρας* (=ὁ φέρων *Σάν*=σίγμα) ἢ *Βουκεφάλας* (=ὁ φέρων *Βῆτα* ἢ καὶ *Βοῦ* λεγόμενο *στήν κεφαλή του*). ὅλοι οἱ ἵπποι τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου λέγονταν *Βουκεφάλαι*, ἐπειδὴ ἦταν τὸ ἱππικὸ τοῦ πατέρα του, ὁ ὁποῖος φονεύθηκε λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ διαδοχὴ καὶ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. οἱ Μακεδόνες ἔλεγαν τὸν *Φίλιππον Βίλιππον* καὶ τὴν *Φέρειαν Βέροϊαν*, ἐπειδὴ ὅπως ἀνακάλυψα καὶ δημοσίευσα τὸ 1988 στὸ σύγγραμμά μου «Ἀλφάβητο» (σσ. 900) διατηροῦσαν τὴν πανάρχαιη ἐλληνικὴ προφορὰ τοῦ *Φ* ὡς *Β*. αὐτὸ φαίνεται στὸ ἀρχαιότερο ἐλληνικὸ κείμενο, τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, ὅπου ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἀντὶ νὰ πῆ *Φοίβη* καὶ *Φοιβηΐς* λέει *Βοίβη* καὶ *Βοιβηΐς* (Ὀμηρος Β 711· 712), στὴ ῥαψωδία Β μάλιστα, ἡ ὁποία ἀπ' ὅλους θεωρεῖται ὡς τὸ ἀρχαιότερο ἀπ' ὅλα τὰ Ὀμηρικὰ κείμενα. περίπου 10 χρόνια ἀργότερα ὁ συμφοιτητὴς μου Ἡ.Κ., πού τοῦ χάρισα τὸ σύγγραμμά μου αὐτό, πῆρε τὴν ἀνακάλυψί μου αὐτὴ καὶ τὴ δημοσίευσε ὡς δική του. γίνονται κι ἔτσι μερικὲς «ἀνακαλύψεις» ἰδίως στὴν Ἑλλάδα. πολλοὶ ζωγραφίζουν στὸ στήθος των ἢ στὸ μπράτσο τους διάφορα ἀντικείμενα, ἢ καρδιές, ἢ κυρίως τὴν ἀγαπημένη τους. αὐτὸ ἐννοεῖ καὶ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος, ὅταν λέη στὸν Σαλωμών· *Βάλε με σὰ σφραγίδα στὴν καρδιά σου καὶ στὸ μπράτσο σου*· νὰ μὴ χωριστῆς ἀπὸ μένα ποτέ, ὅπως καὶ τὸ τατουάζ εἶναι ἀνεξάλειπτο καὶ ἰσόβιο.

2. *Ὅτι κραταιὰ ὡς θάνατος ἡ ἀγάπη,
σκληρὸς ὡς ἄδης ὁ ζῆλος.*

*Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι κραταιὴ σὰν τὸ θάνατο,
ἡ ζήλεια σκληρὴ σὰν τὸν ἄδη.*

Κραταιὸς εἶναι ὁ πανίσχυρος, ὁ ἀκατανίκητος· ἡ λέξι λέγεται καὶ σήμερα. ὁ *ἄδης* εἶναι ἡ κατάστασι τῶν ψυχῶν μετὰ τὸ θάνατο κατὰ τὸν καιρὸ τῆς Π. Διαθήκης, εἴτε ἐννοεῖται ἀπλῶς ὡς κατάστασι ἀπὸ τοὺς προηγμένους, εἴτε ὡς χῶρος ἀπὸ τοὺς κάπως πρωτογόνους, εἴτε καὶ προσωποποιεῖται ὅπως συνέβη μὲ τοὺς εἰδωλολάτρεις. ἐδῶ, σύμφωνα μὲ τὴν ποιητικὴ συνήθεια τῶν Ἰσραηλιτῶν νὰ λέν πολλὰ φορὲς στὸ δεύτερο στίχο τοῦ ἐλεγείου τὰ ἴδια πράγματα πού λέν στὸν πρῶτο, ἀλλὰ μὲ ἄλλα λόγια (συνωνυμικὸς παραλληλισμὸς), τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται συνώνυμο μὲ τὸ *θάνατος*. τὸ ἴδιο γίνεται, ἀλλὰ σὲ πεζό, καὶ στὴν Ἀποκάλυψι, ὅπου λέγεται· *Ἴδου ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ ὁ Θάνατος*; καὶ ὁ Ἄδης ἠγο-

λούθει μετ' αὐτοῦ (Ἀπ 12,9). κι ἐνῶ ὁ ἄδης καὶ ὁ θάνατος ἀναφέρονται παράλληλα, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ ζήλος ἀντιδιαστέλλονται (σὰν σὲ ἀντιθετικό παραλληλισμό)· μὲ τέτοιον τρόπο ὅμως, ποὺ νὰ φαίνεται ἡ συνύπαρξί τους καὶ ἡ συμφυΐα τους. πρόκειται κι ἐδῶ γιὰ τὴ συζυγική ἀγάπη, τὴν ἀγάπη τῶν δύο φύλων, ὅπως καὶ σ' ὄλο τὸ Ἄσμα· διότι αὐτὴ ἡ ἀγάπη εἶναι συνυφασμένη μὲ τὸν ζήλον, δηλαδή τὴ ζηλοτυπία, τὴ φυσιολογική συζυγική ζήλεια. αὐτὴ ἡ ζηλοτυπία δὲν εἶναι τίποτε τὸ ἀνώμαλο κι ἀρρωστημένο, ἀλλὰ μιὰ ὑγιῆς δύναμι τῆς φύσεως, μὲ τὴν ὁποία ἡ φύσι ἀμύνεται ἐναντίον τῆς διαφθορᾶς· εἶναι ἓνα συναίσθημα, ποὺ δὲν ντρέπεται νὰ τὸ πῆ οὔτε ὁ θεός, ὅτι τὸ ἔχει στίς σχέσεις του μὲ τοὺς πιστοὺς του. μόνο ποὺ στὸ θεὸ δὲν εἶναι ἀδυναμία, ἀλλ' ἔκφρασι τῆς ἀγάπης του ἢ ὁποία θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ μᾶς γλιτώσῃ ἀπὸ τὸν μοιχὸ διάβολο. ἡ λέξι ζήλος ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σημασία τῆς συζυγικῆς ζηλοτυπίας ἔχει κι ἄλλες σημασίες ὅχι μόνο στοὺς ἔξω συγγραφεῖς ἀλλὰ καὶ στὴ Βίβλο¹. εἶναι παράγωγο τοῦ ῥήματος ζέω καὶ σημαίνει ἀρχικά «βρασμὸς» μὲ διάφορες σημασίες. στὴ Βίβλο μερικὲς φορὲς, ὅπως κι ἐδῶ, ἔχει τὴν εἰδικώτερη σημασία τῆς συζυγικῆς ζηλοτυπίας (Σο 16,17· Β' Κο 20,2). γίνεται λόγος γι' αὐτὴ τὴ ζηλοτυπία στὴ Σοφία·

*Ὁ μοιχὸς δι' ἔνδειαν φρενῶν
ἀπόλειαν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ περιποιεῖται,
ὀδύνας τε καὶ ἀτιμίας ὑποφέρει,
τὸ δὲ ὄνειδος αὐτοῦ οὐκ ἐξαλειφθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.
μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς·
οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,
οὐκ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν
οὐδὲ μὴ διαλυθῆ πολλῶν δώρων. (Σο 16,15-18).*

πολὺ καλὰ ἐδῶ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος μνημόνευσε τὸ θάνατο, διότι ἡ σεξουαλικὴ διαδικασία, ποὺ ὑπηρετεῖ ἀποκλειστικὰ τὴν ἐπιβίωσι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπάνω στὴ γῆ, ἔχει μιὰ βαθύτερη σχέσι μὲ τὸ θάνατο· τὸ κίνητρό της εἶναι ὁ φόβος τοῦ θανάτου. ὅταν ὁ ἀνθρώπος μετὰ τὴ γεῦσι τῆς σεξουαλικῆς ἀγάπης τὴ στερηθῆ, πολλὲς φορὲς προτιμάει νὰ πεθάνῃ, παρὰ νὰ στερηθῆ τὶς χαρὲς της. αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι κραταιὰ ὡς ὁ θάνατος καὶ ὁ ζήλος σκληρὸς ὡς ὁ ἄδης. ὅτι σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸ στίχο τοῦ Ἄσματος πρόκειται γιὰ τὴ συζυγική ζηλοτυπία πιστεύει κι ὁ χρυσόστομος Ἰωάννης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ καλλίτερος ἐρμηνευτὴς τῆς Βίβλου μέχρι σήμερα· πέντε φορὲς ἐρμηνεύει αὐτὸν τὸν στίχο, ποὺ τὸν χρησιμοποιεῖ στὴ ῥύμη τοῦ λόγου του, καὶ πάντοτε τὸν συνδυάζει μὲ τὸ προπαρατεθειμένο ὀκτάστιχο τῆς Σοφίας². εἶναι τὸ μόνο χωρίο τοῦ Ἄσματος, τοῦ ὁποίου ἔχουμε μιὰ σωστὴ ἐρμηνεία ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως. ὁ

Χρυσόστομος σιχαινόταν ὅσο κανεῖς ἄλλος τὴν καρβαλιστική ἐρμηνεία. τέσσερες μεγάλοι ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄντρες στήριξαν τὸ Ἔσσμα· ὁ Μελίτων Σάρδεων, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, κι ὁ νεώτερός των Εὐγένιος Βούλγαρις, οἱ ὅποιοι στήριξαν τὴν κανονικότητά του στοὺς διαπρεπεῖς καταλόγους των, κι ὁ Χρυσόστομος πού τὸ ἐρμήνευσε ἱστορικῶς καὶ φιλολογικῶς σ' αὐτὸ τὸ χωρίο του κι ἀπέκλεισε τοὺς καρβαλισμούς.

3. *Τὰ περίπτερα αὐτῆς περίπτερα πυρός,
ἄνθρακες πυρός αἱ φλόγες αὐτῆς.*

*Οἱ φτεροῦγες τῆς φτεροῦγες πύρινες,
κάρβουνα πυρακτωμένα οἱ φλόγινες γλῶσσες τῆς.*

Ἄντι *περίπτερα* ὁ Ἀκύλας ἔχει *λαμπάδες*, ὁ Σύμμαχος *ὄρμαί*, ἡ F' μετάφρασι *σπίνθρακες*· εἶναι ὅλα σωστά, ἀλλ' ὄχι καθόλου παραστατικά ὅσο ἡ λέξι τῶν Ἑβδομήκοντα *περίπτερα*. *περίπτερον* εἶναι τὸ οἰκοδόμημα πού ἔχει προεκτεταμένες τὶς ἀστρέχες του γύρω-γύρω. γι' αὐτὸ λέγονται ἔτσι καὶ τὰ σημερινὰ τὰ τόσο γνωστά μας *περίπτερα*· διότι ἔχουν μιὰ στέγη σὰν καπέλλο μὲ πλατὺ γύρο¹. ἐπιτυχία τῶν καθαρευουσιάνων ἡ ἐπαναφορὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς λέξεως ὅπως καὶ οἱ λέξεις *λεωφόρος ποδήλατον αὐτοκίνητον ἀεροπλάνον ἀνθοδέσμη ταυτότης λεωφορεῖον* καὶ πάρα πολλές ἄλλες· ἔχω συλλέξει πάρα πολλές, ὅταν ἦμουν φοιτητής. διότι ἦμουν ζηλωτῆς καθαρευουσιάνος· στίς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις μου γιὰ τὴν φιλολογία ἔγραψα καὶ στὰ τέσσερα μαθήματα σὲ αὐστηρὴ καθαρεύουσα· γι' αὐτὸ ἦρθα τέταρτος μεταξὺ καὶ ἄλλων τετάρτων, καὶ ὄχι πρῶτος· εὐτυχῶς πῆρα ὑποτροφία κι ἔτσι σπούδασα· τὴν διατήρησα μέχρι τὸ πτυχίο μου. ἀλλιῶς θὰ γινόμουν ἢ θεολόγος ἢ γιδοβοσκός. μέσα ὅμως ἔγραψα σὲ δημοτικὴ. σύγγραμμά μου σὲ δημοτικὴ ἔγραψα γιὰ πρώτη φορὰ (μὲ ὄνομα ἄλλου) τὸ 1971, μιὰ ἐρμηνεία τῆς Γενέσεως. τὸ τελευταῖο σύγγραμμά μου σὲ καθαρεύουσα τὸ ἔγραψα τὸ 1985. οἱ δημοτικιστὰὶ δὲν συνέβαλαν καθόλου στὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαία. οἱ παλιοὶ δημοτικιστὰὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀγρίων γλωσσικῶν διαμαχῶν καὶ κυρίως ὁ ἀρχηγός τους πού ἦρθε ἀπὸ τὴν Γαλλία ἦταν ὀλιγογράμματα τσόκαρα· κοκορῖκοι. στὴν Π. Διαθήκη ἀναφέρεται κι ἄλλοῦ κτήριο *περίπτερον*. λέει ὁ θεὸς μὲ τὸν προφήτη Ἀμὼς ἀναφερόμενος σὲ ἀνάκτορα· *Πατάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν* (Ἀμ 2,16). οἱ ἀρχαῖοι λεξικογράφοι Ἡσύχιος καὶ Φώτιος καὶ ἡ Σούμμα, ὅταν ἐρμηνεύουν αὐτὴ τὴν λέξι, ἀναφέρονται σαφῶς σ' αὐτὸν τὸ στίχο τοῦ Ἔσματος, κι ἐρμηνεύουν καὶ *ἀποσπινθηρισμοὶ καὶ στέγη πανταχόθεν ἐξέχουσα*· ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους τὰ

Ἐξαπλᾶ τοῦ Ὁριγένους μὲ τοὺς ἀρχαίους μεταφραστάς². ἐδῶ ἡ κοπέλλα τοῦ Ἄσματος συμβολίζει τὸν ἑαυτό της μὲ σπίτι –καὶ πραγματικά ἡ γυναίκα σύζυγος εἶναι ὁ πυρήνας τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας–, τὰ δὲ χέρια της ποὺ ἀνοίγουν γιὰ ν' ἀγκαλιάσουν τὸν ἀγαπημένο σύζυγο, τὰ συμβολίζει μὲ τὶς κυκλικὰ προεξέχουσες ἀστρέχες του. μόνον ποὺ εἶναι πύρινες φλόγες, οἱ ὁποῖες σφενδονίζονται γύρω ἀκτινοειδῶς, περιφρουροῦν τὸ ζεῦγος μὲ τὴ ζήλια της, καὶ ἀπειλοῦν νὰ κατακάψουν τὸ τρίτο πρόσωπο ποὺ θὰ πλησιάσῃ. τὰ χέρια τῆς συζύγου, ποὺ ἀνοίγονται ν' ἀγκαλιάσουν, ἐσωτερικὰ εἶναι ἀπαλὰ φτερά ἀγάπης γιὰ τὸ σύζυγο, ἀλλ' ἐξωτερικὰ πύρινες γλώσσες ζηλοτυπίας ποὺ κατακαῖν τὸ ξένο πρόσωπο.

4. *Ἵδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην,
καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν.*

*Μεγάλη κατεβασιὰ νεροῦ δὲν μπορεῖ νὰ σβήσῃ τὴν ἀγάπην,
καὶ ποταμοὶ δὲν τὴν πνίγουν στὴν πλημμύρα.*

Ἵδωρ πολὺ ἐννοεῖ τὴν κατεβασιὰ τοῦ χειμᾶρου ἢ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸ κῆμα τοῦ θαλασσίου νεροῦ γενικά. τὸ ῥῆμα *συγκλύζω* σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ὁμόρριζο καὶ συνώνυμό του *κατακλύζω*, ἀλλὰ δίνει καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ὑδάτινης πολιορκίας, τοῦ κατακλυσμοῦ ποὺ ὀρμάει ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. δὲν ὑπάρχει φωτιὰ ποὺ νὰ μὴν τὴν σβήνῃ ἢ θάλασσα ἢ ὅλα μαζὶ τὰ ποτάμια ἢ μιὰ ῥαγδαία βροχή. ἡ ἀγάπη ὅμως τῶν δύο φύλων ἐδῶ τραγουδιέται σὰ μιὰ φωτιὰ ποὺ δὲν τὴ σβήνει τίποτε.

5. *Ἐὰν δῶ ἀνὴρ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ,
ἐξουδενώσει ἐξουδενώσουσιν αὐτόν.*

*Ὅλο τὸ βίό του νὰ δώσῃ ἕνας ἄντρας γι' ἀντάλλαγμα τῆς ἀγάπης,
θὰ τὸν μουντζώσουν ἕνα μούντζωμα γερό.*

Τὸ ἀνὴρ ἐδῶ εἶναι οὐσιαστικὰ μιὰ ἀντωνυμία (*ἐάν τις*), ὅπως καὶ στὰ 1,10 καὶ 9,3 καὶ πολὺ συχνὰ στοὺς Ἑβδομήκοντα, ὅπως καὶ στὴ συνήθη ἔκφρασι *ἀνὴρ τὸ εὐθὺ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐποίει* (Δν 1,10 κλπ.), ὅπου τὸ ἀνὴρ σημαίνει «ὁ καθένας». ἐδῶ σημαίνει «ὁ ὁποιοσδήποτε», ἢ τὸ ἀόριστο «κανεὶς» (ἂν κανεὶς δώσῃ...). ὁ βίος εἶναι τὸ βίό· ἢ παρουσία. καὶ σήμερον λέμε «τὸ βίό». στὴ Γραφή ἡ λέξι αὐτὴ χρησιμοποιεῖται μ' αὐτὴ τὴ σημασία πολλὰ φορὲς· γιὰ παράδειγμα· *Ἐὰν τε εἰς ζημίαν τοῦ βίου, ἐάν τε εἰς παράδοσιν* (Ἄν 18,23)· *Ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον* (Λκ 43,5)· *διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον* (Λκ 77,2)· *ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν* (77,23)· *ἀπα-*

να τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε (Λκ 112,3)· ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου (Α΄ Ἰω 5,4)· ὃς ἂν ἔχη τὸν βίον τοῦ κόσμου (Α΄ Ἰω 9,9)· κλπ.. ὁ Ἀκύλας μεταφράζει ὑπαρξιν τοῦ οἴκου, πού εἶναι τὸ ἴδιο. ἐν τῇ ἀγάπῃ σημαίνει ἀντὶ τῆς ἀγάπης, «σὰν ἀντίτιμο γιὰ τὴν ἐξαγορὰ τῆς ἀγάπης». τὸ ἐξουθενώσκει ἐξουθενώσουσιν εἶναι ἓνας ἐβραϊκὸς ἰδιωματισμὸς συχνὸς στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα ἀλλὰ πού συναντᾶται καὶ στὴν Κ. Διαθήκη. στὴν Π. Διαθήκη λέγονται *θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ζωῇ ζήση, ἀγαπήσει ἀγαπώμεναι*, καὶ ἄλλα, στὴ δὲ Κ. Διαθήκη *ἐπιθυμία ἐπεθύμησα, χαρὰ χαίρει, παραγγελία παρηγγείλαμεν*, καὶ ἄλλα τέτοια πολλά. αὐτὴ ἡ σύστοιχη δοτικὴ ἀπλῶς ἐπιτείνει τὴν ἔννοια τοῦ ῥήματος πού συνοδεύει. μερικὲς φορὲς δὲν εἶναι κι ἐτυμολογικῶς σύστοιχη, ἀλλ' αὐτὸ ὀφείλεται σὲ λόγους καθαρῶς γλωσσικούς, πού ἀφοροῦν μόνο στὴν ἑλληνικὴ μετάφρασι, ὅπως στὴ φράσι *βρώσει φαγῆ*. στὸ Ἄσμα ὁ Σύμμαχος ἀποδίδει τὴν ἐδῶ φράσι *ἐξευτελιζόμενος ἐξευτελισθήσεται*. σημαίνει αὐτὸ πού λέμε σήμερα «θὰ τὸν κοροϊδέψουν κοροϊδεμα γερό», πιὸ ἐλεύθερα «θὰ γελάσῃ τὸ παρδαλὸ κατσίκι». τὸ νόημα ὅλου τοῦ ἐλεγείου εἶναι τὸ ἐξῆς· «ἡ ἀγάπη –πρόκειται πάντα γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν δύο φύλων– εἶναι τόσο μεγάλο καὶ δυνατὸ κι ἀνεκτίμητο πρᾶγμα, πού δὲν ἀνταλλάσσεται μὲ τίποτε»· ἂν βρεθῆ κανεὶς πού θὰ τολμήσῃ νὰ ζητήσῃ νὰ τὴν ἀγοράσῃ, δίνοντας ἀκόμη καὶ ὅλη τὴν περιουσία του, ὅλοι θὰ τὸν περάσουν γιὰ βλάκα καὶ θὰ τὸν κοροϊδέψουν. νομίζω ὅτι ἐδῶ τελειώνει ἡ στροφή καὶ ὅλο τὸ Ἄσμα μ' αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο, πού εἶναι ἀπόφθεγμα.

* * *

Ὁ Σαλωμών μόνο στὰ τέλη τῆς ζωῆς του (Ἐκ 81,3-4) ἀντιλήφθηκε ὅτι ὁ ἄντρας πού γαμᾶει πολλὰς γυναῖκες δὲν γεύεται καμμιά οἰκογενειακὴ χαρὰ, διότι δὲν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἓνα κακόμοιρο πορτσιάδι πού γονιμοποιεῖ τὶς γίδες τοῦ χωριοῦ ἢ μιὰ ἀρσενικὴ πουτᾶνα. ὁ Κύριος, ὅπως ἄρπαξε ἀπὸ τὸ σβέρκο τὸν εἰδωλολάτρη μάντι-προφήτη Βαλαὰμ καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ προφητεύσῃ τὴν ἔλευσι τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι ἄρπαξε ἀπὸ τὸ σβέρκο καὶ τὸν Σαλωμών καὶ τὸν ὑποχρέωσε στὰ πρῶιμα ἔσχατά του (52 ἐτῶν) νὰ ὁμολογήσῃ στὸ μοναδικὸ καὶ μελαγχολικὸ βιβλίον του «Ἐκκλησιαστής» ὅτι ἡ εὐτυχία καὶ ἡ χαρὰ ἀνευρίσκειται στὴ μονογαμία. τὸν χρησιμοποίησε σὰ βόσκημα καὶ πειραματόζωο. οὔτε πρόγονος τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε, ὅπως ἀποδεικνύω στὸν δεῦτερο τόμο τῆς τετράτομης «Εἰσαγωγῆς μου στὴ Βίβλο». ὁ Χριστὸς κατάγεται ἀπὸ τὸν δεῦτερο γιὸ τοῦ Δαυῖδ, τὸν Δαλουῖα, τὸ γιὸ τῆς Ἀβιγαίας. κατὰ τὶς ἀπογραφὰς τοῦ Ζοροβάβελ καὶ τοῦ Ἑσδρα ἀπὸ τῆ Βαβυλώνιο καὶ Περσικὴ αἰχμαλωσία ἀπόγονοι τοῦ Δαυῖδ ἐπέστρεψαν στὴ γῆ τοῦ Ἰσραὴλ μόνο τρεῖς δῆμοι τῆς πατρίδος Δαυῖδ ἀπὸ τὸν δεῦτερο γιὸ του Δαλουῖα, τὸν γιὸ τῆς Ἀβιγαίας.

αὐτὸς ὁ Δαλωῖα εἶναι πρόγονος τοῦ Χριστοῦ. *υἱοῦ Δαυῖδ υἱοῦ Ἀβραάμ*. ὁ Σαλωμών ὑπῆρξε μόνο δόλωμα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ *ἐμπαίκτης* Κύριος (Νο 23,2), ὅταν ὑποσχέθηκε στὸν Δαυῖδ ὅτι ἡ βασιλεία του δὲν θὰ λήξει ποτέ, *ἐνέπαιξε* τὸ διάβολο, ποὺ φρόντισε τοὺς περισσοτέρους βασιλεῖς διαδόχους τοῦ Δαυῖδ ἀπὸ τὸν Σαλωμών νὰ τοὺς κάνουν βρομόσκυλα. κι ἄφησε ὁ Σαλωμών διάδοχό του ἕναν βλάκα, τοῦ ὁποῖου τὸ κράτος διχοτομήθηκε σὲ δυὸ ἐχθρικά μεταξὺ τους κράτη γιὰ μισὴ χιλιετία μαζὶ μὲ τὴν αἰχμαλωσία. ὁ Σαλωμών ἐκτὸς ἀπὸ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸ τοῦ Κυρίου ἐκτίσε στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς γιὰ τρεῖς «θεοὺς» τῆς εἰδωλολατρίας, ἕναν γιὰ μιὰ θεὰ πόρνη κι ἀπὸ ἕναν γιὰ δυὸ «θεοὺς» κιναίδους. ἀσεβῆς βλάκας. γι' αὐτὸ στὴν κατακλειδα τοῦ χρονικῶς τελευταίου βιβλίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπάρχει γιὰ τὸν Σαλωμών μία μούντζα. πρώτη τὸν μούντζωσε τὸ βλάκα ἢ Σουλαμίτις ποιήτρια τοῦ Ἰσραήλ στὴν κατακλειδα τοῦ ποιήματός της καὶ τελευταῖος ὁ Νεεμίας στὴν κατακλειδα τῆς Ἀναβάσεως (Ἰσ 22,5· Ἰν 52,5-8). ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐμπαίξει τὸν Κύριο; μόνο βλάκας τὸ ἀποπειρᾶται.

Ὁ Κύριος ἀγάπησε τὸν Σαλωμών καὶ μὲ τὸν προφήτη Νάθαν διέταξε τὸν Δαυῖδ ν' ἀφήσῃ διάδοχό του αὐτόν, διότι ἦταν ὁ ἀγαπημένος του (*Ἰεδεδί*). κι ἐμφανίστηκε στὸν Σαλωμών δύο φορὲς· καὶ τοῦ ἔδωσε σοφία καὶ πλοῦτη καὶ δύναμι. καὶ τὸν ἔκανε κτίτορα τοῦ μοναδικοῦ ναοῦ τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἕναν ἀπὸ τοὺς θεοπνεύστους συντάκτες τῆς Βίβλου (Ἐκκλησιαστής· καὶ Ψαλμὸς 40). καὶ στὸ μέσον ἀκριβῶς τῶν 40 βασιλικῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς του, στὰ 32 του χρόνια, μέσα στὸ ἀπαράδεκτο πλῆθος τῶν γυναικῶν του (1.000) τοῦ ἔστειλε τὴν ἐξαίρετη γυναῖκα του ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι ἦταν *ἡ μία* καὶ ἡ πιὸ ἀξιαγάπητη, κι ὁμοῦ αὐτὸς δὲν θέλησε νὰ ζήσει μ' αὐτὴ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. τῆς γύρισε τὴν πλάτη μετὰ 22 μέρες τὸ πολὺ. κι ὁ Κύριος τὸν παρέδωσε στ' ἁμαρτωλὰ κέφια τῶν ἀναξίων καὶ εἰδωλολατρισσῶν γυναικῶν του. τὴ δὲ ἀθῶα καὶ πιστὴ κοπέλλα τοῦ Ἰσραήλ τὴν ἀξίωσε νὰ εἶναι στοὺς αἰῶνες μιὰ ἀπὸ τὶς συντάκτριες τῆς Βίβλου μὲ τὸ θεόπνευστο Ἰσραήλ, τὸ αἰώνιο αὐτὸ βιβλίον τὸ ἀναγκαῖο γιὰ ὅλους τοὺς δικαίους τοῦ Ἰσραήλ καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. ὁ Σαλωμών χωρὶς λόγο τῆς ἀρνήθηκε τὴν ἰσόβια ἀγάπη, κι ὁ Κύριος τὴν ὕψωσε, κι αὐτὸν τὸν ἔκανε πέρα. καὶ τὸν ἀπέκλεισε ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι πρόγονος τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐνανθρώπησί του. διότι ὁ Σαλωμών δὲν θέλησε νὰ εἶναι δίκαιος σ' ἕνα ἀθῶο πλάσμα τοῦ θεοῦ. ὁ Κύριος δὲν ἔχει ἀδυναμία οὔτε στοὺς θεοπνεύστους συντάκτες του. εἶναι κριτὴς δίκαιος ἀδέκαστος καὶ ἀδωροδόκητος· ὅσο εἶναι καὶ φιλάνθρωπος ἐλεήμων καὶ γεμάτος ἀγάπη.

ΚΛΕΙΔΑ

1. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

2. ΕΙΚΟΝΕΣ

3. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- α. *Ἡ πορφύρα τοῦ Ἰσματος*
- β. *Πορφύρεον κῆμα*
- γ. *Φυταλιαί*
- δ. Καβαλιστική παραχάραξι τοῦ Ἰσματος
- ε. Ἑξαμερῆς διαίρεσι τοῦ Ἰσματος

4. ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- α. Εύρετήριο βιβλικῶν χωρίων
- β. Εύρετήριο ὀνομάτων τοῦ Ἰσματος
- γ. Εύρετήριο ὀνομάτων τοῦ συγγράμματος

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

ΚΑΙ ΛΕΓΕΙ ΜΟΙ
 ΑΝΑΣΤΑΣΘΕ Η ΠΛΗΣΙΟΝ ΜΟΥ ΚΑΛΗ
 ΜΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ ΜΟΥ
 ΟΤΙ ΙΔΟΥ Ο ΧΕΙΜΩΝ ΠΑΡΗΛΘΕΝ
 ΟΥ ΕΤΟΣ ΑΠΗΛΘΕΝ ΕΠΟΡΕΥΘΗ ΕΑΥΤΩ
 ΤΑΝΘΩΣ ΦΘΗΕΝ ΤΗ ΓΗ
 ΚΑΙ ΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΟΜΗΣ ΕΦΘΑΚΕΝ
 ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΤΡΥΓΟΝΟΣ Η ΚΟΥΣΘΗ ΕΝ
 ΤΗ ΓΗ ΜΩΝ
 Η ΣΥΚΗ ΕΞΗΝΣΚΕΝ Ο ΛΥΝΘΟΣ ΑΥΤΗΣ
 ΑΙ ΑΜΠΕΛΟΙ ΚΥΠΡΙΖΟΥΣΙΝ ΕΑΥΤΩ
 ΚΑΝΟΣ ΜΗΝ
 ΑΝΑΣΤΑΣΘΕ Η ΠΛΗΣΙΟΝ ΜΟΥ ΚΑΛΗ
 ΜΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ ΜΟΥ
 ΚΑΙ ΕΛΘΕΣΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ ΜΟΥ ΕΝΣΚΕ
 ΠΗΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ
 ΕΧΟΥΜΕΝ ΑΤΟΥ ΠΡΟΤΕΙΧΙΣΜΑΤΟΣ
 ΑΣΙΣΘΗΜΟΙ ΤΗΝ ΟΨΙΝ ΣΟΥ
 ΚΑΙ ΑΚΟΥΤΙΣΘΗ ΜΕΤΗΝ ΦΩΝΗΝ ΣΟΥ
 ΟΤΙ Η ΦΩΝΗ ΣΟΥ Η ΔΕΙΑ ΚΑΙ Η
 ΨΙΣ ΣΟΥ ΨΑΛΙΑ
 ΠΙΑΣΧΤΗ ΜΙΝ ΔΑΨ ΠΕΚΑΣ
 ΜΙΚΡΟΥΣ ΑΦΑΝΙΖΟΝΤΑΣ ΑΜΠΕΛΟΝ
 ΚΑΙ ΑΙ ΑΜΠΕΛΟΙ ΗΜΩΝ ΚΥΠΡΙΖΟΥΣΙ
 ΔΕ ΑΦΙΔΟΣ ΜΟΥ ΕΜΟΙ ΚΑΤΨΑΥΤΩ
 ΟΠΟΙ ΜΑΙΝΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΡΙΝΟΙΣ
 ΟΩΣ ΟΥΔΙΑ ΠΝΕΥΣΗ Η ΜΕΡΑ ΜΙ
 ΚΙΝΗΘΩΣ ΠΑΙΣΚΙΑΙ
 ΑΠΟΣΤΡΕΨΟΝ ΟΜΟΙΩΘΗΤΙΣ
 ΔΕ ΑΦΙΔΕ

Χειρόγραφο Vaticanum graecum 1209, τοῦ 4^{ου} αἰῶνος.

1 ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1

2. 1. Ἄσ 1,7' 9,7' 17,6' 18,2' Ψα 54,3' 105,5.
2. Δδ 51,2.
6. 1. Γε 94,4' Νο 200,15' Ρθ 2,5' Βα 73,10' Πμ 2,200' 5,247' Σο 4,5' 18,6' Θρ 1,3 και Μθ 47,8' Ίε 73,2' 113,8.
2. Πμ 2,200.
3. Φι 8,3' Φμ 3,4' Ἄπ 7,2.
7. 1. Ψα 51,20' 69,13.
8. 1. *Οὐκ ἰδοὺ πάσα ἡ γῆ ἐναντίον σου ἐστι (Γε 15,9). Καὶ εἶπεν ἀβιμέλεχ τῷ Ἄβρα-
άμ· Ἰδοὺ ἡ γῆ μου ἐναντίον σου· οὐ ἕάν σοι ἀρέσκει, κατοίκει (Γε 32,19).*
9. 1. *Ἰσάαχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν
ἀναπανόμενος ἀνά μέσον τῶν κλήρων·
καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαυσιν ὅτι καλή,
καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων,
ὑπέθηκε τὸν ὄμον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν
καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός. (Γε 125,23-25).
Καὶ τῷ Ἰσάαχαρ ἐξῆλθεν ὁ κληρὸς ὁ τέταρτος, καὶ ἐγενήθη τὰ ὄρια αὐτῶν Ἰα-
ζήλ και Χασελῶθ και Σουνάμ... (Ἰη 40,1).*
2. Βα 65,1' 6' 21.
3. Νο 36,1' 232,4' 242,2' 243,7' Ψα 105,28' Ὡσ 10,2' Μθ 50,7.
4. Πα 31,3-5' Μθ 96,1-10.
11. 1. Ἀριστοτέλης, Ἀθην. πολ. 2,2. Πολυδεύκης, 4,165.

2

1. 1. Ψα 63,1' και Ἐλέησόν με ὁ θεός, ... (Ψα 52,1).
2. Ψα 46,5.
3. *Οἱ δὲ δὴ περὶ αὐτὸν (τὸν Φίλιππον) ὄντες ξένοι και πεζέταιροι δόξαν μὲν ἔχου-
σιν ὡς εἰσι θαυμαστοὶ και συγκεκρισθημένοι τὰ τοῦ πολέμου... Δημοσθένης, Ὀ-
λυνθ. Β', 17. Μετὰ δὲ τούτους ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἑταῖροι ἵππεις· οὗτοι δὲ ἦσαν
εἰς χιλίους πάντες χρυσοφάλαροι. Πολύβιος, στὸν Ἀθηναῖον 5,22' μιλάει γιὰ
τὸν Ἀντίοχο τὸν Ἐπιφανῆ. Καὶ τούτων ἡγεμὼν ἦν Ἀμύντας ὁ Ἀρραβαίου, ἔ-
χων τῶν τε ἑταίρων τὴν ἰλὴν τὴν ἐξ Ἀπολλωνίας... Ἀρριανός, Ἀνάβ. 1,12,7' μι-
λάει γιὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον. Φώτιος, Λεξικόν, λ. πεζέταιροι.*
4. Δδ 43,17' 88,1' 108,2' Βα 36,4' 83,13' 86,4' 10' Πα 53,14.

5. Δδ 92,3' Βα 1,13' 7,4.
6. Δδ 50,32' Βα 32,10.
7. Εὐριπίδης, Κύκλ., 180. Λουκιανός, Ὄνος, 32. *γαμῶ, γαμήσι, γάμος (= γαμήσι), ἔγγαμος, ἄγαμος, μονόγαμος, πολύγαμος, πολυγαμία, μονογαμία, διγαμία, τριγαμία, γαμβρός (= γαμιᾶς), γαμήλιο δῶρο ἢ ταξίδι, γαμέτης, κλπ.*, 50 περίπου παράγωγα τοῦ *γαμῶ* λέγονται ἐλεύθερα κι ἀπαρεξήγητα, ἐκτός ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα *γαμῶ* καὶ *γαμήσι*, ἐπειδὴ χρησιμοποιήθηκαν σὲ μία βρόμικη καὶ εἰδεχθῆ βρισιὰ τῶν Νεοελλήνων περίπου ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα κι ἐπειδὴ ἀπαγόρευσαν καὶ κάθε μὴ ὑβριστικὴ καὶ μὴ εὐτράπελη (σόκιν) χρῆσι τους οἱ μοναχοί. ἡ βρισιὰ ὑπάρχει κι ὡς χειρονομία (*χέρι*) ἀπὸ τὰ χρόνια ἤδη τοῦ Σαοῦλ καὶ τοῦ Σαρδανιπάλου. ἀπὸ τότε ποὺ γεννήθηκα μέχρι σήμερα δὲν ἔβρισα ποτὲ μ' αὐτὴ τὴ βρισιὰ οὔτε εἶπα εὐτράπελο (σόκιν) μὲ τέτοια λόγια ἢ ὑπονοούμενα. καὶ ἔφτυσα αἷμα στὴν πρώτη σχολὴ ἀξιωματικῶν τοῦ ἱππικοῦ ἐπὶ 3 μῆνες (διοικουμένη τάξι), ἐπειδὴ δὲν δέχτηκα νὰ πῶ κάτι τέτοιο ὡς βρισιὰ ἢ εὐτράπελο. μὲ εἶχαν φτάσει μέχρι καθαιρέσεως, καὶ μ' ἔσωσε κάποιος ταξίαρχος - ἀνώτατος διοικητὴς καὶ στρατοπεδάρχης στὸν ὁποῖο μὲ εἶχαν προσαγάγει γιὰ καθαιρέσι καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὑπογεῖως καὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἔτρωγα ἀρτυμένα Τετάρτη καὶ Παρασκευή. ἐπέπληξε μάλιστα μπροστά μου ὁ ταξίαρχος τοὺς ἀξιωματικούς ποὺ μὲ εἶχαν προσαγάγει. χρησιμοποιῶ ὅμως πάντοτε ὅλες αὐτὲς τίς λέξεις, ὅταν χρειάζεται καὶ χωρὶς ὑβριστικὸ περιεχόμενο, ὅπως τίς χρησιμοποιοῦν καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος. λένε μερικοὶ ὅτι οἱ λέξεις αὐτὲς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν εἶχαν τὴ σημασία ποὺ ἔχουν σήμερα. δὲν ἀληθεύει. εἶχαν πάντοτε τὴν ἴδια σημασία, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν πέντε αἰῶνες ἀρχαιότερο τοῦ Χριστοῦ Εὐριπίδη καὶ στὸν δύο αἰῶνες νεώτερο Λουκιανό, στὰ χωρία τους ποὺ σημείωσα παραπάνω. ὁ Εὐριπίδης λέει ὅτι τῆς ὥραίας Ἑλένης τῆς ἄρесе νὰ γαμέται μὲ πολλοὺς (*πολλοῖς ἡδεται γαμουμένη*), κι ὁ Λουκιανὸς λέει ὅτι ἕνας ἤθελε νὰ *γαμήσῃ* μία γυναῖκα μέσα στὸ δρόμο (*τὴν γυναῖκα ἐς τὴν ὁδὸν ἀνατρέψας γαμεῖν ἐβούλετο*).
8. *κῆπος ἀφροδίτης*. Διογένης Λαέρτιος 2,116. *ἀφροδίτη* ὡς κοινὸ προσηγορικὸ (ὄχι ὡς κύριο ὄνομα) λέγεται καὶ ἡ σεξουαλικὴ ἐπιθυμία καὶ ἡ σεξουαλικὴ πράξι, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἀρχὴν λεγόταν ἔτσι ἡ κοπέλλα, ἡ ὁποία κατὰ τὴ μετάβασί της ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ ἄγονη ἡλικία στὴ γόνιμη ἐφηβεία ἀποκτοῦσε αἰσθαντικὴ κλειτορίδα.

Ἐπὶ δώδεκα αἰῶνες ἕξ τοῦλάχιστον διάσημοι ποιηταὶ φιλόσοφοι κι ἐπιστήμονες ἀρχαῖοι Ἕλληνες, Ἡσίοδος Εὐριπίδης Πλάτων Ἀριστοτέλης Δίδυμος καὶ Ἀθηναῖος προσπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ ὄνομα *Ἀφροδίτη*, ἀλλ' ἀπέτυχαν καὶ οἱ ἕξ. ὁ Ἡσίοδος κι ὁ Πλάτων, ποὺ κλέβει ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο, τὸ ἐρμηνεύουν ἀπὸ τὸν *ἀφρόν*, ἐπειδὴ τάχα γεννήθηκε ἀπὸ τὸν *ἀφρόν* τῆς θαλάσσης (*ἀναδυομένη Ἀφροδίτη*), οἱ Εὐριπίδης καὶ Ἀριστοτέλης –ὁ δεύτερος παραπέμπει στὸν Εὐριπίδη παραθέτοντας ἕνα στίχο του ἀπὸ τίς Τρωάδες– τὸ ἐρμηνεύουν ἀπὸ τὴν *ἀφροσύνην* ποὺ κυριεῖ τὸν ἄντρα, ὅταν «*χάνῃ τὰ μυαλά του*», ἐπειδὴ ἔχει καυλώσει γιὰ μιὰ γυναῖκα, καὶ οἱ γραμματικοὶ Δίδυμος ὁ *χαλκέντερος* καὶ Ἀθηναῖος ἐρμηνεύουν τὸν *ἀφρόν* τῆς θαλάσσης ὡς περισσεῦον καὶ ὑπερεκχυνόμενο σπέρμα τοῦ θεοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν γαμοῦσε τὴ θεὰ Γαῖαν. παραθέτω τὰ σχετικὰ χωρία τους.

...*Τὴν δ' Ἀφροδίτην*

*ἀφρογενέα τε θεὰν καὶ ἐυστέφανον Κυθέρειαν
κιλλήσκοισι θεοὶ τε καὶ ἄνδρες, οὔνεκ' ἐν ἀφρῶ,
θρέφθη.* Ἡσίοδος, Θεογ., 195 - 198.

*Τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς,
καὶ τοῦνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.*
Εὐριπίδης, Τρωάδες, 989 - 990.

...Διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀφροῦ γένεσιν Ἀφροδίτη ἐκλήθη. Πλάτων, Κρατύλος, 406d.

...εἰς τὴν Ἀφροδίτην

'Καὶ τοῦνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς' (990).
Ἀριστοτέλης, Ῥητορ. 2,23 (1400b).

*...Ὡς ἂν καὶ αὐτὸς γεγονὼς ἐκ τοῦ Οὐρανίου σπέρματος ἅμα τῇ Ἀφροδίτῃ.
Ἀθήναιος 7,18. Ἀφροδίτη· παρὰ τὸ <ἀνα> δύνειν, ἤγουν ἀνέρχεσθαι, ἐκ τοῦ
ἀφροῦ τοῦ θαλασσίου -ἐκείθεν γὰρ ἀνήλθεν- Ἡσίοδος τὴν Ἀφροδίτην... τινὲς
δὲ παρὰ τὴν ἀφροσύνην... ὁ δὲ Δίδυμος παρὰ τὸ ἀβρὸν τῆς διαίτης. τὸ Β τῷ Φ
συγγενές ἐστιν. δῆλον δὲ ἐκ τοῦ <τοῦς> Μακεδόνας τὸν Φίλιππον Βίλιππον
καλεῖν. Ἐτυμολογικὸν τὸ μέγα, Ἀφροδίτη (179,4 - 20).*

Ὅλοι ἔπεσαν ἔξω λοιπόν. ὁ δὲ βαριά βλαμμένος βλάκας Πλάτων, στὴ
«Γραμματική του» (= διάλογον Κρατύλος), ποῦ εἶναι ἡ βλακωδέστερη καὶ γε-
λοιότερη «Γραμματική» στὴν ὑφήλιο, μὲ τὴν ὁποία πασχίζει ν' ἀνταγωνιστῇ
τὸν προγενέστερό του ἰδρυτὴ τῆς Γραμματικῆς Πρωταγόρα, ποῦ τὸν φθονοῦσε,
ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἐπινοητὴς τοῦ διαλόγου, ξερνάει τὶς πιὸ γελοῖες βλακεῖες
τόσο γιὰ τὸ ὄνομα Ἀφροδίτη ὅσο καὶ γιὰ ὁποιοδήποτε γραμματικὸ ζήτημα, μὲ
τὸ ὁποῖο καταπιάνεται ὁ βλάκας σ' αὐτὸν τὸν χαζοδιάλογό του. ὅταν τὸν δια-
βάξῃ κανεὶς, γελᾶει ὅπως γελοῦσαμε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μὲ τὰ καλαμπουρίστικα
ψευδοτουρκικὰ *μπαροῦτ κεφτέ = χειροβομβίδα, σιαματᾶ ἀραμπᾶ = μοτσοσικό,
ράχατ μπαχτσέ = νεκροταφεῖο*, κλπ.. πολὺ βλαμμένος βλάκας ὁ Πλάτων καὶ ἤ-
ταν καὶ κίναιδος.

Ἐρμήνευσα τὸ ὄνομα Ἀφροδίτη, ὅταν στὸ ἀρχαῖο Λεξικὸ τοῦ Ἡσυχίου εἶδα
τὸ λῆμμα *ἄφρις· μύρτον*. λέω ἀρκετὰ σχετικὰ στὸ 12,1.

2. 1. Μόνο κατὰ λάθος ἀντὶ γιὰ τὸ *ἀδελφιδούς* ὑπάρχει στὸν πάπυρο P Lond 1717,3
τοῦ ἔτους 566 μ.Χ. *Αυρηλιοι Θεοδωρος υἱὸς Ψοῖου προνοητής και ο τουτου α-
δελφιδος Ψοῖος υἱος Κοσμα νοταριος*. ὅτι σημαίνει *ἀδελφιδούς* φαίνεται ἀπὸ
τὸ λοιπὸ περιεχόμενον τοῦ παπύρου.
2. Γιὰ τοὺς μεταφραστὰς Ἀκύλα Σύμμαχο καὶ Θεοδοτίωνα καὶ τὴν Ε' μετάφρασι
βλέπε τὰ χωρία 3,11' 4,6' 5,3' (=9,1' 10,10' 13,4).
3. Γε 125,14-15' Κρ 18,37' Ψα 103,23.
4. Γε 89,1' Κρ 9,13.
5. Μθ 92,7.
6. Μθ 92,5.
7. Μθ 5,8.
8. Μχ 1,11.
9. Ἡσ 48,9.
10. Ἀν 14,15.
11. Ἰε 114,7.
12. Ψα 4,3.
13. Ἰω 43,22.
14. Δδ 24,5.
15. Δδ 39,14.
16. Τὸ ἐλάφι καὶ τὸ ζαρκάδι εἶναι ζῶα τῆς ἴδιας οἰκογενείας, ἀλλὰ στὸ μέγεθος,

- στη μορφή, στο χρώμα, και στη φωνή τὸ ἐλάφι ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ βόδι, καὶ τὸ ζαρκάδι μὲ τὸ γίδι.
17. Δδ 39,12.
 18. Ἀθήναιος 9,55.
 19. *Ἐρίφου δὲ (ἐνν. πιτύρα) καὶ ἀρνός καὶ νεβροῦ δορκάδος καὶ πολυκέρωτος καὶ δόρκου καὶ ἐλάφου καὶ μόσχου καὶ βουβάλου ὁμοίαν ἔχουσι δύναμιν...* Διοσκουρίδης, "Υψη ἰατρικὴ 2,75,2.
 20. Ἀσ 10,9 καὶ 18,8.
 21. Ἀσ 2,8 (*Ἀρωμάτων*) 5,8 (*Κοιλωμάτων*) 10,11 (*Σμύρνης καὶ Λιβάνου*) 11,4 (*Λεόντων καὶ Παρδάλεων*).
 22. Γε 38,1-2.
 23. *Νᾶσον ὡς ἤδη λιπὼν κτίσσειεν εὐάροματον πόλιν ἐν ἀρχινόνεντι μαστῶ. Πίνδαρος, Πυθ. 4,7-8. Πολύβιος 5,70,6 ἰόφος μαστοειδής. Διόδωρος Σικ. 17,75,2 μαστοειδής πέτρα. Ἡσύχιος: Μαστοί· τὰ ὑψηλὰ τῆς Ἀττικῆς μέρη. | μαστός· ποτήριον· ἢ λίθον· καὶ τὰς εἰς ὕψος ἀνέχοντα χώρας καὶ μέρεσι μαστούς.*
3. 1. Γε 100,15-24 Δδ 86,12-14.
 2. Ματθαῖος Καντακουζηνός, Εἰς Ἄσμα 4,2 (=1,16), PG 152,1012d.
 3. Γε 56,3 85,6 Ἰω 31,20 51,2.
4. 1. Ἀσ 2,7 11,6 12,9.
 2. Ἀσ 12,8 18,6 19,5 20,6.
 3. Γε 56,27.
5. 1. Ἐκ 56,1.
 2. Πξ 3,1 Ἀπ 7,6 20,13.
 3. Δε 5,483-492.
7. 1. Δδ 84,16 Βα 54,13 71,6 πρβλ. καὶ Βα 85,2 Ἐκ 91,1 κλπ.
8. 1. Γε 125,14 Κρ 14,5 Ψα 103,23.
 2. Ἀθήναιος 9,55.
 3. Διοσκουρίδης, "Υψη ἰατρικὴ 2,75,2.
 4. Γε 38,1.
 5. Πίνδαρος, Πύθια 4,7-8. Πολύβιος, 5,70,6 Διόδωρος Σικ. 17,75,2. 17,75,2.
 6. Fr. Miklosich-Ios. Müller, Acta et diplomata, t. 1-6, Vindobonae 1860-1890.

3

1. 1. *Βομβίκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντί τν πάντες, ἰσχράν, ἀλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον. καὶ τὸ Ἴον μέλαν ἐντί καὶ ἄ γραπτὰ ὑάκινθος, ἀλλ' ἔμπαρ ἐν τοῖς στεφάνοις τὰ πρᾶτα λέγονται.*
Θεόκριτος, Ἐργατῖναι (10), 26-29.
 2. Πδ 6,20.
 3. Ψα 118,5 Ἡσ 21,6 7 45,3 Ἰε 2,19 84,2 Ἰζ 33,27.
 4. Νο 70,7 βλ. καὶ Ζα 13,7.
3. 1. Ἀσ 3,3 7,1 7,4 7,7 7,8.
 2. Ἀριστοφάνης, Λυσιστρ., 17.
 3. Ἰε 39,16.
4. 1. Γε 91.
 2. Ψευδαθανάσιος, Σύνοψις, 16 ΒΕΠ 3,300.

3. Βλ. και τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἐλεγείου 2,1.
5. 1. Αἰσχύλος, Ἴκετ., 4-8.
7. 1. Σο 12,19-20.
8. 1. Ὅμηρος, Ἰλ., Σ 401. Αἰσχύλος, Χορηφ., 617-8. Ἀριστοφάνης, Θεσμοφ., ἀπόσπ. 320. Πολυδεύκης, Ὀν. 7,95-96.
2. Γε 91,10' Πμ 4,387. Ἡσύχιος, Σούμμα.
9. 1. Νο 48,3' Δε 5,8.
2. Γε 79,2-4.
10. 1. Ἰω 33,3' Μρ 60,1. Θεόφραστος, Περί ὀσμών, 12' 28' 33' 38' 39' 42' 56' Ἰστ. φυτ. 9,7,2. Διοσκουρίδης, Ὑγιή ἱατρ. 1,7,1-3. Πολυδεύκης 6,104-105. Ἀντίφιλος, Ἀνθολ. Παλατ. 6,250,6-8.
11. 1. *Τὸ δὲ τῶν μαστῶν τῶν γυναικείων ζῶμα ταινίαν ὠνόμαζον ἢ ταινίδιον... ἀντικρυς δὲ τὸν νῦν καλούμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν στηθόδεσμον εὐροις ἂν ὀνομαζόμενον ἀπόδεσμον...* Πολυδεύκης 7,66' 95-96. Λουκιανός, Ἐταιρ. διάλ. 12,1.
2. *Ἡ δ' ὑπηρετοῦσα παιδίσκη, πυνθανομένων τῶν περὶ τὸν Ἀρχίαν, φαίη πολὺν εἶναι χρόνον ἐξ οὗ φοροίη τὸν ἀπόδεσμον ἐκείνον ὁ Δημοσθένης ὡς φυλακτῆριον.* Πλούταρχος, Δημοσθ., 30.
3. *Μὴ ἐπιλήσεται... παρθένος τὴν στηθοδεσμίδα αὐτῆς;* Ἰε 2,32.
4. Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψάλμους (ποῦ ἀποδίδονται στὸν Μ. Ἀθανάσιο) 44,9 ΒΕΠ 32,113. περισσότερες λεπτομέρειες ἔχει ὁ Θεόφραστος, Περί ὀσμών, 29' Ἰστ. φυτ. 9,4,10. καὶ Νο 86,1-3.
12. 1. *Ἀνέστη Δαυὶδ ἐκείθεν καὶ ἐκάθισεν ἐν τοῖς στενοῖς Ἐγγαδί. καὶ ἐγενήθη ὡς ἀνέστρεψε Σαοὺλ ἀπὸ ὀπισθεν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ λεγόντων ὅτι Δαυὶδ ἐν τῇ Ἐρήμῳ Ἐγγαδί.* Δδ 48,1-2.
2. Ἡσύχιος, λ. ἄφρις· ἀφροδισία· ἀφροδίσιος.
3. *Ἄνθος δὲ λευκὸν τὸν κυπρισμὸν τῆς ἐλαίας φησὶ κατὰ τοὺς παλαιούς.* Εὐστάθιος Θεσσ., Εἰς Ἰλιάδα, Ρ 56 (1095,20-30).
4. Εὐστάθιος Θεσσ., Εἰς Ὀδύσειαν, η 126 (1574,20-10).
5. Σχόλια εἰς Πινδάρου Νέμεα 5,10.
6. Πίνδαρος, Νέμεα 5,8-11.

4

1. 1. Ὁ Θεοδοτίων στὸ 10,1' ὁ Σύμμαχος στὸ 10,6' τὸ μασοριτικὸ καὶ ἡ μαρκιανὴ μετάφρασι παντοῦ, ἦτοι 4,1' 10,1' 10,6' ἢ Ε' μετάφρασι στὸ 10,1.
2. Ἰε 107,2. ὁ Ἀκύλας ἔχει *σεμμαθέχ*, κὶ ὁ Θεοδοτίων *σαμθέχ*.
3. Α' Κο 26,5-15.
3. 1. Ὅμηρος, Ὀδύσεια, ε 59-61. Ἡρόδοτος 2,87,2-3.
2. Θεόφραστος, Ἰστ. φυτ. 5,7,1' 5,8,1' 9,1,2.
3. Βα 13,1-4.
4. 1. *Ἔνια δὲ καὶ τῶν ἀνθῶν, οἷον τὸ μέλαν ἰόν· οὐ γὰρ ἔχειν δοκεῖ τοῦτο διαφορὰν ὥσπερ τὸ λευκόν· ἐμφανῆς γὰρ ἢ τούτων χροιά διαλλάττουσα καὶ ἔτι δὴ μᾶλλον ἢ τῶν κρινῶν, εἴπερ δὴ καθάπερ φασὶν ἔνια καὶ πορφυρά ἐστι. Θεόφραστος, Ἰστ. φυτ. 6,6,3. Ῥόδα, κρίνα, ἴα, κρόκος, λωτός, νάρκισσος, ὑάκινθος, θρυαλλίς, σισυμβρία, ἐρπιλον, ἀνεμῶναι.* Πολυδεύκης 1,229.
2. Ἄσ 1,5' 4,9' 14,6' 19,7.
6. 1. *Ἡ τε Μηδία χώρα καὶ ἡ Περσίς ἄλλα τε ἔχει πλείω καὶ τὸ μῆλον τὸ μηδικὸν ἢ περσικὸν καλούμενον. ἔχει δὲ τὸ δένδρον τοῦτο φύλλον μὲν...* (τὸ περιγράφει)

- Θεόφραστος, Ἴστ. φυτ. 4,4,2-3. *Πόλις Πύδνα ἢ νῦν Κίτρον καλεῖται*. Στράβων 7,1,22. *Ἰόβαν ...ἐν τοῖς Περιῶν Λιβύης συγγράμμασι μνημονεύοντα τοῦ κιτροῦ...* Ἀθήναιος 3,25. *Τὰ δὲ μηδικὰ (μήλα) λεγόμενα ἢ περσικὰ ἢ κεδρόμηλα, ῥωμαῖοι δὲ κίτροια, πᾶσι γνώριμα*. ὁ Ἀθήναιος ἀπαριθμεῖ 22 παραλλαγές μήλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ *μήλα τὰ κυδώνια* (3,20-24). Διοσκουρίδης, Ὑλη ἱατρ. 1,115,5' 3,104,1. Γαληνός, Ἀπλ. φαρμακ. 8,19 (Kühn 12,77) *Περὶ εὐπορίστων* 2,2 (Kühn 14,392). Ἡρφδιανός, Ἐπιμερισμοὶ (Boissonade, Anecd. gr.), σ. 179. Κ. Σιαμάκης, Ὁρυκτὰ τῆς Βίβλου 3,2.
2. *Πολλὰ μὲν κυδώνια μᾶλα ποτεροῖπτον ποτὶ δίφρον ἄνακτι*. Στρησίχορος, Ἐλένα, 57 Page (στὸν Ἀθήναιο 3,21). *Ἡ δὲ ῥίζα τοῦ λατοῦ... τὸ μέγεθος ἡλίκον μῆλον κυδώνιον...* Θεόφραστος, Ἴστ. φυτ. 4,8,11. *Κυδώνια μήλα, ὡς Ἀριστοφάνης, οὐχ ἀπλῶς κυδώνια*. Πολυδεύκης 6,47.
3. Ἰωσήφ ὑμνογράφος, Ἀσματικὸς Κανὼν (ποῦ συνοδεύει τὸν Ἀκάθιστο Ὑμνο), ῥῶδ' α', τροπάριον γ'.
4. Ἦσ 5,9' 14' Ἰε 67,13' 110,10.
7. 1. Ψα 5,10' 135,6' Ἰβ 10,29' 14,10.
8. 1. *Ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν* (Ψα 73,19). *Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους ἢ ὅτι πορευθῆναι εἰς οἶκον πότου* (Ἐκ 56,2). *Καρδία σοφῶν ἐν οἴκῳ πένθους* *καὶ καρδία ἀφρόνων ἐν οἴκῳ εὐφροσύνης* (Ἐκ 57,1).
2. Μχ 6,22.

5

1. 1. Τὰ ἴδια ἔχουν οἱ δυὸ αὐτοὶ μεταφρασταὶ καὶ στὰ 8,1 καὶ 21,1.
2. Στὸ 8,1 ἢ Ε' μεταφρασι ἔχει *ἐν δορκάσι καὶ ἐν ἐλάφοις*.
3. Ξενοφῶν, Κύρ. παιδ. 8,8,14.
4. Θεόφραστος, Ἴστ. φυτ. 9,11,1-3' παρόμοια λέει καὶ σ' ἄλλα χωρία, ὅπως Αἴτ. φυτ. 6,13,5' *Περὶ ὁσμῶν (= ἀρωμάτων)*, 45.
5. Διόδωρος Σικ. 1,97,7. καὶ στὸ 4,51,1 γράφει: *Αὐτὴν δὲ κατασκευάσασαν Ἀρτέμιδος εἰδῶλον κοῖλον, εἰς μὲν τοῦτο παντοδαπὰς φύσεις φαρμάκων κατακρύνψαι, ἐαυτῆς δὲ τὰς μὲν τρίχας δυνάμεσιν τισὶ χρίσασαν ποιῆσαι πολιὰς, τὸ δὲ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα ῥυτίδιον πλήρες, ὥστε τοὺς ἰδόντας δοκεῖν εἶναι τινα παντελῶς πρεσβῦτιν*. παρόμοια γράφει καὶ στὸ 17,103,3-4.
6. Διόδωρος Σικ. 19,33,2.
7. *Πρώτην μὲν οὖν ἔγραψε δύναμιν ἀρτηριακὴν οὐ μετὰ πολὺ τῆς ἀρχῆς τῆς βίβλου, καθ' ἣν τῶν ἐντὸς τοῦ σώματος γινομένων παθῶν ποιεῖται τὴν θεραπείαν, ὡδὶ πως αὐτοῖς ὀνόμασιν. ἀρτηριακὴ ἢ χρῶμαι... λιβάνου... σμύρνης... κρόκου...* Γαληνός, *Περὶ συνθέσεως φαρμάκων* 8,2 (ἐκδ. Kühn 13,15).
8. Διοσκουρίδης, Ὑλη ἱατρικὴ 1,17,2' 1,18,1' καὶ 1,95,1.
9. Ἀντιαττικιστής, λέξις *δυνάμεις*. Κασσιανὸς Βάσσοσ, *Περὶ γεωργίας* (ἢ Γεωπονικά) 2,47,14. Πλούταρχος Ἀθηναῖος, Ὑγιεινὰ παραγγέλματα, 22 (134d) *Συμπόσιον ἑπτὰ σοφῶν*, 14 (157cd).

Τὴν ὑπαρξίαν τοῦ Πλουτάρχου τοῦ Ἀθηναίου, ποῦ ἔζησε κατὰ τὰ ἔτη 350-433 μ.Χ. ἀνακάλυψε ὁ φιλόλογος καὶ θεολόγος καὶ μεγάλος μουσικολόγος ἀδερφός μου Ἀθανάσιος Σιαμάκης, ὁ ὁποῖος τὸ 2005 τὸν ξεχώρισε ἀπὸ τὸν Πλούταρχο τὸν Χαιρωνέα, ποῦ ἔζησε γύρω στὸ 100 μ.Χ. καὶ ἀπὸ τὰ 25 ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀπο-

- δόθηκαν στὸν «Πλούταρχο» διευκρίνισε ὅτι τὰ 15 ἀνήκουν στὸν Χαιρωνέα, καὶ τὰ 10 στὸν Ἀθηναῖο μεταξὺ τῶν 10 εἶναι καὶ τὸ «Περὶ μουσικῆς», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἄρχισε τὴν περὶ Πλούταρχων ἐπιστημονικὴ του ἔρευνα. ὁ Ἀθηναῖος Πλούταρχος ἦταν πλατωνικὸς φιλόσοφος καὶ μουσικολόγος. τὴν ὅλη ἔρευνά του ὁ ἀδελφός μου Ἀθανάσιος ἐκθέτει στὸ σύγγραμμά του «Πλούταρχου Ἀθηναίου Περὶ μουσικῆς» (Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 200) ἐκδίδει τὸ κείμενο αὐτὸ ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χειρόγραφα του καὶ τὸ μεταφράζει κιόλας.
10. Κάποτε διάβαζαν τὴ λέξι *ἰσχυσιν* καὶ στὸ ἔργο τοῦ Ἰουδαίου Φίλωνος Ἀλεξανδρέως Περὶ φυτουργίας Νῶε, 166, ἀλλ' ἦταν σφαλερῆ γραφῆ· διορθώθηκε σὲ *χύσιν*.
 11. Ὅμηρος, Α 234-235.
 12. Ἀριστοφάνης, Σφ., 83 Ὅρν. 194-195 521.
 13. Κρατῖνος, Χείρωνες, ἀπόσπ. 11, ἔκδ. Α. Meineke, FGG.
 14. Πλάτων, Ἀπολ. Σωκρ., 22a Γοργ., 451a 466c 482b Χαρμ., 172e Φαίδων, 98c Φαῖδρος, 298b Πολιτ., 3 (399e).
 15. “*Ραδάμανθος ὄρκος*”. Κρατῖνός φησι <ὅτι τὸν> ἐπὶ τῷ χῆνι καὶ τῷ κνι καὶ τοῖς τοιοῦτοις ὄρκον *Ραδάμανθῆ ἀνατιθέασιν*· ὡς καὶ Σωσικράτης ἐν δευτέρῳ *Κρητικῶν*· ἵνα μὴ θεοὺς ὀμνύωσιν. Ζηνόβιος, Ἐπιτομὴ ἐκ τῶν Ταρραίου καὶ Διδύμου Παροιμιῶν 5,81. *Μὰ τὸν κύν’ ὦ Νικόστρατε*· οὕτω διὰ δεισιδαιμονίαν ὤμνουν· ἢ τάχα μιμεῖται τοὺς φιλοσόφους εἰς κύνια καὶ χῆνια ὀμνύοντας. Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους, Σφ., 83. *Μὰ νεφέλας*· νεφέλη οὐ μόνον ἢ καπνώδης τῆς γῆς ἀναθυμιάσις, ἀλλὰ καὶ εἶδος δικτύου θηρευτικοῦ. οὕτω δὲ τὰ προστυχόντα ὤμνουν, *μὰ κρήνας*, *μὰ γῆν*, *μὰ ποταμούς*. Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους, Ὅρν., 194. *Ἄάμπων δ’ ὄμνυσι*· τῶν εἰκῆ δαιμόνων. ὅτι <οὐ> πρῶτοι οἱ σοκρατικοὶ ἐπετήδευσαν οὕτως ὀμνύναι. Σωσικράτης γὰρ ἐν τῷ β’ τῶν Κρητικῶν οὕτω φησί· “*Ραδάμανθος δὲ δοκεῖ διαδεξάμενος τὴν βασιλείαν δικαιοτάτος γενεήσθαι πάντων ἀνθρώπων. λέγεται δὲ αὐτὸν πρῶτον εἰδέναι ἔαν ὄρκους ποιῆσθαι κατὰ τῶν θεῶν, ἀλλ’ ὀμνύναι κελεῦσαι χῆνια καὶ κύνια καὶ κριὸν καὶ τὰ ὅμοια. Αὐτόθι 521. Μὰ γῆν*, *μὰ παγίδας*, *μὰ νεφέλας*, *μὰ δίκτυα*”. οὕτω καὶ τὰ τυχόντα ὤμνουν, *μὰ κρήνας*, *μὰ ποταμούς*· Ἀριστοφάνης Ὅρνισι» Σούμμα, λ. Μὰ γῆν. *Μὰ τόν’* ἔλλειπτικῶς ὀμνύει· καὶ οὕτως ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀρχαίοις ἐνίοτε μὴ προστιθέναι τὸν θεόν· εἰώθεισαν γὰρ τοῖς τοιοῦτοις ὄρκους χρῆσθαι ἐπευφημιζόμενοι, ὥστε εἰπεῖν μὲν *Μὰ τόν’*, ὄνομα δὲ μηκέτι προσθεῖναι. καὶ Πλάτωνα δὲ τῷ τοιοῦτῳ κεχρηῆσθαι. Σούμμα, λ. Μὰ τόν. *Χῆνια ὀμνύναι*· ὑπὲρ τοῦ μὴ τοὺς θεοὺς ἐπὶ πᾶσιν ὀνομάζειν *Ραδάμανθος* ἐκέλευε κατὰ χηνὸς καὶ κριοῦ ὀμνύναι, οὐχ, ὡς τινες, *Σωκράτης*. Σούμμα, λ. χῆνια ὀμνύναι.
 16. Νο 48,7 Μθ 16,1.
 17. Σιραχίδης, Σοφία, 69.
 2. 1. Γε 19,8 Νο 206,4 Ψα 94,13.
 2. Τὶς ἀκόλουθες τοὐλάχιστον 46 φορές συναντᾶται στὴν Π. Διαθήκη τὸ ἐβραϊζὸν εἶ (=οὐ, δέν)· στίς δις τονούμενες 2 φορές.

Γε 19,8	Δδ 48,10	Δδ 100,10	53,14	Ψα 80,35	Ἰζ 13,4
Νο 206,4	50,32	107,12''	60,4	94,13	15,53
241,10	50,51	111,13	60,8	130,3''	19,3
Δε 2,31	54,15	112,13	63,18	130,4	19,4
Δδ 9,20	80,15	Βα 43,1	65,26	Ἄμ 5,31	19,30''
29,44	86,13	44,6	68,25	Ἰε 119,15''	19,33
36,8	86,26	45,11	72,9	37,3''	

3. Ψα 38,23' 110,1' Κλ 6,3. επίσης Δδ 35,4 *Ἰδοὺ θέλει ἐν σοὶ ὁ βασιλεύς, καὶ πάντες οἱ παῖδες αὐτοῦ ἀγαπῶσί σε· καὶ Δδ 89,22 *Καὶ ἐὰν εἴπη οὕτως· Οὐκ ἠθέληκα ἐν σοί, ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ποιεῖτω μοι κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ.**
4. 1. Γε 13,4' 62,13-14' 124,3-5' Ἰη 12,4' Κρ 1,26' Δδ 18,1-2' Βα 29,6' Ἄν 3,30.
5. 1. *Ἐπορεύθη Σαμιψὸν καὶ συνέλαβε τριακοσίας ἀλώπεκας καὶ ἔλαβε λαμπάδας καὶ ἐπέστρεψε κέρκον πρὸς κέρκον καὶ ἔθηκε λαμπάδα μίαν ἀνά μέσον τῶν δύο κέρκων καὶ ἔδησεν. Κρ 18,65.*
2. Κρ 2,9' Θρ 5,18' Ἰζ 11,3.
7. 1. *Dat et malabathrum Syria, arborem folio convoluto, colore aridi folii, ex quo premitur oleum ad unguenta (= Ἡ Συρία βγάζει καὶ μαλάβαθρο, δέντρο μὲ φύλλο στριφτό, στὸ χρῶμα τοῦ ξηροῦ φύλλου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο βγαίνει μὲ πίεσι λάδι γιὰ τὰ μύρα) Plinius, Hist. Natur. 12,59. Μαλάβαθρον ἔνιοι ὑπολαμβάνουσι εἶναι τῆς Ἰνδικῆς νάρδου φύλλον, πλανώμενοι ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ὁσμὴν ἐμφορείας. Διοσκουρίδης, Ὑγιᾶ ιατρικῆ 1,12,1.*

6

1. 1. *Ὅτι ἐξέκλυψεν ἐξ ὕψους ἀγίου αὐτοῦ, Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψεν (Ψα 101, 19). Ὅτι κακὰ ἐκκέκλυψεν ἀπὸ βορρᾶ,... Ἰε 6,1.*
2. Βα 1,2.
2. 1. Πμ 3,268' καὶ σὲ ἀρκετὰ ἄλλα χωρία.
5. 1. *Τὴν δὲ τομὴν (= τὸν θερισμὸν τοῦ καλάμου) ὥραϊαν εἶναι πρὸ Ἀντιγενίδου μὲν, ἠνίκ' ἤλθον ἀπλάστως, ὑπ' Ἀρκτοῦρον Βοηδρομιῶνος μηνός. Θεόφραστος, Ἰστ. φυτ. 4,11,4. Ἐπεὶ τό γ' εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν ὅλην τομὴν (= τὸ κλάδεμα) τῶν ἀμπέλων πανταχοῦ τὰ αὐτά. Θεόφραστος, Αἴτ. φυτ. 3,14,2. Καὶ γὰρ ἦν... τομῆς φαρμάκων ἐπιστήμων (= ῥιζοτόμος εἰδικὸς στὴν ἀνεύρεσι καὶ στὸ θερισμὸ φαρμακευτικῶν βοτανῶν) Κόνων, στὸ Φώτιο, Βιβλιοθήκη 186,23 PG 103,561a.*
7. 1. *Οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς σικὴ βάλλουσα τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ ἀνέμου μεγάλου σειομένη. Ἄπ 12,15.*
10. 1. Ἰε 82, 40-41.
2. Ὅμηρος, Φ 493-5.
3. Ἰζ 41,18.
4. *Εἰσήλθε θηρία ὑπὸ τὴν σκέπην, ἠσύχασαν δὲ ἐπὶ κοίτης. (σφηνωμένο στὸν Ἰώβ) Λέξις Ἐλιοῦς 37,8.*
5. *Ἴδετε, ἡ μερὶς ἐν ἀγρῷ τοῦ Ἰωάβ ἐχόμενά μου Δδ 87,6. ... Ἐπορεύετο ἐκ πλευρᾶς τοῦ ὄρους ἐχόμενα αὐτοῦ Δδ 91,11-12. Κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν Ψα 139,7.*
6. *Ὁ δὲ Κλεομένης... ἠναγκάζετο διασπᾶν τὰ προτειχίσματα καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἐξάγειν μετωπηδὸν κατὰ μίαν πλευρὰν τῆς στρατοπεδείας. Πολύβιος, Ἰστ. 2,69,6.*
11. 1. *Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην Ψα 52,9.*
12. 1. Στὸ 4,2.
2. Μόνο στὸ 16,6 ὥραϊα λέγεται ἡ ὁμορφὴ στὴν ὄψι.

7

6. 1. Ψα 125,2' Ίε 114,40.
 9. 1. Α' Τι 9,2-3. (Ψευδολόγων κεκαυστηριασμένων τήν ιδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμείν, απέχεσθαι βρομάτων...)
 10. 1. Ψοργίσθη θυμῷ Σαμιψῶν και ἀνέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Κρ 18,56. Ἐξελεξάμην τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς σου (ὦ Ἥλι). Δδ 8,3. Εἶπε Νωεμὶν ταῖς δυσὶ νύμφαις αὐτῆς· Πορεύεσθε δὴ, ἀποστράφητε ἐκάστη εἰς τὸν οἶκον μητρὸς αὐτῆς. Ρθ 2,3-4.

8

3. 1. Μθ 89,2' Λκ 103,1.
 2. Ἄσ 9,6' 11,6' 15,1' και Ψα 92,5 ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης.
 3. Εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτὴν, ὄνυχα, χαλβάνην ἡδυσμοῦ, και λίβανον διαφανῆ, ἴσον ἴσῳ ἔσται. Νο 86,1-2.
 Ἰνατί μοι λίβανον ἐκ Σαυὰ φέρετε
 και κιννάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; (Ίε 73,8).
 Πάντες ἐκ Σαυὰ ἤξουσι φέροντες χρυσίον·
 και λίβανον οἴσουσι και λίθον τίμιον,
 και τὸ σωτήριον Κυρίου εὐαγγελιοῦνται. (Ίε 115,8).
 Ὅσακις δ' ἂν μυχθῆ γυναικὶ τῆ ἑωυτοῦ ἀνῆρ Βαβυλώνιος, περι θυμῆμα καταγιζόμενον ἴξει, ἐτέρωθι δὲ ἡ γυνὴ τῶντο τοῦτο ποιέει. Ἡρόδοτος, Ἰστ. 1,198,1. Θυμῆματα δὲ παρ' αὐτῆ παντοῖα καταγιζουσι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην, νύκτα δὲ ἐκάστην πάννουχοι λύχνος παρακαίεται. Αὐτόθι 2,130,1.
 Θυμιαμάτων δ'
 αὔραι διαψαίρουσι πλεκτάνην καπνοῦ.
 Ἄριστοφάνης, Ὅρν., 1716-17.
 Συρίας δ' ὡς λιβάνου
 καπνὸν ὁ Βακχεὺς ἀνέχων. Εὐριπίδης, Βάκχ., 144-5.
 Οὐ σύμῳνης ἐκ Συρίας ὀδμαι
 λιβάνου τε πνοαί.
 Ἄναξανδρίδης, Πρωτεσίλαος 1,36-37 (στὸν Ἀθήναιο, 4,7).
 Ἔτι δὲ ἀφ' ὧν ὁ λίβανος και ἡ σύμῳνα, δάκρυα γὰρ και ταῦτα... Θεόφραστος, Ἰστ. φυτ. 9,1,2. Γίνεται μὲν οὖν ὁ λίβανος και ἡ σύμῳνα και ἡ κασία και τὸ κιννάμωμον ἐν τῇ τῶν Ἀράβων χερρονήσῳ περὶ τε Σαυὰ... εἶναι δὲ τὸ μὲν τοῦ λιβανωτοῦ δένδρον οὐ μέγα, πεντάπηχον (= 2,3 μ.) δὲ τι και πολὺκλαδον, φύλλον δ' ἔχειν ἐμφερὲς τῷ ἀπίῳ πλὴν ἔλαττον πολὺ και τῷ χρώματι ποῶδες σφόδρα καθάπερ τὸ πήγανον· λειόφλοιον δὲ πᾶν ὡσπερ τὴν δάφνην. Αὐτόθι 9,4,2. Τὴν δὲ σύμῳναν ἔλαττον ἔτι τῷ μεγέθει και θαμνωδέστερον δέ, ...ἔτεροι δὲ οἱ φάσκοντες τεθεωρημέναι περὶ μὲν τοῦ μεγέθους σχεδὸν συμφωνοῦσι... φύλλον δὲ ἔχειν τὸ τοῦ λιβανωτοῦ, δαφνοειδὲς και λειόφλοιον δ' εἶναι ...τὸ δὲ ὄρος ἅπαν μεμερίσθαι τοῖς Σαυαίοις. Αὐτόθι 9,4,3' 5. Τῆς σύμῳνης δὲ ἡ μὲν στακτὴ ἢ δὲ πλαστή... περὶ μὲν οὖν λιβανωτοῦ και σύμῳνης σχεδὸν τοσαῦτα ἀκηκόαμεν ἄχοι γε τοῦ νῦν. Αὐτόθι 9,4,10. ...Τὰ δὲ και πυρώσεως ὡσπερ ἡ σύμῳνα και ὁ λίβανος

καὶ πᾶν τὸ θυματόν. Αὐτόθι 9,4,12. Τὰ δ' ἀρώματα... τὰ δὲ καὶ ἔχοντά τινα πικρότητα, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον εἵπομεν, ὥσπερ ἴρις, σμύρνα, λιβανωτός, ὡς δ' ἀπλῶς εἶπεν καὶ τὰ μύρα. Ὁ αὐτὸς Περί ὁσμῶν, 21. Ἐκ τῆς σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ· στακτὴ γὰρ καλεῖται διὰ τὸ κατὰ μικρὸν στάζειν. ὁ δὴ μόνον τινὲς φασὶν ἀπλοῦν εἶναι καὶ ἀσύνθετον τῶν μύρων, τὰ δ' ἄλλα πάντα σύνθετα... οἱ δὲ τὴν ἐργασίαν τῆς στακτῆς εἶναι τοιάνδε· τὴν σμύρναν ὅταν κόψωσι καὶ διατήξωσιν ἐν ἐλαίῳ βαλανίνῳ, πυρὶ μαλακῷ ὕδωρ ἐπιχεῖν θερμόν· συνιζάνειν δ' εἰς βυθὸν τὴν σμύρναν καὶ τοῦλαιον καθάπερ ἰλύν· ὅταν δὲ τοῦτο συμβῆ, τὸ μὲν ὕδωρ ἀπηθεῖν τὴν δ' ὑπόστασιν ἀποθλίβειν ὄργανοις. Αὐτόθι, 29. Φέρει δὲ καὶ λιβανωτὸν μὲν ἡ Κατταβανία, σμύρναν δὲ ἡ Χατραμωνίτις (= Ἀραβικὴς χῶρος) καὶ ταῦτά τε καὶ τὰ ἄλλα ἀρώματα μεταβάλλονται τοῖς ἐμπόροις. Στραβῶν 16,4,4. Συνάπτει δ' ἡ τῶν Σαναίων εὐδαμονεστάτη, μεγίστου ἔθνους, παρ' οἷς καὶ σμύρνα καὶ λίβανος καὶ κιννάμωμον. Αὐτόθι 16,4,19. Λίβανον λέγει τὸ δένδρον, τὸ δὲ θυμιώμενον λιβανωτόν, εἰ καὶ διὰ τὴν ποιητικὴν λίβανον καὶ τοῦτο Σοφοκλῆς λέγει. Φρύνιχος, Ἐκλογία, 157.

9

1. 1. Ἐτύγχανεν ὁ Εὐμένης (= ὁ βασιλεὺς) ἐκ νόσου τινὸς ἐπισημοῦς ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀγρυπνίας... Πλούταρχος, Εὐμένης 14,6. Τρυφῶν ἐν τοῖς τῆς πόλεως κακοῖς καὶ ἐπὶ φορείου κατακομιζόμενος τὴν εἰς Πειραιᾶ ὁδόν, καὶ τὰς τῶν πενήτων ἀπορίας ὄνειδιζων... Δείναρχος, Κατὰ Δημοσθένους, 36. Φαβωρίνος δὲ φησὶ γηράσαντα αὐτὸν (= τὸν Θεόφραστον) ἐν φορείῳ περιφέρεισθαι. Διογένης Λαέρτιος, Βίοι φιλοσόφων, Θεόφραστος (5,21).
2. Πα 4 (ὄλο τὸ κεφάλαιο).
3. Δδ 91,1-2.
4. Ἄσ 18,12.
3. 1. Βε 12,1-2.
2. Ψα 46,3.
3. Νο 27,12' Ἔδεσθε αὐτὸ (= τὸ πάσχα) μετὰ σπουδῆς· οἱ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων ἔχουν ἐν θάμβῳ. Δε 8,45' Πατάξαι σε Κύριος παραπληξία καὶ ἀορασία καὶ ἐκστάσει διανοίας· κάποιος ἀπὸ τούτων μεταφραστὰς, ὁ ὁποῖος στὰ σπαράγματα τῶν Ἑξαπλῶν σημειώνεται ὡς ἄλλος, ἀντὶ γὰρ τὴν τρίτην δοτικὴν ἔχει καὶ θάμβῳ. Ἰζ 21,12' Ῥομφαία τραυματιῶν ἡ μεγάλη καὶ ἐκστήσει αὐτούς· στή θέσι τοῦ ἐκστήσει ὁ Ἀκύλας εἶχε ἔκφρασι μὲ τὴ λέξι οἱ θάμβοι. Ψα 13,6' Ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβῳ οὐ οὐκ ἦν φόβος· ὁ Θεοδοτίων ἔχει Ἐκεῖ ἐθαμβήθησαν θάμβῳ οὐ οὐκ ἦν θάμβος. Ἰε 82,2' Φωνὴν φόβου ἀκούσεσθε· ὁ Ἀκύλας ἔχει Φωνὴν θάμβους ἠκούσαμεν.
4. Ὅμηρος, Α 562' Β 292' α 75 καὶ ψ 353.
5. Θουκυδίδης 6,64,3.
6. Πλάτων, Θεαίτητος, 179c.
7. Πλάτων, Θεαίτητος, 187e.
8. Διόδωρος Σικελ., Βιβλ. ἰστ. 19,26,7. Διονύσιος Ἄλικ., Ῥωμ. ἀρχ. 11,33,3. Αἰλιανός, Περί ζώων 17,26.
4. 1. Ἰη 23,2' Κρ 3,12' Ψα 30,5' 103,18' Ἰζ 16,5' Ζα 9,42-43.
5. 1. Ἀλουργὴ μὲν γὰρ ἐνεδύετο (ὁ Ῥωμύλος)..., ἐν θρόνῳ δ' ἀνακλίτω καθήμενος ἐχρημάτιζε. Πλούταρχος, Ῥωμύλ. 26,2.

6. 1. Όμηρος, Γ 125-126' Θ 221' Ι 200' Χ 440-441' Ω 644-645' δ 115' η 336-337' θ 372-373' τ 225-226.
8. 1. Εὐριπίδης, Ίφιγ. Αὐλίδ., 905.

10

2. 1. Βα 56,3' 4' 7' 15' 18' 24' 57,1' Πα 69,6' 7' (βλ. Γε 72,5). Ίω 10,23' Πξ 3,11' 12.
3. 1. Γε 91,2' Δδ 85,1-6.
6. 1. Νο 203,29' 223,5' Δδ 28,4' *ρόαι*.
2. Όμηρος, η 115 = λ 589' *ροιαί*.
3. Όμηρος, ἔνθ ἀνωτ.. Προοίμιον εἰς Δήμητρα, 371-3' 411-412. Θεόφραστος, Ίστ. φυτ. 1,6,3. *ροιή - ροιά*.
4. Ἀριστοφάνης, Σφήκ., 1268-9' *ρόα*. *Κόκκοι ρόας' και οὕτω μὲν ὁ καρπός, τὸ δὲ δένδρον ροιά. εἴποις δ' ἂν και κοκκίσαι ρόαν κατ' Ἀριστοφάνη· Ὁξυγλύκειάν τ' ἄρα κοκκίεις ρόαν'* τουτί δὲ τὸ ἱαμβεῖον Ἀριστοφάνης οὐκ ἴδιον ὄν εἰρηκεν, ἀλλ' ὡς Αἰσχύλου. Πολυδεύκης 6,80. Καὶ Πλάτων, Νόμοι 8 (845b). Ἀναξανδρίδης, Πρωτεσίλ. 1,54-55, στὸν Ἀθήναιο 4,7. Διοσκουρίδης, Ὑλη ἱατρ. 5,26,1.
5. *Ροιάς· Ἴωνες. ἄνευ δὲ τοῦ ι ρόας· οὕτως Ἐπίλυκος. Φώτιος, Λεξικόν. Ἐκ τοῦ χροιά γὰρ ἡ χροά γίνεται και ἐκ τοῦ ροιά ἡ ρόα*. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Εἰς Ἰλιάδα, Α 237 (94,4). *Τὸ ἐπεντιθέναί τοι ι τῶ ο τῶν Δωριέων ἐστί· τὴν πνοιήν γὰρ πνοιήν φασι, και τὴν χροάν χροιάν, και τὴν ψόαν ψοιάν, και τὴν ρόαν ροιάν, και τὴν πόαν ποιάν. Πίνδαρος· Ἐπνοιάς ὄπιθεν Βορέα*. Γρηγόριος Κορίνθου, Περὶ διαλέκτων 2,32 (Περὶ Δωρίδος). Πρβλ. και τὴ διαφορὰ στὸ ῥῆμα ποῶ-ποῶ.
6. *Τὰ μῆλα δὲ και ὅσα τῆς ὄψεως ἀνωπά...* Λουκιανός, Εἰκόνες, 6. *Ἡμέρα φοινιχθεῖς μᾶλα παρηγῖδια*. Ζωνᾶς, Ἀνθολ. Παλατ. 9,556. *Κύλα'* τὰ ὑποκάτω τῶν βλεφάρων κοιλώματα· τὰ ὑπὸ τοῦς ὀφθαλμοῦς μῆλα· τὰ ὑπόπια. Ἡσύχιος.
7. 1. Ψα 18,47' 116,14' 116,22' Αδ 25.
2. Γε 2,16' 78,15' Ψα 116,5.
3. Βα 33,7-10' Πα 53,11-14.
4. Ἄν 33,32.
5. Ίω 28,2' Πξ 7,11' 13,2.
6. Ἰώσηπος, Ἄρχ. 13,307.

11

- 2-4. 1. *Ἐκάλεσε Ῥαγούηλ Ἔδναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ και εἶπεν αὐτῇ· Ἀδελφή, ἐτοιμάσον τὸ ἔτερον ταμεῖον και εἰσάγαγε αὐτήν*. Τωβίτ 7,15. *Ὡς δὲ συνεκλείσθησαν ἀμφότεροι, ἀνέστη Τωβίας ἀπὸ τῆς κλίνης και εἶπεν· Ἀνάστηθι, ἀδελφή, και προσευξόμεθα*. Τωβίτ 8,4.
2. Ἐσθῆρ 5,1.
3. *Λίβανος* Ἰη 23,2' Βα 9,5. *Ἀντιλίβανος* Δε 2,2' Ἰη 1,4. *Ἐρμών* Ἰη 23,2' Ψα 88,12.
4. Ἄσ 16,6. *Καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, ὡς Εὐδοκία*.
5. Γε 54,14' *Ἐκάλεσεν αὐτὸ Ὅρκος... Φρέαρ Ὅρκου*.
6. Γε 72, 43-58' *Ἰακώβ-Λάβαν· Μάρτυς ὁ Βουνός και ἡ Στήλη*.
7. *Λέοντες*· Κρ 18,37-44' Δδ 33,3-5' Βα 11,14-18' Ψα 103,23 (*σκύμνοι*). *Παρδάλεις*· Ὡσ 16,18' Ἡσ 13,49

8. Αυτό το ένθετο σύντομο κεφάλαιο για την «ἀρχαία χλωρίδα και πανίδα» της Ἑλλάδος καὶ τοῦ χωριοῦ μου εἰδικῶς εἶναι περίληψι μιᾶς ἀπὸ τὶς 250 τηλεοπτικῆς μου ἐκπομπές, τὴν ὁποία ἔκανα τὸ 2001 στὴν ἐκπομπή μου «Ἀρχαιογνωσία» καὶ ἡ ὁποία τὸ 2011 συμπεριλήφθηκε ὡς κεφάλαιο στὸ σύγγραμμά μου «Τερπνή», ποῦ εἶναι ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου, τῆς Τερπνῆς Σερρών.
9. Βα 21,1-13' Πα 49,1-16.
10. Δδ 75,17' Ἐβ 1,7.
5. 1. Ἄσ 3,8' 18,5' 18,9' πρβλ. καὶ 15,9.
2. Ψα 27,4' 73,7' 116,23.
6. 1. Πρβλ. 8,3 ἀπὸ πάντων τῶν κονιορτῶν· 9,6 ἀπὸ θυγατέρων· 15,1-2 ἀπὸ ἀδελφιδού.
2. Ὁ Σύμμαχος κὶ ἐδῶ ἀντὶ ἀπὸ οἴνου μεταφράζει ὑπὲρ οἴνον.
8. 1. *Τὰ δὲ σῆμνη πολλὰ ἦν αὐτόθι, καὶ τῶν κηρίων ὅσοι ἔφαγον τῶν στρατιωτῶν... Ξενοφῶν, Κύρ. ἀνάβ. 4,8,20. Διαφύσεις δὲ ἔνδοθεν ἔχει δ' ὅλου διελημμένας ὁμοίας τῆς κηρίους· ἐπὶ τούτῳ δὲ ἡ κωδεῖα παρομοία σφηκίῳ περιφερεῖ, καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν κυττάρων κύαμος.* Θεόφραστος, Ἴστ. φυτῶν 4,8,7.
2. Πρβλ. Πμ 218 *Κηρίον μέλιτος λόγοι καλοί, γλύκασμα δὲ αὐτοῦ ἴασις ψυχῆς.*
3. Ὅμηρος, δ 88.

12

2. 1. Γε 2,3' Ψα 103,15' 146,9.
2. Ξενοφῶν, Κύρ. ἀνάβ. 1,2,7.
3. *Ἡ καὶ συκὴν, ἔφην ἐγώ, οὕτω δεῖ φυτεῦναι· Οἶμαι δ' ἔφη ὁ Ἰσχομάχος, καὶ τᾶλλα ἀκρόδρα πάντα.* Ξενοφῶν, Οἰκονομ. 19,12. *Ἐπεὶ δὲ πλείστον ἐν τῇ τῶν Δαμασκητῶν ἐστὶ χώρα τὸ κοκκύνηλον καλούμενον καὶ μάλιστα γεωργεῖται, ἰδίως καλεῖται τὸ ἀκρόδρον δαμασκητόν.* Ἀθήναιος 2,23. *Γλαυκίδης δὲ φησὶν ἄριστα τῶν ἀκροδρῶν εἶναι μῆλα κυδώνια, φαύλια, στρουθία.* Ἀθήναιος 3,20. *Ἐλαιωνοπαράδεισος [ἐν] ᾧ φύνεις καὶ ἕτερα ἀκρόδρα.* Πάπυρος Ὁξυρρύγχου 639 (ἔτους 103-104 μ.Χ.). *Τῶν ὄντων ἐν τῇ παλ[α]μ[ι]ᾷ ἀμ[μ]πέλω φοινείων καὶ ἀκροδρῶν πάντων.* Πάπυρος Ὁξυρρύγχου 1631,21 (ἔτους 280 μ.Χ.).
3. 1. *Φέρει δὲ (ἡ περιοχὴ τῆς Ἰερικοῦς) καὶ ὀποβάλαμον, ὃ δὴ τιμιώτατον τῶν τῆδε καρπῶν, κύπρον τε καὶ μυροβάλανον...* Ἰώσηπος, Πόλ. 4,469. *Κύπρος δένδρον ἐστὶ φύλλα ἔχον περι ταῖς ῥάβδοις ἐλαία παραπλήσια... ἄνθη λευκά, βοτρυώδη, εὐώδη... τὸ δὲ σκευαζόμενον ἐξ αὐτῆς χρίσμα κύπρινον θερμαντικὸν γίνεται καὶ μαλακτικὸν νεύρων, εὐώδες...* Διοσκουρίδης, Ὑγιᾶ 1,95,1.
2. Ἀχαικὴ πῆλινη πινακίδα τῆς Πύλου ΠΥ Αη 6,56,7.
3. *Κρόκου βαφὰς ἐς πέδον χέουσα...* Αἰσχύλος, Ἄγ. 239. *Ὅ τε χρυσαυγῆς κρόκος* Σοφοκλῆς, Οἰδ. Κολ., 685. *Ἡ δ' αὖ μύρον κρόκου καταγλωττισμάτων* Ἀριστοφάνης, Νεφ., 51. *Αἱ ῥοδιακαὶ χυτρίδες γίνονται σμύρνης, σχοίνου, ἀνήθου, κρόκου, βαλσάμου, ἀμώμου, κινναμώμου συνεψηθέντων* Ἀριστοτέλης, στὸν Ἀθήναιο 11,11 (414c). *Ἐν τοῖς ἄνθεσιν οἶον ῥόδα, κρόκω, καὶ τοῖς τοιοῦτοις...* Θεόφραστος, Αἴτ. φυτ. 6,14,1. *Τίνα γὰρ ἐλπίδα καὶ αὐτὸς ἔχων ἐς τὰ βιβλία καὶ ἀνατυλίττει ἀεὶ καὶ διακολλᾷ καὶ περικόπτει καὶ ἀλείφει τῷ κρόκῳ καὶ τῇ κέδρῳ καὶ διφθέρας περιβάλλει...*; Λουκιανός, Πρὸς ἀπαιδευτὸν, 16. βλ. καὶ τὴ μελέτη μου «Χρῶ-

- ματα» στis Μελέτες μου, τ. 3, σσ. 195-223, την οποία έχω και μεταφρασμένη ἀγγλιστι στην ιστοσελίδα μου (www.philologus.gr).
4. *Και σὺ λάβε ἡδύσματα... και καλάμου εὐώδους διακοσίους πενήκοντα.* No 85,1. *Πρὸς ἕκαστον δὲ τῶν μύρων ἐμβάλλουσι τὰ πρόσφορα τῶν ἀρωμάτων... εἰς δὲ τὸ ῥόδινον σχοῖνον, ἀσπάλαθον, καλάμον...* Θεόφραστος, *Περὶ ὀσμῶν*, 25. *Διειργεσθαι τενάγεσι και λίμναις, ἐξ ὧν ὁ μυρεψικὸς κείρεται καλάμος...* Πολύβιος, *Ἱστ.* 5,45,10. *Συνάπτει δ' ἡ τῶν Σαναίων εὐδαιμονεστάτη, μεγίστου ἔθνους, παρ' οἷς και σμύρνα και λίβανος και κιννάμωμον... εἰσὶ δὲ και φοίνικες εὐώδεις και καλάμος...* Στράβων 16,4,19. *Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis Indis atque Syriae est, in qua vincit omnis. a nostro mari CL stadiis inter Libanum montem aliumque ignobilem –non, ut quidam existimavere, Antilibanum– in convalle modica iuxta lacum, cuius palustria aestate siccantur, trecentis ab eo stadiis calamus et iuncus odorati gignuntur. [=Κι ὁ ἀρωματικὸς καλάμος, ποὺ εὐδοκιμεῖ στην Ἀραβία εἶναι κοινὸς και στοὺς Ἰνδοὺς και στη Συρία, στην ὁποία εἶναι ἀνώτερος ὄλων. 150 στάδια (= 28 χιλιόμετρα) ἀπὸ τῆ θάλασσά μας (=τῆ Μεσόγειο), ἀνάμεσα στὸ ὄρος Λίβανο και σ' ἕνα ἄλλο ἄγνωστο –ποὺ δὲν εἶναι, ὅπως νόμισαν μερικοὶ, ὁ Ἀντιλίβανος– σὲ μιὰ μέτρια κοιλάδα κοντὰ σὲ λίμνη, τῆς ὁποίας τὰ τέλματα μὲ τῆ ζέστη ξηραίνονται, τριακόσια στάδια (= 56 χιλιόμετρα) ἀπ' αὐτῆ, εὐδοκιμοῦν καλάμος και σχοῖνον ἀρωματικοί].* Plinius, *Historia naturalis* 12,48,104. *Κάλαμος ἀρωματικὸς φύεται μὲν ἐν Ἰνδία, ἔστι δὲ αὐτοῦ κάλλιτος ὁ κισθός... ἐν τε τῆ διαμασήσει γλίσχρος, στυπτικὸς, ὑπόδρομυς.* Διοσκουρίδης, *Ἔγη ἱατρ.* 1,18,1.
 5. *Ἄκρον τὰ μὲν φύλλα ἔχει ἐμφορεῖ ἰριδι, στενότερα δέ, και τὰς ῥίζας <δὲ> οὐκ ἀνομοίους, διαπεπλεγμένας δὲ και οὐκ εἰς εὐθὴν πεφικνίας, ἀλλὰ πλαγίας και ἐξ ἐπιπολῆς, γόνασι διειλημμένας, ὑπολευκούς, δριμείας... διαφέρει δὲ τὸ πυκνὸν και λευκὸν ἄβρωτὸν τε και πλήρες εὐωδίας.* Διοσκουρίδης, *Ἔγη ἱατρ.* 1,2,1. *Ἄκροῖται δὲ (=οἶνος) και ὁ ἀπὸ γλυκυρρίζης σκενάζεται ὁμοίως.* Αὐτόθι 5,63,1.
 6. No 85,1' Σο 17,17 (Ἡσαΐας) Ἴε 73,8 (ἀπὸ Σαυά). Ἀριστοτέλης, στὸν Ἀθήναιο 11,11. *Γίνεται μὲν οὖν... τὸ κιννάμωμον ἐν τῆ τῶν Ἀράβων χερσονήσῳ περὶ τε Σαυά...* Θεόφραστος, *Ἱστ. φυτ.* 9,4,2' 9,5,1' *Περὶ ὀσμῶν*, 30. *Και ποταμοὶ μέχρι τῆς κινναμομοφόρου...* Στράβων 16,4,4. *Ἔχουσα... και κιννάμωμον· τοῦτο δὲ πλεονάζει μᾶλλον περὶ τοὺς ἐν βάθει τόπους...* Αὐτόθι. *Συνάπτει δ' ἡ τῶν Σαναίων εὐδαιμονεστάτη, μεγίστου ἔθνους, παρ' οἷς και... κιννάμωμον.* Αὐτόθι 16,4,19.
 7. *Ἄλῳ φύλλον ἔχει σκίλλη παραπλήσιον, λιπαρόν, ὑπόπλατυ... βαρύσομος δὲ ὅλη και ἀπογευομένῳ πικροτάτη... γίνεται δὲ ἐν τῇ Ἰνδία πλείστη, ἐξ ἧς και τὸ ὄπισμα κομίζεται· φύεται δὲ και ἐν Ἀραβία και ἐν Ἀσία (=δυτικῆ Μ. Ἀσία) και τισι παραθαλασσίους τόποις και νήσοις ὡς ἐν Ἄνδρῳ, οὐκ εὐχρηστος εἰς ὀπισμόν, πρὸς δὲ κόλλησιν τραυμάτων ἐπιτήδειος, λεία, καταπλασσομένη.* Διοσκουρίδης, *Ἔγη ἱατρ.* 3,22,1-2.
 8. Ἰβ 26,46' Πα 44,3.
 9. Ὁ Θεόφραστος (*Ἱστ. φυτ.* 9,7,3) ἀναφέρει· *Οἷς μὲν οὖν (ἐννοεῖται φυτοῖς) εἰς τὰ ἀρώματα χρῶνται σχεδὸν τάδε ἐστί· κασία, κιννάμωμον, καρδάμωμον, νάρδος, ναῖρον, βάλσαμον, ἀσπάλαθος, στύραξ, ἴρις, νάρτη, κόστος, πάνακες, κρόκος, σμύρνα, κύπειρον, σχοῖνος, καλάμος, ἀμάρακον, λωτός, ἄνητος.* εἴκοσι ἀρώματα. ὑπάρχουν ὁμως και πολλὰ ἄλλα.
5. 1. *Ῥοιζει· διώκει, ὀρμα, τρέχει. Ῥοιζηδὸν· σφοδρῶς ἠχητικόν (Β' Πε 4,10). Ῥοιζησαι· ποῖον ἦχον ἀποτελεσαι, συρίσαι. Ῥοίζος· ψόφος, ἦχος, ῥεῦμα σφοδρόν.*

ῥοιζοῦντος· ἤχουντος (Ἄσ 12,5). ῥοιζωσον· ἤχησον σφοδρῶς. Ἡσύχιος. Ῥοιζηδόν· σφοδρῶς, μετ' ἤχου, ἀπειλητικῶς. ῥοιζος· ῥύμη, ἤχος. καὶ ῥοιζήσεν ἐφώνησεν, ἤχησεν. (Ἰώσηπος, Πόλ. 3,7,21. Ἀριστοφάνης, Ὀρν., 1182 Ὅμηρος Κ 502) Σούμμα, λ. ῥοιζος. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Εἰς Ἰλιάδα, Κ 503 (2,360). Πρβλ. Ὅμηρον, Π 361, ὅπου ῥοιζος λέγεται τὸ σφύριγμα τοῦ βέλους, καὶ ι 315, ὅπου λέγεται ἔτσι τὸ ποιμενικὸ σφύριγμα. καταχρηστικῶς μᾶλλον ὁ Αἴλιανός λείει ῥοιζον τὸ πλατάγισμα τῶν φτερῶν τοῦ ἀετοῦ· Αἴλιανός, Περὶ ζῴων 2,26. γιὰ τὴν ἀποσάφεισ παραθέτω μιὰ σειρὰ ἠχοποιήτων. γιὰ ἤχους ἀψύχων· βοή, βόμβος, βρόμος, βροντή, βρόντος, γδοῦπος, γράφω, γράμμα, δοῦπος, ζέσις, Θεοσίτης, θόρυβος, θρησκεία, θρίαμβος, θριάσιον, θρόισμα, θύρσος, κρότος, κτύπος, πάταγος, παφλασμός, πλατάγισμα, ῥοιβδος, ῥίζος ῥοιζος, σίγμα, σιγμός, στεναχή, στεναγμός, συριγμός, σφύριγμα, τύπος, φλοῖσβος, ψόφος· καὶ γιὰ φωνές ἀνθρώπων καὶ ζῴων· ἀλαλαγμός, βέλασμα, γαύγισμα, γκάρισμα, κακάρισμα, κραυγή, μηκηθμός, μυκηθμός, ὄγκηθμός, ὄλολυγμός, γλιμίντρισμα, χρεμέτισμα, ψίθυρος.

2. Ῥουφίνος, Ἀνθολ. παλ. 5,36,1 - 10' 5,60,5 - 6.

10. 1. Ἰω 11,8' Μιλᾶει ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, ὁ φίλος τοῦ νυμφίου.

13

1. 1. Ἀριστοφάνης, Ἐκκλησιάζουσαι, 960-963' στὸ χωρίο αὐτὸ τοῦ Ἀριστοφάνους κάποιος ἐρωτευμένος νεανίας τραγουδάει στὴν καψουριασμένη παρακλαυσίθυρον καντάδα του·

*Δεῦρο δὴ δεῦρο δὴ,
καὶ σύ μοι καταδραμοῦσα τὴν θύραν ἄνοιξον*

τὴν δ'· εἰ δὲ μή, καταπεσὼν κείσομαι.

μεταφράζω·

Ἔλα λοιπόν, ἔλα,

τρέξε κι ἄνοιξέ μου αὐτὴ τὴν πόρτα·

εἰδεμὴ θά πέσω ἐδῶ νὰ πεθάνω.

Θεόκριτος, Κῶμος (= ΠΙΓ' = καντάδα)

1 *Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα*

6 *Ἦ χαρίεσσ' Ἀμαρυλλί,*

τί μ' οὐκέτι τοῦτο κατ' ἄντρον

παρκύπτουσα καλεῖς τὸν ἐρωτύλον;

ἢ ῥά με μισεῖς;

μεταφράζω·

Σέ σένα τὴν Ἀμαρυλλίδα κάνω καντάδα·

Χαριτωμένη Ἀμαρυλλίδα,

γιατί δὲν σκύβεις νὰ μὲ δῆς τὸν καλωμένο;

γιατί δὲν μὲ βάζεις μὲς στὴ σπηλιά σου;

ἀλήθεια δὲν μ' ἀγαπᾶς;

Horatius, Carmina 3,10,3 (ad Lycem)

..... me tamen asperas

porrectum ante foris obicere incolis.

μεταφράζω·

...κι ἐμένα μ' ἀφήνεις νὰ μὲ κυττάζουν οἱ γειτόνοι σου

πεσμένον τέζα καταγῆς μπροστὰ στὴ σκληρὴ σου πόρτα.

Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς καντάδες κατὰ τὸν Πλούταρχο (Ἐρωτικός, 8 = 2,753b) τίς ἔλεγαν παρακλαυσίθυρα, ἐπειδὴ ὁ ἐραστὴς κλαίγεται καὶ παρακαλεῖ μπροστὰ στὴν πόρτα τῆς κοπέλλας. οἱ θύραθεν παρακλαυσίθυρες καντάδες ἔχουν κάτι τὸ ὑστερικό. οἱ παρακλαυσίθυρες καντάδες τοῦ Ἄσματος καὶ τῶν ἐκχριστιανισμέ-

ων Ἑλλήνων τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἔχουν κάτι τὸ ἔξυπνο καὶ χαριτωμένο. ἡ γλυκεῖα ἐπίδρασις τῆς Βίβλου στοὺς Χριστιανούς φαίνεται ἀκόμη καὶ στὶς καντάδες.

4. 1. Ἰε 2,46' 121,20. Ὅμηρος, Ξ 214. στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τὸ κυλοτάκι λέγεται *ῥάκος* – ἔξ οὗ καὶ *βράκος* - *βρακί* – καὶ τὸ σουτιέν στὸν Ὅμηρο *κεστός ἰμάς* καὶ στοὺς μεταγενεστέρους *στηθοδεσμίς*, τὸ δὲ μπέιμπυ-ντόλ *σεῖρινον* ἢ *ἀμπεχόνη*. τὸ δικτυωτὸ σουτιέν στὴ βιβλικὴ ἑβραϊκὴ λεγόταν *κεσιέρ* κι ἀπ' αὐτὴ τὴν εἰσηγμένη ἑβραϊκὴ λέξι προήλθε τὸ ὁμηρικὸ *κεστός ἰμάς* (= δικτυωτὴ ζώνη). (Ἰε 2,46' 121,20. Ὅμηρος, Ξ 214). *Σεῖρινα: Λυκοῦργος Περὶ διοικήσεως: σεῖρινον ἐκάλουν λεπτὸν ἰμάτιον ἀσπάθητον, οἷον θέριστρον, καθά φασιν οἱ γλωσσογράφοι. Ἀρποκρατίων, λ. σεῖρινα. Τίς οὖν τὰς πολυτελεῖς ἀλουργίδας, τίς τὰ διαφανῆ καὶ λεπτὰ θέριστρα, τίς τὰς ἀραχνοῦφεις ἀμπεχόνας...* Φίλων Ἰουδαῖος, Περὶ τοῦ θεοπέμπτου εἶναι τοὺς ὄνειρους 2,53. Πολυδεύκης 7,49. Μύρινος, Ἀνθολ. παλ. 5,254.

14

4. 1. *Θέριστρον: λεπτὸν ὕφασμα: θερινὸν ἰμάτιον: Ἡσύχιος. Θέριστρον: καὶ θερίστρον: θερινὸν ἰμάτιον:* Σούμμα. *Θέριστρον λέγει τὸ λεγόμενον μαφόριον:* Φίλων Καρπασίου, Εἰς τὸ Ἄσμα PG 40,105c.

15

1. 1. Στὰ Ἄσ 4,9' 14,6.
2. Ὅμηρος, Γ 146-160.
8. 1. Ἡρόδοτος 1,163,1-3' 4,152,2-3. Πολύβιος 3,24,1-2' 3,33,9. Διόδωρος Σικ. 5,35,4-5,36,4. Στράβων 3,2,6' 3,2,11' 3,2,14. Πausanias 6,19,2-3. Σούμμα, λ. Ταρτησός. στὸ λήμμα *Θαρσεῖς* ἢ *Σούμμα*, ὡς *σούμμα* ποὺ εἶναι, λέει τὰ ἔξῃς ἀνακριβῆ καὶ ἀντιφατικά: *Θαρσεῖς τὴν Καρχηδόνα τὴν τῆς Λιβύης προκαθημένην Ἡσαῖας καὶ Ἰεζεκιὴλ ὀνομάζουσι... Θαρσεῖς χώρα τῆς Ἰνδικῆς, ὅθεν ἤρχετο τῷ Σολομῶντι τὸ χρυσίον.*
9. 1. Ἰώσηπος, Πόλ. 1,598. Λουκιανός, Φιλοψευδ., 21.
2. Ὅμηρος, Δ 141' Ε 583' δ 73' φ 7. ὁ *ἐλέφας* (= ἔλεφαντόδοντο) ἦταν ὑλικὸ γνωστὸ στὸ μινωϊκὸ πολιτισμὸ καὶ στὸν ἀχαικὸ πολιτισμὸ, ἐμφαινόμενον στὶς προϊστορικὲς συλλαβογραφικὲς πήλινες πινακίδες μὲ τὰ ἑλληνικὰ προϊστορικὰ κείμενα τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Πύλου KN Sd 0412 καὶ ΠΥ Va 482, ὅπου γράφεται ὡς *ε-ρε-πα*· καὶ αἱ *ἐλεφάντειαι* (= φιλντισένιες) κατασκευεῦς ἦταν ἐπίσης γνωστὲς καὶ στοὺς δυὸ αὐτοὺς πολιτισμοὺς ἐμφαινόμενες στὶς ταυτόχρονες πινακίδες τῶν ἰδίων κεμένων KN Sd 0403 καὶ ΠΥ Τα 642, ὅπου γράφονται ὡς *ε-ρε-πα-τε-ιο*. ἀναγράφονται καὶ οἱ δύο λέξεις σὲ πολὺ περισσότερες πινακίδες, ἀλλ' ἐπέλεξα νὰ διαβάσω μόνον αὐτὲς ποὺ γράφω ἐδῶ. τὸ Ἄσμα εἶναι γραμμένο 1 μέχρι 6 αἰῶνες μετὰ τοὺς πολιτισμοὺς αὐτοὺς καὶ ἀναφέρει τὰ *ἐλεφάντινα* ἀντικείμενα 2 φορές, ὅλη δὲ ἡ Π. Διαθήκη τ' ἀναφέρει 11 φορές. τὸ ζῷο *ἐλέφας* ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ στὰ ἑλληνικὰ κείμενα τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο (3,114), οἱ δὲ Ἕλληνες τὸ εἶδαν γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀφρικὴ καὶ στὴν Ἀσία. δὲν ἀναφέρεται ποτὲ στὴ Βίβλο καὶ δὲν ξέρω ἂν οἱ Ἑβραῖοι τὸ γνώρισαν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. οἱ

Ῥωμαῖοι γνώρισαν τὸ ζῆο κατά τὸν Γ΄ π.Χ. αἰῶνα, ὅταν ἐξεστράτευσε ἐναντίον τους ὁ Πύρρος μὲ ἐλέφαντες.

16

7. 1. Ἀριστοφάνης, Ὀρν., 1437-39' παραθέτω τὸ κείμενο ὄχι κατὰ στίχον ἀλλὰ καταλογάδην.
2. Ξενοφῶν, Συμπόσ. 9,5.

17

1. 1. *Ἐξήκοντα δὲ καὶ τριακόσiai παρετρέφοντο κάλλι διαφέρουσαι παλλακίδες.*
Πλούταρχος, Ἄρτοξ., 27.*Δαρείος ὁ ὑπ' Ἀλεξάνδρου καταλυθείς, ὃς περὶ τῶν ὄλων πολεμῶν τριακοσίας ἐξήκοντα περιήγετο γυναῖκας, ὡς ἱστορεῖ Δικαιαρχος ἐν τρίτῳ περὶ τοῦ τῆς Ἑλλάδος Βίου.* Ἀθήναιος 13,5.
2. Cornelius Nepos, De regibus 2,1.
3. Γε 21,1-3' 23,1-3' Κρ 14,5-7.
4. Γε 125,1-45.
5. Κρ 9,112.
6. Δδ 108,1-8' 109,25-29' Βα 1,1-16.
7. Γε 35, 1' 14' Ἄσ 17,1. ὅτι δὲ νεάνις σημαίνει παρθένος βλ. Δε 5,475-491.
5. 1. *Ὀῖος δ' ἀστήρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῶ*
Ἔσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἴσταται ἀστήρ.
Ὀμηρος, Χ 317-8.
Ἦμος δ' Ἐωσφόρος εἶσι φῶς ἐπὶ γαῖαν,
ὃν τε μέτα κροκόπεπλος ὑπεῖρ ἄλα κίδναται ἠῶς.
Ὀμηρος, Ψ 226-7.
Τοὺς δὲ μέτ' ἀστέρα τίκτεν Ἐωσφόρον Ἥριγένεια.
Ἡσίοδος, Θεογ., 381.
Ἄλλ' ἀνεγειρομένα χροῶτα λάμπει
Ἀσφόρος θαητὸς ὡς ἀστροῖς ἐν ἄλλοις.
Πίνδαρος, Ἰσθμία 4,25-26.
Ἴππους μὲν ἦλανν' ἐς τελευταίαν φλόγα
Ἥλιος, ἐφέλκων λαμπρὸν Ἐσπέρου φάος.
Εὐριπίδης, Ἴων, 1148-9.
Ἰακχ' ὦ Ἰακχε,
νυκτέρου τελετῆς Φωσφόρος ἀστήρ
Ἀριστοφάνης, Βάτρ., 341-2.
Ἀστήρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωῖσιν Ἐφῶς
νῦν θὲ θανὸν λάμπεις Ἔσπερος ἐν φθιμένοις.
Πλάτων φιλόσοφος, Ἀνθολ. παλ. 7,67α
Ὁ μὲν γὰρ Ἐωσφόρος Ἔσπερός τε ὦν αὐτὸς Ἀφροδίτης εἶναι σχεδὸν ἔχει λόγον καὶ μάλα Συρίῳ νομοθέτῃ πρέπον... Πλάτων, Ἐπινομίς, 987b.
Τὸ δὲ τῶν πλανήτων εἰς ἐπτά μέρη κεφαλαιούμενον ἐν τοσοῦτοις ἐστὶ κύκλοις ἐφεξῆς κειμένοις, ...μεθ' ὃν ὁ τοῦ Φωσφόρου ὃν Ἀφροδίτης οἱ δὲ Ἥρας προσαγορεύουσιν... Ἀριστοτέλης, Περὶ κόσμου 2,9 (392a).
2. Γε 75,5.

3. Δδ 20,34.
4. Ίβ 12,8' 27,31.
5. Βε 4,7.
6. Άπ 6,12' 40,2.
7. Άσ 15,3' 15,11' 17,2.
8. Ίβ 12,8
9. Όπως δὲ καὶ διὰ τίν' αἰτίαν γίνεται καὶ τί ἐστὶ τὸ Γάλα (=ὁ Γαλαξίας), λέγουμεν ἤδη (καὶ ἀραδιάζει στὴ συνέχεια ὅλες τὶς προϋπάρχουσες θεωρίες γιὰ τὸν Γαλαξία). Ἀριστοτέλης Μετεωρ 1,8 (345α - 346β).
6. 1. *Οἱ Ἄττικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς κοινῶς πάντα τὰ ἀκρόδρου κάρνα λέγουσιν· Ἐπίχαρμος δὲ κατ' ἐξοχὴν ὡς ἡμεῖς· Ἐκαυρὰ τρώγων, κάρν', ἀμυγδάλας· Φιλύλλιος· Ἐλά, κάρν', ἀμυγδάλαι'. Ἡρακλέων δὲ φησὶν ὁ Ἐφέσιος· Ἐάρνα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας καὶ τὰ νῦν καστανεία· τὸ δὲ δένδρον ἑκαυρὰ παρὰ Σοφοκλεῖ· ἑκαυρὰ μελίαι τε'. Εὐβουλος φηγοῦς, κάρνα Καρύστια· καλεῖται δὲ τινα καὶ μόσθηνα κάρνα.* Ἀθήναιος 2,38.
2. Γε 4,1' Μθ 1,10.
3. *Τῷ μύρτω θιγεῖν* σημαίνει τοῦ μύρτου θιγεῖν. ἐπειδὴ εἶναι δωρικὴ (Σπαρτιατικὴ) διάλεκτος, μεταφράζω «Διότι οἱ γυναῖκες μας δὲν μᾶς ἀφήνουν οὔτε τὴν κλειτορίδα τους νὰ χαϊδέψουμε, ἂν δὲν συμφωνήσουμε ὅλοι νὰ κάνουμε σπονδὲς μὲ τὴν Ἑλλάδα». Ἀριστοφάνης, Λυσιστρ., 1004 - 6.
4. Πολυδεύκης 2,174.
5. Ἀριστοφάνης, Εἰρήνη, 1346 (*σικολογοῦντες*)' 1350 (*σῦκον*).

18

1. 1. *Λα-Ἔα-κε-τα· λα-Ἔα-κε-σι-ιο·* Πινακὶς Κνωσοῦ ΚΝ Χ 154,1' Πινακίδες Πύλου ΠΥ Εα 421' ΠΥ Εη 312' ΠΥ Ἐη 718,9.
2. *Ἄ τέκε λαγέτας ἔξ ἀρεταῖσι μεμαότας νιούς.* Πίνδαρος, Ὀλύμπ. 1,144.
*Οὐ κατ' αἶσαν, τάν ποτε Ζεὺς ὤπασεν λαγέτα
Αἰόλω καὶ παισὶν τιμάν.* Πίνδαρος, Πύθ. 4,190 - 192.
3. *Ναδάβ·* Νο 63,1. Ἄμυναδάβ· Νο 173,9. ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ ὡς κύρια.
4. *ἄβιμέλεχ·* Γε 32,2 - 3' 50,2.
5. Ἄβιμέλεχ· Κρ 9,112' Δδ 80,26' 31.
3. 1. *Παρεμβολή·* Πολύβιος 3,74,5' 5,20,5' 6,28,1. Πολυδεύκης 9,15 (*παρεμβολή· δεινῶς μακεδονικόν· καίτοι ἐνὴν τῷ στρατοπέδῳ' χρῆσθαι πλείστῳ καὶ δοκίμῳ ὄντι.* Φρόνιχος, Ἐκλογή, 354. *Παρεμβολή·* στρατόπεδον, παρὰτάξις, στίφος στρατιᾶς, ἢ πλῆθος, ἢ οἴκησιν, ἢ κάστρον· Ἡσύχιος. *Παρεμβολή·* σκηνή, κάστρον, στρατόπεδον· Φώτιος. *Παρεμβολή·* παρὰτάξεται. -*παρεμβολόντων· κνκλωσάντων·* -*παρεμβολή·* παρὰτάξις· καὶ *παρεμβάλλειν* παρὰτάσσεσθαι. *παρεμβολή·* σκηνή, κάστρον, στρατόπεδον· ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου κεῖται τὸ *Παρεμβολή* ὄνομα. *παρεμβολή* παρὰτάξεως διαφέρει· *παρεμβολή* μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ τῶν ὁμοίων παρένθεσις, οἷον ὀπλιτῶν πρὸς ὀπλίτας, ἢ ψιλῶν πρὸς ψιλούς, παρένταξις δὲ ἢ τῶν ἀνομοίων, οἷον ὀπλιτῶν πρὸς ψιλούς ἢ ψιλῶν πρὸς ὀπλίτας. πάλιν *παρεμβολή* λέγεται ὅταν προτεταγμένων τινῶν εἰς τὰ μεταξὺ διαστήματα ἐκ τῶν ἐπιτεταγμένων καθιστῶνται αὐτοῖς ἐπ' εὐθείας. Σούμμα, λ. *παρεμβολή.*
4. 1. Σφ 5,1' *Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών,
κήρουσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ.*

2. Ἀριστοφάνης, Θεσμοφοριάζουσαι, 1183-5.
5. 1. Νο 76,3' Βα 104,12. ὁ Ἡσύχιος ἀραδιάζει πολλές σημασίες: *ῥυθμός· κανόν, μέτρον, τρόπος, μέλος, εὐφωνον, ἀκολουθία, τάξις, σύγκρισις.*
6. 1. *Κείνος (= ὁ Ἡρακλῆς) δὲ πραθεὶς Ὀμφάλη τῇ βαρβάρῳ ἐνιαυτὸν ἐξέπλησεν, ὡς αὐτὸς λέγει,...* Σοφοκλῆς, Τραχίνιαι, 252-253.
Ἡρακλῆς... ἔκουσίως ὑπὸ τινος· τῶν φίλων ἐπράθη, καὶ παρθένου δοῦλος ἐγένετο Ὀμφάλης (βασιλοπούλας τῶν Λυδῶν)... ὁ δ' Ἡρακλῆς... δουλεύων τῇ Ὀμφάλη... Διόδωρος Σικελιώτης 4,31,5-8.
10. 1. Νο 229,9-14' *Ἔλθετε εἰς Ἑσεβόν, κλπ.*
2. Ἰη 26,2' 46,30.
3. Ἡσ 15,13' 30' Ἰε 83,7.
12. 1. Πολύβιος 5,79. Ἀθήναιος 12,55. Ἡσύχιος, λ. *ἀργυράσπιδες.*
2. Βα 33,7-10' Πα 53,11-14.

19

2. 1. Ἰώσηπος, Πόλ. 4,467-468.
2. Ὅμηρος, ζ 160-163.
3. 1. Γε 71,13.
- 6^β. 1. *Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Χωρήβ λέγων· Ἰκανούσθω ὑμῖν κατοικεῖν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ· ἐπιστράφητε καὶ ἐπάρατε ὑμεῖς καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς ὄρος Ἀμορραίων. Δε 2,1-2. Ἐποίησεν (ὁ Ἱεροβοάμ) δύο δαμάλεις χρυσᾶς καὶ εἶπε πρὸς τὸν λαόν· Ἰκανούσθω ὑμῖν ἀναβαίνειν εἰς Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἱ ἀναγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Βα 29,4-5. Εἶδε Κύριος καὶ μετεμελήθη ἐπὶ τῇ κακίᾳ καὶ εἶπε τῷ ἀγγέλῳ τῷ ἐξολοθρευόντι· Ἰκανούσθω σοι, ἄνεστην χεῖρά σου. Πα 11,11. Οὐ χάριν θεοῦ ἐνόμισε τοὺς τέρμονας ὁ Νομᾶς, ἀναουμένους τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, τῶν δ' ἄλλοτριῶν μῆτε βία σφετεριζομένους μῆτε δόλω... Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς, Ῥωμ. ἀρχ. 2,74,5.*
7. 1. *Ἐπαξίως γὰρ Φοῖβος, ἀξίως δὲ σὺ πρὸ τοῦ θανάτου τήνδ' ἔθεσθ' ἐπιστροφὴν.*
Σοφοκλῆς, Οἶδ. τύρ., 133-4.
Τὰ γὰρ τῶν βασιλέων παθήματα ἴσασι πάντες, ὧν ἐπιστροφή τις ἦν.
Εὐριπίδης, Ἰφ. Ταύρ., 670-1.
Ἀκούσασιν οὖν ταῦτα τοῖς ἐφόροις ἄξιον ἔδοξεν ἐπιστροφῆς εἶναι. Ξενοφῶν, Ἑλλ. 5,2,9. Φίλιππος Ἀθηναίων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαίρειν. Ἐπειδὴ πολλὰκις μου πρέσβεις ἀποστείλαντος, ἴν' ἐμμένωμεν τοῖς ὅρκοις καὶ ταῖς ὁμολογίαις, οὐδεμίαν ἐποιεῖσθ' ἐπιστροφὴν, ὧμην δεῖν πέμψαι πρὸς ὑμᾶς ὑπὲρ ὧν ἀδικεῖσθαι νομίζω. Φίλιππος, Ἐπιστ. πρὸς Ἀθηναίους, 1 (Δημοσθένους ἅπαντα). Ἐπιστρέφεται· φροντίδα ποιεῖ καὶ ἐπιστροφή ἢ ἀντέκτισις. –Ἐπιστρεφέως· ἀντὶ τοῦ ἐπιμελῶς· παρὰ Ἡροδότῳ (1,30) καὶ ἀπατητικῶς. –ἐπιστροφῆς· ἀμύνης (Πολύβιος 4,4) Ὁ δὲ δεινὸν ἠγεῖτο τὸ γινόμενον καὶ κοινῆς αὐτοῦ ἐπιστροφῆς ἔφη τεύξασθαι, καὶ τοῦτο πείσεσθαι δικαίως· λέγεται δὲ ἐπιστροφή καὶ ἡ φροντίς· Ἡ σύγκλητος πλείονος ἐπιστροφῆς εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίσαντες· Σούμμα, λ. ἐπιστροφή.
2. Γε 3,21' πρβλ. καὶ 4,11.

20

1. 1. Ἀλλὰ πίνειν μὲν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐμοὶ πάννυ δοκεῖ· τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους, κοιμίζει... Ξενοφῶν, Συμπ. 2,24. Πλάτων, Πολ., 6 (488c). Δημοσθένης, Κατὰ Φιλίππου 4,6. Θεόφραστος, Ἰστ. φυτ. 6,2,9. Πολυδεύκης 5,132. Διοσκουρίδης, Ὑγιῆ ἱατρ. 5,71,1.
3. 1. Κακῶς στὶς ἔντυπες ἐκδόσεις τῶν Ἑξαπλῶν ἡ φράσι τοῦ Ἀκύλα στίζεται ἔτσι, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ὁ Ἀκύλας μὲ τὸ *ὡς ἀδελφὸν ἐμοὶ ἀντικαθιστᾷ τὸ ἀδελφιδέ μου*· δὲν ἀντικαθιστᾷ ἐκεῖνο ἀλλὰ τὸ *θηλάζοντα μαστοὺς μητρὸς μου*.
2. Ἰζ 2,2' 7,5' 48,9.
6. 1. Ἀθήναιος 1,47-62' ἀναφέρει πάρα πολλὰ εἶδη οἴνων.
2. Ῥοῖτης δὲ οἶνος σκευάζεται οὕτω· ῥόας ἀπυρήνους λαβὼν ὠρίμους καὶ ἀποθλίψας τὸν χυλὸν τῶν κόκκων, ἀπόθου, ἢ ἐψήσας εἰς <τὸ> τρίτον, οὕτως ἀποτίθεσο. Διοσκουρίδης, Ὑγιῆ ἱατρ. 5,26,1.
3. Ῥουφίνος, Ἀνθολ. παλ. 5,60,1-2' 5,62,3-4.

21

3. 1. Προείπας αὐτοῖσι, τὸν ἂν μὴ λευκανθίζοντα ἴδωνται, τοῦτον κτείνειν. Ἡρόδοτος 8,27,3. Πάντα γὰρ ἢ χιῶν κατείληφε, καὶ λευκανθίζουσι οὐχ οἱ λόφοι μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ κοῖλα τῆς γῆς. Ἀλκίφρων, Ἐπιστ. 1,27,1. Πάντα δὲ ταῦτα ὑγρά, διαυγῆ, καὶ λευκανθίζοντα ὑπάρχει. Κάσσιος Ἰατροσοφιστής, Ἰατρ. ἀπορ. καὶ προβλήμ. φυσικά, 27.

22

0. 1. Ἡρόδοτος 1,8-12 (ιδίως 1,11,2' 1,12,2).
1. 1. Πτολεμαϊκὰ (= Γ' Μακκ.)
2. Πολυδεύκης 3,79.
2. 1. Πξ 14,2' Α' Κο 5,3' Β' Κο 20,2. Εὐριπίδης, Ἑκάβη, 351-3. Ἀριστοτέλης, Ῥητορική 2,11. Ζῆλος· κατὰ τῆς ζηλοτυπίας· οὐχ, ὡς οἴονται, ἐπὶ τῆς μιμήσεως μόνον. Ἀντιαπτικιστής, λ. ζῆλος.
2. Ἰωάννης Χρυσόστομος, Εἰς Γένεσιν, ὁμ. 32,4' Εἰς Ματθαῖον, ὁμ. 4,4' Εἰς Α' Κορινθίους, ὁμ. 34,6' Εἰς μάρτυρας Βερν. καὶ Προσδ. καὶ Δομν., 1' PG 53,298' 57,44' 61,286' 47,460' 48,574' 50,631.
3. 1. Περίπτερα· οἱ ἀποσπινθηρισμοί. –Περίπτερον· ὑψηλόν, πανταχόθεν ἐξέχον· ἢ στέγην ἔχουσαν ἐξέχον. Ἡσύχιος. Περίπτερα· ἀποσπινθηρισμοί· καὶ περίπτερον· πανταχόθεν ἐξέχον. Φώτιος. περίπτερα· ἀποσπινθηρισμοί. –περίπτερον· πανταχόθεν ἐξέχον. Σύμμα. Γεῖσα· ...σημαίνει δὲ πᾶν ἐξέχον μέρος, καὶ τὰ πρὸ τῶν θυρῶν στεγάσματα· καὶ τὸ καλούμενον νῦν περίπτερον, τὸ ἄκρον τῆς ὀροφῆς. Ἐτυμολογικὸν μέγα, λ. γεῖσα.
2. Ἀντὶ περίπτερα ἔχουν ὁ Ἀκύλας λαμπάδες, ὁ Σύμμαχος ὄρμαί, καὶ ἡ F' μετάφρασι σπίνθρακες.

2
ΕΙΚΟΝΕΣ

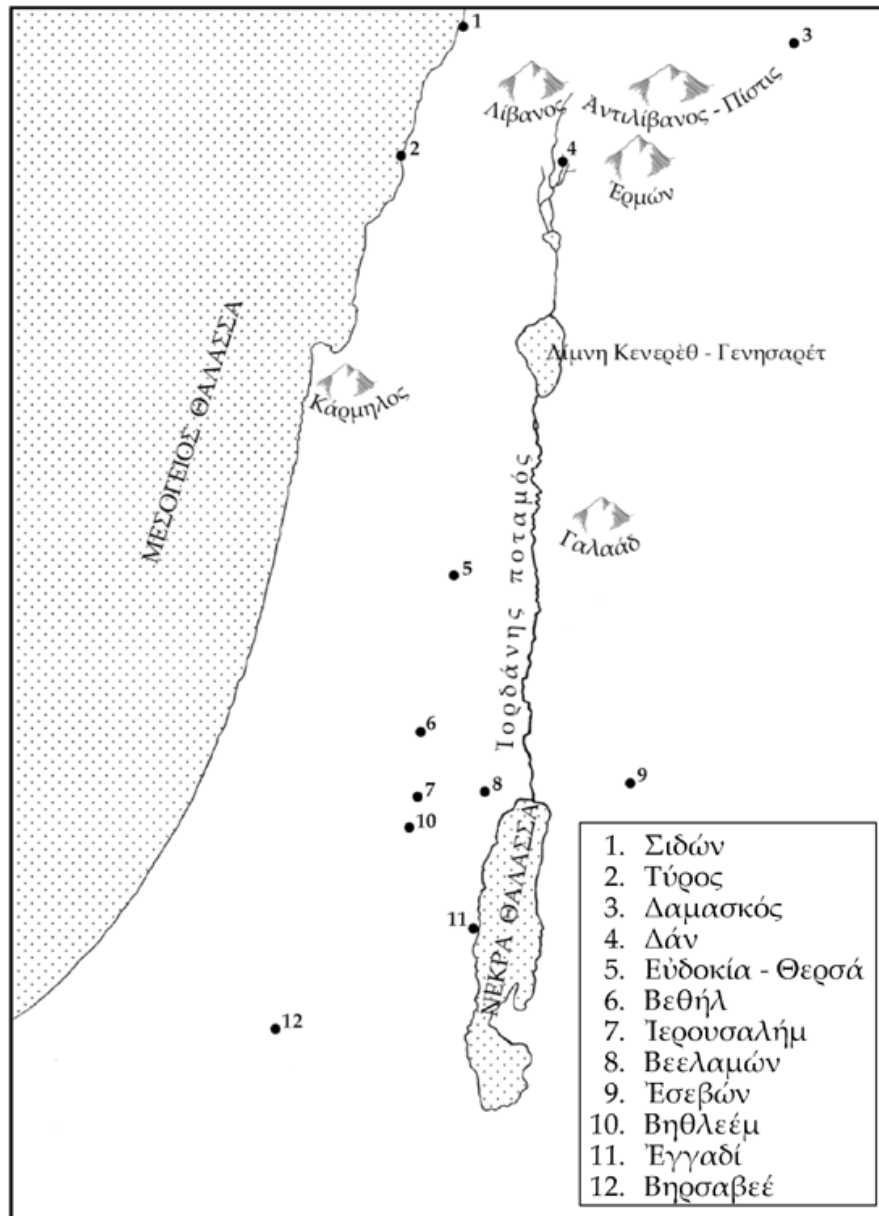
Χάρτης και Φωτογραφίες και Στίτσα

Ἀντιστοιχία τῆς κεφαλαιοκοπῆς καὶ στιχαριθμῆσεώς μου
μὲ τὶς παλιὲς τέτοιες

1	8,8-10' 1,16' 8,12' 1,6' 8,11-13	9	3,7-11	16	6,1-5
2	8,13' 1,2-4' 8,14	10	4,1-6	17	6,8-11
3	1,5-14	11	4,7-11	18	6,12-7,6
4	1,15-17' 2,1-6	12	4,12-5,1	19	7,7-13
5	2,7-17	13	5,2-6	20	7,14-8,3
6	2,9-14	14	5,6-8	21	8,4-5
7	3,1-4	15	5,9-16	22	8,6-7
8	3,5-6				

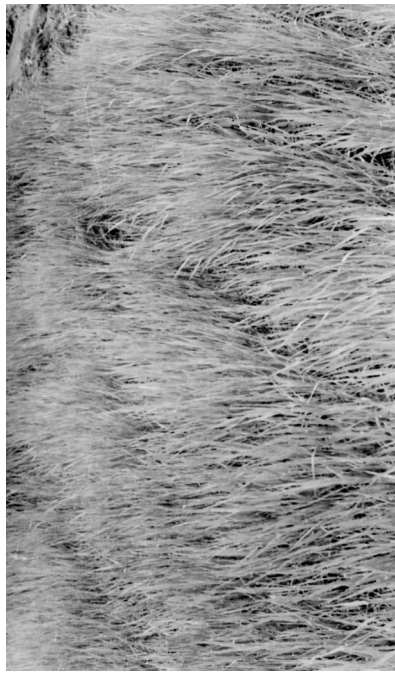

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΚΑΤΑ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΔΑΥΪΔ ΚΑΙ ΣΑΛΩΜΩΝ

1,5 Δίδυμοι πύργοι τής 'Ρόδου'
Οί μαστοί μου ώς πύργοι

2,1 Κήπος (χόρτου)

2,8 Έλαφος και έλαφίνα

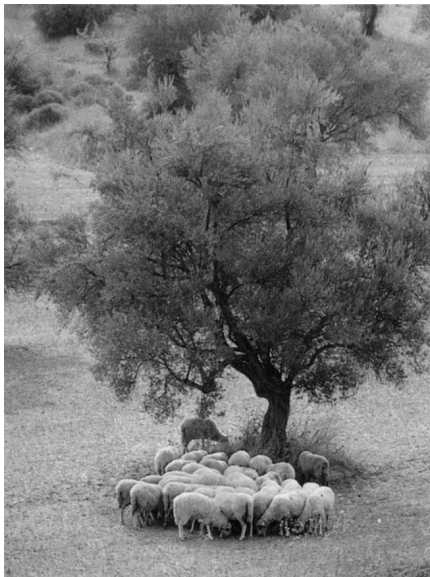
2,8 Δόρκων και δορκάς

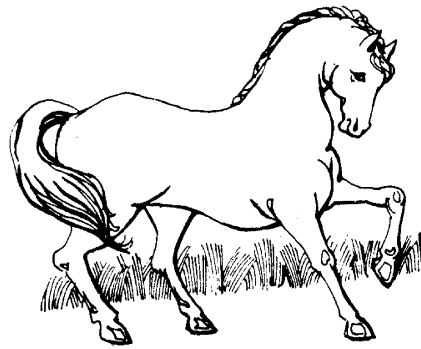
2,8 Δόρκων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν ἀροιάτων

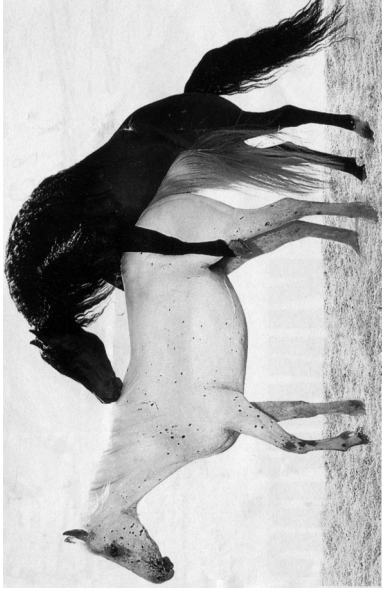
2,8' 5,8 Ἐλαφος ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Κοιλιμάτων

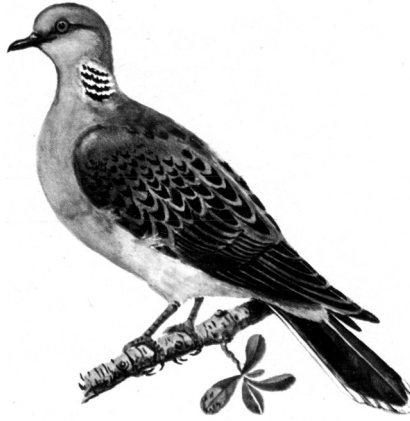
3,3 Πρόβατα κοιτάζοντα (= σταλίζοντα)

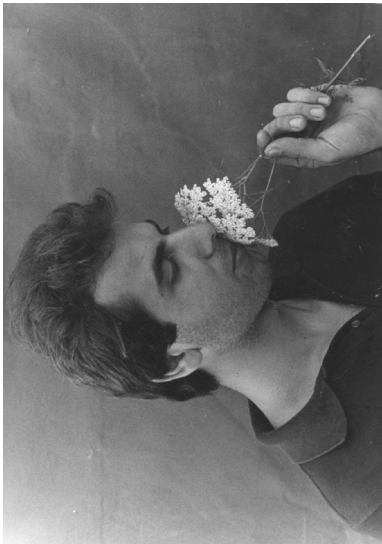
3,7 Ἡ ἵππος (φοράδα)

3,7 Ἴπποι ἐφορτοποιούντες

3,8' 6,6 Τρυγών

3,10 Μύρισμα ἄνθους ὡς τὸ νάρδος

4,5 Κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν

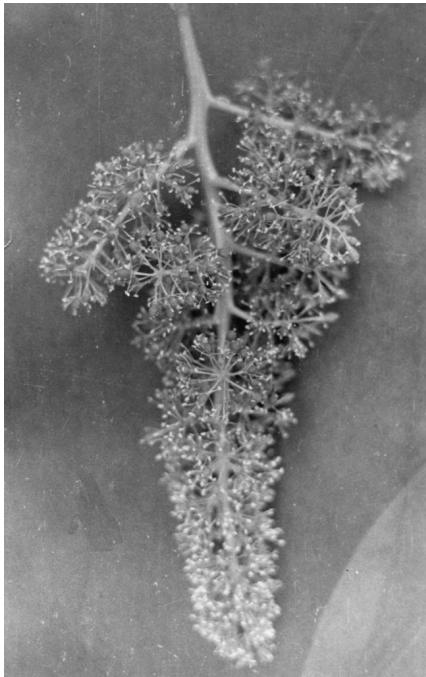
4,9 Κυδωνιά

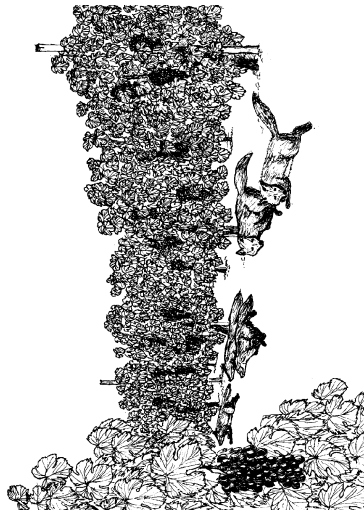
4,9 Κυδωνία σε κλαδί

5,5' 17,7 Αί ἄμπελοι κυπρίζουσιν

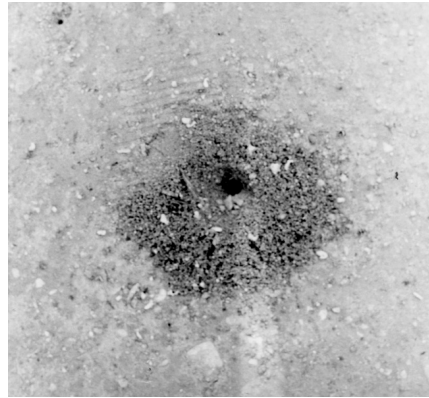
5,5' 17,7 Αί ἄμπελοι κυπρίζουσιν

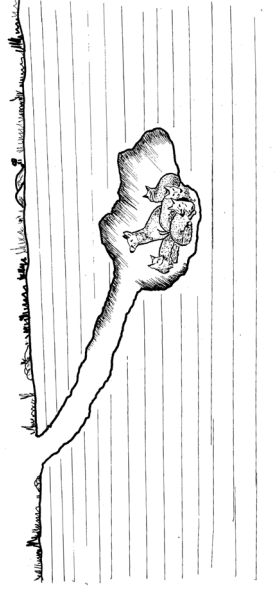
5,5 Τὰ κυνηγημένα ξημάρικα κακά ἀλεπουδάκια ποὺ καταστρέφουν τὸν ἀμπελῶνα.

5,5 Ἄλεπου

5,5 Μυρμηγκοφωλιὰ καὶ κακά ἀλεπουδάκια

5,5 Τὰ κυνηγημένα ξημάρικα κακὰ ἀλεπουδάκια στριμωγμένα στὸ βάθος τῆς ὑπόγειας φωλιᾶς τῶν μαζί με τὴ μαννούλα τους, νομίζοντας ὅτι θὰ γλυτώσουν.

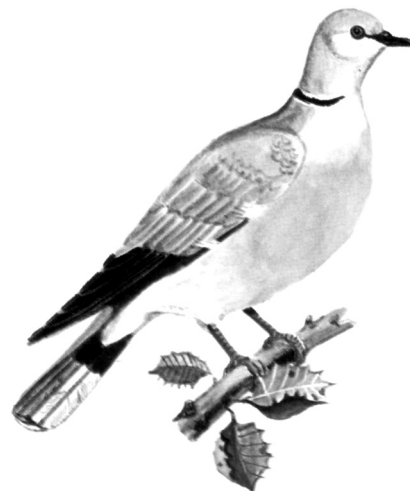
5,6' 16,4-5 Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρήνοις

5,6' 16,4-5 Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρήνοις

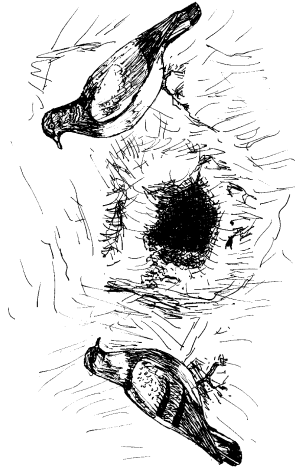
5,6' 16,4-5 Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρήνοις

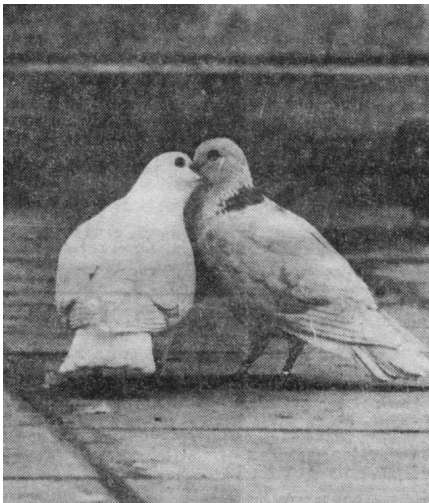
6,9-10 Δεκαοχτούρα

6,3 Περιστερά

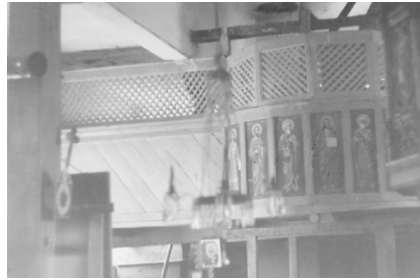
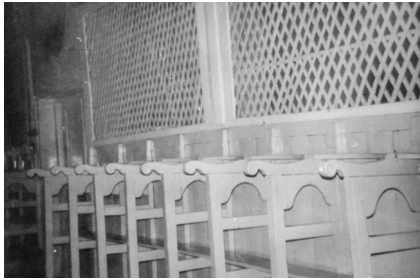
6,9 - 10 Ο γοιγγοφας κάνει καντάδα στη δεκαοχτούρα και την καλεί στην τρύπα του βράχου δίπλα στο κάστρο για τα σχετικά.

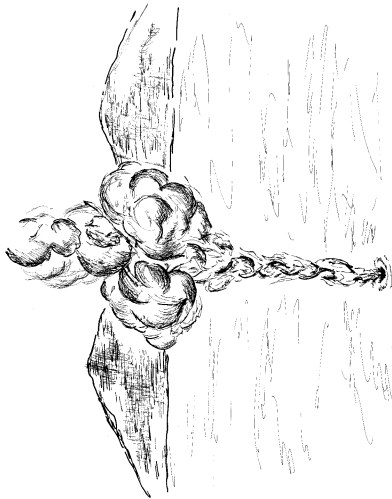
6,10 Ζεύγος περιστεριών

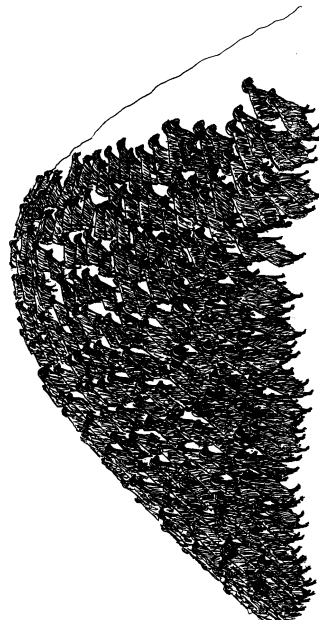
6,7 Όλυνθοι (σνιάκια)

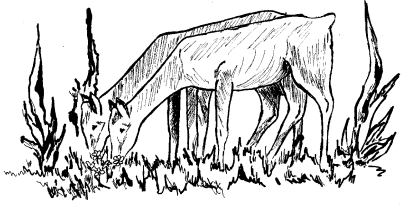
6,1 Δίκτυον (δικτυωτά: καφάσια)

8,3 Στελέχη καπνού αρωματισμένη ψηλή και λυγρή στην ύπαιθρο

10,2 Κοπάδι γιδιών που ξεπροβάλλει από το όρος Γαλαάδ

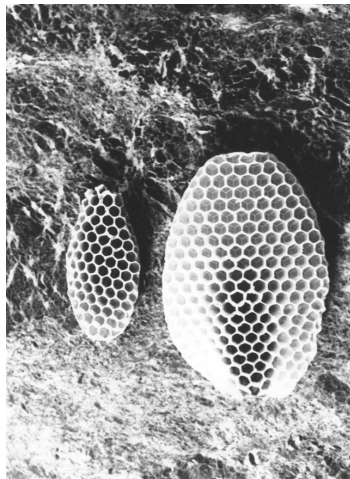
10,9 Νεβροί δίδυμοι δορκάδος νεμόμενοι
ἐν κρίνοις

10,11 Όρος τῆς Σμύρνης καὶ βουνὸς τοῦ Λιβάνου

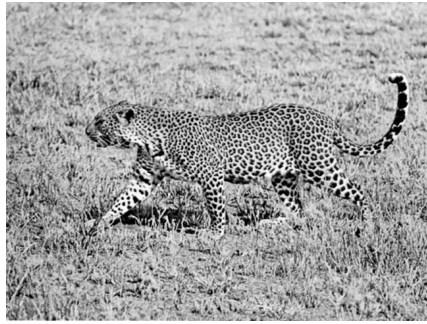
11,5 Ἐνθέματα ἐλεφαντόδοντος (φίλντι-
σι) σὲ ψαλτικὸ ἀναλόγιο τῆς Ἀθωνι-
κῆς μονῆς Λαύρας.

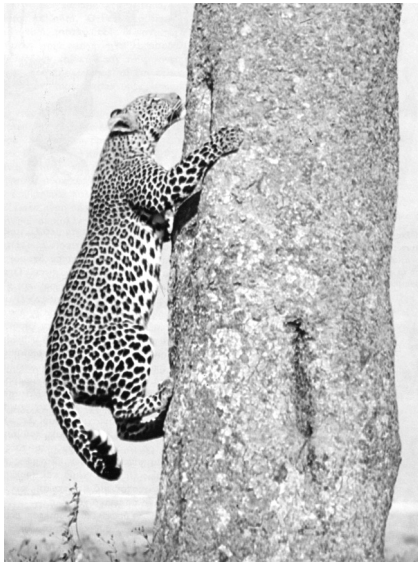
11,8 Κηρία (κηρήθρες) μελιού ἀπὸ σμήνος μελισ-
σῶν ἐκτὸς κυψέλης (φρυσιολογιᾶς κηρήθρες)

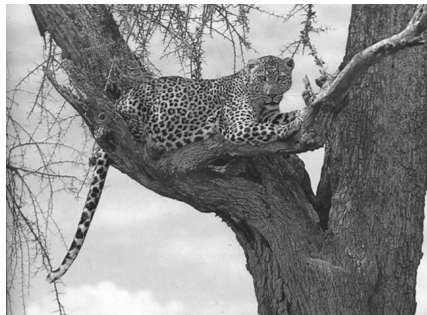
11,4 Μάνδρα Λεόντων· λέων λέαινα σκύμνος (ΘΚΖ)

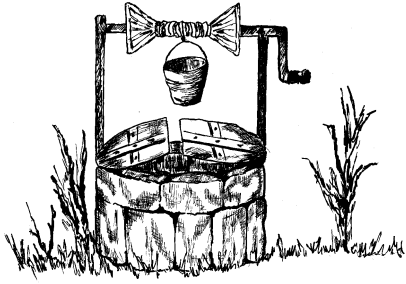
11,4 Όρη Παρδάλεων· πάρδαλις βηματίζουσα. (ΘΚΖ)

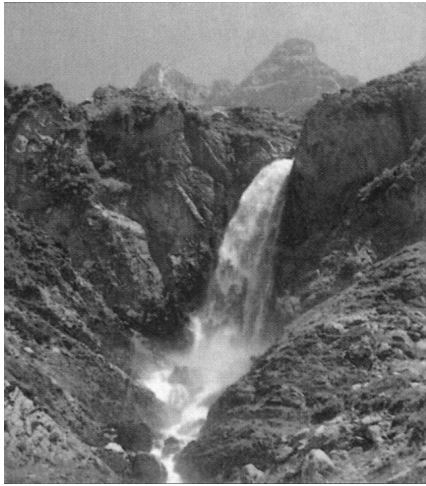
11,4 Όρη Παρδάλεων· πάρδαλις αναρριχωμένη. (ΘΚΖ)

11,4 Όρη Παρδάλεων· πάρδαλις πάνω σὲ δέντρο. (ΘΚΖ)

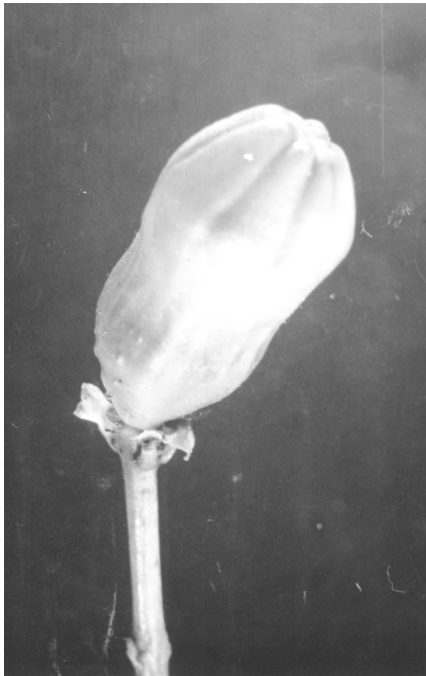
12,1 Πηγή ἐσφραγισμένη (=μαγγο-
πήγαδο με δίχειλα καπάκια και τὸν
κουβᾶ με τὸ παλαμάρι του, πὸν βυ-
θίζεται στὸ βάθος του ἀνάμεσα ἀπὸ
τὰ δυὸ καπάκια, τὰ ὁποῖα ἀνοίγει
μόνον αὐτὸς ὡς νοικοκύρης).

12,5 Πηγή κήπου, φρέαρ ὕδατος ζῶντος
καὶ ῥοιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

12,2 Παράδεισος ῥοῶν· ῥοδιὰ (τὸ δέ-
ντρο)

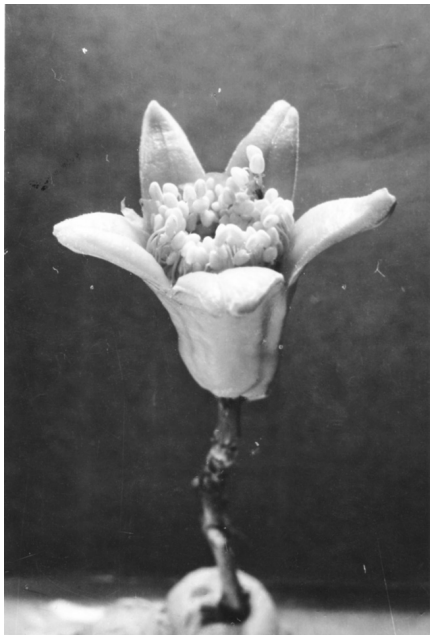
17,7 19,10 Ἰδεῖν εἰ ἦνθησαν αἱ ῥοαί·
μουμπούκι ῥοδιᾶς.

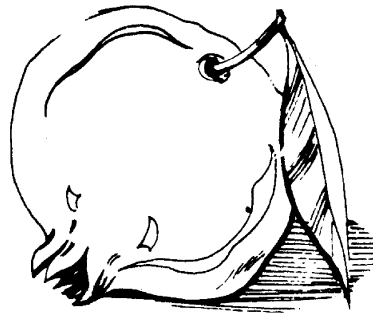
12,2 Ἄνθος ῥοδιᾶς μισσανοιγμένο

12,2 Ἄνθος ῥοδιᾶς ὀλάνοιχτο

12,2 Ἄνθος ῥοδιᾶς γονιμοποιημένο
(καρπίδιο μὲ σέπαλα)

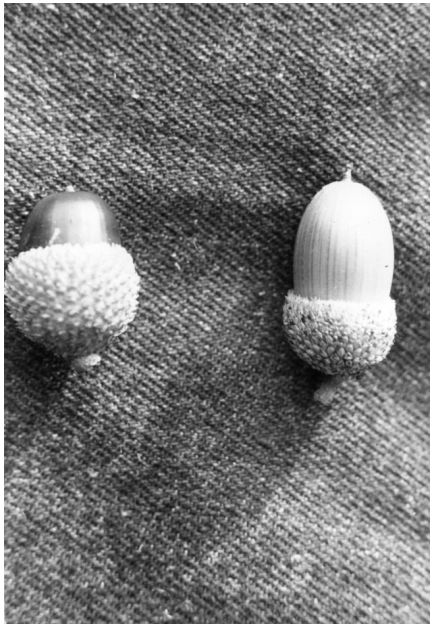
12,2 Ῥόδι (ῥοιά)

15,5' 18,9 Φιάλη Λαϊγας

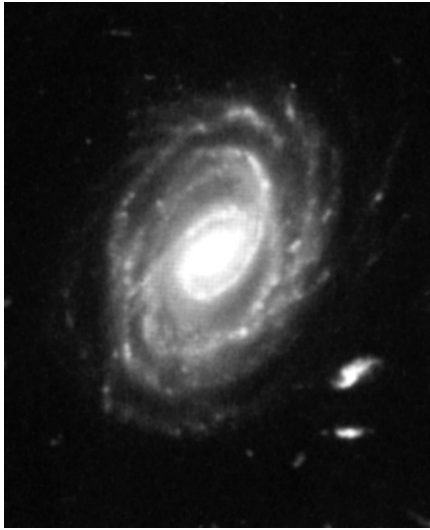
15,5' 18,9 Φιάλη Τερπνής

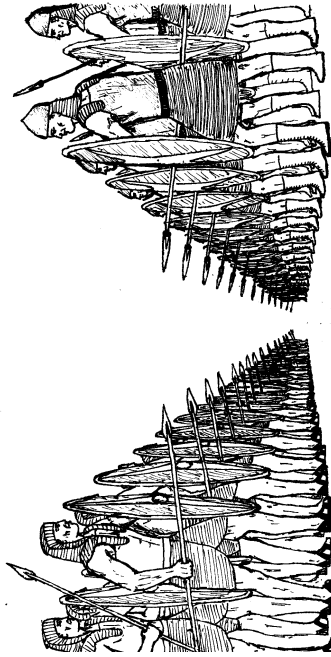
15,9 Βάλανοι (βελανίδια)

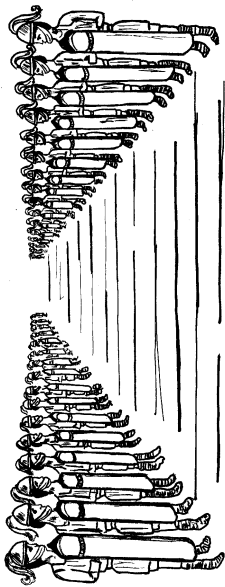
16,7 Αναπτέρωσις γλάρου επί της θηλυκῆς του (ΘΚΖ)

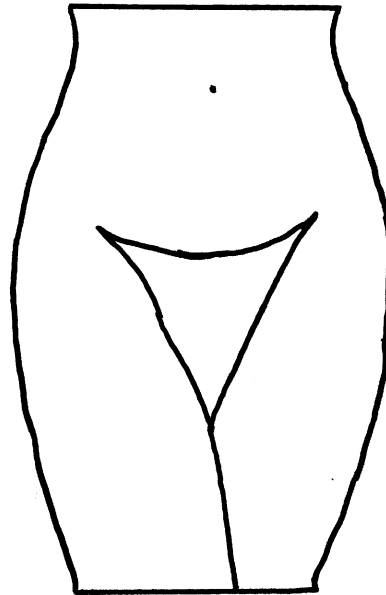
17,5 *Τεταγμένοι* (=Γαλαξίας) Σπειροειδής γαλαξίας παρόμοιος με το Γαλαξία μας.

17,5 *Τεταγμένοι*

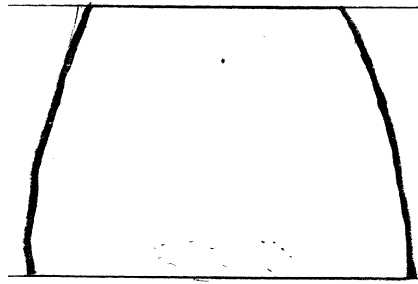
18,3 *Χοροί τῶν παρεμβολῶν*

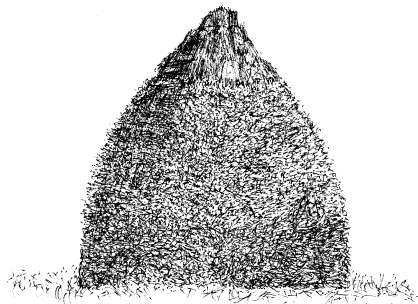
18,6 *Κρατήρ* (τὸ γυναικεῖο κορμί)
(Λήψι ἀπὸ ἀκτινογραφία εἰκοσαετοῦς)

18,7 Θημωνιά σίτου (φωτογραφία)

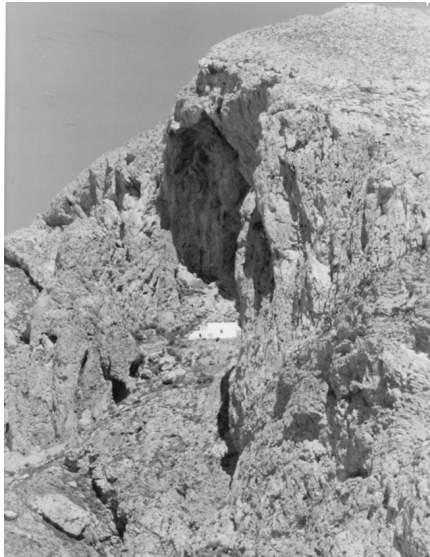
Θημωνιά (τὸ γυναικεῖο κορμί)
(ἀπὸ ἀκτινογραφία)

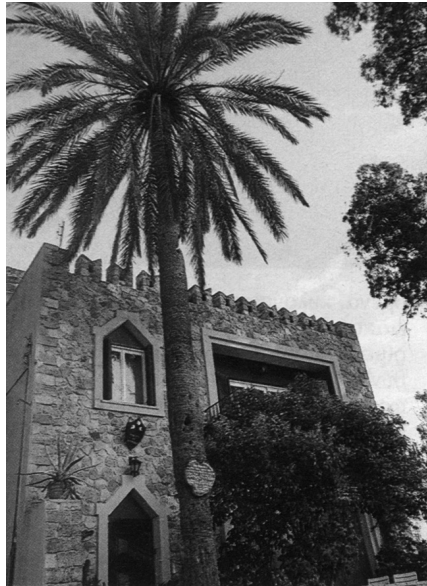
18,7 Θημωνιά σίτου πεφραγμένη ἐν κοί-
νοις (σκίτσος)

18,11 Ὁ μικτὴρ σου ὡς ὁ πύργος τοῦ Λι-
βάνου
ὁ σκοπεύων τὸ πρόσωπον Δαμα-
σκού

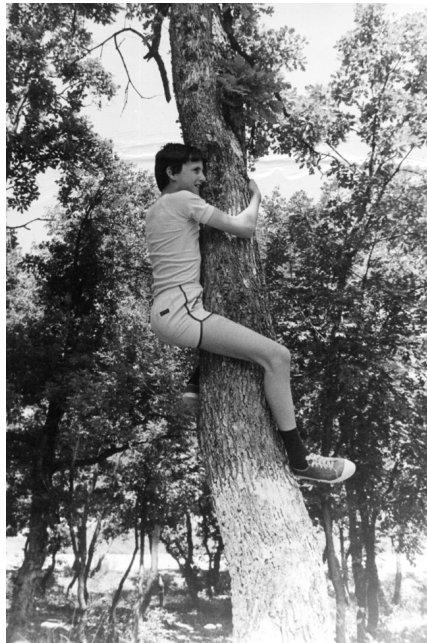
Ὁ μυκτῆρ σου ὡς ὁ πύργος τοῦ Λιβάνου
ὁ σκοπεύων τὸ πρόσωπον Δαμασκού.
(φωτογραφία ἀπὸ τὸν Ἄθω)

19,2 Φοῖνιξ (τὸ δέντρο)

19,2-3 Ὡμοιώθης τῷ φοίνικι
καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσιν.
εἶπα· Ἀναβήσομαι ἐν τῷ φοίνικι,
κρατήσω τῶν ὕψων αὐτοῦ,
καὶ ἔσονται δὴ οἱ μαστοὶ σου
ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου.

19,3-4 Σκαρφάλωμα στὸ «φοίνικα»

19,6-7 Γύγγλυμος - μάνδαλον

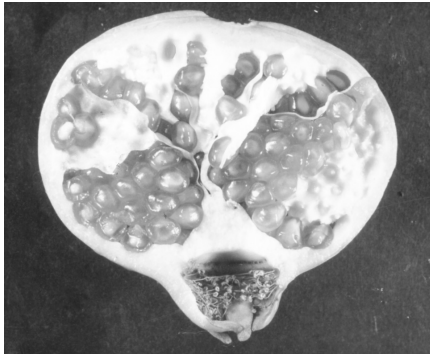
20,1 Μανδραγόρας

20,6 Βλέπε και τις εικόνες - φωτογραφίες στα 12,2 - 20,6 (παράδεισος ῥοῶν).

20,6 Δίδυμα ῥόδια (κατὰ τὸ ἄσμα).

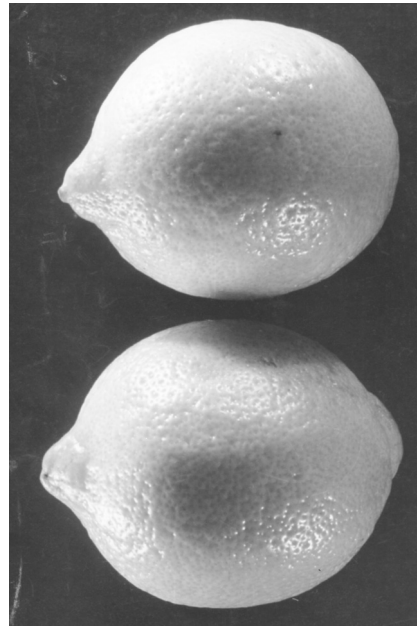
20,6 Ῥοδιοῦ τομή (τὸ ἐσωτερικό του)

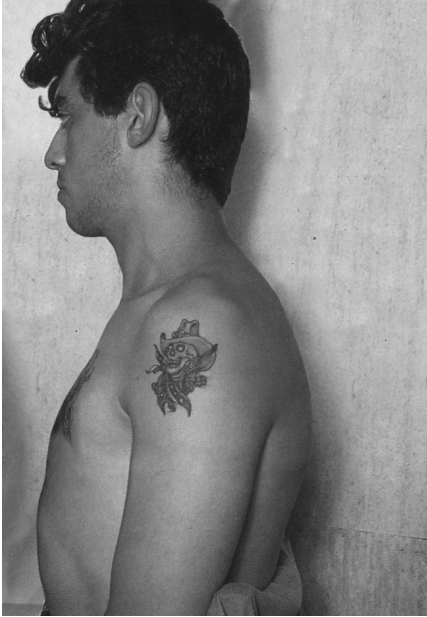

20,6 Δίδυμα χρουσᾶ μήλα (=κυδόνια)
(κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ποιητᾶς).

20,6 Δίδυμα λεμόνια (κατὰ τοὺς νέους Ἕλληνας ποιητᾶς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν).

22,1 *Θές με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου,
ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου.*

Οἱ φωτογραφίες εἶναι δικές μου.

Τὰ ΘΚΖ σημαίνουν τὴν παλιὰ καταπληκτικὴ καὶ θαυμάσια σειρά «Ὁ Θαυμαστὸς Κόσμος τῶν Ζώων», ἀπὸ τὴν ὁποία παίρνω τὶς φωτογραφίες πὺ σημαδεύω μὲ τὰ τρία αὐτὰ γράμματα.

Τὰ σκίτσα εἶναι τοῦ μαθητοῦ μου Λεωνίδα Χονδροματίδου.

Τράγοι μυρίζουν τὸ μουνι
τῆς κάθε γίδας τοῦ κοπα-
διοῦ, γιὰ νὰ δοῦν ἂν εἶναι ὡ-
ραῖες (= ὥριμες) γιὰ γαμήσι.

Τράγοι στο διαγνωστικό έργο τους

Τράγοι γαμοῦν τις γίδες, ἐπειδὴ ἔχουν διαγνώσει ὅτι ἔφτασε ἡ ὥρα τους, κι ἐκεῖνες τὸ θέλουν πιά πολύ. γι' αὐτὸ ἄλλωστε στέκονται. ἄσπρη γίδα μαῦρος τράγος ἢ ἄσπρος τράγος μαύρη γίδα· γιὰ τὴν καλὴ ῥύθμησι τῶν γονιδίων (DNA). (Βλ. Γένεσιν 70,1-26).

Οί τράγοι συνεχίζουν άόκνως τὸ παραγωγικὸ ἔργο τους, χωρὶς τὸ ὅποιο δὲν θὰ εἶχαμε νὰ φᾶμε τὸ πάσχα τρυφερὰ κατσικάκια στὴ σούβλα. θὰ τρώγαμε μόνο ψωμὶ καὶ ῥαδίκια.

Καὶ δὲν θὰ ὑπήρχαμε κᾶν, ἂν οἱ σεβαστοὶ πατέρες μας δὲν γαμοῦσαν τὶς σεπτὲς μητέρες μας.

Κι αὐτὸς ὁ θεός! τί ἔκατσε κι ἔφτιαξε!

ΛΕΥΚΗ

3
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- α. Η ΠΟΡΦΥΡΑ ΤΟΥ ΑΣΜΑΤΟΣ
- β. ΠΟΡΦΥΡΕΟΝ ΚΥΜΑ
- γ. ΦΥΤΑΛΙΑΙ
- δ. ΚΑΒΒΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΙ ΤΟΥ ΑΣΜΑΤΟΣ
- ε. ΕΞΑΜΕΡΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΙ ΤΟΥ ΑΣΜΑΤΟΣ

τῶν οὐρανῶν ποδὶ μέσσι· θυγατέρες αἰμα
 λάβ· ῥυθμίμεν σου· ὁμοιορμίσκοις
 ἔργα χερῶν τέχνηται· ὁμοφασί σου λαοί
 τῆρ ποδῶσι μετέστρου μένος λαοῦ ἀφ'
 Κοιλίας σου· θημορίαι σίτου τὰς φραμίδων
 ἐκλερίμοις· δύο ματῶν σου· ὡς δύο μετρη
 δίδμοι δροκάδος· τραχηλῶσ σου· ὡς πρ
 ῖνος ἑλέφρωντιμος· οἱ ὀφθαλμοῖ σου ὡς
 λίμμαι ἐν ὄψεσιν· ἐν πύλαις θυγατρὸς
 σιῶν· μιν κτήρ σου· ὡς πύργος τοῦ μεσῶ
 μου· σκοπῶν σου πρὸς τὸ ποδαμασκῶ·
 κέφαλή σου ὡς πῶς ὡς κέαρ μένος· λαί πορ
 λιομ κέφαλή σου· ὡς πορ φῶν· λαί μα
 σιλὰς δὲ δὲ μένος ἐν παραδρομαῖς· τί ὀ
 ραιῶ θησ λαί τί λίδων θησ· ἀγάπη ἐν τρυ
 φάισ σου· τοῦτο μένος σου· ὁμοιορμίσκω
 φῶνικι· λαί οἱ ματῶν σου τῶν σκότρουσιν· εἰ
 παλαιά μακίσομαι ἐν τῶ φῶνικι· λαί μακί
 σα τῶ μῶ ἑσθῶ μάλτου· λαί ἑσθῶν ταιδὶ οἱ μα
 τῶν σου· ὡς κέ τρουσῶν τῶ σῶν πάλου· καί
 ὁ σμίριμόσ σου ὡς μένος· λαί ὁ ἀρμῶσ σου
 ὡς οἶμος ὁ ἀγαθός· πορδῶ μένος τῶν
 δὲ λαφιδῶ μου ἑσθῶ ἑσθῶ τῶν· ἰκαμοί μεν
 ἐν χεράσ μου λαί ὁ οἶσιν· ἑσθῶ τῶν δὲ λαφιδῶ
 μου.

Χειρόγραφο Vindobunianum Theologicum graecum 147,
 τοῦ 11^{ου} αἰῶνος, σελ. 113.

α'
 Η ΠΟΡΦΥΡΑ ΤΟΥ ἈΣΜΑΤΟΣ

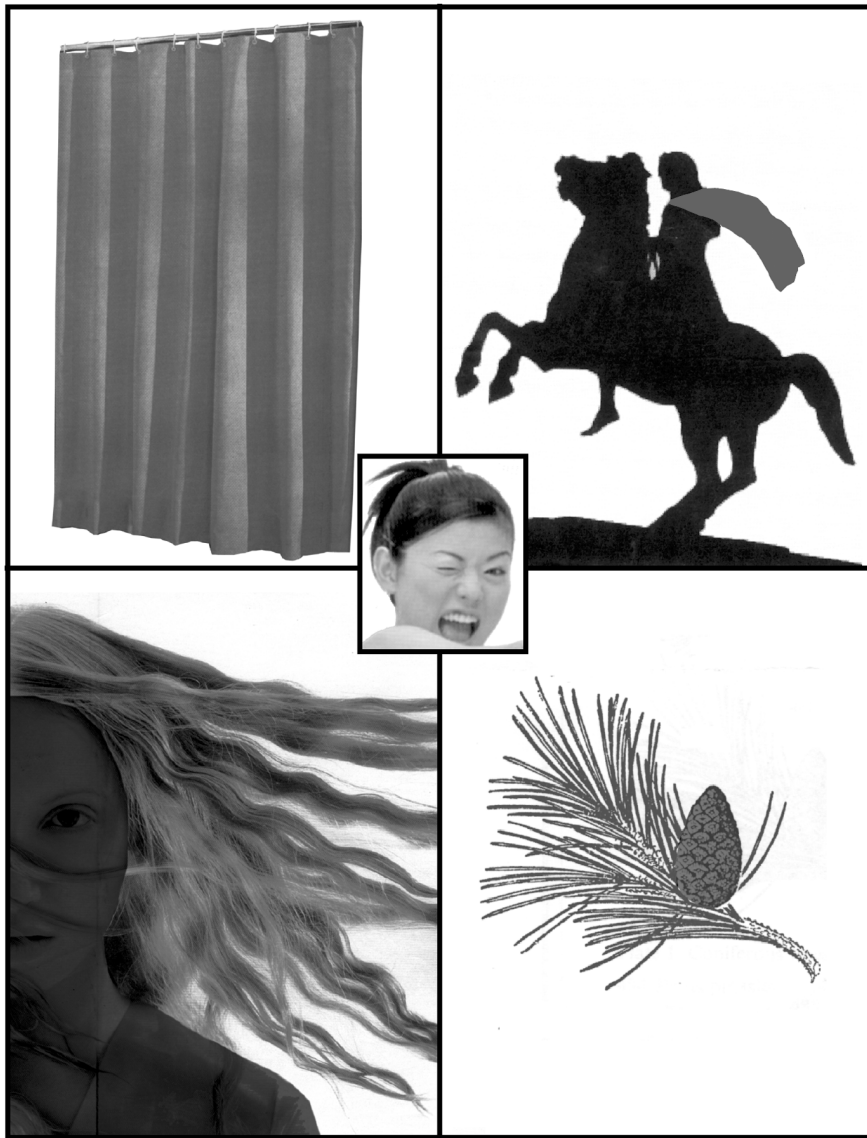
- 1 Τὰ μὲν ἄλλα κείμενα τῆς Βίβλου τὰ ἐρμηνεύουν οἱ ἐρμηνευταὶ τοὺς, ἢ γιὰ νὰ τὰ καταλάβουν καὶ νὰ τὰ βιώσουν, ἢ ἔστω καὶ ἀνευλαβῶς, γιὰ νὰ τὰ κριτικάρουν· γύρω ἀπὸ τὸ Ἄσμα ὅμως ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μιὰ ἐρμηνευτικὴ φιλοτιμία ἀνταγωνιστῶν, παλληκαράδων τῆς ἐρμηνευτικῆς δυνάμεως. ἡ ἀνταγωνιστικὴ αὐτὴ φιλοτιμία μοῦ θυμίζει μερικοὺς ἄλλους διαγωνισμούς. στὴν ἀρχαῖκὴ Ἑλλάδα, ὅταν ἐβρισκαν μιὰ βαρεῖα πέτρα, μαζεύονταν ὅλοι οἱ χειροδύναμοι τῆς περιοχῆς καὶ κἀνοντας ἀνταγωνιστικὴ ἐπίδειξι δυνάμεως προσπαθοῦσαν νὰ τὴ σηκώσουν καὶ νὰ τὴ ρίξουν πίσω τοὺς πάνω ἀπὸ τοὺς ὄμους των· καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸ κατώρθωνε αὐτό, ἔγραφε ἐπάνω στὴν πέτρα τ' ὄνομά του καὶ τὸ κατόρθωμά του. στὰ λαϊκὰ παραμῦθια μιὰ ὁμορφὴ βασιλοπούλα συνήθως μαζεύονται καὶ τὴ ζητοῦν σὲ γάμο πολλὰ βασιλόπουλα ἀκόμη καὶ ἀπὸ μακρινὰ βασίλεια, τὴν παίρνει ὅμως ἐκεῖνος ποὺ θὰ λύσῃ τὰ πιὸ δύσκολα αἰνίγματα τοῦ πατέρα τῆς ἢ ποὺ θ' ἀναδειχτῇ ὁ ἀήττητος μονομάχος ὁ ὁποῖος νικάει ὅλους τοὺς ἄλλους. ἄλλοτε πάλι τὴν παίρνει ἐκεῖνος ποὺ θὰ σκοτώσῃ τὸ φοβερὸ δράκο ὁ ὁποῖος φωλιάζει δίπλα στὴ μεγάλη πηγὴ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι καὶ ἐμποδίζει τὴν ὕδρευσι. καὶ ὅταν ἓνα πρωτὶ ὁ δράκος βρίσκεται σκοτωμένος, καὶ ὁ καθένας ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὸς τὸν σκότωσε, παρουσιάζεται κάποιος ποὺ ἔχει μέσα στὸ σάκκο του τὴν κεφαλὴ τοῦ δράκου· καὶ ἐκεῖ ποὺ ὅλοι παραδέχονται πιά ὅτι αὐτὸς σκότωσε τὸ δράκο, ἀφοῦ αὐτὸς ἔχει τὴν κεφαλὴ, ξαφνικὰ ἓνας ἀνοίγει τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς, βρίσκει τὴ γλῶσσα κομμένη, καὶ ἀμφισβητεῖ τὴ νίκη τοῦ κατόχου τῆς ἄγλωσσης κεφαλῆς. καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἀναζητεῖται ποιὸς κατέχει τὴ γλῶσσα τοῦ δράκου. στὴ δὲ προϊστορικὴ Ἑλλάδα ὁ βασιλικὸς θρόνος τῶν Θηβῶν μαζὶ μὲ τὴν ὁμορφὴ χήρα βασίλισσα ἐπικηρύχτηκε σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ ἔλυνε τὸ αἰνίγμα τῆς Σφιγγὸς καὶ θὰ τὴν ἀνάγκαζε ν' ἀφήσῃ τὴν πόλι ἠσυχη. ἔτσι σὰ λύσι τοῦ αἰνίγματος τῆς Σφιγγὸς ἀντιμετωπίζεται στοὺς αἰῶνες καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος, καὶ σὰν κάτοχος τῆς γλώσσης τοῦ δράκου ἀναζητεῖται ὁ ἀληθινὸς ἐρμηνευτὴς
- 2

του ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν πιὸ σοβαρῶν βιβλικῶν ἐπιστημόνων. διότι μόνο γιὰ τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Ἄσματος κατέφτασαν ἐρμηνευταὶ κι ἀπὸ μακρινῆς χώρας, ἀπὸ τὴ χώρα τῶν λογοτεχνῶν, τῶν ποιητῶν, τῶν σεναριογράφων, χωρὶς ν' ἀπαξιώσουν νὰ πάρουν μέρος στὸ διαγωνισμό καὶ ἐστεμμένοι νομπελίστες κι ἕνας «ἀλάθητος» πάπας Ῥώμης κι ἕνας αὐτοκράτορας. οἱ δὲ ἐπιστήμονες ἐρμηνευταί, τὰ ἐγγώρια βασιλόπουλα, ἄς τοὺς πῶ ἔτσι, παρ' ὅλη τὴν ἐπιστημονικὴ τους σοβαρότητα καὶ ψυχραιμία, δὲν κρύβουν καθόλου τὸ διαγωνιστικὸ χαρακτῆρα τῆς προσπαθείας των καθὼς καὶ τὸ καύχημά τους· «Κάντε πέρα ὅλοι· ἐγὼ ἐρμήνευσα τὸ Ἄσμα· κατέχω τὴ γλῶσσα του».

3 Εἶναι πράγματι *crux interpretum* τὸ Ἄσμα ἤδη ἀπὸ τὰ προ-χριστιανικὰ χρόνια· καὶ ὄχι μόνο *interpretum* ἀλλὰ καὶ *criticorum* καὶ *grammaticorum crux*. θέλω νὰ πῶ ὅτι εἶναι ὄχι μόνο γριφος ποὺ σταυρώνει καὶ βασανίζει τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ παρὰ ταῦτα ἐρεθίζει καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴ τους φιλοτιμία, ἀλλὰ καὶ βαρὺ κριτικὸ πρόβλημα στὸ κείμενο, καὶ βαρύτερο εἰσαγωγικὸ ὡς πρὸς τὴν παρουσία του μέσα στὸ βιβλικὸ Κανόνα.

4 Τὸ Ἄσμα διαφέρει ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὄχι μόνο διότι εἶναι ἐρωτικὸ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ματιά, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι κι ἐλευθερόστομο –θέλω νὰ πῶ σεξουαλικῶς ἐλευθερόστομο–, καὶ τρίτον διότι εἶναι τὸ μόνο βιβλικὸ κείμενο ποὺ δὲν ἔχει οὔτε ἴχνος μνείας τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων πραγμάτων. ἡ δὲ θέσι του στὸ βιβλικὸ Κανόνα εἶναι κατὰ μὲν τὴν ἀπώτερη ἰσραηλιτικὴ ἀρχαιότητα καὶ καθ' ὅλη τὴ χριστιανικὴ ἐποχὴ τελείως ἀναμφισβήτητη, κατὰ δὲ τὴ μεταχριστιανικὴ ἰουδαϊκὴ καὶ ῥαββινικὴ ἀρχαιότητα θριαμβευτικῶς ἰσχυρὴ μετὰ ἀπὸ μιὰ ἄγρια ἀμφισβήτησι ποὺ πέρασε χωρὶς ἦτα. τὸ Ἄσμα ἀνὰ τοὺς αἰῶνες κλείνει τὸ μάτι θριαμβευτικὰ εἰρωνικὰ καὶ μὲ πολὺ νόημα σ' ὅλους τοὺς ἀμφισβητίες του· ἀλλὰ καὶ σ' ὅλους ὅσοι καυχῶνται ὅτι «αὐτοὶ τὸ ἐρμήνευσαν», ἐνῶ δὲν ἔχουν μέσα στὸ σάκκο τους τὴ γλῶσσα του. ἀναζητεῖται λοιπὸν μέχρι σήμερα ποιὸς κατέχει τὴ γλῶσσα τοῦ Ἄσματος.

- 5 Στή διατριβή αυτή ἐρμηνεύω ἓνα μόνο τρίστιχο ἐλεγείο τοῦ Ἄσματος. τὸ ἐλεγείο 18,12, τὸ ὁποῖο διάλεξα νὰ ἐρμηνεύσω, δὲν εἶναι ἐξεζητημένο οὔτε γιὰ τὴν ἐλευθεροστομία του οὔτε γιὰ τὴν ἐρμηνευτική δυσκολία του. εἶναι τόσο ἀπλό και συνηθισμένο, πὸν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι και νεώτεροι ἐρμηνευταὶ τὸ ἐρμηνεύουν σὰν ἓνα ἐλεγείο τελείως εὐνόητο και χωρὶς κανένα πρόβλημα. οἱ τρεῖς στίχοι του εἶναι τρεῖς ὀνομαστικὲς προτάσεις χωρὶς ῥῆμα, διότι ὑπονοεῖται ἀπὸ κοινοῦ και στίς τρεῖς τὸ ῥῆμα ἐστί. στή συνάφεια τοῦ ἐλεγείου (18,4-12) ὁ Χορὸς ἐπαινεῖ τὰ κάλλη τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος, πὸν εἶναι *διαβήματα* (= πόδια), *μηροί, ὀμφαλός, κοιλία, μαστοί, τράχηλος, ὀφθαλμοί, μυκτῆρ* (= μύτη), *κεφαλή, και πλόκιον κεφαλῆς*. στὸ τέλος, στὸν ἐπαινο τῶν μαλλιῶν της, σύμφωνα μὲ τὸ παραδεδομένο κείμενο τῶν Ο', λέει:

*Ἡ κεφαλή σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος
και τὸ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα,
βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.*

- 6 Ἐβγαλα τὸ κείμενο ἀπὸ 52 χειρόγραφα, δηλαδὴ ἀπ' ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ χειρόγραφα τ' ἀρχαιότερα τῆς πρώτης ἐντυπῆς ἐκδόσεως. στὰ χειρόγραφα βέβαια τὸ κείμενο εἶναι γραμμένο πάντοτε καταλογάδην και σχεδὸν πάντοτε χωρὶς καμμία στίξι. δυὸ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα (τὰ 728 και 336 τῶν αἰῶνων ΙΑ' και ΙΔ' ἀντιστοίχως¹) ἀντὶ *βασιλεὺς* ἔχουν *βασιλέως*, και ἓνα (τὸ 698 τοῦ Ι' αἰῶνος²) ἀντὶ *παραδρομαῖς* ἔχει *περιδρομαῖς*. ὑπολογίζω δὲ ὅτι ὑπῆρξε και μὴ σφζόμενο σήμερα χειρόγραφο πὸν εἶχε *διαδρομαῖς*. στήν ἐλληνική γλῶσσα οἱ 18 προθέσεις, πὸν δίνουν τὸ μεγαλείτερο μέρος τῶν συνθέτων λέξεων, τόσο ὡς μεμονωμένες λέξεις ὅσο και ὡς πρῶτα συνθετικὰ λέξεων εἶναι τόσο συχνῆς χρήσεως, πὸν δὲν ὑπάρχει σειρὰ κειμένου πὸν νὰ μὴν ἔχη τοῦλάχιστο μία πρόθεσι μὲ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη ιδιότητα· στή βιβλική γλῶσσα ὁ μέσος ὄρος εἶναι δύο προθέσεις σὲ κάθε σειρὰ κειμένου. αὐτὸ συνετέλεσε ὥστε στήν προτυπογραφική ἐποχή, ὅταν στὸ γράψιμο ἀπαιτοῦνταν πολλή οἰκονομία κόπου χρόνου και χώρου, νὰ γράφονται οἱ προθέσεις ἢ κάθε μία μ' ἓνα μονόγραμμα ἢτοι σύμπλεγμα. μὲ συμπλεγματικά μονογράμματα ἐπίσης γράφονταν και πολλὲς καταλήξεις. ἢ μόδα τοῦ κάθε συμπλέγματος διαρκοῦσε ἀπὸ 100 μέχρι 500 χρόνια· ἔπειτα ἄλλαξε. ἔτσι τὰ παλιὰ συμπλέγματα γιὰ ἓναν μὴ πεπειραμένο γραφέα χειρογράφων ἦταν δυσανάγνωστα. γι' αὐτὸ πάρα πολλὰ ἀπὸ τὰ σφάλματα τῶν χειρογράφων ὀφείλονται στήν παρανόγνωσι τῶν παλιότερων παλαιογραφικῶν συμπλεγμάτων πὸν πα-

- 8 ρίσταναν προθέσεις και καταλήξεις. ἐδῶ στή λέξι τῶν Ο΄ *παροδρομαῖς* ἢ πρόθεσι *παρα-* διαβάστηκε κι ἀντιγράφηκε ἄλλοτε ὡς *περί*, ἄλλοτε ὡς *διά*, κι ἄλλοτε (στή συντριπτική πλειοψηφία και στή βαθύτερη ἀρχαιότητα) σωστά ὡς *παρά*. ἔτσι στοὺς Ο΄ ἢ σχετική λέξι ἀνευρισκόταν σέ τρεῖς παραλλαγές, *παροδρομαῖς*, *περιδρομαῖς*, *διαδρομαῖς*. αὐτή και ἡ ἄλλη διάφορη γραφή στοὺς Ο΄, *βασιλέως* ἀντί *βασιλεύς* (οἱ καταλήξεις *-εύς* και *-έως* σὰ ἐλληνικά χειρόγραφα συγγέονται ἐπίσης συχνά και εὐκόλα), προκάλεσαν τίς διαφορές τοῦ μασοριτικοῦ κειμένου και τῶν ἀπ' αὐτό μεταφράσεων, ἤτοι Ἀκύλα, Συμμάχου, βουλγάτας, συριακῆς, ἀραβικῆς, μαρκιανῆς, και τῆς χαλδαϊκῆς Ταργούμ' ἢ ἀνάστροφη ὁδός εἶναι ἀδύνατη. ἔτσι και στήν περίπτωσι αὐτή τὸ μασοριτικό εἶναι ἐπαναμετάφρασι ἀπὸ τοὺς Ο΄· ἔμμεσα δέ και οἱ ἄλλες 7 μεταφράσεις.
- 9 Στή συνέχεια παραθέτω τὸ μασοριτικό κείμενο, τὴ χαλδαϊκὴ Ταργούμ, τίς ἀρχαῖες μεταφράσεις, τίς πέντε κύριες εὐρωπαϊκῆς μεταφράσεις (γερμανικὴ γαλλικὴ ἰσπανικὴ ἰταλικὴ ἀγγλικὴ) ἀπὸ τίς ὁποῖες γίνονται ὅλες οἱ ἄλλες σύγχρονες μεταφράσεις τοῦ κόσμου, ἰδιαίτερος τίς νεοελληνικῆς μεταφράσεις, 14 ἐπιστημονικῆς και 20 λογοτεχνικῆς –ἴσως ὅλες ὅσες ἔγιναν–, κι ἔπειτα τίς ἐρμηνεῖες ὅλων τῶν ἀρχαίων, Ἑλλήνων και Λατίνων, και κάνω ἐκτίμησι πολλῶν νεωτέρων ἐρμηνειῶν, πού ἐκπροσωποῦν, μόνο για τὸ στίχο αὐτό, περίπου ὅλες τίς ἐρμηνευτικῆς ἐκδοχές.
- 10 Τὰ προβλήματα κριτικῆς κειμένου τῶν μεταφράσεων βρίσκονται κυρίως στὸν τρίτο στίχο, ὅπου ἀνευρίσκονται και οἱ δυὸ ἄσημες διαφορές γραφῆς τῶν Ο΄ πού σ' αὐτοὺς δὲν δημιουργοῦν κανένα πρόβλημα.
- 11 Τὴ διάφορη γραφή *βασιλέως* (ἀντί *βασιλεύς*), πού ἔχουν τὰ χειρόγραφα 728 και 336, τὴν ἔχουν κι ὅλες οἱ ἰουδαϊκῆς ἢ ἰουδαϊζουσες μεταφράσεις· μασοριτικό, Ἀκύλας, Σύμμαχος, μαρκιανή, βουλγάτα, συριακὴ, κι ἀραβικὴ· (στήν Ταργούμ δὲν διακρίνεται ποιά γραφή προϋποτίθεται). πρέπει ὅμως νὰ ἐπισημάνω ὅτι στὸ ἄστικτο μασοριτικό ἢ πτῶσι τοῦ *μλκ* δὲν φαίνεται· μπορεῖ νὰ εἶναι και ὀνομαστικὴ (*βασιλεύς*) και γενικὴ (*βασιλέως*)· ἢ γενικὴ πτῶσι φαίνεται μετὰ τὸ φωνηεντισμὸ τοῦ κειμένου, πού εἶναι βέβαια μεταγενέστερος τοῦ Ζ' αἰῶνος και πολὺ μεταγενέστερος τοῦ Ἀκιβά και τῶν μεταφραστῶν Ἀκύλα και Συμμάχου. στήν περίπτωσι αὐτή τὸ νὰ διαβάση κανεῖς, ὅπως οἱ ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὸ μασοριτικό μεταφρασταί, σὲ γενικὴ *βασιλέως* εἶναι ζήτημα μόνο ἀναγνωστικῆς ἐκτιμήσεως· ἀργότερα ἔγι-

νε και προῖον φωνηεντισμοῦ. πάντως φαίνεται ὅτι ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι (ἑβραϊόγλωσσοι κι ἑλληνόγλωσσοι) διάβαζαν και καταλάβαιναν στο κείμενο τῶν Ο' *πορφύρα βασιλέως*· διότι στο καταλογάδην γραμμένο κείμενο τῶν Ο' δὲν ἀντιλαμβάνονταν οὔτε και τὴν ἀλλαγὴ στίχου. φαίνεται ἐπίσης ὅτι και γενικὰ δὲν ἤξεραν ὅτι στο βιβλικὸ ποιητικὸ στίχο δὲν ὑπάρχει ποτὲ μετρικὸς ἢ νοηματικὸς διασκελισμὸς, ὅπως ὑπάρχει λ.χ. στους δύο πρώτους στίχους τῆς Ἰλιάδος

*Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην,*

ἢ και τῆς Ὀδυσσεΐας

*Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη.*

δὲν ἤξεραν δηλαδὴ ὅτι εἶναι φύσει ἀδύνατο στὴ βιβλικὴ ἑβραϊκὴ ποίησι νὰ ὑπάρχη τὸ

*καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
βασιλέως.*

τέτοιος διασκελισμὸς δὲν ἀνευρίσκεται ποτὲ οὔτε σὲ κανένα ποιητικὸ βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης οὔτε σὲ κανένα ποιητικὸ κομμάτι ἱστορικῶ ἢ προφητικῶ βιβλίου της. δὲν φαίνεται νὰ τὸ ἀντιλήφθηκαν αὐτὸ οὔτε οἱ κριτικοὶ κι ἐρμηνευταὶ τῆς ἐποχῆς μας ποὺ δέχτηκαν αὐτὴ τὴ γραφὴ τοῦ μασοριτικῶ, ἢ ὁποῖα πέρασε και σ' ὅλες ἀνεξαιρέτως τὶς νεώτερες μεταφράσεις· κι αὐτοὶ εἶναι ὅλοι.

13 Συνέπεια κι ἐπέκτασι τῆς υἰοθετήσεως τῆς σφαλερῆς γραφῆς *βασιλέως* εἶναι και ἡ διάφορη γραφὴ *δεδεμένου* (ἀντὶ *δεδεμένος*) ἢ ὁποῖα δημιουργεῖ τὴ φράσι *πορφύρα βασιλέως δεδεμένου*, και εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν πάλι ζήτημα μόνον ἀναγνωστικῆς ἐκτιμήσεως κι ἔπειτα και φωνηεντισμοῦ τοῦ μασοριτικῶ *αξυρ*, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρόβλημα τοῦ μασοριτικῶ μόνον κειμένου ἄγνωστο στο κείμενο τῶν Ο'. αὐτὴ ὅμως τὴ διάφορη γραφὴ τὴν ἔχουν μόνον τρεῖς· φωνηεντισμένο μασοριτικὸ, Ἀκύλας, και μαρκιανή· (στὴν Ταργούμ πάλι δὲν φαίνεται ποιὰ γραφὴ προϋποτίθεται). οἱ ἄλλες τέσσερες μεταφράσεις ἔχουν ὀνομαστικὴ θηλυκοῦ, ἢτοι ὁ Σύμμαχος *προσδεδεμένη*, ἢ βουλγάτα *vincta*, και ἢ συριακὴ μὲ τὴν ἀραβικὴ ὁμοίως. αὐτοὶ οἱ τέσσερες ἐννοοῦν τὴ φράσι ὡς *πορφύρα βασιλέως δεδεμένη*. προφανῶς ξεκίνησαν ἀπὸ ἄλλη ἀναγνωστικὴ ἐκτίμησι τοῦ *αξυρ*, διότι και οἱ τέσσερες εἶναι ἀρχαιότεροι τοῦ φωνηεντισμοῦ τοῦ μασοριτικῶ κειμένου.

14 Οἱ ἄμεσες και ἔμμεσες ὡς πρὸς τὸ στίχο αὐτὸ μεταφράσεις

τῶν Ο΄ διακρίνονται μὲ κριτήριον τὴν τελευταία λέξι του *παραδρομαῖς* σὲ τέσσερες ομάδες ἀνάλογες μὲ τὶς παραλλαγές αὐτῆς τῆς λέξεως στὰ χειρόγραφα τῶν Ο΄· εἶναι οἱ δυὸ ομάδες τοῦ *παραδρομαῖς*, ἡ ομάδα τοῦ *περιδρομαῖς*, καὶ ἡ ομάδα τοῦ *διαδρομαῖς*. ταξινομοῦνται δὲ στὶς ομάδες οἱ μεταφράσεις ὡς ἀκολούθως.

- 1α. *παραδρομαῖς*· < Θεοδοτίων >, κοπτικές, αἰθιοπική.
 1β. *ρεθιμ*· μασοριτικό, Ἀκύλας, βουλγάτα, Ταργούμ.
 2. *περιδρομαῖς*· Σύμμαχος.
 3. *διαδρομαῖς*· μαρκιανή, συριακή, ἀραβική.

εἶναι ἄξιο προσοχῆς ὅτι οἱ 6 ἰουδαϊκὲς μεταφράσεις μοιράζονται καὶ στὶς τέσσερες ομάδες· καὶ ὅτι οἱ τρεῖς περιώνυμοι ἑλληνογλωσσοὶ Ἰουδαῖοι μεταφρασταί, Ἀκύλας Θεοδοτίων Σύμμαχος, μοιράζονται ἀνὰ ἕνα στὶς τρεῖς παραλλαγές τῶν Ο΄. αὐτὰ σημαίνουν ὅτι οἱ ἰουδαϊκὲς μεταφράσεις (4 ἑλληνογλωσσες καὶ 2 ἑβραϊόγλωσσες) εἶναι μεταξύ τους μὲν ἀνεξάρτητες, ἀπὸ τοὺς Ο΄ δὲ ἐξαρτημένες ὅλες.

15 Ἡ πρώτη ομάδα, τοῦ *παραδρομαῖς*, δηλαδή οἱ κοπτικές μεταφράσεις καὶ ἡ αἰθιοπική, εἶναι ὁλόιδιες μὲ τὸ κείμενον τῶν Ο΄· ὁλόιδια ἦταν σίγουρα καὶ ἡ μετάφρασι τοῦ Θεοδοτίωνος, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ χρῆστες τῶν Ἑξαπλῶν, κατὰ τὴν πάγια τακτικὴ τους, δὲν τὸν μνημονεύουν στὸ στίχο αὐτό. εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ὅτι ὁ Θεοδοτίων ἔμοιαζε μὲ τοὺς Ο΄ τόσο πολὺ, ὥστε μερικοὶ νὰ τὸν θεωροῦν ἐκδότῃ ἢ ἀναθεωρητῇ τῶν Ο΄ καὶ ὄχι ἄλλο μεταφραστή.

16 Ἡ δευτέρα ομάδα, πάλι τοῦ *παραδρομαῖς* τὸ ὁποῖο στὴν ἀρχὴ μεταφράστηκε –ἢ καὶ προῦπήρχε– στὴν ἑβραϊκὴ σωστὰ ὡς *ρουπιμ*, ἀλλ' ἔπειτα μέσα στὴν ἑβραϊκὴ χειρόγραφη παράδοσι παραναγνώστηκε καὶ ἀντιγράφηκε σφαλερὰ ὡς *ρεθιμ*, ἢ ὅπως τὸ γράφει ἑλληνιστὶ ὁ Ἀκύλας *ρατιμ*, εἶναι ἡ κυριώτερη ἰουδαϊ-

κ	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
α	β	γ	δ	ε	ϛ	ζ	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	π(=ισ)	ρ	ρ	σ	τ	
Ἀντιστοιχία ἑβραϊκοῦ καὶ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου																					

κὴ ομάδα. οἱ τέσσερες μεταφράσεις ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν, μὲ τὸ μασοριτικὸ ἄστικτο, μεταγραμμένο ἐδῶ μὲ τ' ἀντίστοιχα ἑλληνικά γράμματα, καὶ στραμμένο δεξιόστροφα, ἔχουν ὡς ἀκολούθως.

α'. μασοριτικό' Κεφαλή σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρομηλος
Ρασ - κ ολι - κ κ Κρμλ
 καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
υ δλτ ρασ - κ κ αργμν

βασιλεὺς δεδεμένος ἐν ληνοῖς
μλκ αξυρ β ρεθιμ

β'. Ἀκύλας'
καὶ ἐμπλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
βασιλέως δεδεμένου βε ρατιμ.

γ'. βουλγάτα' *Caput tuum ut Carmelus*
et comae capitis tui sicut purpura
regis vincta canalibus.
 (=Κεφαλή σου ὡς Κάρομηλος
 καὶ κόμαι κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
 βασιλέως δεδεμένη δεξαμεναῖς).

δ'. Ταργούμ' *βε ρεθιμ* (= στίς ποτίστρες).

- 17 τὸ *ρυπη* καὶ στὸν πληθυντικὸ *ρυπιμ* πὸν ὑποθέτω ὡς ἀρχικὴ λέξι τοῦ μασοριτικοῦ τὸ ὁποῖο στοὺς Ο' μεταφράστηκε *παραδρομαῖς*, στοὺς ἴδιους ἐπίσης τὸ βρῆκα νὰ μεταφράζεται *τρέχω διατρέχω παρατρέχω προτρέχω προστρέχω ἔδραμον ἐπέδραμον κατέδραμον προσέδραμον δρομεὺς* καὶ κατ' ἐπέκτασι *διώκω ἐκδιώκω καταδιώκω προφθάνω ἐξέρχομαι καταφεύγω*. τὸ δὲ *ρεθ* καὶ *ρεθιμ*, πὸν γράφηκε ἔπειτα στὸ μασοριτικὸ ἀπὸ παρανόησι τοῦ *ρυπιμ*, ἀνευρίσκειται στὸ μασοριτικὸ ἄλλες τρεῖς φορές· τίς δύο μεταφράζεται *ληνοί* (*ἐν τοῖς ληνοῖς* Γε 70,19) καὶ τὴ μία *δεξαμεναί* (*τάς δεξαμενάς* Νο 6,4). ὁ Ἀκύλας τὸ ἀφήνει ἀμετάφραστο μαζί μὲ τὴν πρόθεσι πὸν προηγεῖται *βε ρατίμ*, προφανῶς ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἐξηγήσῃ τί γυρεύουν ἐδῶ οἱ δεξαμενές· οἱ δὲ Βαρανίνα καὶ Ἰερώνυμος στὴ βουλγάτα μὲ τὸ *canalibus* καὶ ὁ ταργουμιστὴς τὸ καταλάβανιν ὡς *ποτίστρες* προβάτων· διότι γιὰ τίς ποτίστρες τῶν προβάτων τοῦ Ἰακῶβ χρησιμοποιεῖται ἡ λέξι *ρεθιμ - ληνοῖς* στὴ Γένεσι δύο φορές. θὰ ἐπανέλθω σ' αὐτὸ κατὰ τὴν ἐρμηνεία.

- 18 Στὴν τρίτη ομάδα, τοῦ *περιδρομαῖς*, ἀνήκει μόνον ὁ Σύμμαχος, ὁ ὁποῖος μεταφράζει·

.....
καὶ ἡ διακόσμησίς σου ὡς πορφύρα
βασιλέως προσδεδεμένη εἰλήμασιν.

εἶναι φανερό ὅτι μὲ τὸ *εἰλήμασι* μεταφράζει τὸ *περιδρομαῖς* τῶν Ο΄ κι ἐννοεῖ τὰ *εἰλήματα* ὡς στριφογυρίσματα, περιφορές, περιτυλίγματα. ἡ λέξι *εἰλήμα* συναντᾶται καὶ στὸ σύγχρονο τοῦ Συμμάχου Σέξτο Ἐμπειρικὸ καὶ σημαίνει σπειροειδῆ σχοινί, σχοινὶ τυλιγμένο σπειροειδῶς· *ἐν ἀλαμπεὶ οἰκήματι εἰλήμα σχοινίου θεασάμενός τις, παραυτίκα μὲν ὄφιν ὑπολαβόν...*³. ἡ δὲ λέξι *περιδρομαί* συναντᾶται στὶς φράσεις τοῦ Εὐριπίδου *διήλθον ἑπτὰ περιδρομάς ἐτῶν* καὶ τοῦ Ξενοφῶντος *ἐπανιείς ἔχη πρὸς τὸν προσιόντα περιδρομὴν ποιούμενος* (= περιστρεφόμενος)⁴.

19 Καὶ οἱ μεταφράσεις τῆς τετάρτης ομάδος, τοῦ *διαδρομαῖς*, ἔχουν ὡς ἀκολούθως.

α΄. μαρκιανή· *Ἡ κεφαλὴ σου ἐπὶ σεαυτῇ ὡς ὁ Κάρμηλος
καὶ ἡ ἀκροστιχὶς τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
βασιλέως τοῦ δεσμοτοῦ ἐν διαδρομαῖς.*

β΄. συριακή· *Κεφαλὴ σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος
καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
βασιλέως δεδεμένη σταδίους.*

γ΄. ἀραβική· *Κεφαλὴ σου πλουσία ὡς Κάρμηλος
καὶ τρίχες κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα
βασιλέως δεδεμένη ἐν γηπέδοις ἀγώνων.*

ὡς *διαδρομοῖς*, *στάδια*, καὶ *γήπεδα ἀγώνων* κατάλαβαν οἱ μεταφρασταὶ τῶν τριῶν αὐτῶν μεταφράσεων τὸ *διαδρομαῖς*, πού πρέπει νὰ ὑπῆρχε, ὅπως εἶπα, σὲ κάποιο μὴ σφζόμενο σήμερα χειρόγραφο τῶν Ο΄. τὰ πολλὰ ἄρθρα στὴν ἄλλως ἀπτικίζουσα μαρκιανὴ μετάφρασι ὀφείλονται στὴν ἐπίδρασι τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, διότι ἡ ἑλληνόγλωσση αὐτὴ ἰουδαϊκὴ μετάφρασι ἔγινε κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος· ἀνήκει στὰ βιβλία πού μετέφερε ὁ Βησσαρίων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι στὴ Βενετία. λέγεται ὅτι ἔγινε ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ Ἑβραῖο ῥαββῖνο Ἐλισαῖο πού ὑπηρέτησε καὶ στὴν αὐλὴ τοῦ σουλτάνου Μουράτ Α΄ στὴν Ἀδριανούπολι⁵.

* * *

20 Ἀπὸ μιὰ ἄμεση ἐρμηνευτικὴ προσπέλασι τῶν ἀρχαίων μεταφράσεων προκύπτει ὅτι στὸ μασοριτικὸ καὶ στὴ μετάφρασι τοῦ Ἀκύλα ἐννοεῖται ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς κοπέλλας εἶναι σὰν τὸν Κάρμηλο καὶ τὰ μαλλιά της σὰν τὴν πορφύρα τοῦ βασιλέως (τὰ λυτὰ μαλλιά μιᾶς κοπέλλας μοιάζουν μὲ μιὰ βασιλικὴ πορφυρὴ

χλαμύδα, ἢ, νὰ ποῦμε, μ' ἓνα ἀναρτημένο κι ἀνεμιζόμενο πρὸς τὰ πίσω φελώνιο), πὺ εἶναι δεμένος στοὺς ...ληνοὺς! αὐτὸ τὸ τελευταῖο πρέπει οἱ ῥαββῖνοι νὰ τὸ ἐνιωθῶν σὰν *crux interpretum*, κι αὐτὸ φαίνεται ἀνάγλυφα στὸν Ἀκύλα, ὁ ὁποῖος, κρατώντας ἀμετάφραστο τὸ ἐμπρόθετο ὡς *βε ρατίμ*, εἶναι σὰ νὰ λέῃ: «Δὲν ξέρω τί θέλει νὰ πῆ· πάντως τὸ κείμενο γράφει ἀκριβῶς αὐτό· βρῆτε το ἐσεῖς τί θέλει νὰ πῆ». τὸ ἴδιο πρέπει νὰ ἐνιωθε

21 καὶ ὁ ταργουμιστής. λίγο διαφορετικὰ οἱ Βαράνινα καὶ Ἰερώνυμος στὴ βουλγάτα μεταφράζουν τὴν ἐπίμαχη φράσι «καὶ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου σὰν πορφύρα βασιλέως δεμένη στίς κανάλεις (*canalibus*)». τὴ μὲν πορφύρα τὴ φαντάζονται πάλι σὰν ἀνεμιζόμενο φελώνιο, γι' αὐτὸ κι ἀποφεύγουν νὰ μεταφράσουν *πλόκιον* (=κότσο), προτιμοῦν δὲ τὸ *coma* (=κόμαι, μαλλιά), ὥστε νὰ δίνεται ἡ εἰκόνα τῶν λυτῶν καὶ ἀνεμιζομένων μαλλιῶν πὺ μοιάζουν μὲ φελώνιο· τὸ δὲ *ρεθίμ*, πὺ τὸ μεταφράζουν *canalibus*, τὸ φαντάζονται ἀσφαλῶς, παρὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ τους ἀδιέξοδη ἐκπληξι, σὰ δεξαμενὴ - ποτίστρα προβάτων, ἐπειδὴ μέχρι τότε –καὶ γιὰ πολὺ ἔπειτα– αὐτὴ ἦταν ἡ σημασία τῆς λέξεως στὴ λατινικὴ ἢ ἐβραϊκὴ λέξι *κάννα* (τῆς *κάννης*), πὺ σημαίνει κάλαμο⁶, μέσῳ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης πέρασε καὶ στὴ λατινικὴ ὡς *canna*, πὺ σημαίνει πάλι τὸν κάλαμο καὶ κατ' ἐπέκτασι τὸ σωλῆνα, ιδίως τὸν ὑδραγωγὸ σωλῆνα⁷. στὴν ἐλληνικὴ προσέκυψαν παράγωγά της πὺ σημαίνουν καλάμινες κατασκευές, λ.χ. *κανὼν κἀνεον κανοῦν κἀναστρον κἀνιστρον κἀνηφόρος κἀνηφορῶ κἀνηφορία*, στὴ δὲ λατινικὴ τὰ παράγωγα *cannula* (ὑποκοριστικὸ) καὶ *canalis* (ἐπίθετο ποιότητος), πὺ σημαίνουν τὸ μὲν πρῶτο βραχὺ σωλῆνα καὶ κρουνοὺ καὶ κἀννουλα, τὸ δὲ δεῦτερο σωληνωτὲς κατασκευές, ἤτοι ὑδραγωγοὺς καὶ σιντριβάνια εἴτε διακοσμητικὰ (φιᾶλες καὶ πίδακες) εἴτε κολυμβητικὰ (πισίνες), δεξαμενές νεροῦ, ἢ ἀκόμη καὶ τὸν κρουνοὺ ἐνὸς σκεύους σὰν τὴν τσαγιέρα, δηλαδὴ πάλι περίπου κἀννουλα, ἢ καὶ τὸν ἀπλὸ πρόχουν τῆς κανάτας, τὸ κανάλι της, καὶ κάθε κανάλι. ἔτσι ἀκριβέστερα τὸ *canalis* πὺ σημαίνει σιντριβάνι (ὑδροδοτούμενο μὲ σωλῆνες κάποτε καλάμινοὺς κι ἔπειτα μολύβδινους) σὲ αὐτὴ βίλλας, συναντᾶται ἤδη στὸν Πλάυτο κι ἔπειτα καὶ στοὺς Κάτωνα, Καίσαρα, Βιτρούβιο, Κέλσο, καὶ Σουητώνιο⁸, μὲ τὴ σημασία δὲ τῆς κἀννουλας τῆς τσαγιέρας ἢ τοῦ πρόχου τῆς κανάτας πάλι ἤδη στὸν Κάτωνα κι ἔπειτα στοὺς Βεργίλιο, Κολουμέλλα, Πλίνιο πρεσβύτερο, καὶ Κοϊντιλιανό⁹. στὰ δὲ πολὺ μεταγενέστερα τοῦ Ἰερωνύμου ἐλληνολατινικὰ χειρόγραφα λεξικὰ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς τὸ *canalis* ἐρμηνεύεται

- 23 *σωλήν ἀγωγὸς ὀχετὸς ὀχέτης ῥεῖθρον χαράδρα (= κανάλι) ἔξοδος ἐξαγωγή τρύπα ῥοή ῥοῦς ὑδροχόος ὑδροχόη*¹⁰. ὅλ' αὐτὰ καθὼς καὶ τὸ ὅτι ὁ ταργουμιστής, «ἀλληγορώντας» τὴν μασοριτικὴ αὐτὴ λέξι τοῦ Ἰσραήλ, τὴν ταυτίζει ταχυδακτυλογικῶς μὲ τοὺς *ληνοὺς*, στοὺς ὁποίους ὁ Ἰακώβ πότιζε τὰ πρόβατά του (Γε 30,18· 41), δείχνουν ὅτι οἱ Βαρανίνα καὶ Ἰερώνυμος μὲ τὸ *canalibus* ἐννοοῦν ὅ,τι ἐννοοῦσαν καὶ οἱ Πλαῦτος, Κάτων, Καῖσαρ, Βιτρούβιος, Κέλσος, καὶ Σουητώνιος· δεξαμενὴ νεροῦ καὶ ποτίστρα προβάτων. ἄλλωστε καὶ ὅλοι οἱ μετὰ τὸν Ἰερώνυμο Λατῖνοι ἐρμηνευταὶ τῆς βουλγάτας, Ἰούστος Οὐργέλλης, Γρηγόριος Α' Ῥώμης, Βέδας, Ἀλκουῖνος, Βαλαφροῖδος Στραβός, Ἀγγέλομος, Χάνμων, Ἄνσελμος, Ῥούπερτος, Βρούνων, Ὀνώριος Αὐγουστοδοῦνου, Βολβέρων, Φίλιππος Χάρβενγκ, Θωμᾶς Κιστερκιανός, Ψευδοκασσιόδωρος, Ψευδισίδωρος, ἄδηλος, καὶ Ἀλανὸς ὁ ἀπὸ τῶν Νήσων, ἐρμηνεύουν τὶς *canales* τοῦ Ἰερωνύμου ὡς δεξαμενές, μαρμάρινες σκάφες ἢ λάρνακες, ὅπου οἱ τότε βαφεῖς βουτοῦσαν τὰ μάλλινα νήματα μέσα στὴ βαφή τῆς πορφύρας.
- 24 Ὁ Σύμμαχος ἀντὶ *πλόκιον κεφαλῆς σου ἔχει ἢ διακόσμησίς σου*, ἐννοώντας πλέον κάποιον φόρεμα τῆς κοπέλλας καὶ ὄχι τὰ μαλλιά της· γι' αὐτὸ καὶ λέει *ἢ διακόσμησίς σου ὡς πορφύρα βασιλέως προσδεδεμένη εἰλήμασιν*. οἱ ἀρχαῖοι, μέχρι καὶ πολὺ μετὰ τὸ Σύμμαχο, ἀγνοοῦσαν τὰ κουμπιά. *ἐνεκομβοῦντο*, δηλαδὴ περιέστελλαν τὰ φορέματά τους, μὲ ταινίες καὶ κορδόνια, τὸ κεντρικώτερο τῶν ὁποίων ἦταν ἡ ζώνη· τὰ ὑπόλοιπα ἦταν κορδόνια τόσο γιὰ τὰ μανίκια, ἰδίως στὸ κάτω μέρος τους (ἐπιβίωσί τους εἶναι τὰ σημερινὰ κορδόνια στὰ ἐπιμάνικα τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων), ὅσο καὶ γιὰ τὶς περισκελίδες, τὶς ἐσωτερικὲς ἢ καὶ τὶς ἐξωτερικὲς, ὅταν φοροῦσαν τέτοιες, καὶ γιὰ τὸ στηθαῖο ἀνοιγμᾶ. (γι' αὐτὸ καὶ μέχρι σήμερον *κόμβος* λέγεται τὸ δέσιμο τοῦ κορδονιοῦ ἢ τῆς κορδέλλας). αὐτὲς τὶς ζώνες καὶ ταινίες καὶ κορδόνια, ποὺ στὰ πολυτελῆ φορέματα ἦταν ἀναλόγως πολυτελῆ καὶ διάκοσμα, ἐννοεῖ ὁ Σύμμαχος μὲ τὸ *εἰλήμασιν*. ἐννοεῖ ὅτι ἡ φορεσιὰ τῆς κοπέλλας ἦταν βασιλική, σὰν τὴν πορφύρα τοῦ βασιλέως. δὲν ἀντιλήφθηκε ὅτι στὴν ὅλη περιοχὴ τοῦ ἐλεγείου ὑπάρχει μὴ ἀναστρέψιμη προέλασι τοῦ ἐπαίνου τῶν θελγῆτρων τῆς κοπέλλας ἀπὸ τὰ πέλματα πρὸς τὴν κορυφή, καὶ ὅτι στὸ ἐν λόγω ἐλεγείο βρισκόμαστε στὸ ἀκροτελεύτιο, στὸ κεφάλι, ὁπότε δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ λόγος γιὰ φόρεμα.
- 25 Ἄν ἐξαιρέσουμε τὸ κοινὸ σ' ὅλους *κεφαλὴ σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρομηλος*, στὰ ὑπόλοιπα ἢ μαρκιανὴ ἐννοεῖ πάλι ὅτι τὰ μαλλιά

τῆς κεφαλῆς τῆς κοπέλλας μοιάζουν μὲ ἀνεμιζόμενο πορφυρὸ φελώνιο (μπέροτα) βασιλέως ποὺ εἶναι, λέει αὐτή, *δεσμωτὸς ἐν διαδρομοῖς*; ἢ, ἂν τὸ *δεσμωτοῦ* εἶναι παρατοπισμένο ἀντὶ *δεσμώτου*, εἶναι *δεσμώτης ἐν διαδρομοῖς*. πιστεύω ὅτι οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς καταλάβαινε τί ἐννοεῖ μ' αὐτό· ἀπλῶς προσπαθεῖ νὰ μεταφράσῃ πολὺ πιστά, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ διευκρινίσῃ τὸ νόημα. ἡ λέξι *δεσμωτὸς* εἶναι ἀνύπαρκτη καὶ φτιαχτή· ἔχει στὴ μετάφρασί του πάρα πολλές τέτοιες λέξεις καὶ ἀλλόκοτες.

26 Ἡ συριακὴ ἐννοεῖ ὅτι τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας μοιάζουν μὲ ἀνεμιζόμενο πορφυρὸ φελώνιο βασιλέως, ποὺ ὅταν ὁ βασιλεὺς τρέχῃ στὰ στάδια (ἴσως μὲ ἄρμα ἢ μὲ καλπάζοντα ἵππο), αὐτὸ εἶναι δεμένο ἐπάνω του (προφανῶς μὲ τὰ κορδόνια του), γιὰ νὰ μὴν τοῦ φεύγῃ κιόλας. τὸ ἴδιο ἐννοεῖ καὶ ἡ ἀραβικὴ, ποὺ τὰ *στάδια* τ' ἀναλύει σὲ *γήπεδα ἀγώνων* (ἀθλητικῶν). καὶ οἱ δύο μεταφρασταί, ἴσως καὶ ὁ τῆς μαρκιανῆς, φαντάζονται τὸ βασιλέα νὰ τρέχῃ μὲ ἄρμα ἢ ἵππο, νὰ ἔχῃ τὴν πορφυρὴ του χλαμύδα - φελώνιο ἀσφαλισμένη ἐπάνω του μὲ τὰ σχετικὰ κορδόνια τῆς, κι αὐτὴ ν' ἀνεμίζεται πρὸς τὰ πίσω· συνηθισμένη εἰκόνα καλπάζοντος καβαλάρη μὲ τὴ χλαμύδα του ἀνεμιζόμενη πρὸς τὰ πίσω· ἔτσι ἀνεμίζονται καὶ τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας στὸν τρελλὸ ἄνεμο. γι' αὐτὸ καὶ ὁ τῆς μαρκιανῆς δὲν λέει οὔτε *πλόκιον* (κότσο) οὔτε ὅμως καὶ *κόμαι* (μαλλιά) ὅπως λέει ἡ βουλγάτα, ἀλλὰ *ἀκροστιχίς*, μιὰ λέξι τελείως ἀσυνήθιστη γιὰ μαλλιά. ὁ μεταφραστὴς τῆς μαρκιανῆς, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴ μανία τῆς ἀκριβολογίας, στίς μεταφραστικὲς παραξενιὲς εἶναι ἕνας δεύτερος Ἀκύλας. ἐδῶ προσπαθεῖ καὶ νὰ φαίνεται ἀκριβολόγος καὶ πιὸ εἰδήμων ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ μὴν ἐκτεθῇ προδίδοντας τὴν ἄγνοιά του, καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ μεταφραστικὸ του «καθῆκον» μὲ μιὰ διέξοδο - ὑπεκφυγή.

27 Ἐπὶ πλέον καὶ στὸ φαινομενικὰ τόσο εὐνόητο πρῶτο ἡμιστίχιο δὲν λέγεται –ἐδῶ δὲν ἦταν καὶ ὑποχρέωσι τῶν μεταφραστῶν νὰ τὸ ποῦν– σὲ τί μοιάζει μὲ τὸν Κάρομηλο ἢ κεφαλὴ τῆς κοπέλλας; στὸ μέγεθος; στὸ σχῆμα; στὸ δασὺ μαλλὶ σὰν τὰ δάση τοῦ Καρμήλου; ἢ στὸ καστανὸ φθινοπωρινὸ χρῶμα τοῦ δάσους του;

28 Παρανόησι ἀσάφεια ἀμηχανία καὶ ὑπεκφυγὴ χαρακτηρίζει καὶ τίς 8 ἰουδαϊκὲς ἢ ἰουδαϊζουσες μεταφράσεις στὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ μὲ τὸ κείμενο ποὺ σίγουρα νοσεῖ καὶ εἶναι γι' αὐτοὺς γεμάτο τρυπες καὶ λακκοῦβες καὶ γλίστρες. πίσω δὲ ἀπὸ τὴν ὅλη προσπάθεια τῶν μεταφραστῶν γυαλίζει ὁ κρύος ἰδρώτας των.

* * *

- 29 Προκειμένου για τὸ ἐξεταζόμενο ἔλεγεῖο, τὸ κλειδί για τὶς σύγχρονές μας μεταφράσεις κι ἐρμηνεῖες εἶναι, ὅπως παρατήρησα, οἱ πέντε παλιότερες ἀπὸ τὶς νεώτερες εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης, ἤτοι ἡ γερμανικὴ τοῦ Μ. Λουθήρου (1534), ἡ γαλλικὴ τοῦ P. R. Olivétan (1535), ἡ χριστιανικὴ ἰσπανικὴ τοῦ Cassiodoro de Reina (1569) ἡ ὁποία στηρίχτηκε πολὺ στὴν προγενέστερὴ τῆς ἰουδαϊκῆ ἰσπανικῆ τῆ λεγομένη τῆς Φερράρας (1553), ἡ ἰταλικὴ τοῦ G. Diodati (1607), καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἡ λεγομένη τοῦ Ἰακώβου Α΄ ἡ ἰακωβιανὴ (1611). καὶ οἱ πέντε αὐτὲς στηρίχτηκαν στὸ ἰουδαϊκὸ κυρίως μασοριτικὸ κείμενο, κι ἔπειτα στὶς ἄλλες ἰουδαϊκὲς ἢ ἰουδαϊζουσες μεταφράσεις (λείψανα Ἀκύλα καὶ Συμμάχου, βουλγάτα, Ταργούμ, μαρκιανή, συριακὴ, κι ἀραβικὴ), στὴν ἰουδαϊκὴ ἰσπανικὴ τῆς Φερράρας ὅσες εἶναι μεταγενέστερές τῆς, καὶ ἡ κάθε μεταγενέστερη ἀπὸ τὶς πέντε στὶς προγενέστερές τῆς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἴδιες. ὁ Λούθηρος, ποὺ δὲν ἤξερε ἑβραϊκά, μετέφρασε κυρίως τὴ βουλγάτα, ποὺ γνώριζε καλά, παίρνοντας, καθὼς φαίνεται, καὶ λίγες πληροφορίες για τὸ μασοριτικὸ ἀπὸ Ἑβραίους τῆς Γερμανίας' (τὴ δὲ Κ. Διαθήκη του μετέφρασε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο κατὰ τὴν ἔκδοσι τοῦ Ἑράσμου ὁ ἑλληνομαθὴς στενὸς συνεργάτης του Μελάγχθων' διότι ὁ ἴδιος οὔτε ἑλληνικὰ γνώριζε). ἀπ' αὐτὲς τὶς πέντε εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις γίνονται στὴ συνέχεια ὅλες οἱ μεταγενέστερες μεταφράσεις τῆς Βίβλου στὶς ἴδιες πέντε γλώσσες, ὅλες οἱ μεταφράσεις τοῦ κόσμου, καὶ ὅλες οἱ προσωπικὲς μεταφράσεις κι ἐρμηνεῖες τῶν ὑπομνηματιστῶν. οἱ τελευταῖοι ποτὲ δὲν ξεφεύγουν ἀπὸ τὶς μεταφράσεις αὐτὲς σὲ τίποτε, παρ' ὅλο ποὺ ἐπιφέρουν μερικὲς φορὲς κάποιες λεκτικὲς μόνο μεταβολὲς ἢ ἀναλύσεις. ἀκόμη καὶ τὰ λεξικά, ἀκόμη κι αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸ λεξικὸ τοῦ G. Gesenius, ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἑβραϊκῶν λεξικῶν καὶ τὸ κύριο στήριγμα ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρμηνειῶν τῆς Π. Διαθήκης, εἶναι ἀσφυκτικὰ ἐξαρτημένα ἀπὸ τὶς ἐν λόγῳ πέντε εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις. τὰ λάθη τους κληρονομοῦνται ἀναπαλλάκτως σὰ γονίδια κι ἔχουν δημιουργήσει στὴ νεώτερη ἐρμηνευτικὴ μιὰ ἐξ ὑπαρχῆς σφαλερῆ ἀλλὰ κι ἀπαρραβίαστη καὶ «ἰερά παράδοσι» πιὸ ἀναπάλλακτη κι ἀπὸ τὴ βιολογικὴ κληρονομικότητα. καὶ βέβαια καὶ οἱ ἑλληνικὲς ἐρμηνεῖες καὶ μεταφράσεις, τόσο οἱ ἐπιστημονικὲς ὅσο καὶ οἱ λογοτεχνικὲς, καθὼς κρέμονται μὲ σιγουριά ἀπὸ τὶς πέντε αὐτὲς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις, ἢ κι ἀπὸ ξένα ἐπιστημονικὰ ὑπομνήματα στὸ
- 30

Ἄσμα στηριγμένα σ' αὐτές, ὑπόκεινται σὴν ἴδια βεβαρημένη κληρονομικότητα καὶ προτεσταντικὴ «ἱερὰ παράδοσι», παρ' ὅλο πού συνήθως ἀπέναντί τους παρατίθεται τὸ κείμενο τῶν Ο', ἔτσι γιὰ λόγους διακοσμητικὸς καὶ παραδοσιακούς. στὸ προκείμενο λοιπὸν ἐλεγεῖο οἱ πέντε προειρημένες εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις - κλειδιὰ τῆς ἐπιστήμης μεταφράζουν ὡς ἀκολούθως.

31 Γερμανικὴ (M. Luther 1534)

*Dein Haupt auf dir ist wie der Karmel.
Das Haar auf deinem Haupt ist wie Purpur;
ein König liegt in deinem Locken gefangen.*

*Ἡ κεφαλὴ σου πάνω σου εἶναι σὰν τὸν Κάρομηλο,
τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου εἶναι σὰν πορφύρα·
ἓνας βασιλεὺς βρίσκεται μπλεγμένος στοὺς βοστρύχους σου.*

Γαλλικὴ (P.R. Olivétan 1535)

*Ta tête sur ton corps est comme le Carmel,
et ses mèches sont comme la pourpre:
un roi est enchaîné par ces flots.*

*Ἡ κεφαλὴ σου πάνω στὸ σῶμα σου εἶναι σὰν τὸν Κάρομηλο,
καὶ τὰ μαλλιά τῆς εἶναι σὰν τὴν πορφύρα·
ἓνας βασιλεὺς εἶναι ἀλυσσοδεμένος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς βοστρύχους.
(ἢ κυματισμούς).*

Ἰσπανικὴ (Cassiodoro de Reina 1569)

*Tu cabeza encima de ti, como el Carmelo;
y el cabello de tu cabeza, como la púrpura
del rey suspendida en los corredores.*

*Ἡ κεφαλὴ σου κορυφώνεται ἐπάνω σου σὰν τὸν Κάρομηλο·
καὶ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου σὰν τὴν πορφύρα
τοῦ βασιλέως τὴν ἀναρτημένη στοὺς διαδρόμους.
(ἢ στὶς διαδρομές).*

Ἰταλικὴ (G. Diodati 1607)

*Il tuo capo sopra te pare un Carmel,
e la chioma del tuo capo pare della porpora
reale, attaccata a' palchi.*

*Ἡ κεφαλὴ σου πάνω σου μοιάζει σὰν Κάρομηλος,
καὶ τὸ κορυφωμα τῆς κεφαλῆς σου μοιάζει μὲ πορφύρα
βασιλική, ἀναρτημένη στὰ πάλκα.*

Ἄγγλική (ιακωβιανή 1611)

*Thine head upon thee is like Carmel,
and the hair of thine head like purple;
the king is held in the galleries.*

*Ἡ κεφαλή σου πάνω σου εἶναι σὰν τὸν Κάριμλο,
καὶ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου σὰν πορφύρα·
ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀγκιστρωμένος στοὺς βοστρύχους σου.
(ἢ στὶς γαλλαρίες σου).*

- 32 Οἱ πέντε αὐτὲς μητρικὲς τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις, ὡς πρὸς τὴν ἐξάρτησί τους ἀπὸ τοὺς Ο', μέσῳ τοῦ μασοριτικοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἰουδαϊκῶν καὶ ἰουδαϊζουσῶν ἀρχαίων μεταφράσεων, διακρίνονται σὲ δυὸ ομάδες· στὴν ομάδα τῶν γραφῶν ὡς πορφύρα· βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς (ρουπιμ - ρεθιμ - ληνοῖς - canalibus), ἤτοι γερμανικὴ γαλλικὴ καὶ ἀγγλική, καὶ στὴν ομάδα τῶν γραφῶν ὡς πορφύρα βασιλέως δεδεμένου ἐν διαδρομαῖς (διαδρόμοις), ἤτοι ἰσπανικὴ καὶ ἰταλική.
- 33 Ἡ πρώτη ομάδα μεταφράσεων, ἡ βόρεια καὶ προτεσταντικὴ, ἐννοεῖ ὅτι τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας μοιάζουν μὲ πορφύρα, καθὼς ὁ πορφυροντυμένος βασιλεὺς εἶναι ἀγκιστρωμένος μπλεγμένος καὶ ἀλυσσοδεμένος (ἀπὸ σφοδρὸ ἔρωτα) πάνω στὶς μποῦκλες των. σὰ νὰ εἶναι δηλαδὴ ὁ κολλημένος στὶς μποῦκλες τῆς πορφυροντυμένος βασιλεὺς ἕνας κόκκινος φιόγκος στὰ μαλλιά τῆς, ἢ πορφυρὴ κορδέλλα τῆς· σὰ νὰ κόλλησε στὶς μποῦκλες τῆς σὰ μὴ γὰ στοὺς μέλι ἢ στὸν ἰστό τῆς ἀράχνης. κάτι τέτοιο βέβαια θὰ μπορούσε νὰ λεχθῆι στοὺς ποίημα μόνο σὰν ποιητικὴ μεταφορὰ. ἡ γραμμὴ τῆς κακῆς κληρονομικότητός των εἶναι· Ο' παραδρομαῖς, ἀρχικὸ μασοριτικὸ ρουπιμ, λαθεμένο μασοριτικὸ ρεθιμ (=ληνοῖς), βουλγάτα canalibus. μ' αὐτὸ ὅμως τὸ canalibus τοῦ Ἱερωνύμου μπήκε στοὺς βιβλικὸ κείμενο γιὰ πρώτη φορὰ ἢ ἔννοια τοῦ καλάμου. ὅταν οἱ μασοριτῆρες ἔγραφαν, ἔστω καὶ κατὰ λάθος τὴ λέξι ληνοῖ (=ρεθιμ), στὴν ἑβραϊκὴ σκέψι καὶ γλῶσσα ἐννοοῦσαν μιὰ δεξαμενὴ νεροῦ λίθινη ἢ ξύλινη ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλη ὕλη, χωρὶς νὰ ἐνυπάρχη καθόλου σ' αὐτὴ ἢ ἔννοια τοῦ καλάμου, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει καὶ στὶς ἑλληνικὲς λέξεις ληνός ἢ δεξαμενή. ὁ κάλαμος ὡς στοιχεῖο τῆς ἔννοιας δεξαμενῆ εἶναι ἰδίωμα μόνο τῆς λατινικῆς γλώσσης. ὅταν ὁ Ἱερωνύμος μετέφρασε τὴ λέξι μὲ τὴ λατινικὴ canales (δεξαμεναί), τότε μπήκε στὴν ἔννοια καὶ ὁ κάλαμος (canna, κάννα). οἱ Ῥωμαῖοι, ἐφευρέτες τῆς σωληνοποιίας καὶ τῆς προηγμένης ὑδραυλικῆς τέχνης, ἔλεγαν τὶς δεξαμενὲς ca-

pales, επειδή αρχικά διωχέτευαν σ' αυτές τὸ νερὸ μὲ *καλάμια* συνδεδεμένα στὴ σειρὰ. φυσικὰ στὸν Ἰερώνυμο ἡ ἔννοια τοῦ *καλάμου* οὔτε κὰν ἦταν αἰσθητὴ, ὅπως κι ἐμεῖς, ὅταν λέμε *ἀριθμὸς μητρώου*, οὔτε κὰν μᾶς ἔρχεται στὸ νοῦ ἡ ἀρχαία θεὰ *Μήτηρ* ἢ *Δημήτηρ* καὶ ὁ ναὸς τῆς. αὐτὸ ὅμως τὸ ἀφανὲς *καλάμι* ξαφνικὰ στὴ σκέψι τοῦ Λουθήρου ἀνέθαλλε· ὁ Λούθηρος ἐννοεῖ τὸ *canalibus* ὄχι πλέον ὅπως ὁ Ἰερώνυμος καὶ ὅλοι οἱ Λατῖνοι ἐρμηνευταὶ σὰ *δεξαμενές*, ἀλλὰ μὲ κάποια ἐτυμολογικὴ ἐρμηνεία σὰν *καλάμινα*. κι ἐπειδὴ στὸ νοῦ του ὑπέβασκε ἡ ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του (IF-IZ' αἰ.) ἐμφανισμένη στὴ δυτικὴ Εὐρώπη τέχνη τοῦ περμανάντ σγουροῦ γιὰ μαλλιά καὶ γιὰ περοῦκες, τὸ ὁποῖο τότε ἐπιτυγχανόταν μὲ *καλάμινα* καρούλια (ῥολά, σήμερα πλέον μετάλλινα ἢ πλαστικά) ποὺ φοροῦσαν οἱ γυναῖκες στὰ μαλλιά τους γιὰ ἐμπέδωσι, καταλάβαινε αὐτὰ τὰ *καλάμινα* σὰν καρουλᾶκια δαχτυλίδια καὶ μποῦκλες τῶν σγουρῶν μαλλιῶν τῆς κοπέλλας. καὶ καθὼς δὲν εἶχε κανέναν ἔλεγχο τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, δὲν σκέφτηκε καθόλου τὸ ἀπλούστατο, ὅτι ἐντελῶς τυχαία ἡ ἔννοια τῶν *καλαμιῶν* (*cannae, canales*) μῆξε μόνο στὴ λατινικὴ μετάφρασι. στὴ συνέχεια ἡ παρείσακτη ἔννοια περάστηκε καὶ δέσποσε καὶ στίς ἄλλες δύο βόρειες καὶ προτεσταντικὲς καὶ σ' ὅλες τίς ἀνὰ τὸν κόσμον μεταφράσεις τῆς Βίβλου καὶ σ' ὅλα τὰ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα στὸ Ἄσμα, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει καθόλου ὄχι μόνο στὸ «τιποτένιο» κείμενο τῶν Ο' ἀλλ' οὔτε καὶ στὸ «αὐθεντικὸ καὶ θεῖο ἀρχέτυπο» τοῦ μασοριτικοῦ.

35 Ἡ δεύτερη ομάδα μεταφράσεων, ἡ νότια, ἐννοεῖ ὅτι τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας, καθὼς κατὰ τὴ φαντασία τῶν μεταφραστῶν ἀνεμίζουν λυτὰ στὸν τρελλὸ ἄνεμο, μοιάζουν μὲ πορφυρὴ γλαμύδα - φελώνιο βασιλέως ποὺ εἶναι δεμένη ἐπάνω του (γιὰ νὰ μὴν τοῦ φεύγη, καθὼς ἀνεμίζει), ὅταν ἐκεῖνος καλπάζη μὲ ἄλογο ἢ τρέχη μὲ ἄρμα σὲ κάποια διαδρομὴ, ἀθλητικὴ ἢ ἄλλη. οἱ μεταφρασταὶ τῶν δυὸ αὐτῶν μεταφράσεων εἶναι φανερὸ ὅτι ἔχουν συμβουλευτῆ μιὰ ἀπὸ τίς ἀρχαῖες μεταφράσεις μαρκιανὴ συριακὴ ἀραβικὴ ἢ καὶ τίς τρεῖς ἴσως ἀκροθιγῶς καὶ τὸ Σύμμαχο, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι πολὺ πιθανό, διότι τὰ Ἑξαπλᾶ τότε ἦταν ἀκόμη ἀνέκδοτα· ἐκτὸς ἂν εἶδαν τὴ γραφὴ τοῦ Συμμάχου κατ' εὐθείαν ὡς παρᾶθεμα σὲ ἀρχαίους Ἑλληνας ἐκκλησιαστικούς ἐρμηνευτὰς τοῦ Ἄσματος.

36 Νεοελληνικὲς μεταφράσεις τοῦ Ἄσματος βρῆκα 34 ἢτοι 14 ἐπιστημονικὲς καὶ 20 λογοτεχνικὲς. πρώτη χρονικῶς ἐπιστημονικὴ εἶναι ἡ τῶν Κ. Τυπάλδου καὶ Ν. Βάμβα (1831) καὶ πρώτη λογοτεχνικὴ ἡ τοῦ Δ. Παπαρηγοπούλου (1870) ποὺ εἶναι μετάφρασι

τῆς γαλλικῆς ποιητικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἑ. Ῥενάν. στή μετάφρασι αὐτῆ τὸ Ἄσμα ἔχει περάσει ἀπὸ πέντε διαδοχικῆς μεταφράσεις (Ο', μασοριτικό, βουλγάτα, γαλλική, νεοελληνική) καὶ δυὸ προκρούστειες κλίνες γιὰ νὰ μπῆ σὲ ποιητικὸ μέτρο (Ῥενάν, Παπαρρηγόπουλος). καταλαβαίνει κανεὶς πόσο ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ στοιχεῖο διασώζεται στὸν Παπαρρηγόπουλο. φωτοτυπίες διαδοχικῆς νὰ βγάλης τόσες, στήν τελευταία τὸ κείμενο δὲν θὰ διαβάξεται· πόσο περισσότερο θαμπὸ εἶναι τὸ τελευταῖο, ὅταν παρεμβαίνει ἡ ἀνθρώπινη ὑποκειμενικότης; παίζεται συνεχῶς τὸ παιχνίδι «σπασμένο τηλέφωνο». ὅ,τι εἶπα γιὰ τὴ μετάφρασι τοῦ Παπαρρηγοπούλου ἰσχύει ἀσφαλῶς καὶ γιὰ ὅλες τὶς λογοτεχνικῆς μεταφράσεις, σὲ κάπως δὲ μικρότερο βαθμὸ καὶ γιὰ τὶς ἐπιστημονικῆς. ὁ δὲ ἐξεταζόμενος στίχος μεταφράζεται ὡς ἀκολούθως.

37 1. Κ. Τυπάλδος - Ν. Βάμβας (1831· 1840)

*Ἡ κεφαλή σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος
καὶ ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα·
ὁ βασιλεὺς εἶναι δεδεμένος εἰς τοὺς πλοκάμους σου.*

2. Κ. Καλλίνικος (1938)

*Ἡ κεφαλή σου ἢ ὑπερθεν [τοῦ σώματός] σου ὡς ὁ Κάρμηλος,
καὶ οἱ πλόκαμοι τῆς κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα·
εἷς βασιλεὺς [φέρεται] ἀλυσίδετος ἀπὸ τοὺς βοστρύχους [σου].*

3. Ἀ. Χαστούπης (1960)

*Ἡ κεφαλή σου ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ὡς ὁ Κάρμηλος,
..... (4 στίχοι)
καὶ ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς σου εἶναι ὡς πορφύρα,
εἰς τοὺς πλοκάμους τῆς ὁποίας συνελήφθη βασιλεὺς.*

4. Ἀ. Χαστούπης (1971· 1975)

*(Καὶ) ἡ κεφαλή σου ἐπ' αὐτοῦ (= τοῦ τραχήλου) ὡς ὁ Κάρμηλος
..... (4 στίχοι)
ἐν τῷ στήμονι τῆς κεφαλῆς σου (εἶναι) ὡς πορφυρᾶ (κρόκη),
βασιλεὺς δεδεσμευμένος διὰ γοητείας!*

5. Ἰ. Γιαννακόπουλος (1964)

*Ἡ κεφαλή σου ὁμοιάζει πρὸς τὸ ὄρος Κάρμηλον
καὶ αἱ πλεξίδες τῆς κεφαλῆς σου ἔχουν μέλαν χρῶμα·
καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐλκύεται καὶ δένεται μὲ αὐτάς, ὅταν διέ-
χεται ἐνώπιόν σου.*

6. Ίω. Κολιτσάρας (1970)

*Ἡ κεφαλή σου ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα σου σάν τὸ ὄρος Κάριμηλον.
αἱ πλεξίδες τῆς κεφαλῆς σου ἀκτινοβολοῦν ὡσάν πορφύρα
καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ὅταν διέρχεται ἐμπρὸς σου, εἶναι σάν νὰ
δένεται μὲ αὐτάς.*

38 7. Π. Τρεμπέλας (1971)

*Ἡ κεφαλή σου ἐπὶ τοῦ λοιποῦ σώματός σου ὑψοῦται σάν τὸ ὄ-
ρος Κάριμηλον
καὶ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου, καθὼς ἔχουν πλεχθῆ, ὁμοιά-
ζουν πρὸς βασιλικὴν πορφύραν·
στὶς πλεξοῦδες των καὶ ὁ βασιλεὺς ἀκόμη συναρπάζεται δεδεμέ-
νος. αἱ σκέψεις σου καὶ τὰ φρονήματά σου, ὦ Νύμφη, εἶναι
ὑψηλά, θεῖα, καὶ οὐράνια.*

8. Π. Τρεμπέλας (= F. Godet) (1971)

*Ἡ κεφαλή σου ὀρθοῦται ἐπὶ σοῦ σάν τὸ ὄρος Κάριμηλος
καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σου σάν νήματα πορφύρας,
βασιλεὺς εἶναι δεμένος εἰς τοὺς πλοκάμους τῆς.*

9. Π. Τρεμπέλας (†1977· 1996)

*Ἡ κεφαλή σου ὀρθοῦται ἐπὶ σοῦ σάν τὸ ὄρος Κάριμηλος,
καὶ οἱ πλόκαμοι τῆς κεφαλῆς σου σάν πορφύρα·
βασιλεὺς εἶναι δεδεμένος διὰ γοητείας ἀπὸ αὐτοῦς.*

10. Μετάφρασι χιλιαστῶν (1984)

*Τὸ κεφάλι σου στέκεται πάνω σου σάν τὸν Κάριμηλο
καὶ τὰ λυτὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ σου σάν μαλλὶ βαμμένο πορ-
φυροκόκκινο.
ἀπὸ τοὺς κυματισμοὺς τοὺς εἶναι δεμένος ὁ βασιλιάς.*

39 11. Γ. Παπαγιαννοπούλου - Συμυρνιώτου (1993)

*Ἡ κεφαλή σου ὀρθώνεται σάν τὸ ὄρος Κάριμηλος.
καὶ τὰ μαλλιά σου, πλεγμένα ὅπως εἶναι, μοιάζουν μὲ πορφύρα.
καὶ βασιλιάς ἀκόμα συναρπάζεται δεμένος.*

12. Β. Βέλλας, Ἡ. Οἰκονόμου, Ν. Παπαδόπουλος, Π. Σιμο-
τᾶς, Β. Τσάκωνας, Μ. Κωνσταντίνου, Κ. Χιωτέλλη (1997)

*Ἡ κεφαλή σου σάν τὸν Κάριμηλο ὑψώνεται
καὶ τὰ χυτὰ σου τὰ μαλλιά σάν τὴν πορφύρα,
κι ὁ βασιλιάς στὰ κύματά τους δέσμιος.*

13. Χ. Γαρνάβος (2000)

*Τὸ κεφάλι σου ὀρθώνεται σὰν τὸ ὄρος Κάρμηλος,
καὶ ἡ κοτσίδα τῶν μαλλιῶν σου εἶναι σὰν πορφύρα,
δεμένος ἀπὸ τὴ γοητεία σου σέρνεται ὁ βασιλιάς.*

14. Χ. Γιανναράς (1990)

Φύση καὶ ἐπέκεινα τῆς φύσης ἢ προσωπικὴ ἑτερότητα, 'βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς'. μαλαματένιες ἀνταύγειες στὴν παγίδα τοῦ αὐτοερωτισμοῦ τῆς φύσης, χρυσόπλοκα νήματα ὅπου ἀσπάζει ὁ ἔρωτας τῆς αἰώνιας ζωῆς. μόνο ἡ ὀμορφαία μιᾶς ἀποκάλυψης μπορεῖ νὰ κατασχάσει τὴν ἐξωραϊσμένη πλεκτάνη, νὰ ἀνασύρει τὸν πόθο στὴν ἀπλοχεριά τοῦ ἀδιάσπαστου διηνεκοῦς. νὰ μεταλλάξει τὴν ἀμοιβαιότητα σὲ κένωση αὐτοπροσφορᾶς, τὸ θάμβος σὲ βάθος διάβασης 'ἐπὶ τὸ πρότυπον' τῆς εἰκόνας.

40 15. Δ. Παπαροηγόπουλος (= E. Renan) (1870)

*Ἡ κεφαλὴ σου
ἀνάσσης εἶναι κεφαλὴ βασιλική·
οἱ πλόκαμοί σου οἱ χυνόμενοι χρυσοῖ,
ἐμὲ τὸν βασιλέα ἐδέσμευσαν.*

16. Μ. Δ. (= Δ. Μπαλᾶνος;) (1911)

*Ἡ κεφαλὴ σου στοὺς ὤμους σου ἐπάνω σὰν τὸν Κάρμηλο,
καὶ ἡ πλεξίδα τῆς κεφαλῆς σου σὰν πορφύρα·
ὁ βασιλιάς εἶναι δεμένος στοὺς ξυστούς.*

17. Κ. Φριλίγγος (Ἰουδαῖος) (1912)

*Σὰν Κάρμηλος ἀπάνου σου στέκεται τὸ κεφάλι σου.
καὶ σὰν πορφύρα τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου.
δεμένος εἶναι στὰ μαλλιά σου ὁ βασιλιάς!*

18. Γ. Τσουκαλᾶς (1921)

*Τὸ κεφάλι σου εἶναι ἐπάνω σου σὰν Κάρμηλος,
κι ἡ πλεξίδα σου σὰν πορφύρα.
ὁ βασιλιάς εἶναι δεμένος στὶς μποῦκλες τῶ μαλλιῶ σου.*

19. Σ. Νικοκάβουρας (1925)

*Σὰν ἄστρο τὸ κεφάλι σου μὲ τὰ μαλλιά σου γύρω,
ποὺ λάμπει σὰν ὀλόξανθη μεταξωτὴ πορφύρα,
κι ὁ βασιλιάς ὁ δυνατὸς εὐρίσκεται δεμένος,
ὠραία μου ἀπ' τὶς πλεξίδες σου· τόσο εἶναι ἐρωτεμένος.*

20. Γιωσέφ Ἐλιγιὰ (Ἰουδαῖος) (1928)
*Ἡ κεφαλή σου μοιάζει σάν ὁ Κάριμηλος
 κι οἱμποῦκλες σου σκλαβώνουνε ῥηγάδες.*
- 41 21. Ἄ. Κάσδαγλης (= F. Kautsh) (1932)
*Ἡ κεφαλή σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάριμηλος,
 ἡ κόμη ὡς πορφύρα, δεδεμένος δὲ
 εἰς τοὺς πλοκάμιους σου ὁ βασιλεὺς ἐγώ.*
22. Ἄντης Περγάρης (1932)
*Περήφανο στοὺς ὄμους σου σάν στέκει τὸ κεφάλι,
 μοιάζει τὸ Κάριμηλο βουνό, κι οἱ βόστρυχοί σου οἱ μαῦροι
 σάν τὴν πορφύρα ἀστραφτεροὶ κι ἀτίμητοι εἶν' κι ὠραῖοι,
 τόσο ὠραῖοι, πὺν κι ἐγὼ ὁ μέγας βασιλέας
 εἶμαι δεμένος ἀπ' αὐτούς.*
23. Ἄ. Χατζιδάκης (1933)
*Κάριμηλος στοὺς ὄμους σου ἐπάνω ἢ κεφαλή σου,
 καὶ σάν πορφύρα τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου
 ὁ ῥήγας στὶςμποῦκλες σου αἰχμάλωτος, κοπέλα.*
24. Θ. Καρμπώνης (προτεστάντης) (1947)
*Ἡ κεφαλή σου ὑψώνεται σάν Κάριμηλος
 καὶ τὰ μαλλιά σου σάν πορφύρα
 ὁ βασιλιάς εἶναι δεμένος στοὺς πλοκάμιους σου.*
25. Ἄ. Φράγκος (1953)
*Σάν τὸν Κάριμηλο στέκει ἡ κεφαλή σου
 τῆς κεφαλῆς σου ἡ κόμη εἶναι βελούδι
 ὁ ῥήγας σκλάβος σου εἶναι στὶς πλεξοῦδες.*
- 42 26. Λ. Χατζηκώστας (1964)
*(Ἐλεφάντινος πύργος ὁ λαιμός σου)
 μὲ Κάριμηλο τὴν κεφαλή σου ἀπάνω.
 (4 στίχοι)
 τοῦ κεφαλιοῦ σου ἡ κόμη σάν πορφύρα,
 στὶςμποῦκλες τῆς πιασμένου βασιλιάς.*
27. Γ. Σεφέρης (1965)
*Ὁρθώνεται ἡ κεφαλή σου ὡσάν τὸν Κάριμηλο
 καὶ τὰ μαλλιά σου εἶναι πορφύρα,
 στὶς πλεξοῦδες τοὺς δεμένος βασιλιάς.*

28. Ν. Σκιαδόπουλος (1970)

*Τὸ κεφαλάκι σου μοιάζει μὲ Κάρμηλο
καὶ τὰ μαλλιά σου ἀγνή πορφύρα.
τὸ βασιλιᾶ μας ἔχεις σκλαβώσει
μ' αὐτὲς τὶς μποῦκλες τὶς σταυρωτές.*

29. Σ. Στρούζα - Μαργαρίτη (1972)

*Κι ἀπ' τὰ ματόφρυδά σου ἀπάνω
μαῦρα πλοκάμια τὰ μαλλιά
στὸν βασιλιᾶ ἀπλώνεις
καὶ τὸν σκλαβώνεις.*

30. Ν. Ἀρκᾶς (1992)

*Ἡ κεφαλή πανέμορφη σὰν τ' ὄρος τοῦ Καρμήλου,
περίτεχνο κιονόκρανο λεπτοῦ κι αἰθέριου στύλου.
οἱ πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν σου μὲ τοῦ ἡλίου τὶς βαφές
σοῦ στολίζουν τὸ κεφάλι κι ἀνταυγάζουν πορφυρές.
τὰ σγουρά σου αὐτὰ βοστρύχια ἔγιναν γερὴ θηλειᾶ
κι ἔτσι αἰχμάλωτο στὰ δίχτυα ἔδεσαν τὸ βασιλιᾶ.*

31. Λ. Παπαδόπουλος (1995)

*Σὰν τὸ βουνὸ τὸν Κάρμηλο ὀρθώνεις τὸ κεφάλι.
σὰν τὴν πορφύρα λάμπουνε τὰ ὠραία τὰ μαλλιά σου
καὶ μέσα στὶς πλεξοῦδες τους ὁ βασιλιᾶς δεμένος.*

43

32. Μ. Γκανᾶς (2006)

*Κεφάλι μου περήφανη βουνοκορφή,
μαλλάκια πορφυρὴ κορώνα,
ὁ βασιλιᾶς εἶναι δεμένος στὶς πλεξοῦδες σου.*

33. Θέκλα μοναχὴ (= Πολυξένη Νικολαΐδου) (1997)

Ἡ σκέψη σου καθάρια, τὸ φρόνημά σου ὑψηλό.

34. Κ. Μουρσελᾶς (1989· μυθιστόρημα, κινηματογραφικὸ

ἔργο, λαϊκὸ τραγούδι)

Βαμμένα κόκκινα μαλλιά.

44

“Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ νεώτεροι Ἕλληνες μεταφρασταί, ἐπιστήμονες καὶ λογοτέχνες, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ μετάφρασι τοῦ Λουθήρου, πὺ εἶναι ἡ πρώτη καὶ σχεδὸν μητρικὴ τῶν βορείων καὶ προτεσταντικῶν. ὁ Λούθηρος, μεταφράζοντας τὴ βουλγάτα, τὸ θηλυκὸ τοῦ Ἰερωνύμου *capales* τὸ κατάλαβε, ὅπως εἶπα, ὡς

οὐδέτερο *canalia*, ἐπειδὴ ἡ δοτικὴ *canalibus* εἶναι κοινὴ γιὰ ὅλα τὰ γένη, κι ἀντὶ γιὰ τὴν ἱστορικὴ σημασία τῆς λέξεως ποὺ ἐννοοῦσε ὁ Ἰερώνυμος (*δεξαμενές*) φαντάστηκε μιὰ ὑποθετικὴ κι ἐτυμολογικὴ (*καλάμινα καρουλάκια τοῦ περμανάντ*), καὶ τὸ μετέφρασε *Locken*, ἤτοι βόστρυχοι, μποῦκλες, καρουλάκια μαλλιῶν· ὅποτε ἡ μὲν γαλλικὴ τοῦ Olivétan ἔχει *flocs* ἤτοι κύματα (μαλλιῶν), κυματισμοὶ (μαλλιῶν), σκάλες (μαλλιῶν), σπαστὰ μαλλιά, μποῦκλες, καρουλάκια, ἡ δὲ ἰακωβιανὴ ἀγγλικὴ ἔχει τὴν παλιὰ ἀγγλικὴ λέξι *galleries*, ποὺ οἱ νεώτεροι Ἕλληνοι καὶ ἀγγλόφωνοι ἐρμηνευτοὶ ἄλλοτε τὴν κρατοῦν ὡς εὐνόητη κι ἄλλοτε τὴν ἐξηγοῦν *ringlets* ἤτοι δαχτυλιδάκια (μαλλιῶν), ἢ καὶ *tresses* ἤτοι πλοκάμους, βοστρύχους, πλεξοῦδες, κοτσίδες, μποῦκλες. ἔτσι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἔχουν συνολικῶς 6 συνώνυμα· *πλόκαμοι*, *βόστρυχοι*, *πλεξίδες* ἢ *πλεξοῦδες*, *μποῦκλες*, *μαλλιά*, καὶ *κύματα* ἢ *κυματισμοί*· ὡς ἐξῆς.

45 α'. *πλόκαμοι*· Τυπάλδος - Βάμβας, Παπαροηγόπουλος, Κάσδαγλης, Καρμπώνης, Χαστούπης (1960), Τρεμπέλας (1971· 1996), Στρούζα (*πλοκάμια*).

β'. *βόστρυχοι*· Περνάρης, Καλλίνικος, Ἀρκᾶς (*βοστρύχια σγουρά*).

γ'. *πλεξίδες* ἢ *πλεξοῦδες*· Νικοκάβουρας, Φράγκος, Γιαννακόπουλος, Σεφέρης, Τρεμπέλας (στὴν ἀ' μετάφρασί του), Κολιτσάρας, Παπαδόπουλος, Γκανᾶς.

δ'. *μποῦκλες*· Τσουκαλᾶς, Ἑλιγιά (Ἰουδαῖος), Χατζιδάκης, Χατζηκώστας, Σκιαδόπουλος.

ε'. *μαλλιά*· Φριλίγγος (Ἰουδαῖος), Σμυρنيώτου.

ς'. *κύματα* - *κυματισμοί*· χιλιασταὶ (*κυματισμοί*), Βέλλας κλπ. (*κύματα*).

ζ'. *ξυστοί (!)*· Μ.Δ. (πρόκειται μᾶλλον γιὰ τυπογραφικὸ λάθος· ἴσως ἀντὶ *κύκλοι*, τὸ ἀγγλικὸ *ringlets*).

46 μόνον ὁ Χαστούπης στὴ δευτέρη μετάφρασί του (1971) κι ὁ Τρεμπέλας στὴν τρίτη (1972-77) μεταφράζουν *διὰ γοητείας*, κι ἀργότερα ὁ Γαρνάβος (2000) *ἀπὸ τῆ γοητεία σου*, ἀκολουθώντας ὁ μὲν Χαστούπης τὴ «διόρθωσί» του στὸ μασοριτικὸ *βε λεθίμ* (= *ἐν γοητείας*) ἀντὶ *βε ρεθίμ* (= *ἐν ποτίστραις*), οἱ δὲ Τρεμπέλας καὶ Γαρνάβος τὸ Χαστούπη. ὁ Τρεμπέλας ὅμως, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, κρατᾶει τὰ διττογραφία - διττολογία καὶ τὸ παλιό του *ἀπὸ αὐτοῦς* (= *τοὺς πλοκάμους*)· ἔτσι γιὰ περισσότερη σιγουριά! πράγματι ἡ ἑβραϊκὴ λέξι *λεθίμ* σημαίνει *γοητείας*, ἢ, ὅπως μεταφράζουν οἱ μεταφρασταὶ τῆς μεταφράσεως τῶν *Ὁ φαρμακείαις*, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀρχαία μόνο σημασία τῆς λέξεως, καὶ

ὄχι ὅπως νόμισε ὁ Χαστούπης, πού νόμιζε ὅτι οἱ λέξεις *γόης* καί *γοητεία* στήν ἀρχαία ἑλληνική σημαίνουν ὅ,τι καί στή νεοελληνική, ὅταν λέμε «ὁ *γόης* καί ἡ *γόησσα* μέ ὅλη τή *γοητεία* τους», δηλαδή «μέ τήν ἐπίδρασι τοῦ ἐπιδεικτικοῦ ἐρωτισμοῦ τους», ἢ «μέ τήν ἐρωτοτροπική μαγεία τους», ἢ καί «μέ τὸ λάγνο μαγνητισμό τους». τὸ *γοητεῖται* ἢ καί *φαρμακεῖται* σάν ἀρχαία ἑλληνική λέξι, πού μεταφράζει τὸ ἐβραϊκὸ *λεθιμ* τέσσερες φορὲς στήν Ἑξοδο, ὅπου λέγεται ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι *ἐπαιδοῖ* (= φακίρηδες) τοῦ φαραῶ ἔκαναν τὰ ῥαβδιά τους φίδια μέ *φαρμακείας* (= *λεθίμ*, φακιρικὲς τεχνικὲς), δὲν εἶναι αὐτὸ πού λέει ὁ Χαστούπης *γοητεία*: σφαλερῶς ἐννοεῖ τὴ λέξι μέ τὴ νεοελληνική δημοτικὴ σημασία της, τὴν παρεῖσακτη στήν καθαρεύουσα του καί ἄγνωστη στήν ἀρχαία ἑλληνική καί φυσικὰ στή βιβλικὴ ἐβραϊκὴ. νόμισε ὅτι ἡ λέξι *λεθιμ* - *γοητεῖται* μπορεῖ καί στίς ἀρχαῖες γλῶσσες νὰ σημαίνει ὅ,τι σημαίνει στή σημερινὴ δημοτικὴ ἑλληνική. δὲν κατάλαβε ὅτι στή νεοελληνική ἡ σημασία τῆς λέξεως εἶναι κατ' ἀρχὴν μεταφορικὴ καί ποιητικὴ, ἢ ὁποῖα ὅμως ἐν τέλει μᾶς κάθισε σάν κυριολεξία, καί μπῆκε καί στήν καθαρεύουσα· ἀλλὰ δὲν ἰσχύει καθόλου γιὰ τὴν ἀρχαία γλῶσσα. τὸ ἴδιο ἔπαθαν καί ὁ Τρεμπέλας παρασυρμένος ἀπὸ τὸ Χαστούπη, καί ὁ Γαρνάβος παρασυρμένος μέσῳ Τρεμπέλα κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ Χαστούπη. καί ἀσφαλῶς ἢ «διόρθωσι» αὐτὴ τοῦ Χαστούπη ἔγινε, γιὰ νὰ αἰτιολογηθῇ πάση θυσία τὸ νόημα πού δίνει στή μετάφρασί του ὁ Λούθηρος μεταφράζοντας λαθεμένα τὸν Ἰερώνυμο. ὅλα λοιπὸν τὰ παραπάνω, *πλόκαμοι* - *πλοκάμια*, *βόστρυχοι* - *βοστρύχια*, *πλεξίδες* - *πλεξοῦδες*, *κύματα* - *κυματισμοί*, *μποῦκλες*, *μαλλιά*, *ξυστοί*, καί *γοητεία*, ὑποτίθεται ὅτι εἶναι μετάφρασι τοῦ *παραδρομαί!*

48 Ἐπὶ τοὺς μεταφραστὰς ἢ ἐρμηνευτὰς οἱ Χαστούπης, Γιαννακόπουλος, Χατζηκώστας, Σεφέρης, Κολιτσάρας, Τρεμπέλας, Γιανναράς, Ἀρχᾶς, Σμυρνιώτου, Παπαδόπουλος, Γαρνάβος, καί Γκανᾶς, πού παραθέτουν δίπλα καί τὸ κείμενο τῶν Ο', τὸ παραθέτουν μόνον ὡς διακοσμητικὸ, γιὰ λόγους παραδοσιακούς· δὲν μεταφράζουν αὐτό, ἀλλ' ἄμεσα ἢ ἔμμεσα κάποια ἀπὸ τίς προεξετασμένες τρεῖς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις πού βρίσκουν ἢ στή Βίβλο κάθε γλώσσης ἢ στὰ ὑπομνήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα βοηθοῦνται. λεπτομερέστερα οἱ Τυπάλδος - Βάμβας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν μετάφρασι, ὁ Καλλίνικος ἀπὸ τὴ γαλλικὴ, ὁ Χαστούπης τὴν πρώτη του φορὰ (1960) ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν, ὁ Γιαννακόπουλος ἀπὸ τὸν Fillion, ὁ Κολιτσάρας ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν, ὁ Τρεμπέλας ἀπὸ τοὺς Fillion, Godet, καί Henry, κι ἄ-

πὸ τὴ βόρεια καὶ προτεσταντικὴ ομάδα μεταφράσεων, ὁ Γιανναρᾶς ἀπὸ τοὺς Γιαννακόπουλο, Κολιτσάρα, καὶ Τρεμπέλα, ἢ Σμυρνιώτου ἀπὸ τὸν Τρεμπέλα, καὶ οἱ ἀπλουστευταὶ τοῦ Βέλλα ἀπὸ τοὺς χιλιαστάς. οἱ λογοτέχνες πὸν δὲν μεταφράζουν, ἀλλ' ἀποδίδουν περίπου μόνον ὅ,τι καταλαβαίνουν, δύσκολα δείχνουν τὴν ἄμεση ἐξάρτησί τους, ὅπωςδήποτε ὅμως δείχνουν σαφῶς ὅτι ἔμμεσα ἐξαρτῶνται ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴν ομάδα μεταφράσεων. ἄμεσα ἐξαρτῶνται ὁ Χατζηκώστας ἀπὸ τὸ Χαστούπη, ὁ Σεφέρης ἀπὸ τὴ γαλλικὴ μετάφρασι, ὁ Ἄρκας καὶ ὁ Παπαδόπουλος ἀπὸ τὸν Τρεμπέλα. θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ καταρτίσῃ γενεαλογικὸ δέντρο ἢ, ὅπως λέμε στὴν κριτικὴ κειμένων, στέμμα ἐξαρτήσεων, ἂν αὐτὸ δὲν ἦταν γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ στίχου ἄκαρπο. ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν Ἑλλήνων Ἰουδαίων Φροιλίγγου καὶ Ἐλιγιά καθὼς καὶ τοῦ Σεφέρη, ὅτι μεταφράζουν ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸ ἢ καὶ ἀπ' αὐτὸ, δὲν ἀληθεύει. πρόκειται γιὰ ψευδολογικὴ μαρτυρία ῥεγάλων. τέτοιες μποῦρδες οἱ λογοτέχνες τίς συνηθίζουν πολὺ. ὁ Γιώργης Σεφέρης (σ. 7), ὅταν μετέφραζε τὸ Ἰσμά στὸ Λονδίνο, γιὰ νᾶχη μπόλικη καὶ ἀτόφια ἔμπνευσι (=θεοπνευστία), πῆγε σ' ἓνα ἀψηλὸ χωριὸ τοῦ Λιβάνου καὶ τὸ διάβασε ἀναπνέοντας τὸν ἀλαφρὸ καὶ διάφανον μυρωμένον ἀγέρα του, ὁ δὲ Λευτέρης Παπαδόπουλος (σ. 21), ὅταν τὸ μετέφραζε, ἔδινε τὰ χειρόγραφα του στὴ γυναῖκα του καὶ τοῦ τὰ φύλαγε «στὸ ζεστὸ κόρφο της», ἐπράζοντάς τα, νὰ ποῦμε, αὐτὴ ἔτσι σὰν κλωσσομηχανὴ μὲ προσθήκη ὀλίγης θηλυκῆς ἔμπνευσεως ἢ ἀποπνοίας, καὶ προσφέροντας ἔτσι στοὺς ἀναγνώστες του αὐτὸς μέθεξι σὲ διπλὴ ἔμπνευσι, τόσο τὴν κρανιακὴ δική του ὅσο καὶ τὴ θερμαντικὴ καὶ ὀσφρητικὴ τῆς γυναικὸς του, σὰ ζεστὸ σαλέπι καὶ μπουρέκι, νὰ ποῦμε, πὸν νὰ μυρίζῃ καὶ γυναικίλα καὶ ἰδρωτίλα. μόνον πὸν ξέχασε νὰ βάλῃ καὶ λίγη μουστάρδα. οἱ λογοτέχνες δηλαδὴ ἔχουν ἔμπνευσι καὶ ἀπὸ τὰ ῥουθούνια τους καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τοῦ σώματός των. σὲ σύγκρισιν μ' αὐτοὺς οἱ ἐπιστήμονες εἶναι ἄγευστα καὶ ἄοσμα σχολαστικὰ στραβάδια πὸν ψάχνουν γιὰ ψύλλους στ' ἄχυρα.

* * *

49 Πέρα ἀπὸ τὴ μετάφρασι, ἢ ὁποία παρεπιπτόντως μόνον μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐρμηνεία, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀναπτυγμένη ἐρμηνεία. παραθέτω ὅσες ἀρχαῖες ἐρμηνεῖες τοῦ ἐλεγείου 18, 12 βρῆκα.

1. Ἰουδαῖοι

- 50 Ταροῦμ τῶν πέντε κυλίνδρων (μετάφρασι ἀπὸ τὰ λατινικά).
 Ὁ βασιλεὺς ποὺ ἐγκαταστάθηκε, γιὰ νὰ σὲ κυβερνάη, εἶναι δίκαιος σὰν τὸν προφήτη Ἡλία, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ζῆλο ὑπὲρ τοῦ Κυρίου τοῦ οὐρανοῦ ἔσφαξε τοὺς ψευδοπροφῆτες *στὸ ὄρος Κάρμηλο* κι ἐπέστρεψε τὸν Ἰσραήλ στὸ φόβο Κυρίου τοῦ θεοῦ. *καὶ οἱ φτωχοὶ τοῦ λαοῦ ποὺ βαδίζουν δίπλα σ' αὐτὸν τὸν ἄρχοντα ἀπὸ τὰ δεξιὰ του κι ἀπὸ τ' ἀριστερά του*, ἐπειδὴ εἶναι στερημένοι, *θα φορέσουν πορφύρα* ὅπως ὁ Δανιήλ στὴ Βαβυλῶνα κι ὁ Μαρδοχαῖος στὰ Σοῦσα· κι αὐτὸ χάρι στὴν ἀξιομισθία τοῦ Ἀβραάμ τὸν ὁποῖο ἐγκατέστησε σὰ βασιλέα ἐξ ἀρχῆς, γιὰ νὰ *βασιλεύη* στὸν αἰῶνα, χάρι στὴ δικαιοσύνη τοῦ Ἰσαὰκ τὸν ὁποῖο ἔδεσε ὁ πατέρας του, γιὰ νὰ τὸν θυσιάσῃ σὰν ὀλοκαύτωμα, *καὶ χάρι στὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Ἰακώβ ὁ ὁποῖος ξεφλούδισε τὶς βέργες καὶ τὶς τοποθέτησε στὶς ποτίστρες* (Γε 70,19).

51 2. Χριστιανοὶ Ἕλληνες

α. *Κεφαλή σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρμηλος*

Ἡ *κεφαλή* τῆς ἐκκλησίας, ὁ Χριστὸς, εἶναι σὰν τὸν *Κάρμηλον*, ἐπειδὴ *Κάρμηλος* σημαίνει «ἐπίγνωσις περιτομῆς», καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ Χριστὸ ἀποκτήσαμε ἐπίγνωσι τῆς πνευματικῆς περιτομῆς. Ὁριγένης, Φίλων Καρπασίου, Προκόπιος Γαζαῖος, Σειρὰ τριῶν πατέρων (νηπιτική).

- 52 Ἡ *κεφαλή* τῆς ἐκκλησίας, ὁ Χριστὸς, εἶναι σὰν τὸν *Κάρμηλον*, διότι, ὅπως ὁ *Κάρμηλος* εἶναι γεμάτος ἀγαθὰ κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ἱερεμίου *Εἰσήγαγον ὑμᾶς εἰς τὸν Κάρμηλον τοῦ φαγεῖν ὑμᾶς... τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ* (Ἰε 2,16), ἔτσι κι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Θεοδώρητος.

- 53 Ἡ *κεφαλή* τῆς νύμφης, ἥτοι τῆς παρθένου Μαρίας, εἶναι ὁ Χριστὸς· καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι σὰν τὸν *Κάρμηλον*, δηλαδή «ἐπίγνωσις»· διότι *Κάρμηλος* σημαίνει «ἐπίγνωσις». Ματθαῖος Καντακουζηνός (αὐτοκράτωρ).

54 β'. *Καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα*

Πλόκιον κεφαλῆς εἶναι ὁ πολὺς λαὸς τῆς ἐκκλησίας, ἐπειδὴ οἱ τρίχες του εἶναι πάρα πολλές, κι ὅπως τὸ *πλόκιον τῆς κεφαλῆς* κοσμεῖ τὴ γυναῖκα, ἔτσι κοσμεῖ τὴν ἐκκλησίαν τὸ μεγάλο πλῆθος τῆς. *καὶ εἶναι τὸ πλόκιον τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκκλησίας σὰν πορφύρα*, διότι, ὅπως ἡ *πορφύρα* βάφεται μὲ *αἷμα*, ἔτσι καὶ τὸ

πλήθος τῶν πιστῶν τῆς ἐκκλησίας βάφεται μετὰ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ γίνεται βασιλικὴ πορφύρα τοῦ Χριστοῦ. Φίλων Καρπασίου.

- 55 Καὶ οἱ *τρίχες τῆς κεφαλῆς* τῆς ἐκκλησίας, δηλαδή ἡ διδασκαλία τῆς ποῦ εἶναι πλεγμένη σὰν *πλόκιον*, δηλαδή προσφέρεται μετὰ ἀρμονία, εἶναι *βαμμένη κόκκινη σὰν πορφύρα μετὰ τὸ αἷμα* τοῦ Χριστοῦ. Θεοδώρητος, Προκόπιος Γαζαῖος, Σειρὰ τριῶν πατέρων (νηπιτικὴ).
- 56 Ἡ Θεοτόκος (= ἡ νύμφη τοῦ Ἄσματος) εἶναι «ἡ *θεοῦφαντος πορφύρα, τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα, ἡ χρυσοποίκιλτος στολή, ἡ χρυσοειδῆς διπλοῖς, ἡ ἀκατονόμαστος συναφή τῆς νοητῆς ἀλουργίδος* τοῦ Λόγου». Ἀνδρέας Κρήτης.
- 57 Τὸ *πλόκιον τῆς κεφαλῆς* τῆς παρθένου, ἤτοι «ὁ πλόκαμος τῆς κεφαλῆς» τῆς, ἢ καὶ ὁ πλεγμένος ἀκάνθινος στέφανος τὸν ὁποῖο φόρεσαν οἱ σταυρωταὶ στὴν κεφαλὴ τῆς, τὸ Χριστό, εἶναι στὸ κεφάλι τοῦ σὰν *πορφύρα* (=ματωμένος, βαμμένος κόκκινος). Ματθαῖος Καντακουζηνός.
- 58 γ'. *Βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς*
 Ὁ βασιλεὺς Χριστὸς εἶναι *δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς*, διότι «*παρατρέχων*» ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν, ἐδέθη ἐν δεσμοῖς, γὰρ νὰ σταυρωθῆ καὶ νὰ πεθάνῃ καὶ νὰ φτάσῃ μέχρι τὸν ἄδη, γὰρ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο. Φίλων Καρπασίου.
- 59 *Δεδεμένος* εἶναι ὁ βασιλεὺς Χριστός, διότι εἶναι ὁ «*σύνδεσμος τῆς ἀγάπης* τῶν λαῶν». Κύριλλος Ἀλεξανδρείας.
- 60 Ἡ *αἵματοβαμμένη - πορφυροβαμμένη* χριστιανικὴ διδασκαλία *διατρέχει* (ἴσως ὁ Θεοδώρητος διάβαζε στὸ κείμενό του καὶ τὴν παραλλαγή *διαδρομαῖς*) καὶ τρέφει τὸ λαὸ τῆς ἐκκλησίας. Θεοδώρητος.
- 61 Ὁ διὰ τῆς διδασκαλίας γινόμενος βασιλεὺς καὶ «*αὐτοκράτωρ τῶν παθῶν*» λαὸς στὰς *παραδρομάς*, ἤτοι στὶς *παρόδους τῆς παρουσίας ἐπιγείου ζωῆς*, εἶναι *δεμένος μετὰ τὸ σχοινὶ τῆς διδασκαλίας, γὰρ νὰ μὴν πέσῃ*. Προκόπιος Γαζαῖος, Σειρὰ τριῶν πατέρων (νηπιτικὴ).
- 62 Ὁ Χριστὸς εἶναι βασιλεὺς ἐν παραδρομαῖς, δηλαδή σὲ «*ίππηλασίας*», σὲ *ἐπιδρομὲς ἵππικου*, διότι κατὰ τὴν ἡμέρα ποῦ φόρεσε τὸν ἀκάνθينو στέφανο (*πλόκιον κεφαλῆς*) «*ἀνήγειρε τρόπαιον κατὰ τοῦ διαβόλου*». Ματθαῖος Καντακουζηνός¹¹.

63 3. Χριστιανοὶ Λατῖνοι

Οἱ ἰδιαίτερος πολλοὶ Λατῖνοι ἐρμηνευταὶ τοῦ Ἕσματος ἔχουν τὸν ἐρμηνευόμενον στίχο ἀπὸ τῆ βουλγάτα, μὲ τὸν πρῶτο στίχο του χωρὶς τῆ φράσι *ἐπὶ σέ*, μὲ τὸ δεύτερο στίχο του νὰ ἔχη τῆ γραφῆ *βασιλέως (regis)* ἀντὶ *βασιλεύς*, καὶ μὲ τὸν τρίτο στίχο του νὰ ἔχη ἀντὶ τῆς γραφῆς *ἐν παραδρομαῖς* τῆ γραφῆ τοῦ Ἰακὺλα καὶ τοῦ μασοριτικοῦ *βε ρεθιμ* ἢ *βε ρατιμ* μεταφρασμένη ὡς *canalibus* καὶ ἐννοούμενη ὡς *στίς δεξαμενές*, ἤτοι στίς λάρνακες, στίς λεκάνες βαφῆς τῶν βαφῶν τῆς πορφύρας, *στά vasa* (= ἀγγεῖα) τους, πού δηθεν ἑλληνιστὶ λέγονταν *βάτια* (λέξι ἀθησαύριστη πού ἴσως προέκυψε ἀπὸ παρανάγνωσι τοῦ *vasa*). οἱ περισσότεροι Λατῖνοι, πολὺ ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὸν Ὄριγένη, ἐπηρεάζονται πολὺ ἀπὸ τὴν καββαλιστικὴ αὐθαίρετη καὶ ἐξωπραγματικὴ ἐτυμολογία - ἐρμηνεία του ὅτι *Κάρμηλος* σημαίνει *ἐπίγνωσις περιτομῆς*, τὴν ὁποία αὐτοὶ ἐπεκτείνουν καὶ σὲ *ἐπιγινώσκων περιτομῆν* ἢ *διψῶσα περιτομῆν* ἢ *ἀπαλὸς ποταμὸς*, λές

64 καὶ παίζουσι τὸ παιγνίδι «σπασμένο τηλέφωνο». οἱ περισσότεροι εἶναι «νηπτικοί», καὶ οἱ βερμπαλιστικὲς ἐρμηνεῖες των εἶναι κατάφορες ἀπὸ παπικὲς «νηπτικὲς» καὶ μυστικιστικὲς ξελιγωμάρες καὶ ἀλγολαγνεῖες. εἶναι δὲ ἀξιοθαύμαστο τὸ πῶς διολισθαίνουσι ἀπὸ νόημα σὲ νόημα, σὰν σὲ ὄνειρο, πῶς συνθέτουσι ψηφιδωτὰ κλεμμένων νοημάτων στερεοτύπων σὰν κλισέ, καὶ πῶς τοποθετοῦσι τὶς ἴδιες ψηφίδες σὲ ποικίλους συνδυασμοὺς κατὰ βούλησι· σὰ νὰ ἔχουσι *στά χέρια μιὰ τράπουλα* καὶ τὴν παίζουσι ἀνακατεύοντας τὰ χαρτιά της καὶ «κόβοντας» ὁ καθένας ὅπως θέλει καὶ ὅπως λάχη. καὶ μπορεῖ μὲν νὰ μὴ ἐρμηνεύουσι ἐν τέλει τὸ ἐλεγεῖο αὐτό, ἀλλ' ὅπωςδήποτε, ἂν θέλη κανεὶς νὰ μάθῃ πῶς ἔβαφαν οἱ ἀρχαῖοι πορφυρὰ τὰ ἄκλωστα μαλλιά ἢ τὰ κλωσμένα μάλλινα νήματα, καὶ ὅλα τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ σκευὴ τῶν βαφῶν, καὶ ὅλη τῆ μέθοδος ἐξαγωγῆς τῆς κόκκινης χρωστικῆς οὐσίας ἀπὸ τὰ θαλάσσια κογχύλια, καὶ ὅλη τῆ σχετικὴ τεχνικὴ ὁρολογία τους, θὰ βρῆ τὶς περισσότερες πληροφορίας στίς λατινικὲς αὐτὲς ἐρμηνεῖες τοῦ παρόντος ἐλεγείου. περικόβοντας, ὅσο μπόρεσα, τὸ βερμπαλιστικὸ στοιχεῖο, συνοψίζω ἀπλοποιῶ καὶ ταξινομῶ τὶς ἐρμηνεῖες των, ὅσο γίνεται καλλίτερα.

65 α'. *Caput tuum ut Carmelus* - *Κεφαλὴ σου ὡς Κάρμηλος*

Κεφαλὴ τῆς νύμφης ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός· καὶ εἶναι ὅπως ὁ *Κάρμηλος* ὁ πλούσιος δασωμένος καὶ κατάλληλος γιὰ

κρυψώνα και για βοσκή. οί προφήτες Ἡλίας και Ἐλισαῖος εἶχαν τὸν Κάρμηλο κρησφύγετο. και στὸ Χριστὸ οί δίκαιοι βρίσκουν καταφύγιο και τὰ διάφορα λογικά ζῶα βρίσκουν βοσκή πνευματικῆς σοφίας. Ἰουστὸς Οὐργέλλης.

66 *Κεφαλή* τῆς νύμφης ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός· κι αὐτὸς εἶναι ὅπως ὁ πανύψηλος *Κάρμηλος*· ἐξυψωμένος λόγω τοῦ πάθους ποῦ ὑπέμεινε. πάνω στὸν Κάρμηλο προσευχήθηκε ὁ Ἡλίας και ἔβρεξε (Βα 47,1-9). κι ἐμεῖς, προσευχόμενοι με πίστι στὸν Κάρμηλο Χριστὸ, θὰ δεχτοῦμε ἀπὸ τὸν πατέρα τὴν ἀρδευτικὴ βροχὴ τῆς χάριτος. Γρηγόριος Α΄ Ῥώμης (ἀλάθητος πάπας), Ἀγγέλομος, Χάυμων.

67 *Κεφαλή* τῆς νύμφης ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικὸς νοῦς (= νοοτροπία), και αὐτὸς εἶναι σὰν τὸν *Κάρμηλον*. διότι *Κάρμηλος* θὰ πῆ *ἐπίγνωσις περιτομῆς*, και ὁ ἐκκλησιαστικὸς νοῦς *ἐπέγνω*, δηλαδή ἐκρινε πολὺ εὔστοχα, ὅτι θὰ δοξαστῆ με τὴν πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδίας (Ἰε 3,33· Κλ 5,6), και ὄχι με τὴν Ἰουδαϊκὴ σαρκικὴ περιτομὴ τῆς ἀκροβυστίας με τὴν ὁποία οί Ἰουδαῖοι ἐπιδίδωκαν τὴν κατὰ σάρκα και κατὰ κόσμον δόξα, και γι' αὐτὸ ὁ Στέφανος τοὺς ἀποκαλεῖ *ἀπεριτιμήτους τῆ καρδία και τοῖς ὠσίν* (Πξ 17,56). Βέδας, Χάυμων, Ῥούπερτος, Βρούων, Ψευδοκασσιόδωρος.

68 *Κεφαλή* τῆς νύμφης ψυχῆς εἶναι ὁ νοῦς (ἢ *mens*)· διότι ὅπως ἀπὸ τὴν κεφαλὴ κυβερνῶνται ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἢ κρέμονται οί ἀναρίθμητες τρίχες τῶν μαλλιῶν, ἔτσι ἀπὸ τὸ νοῦ ἐκπορεύονται ὅλοι οί λογισμοί οί ἀναρίθμητοι. και ἡ κεφαλὴ - νοῦς εἶναι ὅπως ὁ *Κάρμηλος*, ποῦ θὰ πῆ (κατὰ τὸν Ὀριγένη) *ἐπίγνωσις περιτομῆς*. διότι ὁ κάθε ὅσιος νοῦς περιτέμνεται τὴν ἀληθινὴν περιτομὴ, τὴν πνευματικὴν περιτομὴ - περικοπὴ τῶν ἀμαρτωλῶν παθῶν. ὁ ἀπερίτμητος - ἀκάθαρος νοῦς δὲν ὠφελεῖ τὸ σῶμα· ὅταν ὅμως περιτμηθῆ - καθαριστῆ ἀπὸ τὰ πάθη, γίνεται κατοικητήριον τοῦ Χριστοῦ. Γρηγόριος Α΄ Ῥώμης, Βέδας, Χάυμων, Θωμᾶς Κιστερκιανός.

69 Με τὴν *κεφαλὴ* δηλώνεται ὁ νοῦς, με τὰ μαλλιά οί λογισμοί. κι ὅπως ἀπὸ τὴν κεφαλὴ κυβερνῶνται τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἔτσι ἀπὸ τὸ νοῦ κυβερνῶνται οί λογισμοί, ὥστε νὰ ἐνδιατρίβουν στὸν *Κάρμηλον*, ποῦ ἐρμηνεύεται *ἐπίγνωσις περιτομῆς*, νὰ ἐνδιατρίβουν στὶς κορυφές, στὸ (μαρτυρικὸ) πάθος ποῦ τυποῦται με τὴ λέξι *πορφύρα*. Ἀλκουῖνος, Ἀγγέλομος, Χάυμων, ἀνώνυμος τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, Πέτρος Δαμιανός, Ψευδισίδωρος.

70 *Κεφαλή* τῆς νύμφης ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός. ὅπως ἀπὸ τὴν κεφαλὴ κρέμονται οί ἀναρίθμητες τρίχες τῆς, ἔτσι ἀπὸ τὴν

ἐκκλησία εἶναι ἐξαρτημένοι οἱ ἀναρίθμητοι πιστοί. αὐτοὶ μοιάζουν μὲ τὸν ψηλὸ *Κάρμηλον*, διότι ὅλοι μὲ τὴν κοινὴ πίστι κι ἐλπίδα καὶ ἀγάπη ἀνεβαίνουν λαχανιασμένοι πρὸς τὰ πνευματικὰ ὕψη. ὅπως ὁ Ἥλιος προσευχήθηκε πάνω στὸν *Κάρμηλο* κι ἐπέτυχε βροχὴ στὴν ξηρασία, ἔτσι οἱ καρδιές τῶν ἐκλεκτῶν τῆς ἐκκλησίας, συναναστρεφόμενες μὲ τὸν Κύριο διὰ τῆς προσευχῆς ἢ ἀνεβαίνοντας τὴν ἀνάβασι τῶν ἀρετῶν, γίνονται κι αὐτοὶ κορυφές. Βέδας.

- 71 *Κεφαλή* τῆς νύμφης εἶναι ὁ νοῦς της, ἤτοι τὰ ὑψηλότερα στοιχεῖα τῆς ἐκκλησίας, πού μοιάζουν μὲ τὸν *Κάρμηλον*, ἔχουν δηλαδή *ἐπίγνωσι περιτομῆς* –αὐτὸ σημαίνει τὸ *Κάρμηλος*–, διότι νοοῦν μὲ τὴν ἀποκοπὴ τῆς ἀκροβυστίας, στὴν ὁποία ἐδράζει ἡ σεξουαλικὴ ἐπιθυμία (*libido*) καὶ μὲ τὴν ὁποία γίνεται ἡ διαδοχὴ τοῦ γένους. πρέπει δὲ ν' ἀποκόψουμε ὅλο τὸ παλαιὸ γένος, νὰ παρατήσουμε κάθε ἀκαθαρσία. Ἄνσελμος (ὁ εὐνουχισμένος).
- 72 *Κάρμηλος*, τὸ κατοικητήριο τοῦ Ἑλισαίου, εἶναι ἡ *ἐπίγνωσις περιτομῆς* ἢτοι ἡ *διψῶσα περιτομήν*, καὶ σημαίνει τὴν ὑψηλὴ θεωρητικὴ ζωὴ στὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Ἑλισαίου. οἱ ἀρχιερεῖς τῆς ἐκκλησίας, ἔχουν *ἐπίγνωσις περιτομῆς* τῶν ἀμαρτωλῶν παθῶν καὶ ὄχι τὴ σαρκικὴ περιτομὴ τῶν Ἰουδαίων. Ὀνώριος Αὐγουστοδοῦνου, Βολβέρων.
- 73 *Κεφαλή* τῆς νύμφης ἐκκλησίας ὑψηλὴ σὰν τὸν *Κάρμηλον* εἶναι ὁ Χριστός. τίποτε δὲν εἶναι ὑψηλότερο τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἀνώτερο τῆς θείας φύσεώς του, οὔτε ἀγιώτερο τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του. κι ἐπειδὴ *Κάρμηλος* θὰ πῆ *ἐπίγνωσις περιτομῆς* καὶ *ἀπαλὸς ποταμός*, σημαίνει ὅτι στὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει ἡ ἀληθινὴ περιτομὴ τῆς καρδίας καὶ τὸ κήρυγμά του ῥέει σὰν ἀπαλὸς ποταμός. Βολβέρων.
- 74 *Κεφαλή* τῆς νύμφης παρθένου εἶναι ὁ νοῦς καὶ ἡ βούλησί της, ὑψηλὴ σὰν τὸν *Κάρμηλον* στὶς ἀνατάσεις της. κι ἐπειδὴ *Κάρμηλος* θὰ πῆ *ἐπίγνωσις περιτομῆς* ἢ *ἐπιγινώσκων περιτομήν*, ἡ δὲ παρθένος διακρινόταν ὄχι γιὰ τὴν ἰουδαϊκὴ σαρκικὴ περιτομὴ ἀλλὰ γιὰ τὴν πνευματικὴ περιτομὴ τῆς σαρκικότητος, ἀξιώθηκε ν' ἀρέση στὸ θεὸ καὶ νὰ γεννήσῃ τὸ Χριστό. Φίλιππος ὁ ἀπὸ Harveng.
- 75 *Κεφαλή* τῆς νύμφης παρθένου σὰν *Κάρμηλος* εἶναι ὁ Χριστός. *Κάρμηλος* θὰ πῆ *ἐπίγνωσις περιτομῆς*· διότι ὁ Χριστὸς περιέταμε τοὺς πιστοὺς του πνευματικῶς ἀπ' ὅλα τ' ἀμαρτωλὰ πάθη. Ἄλανὸς ὁ ἀπὸ Νήσων.

- 76 β'. *et comae capitis tui sicut purpura regis*
 και κόμαι κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα βασιλέως
Κεφαλή ὁ Χριστός, *μαλλιά* οἱ μάρτυρες· τὸ αἷμα τους τοὺς κάνει νὰ μοιάζουν μὲ κόκκινη *βασιλική πορφύρα*. Ἰούστος Οὐργέλης, Ἀγγέλομος.
- 77 *Κεφαλή* ὁ νοῦς, *μαλλιά* οἱ λογισμοί. οἱ λογισμοὶ τοῦ ὁσίου νοός, βαμμένοι ἀπὸ τὴν οὐράνια χάρι, γίνονται οὐράνια διακόσμησι τῆς νύμφης ψυχῆς, ὥστε αὐτὴ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ κοκκινίσῃ στὸ αἷμα τοῦ μαρτυρίου σὰν *πορφύρα* γιὰ τὸ *βασιλέα* Χριστό, μιμούμενη τὸ (ματωμένο) σταυρικὸ πάθος ἐκείνου, ὥστε καὶ νὰ συναντηθῇ μαζί του. Γρηγόριος Α΄ Ῥώμης, Βέδας, Χάυμων, Βρούνων.
- 78 *Κεφαλή* ὁ νοῦς, *μαλλιά* οἱ λογισμοί. μὲ τὸ νοῦ οἱ λογισμοὶ κυβερνῶνται ἔτσι, ὥστε νὰ ἐνδιατρίβουν στὸν *Κάρομηλον*, στίς κορυφές, στὸ (μαρτυρικὸ) πάθος ποὺ τυποῦται μὲ τὴ λέξι *πορφύρα*. Ἀλκουίνος, Ἀγγέλομος, Πέτρος Δαμιανός, Θωμᾶς Κιστερκιανός, Ψευδοκασσιόδωρος, Ψευδισίδωρος, ἀνώνυμος τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος.
- 79 Οἱ θαλάσσιες *πορφύρες*, ποὺ περιτμήθηκαν (= ἀποτιμήθηκαν, σφάχτηκαν), χύνουν (ὀσιακὰ - ἀσκητικὰ) δάκρυα *πορφυροῦ χρώματος*, μὲ τὰ ὅποια, ὅταν μαζετοῦν πολλά, γίνεται ἡ βαφὴ τοῦ πορφυροῦ χρώματος. Βαλαφριδὸς Στραβός, Ὀνώριος Αὐγουστοδούνου.
- 80 *Μαλλιά* τῆς *κεφαλῆς* εἶναι οἱ αἰσθήσεις τῆς καρδίας ποὺ μοιάζουν μὲ *πορφύραν βασιλέως*, δηλαδὴ μὲ τὸ αἵματοβαμμένο σταυρικὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, τὸ χλευασμένο καὶ μὲ τὴν *πορφύραν* ποὺ τοῦ φόρεσαν γιὰ *χλεύη*· ἐκεῖνος ὅμως φόρεσε *πορφύραν*, δηλαδὴ ἔγινε βασιλεύς, στ' ἀληθινά. Ῥούπερτος.
- 81 *Μαλλιά* τῆς *κεφαλῆς*, δηλαδὴ πλησιέστατοι πρὸς τὴν κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, εἶναι οἱ ὄντως ἀκτῆμονες μοναχοὶ καὶ πλησιέστατοι πρὸς τὸ Χριστό· καὶ εἶναι τὸ κόσμημα τῆς κεφαλῆς του. αὐτοὶ εἶναι ὡς *πορφύρα βασιλέως*, δηλαδὴ μιμηταὶ τοῦ (αἵματοβαμμένου) πάθους τοῦ βασιλέως Χριστοῦ. Ἄνσελμος.
- 82 *Μαλλιά* τῆς *κεφαλῆς* τῆς ἐκκλησίας εἶναι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέτες, διότι κοσμοῦν τὴν ἱερωσύνη σὰν κεφαλὴ καὶ προστατεύουν τὴ δικαιοσύνη σὰν ὀπλίτες. ἡ *πορφύρα*, ποὺ βάφεται μὲ αἷμα ψαριοῦ (*piscis*), εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ποὺ ψήθηκε σὰν ψάρι στὴ φωτιὰ τοῦ σταυροῦ, ἀφοῦ πιάστηκε στὸ πέλαγος τοῦ κόσμου τούτου μὲ τὸ ἀγκίστρι τοῦ θανάτου. Ὀνώριος Αὐγουστοδούνου (νομίζει ὅτι ἡ θαλάσσια πορφύρα εἶναι ψάρι).

- 83 *Μαλλιά τῆς κεφαλῆς*, τοῦ Χριστοῦ, εἶναι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι, καὶ κάθε ἐνάρετη ψυχὴ, ποὺ κρέμονται ἀπὸ τὸ Χριστὸ σὰ μαλλιά κεφαλῆς. καὶ μ' αὐτὰ τὰ μαλλιά ὑφαίνεται ἡ *πορφύρα τοῦ βασιλέως* Χριστοῦ. Βολβέρων.
- 84 Τὰ *μαλλιά τῆς κεφαλῆς* τῆς νύμφης παρθένου Μαρίας, δηλαδὴ οἱ ἅγιοι λογισμοὶ τῆς, εἶναι ἐκεῖνα ποὺ περιέβαλαν καὶ στολίσαν *ὡς πορφύρα βασιλέως* τὸ Χριστό. Φίλιππος ὁ ἀπὸ Harveng.
- 85 *Μαλλιά τῆς κεφαλῆς* τῆς νύμφης παρθένου Μαρίας εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί. ὅταν αὐτοὶ βαφοῦν, γίνονται *πορφύρα τοῦ βασιλέως* Χριστοῦ, καθὼς κοσμοῦνται μὲ τὸ αἷμα του. Ἄλανὸς ὁ ἀπὸ Νήσων.
- 86 γ'. *vincta canalibus - δεδεμένη ἐν δεξαμεναῖς*
 Ὅταν βάφονται τὰ ἄκλωστα μαλλιά ἢ τὰ κλωσμένα μάλλινα νήματα ἢ τὰ μάλλινα ὑφάσματα, οἱ δέσμες των (=οἱ κοῦκλες, τὰ κουβάρια, οἱ τσιλέδες) *προσδένονται* *στὶς* βαφικὲς *δεξαμενές*, μέσα στὶς ὁποῖες διοχετεύεται τὸ βαφικὸ αἷμα τῆς πορφύρας, (προφανῶς γιὰ νὰ μὴν ἐπιπλέουν, ἀλλὰ νὰ μένουν καταβυθισμένα καὶ νὰ βάφονται καλά). ἔτσι καὶ οἱ ἅγιοι εἶναι πάντοτε *προσδεδεμένοι καὶ συνδεδεμένοι μὲ τὰ ντεπόζιτα* τῶν σωτηριῶν διδαχῶν. Ἰουστός Οὐργέλῆς, Ἄλκουῖνος, Ἀγγέλομος.
- 87 Οἱ σκέψεις τοῦ ὁσίου νοὸς τῆς νύμφης ψυχῆς *προσδένονται - προσκολλῶνται* *στὶς δεξαμενές* τῶν Ἁγίων Γραφῶν, γιὰ ν' ἁρδεύωνται ἀπὸ τὸν οὐράνιο Νυμφίον. ἔτσι ὅλες μαζὶ οἱ νύμφες ψυχῆς γίνονται ἡ πορφυρῆ βασιλικὴ στολὴ τοῦ Νυμφίου. Γρηγόριος Α' Ῥώμης, Βολβέρων.
- 88 Ἡ *δεξαμενὴ* ποὺ δέχεται τὴν πορφύρα τοῦ βασιλέως εἶναι οἱ ψυχῆς τῶν πιστῶν τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ ἄκλωστα μαλλιά ποὺ βάφονται πορφυρᾷ, γιὰ νὰ στολίσουν ἔπειτα σὰ στολὴ τὸ βασιλέα, εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη ἢ *δεμένη καὶ ῥιζωμένη* στὶς ψυχῆς ἐκεῖνες· αὐτὴ στὸ ἀποκορύφωμά της εἶναι συνεχῆς μνήμη τοῦ σταυρικοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ ὁ ζῆλος γιὰ μίμησί του. Βέδας, Χάυμων, Βρούνων, Ἄλανὸς ὁ ἀπὸ Νήσων.
- 89 *Canales* (= *δεξαμενές* βαφῆς), τὰ ἑλληνιστὶ λεγόμενα *βάτια*, ποὺ ὑποδέχονται τὴν *πορφύρα τοῦ βασιλέως* Χριστοῦ, εἶναι οἱ χοροὶ τῶν πιστῶν. τὸ μαλλὶ ποὺ βάφεται μέσα *στὶς δεξαμενές* αὐτές, γιὰ νὰ γίνῃ ἔνδυμα τοῦ βασιλέως, εἶναι ἢ κατὰ τὸ (μαρτυρικὸ) πάθος ταπεινώσεως, ἢ ὁποῖα εἶναι *δεμένη σὲ δέσμες* μέσα *στὶς δεξαμενές*, ὅταν μὲ σταθερὴ καρδιά ἢ ἀρετὴ αὐτὴ καὶ ἡ ἀδιάλειπτη μνήμη τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου *ἱμαντώνουν*, ἥτοι ἐμ-

ψυχώνουν, για τὴν παραμονή, δηλαδή τὴν ὑπομονή, τὴν *πορφύρα τοῦ βασιλέως* Χριστοῦ, δηλαδή τὸ (αἱματοβαμμένο) πάθος του, ἔχοντας οἱ πιστοὶ πάντοτε στὴ μνήμη τους, καὶ προπαρασκευασμένοι γιὰ μίμησι, θ' ἀναστηθοῦν μαζί με τὸ Χριστό. Βαλαφρῖδος Στραβός, Ἀγγέλομος, Χάνμων, ἀνώνυμος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, Ψευδοκασιόδωρος, Ψευδισίδωρος.

90 *Δεδεμένη* λέγεται ὅτι εἶναι ἡ πορφύρα αὐτή, ἐπειδὴ οἱ χορεῖες τῶν ἁγίων εἶναι προσηλωμένες καὶ σταθεροποιημένες *στο φόβο καὶ στὸν ἔρωτα* τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ χωριστοῦν ἀπὸ τὴ χάρι του. Χάνμων.

91 *Δεξαμενές* εἶναι οἱ νόες τῶν ἁγίων, ὅπως στὶς δεξαμενές χύνεται τὸ αἷμα τῆς πορφύρας, γιὰ νὰ βουτηχτοῦν σ' αὐτὸ τὰ ἔρια, ἔτσι καὶ στοὺς νόες τῶν ἁγίων ἐγκατοικεῖ ἡ ἀδιάλειπτη μνήμη τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, καὶ ἔτσι ἡ κάθε εὐσεβῆς ψυχὴ κατὰ κάποιον τρόπο βάφεται με αἷμα, γιὰ νὰ μιμηθῇ τὴν *πορφύρα τοῦ βασιλέως* Χριστοῦ. ἔτσι γινόμαστε σύμμορφοι τοῦ σωτῆρος μας, γιὰ νὰ γίνουμε καὶ συγκληρονόμοι του. Πέτρος Δαμιανός.

92 Ὅπως ἡ πορφύρα, ὅσο βαθύτερα καὶ περισσότερο χρόνο παραμείνῃ *δεμένη* στὶς *δεξαμενές* τῶν βαφῶν, τόσο καλλίτερα βάφεται καὶ πολυτιμότερη γίνεται, ἔτσι καὶ τὸ πάθος τοῦ Ἐκλεκτοῦ, ὅσο περισσότερο προηγήθηκε ὄλων τῶν θυσιῶν στοῦ θεῖο σχέδιο, τόσο ἐνδοξότερο εἶναι τὰ ἀπόρρητα τοῦ σχεδίου αὐτοῦ εἶναι οἱ *δεξαμενές*, ἀπὸ τίς ὁποῖες ῥέει ἡ πολύτιμη βαφή, με τὴν ὁποία ὁ Ἐκλεκτὸς αὐτός, ὁ λαμπρὸς στὴν παρθενία, με τὸ θάνατο καὶ τὸ πάθος του ἔγινε καὶ *παραμένει* αἰωνίως κοκκινισμένος, καὶ θεὸς ἐνδοξὸς καὶ ἄνθρωπος ὠραῖος, καὶ σὲ ἀμφότερες τίς φύσεις του βασιλεὺς νικηφόρος παντοῦ καὶ πάντοτε. Ρούπερτος.

93 *Πορφύρα δεδεμένη* στὶς *δεξαμενές*, ἦτοι στὶς καρδιές καὶ στοὺς λογισμοὺς, γιὰ νὰ προδιαθέσῃ τοὺς μιμητὰς τοῦ Χριστοῦ ὄχι μόνο ἐξωτερικῶς ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς, εἶναι αὐτοὶ οἱ μιμηταί. *δεξαμενές (cannales)* λέγονται τὰ ἀγγεῖα (*vasa*) ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα βάφονται οἱ πορφύρες· καὶ ὅπως ἡ πορφύρα βάφεται τόσο καλλίτερα, ὅσο καλλίτερα εἶναι *δεμένη* *στὴ δεξαμενῇ*, ἔτσι καὶ αὐτοὶ συσσωματώνονται στοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ τόσο καλλίτερα, ὅσο πιὸ πολὺ συμπάσχουν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἄνσελμος.

94 *Δεξαμενές* εἶναι ἡ ἔκχυσι τοῦ ἁγίου πνεύματος ἢ ἡ καρδιά ἢ ἡ συνείδησι. οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέτες, ἔχοντας ὑπόδειγμα τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, χύνουν τὴ ζέσι τους γιὰ τὸ Χριστό, γιὰ νὰ

ὕφάνουν τὴ στολή τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ποὺ εἶναι *πορφύρα δεμένη στίς δεξαμενές*, διότι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ εἶναι καρφωμένο στίς καρδιές των μὲ τὴν ἔκχυσι τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἢ εἶναι *δεμένο στίς δεξαμενές*, δηλαδή βρῖσκεται δίπλα στίς δωρεές τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὁνώριος Αὐγουστοδούνου.

95 Ὅπως τὰ ἔρια, ποὺ θὰ κάνουν τὴν πορφύρα, ὅσο πιὸ καλὰ *δεμένα* εἶναι *στίς δεξαμενές*, τόσο καλλιτέρα βάφονται, ἔτσι καὶ οἱ νόες τῶν ἁγίων, ὅσο πιὸ προσηλωμένοι εἶναι στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ στίς ἅγιες *δεξαμενές* τῶν Γραφῶν, τόσο πιὸ πολὺ φλέγονται ἀπὸ τὸν ἔρωτά του μὲ τὴν ἀρετὴ, καὶ τόσο πιὸ πολὺ διαλάμπει μὲ τὴν ἀγάπη καὶ ἡ σκηνὴ καὶ *βασιλικὴ πορφύρα* τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ἡ ἐκκλησία. Βολβέρον.

96 Ἡ *πορφύρα τῶν μαλλιῶν*, δηλαδή τῶν ἁγίων λογισμῶν, τῆς νύμφης παρθένου Μαρίας βάφεται *κόκκινη δεμένη* μὲ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη *στο* (ματωμένο) *πάθος* τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὰ μάλλινα νήματα εἶναι *δεμένα κατὰ δέσμες* (κουκλες, κουβάρια, τσιλέδες) *στίς δεξαμενές* τῶν βαφῶν. Φίλιππος ὁ ἀπὸ Harveng¹².

97 Ἐὰν πέρα ἀπὸ τὶς καββαλιστικὲς ἐρμηνεῖες ὅλων τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν, Ἰουδαίων καὶ ἑλληνογλώσσων ἢ λατινογλώσσων Χριστιανῶν, ἀναζητηθῆ τὸ πῶς καταλάβαιναν κατ' ἀρχὴν ὁ καθένας τους τὸ κείμενο καὶ πῶς ἐννοοῦσαν μιὰ προκαββαλιστικὴ ἐξήγησί του, προκύπτουν οἱ ἐξῆς ἐξηγήσεις τῶν Ἰουδαίων, τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν, καὶ τῶν Λατίνων Χριστιανῶν.

1. Τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν (ἀναγνωστῶν τῶν Ο')

Ἡ κεφαλὴ σου ψηλὴ σὰν τὸν ψηλὸ Κάρμηλο
(ἢ *πλούσια σὲ μαλλιά σὰν τὸ δασωμένο Κάρμηλο*),
τὰ μαλλιά σου βαμμένα πορφυρᾶ σὰν τὸ πορφυρὸ ἔνδυμα
(ἢ *χρυσόχρωμα ξανθὰ σὰν τὴ χρυσοκέντητη πορφύρα*)
(ἢ *λυτὰ - ἀνεμιζόμενα σὰν τὴν ἀνεμιζόμενη πορφυρῆ χλαμύδα τῶν ἄρματοδρομῶν*)·
ὁ βασιλεὺς *τρέχει* (μὲ ἄρμα) *δεμένος καλὰ* (μὲ ζῶνες ἀσφαλείας).

2. Τῶν Ἰουδαίων τῆς Ταργούμ (ἀναγνωστῶν τοῦ μασοριτικοῦ)

Ἡ κεφαλὴ σου (φοβερὴ) σὰν τὸν Κάρμηλο (τὸ φοβερό),
τὰ μαλλιά σου βαμμένα πορφυρᾶ σὰν τὴν πορφύρα τοῦ βασιλέως,
καὶ δεμένα στίς δεξαμενές βαφῆς.

3. Τῶν Λατίνων Χριστιανῶν (ἀναγνώστῶν τῆς βουλγάτας)

*Ἡ κεφαλὴ σου εἶναι ψηλὴ σὰν τὸν ψηλὸ Κάρμηλο
(ἢ πλούσια σὲ μαλλιά σὰν τὸ δασωμένο Κάρμηλο),
τὰ μαλλιά σου βαμμένα πορφυρᾶ σὰν τὴν πορφύρα τοῦ βασιλέ-
ως,
καὶ δεμένα στὶς δεξαμενὲς βαφῆς.*

οἱ Λατῖνοι δηλαδὴ ἀκολουθοῦν στὸν μὲν πρῶτο στίχο τοῦ ἐλεγείου τοὺς Ἑλληνες Χριστιανούς, στοὺς δὲ ἄλλους δύο στίχους τοῦ τοῦς Ἰουδαίους.

- 98 Ἔτσι ἐνόησε τὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ τοῦ Ἶσματος ἢ ἀρχαιότης. ὁ ἄκρατος πολυποίκιλος καὶ ἀχαλίνωτος καββαλισμὸς τῶν ἐρμηνευτῶν, ἐφευρημένος γιὰ τὸ Ἶσμα ἀπὸ τὸν Ἰουδαῖο ῥαββῖνο Ἄκιβὰ (θ. 135 μ.Χ.) καὶ μεταφυτευμένος στὴ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τὸν Ὀριγένη (θ. 254), εἶναι τέτοιος, πὺν ἂν κανεῖς τὸν ἐκλάβῃ στὰ σοβαρά, μπορεῖ μ' αὐτὸν νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή ὅποιαδήποτε ἠθικὴ, ὅποιοδήποτε δόγμα, καὶ ὅποιαδήποτε ἱστορία. εἶναι φρικαλέο καὶ μόνον νὰ τὸ σκέφτεται κανεῖς· καὶ ἰσοδύναμο μὲ τὴν ἐξαφάνισι τῆς Βίβλου βέβαια.

* * *

- 99 Νεώτερα ἐξηγητικὰ ὑπομνήματα στὸ Ἶσμα ἐξήτασα 62 ξένα (λατινόγλωσσα, ἀγγλικά, γερμανικά, γαλλικά, ἰταλικά, ἰσπανικά· ῥωμαιοκαθολικά, ἀγγλικανικά, καὶ προτεσταντικά), διαλέγοντας, ὅσο μποροῦσα, τὰ καλλίτερα· καὶ 7 ἑλληνικά καὶ ὀρθόδοξα, δηλαδὴ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα. ἀπὸ τοὺς ὑπομνηματιστὰς κανεῖς ξένος δὲν ἐρμηνεύει τὸ κείμενο τῶν Ο'. οἱ 14, ὅλοι ῥωμαιοκαθολικοί, δηλώνουν ὅτι ἐρμηνεύουν τὸ λατινικὸ κείμενο τῆς βουλγάτας, πρᾶγμα πὺν ἀληθεύει· οἱ 27 ἀφήνουν νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἐρμηνεύουν ὁ καθένας μιὰ ἀπὸ τὶς προεξετασμένες 5 παλιὲς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις τῆς Βίβλου, αὐτὴ πὺν ἔχει ὁ καθένας στὴ δική του γλῶσσα· καὶ οἱ 21 ἐπαγγέλλονται ὅτι ἐρμηνεύουν κατ' εὐθείαν τὸ μασοριτικὸ κείμενο, χωρὶς αὐτὸ καὶ ν' ἀληθεύῃ,
- 100 παρὰ μόνον σὲ μία περίπτωσι. αὐτοὶ λοιπὸν ἰσχυρίζονται αὐτὸ πὺν ἐπαγγέλλονται, μόνον ἐπειδὴ εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ μετάφρασι, πὺν ἐρμηνεύει στὴν πραγματικότητά ὁ καθένας τοὺς, ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ μασοριτικὸ· γιὰ νὰ ἐνισχύσουν μάλιστα τὴν πειστικότητά τοὺς, συχνὰ διακοσμοῦν τὰ λεγόμενά τοὺς μ' ἐκεῖνα τὰ ὑπέρμαυρα ἀριστερόστροφα ἀραμαϊκὰ στοιχεῖα τοῦ μασοριτικοῦ, πὺν γιὰ τοὺς ἀναγνώστες δὲν εἶναι ἀνα-

- γνώσιμα ἀλλὰ μόνο φόβητρα, ὥστε νὰ μὴ διανοηθῆ κανεὶς ὅτι οἱ ἐρμηνευταὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν στὴν πραγματικότητα πρόσβασι στὸ ἀραμαϊκὸ κείμενο, πρᾶγμα ὅμως ποὺ ἀπὸ ἕναν εἰδήμονα ἐλέγχεται. οἱ ἐρμηνευταὶ αὐτοὶ διαλέγουν τὶς ἀραμαϊκὲς λέξεις τῆς ἐπιδείξεως τῶν ἢ ἀπὸ τὴν παλιὰ πολὺγλωσση ἔκδοσι τοῦ B. Walton ἢ ἀπὸ κάποιες ἄλλες παρόμοιες «πηγές», μὲ πολλὴ φειδώ, καὶ τὶς χειρίζονται μὲ πολλὴ προσοχή, μόνο γιὰ τὴν ἐπίδειξι τους. ἡ προσοχή τους ὅμως δὲν τοὺς καλύπτει πάντοτε. μόνον ὁ Γερμανὸς F. Würthwein ἔχει πράγματι τὸν ἔλεγχο τοῦ μασσοριτικοῦ κειμένου. ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἐρμηνευτὰς μόνο ἕνας ἐπαγγέλλεται ὅτι ἐρμηνεύει κατ' εὐθειαν τὸ μασσοριτικὸ, χωρὶς πάλι αὐτὸ ν' ἀληθεύῃ· καὶ αὐτὸς κάνει ὅ,τι κάνουν οἱ 20 προειρημένοι. οἱ λοιποὶ 6 Ἑλληνας ἐπαγγέλλονται ὅτι ἐρμηνεύουν τὸ κείμενο τῶν Ο', ἀλλ' οὔτε κι αὐτὸ ἀληθεύει, ἀκόμη καὶ ὅταν διπλα στὴ μετάφρασί τους παραθέτουν αὐτὸ τὸ κείμενο. στὴν πραγματικότητα ἐρμηνεύουν κι αὐτοὶ τὸ κείμενο ἢ τῆς βουλγάτας ἢ μιᾶς ἀπὸ τὶς 3 παλιὲς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις, τῆς γερμανικῆς τοῦ Λουθήρου, τῆς γαλλικῆς τοῦ Olivétan, καὶ τῆς ἰακωβιανῆς ἀγγλικῆς, ἀνάλογα μὲ τὸ ποιά εἶναι τὰ βασικὰ ξενόγλωσσα βοηθήματά τους, ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ ἐξάρτησί τους εἶναι ἰσχυρή. ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Γερμανὸ ποὺ μνημόνευσα, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς τοῦ Ἰσραήλ δὲν ἐρμηνεύει τὸ κείμενο τῆς Βίβλου, τὸ τῶν Ο' ἢ τὸ μασσοριτικὸ –δὲν συζητῶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ποῖο ἀπὸ τὰ δυὸ εἶναι τὸ αὐθεντικὸ κείμενο–, ἀλλὰ κάποια μετάφρασί του. καὶ τὰ 6 δὲ εὐρωπαϊκὰ αὐτὰ ἔργα τοῦ μεσαίωνα, λατινικὴ γερμανικὴ γαλλικὴ ἰσπανικὴ ἰταλικὴ καὶ ἀγγλικὴ μετάφρασι, εἶναι, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, μεταφράσεις τοῦ κατὰ καιροὺς μασσοριτικοῦ «κειμένου» ποὺ ἔγιναν ὅλες ἀπὸ Ἰουδαίους τῆς μετὰ Χριστὸν ἐποχῆς, καὶ ὄχι ἀπὸ Χριστιανούς. καὶ ἐξηγοῦμαι.
- 103 Τὴ βουλγάτα τῆς Π. Διαθήκης ὁ Ἰερώνυμος ὁμολογεῖ κατ' ἐπανάληψιν¹³ ὅτι τὴν ἔκανε στὴ Βηθλεὲμ μαζί μὲ τὸν Ἰουδαῖο ῥαββῖνο Baranina (Βὰρ Ἀνανία;), μακρινὸ μαθητικὸ ἀπόγονο τοῦ μεγάλου ἀντιχριστιανοῦ ῥαββὶ Ἀκιβά, μέλους τοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας καὶ ἀμέσου διδασκάλου τόσο τοῦ μεταφραστοῦ Ἀκύλα ὅσο καὶ τοῦ Βαρχωχεβά, ἀρχηγοῦ τῆς ἐπὶ Ἀδριανοῦ δεύτερης ἰουδαϊκῆς ἐπαναστάσεως (132-135), τῆς ἰδιαζόντως ἀντιχριστιανικῆς, καὶ μεγάλου διώκτου τῶν Χριστιανῶν· ὁ Βαρανίνα μετέφραζε τὸ τότε ἄστικτο μασσοριτικὸ, ἀρκετὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ φωνηεντισμένον μασσοριτικὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος, ποὺ σφύζεται σήμερα, κι ὁ Ἰερώνυμος φρόντιζε μόνο τὴν ὀρθοέπεια τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἰουδαίου. αὐτὸς ὁ ἀπὸ τὸν Ἀ-

κιβὰ ἐμπνεόμενος Βαράνινα ἐνέπνευσε στὸν Ἱερώνυμο τὸ φαρμακερὸ ἐκεῖνο μῖσος τοῦ ἐναντίον τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ ἦταν δὲ ὁ Ἀκιβὰ ἐκεῖνος ποὺ «ἐπεξεργάστηκε» κατὰ τὴν Ταλμουδ τὸ ἐβραϊκὸ κείμενο τῆς Βίβλου¹⁴, ἔβαλε τὸν Ἀκύλα νὰ κάνη ἄλλη ἐλληνικὴ μετάφρασί της ἀπὸ τὸ δικό του κείμενο, ἢ ὅποια μετάφρασι διατυμπανίστηκε ὡς «δεύτεροι Ἑβδομήκοντα», ἔπεισε τοὺς μαθητὰς του ὅτι ἡ πιὸ μαύρη ἀποφράς ἡμέρα τοῦ Ἰσραήλ εἶναι ἐκεῖνη κατὰ τὴν ὅποια ἔγινε ἡ μετάφρασι τῶν Ο΄ ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ Χριστιανοί, καὶ τοὺς ὥρκισε ἕνα πράγμα νὰ μισοῦν στὴ ζωὴ τους πάνω ἀπ' ὅλα, τὴ μετάφρασι τῶν Ο΄ καὶ ἡ ἀπόπνοια τῆς ἐντολῆς τοῦ ἐκείνης ἔφτασε μέχρι καὶ τὸ Χριστιανὸ Ἱερώνυμο· σὲ τέτοιο βαθμὸ μάλιστα, ποὺ ὁ Ἱερώνυμος φιλοδοξοῦσε νὰ μεταφράσῃ στὴν ἐλληνικὴ τὴν Π. Διαθήκη, σὰν τὸν Ἀκύλα νὰ ποῦμε, ἀπὸ τὴ δική του λατινικὴ μετάφρασι, τὴ βουλγάτα, ποὺ ἔγινε, ὅπως ὁ ἴδιος καυχᾶται, δηκτικώτατα γιὰ τοὺς Ο΄, *σύμφωνα με τὴν ἐβραϊκὴ ἀλήθεια (iuxta veritatem hebraicam)*¹⁵. καὶ ἔβαλε πράγματι καὶ αὐτὸς τὸ νεαρὸ μαθητὴ τοῦ Σωφρόνιο *ἄντρα τῆς πιὸ ὑψηλῆς μορφώσεως (virum apprime eruditum)* καὶ μετέφρασε ἀπὸ τὴ βουλγάτα στὴν ἐλληνικὴ τοὺς Προφῆτας καὶ τοὺς Ψαλμοὺς¹⁶, μὲ σκοπὸ νὰ ἐκτοπίσῃ ἀπὸ παντοῦ τὸ μῖασμα τῶν Ο΄, καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ καὶ στὴν ἐλληνόγλωσση ἐκκλησία, ὥστε γιὰ ὅλη τὴν οἰκουμένη ἡ Βίβλος νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ δικό του χέρι· δηλαδή ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Βαράνινα.

104 Ἡ γερμανικὴ μετάφρασι τοῦ Λουθήρου (1534) καὶ ἡ γαλλικὴ τοῦ Ολίβέταν (1535) εἶναι μεταφράσεις τῆς βουλγάτας τοῦ Ἱερωνύμου, ὄχι χωρὶς παρανοήσεις καὶ λάθη.

105 Μετὰ τὶς δύο παραπάνω ἔγινε ἡ ἰουδαϊκὴ ἰσπανικὴ μετάφρασι ἢ λεγομένη τῆς Φερράρας (1553), μετάφρασι τοῦ μεταγενεστέρου καὶ φωνηεντισμένου μασοριτικοῦ τοῦ Ι΄ αἰῶνος.

106 Μὲ τυφλοσύρτη πλέον αὐτὴ τὴν ἰσπανόγλωσση μετάφρασι ἔγιναν «ἐκ τῶν θείων ἀρχετύπων» ἢ «χριστιανικὴ» ἰσπανικὴ μετάφρασι (1569), ἢ ἰταλικὴ (1607), καὶ ἡ ἰακωβιανὴ ἀγγλικὴ (1611).

107 Ἔτσι οἱ σημερινοὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ Ἄσματος, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ὀρθόδοξοι καὶ ἀλλόδοξοι, δὲν ἐρμηνεύουν μὲν ποτὲ τὸ κείμενο τῶν Ο΄, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ μασοριτικὸ ἐρμηνεύουν ἄμεσα· πρὸς αὐτὸ μόνον προσανατολίζονται, ἀλλ' ἔχουν πρὸς αὐτὸ μιὰ ἔμμεση πρόσβασι, ὄχι χωρὶς διαλείψεις καὶ παρανοήσεις, μέσῳ τῆς βουλγάτας καὶ τῶν 5 παλιῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων.

108 Στὴν ἐρμηνεία τους οἱ ξένοι καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπομνηματίζονται τοῦ Ἄσματος δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ ξεπεράσουν τὶς 6 προ-

ειρημένες ἔμμεσες μεταφράσεις τοῦ ἀρχαιοτέρου ἢ ὀψιμωτέρου μασοριτικοῦ, οὔτε νὰ πλησιάσουν τοὺς Ο΄. ὅταν κανεὶς ξέρεη τί λὲν οἱ 6 αὐτὲς μεταφράσεις, δὲν χρειάζεται κανένα νεώτερο ὑπόμνημα τοῦ Ἰσραήλ. εἶναι σὰ νὰ ἔχῃς ἓνα ἀκέραιο ἀρχαῖο χειρόγραφο ἑνὸς κειμένου καὶ πολλὰ ἄμεσα ἀντίγραφα του· ξέρουν οἱ κριτικοὶ τῶν κειμένων ὅτι τέτοια χειρόγραφα, χαρακτηριζόμενα ὡς ἀπόγραφα καὶ τιθέμενα στὴν ἄκρη, δὲν χρησιμοποιοῦνται ποτὲ στὴν ἐκδοσι ἑνὸς κειμένου.

- 109 Εἰδικώτερα ἔχω παρατηρήσει ὅτι οἱ νεώτεροι ὑπομνηματισταὶ τοῦ Ἰσραήλ, ξένοι καὶ Ἕλληνες, εἶναι τόσο ἀγκιστρωμένοι σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ ἐρμηνευτικὲς ἐκδοχὲς ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὶς σφαλереὲς ἐκ σφαλερῶν πέντε μητρικὲς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις τοῦ ἐλεγείου, ὥστε παρ' ὅλη τὴν προσπάθειά τους νὰ ξεφύγουν λίγο μερικὲς φορὲς, λεκτικῶς μόνο, στὴν οὐσία δὲν ξεφεύγουν ἀπ' αὐτὲς οὔτε ἐλάχιστα. ἐξετάζοντας τὶς ἐρμηνεῖες των, παρατήρησα ὅτι τὸ μόνο σὸ ὁποῖο πρωτοτυποῦν εἶναι ὅτι λίγες φορὲς, ἀντὶ ν' ἀκολουθήσουν τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη ὁμάδα ἀπὸ τὶς πέντε μητρικὲς μεταφράσεις, κάνουν ἓνα συνδυασμό, ἓνα μίγμα ἀπὸ τὶς δύο· καὶ ὅτι οἱ συνδυασμοὶ τῶν μιγμάτων εἶναι ἀρκετοί. δὲν προσφέρουν ὅμως τίποτε τὸ καινούργιο καὶ τὸ διαφορετικό· καὶ κυρίως δὲν προσφέρουν τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἐλεγείου, ποὺ γι' αὐτοὺς εἶναι πλέον μὲ τὶς συνθῆκες αὐτὲς τὸ ἀκατόρθωτο. ἔτσι, καθὼς ὑποτάσσονται ὁμαδικῶς σὲ πέντε μητρικὲς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις καὶ ταξινομοῦνται σὲ τρεῖς κατηγορίες, ἤτοι αὐτοὺς ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς βόρειες καὶ προτεσταντικὲς μεταφράσεις, αὐτοὺς ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς νότιες, καὶ αὐτοὺς ποὺ κάνουν μίγματα, ἢ ἐξετάσι τους ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ὑπῆρξε περιττή. μοῦ ἔκανε ὅμως ἐντύπωσι ὅτι οἱ προτεστάντες ἐρμηνευταὶ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴ δική τους «ἱερὰ παράδοσι», ποὺ τὴ θεωροῦν ἀπαραβίαστη πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο θεωροῦν τέτοια οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ παπικοὶ τὴ δική τους παράδοσι.

- 111 Προκειμένου γιὰ τὸ ἐξεταζόμενο ἐλεγεῖο τοῦ Ἰσραήλ, εἶναι ἀπὸ κείνους ποὺ ἐπέδρασαν στὴν παραγωγή τῶν δυτικῶν εὐρωπαϊκῶν ἐρμηνειῶν τοῦ Ἰσραήλ. καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ κλειδιά ὑπῆρξε ἡ ἔννοια ἐκείνη τοῦ *καλάμου*, ποὺ μπῆκε σὸ στίχο αὐτὸ μὲ τὸν Ἰερώνυμο· μετὰ τὴν παρανόησι τοῦ *canalibus* τῆς βουλγάτας ἀπὸ τὸ Λούθηρο καὶ τὴ διάδοσί της, τὸ κλειδί αὐτὸ τὸ καλάμινο δέσποσε στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἰσραήλ. οἱ μποῦκλες τῶν μαλλιῶν τῆς κοπέλλας, ποὺ ἐννοήθηκαν κάτω ἀπὸ τὸν παρείσακτο *κάλαμον*, γιὰ νὰ φαίνονται καὶ νὰ λειτουργοῦν ὅπως

- λειτούργησαν, πρέπει τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας νὰ εἶναι λυτὰ καὶ ἀκάλυπτα (παρ' ὅλο πὺν αὐτὸ ἦταν στὸν βιβλικὸ Ἰσραὴλ ἀδιανόητο), γεμάτα λάγνο μαγνητισμὸ γιὰ τοὺς ἄνδρες πὺν τὰ βλέπουν· ὅποτε ὁ ὅλος ἔρωτας τοῦ ἀντρὸς τοῦ Ἰσραήλ πρὸς τὴν κοπέλλα φάνηκε κάποτε στοὺς ἐρμηνευτὰς σὰ μπλέξιμο, σὰν ἀναπάλλακτη ἐμπλοκὴ στὰ δίχτυα μιᾶς ἀράχνης, σὰν ἀμαρτωλὸς καὶ παράνομος ἔρωτας. καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ξεφύτρωσε καὶ φούντωσε ἡ συμβολὴ καὶ ἡ προσφορὰ τῆς νεώτερης ἐρμηνευτικῆς βιβλιογραφίας στὴν «κατανόησι» τοῦ Ἰσραήλ. πρῶτος ὁ Γερμανὸς προτεστάντης H. Ewald (1826), σπάζοντας τὸ ἀρχαῖο ἐπὶ τοῦ Ἰσραήλ ἐρμηνευτικὸ καθεστῶς, μὲ τὸ καλάμι τοῦ Ἰερωνύμου καὶ τὸ καλάμι τοῦ Λουθήρου ἀλίευσε μέσα στὸ Ἰσραήλ τὸν δεῦτερο ἐραστὴ τῆς κοπέλλας, τὸν παράνομο. ὁ νόμιμος «διαπιστώθηκε» ὅτι ἦταν βοσκὸς –μόνο ἀπλοϊκὸς βοσκὸς τῆς ἀγνῆς ὑπαίθρου θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ ἀθῶος–. ὁ παράνομος βρέθηκε βασιλεὺς –τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ παρουσιάσῃ ἡ αὐλικὴ σαπίλα καὶ ἡ λαγνεία τοῦ βασιλικοῦ χαρμειοῦ;–, βρέθηκε ὁ Σολομῶν ὁ πολύγαμος, ὁ πολυγαμῶτατος, ὁ λάγνος, ὁ γεροπαρалуμένος, ὁ θρασύτατος λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του καὶ κυνικὸς εὐδαιμονιστῆς, πὺν δὲν μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι καὶ μοιχὸς πὺν ῥιχνόταν καὶ στὶς ἀρραβωνιασμένες! καὶ σκάλωσε καὶ μπλέχτηκε ὁ πορνόγερος στὰ καρουλάκια τῆς ἀθῶας κοπέλλας, τῆς μνηστῆς τοῦ ἀθῶου βοσκοῦ, χωρὶς καμμιά ἀξιοπρέπεια, ὀλόκληρος βασιλιάς. ἀνοιξε σοβαρὲς πληγὲς στὴν εὐερέθιστη φαντασία τῶν προτεστάντων ἐρμηνευτῶν αὐτὸ τὸ καλάμι τοῦ Ἰερωνύμου.
- 113 καὶ ἀφοῦ μὲ τὴν ἐρμηνευτικὴ δεινότητά τους ἐντοπίστηκε μέσα στὸ κείμενο καὶ συνελήφθη ἐπ' αὐτοφῶρῳ ὁ δεῦτερος ἐραστὴς τῆς κοπέλλας, ὁ παράνομος, ἔπειτα σὰν ἀλυσιδωτὴ ἀντίδρασι ἐμφανίστηκαν στὴ ζηλότυπη καὶ ἀνταγωνιστικὴ φαντασία τῶν ὑπομνηματιστῶν, μέσα σ' ἐλάχιστα χρόνια, καὶ δύο ὀλόκληρα ζεύγη ἐραστῶν μέσα στὸ Ἰσραήλ, ἓνα ἀθῶο καὶ ἓνα ἀκόλαστο· καὶ θεοὶ καὶ θεῆς ζευγαρωμένοι ἄφθονοι, καὶ φοινικικοὶ καὶ ἀσσυροβαβυλωνιακοὶ καὶ αἰγυπτιακοὶ, καὶ στίφη ἐραστῶν καὶ γαμπρῶν, *θεῶν τε ἀνδρῶν τε*, καὶ νύφες ἀναρίθμητες, καὶ μυθικοὶ δαίμονες τῆς γονιμότητος, καὶ τυπικὰ μύθους σὲ τάγματα Ἰεσσαίων, καὶ λαϊκὲς σάτιρες ἐναντίον τῆς βασιλικῆς αὐλῆς τοῦ Σολομῶντος, ἢ καὶ τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου, καὶ πρεσβεῖες χωρικῶν στὸ Σολομῶντα γιὰ διατύπωσι παραπόνων, καὶ διάλογος τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ μὲ τὶς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ διάλογος τοῦ Ἱεροβοάμ μὲ τὶς 10 φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ διάλογος τοῦ ἡλίου μὲ τὴν ἡλιόλουστη Παλαιστίνη, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀ-

- 114 δυνατεῖ νὰ συλλάβῃ μιὰ ὑγιῆς διάνοια· οἱ ἄνθρωποι λίγα καταλαβαίνουν καὶ πολλὰ φαντάζονται. ὅταν μελετοῦσα τὶς ἐρμηνεῖες τῶν αὐτῆς, ποὺ μποροῦν νὰ τρελλάνουν ἄνθρωπο, ὦρες ὦρες μοῦ φαινόταν σὰν μὲ τὴν παρανόησι μεταξὺ Ἰερωνύμου καὶ Λουθήρου γύρω ἀπὸ τὸν *κάλαμον* νὰ συνέβῃ τὸ ἐξῆς· σὰ νὰ μετέφρασε κάποιος τὸ ὀμηρικὸ *χλωρόν* (λ 43) μὲ τὸ νεοελληνικὸ *κίτρινο*, ποὺ παράγεται ἀπὸ τὸ *κίτρον* ἤτοι λεμόνι, τὸ ὁποῖο ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἰνδία στὴν Ἑλλάδα ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, κι ἔπειτα 30 Ἄγγλοι καὶ Γερμανοὶ μεταφρασταὶ κι ἐρμηνευταὶ τοῦ Ὅμηρου, ποὺ τὸν προσπελάζουν μέσῳ τῆς νεοελληνικῆς μεταφράσεως ἐκείνου, νὰ ψάχνουν γιὰ λεμόνια στὸν Ὅμηρο, καὶ νὰ βρίσκουν στὸ κείμενό του ὄχι μόνον λεμόνια, ἀλλὰ καὶ καρπούζια καὶ μούσμουλα καὶ κεράσια καὶ μπανάνες καὶ ἀκτινίδια, καὶ ὅλα τὰ φρούτα ποὺ δὲν ὑπῆρχαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα στὴν Ἑλλάδα. καὶ στὸ στίχο αὐτὸ ἡ νεώτερη ἐρμηνευτικὴ βιβλιογραφία δὲν προσφέρει τίποτε, καὶ σὲ τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τοὺς προεκτεθειμένους ἰουδαϊκοὺς ταργουμιστικοὺς καὶ τοὺς ὠριγενικοὺς καὶ τοὺς λατινικοὺς νηπτικοὺς καββαλισμοὺς.
- 115 Ὑπάρχει κι ἓνας ἀριθμὸς ἐρμηνευτῶν, ὀρθοδόξων καὶ παπικῶν, οἱ ὁποῖοι παραμένουν στὶς καββαλιστικὲς ἐρμηνεῖες τῶν ἀρχαίων, διαλέγοντας ὁ καθένας ὠρισμένες ἀπ' αὐτῆς. αὐτοὶ συνήθως ἐπικαλοῦνται τὸ κῦρος τῶν ἀρχαίων καὶ ἀνθολογοῦν τὰ σχετικὰ χωρία τους.
- 116 Ἡ ἀναδρομὴ μου στὶς προγενέστερες μεταφράσεις κι ἐρμηνεῖες τοῦ ἐν λόγῳ ἐλεγείου τοῦ Ἄσματος ἔγινε σὰ μιὰ γεώτρηση γιὰ δειγματοληψία. ἔκανα στὴν Π. Διαθήκη 50 τέτοιες γεωτρήσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δημοσιεύω αὐτὴ· διότι, γιὰ νὰ δημοσιευτοῦν ὅλες, θὰ χρειαζόταν μιὰ πολύτομη ἐγκυκλοπαίδεια γεμάτη κρινόμενες ἐρμηνευτικὲς καὶ κριτικὲς ἀστοχίες. ἀπὸ τὶς 50 γεωτρήσεις οἱ 46 εἶναι σὰν αὐτὴ σὲ ἓνα μόνον στίχο, οἱ δὲ 4 πολὺ ἐκτενέστερες. τὶς 46 τὶς ἔκανα, γιὰ νὰ δῶ ἂν αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὸν ἐν λόγῳ στίχο, συναντᾶται καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τῆς Π. Διαθήκης, καὶ τὶς 4, γιὰ νὰ δῶ μὲ ποιά συχνότητα συμβαίνει. τὸ συμπέρασμα, ποὺ βγῆκε, εἶναι ὅτι, ἂν ἡ διασπορὰ τῶν γεωτρήσεων καὶ ἡ δειγματοληψία μου ὑπῆρξαν ἐπιτυχημένες, τὸ φαινόμενο αὐτὸ πρέπει νὰ συμβαίνει σ' ὀλόκληρη τὴν Π. Διαθήκη μία φορὰ ἀνὰ 3 στίχους κατὰ μέσον ὄρο. τέτοια τρύπια κόσκινα ἀπὸ λάθη εἶναι ἔναντι τοῦ κειμένου τῶν Ο' τόσο τὸ μασοριτικὸ κείμενο ὅσο καὶ ὅλα τὰ παράγωγά του, εἴτε εἶναι αὐτὰ ἀρχαῖες καὶ νεώτερες μεταφράσεις του εἴτε κι ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ καὶ ἐκείνων. δὲν ἀξίζει τὸν κόπο ν' ἀσχολῆται κανεὶς μ' αὐτά.

* * *

- 117 Για να ἐρμηνεύσω τὸ ἐν λόγῳ ἐλεγείῳ τοῦ Ἄσματος, πού μόνο αὐτουνοῦ οἱ ἀνέκαθεν ἐρμηνεῖς συμπληρώνουν ἕναν ὀγκώδη τόμο, καί μάλιστα χωρὶς νὰ τελεσφορήσουν, ἐξήτασα ὅλα τὰ πράγματα, πού ἀναφέρονται σ' αὐτόν, μὲ πολλή προσοχή κι ἐξαντλητική ἐρευνα, γλωσσική καὶ πραγματολογική, ἀκόμη κι ὅταν φαίνονται ὡς τὰ ἀπλούστερα πράγματα. διότι ἐκεῖ κάνουν τὰ λάθη τους οἱ ἐρμηνευταὶ πολλές φορές, ὅταν κάτι τὸ θεωροῦν ἐκ τῶν προτέρων πολὺ ἀπλὸ γνωστὸ κι εὐνόητο, καὶ δὲν ἐρευνοῦν γι' αὐτὸ καθόλου, βέβαιοι ὅτι «τὸ ξέρον καλὰ».
- 118 Οἱ κατὰ τὴ σημασία δευτερεύουσες καὶ βοηθητικὲς λέξεις τοῦ ἐλεγείου, πού εἶναι δύο πτώσεις τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας σὲ τρεῖς χρήσεις, *σου σε σου*, δύο προθέσεις, *ἐπὶ ἐν*, ἕνας ἀπλὸς συμπλεκτικὸς σύνδεσμος, *καί*, κι ἕνα παραβολικὸ τροπικὸ ἐπίρρημα σὲ δυὸ πανομοιότυπες χρήσεις, *ὡς (ὡς Κάριμος, ὡς πορφύρα)*, εἶναι ὄντως ἀπλὲς κι εὐνόητες· καὶ δὲν τρέχει μ' αὐτὲς τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ.
- 119 Οἱ τρεῖς στίχοι τοῦ ἐλεγείου εἶναι τρεῖς ἀλλεπάλληλες ὀνοματικὲς προτάσεις μὲ κοινὸ τὸ ἐννοούμενο ῥῆμα *ἐστί* καὶ κοινὸ ἐπίσης τὸ ἐπαναλαμβανόμενον παραβολικὸ ἐπίρρημα *ὡς*, κι ἅς λείπει αὐτὸ ἀπὸ τὸν τρίτο στίχο· λείπει, ἐπειδὴ ἐννοεῖται. καὶ στοὺς τρεῖς λοιπὸν στίχους ἐννοεῖται *ἐστὶν ὡς*, δηλαδή «εἶναι σὰν...». συνελῶς ἔχουμε τρεῖς ἀλλεπάλληλες παρομοιώσεις. καὶ δὲν μπορούμε νὰ ἐννοήσουμε ἄλλο ῥῆμα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *ἐστί*. στὴν πρώτη παρομοίωσι ἢ *κεφαλή* «εἶναι σὰν...», στὴ δευτέρη καὶ τρίτῃ τὸ *πλόκιον κεφαλῆς* «εἶναι σὰν... καὶ σὰν...». ὁπότε ἀναζητοῦνται τρία ἀντικείμενα παρομοιώσεως, ἕνα γιὰ κάθε πρότασι - παρομοίωσι, πού εἶναι «σὰν *Κάριμος*», «σὰν *πορφύρα*», «σὰ *βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς*».
- 120 Τέλος τὰ 7 ὀνόματα τοῦ στίχου (ἀκριβέστερα 6 ὀνόματα, καὶ 1 μετοχὴ μὲ ἐντονώτερο τὸ ὀνοματικὸ στοιχεῖο τῆς παρὰ τὸ ῥηματικὸ, ὅπως ἄλλωστε τέτοιες εἶναι οἱ πλείστες μετοχὲς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, σχεδὸν ὀνόματα) εἶναι οἱ φορεῖς τῶν κυρίων ἐννοιῶν του καὶ συνθέτουν τὸ ὅλο νόημά του· *κεφαλή* (δῖς), *Κάριμος*, *πλόκιον*, *πορφύρα*, *βασιλεὺς*, *δεδεμένος*, *παραδρομαί*. κατὰ τὴν ἐξέτασί τους δὲν ἔφευγε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὴ σκέψι μου ὅτι τὰ τρία ἀντικείμενα παρομοιώσεως στὶς τρεῖς ἀλλεπάλληλες παρομοιώσεις πρέπει σὲ κάτι νὰ μοιάζουν μεταξὺ τους ἐμφανῶς· καὶ στὸ ἴδιο νὰ μοιάζουν καὶ μὲ τὸ ὑποκείμενο τῆς παρομοιώσεως. σὰ νὰ λέμε «Τὸ δάχτυλό σου εἶναι σὰ στυλό,

σὰ βέργα, σὰν ξίφος», ἐπειδὴ καὶ τὰ τέσσερα εἶναι ἐπιμήκη· ὄχι ὀπωσδήποτε ἐπειδὴ τὸ στυλὸ εἶναι μαῦρο, ἢ βέργα ἐπιμήκης, καὶ τὸ ξίφος κοφτερό. ἀσφαλῶς ἀπέρριψα πολλές γλωσσικὲς καὶ πραγματολογικὲς ἐκδοχές, μέχρι ποῦ βρῆκα τὴν ὄντως ἐννοούμενη. καὶ αὐτὴ φυσικὰ ἐκθέτω καὶ διευκρινίζω ἐδῶ.

121 Κατ' ἀρχὴν τὰ δυὸ ὑποκείμενα παρομοιώσεως, ποῦ εἶναι καὶ ὑποκείμενα τοῦ ἐννοουμένου ῥήματος, εἶναι κατ' οὐσίαν ἕνα, ἐκφερόμενο σὲ σχῆμα «ἐν διὰ δυοῖν»· *κεφαλή... καὶ πλόκιον κεφαλῆς*. διότι στὴ συνάφεια τοῦ στίχου ὑπάρχει μιὰ ποιητικὴ συμμετρία· ὁ ἐπαινέτης τῆς κοπέλλας ἐπαινεῖ δέκα μέρη τῶν καλλονῶν τῆς, πέντε τοῦ σώματος καὶ πέντε τῆς κεφαλῆς τῆς· τὰ τοῦ σώματος εἶναι *διαβήματα* (=πόδια), *μηροί*, *ὀμφαλός*, *κοιλία*, *μαστοί*, ποῦ τ' ἀραδιάζει ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, τὰ δὲ τῆς κεφαλῆς *τράχηλος*, *ὀφθαλμοί*, *μυκτῆρ* (=μύτη), *κεφαλή*, *πλόκιον κεφαλῆς*, ποῦ τ' ἀραδιάζει ἐπίσης ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω. καὶ στίς δυὸ δὲ πεντάδες ὑπάρχει ἀπὸ μία δυάδα ταυτοσήμων· στὴν τοῦ σώματος εἶναι τὰ *ὀμφαλός* - *κοιλία*, καὶ στὴν τῆς κεφαλῆς τὰ *κεφαλή* - *πλόκιον κεφαλῆς* τοῦ παρόντος ἐλεγείου. τόσο λοιπὸν γιὰ τὴν ταυτοσημία αὐτή, ποῦ εἶναι αἴτημα καὶ στοιχεῖο τῆς ποιητικῆς δομῆς καὶ συμμετρίας, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὅτι τὰ ἄτριχα μέρη τῆς κεφαλῆς, *τράχηλος* *ὀφθαλμοί* *μυκτῆρ*, ἤδη προηγήθηκαν, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐδῶ ὡς *κεφαλή* ἐννοεῖται πλεον μόνον τὸ τριχωτὸ μέρος τῆς κεφαλῆς, τὸ ἐπάνω, τὸ σκάλπ, τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας. κι αὐτὸ γιὰ νὰ ξέρουμε ποιό ἀκριβῶς εἶναι τὸ ὑποκείμενο τῆς παρομοιώσεως, ποῦ μοιάζει σὲ κάτι ἐμφανὲς μὲ τὰ τρία ἀντικείμενα τῆς παρομοιώσεως, *Κάρμηλος*, *πορφύρα*, *βασιλεὺς δεδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς*· γιὰ ν' ἀναζητηθῆ νηφάλια σωστὰ καὶ εὔστοχα ἢ ἀκριβῆς σημασία τους. καὶ μετὰ τὸν προσδιορισμὸ αὐτὸ ἔρχομαι στὴ γλωσσικὴ καὶ πραγματολογικὴ ἐξέτασι τῶν 7 ὀνομάτων τοῦ ἐλεγείου.

122 Ἡ *κεφαλή* ἀσφαλῶς εἶναι τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος. διότι, ὅπως εἶπα, στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ ἐλεγείου ὁ ἐπαινέτης ἐπαινεῖ τὰ κάλλη τῆς κοπέλλας σὲ δέκα σημεία, ἕνα ἀπὸ τὰ ὀποῖα, τὸ τελευταῖο στὴν προέλασι ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, εἶναι καὶ ἡ *κεφαλή* τῆς, δηλαδὴ τὰ μαλλιά τῆς. ἄλλωστε καὶ ὅλες οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίαι τῆς περιοχῆς, γενικὲς κτητικὲς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι τοῦ προσώπου τῆς κοπέλλας, καὶ ἐδῶ λέει πάλι *κεφαλή σου*. ὁ προσδιορισμὸς δὲν ἐπιδέχεται ἀντίρρηση. καὶ εἶναι *κεφαλή* τὸ *πλόκιον*.

123 *Πλόκιον*, ἀπὸ τὸ ῥῆμα *πλέκω*, λέγεται ἢ πλεκτὴ κόμμωσι. ἢ λέξι μὲ τὴν ἴδια σημασίαν ἀπαντᾶται καὶ στὸ Φώτιο καὶ στὴ

Σούμμα¹⁷, ἐνῶ στήν Κ. Διαθήκη τὸ ἴδιο πρᾶγμα λέγεται *πλέγμα* ἢ *ἐμπλοκή τριχῶν*¹⁸ ἀπὸ τὸ ἴδιο ῥῆμα. ἀπὸ τὸ ἴδιο ῥῆμα πάντοτε καὶ μὲ τὴν ἴδια σημασία ἀπαντῶνται καὶ τὰ *πλόκος* στοὺς Αἰσχύλο, Σοφοκλῆ, καὶ Εὐριπίδη¹⁹, *πλοκάς* στὸ Φερεκράτη, καὶ *πλόκαμος* καὶ *πλοκαμῖς* στοὺς Πολυδεύκη, Ἡσύχιο, καὶ Σούμμα· τὸ δὲ τελευταῖο καὶ στὸν Εὐφορίωνα²⁰. κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σημαίνει τὰ λυτὰ μαλλιά. πλεκτῶν κομμώσεων ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη· ἐντρίτες πλεξοῦδες, μία ἢ δύο ἢ πολλές, κρεμώμενες ἐλεύθερες, ἢ κουλουριασμένες πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὰ πίσω, πρὸς τὰ πάνω, καὶ ἀπλῶς στριφτὸς *κρωβύλος* (= κότσος)²¹, πεπλατυσμένος, ἢ ἡμισφαιρικός, ἢ κωνικός, ὀριζόντιος, ἢ λοξός, ἢ κατακόρυφος, στηριζόμενος δὲ ἢ μὲ καρφίδες μαλλιῶν ἢ μὲ σπειροειδῶς περιελισσόμενη ταινία, ἢ καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖο χρυσὸ ἢ ἀργυρὸ *ἐμπλόκιον*²² ποὺ ἦταν ἓνα κόλουρο κωνικὸ ποτήρι χωρὶς πυθμένα καὶ ἴσως διάτρητο, τὸ ὁποῖο ἔπαιρνε τὸν κρωβύλο μέσα. ἐδῶ στὸ Ἄσμα τὸ *πλόκιον* εἶναι ὀπωσδήποτε στριφτὸς κωνικός καὶ πρὸς τὰ πίσω ἐκτεινόμενος κρωβύλος, γνωστὸς σήμερα στὴ διεθνή κομμωτικὴ τέχνη ὡς «ἀρχαῖο ἑλληνικὸ χτένισμα»· αὐτὸ δείχνουν τὰ τρία ἀντικείμενα παρομοιώσεως. ἦταν ὅμως καὶ τὸ συνηθέστερο ἀρχαῖο ἰσραηλιτικὸ χτένισμα, ὅπως δείχνει τὸ κόσμημα *ἐμπλόκιον*, ποὺ ἀναφέρεται κατ' ἐπανάληψι στὸ Νόμο²³.

124 Ὁ *Κάρμηλος*, ὄρος τῆς Παλαιστίνης στὴ βᾶσι τῆς μοναδικῆς χειρσονήσου τῆς χώρας αὐτῆς, ἓνα ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς, κωνικὸ καὶ μαστοειδὲς σὰν τὸν ἑλληνικὸ Ἄθω, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Στράβων λέει· *Ἔστι δ' ὁ Ἄθως ὄρος μαστοειδὲς ὀξύτατον ὑψηλότατον*²⁴. τὰ ἴδια ἀκριβῶς θὰ μπορούσε νὰ πῆ καὶ γιὰ τὸν Κάρμηλο. ὁ κρωβύλος τῶν μαλλιῶν τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος παρομοιάζεται μὲ τὸν Κάρμηλο στὸ σχῆμα του. αὐτὸ σημαίνει ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ἐλεγείου

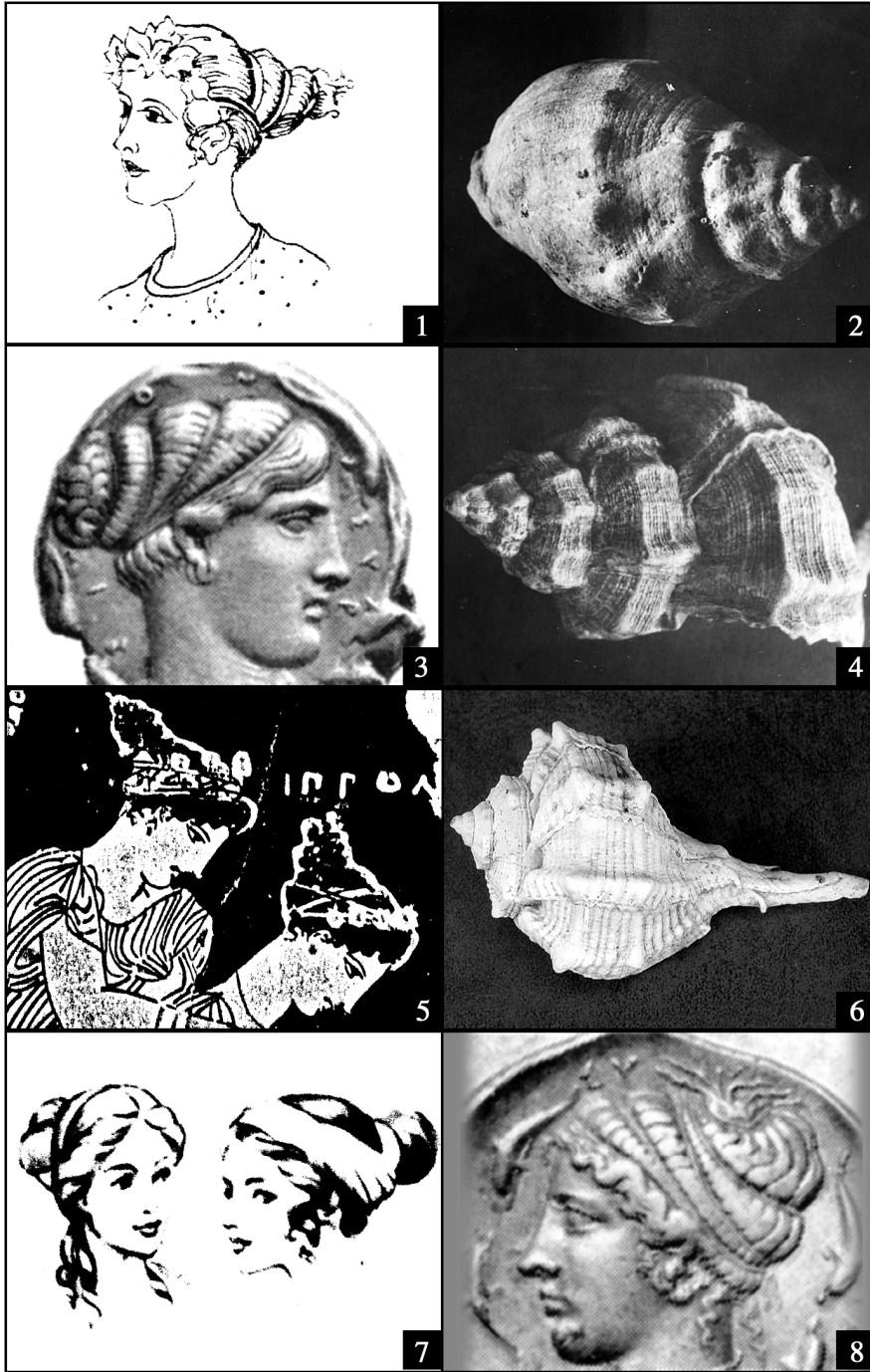
Κεφαλὴ σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος.

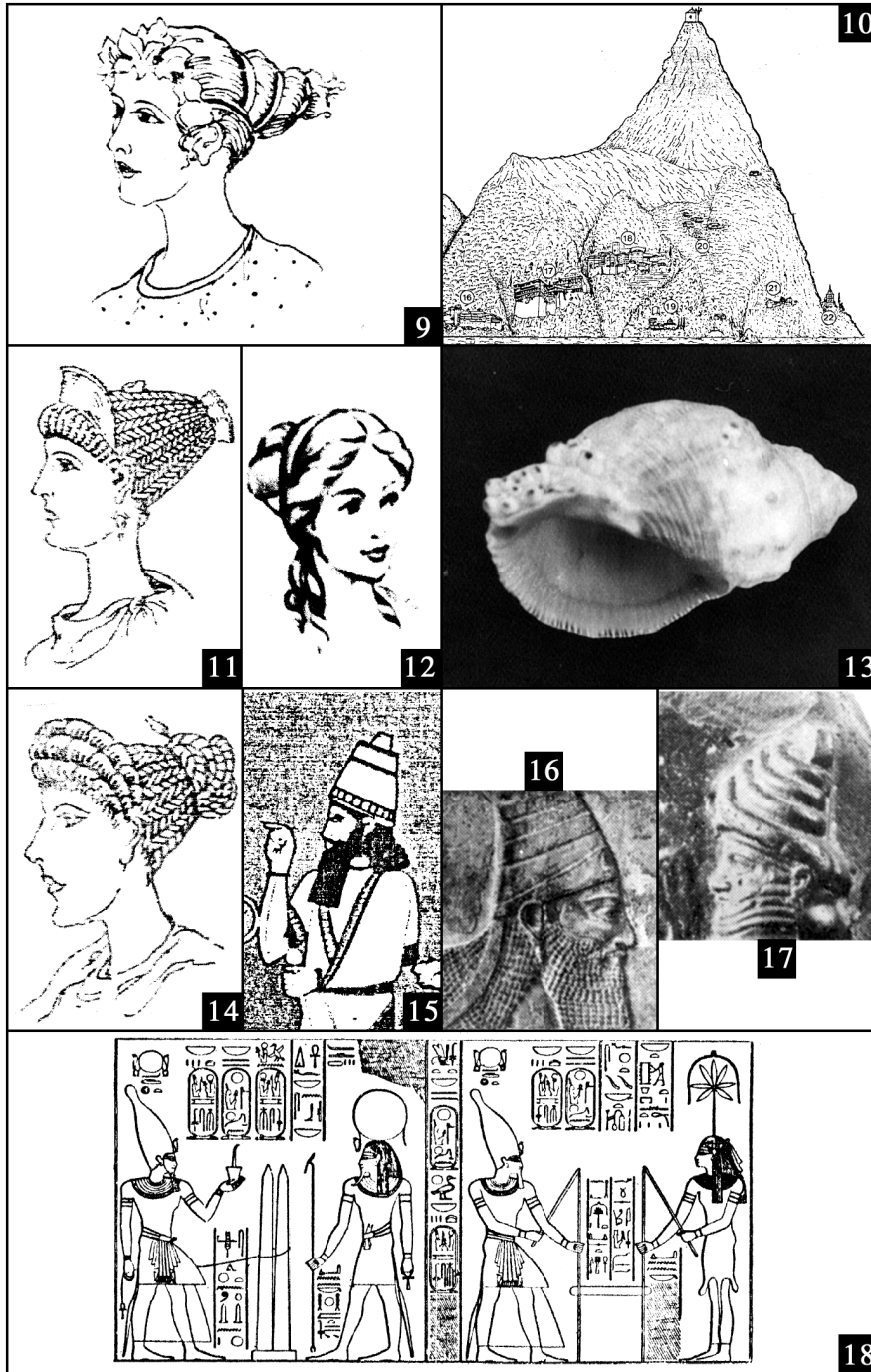
125 Ἡ *πορφύρα* εἶναι τὸ θαλάσσιο κογγύλι, τὸ αἷμα τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχαῖοι χρησιμοποιοῦσαν ὡς κόκκινη χρωστικὴ οὐσία μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, γιὰ νὰ βάφουν τὸ ὕφασμα τὸ γνωστὸ πάλι μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα. κογγύλι χρῶμα ὕφασμα λέγονταν ὅλα *πορφύρα*· ἐδῶ ὅμως πρόκειται γιὰ τὸ κογγύλι. αὐτὸ σήμερα στὴ ζωολογία λέγεται *πορφύρα αἱμάστομα* (*purpura haemastoma*) καὶ ἀνευρίσκεται ἀκόμη σ' ὅλα τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου Θαλάσσης· καὶ στὰ παράλια τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μέχρι τὸν Ὀλυμπο. ἀπὸ τὴν παραλία τῆς Κατερίνης εἶναι τὸ κογγύλι τὸ ὁποῖο ἔχω στὴ συλλογὴ μου καὶ

- τοῦ ὁποίου τὴ φωτογραφία δημοσιεύω ἐδῶ. μοιάζει μὲ κουνου-
νάρα πεύκου, μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ὄρουσ Καρμῆλου, καὶ τοῦ Ἴθω,
καὶ φυσικὰ πάρα πολὺ μὲ τὸν κρωβύλο τῶν μαλλιῶν τῆς κοπέ-
λας ἀκόμη καὶ ἡ ἐλικσειδῆς αὐλακα τοῦ κογχυλιοῦ παριστάνει
θαυμάσια τὴν περιελισσόμενη σπειροειδῆ ταινία πού συγκρατεῖ
τὸν *κρωβύλον*, ὅπως φαίνεται τόσο στὸ σύγχρονο σκίτσο ὅσο
καὶ στὴν παράστασι τῆς νύμφης Ἀρεθούσης στὰ δυὸ ἐδῶ δημο-
σιευόμενα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νομίσματα τοῦ Ε΄ π.Χ. αἰῶνος, καὶ
στὴν παράστασι τῶν δύο γυναικῶν στὸ πῆλινο ἐπίνητρο τῆς Ἐ-
ρετρίας τοῦ Ε΄ π.Χ. αἰῶνος, πού βρίσκεται στὸ ἐθνικὸ ἀρχαιολο-
γικὸ μουσεῖο τῶν Ἀθηνῶν. ὑπάρχουν δὲ καὶ δυὸ ἄλλα εἶδη πορ-
φύρας, πού ἀφθονοῦν στὶς ἑλληνικὲς παραλίες, ἀλλ' εἶναι λιγώ-
τερο ἀποδοτικὰ σὲ χρωστικὴ οὐσία, ἢ μύρηξ ἀκρόκωλος (*murex*
trunculus) καὶ ἡ μύρηξ μπραντάρης (*murex brandaris*), πού μοιά-
126 ζουν ἐπίσης μὲ τὸν κρωβύλο τῶν μαλλιῶν τῶν γυναικῶν. Ξεκί-
νησε δὲ ἡ χρῆσι τοῦ αἵματος τῆς πορφύρας ὡς κόκκινης χρωστι-
κῆς ὕλης ὑφασμάτων κατὰ τὰ προϊστορικὰ ἤδη χρόνια ἀπὸ τὰ
παράλια τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ παράλια τοῦ
Καρμῆλου. καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἴελληνες γνώρισαν
τὴν ὕλη αὐτὴ τοῦ *φοινικοῦ* (= αἱματώδους, ἐρυθροῦ, κοκκίνου)
χρώματος ἀπὸ τοὺς Φοίνικες, τὸ λαὸ αὐτὸ πού λεγόταν ἢ *Χανα-*
άν ἢ *Σιδώνιοι*, αὐτοὶ τὸν ὠνόμασαν *Φοίνικες*. λεγόταν δὲ ἡ πο-
λυτελής αὐτὴ χρωστικὴ ὕλη ἀργότερα καὶ *βασιλική* (ἐπειδὴ κά-
ποτε τὴ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν ἐνδυμασία τους ἀποκλειστι-
κῶς οἱ βασιλεῖς), ὅπως φαίνεται στὶς Πράξεις²⁵, καὶ *κόχλος*²⁶
καὶ *κόγγη*²⁷, ἐπειδὴ ἔβγαινε ἀπὸ *κόχλον* ἢ *κόγγην*, δηλαδὴ *κο-*
χλίαν (σαλιγκάρι), ἢ *κογχύλιον*, *κογχύλι*.
- 127 Οἱ ἐρμηνευταὶ ὅλοι νόμισαν ὅτι ἐννοεῖται τὸ χρῶμα τῆς
πορφύρας ἢ τὸ ὑφασμα καὶ δὲν πῆγε τὸ μυαλό τους στὸ κογχύ-
λι. κάτι παρόμοιο ἔπαθαν καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως πάλι οἱ ἐρμη-
νευταὶ τοῦ Ὅμηρου μὲ τὸ *πορφύρεον κύμα* (Α 482· Φ 326· β 428·
λ 243· ν 85) καὶ τὴν *πορφυρέην ἄλα* (Π 391) καὶ τὸ *πορφῦρον*
πέλαγος (Ξ 16), καὶ μιλοῦν στοὺς στίχους αὐτοὺς γιὰ κόκκινες
θάλασσεσ μὲ κόκκινα κύματα καὶ πράσινα ἄλογα. τὸ ἐπίθετο αὐ-
τὸ *πορφύρεος* στὰ περισσότερα βέβαια χωρία τοῦ Ὅμηρου (Γ
126 = Χ 441· Θ 221· Ι 200· Ρ 361· 547· 551· Ω 645 = η 337· δ 115
= τ 225· θ 373), ὅπου πρόκειται κυρίως γιὰ ὑφάσματα (*δίπλα-*
κες, *φάρεα*, *τάπητες*, *ρήγεα*, *χλαῖναι*, *σφαῖραι*) ἀλλὰ καὶ γιὰ αἵ-
μα ἢ κόκκινο σύννεφο ἢ γιὰ τὴν ἰριδα, σημαίνει τὸ πορφυρὸ ἢ
ἐρυθρὸ ἢ κόκκινο χρῶμα, ἀλλ' ὅταν πρόκηται γιὰ τὸ κύμα καὶ
τὴ θάλασσα, σημαίνει, νομίζω ἐγώ, τὴν ἐλίκωσι τοῦ ἀγριεμένου

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Ἀρχαία κόμμωσι χωρῶν Ἀνατολικῆς Μεσογείου (ἰσραηλιτικὴ - ἑλληνικὴ)
2. Πορφύρα αἱμάστομα (*purpura haemastoma*) ἢ Θαῖς (*Thais*)
3. Ἀρχαία ἑλληνικὴ κόμμωσι· νύμφη Ἀρέθουσα (ἀργυρὸ νόμισμα Συρακουσῶν τοῦ Ε΄π.Χ. αἰῶνος).
4. Πορφύρα μύρηξ ἀκρόκωλος (*murex trunculus*)
5. Ἀρχαία ἑλληνικὴ κόμμωσι (ἐπίνητρον Ἐρετρίας τοῦ Ε΄π.Χ. αἰῶνος)
6. Πορφύρα μύρηξ μπραντάρις (*murex brandaris*)
7. Ἀρχαία κόμμωσι χωρῶν Ἀνατολικῆς Μεσογείου (ἰσραηλιτικὴ - ἑλληνικὴ)
8. Ἀρχαία ἑλληνικὴ κόμμωσι· νύμφη Ἀρέθουσα (ἀργυρὸ νόμισμα Συρακουσῶν τοῦ Ε΄π.Χ. αἰῶνος)
9. Ἐπανάληψι σκαριφήματος εἰκόνος 1
10. Σκαριφήμα τοῦ ὄρουσ Ἄθω παρομοίου στοὺ σχῆμα μὲ τὸ ὄρος Κάρμηλος τῆς Παλαιστίνης
11. Ῥωμαϊκὴ κόμμωσι
12. Ἐπανάληψι σκαριφήματος εἰκόνος 7
13. Πορφύρα αἱμάστομα (*purpura haemastoma*) ἢ Θαῖς (*Thais*)
14. Ῥωμαϊκὴ κόμμωσι
- 15-17. Ἀπεικονίσεις ἐστεμμένων βασιλέων τῆς Μεσοποταμίας (ἀνασκαφικὰ εὐρήματα)
18. Ἀπεικονίσεις ἐστεμμένων βασιλέων (φαραὼ) τῆς Αἰγύπτου (ἀνασκαφικὰ εὐρήματα)
19. Χειρόγραφο 542 (= *Parisin. gr. 10*), φ. 84, τοῦ Θ΄ αἰῶνος.
20. Χειρόγραφο 260 (= *Kopenhagen, Gamle Kongelige Samling 6*), φ. 149^v, τοῦ Ι΄ αἰῶνος.
21. Χειρόγραφο Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 2641, φ. 57, τοῦ Ι΄ αἰῶνος.
22. Χειρόγραφο 443 (= *Ambrosian. B 68 sup - 100*), φ. 96^v-97, τοῦ Ι΄ αἰῶνος.
23. Χειρόγραφο 254 (= *Vatic. gr. 337*), φ. 158^v, τοῦ Ι΄ αἰῶνος.
24. Χειρόγραφο 157 (= *Basel, Universitätsbibliothek B. VI. 23*), φ. 165, τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος.
25. Χειρόγραφο 147 (= *Bodleian. Laudian. 30*), φ. 110^v, τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος.
26. Διάφοροι κατὰ καιροὺς παλαιογραφικοὶ (στενογραφικοὶ - βραχυγραφικοὶ) συνδυασμοὶ γραφῆς τῶν συλλαβῶν τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων τοῦ κειμένου 'βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς'

κύματος πού ἀφρίζει, ἢ ὁποῖα μοιάζει μὲ τὴν ἐλίκωσι τοῦ κογχυλιοῦ τῆς πορφύρας, καὶ ὄχι τὸ χρώμα. *κῦμα πορφύρεον* στὸν Ὅμηρο θὰ πῆ «κῦμα τόσο ἄγριο πού εἶναι ἐλικωτὸ» (ὅπως ἐλικωτὸ εἶναι καὶ τὸ κογχύλι τῆς *πορφύρας* πού γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐλίκωσί του ὠνομάστηκε *πορφύρα*), καὶ ἄλλς *πορφυρέη* θὰ πῆ «θάλασσα τόσο ἀγριεμένη πού εἶναι γεμάτη ἐλικωτὰ κύματα, σγουρὴ ἀπὸ κύματα στριφογυριστὰ καὶ ἀφρισμένα». τὰ ὀνόματα *πορφύρα* καὶ *πορφύρεος* ἢ *πορφυροῦς* παράγονται ἀπὸ τὸ ῥῆμα *πορφύρω* (Ξ 16· Φ 551 = δ 427 = δ 572 = Κ 309), πού εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ *φύρω* (Ω 162· ι 397· ρ 103· σ 21), μὲ ἀναδιπλασιασμό (*φύρω φορφύρω* - *πορφύρω* κατὰ τὰ *φεφύτευκα* - *πεφύτευκα*, *χεχόρευκα* - *κεχόρευκα*, *θεθαύμακα* - *τεθαύμακα*, καὶ *χαρχαρίας* - *καρχαρίας* ἀπὸ τὸ *χαράσσω*), καὶ σημαίνει ἀνακατεύω, ἀναμοχλεύω, βράζω, κοχλάζω, κυματοῦμαι. τοῦ *φύρω* παρὰ γωγὸ εἶναι τὸ *φύραμα*, τὸ ζυμάρι τοῦ ψωμοῦ στὴ σκάφη πού τὸ ἀνακατεύει κανεὶς σὰν τὸ ἐλικωτὸ ἄγριο κῦμα, τοῦ δὲ *πορφύρω* ἐκεῖνα πού ἀνέφερα. ἔτσι τὸ *πορφύρω* χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ κῦμα, ὅταν ἐπίσης λήη *ὅτε πορφύρη πέλαγος κύματι* (Ξ 16), καὶ μεταφορικῶς γιὰ τὶς σκέψεις πού κλωθογυρίζουν μὲς στὸ κρανίον σὰν ἄγρια κύματα ἐλικωτὰ, ὅταν λήη *πολλὰ δέ οἱ κραδίη πόρφυρε* (Φ 551 = δ 427 = δ 572 = κ 309).

128 *Βασιλεύς*²⁸ λέγεται στὴν ἐλληνικὴ ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ κράτους ἤδη ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ χρόνια μέχρι σήμερα. κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι λέξι πελασγική. διότι, νομίζω, στὴν ἐλληνικὴ ὁ ἀνώτατος αὐτὸς ἄρχων, ὁ κληρονομικὸς καὶ ισόβιος, λέγεται *ἄναξ*²⁹ (προφανῶς ἀπὸ τὸ ἐπίρρημα καὶ πρόθεσι *ἀνά* - *ἄνω*), στὴν πελασγικὴ *μίνως*³⁰ καὶ *βασιλεύς*, στὴν φοινικικὴ τῶν ἐν Ἑλλάδι Φοινίκων ἀποίκων τῶν Θηβῶν *μελικέρτης*³¹ (ἀπὸ τὴν ἴδια ῥίζα μὲ τὰ βιβλικὰ *μελχί*³², *Μολόχ*³³, *Ἀδραμέλεχ*³⁴, *Ἀνημέλεχ*³⁵, πού στοὺς Ὁ μεταφράζονται κιόλας ὡς *Βασιλεύς*³⁶ καὶ *Ἄρχων*³⁷), στὴν αἰγυπτιακὴ *μίν* (= *μίνως*)³⁸ καὶ *φαραώ*³⁹, στὴν ἀμαληκτικὴ *ἀγάγ*⁴⁰, στὴ γλώσσα τῶν Ἰεβουσαίων τῆς Παλαιστίνης *μελχισεδέκ*⁴¹, στὴ φιλισταϊκὴ *ἄβιμέλεχ*⁴², καὶ στὴ βιβλικὴ ἑβραϊκὴ *μελχί*⁴³. καὶ στὸ Ἄσμα, στὸν ἐν λόγῳ στίχο, ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴ Βίβλο, *βασιλεύς* (ἑβραϊστὶ *מלך* = *μελχί*) λέγεται ὁ κληρονομικὸς ἀνώτατος ἄρχων.

129 Ὁ ἀνώτατος ἄρχων, ὅπως κι ἂν λεγόταν κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ τόπους, διακρινόταν πάντοτε ἀπὸ ἓνα ἀποκλειστικὰ δικό του καπέλλο, πού κι αὐτὸ κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ τόπους λεγόταν ἄλλιῶς καὶ ἦταν ἄλλιότιμο. στὸν Ὅμηρο λέγεται *ἄμπυξ*⁴⁴, στὰ κλασσικὰ κι ἐλληνιστικὰ κείμενα, ὅταν μὲν πρόκηται γιὰ τὸ

καπέλλο τῶν Ἑλλήνων βασιλέων, λέγεται *διάδημα*⁴⁵, *στέμμα*⁴⁶, καὶ *στέφανος*⁴⁷, ὅταν δὲ γιὰ κείνο τῶν ξένων Ἀνατολιτῶν, λέγεται *τιάρα*⁴⁸, *μίτρα*⁴⁹, *κίδαρις*⁵⁰, καὶ *κυρβασία*⁵¹. ἡ *ἄμπυξ* πρέπει νὰ ἦταν σὰν κάλυκας ἄνθους μὲ ἀνθοπέταλα ἢ μόνο σέπαλα· στ' αὐτοκρατορικά ῥωμαϊκὰ χρόνια τὰ σέπαλα ἔκλεισαν πρὸς τὴν κορυφή καὶ σχημάτισαν τὴν τρουλλοειδῆ *μίτρα* τῶν μεσαιωνικῶν Βυζαντινῶν ἢ Εὐρωπαϊῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν σημερινῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων. τέτοιο εἶναι τὸ σφριζόμενο στέμμα τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ ποὺ βρίσκεται στὸ μουσεῖο τῆς Ἀθωνικῆς μονῆς Λαύρας· τέτοια φαίνονται καὶ στὶς εἰκαστικὲς παραστάσεις. ἀλλιότικα βασιλικά

130 καπέλλα ἦταν τὰ ἐννοούμενα κάτω ἀπὸ τὶς ἀνατολίτικες ὀνομασίες. στὴν Ἀσία ἦταν ἄλλοτε μαλακὸς πτυχωτὸς πλήρης κῶνος, καὶ ἄλλοτε σκληρὸς καὶ λεῖος κόλουρος κῶνος σὰν τὸ μέχρι τὸ 1922 φέσι τῶν Τούρκων ἀξιωματούχων. στὴν Αἴγυπτο ἦταν λεῖος ἀλλὰ πεφυσιωμένος πλήρης κῶνος σὰν τὴν κοιλιὰ τοῦ μυρμηγκιοῦ. μ' αὐτὸ πιὸ πολὺ μοιάζουν οἱ *τιάρες* τῶν παπῶν τῆς Ῥώμης, ποὺ σχεδιάστηκαν κατ' ἀπομίμησίν του· διότι καὶ τὸν τίτλο «πάππας» καὶ τὸ καπέλλο τους οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης τὰ πῆραν ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐκεῖνοι τὸ καπέλλο τὸ μιμήθηκαν ἀπὸ τοὺς φαραῶ τῶν πολλῶν αἰγυπτιακῶν παραστάσεων. ἡ δὲ κωνικὴ *τιάρα* τῶν γελωτοποιῶν (κλόουν) μιμεῖται, γιὰ νὰ σκώψη, τὴν *τιάρα* τῶν παπῶν τῆς Ῥώμης, ἔμμεσα δὲ τὸ φαραωνικὸ στέμμα. ὑπῆρξαν δὲ καὶ *τιάρες* ποὺ μιμοῦνταν διάφορα ἄνθη, σὰν τὶς *δίκογχες* καὶ *διπέταλες* ἢ τὶς *τριώροφες* *τιάρες* τῶν παπῶν καὶ καρδιναλίων τῆς Ῥώμης, ἢ σὰν τὶς *ἰνδικὲς* καὶ *ἀραβικὲς* ποὺ ἐξελίχτηκαν στὸ λεγόμενο *σαρίκι* τὸ ὁποῖο παριστάνει *μπουμπούκι*. μερικὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω καπέλλα τὰ φοροῦσε καὶ ὁ λαός, ἀλλὰ σὲ τέτοιες περιπτώσεις τὸ τοῦ βασιλέως ἦταν πάντοτε ἰδιόμορφο καὶ διακεκριμένο. στοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας, ποὺ ἔβλεπαν τὴν ὁμορφιὰ

131 στὴν ἀπλότητα, τὸ βασιλικὸ *διάδημα* ἦταν μιὰ ἀπλὴ πάνινη πορφυρῆ ταινία (κορδέλλα) μὲ χρυσὰ κεντήματα ἢ καρφισώματα, ἢ ὁποῖα περιέτρεχε τὸ κεφάλι σὰν ἰσημερινὸς ἢ ἐκλειπτικὴ. ἀπόγονος ἐκείνης τῆς ταινίας εἶναι σήμερα ἡ κόκκινη (πορφυρῆ) *κορδέλλα* ποὺ περιτρέχει τὸ πηλήκιο τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν καὶ ἡ μαύρη ἢ καφετιὰ *κορδέλλα* ποὺ περιτρέχει τὴν ῥεπούμπλικα τῶν πολιτῶν. *στέμμα* ἢ *στέφανος* λεγόταν τὸ *διάδημα*, ὅταν διακοσμοῦνταν καὶ μὲ χρυσὰ φύλλα ἢ δάφνης ἢ δρυός, σὰν ἐκεῖνα τῶν Μακεδόνων βασιλέων ποὺ βρέθηκαν στοὺς τάφους τῆς Βεργίνας. ἀπὸ τοὺς τέσσερες ὁμως ἑλληνικοὺς

ὄρους, *ἄμπυξ διάδημα στέμμα στέφανος*, κυριώτερος καὶ συνηθέστερος μέχρι καὶ τὰ ῥωμαϊκὰ χρόνια ἦταν ὁ ὄρος *διάδημα*.

- 132 Ἐάν ψάχναμε ἓνα βασιλικὸ *διάδημα* μέσα στὴν Π. Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο΄, εἶναι φυσικὸ τὴ μὲν λέξι νὰ τὴ βροῦμε στὸν τύπο *διάδημα*, διαδεδεμένον κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐγίνε ἢ μετάφρασι, τὸ δὲ πρᾶγμα νὰ τὸ φανταζόμεσθε ὄχι καὶ πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ αἰγυπτιακὰ φαραωνικὰ καὶ τὰ βαβυλωνιακὰ βασιλικὰ καπέλλα, ποὺ βλέπουμε στὶς σχετικὲς παραστάσεις τῆς χιλιετίας τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος (1500-500 π.Χ.). τὸ ῥῆμα ποὺ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων δηλώνει ὅτι φορεῖ ἢ πάει νὰ φορέσῃ κανεὶς τὸ *διάδημά* του εἶναι *διαδοῦμαι* καὶ στὴ μετοχὴ τοῦ ἐνεστώτος κάνει *διαδούμενος*. ἔτσι λ.χ. ὁ Πλούταρχος παρουσιάζει τὸ Δημήτριον τὸν πολιορκητὴ συνεχῶς *διαδούμενον* μὲ διάφορα βασιλικὰ καπέλλα⁵². εἶναι δὲ πασίγνωστος καὶ ὁ περιφημὸς χάλκινος ἀνδριάντας *Διαδούμενος* τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν πολλὰ μαρμαρίνα ἀντιγραφα τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, ἓνα δὲ ἀπ' αὐτὰ, προερχόμενον ἀπὸ τὴ Δῆλο βρίσκεται στὸ ἐθνικὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο τῶν Ἀθηνῶν⁵³. καὶ ἡ μὲν μετοχὴ τοῦ ἐνεστώτος *διαδούμενος* δηλώνει κυρίως τὸ ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμή πάει νὰ φορέσῃ κανεὶς τὸ *διάδημά* του, ὅπως ἄλλωστε δείχνει καὶ ὁ *Διαδούμενος* τοῦ Πολυκλείτου, τὸ δὲ ὅτι τὸ φορεῖ ἤδη στὸ κεφάλι δηλώνεται φυσικὰ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ παρακειμένου *διαδεδεμένος*· καὶ ἀνευρίσκειται πράγματι ὁ παρακειμένος αὐτὸς τόσο στὸ Διόδωρο Σικελιώτη, ποὺ λέει γιὰ τὸ Διόνυσο *διαδεδέσθαι λέγουσιν αὐτὸν μίτρα τὴν κεφαλὴν*⁵⁴, ὅσο καὶ στὸ Λουκιανό, ποὺ λέει γιὰ τὸ Μ. Ἀλέξανδρο ὅτι *διαδήματι τὴν κεφαλὴν διεδέδετο*⁵⁵. μετοχὲς ἄλλων ῥημάτων σὰν αὐτὴ τὴ *διαδεδεμένος*, μὲ κάποια κάπως ὀχληρὴ ἀλλὰ καὶ ἀναγκαστικὴ καὶ ἀναπόφευκτη τριπλῆ παρήχησι ἑνὸς γράμματος, εἶναι οἱ μετοχὲς *μεμιμημένος* *λελαλημένος* *περιπεπλεγμένος* *βεβορβορωμένος* *ἐπιπεπτωκῶς* καὶ ἄλλες. *διαδεδεμένος* λοιπὸν θὰ πῆ *ἐστεμμένος*· καὶ τὸ ἐδῶ *βασιλεὺς διαδεδεμένος* θὰ πῆ *βασιλεὺς ἐστεμμένος*· μὲ στέμμα, ἐννοεῖται, περίπου σὰν τὰ φαραωνικὰ αἰγυπτιακὰ ἢ τὰ βαβυλωνιακὰ βασιλικὰ τῆς χιλιετίας τοῦ Σολομῶντος, τὰ ὁποῖα φαίνονται καὶ στὶς ἐδῶ παρατιθέμενες φωτογραφίες τῶν σχετικῶν ἀνασκαφικῶν εὐρημάτων· κωνικά, σὰν τὸ *πλόκιον κεφαλῆς* τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος, σὰν τὸν κῶνο τοῦ ὄρους *Καρμήλου*, σὰν τὸ *κογχύλι* τῆς *πορφύρας*. καὶ τὰ τέσσερα ἀντικείμενα εἶναι στὸ σχῆμα ὀλοῖδια. ἀπὸ παλαιογραφικὴ ἀπλογραφία τὸ *διαδεδεμένος* ἐγίνε *δεδεμένος*, ἓνα ἀντιγραφικὸ λάθος πολὺ συνηθισμένο
- 134

<p>Κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς κάρμηλοσ· καὶ πλόλιον κεφαλήσου ὡς πορφύρα· βασιλεύσδε δεδεμένοσ ἐν παραδρομαῖσ</p>	<p>κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς κάρμηλοσ· καὶ πλόλιον κεφαλήσου ὡς πορφύρα· κασι λέσ δεδεμένοσ ἐν παραδρομαῖσ</p>
---	---

Κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς κάρμηλοσ· καὶ πλόλιον κεφαλήσου ὡς πορφύρα· βασιλεύσδε δεδεμένοσ ἐν παραδρομαῖσ

κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς κάρμηλοσ·
 καὶ πλόλιον κεφαλήσου ὡς πορφύρα· κασι
 λέσ δεδεμένοσ ἐν παραδρομαῖσ

κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς
 κάρμηλοσ· καὶ πλόλιον κεφαλήσου
 ὡς πορφύρα· κασι λέσ δεδεμένοσ
 ἐν παραδρομαῖσ

κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς
 κάρμηλοσ· καὶ πλόλιον κεφαλήσου
 ὡς πορφύρα· βασιλεύσδε
 δεδεμένοσ ἐν παραδρομαῖσ

κεφαλήσου ἔπι σὺ ὡς κάρμηλοσ· καὶ πλόλιον κεφαλήσου ὡς πορφύρα· κασι λέσ δεδεμένοσ ἐν παραδρομαῖσ

<p>εὺς αὖ</p> <p>ως ~</p> <p>διὰ Δ</p> <p>δε ḡ</p> <p>διαδεδεμένος Δ ḡ ḡ μ'</p>	<p>εν ς</p> <p>παρὰ ς</p> <p>περὶ ς</p> <p>αἰς »</p> <p>μένος μ'</p>
<p>βασιλεὺς βασιλ αὖ</p> <p>διαδεδεμένος Δ ḡ ḡ μ'</p> <p>παραδρομαῖς ς δρομ»</p> <p>ἐν παραδρομαῖς ς ς δρομ»</p>	
<p>βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς</p> <p>βασιλ αὖ Δ ḡ ḡ μ' ς ς δρομ»</p>	

στ' ἀρχαῖα χειρόγραφα, ἰδίως ὅταν πρόκηται γιὰ μετοχὲς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σὰν αὐτὴ ἐδῶ· καὶ πολὺ εὐλογο λάθος σὲ μιὰ μακρόσυρτη παρήχησι ἑνὸς γράμματος μέσα στὴν ἴδια λέξι σὰν τὶς μετοχὲς *διαδεδεμένος μεμιμημένος λελαλημένα*. εἶναι καὶ λίγο γλωσσοδέτης τὸ πρᾶγμα, σὰν ἐκεῖνα τὰ παίγνια «Μιὰ πάπια, μὰ ποιά πάπια» ἢ «Φάε, παπᾶ, παχειὰ φακῆ». γι' αὐτὸ καὶ διορθῶνω <δια> *δεδεμένος*. ἢ μετοχὴ *διαδεδεμένος* εἶναι κατὰ σύμπτωσι λέξι, τῆς ὁποίας καὶ τὰ τέσσερα μέρη *δια-δε-δε-μένος* συμβαίνει νὰ μποροῦν στ' ἀρχαῖα χειρόγραφα νὰ συντομογραφηθοῦν μόνο μὲ μονογράμματα συμπλέγματα συλλαβῶν, ἐπειδὴ στενογραφικὰ (ὄχι γραμματικὰ κι ἐτυμολογικὰ) εἶναι πρόθεσι (*διά*) - σύνδεσμοι (*δέ δε*) - κατάληξι (*μένος*), πού γιὰ ὅλα ὑπάρχουν συμπλεγματικά σύμβολα· κι ἔτσι μποροῦσε σὲ κάποια χειρόγραφα νὰ εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ δυσανάγνωστες λέξεις, συγκεκριμένη ὁλόκληρη ἀπὸ συμπλέγματα (τζίφρες). κι αὐτὸ συνετέλεσε στὴν πρῶμη παρανόμισί της. θεωρῶ δὲ ἀπόλυτα δικαιολογημένους τοὺς προγενεστέρους μου ἐρμηνευτὰς καὶ μεταφραστὰς καὶ κριτικούς κειμένου πού δὲν μπόρεσαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ *δεδεμένος* τοῦ ἐν λόγῳ στίχου, καὶ μιλοῦν γιὰ δέσμες νημάτων βουτηγμένες καὶ δεμένες μέσα σὲ λεκάνες μὲ αἵματα ἢ γιὰ μποῦκλες καὶ καρουλᾶκια πού γεμάτα λάγνα γοητεία αἰχμαλωτίζουν τὸν ἀκόλαστο βασιλιᾶ, ἐφ' ὅσον ἦταν γραφὴ λαθεμένη· καὶ δὲν ἔχω τὴν ἀπαίτησι νὰ τὸ εἶχαν διορθῶσει, διότι αὐτὸ ἦταν κάτι πάνω ἀπὸ τὶς γνώσεις των καὶ τὶς δυνατότητές των· ἦταν ἄλλωστε ὅλοι τους καὶ πολὺ σκληρὰ ἐξαπατημένοι ἀπὸ τὸ Λούθηρο κι ἀπὸ τὸν Ἰερώνυμο κι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους μασορῖτες.

135 Τέτοιο *διάδημα*, ἐπιβλητικὸ καὶ πολυτελές, ἓνας βασιλεὺς ὅποιασδήποτε ἐποχῆς δὲν τὸ φοροῦσε κάθε ὥρα. καὶ πρῶτα πρῶτα στὸν πόλεμο φοροῦσε κράνος. ἔπειτα στὸ γραφεῖο ἐργασίας του ἢ δὲν φοροῦσε τίποτε ἢ φοροῦσε ἀπλούστερα καπέλλα. ὅπως καὶ στίς μέρες μας οἱ βασιλεῖς φοροῦσαν καὶ τὸ λαϊκὸ κοστῶμι τους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φοροῦσαν καὶ τὴ χακὶ στρατιωτικὴ στολή τους, τὴν ἀπλῆ, μὲ τὸ ἀπλὸ πηλήκιο, καὶ μόνο στίς ἐπίσημες παραστάσεις βέβαια καὶ στίς παρελάσεις φοροῦσαν καὶ τὴ μεγάλη στολή τους, τὴ γαλάζια, μὲ τὸ στήθος καὶ τοὺς ὤμους γεμάτους ἀστέρια, ταινίες, φτερά, φοῦντες καὶ σειρήνια, καὶ τὸ καπέλλο τους εἰδικὸ καὶ ἰδιαιτέρως διάκοσμο. αὐτὰ γίνονταν σ' ὅλες τὶς ἐποχές, ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ ἤδη χρόνια, ὅπως δείχνουν καὶ οἱ ἄφθονες παραστάσεις τῶν ἀνασκαφικῶν εὐρημάτων ὅλης τῆς γῆς.

- 136 *Παραδρομαί* λέγονταν στην έλληνιστική γλώσσα, τή γλώσσα τῶν Ο΄, αὐτὲς οἱ ἐπίσημες ἐμφανίσεις τοῦ βασιλέως. ἡ λέξι εἶναι τὸ ῥηματικὸ ὄνομα τοῦ *παρατρέχω*, σχηματιζόμενο ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ μέλλοντος καὶ ἀορίστου *παραδρομοῦμαι* - *παρέδραμον*. καὶ ὅλοι ὅσοι πλαισιώνουν τὸ βασιλέα σ' αὐτὰς τὰς *παραδρομαίς*, ἢ κυβέρνησί του καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιωματοῦχοι του μὲ τις ἐπίσημες καὶ ἐκείνοι στολές των, λέγονταν *παρατρέχοντες*· καὶ μέχρι σήμερα *παρατρεχάμενοι* λέγονται στή γλώσσα μας. καὶ ἀφθονεῖ τὸ ῥῆμα αὐτὸ στοὺς Ο΄ μ' αὐτὴ τὴ σημασία, στὰ βιβλία μάλιστα πού ἱστοροῦν τις βασιλεῖες τοῦ Δαυῖδ καὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ Ῥοβοάμ. *Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς παρατρέχοσι τοῖς ἐφειστηκόσι πρὸς αὐτόν* (Δδ 43,17)· *Ἐποίησεν ἑαυτῷ Ἀβεσσαλὼμ ἄρματα καὶ ἵππους καὶ πενήκοντα ἄνδρας παρατρέχειν ἔμπροσθεν αὐτοῦ* (Δδ 88,1)· *Ἐποίησεν Ἀδωνίας ἑαυτῷ ἄρματα καὶ ἱππεῖς καὶ πενήκοντα ἄνδρας παρατρέχειν ἔμπροσθεν αὐτοῦ* (Δδ 108,2)· *Ἦρον αὐτὰ οἱ παρατρέχοντες καὶ ἀπηρείδοντο αὐτὰ εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν παρατρέχόντων* (Βα 33,10). οἱ δύο λοιπὸν σφετεριστὰὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τοῦ Δαυῖδ, Ἀβεσσαλὼμ καὶ Ἀδωνίας, ἔκριναν ὅτι, γιὰ νὰ ἐπιβληθοῦν στὸ λαὸ ὡς βασιλεῖς, ἐν *παραδρομαῖς* ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐμφανιστοῦν στήν ἀρχή, μὲ ὅλη τὴ σχετικὴ μεγαλοπρέπεια καὶ *φαντασία* (Πξ 81,1), ἔτσι μὲ τις στολές τις ἐπίσημες καὶ *διαδεδεμένοι* μὲ τὰ *διαδήματα* τὰ κωνικά, σὰν τὸ *πλόκιον* τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος, ἀνάμεσα στὰ λαμπροφορεμένα μέλη τῆς κυβερνήσεώς των καὶ τῆς φρουρᾶς τῶν ἀγερώχων πραιτωριανῶν τους, τοὺς *παρατρέχοντας*, τοὺς *παρατρεχάμενους*, μέσα στὰ λαϊκὰ *Ζήτω ὁ βασιλεὺς*⁵⁶ καὶ τὰ χειροκροτήματα⁵⁷. λέγεται δὲ ἡ *παραδρομὴ* γιὰ ἐπίσημη ἐμφάνισι καὶ στὸ βιβλίον *Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον*· *Καὶ Ἡλιόδωρον ἄρτι μετὰ πολλῆς παραδρομῆς καὶ πάσης δορυφορίας εἰς τὸ προειρημένον εἰσελθόντα γαζοφυλάκιον...*⁵⁸. ὁλόκληρος λοιπὸν ὁ τρίτος στίχος *βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς* μεταφράζεται ἀπλᾶ «*βασιλεὺς ἐστεμμένος σ' ἐπίσημες ἐμφανίσεις*»· ἔτσι φαίνεται ἡ κοπέλλα μὲ τὸ κωνικὸ *πλόκιον τῆς κεφαλῆς* τῆς, τὸν ὠραῖο κρωβύλο τῆς. εἶναι βέβαια λυπηρὸ πὸν γκρεμίζεται ὅλο ἐκεῖνο τὸ θρίλλερ μὲ τὰ αἵματα στὶς λεκάνες τῶν νηπτικῶν καὶ τις δυναστικὲς καὶ παλατιανὲς ἀκολασίες, πὸν οἰκοδομήθηκε μὲ τόσους κόπους ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, δικῶν μας καὶ ξένων, ἐρμηνευτῶν καὶ μεταφραστῶν, ἀλλὰ δὲν γινόταν ἀλλιῶς. καὶ δὲν φταίω ἐγὼ γιὰ τὴν κατάρρευσί του.
- 139 Αὐτὸ τὸ τοῦ Ἄσματος ἐν *παραδρομαῖς* στὸ ἀρχικὸ ἑβραϊκὸ

ἦταν, ὅπως εἶπα, *βε ρυπιμ* (στὸν ἐνικὸ *ρυπι*). μ' αὐτὸ τὸ *ρυπι* ἀνευρίσκονται στὸ σημερινὸ μασοριτικὸ ὅλα ὅσα στοὺς Ο' μεταφράζονται *ἔδραμε* (Γε 26,8), *δράμω* (Δδ 99,1), *τρέχει* - *τρέχουσι* (Σο 17,24· Ἡσ 66,10), συνολικῶς 60 φορές. μεταφράζεται δὲ καὶ *δρομέως* (Ἰβ 12,26) καὶ *διατρέχουσαι* (Να 2,6) καὶ *ἐπέδραμε* (Γε 41,4) καὶ *κατέδραμε* (Βα 50,5) καὶ *προτρέχοντας* (Δδ 19,13) καὶ *προσέδραμε* (Γε 26,3· 76,5) καὶ *προσδραμῶν* - *προσδραμόντες* (Νο 200,32· Πμ 265) καὶ κυρίως τὸ ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον ἐδῶ *παρατρέχουσι* - *παρατρέχειν* - *παρατρέχοντες*⁵⁹. ἀλλὰ καὶ *διώκη* - *διώκετε* - *διώξονται*⁶⁰. καὶ *ἐκδιώξω* (Ἰε 81,23· 101,19) καὶ *καταδιώξονται* (Ἰλ 2,5) καὶ *προφθάσει* (Ψα 68,38) καὶ *ἐξήλθε* (Δδ 99,4) καὶ *καταφεύξονται* (Ἡσ 61,8). πολὺχρηστο ῥῆμα. καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ δεκάδες τῶν γραμματικῶν τύπων σ' ἑκατοντάδες χωρίων, στὸ πρὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἄστικτο μασοριτικὸ ἀνευρίσκονται γραμμένοι *ρυπι*. γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι πρόκειται γιὰ ὕστερη βραχυγράφησι τοῦ κειμένου ἀπὸ τοὺς μασοριτες, καὶ ὄχι γιὰ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ βιβλικοῦ κειμένου βέβαια⁶¹. ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. ὅταν ὅμως τὸ ῥηματικὸ ὄνομα *ρυπιμ* (= *παραδρομαῖς*) οἱ μασοριτες τὸ παρανέγνωσαν, ἔγραψαν στὸ κείμενό τους *ρεθιμ* (= *ληνοῖς*, *capalibus*) καὶ δρομολόγησαν ὅλο ἐκεῖνο τὸ θρῖλλερ.

140 Ἔχουν λοιπὸν τοῦ ἐλεγείου τοῦ Ἄσματος 18,12 τὸ μὲν κατὰ τοὺς Ο' κείμενο·

*Κεφαλή σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος
καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα,
βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.*

ἢ δὲ κατὰ λέξι μετάφρασι·

*Ἡ κεφαλή σου ἐπάνω σου σὰν Κάρμηλος
καὶ ὁ κόττος τῆς κεφαλῆς σου σὰν πορφύρα,
βασιλιάς ἐστεμμένος σ' ἐπίσημες ἐμφανίσεις.*

μία δὲ πιὸ ἐλεύθερη καὶ ἀναλυτικὴ καὶ ἐπεξηγηματικὴ μετάφρασι·

*Ἡ κεφαλή σου ἐπάνω σου στὴν κόμμωσι σὰν τὸν κωνικὸ Κάρμηλο
καὶ ὁ κόττος τῆς κεφαλῆς σου σὰν κογχύλι πορφύρας,
βασιλιάς μὲ τὸ κωνικὸ στέμμα του σ' ἐπίσημες ἐμφανίσεις.*

141 Στὸ στίχο αὐτὸ ὁ ἐπαινέτης τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος θέλει νὰ πῇ ὅτι ἡ κοπέλλα αὐτὴ εἶναι πολὺ ὁμορφη, καὶ τὸ λέει μὲ τὸν πιὸ ἔξυπνο τρόπο. διότι ἓνα τέτοιο χτένισμα μόνον ἓνα πολὺ ὁμορφο πρόσωπο τὸ ἀντέχει· δὲν εἶναι γιὰ κάθε κοπέλλα. ὅλοι

ξέρουμε και καταλαβαίνουμε ότι τὰ γυναικεῖα μαλλιά, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα στοιχεῖο καλλονῆς εἶναι πολλές φορὲς και ὕλικὸ γιά καμουφλάζ. με τὸ κατάλληλο χτένισμα οἱ κοπέλλες καμουφλάρουν πολλά και διάφορα μειονεκτήματα τοῦ προσώπου· μεγάλα ἢ ἐξωπεταχτὰ αὐτιά, μεγάλες ἢ κυρτὲς μύτες, μικρὰ ἢ ἐξωπεταγμένα μάτια, παραφουσκωμένα ἢ κοῖλα μάγουλα, σημάδια τραυμάτων, προτεταμένες μουσοῦδες, ἀτίθασα δόντια, κοῖλα ἢ προγοναθικά σαγόνια, στενὰ σὰ σπάγγους χεῖλη, κοντόχοντρος ἢ σχοινοτενεῖς λαιμούς, και λοιπὰ παρόμοια. ἡ κοπέλλα ποῦ τολμάει και χτενίζεται ἔτσι, *πλόκιον* σὰν τὸν κῶνο τοῦ Καρμήλου, σὰν τὸ κογχύλι τῆς πορφύρας, σὰν τὸ ἐπίσημο βασιλικὸ στέμμα τῆς δεδομένης ἐποχῆς και γεωγραφικῆς περιοχῆς, δὲν χρησιμοποιεῖ καθόλου τὰ μαλλιά της γιά καμουφλάζ, ἐπειδὴ εἶναι σίγουρη γιά τὴν ἄψογη ὁμορφιά της· τ' ἀφήνει νὰ εἶναι μόνα τους ἓνα αὐτοφνὲς και αὐθύπαρκτο στοιχεῖο τῆς καλλονῆς της ὅπως και ὅλα τ' ἄλλα της.

142 Αὐτὰ βλέπει στὸ στίχο αὐτὸ ἓνας ποῦ ἀφ' ἑνὸς ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸ κείμενο τῶν Ο', τὸ ὁποῖο εἰδικὰ ἐδῶ εἶναι και δυσκολώτερη γραφή (*lectio difficilior*), και ἀφ' ἑτέρου κατέχει τὴ γλῶσσα τοῦ Ἄσματος, τὴν ἔχει στὸ σακκίδιό του.

ΚΛΕΙΔΑ

1. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Χειρόγραφο 728 = marcianum gr. 1,13 (= nanianum 6) τὸ Ἄσμα στὰ φφ. 317-321, ὁ κοινόμενος στίχος στὸ φ. 320^v. Χειρόγραφο 336 = Ἰβήρων 555 τὸ Ἄσμα στὰ φφ. 124-132, ὁ στίχος στὸ φ. 130.
2. Χειρόγραφο 698 = vaticanum gr. 1974 τὸ Ἄσμα στὰ φφ. 119-125, ὁ στίχος στὸ φ. 124.
3. Σέξτος Ἐμπειρικὸς, Πρὸς δογμ., 1 (= Πρὸς λογικ.), 1,187.
4. Εὐριπίδης Ἑλ., 776. Ξενοφῶν, Κυν. 10,11.
5. F. Delitzsch, στὸν Π. Μπρατσιώτη, Εἰσαγ. 638 (καὶ στὸ Χαστούπη, Εἰσαγ., 648).
6. Ἀριστοφάνης, Σφ., 394.
7. Ovidius, Met. 2,682 4,298 6,325 8,337 11,171 Fasti 6,406 Ars amat. 1,554. Columella, Res rust. 7,9,7. Valerius Flaccus, Argon. 2,108. Iuvenalis, Sat. 5,89.
8. Plautus, Curc., 476. Cato, Agri cult. 18,1-2. Caesar, Civ. 2,10,6. Vitruvius 8,6,1. Celsus 1,4,3 4,12,7. Suetonius, Vit. Caes., Claud. 20,2.
9. Cato, Agri cult. 18,2. Vergilius, Geo. 3,330. Columella, Res rust. 7,10,8 12,52,6. Plinius 16,52. Quintilianus 11,3,167. Isidorus Hisp., Etym. 15,8,16.
10. Glossae latinograecae (CGL 2,1-212), canalis. Glossae graecolatinae (CGL 2,213-483), ὄχετος ὕδροχος. Glossa nominum (CGL 2,563-597), canalis. Hermeneumata Monacensia (CGL 3,117-220), λ. hydrochoos. Herm. Einsidlensia (CGL 3,221-280), ὕδροχος. Herm. Stephani (CGL 3, 344-390), canalis. Herm. Vaticana (CGL 3, 421-432), ὄχεται. Glossae Stephani addendae (CGL 3, 467-474), canalis canale.
11. Ὠριγένης, PG 13,212d 17,281d-283a. Φίλων Καρπ., 201 PG 40,128a-d. Κύριλλος Ἀλεξ., PG 69,1292bc. Θεοδώρητος, 4 PG 81,193bc. Προκόπιος Γαζαῖος, PG 87,1764. Σεῖρά τριῶν πατέρων (νηπιτική), PG 122, 672ab. Ἀνδρέας Κορήτης, Λόγος Γ' εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, PG 97,1100a. Ματθαῖος Καντακουζηνός, PG 152,1069bcd.
12. Iustus Urg., In Cant., 157 PL 67,987d. Gregorius I Romae, In Cant. 7,6 PL 79,535b-536a. Beda Ven., In Cant. 7,6 PL 91,1193d-1196c. Alcuinus, In Cant. 7,5 PL 100,660b. Walafrius Strabus, Gl. ord. - Cant. 7,5 PL 113,1162b. Angelomus, In Cant. 7,6 PL 115, 621d-622a. Haymo, In Cant., PL 117,344d-345c. Petrus Damianus, In Cant., PL 145,1152ab. Rupertus Tuitiensis, In Cant., PL 150, 946a-947b. Anselmus, In Cant., PL 162,1220d-21b. Bruno Astensis, In Cant., PL 164, 1278d-79b. Honorius August., In Cant., PL 172, 459b-460b. Wolbero, In Cant., PL 195, 1233d-34d. Philippus de Harveng, In Cant., PL 203, 465b-466b. Thomas Cist., In Cant., PL 206, 721d-724d. Ps-Isidorus Hisp., In Cant. 7,6 PL 83,1129C. incertus (s.XII), In Cant. 7,6 PL 172,539b. Alanus de Insulis, In Cant., PL 210,100ab.
13. Hieronymus, Epist. 84,3 (ad. Pamm. et Ocean.) PL 22,745 Comment. in Eccles., 3 PL 23, 1102b Adv. Rufin, 1,13 PL 23,426a.
14. Μισνά, Χείρες 3,5. Γεμαρά, Κύλινδρος, 7a Θυσία, 14b 15b 16a Λεχώνα, 2 (14b-15b) Συνέδριον, 27b.
15. Hieronymus, Vir. ill., 135.
16. Hieronymus, Vir. ill., 134.
17. Πλόκιον Γοργάδος τὸν δοθέντα πλόκαμον τῆς Γοργόνας. Φώτιος. Σούμμα.

18. *Ἐσάυτως και τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, ...μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῶ ἢ μαργαρίταις...* Α' Τι 2,9. *Ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν και περιθέσεως χρυσίων ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος...* Α' Πε 3,3.

19. Αἰσχύλος, Χο., 197. Σοφοκλῆς, Αἴ., 1170. Εὐριπίδης, Ἴων, 1266' Ἠλ., 527. Ἡσύχιος. Σούμμα.

20. Πολυδεύκης 2,27-28 (σ' αὐτὸν και ὁ Φερεκράτης). Εὐφορίων, Ἄνθ. παλ. 6,279,3. Ἡσύχιος. Σούμμα.

21. Θεοκυδίδης 1,6,3. Θεοδωρίδας, Ἄνθ. παλ. 6,155,1-6.

22. Ἔξ 35,22' Ἀρ 31,50. Ἀθήναιος 13,42 (579d: Μάχων κομμικός). πρβλ. και Πολυδεύκη 5,98.

23. Ἔξ 35,22' Ἀρ 31,50.

24. Στράβων 7,8,33 (331).

25. *Ἦν δὲ Ἡρώδης θυμομαχῶν Τυρίοις και Σιδωνίοις ὁμοθυμαδὸν τε παρήσαν πρὸς αὐτὸν, και... ἤτουντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.* Πρξ 12,20.

26. ...*Ἐπογραφῆς χειρὸς βασιλικῆς τῆς ἐξ ἐγκαυστήσ ἐσκευασμένης κόχλου.* Βασιλικά 2,5,25 (ἔκδ. Ι. Δ. Ζέπου, τ. 1, σ. 136β) ἐδῶ πρόκειται γιὰ πορφύρα ποὺ χρησιμοποιῶταν ὡς κόκκινη μελάνη.

27. ...*Τοῦ βασιλέως Μανουήλ... γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγίδι τε χρυσῆ και σηρικῶ νήματι ἔμπεδον, κόγχης ἀναδεδευμένῳ αἵματι...* Νικήτας Χωνιάτης, Ἰστ.-Βασ. Μανουήλ Κομν. 1,1 (ἀρχή) CSHB, 66' ἐδῶ πρόκειται γιὰ πορφυρῆ μεταξωτὴ κλωστή.

28. Πήλινη ἀχαικὴ πινακίδα Πύλου ΠΥ Jn 431,6. Ὅμηρος, Β 445.

29. Πήλινη ἀχαικὴ πινακίδα Πύλου ΠΥ Τα 711,1. Ὅμηρος, Κ 103.

30. Ὅμηρος, Ν 450-1. Πάριον Χρονικόν, 21-23' 33-34. Διόδωρος Σικ. 4,60,2-4. Πλούταρχος, Θησ. 20,8. βλ. και Κ. Σιαμάκη, Ἀλφάβητο 1,135-142.

31. Ἀπολλόδορος 3,4,3. βλ. και Κ. Σιαμάκη, Ἀλφάβητο 1,477' 488.

32. Γε 14,1' Β' Βα 3,21.

33. Β' Βα 12, 30' Δ' Βα 23,10' Ἰε 39,35.

34. Δ' Βα 17,31' 19,37.

35. Δ' Βα 17,31.

36. Β' Βα 12,30' Ἰε 39,35.

37. Λε 18,21' 20,2-5.

38. Ἡρόδοτος 2,4,2-3' 2,29,2-4. βλ. και Κ. Σιαμάκη, Ἀλφάβητο 1,135-142.

39. Γε 12, 15. βλ. και Κ. Σιαμάκη, Ἀλφάβητο 1,142.

40. Α' Βα 15, 32.

41. Γε 14,18' Ψα 109,4.

42. Γε 20,2.

43. Γε 14,1' Β' Βα 3,21.

44. Ὅμηρος, Χ 469 (ἄμπυξ). Ἡσίοδος, Θεογ., 916 (Μοῦσαι χρυσάμπυκες). Ὕμνος εἰς Ἀφροδίτην (VI), 5' 12' (Ὠραι χρυσάμπυκες). Πίνδαρος, Πυ. 3,89-90 (χρυσάμπυκων... Μοισῶν). Αἰσχύλος, Ἰκ., 431 (ἄμπύκων). Εὐριπίδης, Ἔκ., 464-5 (Ἀρτέμιδος χρυσῆσαν ἄμπυκα). Ἡσύχιος (ἄμπυκες' τὰ διαδήματα).

45. Ξενοφῶν, Κύρ. π. 8,3,13. Διόδωρος Σικ. 4,4,4. Φίλων Ἰουδ., Βίος Μωϋσ. 2,116' 131. Πλούταρχος, Φιλαδέλφ., 18 (488d) Ἐρωτ., 9 (753d). Ἀρριανός, Ἄλ. ἀν. 7,22,2. Λουκιανός, Νεκρ. διάλ. Ἀλεξ. και Ἀννίβ. (=25), 3. Ἡσύχιος (ἄμπυκες' τὰ διαδήματα. διάδημα' στέμμα βασιλέως).

46. Ἡσύχιος (διάδημα' στέμμα βασιλέως).

47. Β' Βα 12,30.

48. Αισχύλος, Πέρσ., 661. Ξενοφών, Ἄν. 2,5,23' Κύρ. π. 8,3,13. Πολυδεύκης 7,58. Ἡσύχιος (*κίδαρις' πῖλος βασιλικός ὄν και τιάραν*).
49. Ἡρόδοτος 1,195,1' 7,62,2' 7,90,1.
50. Φίλων Ἰουδ., βίος Μωϋσ. 2,116' 131. Πολυδεύκης 7,58. Ἡσύχιος (*κίδαρις' πῖλος βασιλικός...*).
51. Ἡρόδοτος 5,49,3. Ἀριστοφάνης, Ὀρν., 486-7. Πολυδεύκης 7,58.
52. Πλούταρχος, Δημ. 41,6.
53. Βλ. και Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια 2,491β (φωτογραφία). Plinius 34,55. Λουκιανός, Φιλοψ., 18.
54. Διόδωρος Σικ. 4,4,4.
55. Λουκιανός, Νεκρ. διάλ. Ἄλεξ. και Ἄννιβα (=25), 3.
56. Α' Βα 10,24' Β' Βα 16,16' Γ' Βα 1,25' 1,34' Δ' Βα 11,12.
57. Ἐκρότησαν τῇ χειρὶ και εἶπαν' Ζήτω ὁ βασιλεύς. Δ' Βα 11,12' Ψα 45,1.
58. Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον 3,7.
59. Α' Βα 22,17' Β' Βα 15,1' Γ' Βα 1,5' 14,27' 14,28' Δ' Βα 10,25'' 11,6' 11,11' 11,19' Β' Πα 12,10' 12,11'.
60. Ἄμ 6,13' Ἀβ 2,2' Ἄγ 1,9.
61. Κ. Σιαμάκη, Ἀλφάβητο 2,580-637.

2. Π Η Γ Ε Σ

1. Βιβλικά κείμενα και ἀρχαῖες μεταφράσεις

- Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα' ἐκδόσεις J. N. Jager (Parisii 1878), H. B. Swete (Cambridge 1891), L. Ess (Lipsiae 1908), A. Rahlfs (Stuttgart 1926).
- Biblia sacra polyglotta, ed. B. Walton, t. 1-6, London 1653-57 (Graz 1964)' γιὰ τὸ Ἄσμα (τ. 3). ἑβδομήκοντα, ἑβραϊκὸ μασοριτικὸ κείμενο, λατινικὴ vulgata, συριακὴ πεσσίτα, αἰθιοπικὴ, ἀραβικὴ μετάφρασι, Ταργούμ βαβυλωνιακὴ.
- Ἐξαπλᾶ' F. Field, Origenis Hexaplorum Fragmenta, t. 1-2, Hildesheim 1964 (= 1874), p. 409-424: Canticum (Μεταφράσεις Ἀκύλα, Θεοδοσιῶνος, Συμμάχου, Ε', F', Z').
- Μαρκιανὴ μετάφρασις' Graecus Venetus - Pentateuchi, Proverbiorum, Ruth, Cantici, Ecclesiastae, Threnorum, Danielis versio graeca, ed. O. Gebhardt, Lipsiae 1875 (p. 480-7: Ὡδὴ τῶν ὥδων τῶν τοῦ Σελομώντος = Ἄσμα).
- Κοπτικαὶ μεταφράσεις' E. Nestle, Urtext und Übersetzungen der Bibel, 1897.
- Ἡ Καινὴ Διαθήκη' ἐκδόσεις B. Ἀντωνιάδου (Κωνσταντινούπολις 1904), E. Nestle - K. Aland (Stuttgart 26).
- Νεώτερες μεταφράσεις
1. Γερμανικὴ τοῦ Λουθήρου' Die Bibel (nach der Übersetzung Martin Luthers), Stuttgart, 1968.
 2. Γαλλικὴ' La Bible, Paris 1977.
 3. Ἰσπανικὴ' La Santa Biblia (antigua versión de Cassiodoro De Reina (1569), revisada por Cipriano de Valera (1602), otras revisiones 1862, 1909, y 1960), (1960).
 4. Ἰταλικὴ' La Sacra Biblia, Roma 1975.
 5. Ἀγγλικὴ Ἰακωβιανὴ' The Holy Bible, London 1977.

2. Ἀρχαῖοι ἐρμηνευταί

α'. Ἑλληνες ὑπομνηματισταί

Ἰππόλυτος (†236), Εἰς τὸ Ἄσμα, PG 89,592cd.

- Ὡριγένης (185-254) Ἐκ τοῦ εἰς τὸ Ἄσμα μικροῦ τόμου ὃν ἐν τῇ νεότητι ἔγραψεν Ὡριγένης PG 13,36 BEΠ 16,245.
- Εἰς τὰ Ἄσματα τῶν ἁσμάτων, PG 17,253-288 BEΠ 16,246-265.
 - Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων ἐκ τῆς Σειρᾶς τοῦ Προκοπίου Γαζαίου, PG 13, 197-216.
 - Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων ἐκ τῆς Σειρᾶς τοῦ Cramer εἰς τὴν Α΄ Ἰωάννου, PG 17,369-370 BEΠ 16,265-6.
 - Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων (λατινικὴ μετάφρασι τοῦ Ῥουφίνου In Canticum canticorum), PG 13,61-198.
 - Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων ὁμιλίαι δύο (λατινικὴ μετάφρασι τοῦ Ἱερωνύμου In Canticum canticorum homiliae duo), PG 13,37-58 PL 23,1175-96.
- Γρηγόριος Νύσσης (335-395), Ἐξήγησις ἀκριβῆς εἰς τὰ Ἄσματα τῶν ἁσμάτων, PG 44,755-1120.
- Φίλων Καρπασίου (Δ΄ αἰ.), Ἐρμηνεῖα εἰς τὰ Ἄσματα τῶν ἁσμάτων, PG 40,27-154.
- Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας (400), Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων (ἀπόσπασμα), PG 6,1604. [δὲν εἶναι τοῦ Θεοφίλου Ἀντιοχείας].
- Θεόδωρος Μοψουεστίας (350-428), Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων (μαρτυρίες Ε΄ οἰκουμενικῆς συνόδου λατινιστί), PG 66, 699-700 Mansi 9,925.
- Κύριλλος Ἀλεξανδρείας (370-444), Εἰς τὰ Ἄσματα τῶν ἁσμάτων (ἀποσπάσματα), PG 69,1277-93.
- Θεοδώρητος Κύρου (395-460), ἐρμηνεῖα εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων, PG 81,28-213.
- Προκόπιος Γαζαῖος (465-528), Εἰς τὰ Ἄσματα τῶν ἁσμάτων ἐξηγητικῶν ἐκλογῶν ἐπιτομὴ (ἀπὸ φωνῆς Γρηγορίου Νύσσης, καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ὡριγένους τε, καὶ Φίλωνος τοῦ Καρπασίου, Ἀπολλιναρίου, Εὐσεβίου Καισαρείας, καὶ ἑτέρων διαφόρων, ἦγουν Διδύμου, τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, Θεοδωρήτου, καὶ Θεοφίλου), PG 87,1545-1754.
- Εἰς τὰ Ἄσματα τῶν ἁσμάτων (ἀποσπάσματα ὑπομνήματος), PG 87,1755-80.
- Ἐρμηνεῖα κατὰ παράφρασιν τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων συλλέγουσα ἀπὸ τῶν εἰς τοῦτο ἐρμηνειῶν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ ἁγίου Νείλου, καὶ τοῦ ἁγίου Μαξίμου (Ἡ΄ αἰῶνος) PG 122,537-686. (ἐκδοτικῶς συμπεφυρμένο κατὰ λάθος μετὰ τὴν ἔμμετρη ἐξήγησι τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ).
- Ψευδαθανάσιος (Ἡ΄ αἰ.), Εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων ἐρμηνεῖα (ἀποσπάσματα), PG 27,1348-49 1349-61 ἢ BEΠ 35,11-12 12-17.
- Σύνοψις τῆς Θείας Γραφῆς - Ἄσμα ἁσμάτων, PG 28,349-357 ἢ BEΠ 33,297-301.
- Μιχαὴλ Ψελλός (1918-90), Ἐξήγησις εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων διὰ στίχων πολιτικῶν, PG 122,539-661, (ἐκδοτικῶς συμπεφυρμένο κατὰ λάθος μετὰ τὴν ἀνώνυμη Σειρὰ τῶν τριῶν).
- Ματθαῖος Καντακουζηνός (1355), Ἐξήγησις εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων τοῦ Σολομῶντος, PG 152,997-1084.

β΄. Λατῖνοι ὑπομνηματισταί

- Ambrosius (335-397), Commentarius in Cantica canticorum e scriptis sancti Ambrosii a Guillelmo quondam abbate Sancti Theodorici, postea monacho Signiacensi, collectus, PL 15,1851-1962.
- Iustus Urgellensis (510-530), In Cantica canticorum Salomonis explicatio mystica, PL 67,963-994.
- Gregorius I Romae (590-604), Expositio super Cantica canticorum, PL 79,471-548.
- Paterius (60D), De expositione Veteris ac Novi Testamenti de diversis libris s. Gregorii magni concinnatus - Liber XIII: De testimoniis in Cantica canticorum, PL 79,905-916.
- Beda Venerabilis (673-735), In Cantica canticorum allegorica expositio, PL 91,1065-1236.

- Alcuinus (†804), Epistola ad Daphnin (super Cant. 6,7: *Sexaginta sunt reginae et octoginta concubinae*), PL 100,639-666.
- Walafridus Strabus (850), Glossa ordinaria - Canticum canticorum, PL 113,1125-68.
- Angelomus Luxoviensis monachus (c. 856), Enarrationes in Cantica canticorum, PL 115,551-628.
- Haymo Halberstatensis (s. IX), Commentarium in Cantica canticorum, PL 117,295-358.
- Petrus Damianus (s. XI): Collectanea in Vetus Testamentum ex opusculis Petri Damiani ab anonymo illius discipulo excerpta - Testimonia in Canticis canticorum, PL 145,1143-54.
- Robertus de Tumbalena (s. Vigoris Abbatis) (s. XI), Commentarii in Cantica canticorum, PL 150,1361-70.
- Anselmus scholasticus Laudunensis (s. XII), Enarrationes in Cantica canticorum, PL 162,1187-1228.
- Bruno Astensis episcopi Signiacensis (s. XII), Expositio in Cantica canticorum, PL 164,1233-88.
- Rupertus abbas Tuitiensis (s. XII), In Cantica canticorum de incarnatione Domini commentarium, PL 168, 837-962.
- Honorius Augustodunensis (s. XII), Expositio in Cantica canticorum, PL 172, 347-496.
– Sigillum beatae Mariae (ubi exponuntur Cantica canticorum), PL 172,495-518.
- Guillelmus abbas Sancti Theodorici Remensis, postea monachus Signiaci (s. XII), Excerpta ex libris s. Gregorii super Cantica canticorum, PL 180, 441-474 (vid. Ambrosius, Gregorius I Romae).
– Expositio altera super Cantica canticorum, PL 180, 473-546.
- Bernardus abbas Clareauellensis (c. 1155), Sermones LXXXV, in Cantica canticorum, PL 183,785-1198.
- Wolbero abbas S. Pantaleonis Coloniensis ordinis S. Benedicti (s. XII), In Canticum canticorum Salomonis, PL 195, 1009-1278.
- Richardus a S. Victore (s. XII), In Cantica canticorum explicatio, PL 196,405-524.
- Gilbertus Foliot episcopus Londinensis (s. XII), Expositio in Cantica canticorum, PL 202,1147-1301.
- Philippus ab Harveng abbas Bone Spei (s. XII), Commentaria in Cantica canticorum 203,181-490.
– In Cantica canticorum moralitates, PL 203,489-584.
- Balduinus Cantuariensis (s. XII), Tractatus diversi - Tract. X: 'Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut mors dilectio, dura quasi infernus aemulatio' (Cant. 8,6), PL 204,511-518.
- Thomas Cisterciensis abbatiae monachus (s. XII), In Cantica canticorum eruditissimi commentarii, PL 206,21-862.
- incertus (s. XII), Expositio in Cantica canticorum, PL 172,519-542.
- Ps-Cassiodorus (s. XII), Expositio in Cantica canticorum, PL 70, 1055-1106.
- Ps-Isidorus Hispalensis (s. XII), Expositio in Canticum canticorum Salomonis, PL 83, 1119-32.
- Alanus de Insulis (s. XIII), Compendiosa in Cantica canticorum ad laudem Deiparae Virginis Mariae elucidatio, PL 210,51-110.

γ'. Σύροι ὑπομνηματισταί

Ἰσιδοῦδ ἐπίσκοπος τῆς Μέσβ (850, νεστοριανός), Ὑπόμνημα στὸ Ἄσμα ἁσμάτων, CSCO (= Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium), τ. 230/97, σ. 256-266.

δ'. Έβραϊοί ύπομνηματισταί

Ταργούμ τῶν Πέντε κυλίνδρων στο Ἄσμα ἁσμάτων, Walton 3,428-447.
Μιδράς Ῥαββάρχ στο Ἄσμα ἁσμάτων: Midrash Rabbah - Song of Songs, translated by
M. Simon, London 1939.

ε'. Μη ύπομνηματισταί

Ἄνδρээς Κρήτης (660-740), Λόγος Γ' εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, PG 97,1089-1110.
Hieronymus (345-420), Epistolae, PL 22.
– Commentarius in Ecclesiastem, PL 23.
– Adversus Rufinum, PL 23.
– De viris illustribus, ἔκδ. Κ. Σιαμάκη, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, 23 Θεσσαλονί-
κη 1992.
Talmud (= Mischna - Gemara): Μο'ed - Megillah (= Κύλινδρος)᾽ Hagigah (= Θυσία)
Nezikin - Sanhedrin (= Συνέδριον)᾽ Tohoroth - Niddah (= Λεχώνα)᾽ Yadayim
(= Χεῖρες)᾽ ἔκδ. I. Epstein, London.

3. Θύραθεν συγγραφεῖς

α'. Ἑλληγες

Ἀθήναιος (230 μ.Χ.), Δειπνοσοφισταί, ἔκδ. G. Kaibel, BT.
Αἰσχύλος (525-455 π.Χ.), Ἰκέτιδες Ῥέρσαι Χοηφόροι᾽ ἔκδ. G. Murray, SCBO.
Ἀνθολογία παλατινὴ (70 π.Χ. - 1299 μ.Χ.), LCL.
Ἀπολλόδωρος (140 π.Χ.), Βιβλιοθήκη, ἔκδ. C.G. Heyne, Göttingen 1803 (1972).
Ἀριστοφάνης (445-380 π.Χ.), Σφῆγες Ὅρνιθες᾽ ἔκδ. F.W. Hall - W.M. Geldart, CSBO.
Ἀρριανός (95-175 μ.Χ.), Ἀλεξάνδρου ἀνάβασις, A.G. Roos - G. Wirth, BT.
Ἀχαικεῖς πινακίδες Πύλου: The Pylos Tablets, ed. I. Bennet - C.W. Blegen, Princeton
1955.
Βασιλικά (870-920), ἔκδ. I.Δ. Ζέπου, τ. 1-5, Ἀθῆναι 1910-12.
Διόδωρος Σικελιώτης (35 π.Χ.), Βιβλιοθήκη ἱστορική, ἔκδ. F. Vogel, BT.
Εὐριπίδης (480-406 π.Χ.), Ἐκάβη Ἡλέκτρα Ἴων Ἐλένη᾽ ἔκδ. G. Murray, SCBO.
Ἡρόδοτος (485-420 π.Χ.), Ἱστορίη, ἔκδ. C. Hude, SCBO.
Ἡσίοδος (800-750 π.Χ.), Θεογονία, ἔκδ. F. Solmsen, SCBO.
Ἡσύχιος (Ε' μ.Χ. αἰ.), Λεξικόν, ἔκδ. M. Schmidt, t. 1-5, Ienae 1858-64.
Θεοδωρίδας (Γ' π.Χ. αἰ.), στὴν Ἀνθολογία παλατινὴ.
Θουκυδίδης (470-404 π.Χ.), Ξυγγραφή, ἔκδ. H.S. Jones - J.E. Powel, SCBO.
Λουκιανός (160 μ.Χ.), Νεκρικοὶ διάλογοι (= 77), ἔκδ. M.D. Macleod, τ. 4, SCBO.
Μακκαβαίων Β' (Α' π.Χ. αἰ.), ἔκδ. A. Rahlfs, Septuaginta, τ. 1, Stuttgart 1926.
Νικήτας Χωνιάτης (1150-1215), Ἱστορίαι - Μανουὴλ Κομνηνός, ἔκδ. B.G. Niebuhr,
CSHB.
Ξενοφῶν (430-350 π.Χ.), Κύρου ἀνάβασις ᾽ Κύρου παιδεία ᾽ Κυνηγετικὸς᾽ ἔκδ. C.C.
Marchant, τ. 3-5, SCBO.
Ὅμηρος (900 π.Χ.), Ἰλιάς ᾽ Ὀδύσσεια᾽ ἔκδ. D.B. Monro - T.W. Allen, τ. 1-4, SCBO.
Πάριον Χρονικόν (264 π.Χ.), ἔκδ. C.-T. Müller, Fragmenta Historicorum Graecorum, t.
1, 542-554, Parisiis 1878.
Πίνδαρος (522-445 π.Χ.), Πύθια, ἔκδ. C.M. Bowra, SCBO.
Πλούταρχος (50-120 μ.Χ.), Θησεύς ᾽ Δημήτριος ᾽ Ἐρωτικὸς (748-775)᾽ Περὶ φιλαδελ-
φείας (478-792)᾽ ἔκδ. K. Ziegler κλπ., BT.
Πολυδεύκης (150-200 μ.Χ.), Ὀνομαστικόν, ἔκδ. E. Bethe, τ. 1-3, Lipsiae 1900-37, BT
(εἰδική).

- Σέξτος Ἐμπειρικός (225 μ.Χ.), Πρὸς λογικούς, ἔκδ. J. Mau, BT.
 Σούμμα (1.100), ἔκδ. I. Bekker, Berolini 1854 (Suidae Lexicon).
 Σοφοκλῆς (496-405 π.Χ.), Αἶας, ἔκδ. A.C. Pearson, SCBO.
 Στράβων (65 π.Χ. - 20 μ.Χ.), Γεωγραφικά, ἔκδ. A. Meineke, BT.
 Ὕμνος εἰς Ἀφροδίτην (VI) (F' π.Χ. αἰ.), στὸ corpus Ὀμηρικοὶ Ὕμνοι, ἔκδ. T.W. Allen, τ. 5 (Ὀμήρου), SCBO.
 Φίλων Ἰουδαῖος (20 π.Χ. - 50 μ.Χ.), Βίος Μωϋσέως, ἔκδ. L. Cohn, τ. 4, Berolini 1942.
 Φώτιος (820-896), Λεξικὸν ἢ Λέξεων συναγωγὴ, ἔκδ. R. Person, τ. 1-2, Londini 1822' καὶ ἔκδ. X. Θεοδωρίδου, Berlin 1 (1982).

β'. Λατῖνοι

- Caesar (100-44 a.C.), De bello civili, ed. R. Du Pontet, SCBO.
 Cato (234-149 a.C.), De agri cultura, ed. A. Mazzarino, BT.
 Celsus (10 a.C. - 50 p.C.), De medicina, LCL.
 Columella (1-70 p.C.), Res rusticae, LCL.
 Glossaria graecolatina, CGL τ. 1-6, ἔκδ. G. Löwe - G. Götz, Lipsiae 1884-99.
 - Glossae latinograecae (t. 2).
 - Glossae graecolatinae (t. 2).
 - Glossa nominum (t. 2).
 - Glossae Stephani addendae (t. 3).
 - Hermeneumata Monacensia (t. 3).
 - Hermeneumata Einsidlensia (t. 3).
 - Hermeneumata Stephani (t. 3).
 - Hermeneumata Vaticana (t. 3).
 Isidorus Hispalensis (560-636), Etymologiae, ed. W.M. Lindsay, SCBO.
 Iuvenalis (55-135 p.C.), Saturae, ed. S.G. Owen, SCBO.
 Ovidius (48 a.C. - 17 p.C.), Metamorphoses' Fasti' Ars amatoria' ed. F. Polle - R. Ehwald - F.V. Levy, BT' H. Bornecque, Budé.
 Plautus (254-184 a.C.), Curculio, ed. W.M. Lindsay, t. 1, SCBO.
 Plinius (23-79 p.C.), Historia naturalis, ed. C. Moyhoff, t. 1-6, BT.
 Quintilianus (70-90 p.C.), Institutio oratoria, ed. M. Winter Botton, SCBO.
 Suetonius (160 p.C.), De vita Caesarum, ed. M. Ihm, BT.
 Valerius Flaccus (70-95), Argonautica, ed. W.W. Ehlers, BT.
 Vergilius (70 a.C. - 19 p.C.), Georgica, ed. R.A.B. Mynors, SCBO.
 Vitruvius (50 a.C. - 20 p.C.), De architectura, ed F. Krohn, BT.

3. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

α'. Ἐπιστημονικῆς

- Βάμβας Ν. - Τυπάλδος Κ., Τὰ Ἱερὰ Γράμματα (μεταφρασθέντα ἐκ τῶν θεῶν ἀρχετύπων), Ἀθήναι 1964.
 Βέλλας Β. - Οἰκονόμου Ἡ. - Παπαδόπουλος Ν. - Σιμωνῆς Π. - Τσάκωνας Β. - Κωνσταντίνου Μ. - Χιωτέλλη Κ., Ἡ Ἁγία Γραφή, Ἀθήναι 1997.
 Γαρνάβος Χ.Σ., Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήναι 2000.
 Γιαννακόπουλος Ἰ., Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη: Σολομών - Ἄσμα ἁσμάτων, Θεσσαλονίκη 1976².
 Γιανναρᾶς Χ., Σχόλιο στὸ Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήναι ἄ.ἔ. (= 1990' 1995' 1998).
 Καλλίνικος Κ.Ν., Σολομώντος Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀλεξάνδρεια 1938.

- Κολιτσάρας Ίω., Ἡ Ἁγία Γραφή, τ. 4, σ. 177-191: Ἄσμα, Ἀθήνα ἄ.ἔ. (= 1970).
 Μετάφρασι Νέου Κόσμου (=χιλιασταί), Ἡ Ἁγία Γραφή, Ἰταλία 1993.
 Παναγιωτοπούλου - Σμυρνιώτου Ρ., Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 1993.
 Τρεμπέλας Π.Ν., Ὑπόμνημα εἰς τὸ Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 1971.
 - Ἄσμα, στή σειρά ἢ Παλαιὰ Διαθήκη μετὰ συντόμου ἐρμηνείας, τ. 13, σ. 7-92, Ἀθήνα 1996.
 Χαστούπης Ἀ., Ἡ Ἁγία Γραφή, τ. 2, σ. 289-300: Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 1960.
 - Ἀμῶς - Μιχαίας - Ἄσμα - Θρηνοὶ - Ἐκκλησιαστής, μετάφρασις ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ πρωτοτύπου μετὰ κριτικὴν ἀποκατάστασιν, Ἀθήνα 1971· 1975².

β'. Λογοτεχνικές

- Ἀρκᾶς Ν., Ἄσμα ἁσμάτων, Σάλπιγξ Ὁρθοδοξίας 269 (Ἰανουάριος 1992)· 270· 272-278· 280· 282· 284· 286· 290· 293· 295· 297· 300 (Νοέμβριος 1994).
 Γκανᾶς Μ., Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 2006.
 Ἐλιγιά Γ., Ἄσμα ἁσμάτων, Θεσσαλονίκη 1965 (1928-31¹).
 Θέκλα μοναχὴ (= Νικολαΐδου Π.), Ἀναφορὰ στὸ Ἄσμα ἁσμάτων, Θεσσαλονίκη 1997.
 Καρμπώνης Θ., Τὸ Ἄσμα τῶν ἁσμάτων, Ἀθήνα ἄ.ἔ.
 Κάσδαγλης Ἀ.Σ., Σολομῶντος βασιλέως Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀλεξάνδρεια 1932.
 Μ.Δ., Ἄσμα ἁσμάτων, Γράμματα 1 (1911), 182-8, Ἀλεξάνδρεια.
 Μουρσελᾶς Κ., Βαμμένα κόκκινα μαλλιά, Ἀθήνα 1989.
 Νικοκάβουρας Σ., Ποιητικὰ ἔργα, σ. 99-111: Ἄσμα ἁσμάτων, Κέρκυρα 1925.
 Παπαδόπουλος Λ., Ἄσμα ἁσμάτων - μεταγραφή, Ἀθήνα 1996.
 Παπαρρηγόπουλος Δ., Ἄπαντα (ἔκδ. Γ. Φέξη, Ἀθήνα 1915), σ. 277-290: Ἄσμα ἁσμάτων. (†1873).
 Περγάνης Ἀ., Σολομῶντος Ἄσμα ἁσμάτων, Λευκωσία 1932.
 Σεφέρης Γ., Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 1965.
 Σκιαδόπουλος Ν., Ἄσμα ἁσμάτων τοῦ Σολομῶντα, Πειραιᾶς 1970.
 Στρούζα - Μαργαρίτη Σ., Σολομῶντα Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 1972.
 Τσουκαλᾶς Γ., Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀθήνα 1921.
 Φράγκος Ἀλ., Ἄσμα ἁσμάτων, στήν ἀνθολογία: Παπᾶ Ν. - Μπούμη Ρ., Παγκόσμιος Ἀνθολογία ποιήσεως, τ. 1, σ. 306-312· 378-384, Ἀθήνα 1953.
 Φριλίγγος Κ., Ἄσμα ἁσμάτων τῆς Π. Διαθήκης μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ ἐβραϊκά, Μυτιλήνη 1937² (1912¹).
 Χατζηκώστας Λ., Ἄσμα ἁσμάτων, ἔμμετρον ἀπόδοσιν στή νεοελληνικὴ, Θεσσαλονίκη 1964.
 Χατζιδάκης Ἀ.Ε., Ἰδαία, Ἡράκλειο 1933 (σ. 123-156: Ἄσμα ἁσμάτων).

4. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΒΕΠ Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων πατέρων, Ἀθήνα.
 BT Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Lipsiae.
 CGL Corpus glossarium Latinorum, ed. G. Löwe - G. Götz, t. 1-6, BT (εἰδική).
 CSCO Corpus scriptorum Christianorum Orientalium, Louvain.
 CSHB Corpus scriptorum historiae byzantinae, Bonnae.
 LCL The Loeb Classical Library, London.
 PG Migne J.-P., Patrologia graeca, Parisiis.
 PL Migne J.-P., Patrologia latina, Parisiis.
 SCBO Scriptorum classicorum bibliotheca oxoniensis, Oxonii.

5. ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο βιβλικών χωριών

Γένεσις			17	31	128
12	15	128	19	37	128
14	1	128	23	10	128
	18	128	Β' Παραλειπομένων		
18	2	139	12	10	139
	7	139		11	139
20	2	128	Ψαλμοί		
24	17	139	46	1	137
30	18	23	67	32	139
	38	17' 50	109	4	128
	41	17' 23	Ίώβ		
33	4	139	9	25	139
Ἐξοδος			Παροιμίες		
2	16	17	7	23	139
35	22	123	18	10	139
Λευϊτικόν			Ἄσμα		
18	21	128	7	2-6	5' 121
20	2-5	128		6	σποράδην
Ἀριθμοί			Ἀμώς		
11	27	139	6	13	139
31	50	123	Ἰωήλ		
Α' Βασιλειῶν			2	4	139
8	11	139	Ναούμ		
10	24	137	2	5	139
15	32	128	Ἀββακούμ		
22	17	139	2	2	139
Β' Βασιλειῶν			Ἀγγαῖος		
3	21	128	1	9	139
12	30	128' 129	Ἡσαΐας		
15	1	139	55	5	139
16	16	136	59	7	139
18	19	139	Ἱερεμίας		
	21	139	2	7	52
Γ' Βασιλειῶν			4	4	67
1	5	139	27	44	139
	25	137	29	19	139
	34	137	39	35	128
14	27	139	Πράξεις		
	28	139	7	51	67
18	41-46	66	12	20	126
19	20	139	25	23	137
Δ' Βασιλειῶν			Κολοσσαεῖς		
10	25	139	2	11	67
11	6	139	Α' Τιμόθεον		
	11	139	2	9	123
	12	137	Α' Πέτρον		
	19	139	3	3	123

2. Εύρετήριο ονομάτων

Ἄβησσάλωμ 136' 137	Βολβέρων 23' 72' 73' 83' 87
Ἄβραάμ 50	βουλγάτα 8' 11' 13' 14' 16' 17' 21' 23' 26' 29' 36' 44' 99' 101' 103' 104' 107' 111
Ἀγγέλομος 23' 66' 69' 76' 78' 86' 89	Βρούνων 23' 67' 77' 88
Ἄγγλοι 114	Βυζαντινοὶ 19' 129
Ἄδραμέλεχ 128	Γαρνάβος Χ. 39' 46' 48
Ἄδριανός 103	Γένεσις 17
Ἀδριανούπολις 19	Γερμανία 29
Ἀδωνίας 136' 137	Γερμανοὶ 114
Ἀθῆναι 125' 132	Γιαννακόπουλος Ἰλ. 37' 45' 48
Ἄθως 124' 125' 130	Γιανναράς Χ. 39' 48
Αἰγύπτιοι 46	Γκανᾶς Μ. 42
Αἴγυπτος 113' 130	Γρηγόριος Α' Ρώμης 23' 66' 68' 77' 87
αἰθιοπικὴ μετάφρασις Βίβλου 14' 15	Δανιήλ 50
Αἰσχύλος 123	Δαυὶδ 132' 136' 137
Ἄκιβά 11' 98' 103	Δῆλος 132
Ἀκύλας 8' 11' 13' 14' 16' 17' 20' 26' 29' 63' 103	Δημήτηρ 34
Ἄλανός ὁ ἀπὸ τῶν Νήσων 23' 75' 85' 88	Δημήτριος Πολιορκητῆς 132
Ἀλεξάνδρεια 130	Διόδωρος Σικελιώτης 133
Ἀλέξανδρος Μ. 114' 133	Διόνυσος 133
Ἀλκουῖνος 23' 69' 78' 86	Ἑβραῖοι 19' 29
Ἀνατολῖται 129	Ἑκκλησία 51' 52' 54' 55' 60' 65-67' 70-73' 81' 82' 95' 103' 145
Ἄνδρέας Κρήτης 56	Ἑλιγιά Γ. 40' 45' 48
Ἄνημέλεχ 128	Ἑλισαῖος προφήτης 65' 72
Ἄνσελμος 23' 71' 81' 93	Ἑλισαῖος ὄαββίνος 19
ἄνωνμος Λατῖνος ἐρμηνευτῆς τοῦ Ἄσματος 23' 69' 78' 89	Ἑλλάς 1' 114' 128
ἄραβικὴ μετάφρασις Βίβλου 8' 11' 13' 14' 29' 35	Ἑλληνες 44' 48' 51' 97' 107-109' 126' 129' 131
Ἀρέθουσα 125	Ἑξαπλᾶ 15' 35
Ἀρκᾶς Ν. 42' 45' 48	Ἑξοδος 46
Ἄρχων (= Μολόχ) 128	Ἑρασμος 29
Ἀσία 130	Ἑρέτρια 125
Ἀχιλλεὺς 12	Εὐριπίδης 18' 123
Βαβυλῶν 50	Εὐρωπαῖοι 129
Βαλαφροῖδος Στραβὸς 23' 79' 89	Εὐρώπη 34
Βάμβας Ν. 36' 37' 45	Εὐφορίων 123
Βαρανίνα 17' 21' 23' 103	Ἡλίας 50' 65' 66' 70
Βαρχωχεβᾶς 103	Ἡλιόδωρος 137
Βασιλεὺς (= Μολόχ) 128	Ἡσύχιος 123
Βέδας 23' 67' 68' 70' 77' 88	Θέκλα (= Πολυξένη Νικολαΐδου) 43
Βέλλας Β. 39' 45	Θεοδοτίων 14' 15
Βενετία 19	Θεοδώρητος 52' 55' 60
Βεργίλιος 22	Θεοτόκος 56
Βεργίνα 131	Θερμαϊκὸς κόλπος 125
Βηθλεὲμ 103	Θεσσαλονίκη 125
Βησσαρίων 19	Θῆβαι 1' 128
Βιτρούβιος 22' 23	Θωμᾶς Κιστερηγιανὸς 23' 68' 78

- Ἰακώβ 17' 23' 50
 Ἰάκωβος Α' Ἀγγλίας 29
 Ἰάμνεια 103
 Ἰεβουσαῖοι 128
 Ἰερεμίας 52
 Ἰεροβοάμ 113
 Ἰερουσαλήμ 113
 Ἰερώνυμος 17' 21-23' 34' 44' 46' 103' 104'
 111' 112' 114
 Ἰλιάς 12
 Ἰνδία 114
 ἰουδαϊκὴ ἰσπανικὴ μετάφρασις Φεργάρου
 29' 105
 Ἰουδαῖοι 11' 14' 45' 67' 72' 97' 98' 102'
 103' 134
 Ἰούστος Οὐργέλης 23' 65' 76' 86
 Ἰσαάκ 50
 Ἰσραήλ 50' 103' 111' 113
 Καῖσαρ Ἰούλιος 22' 23
 Καλλίνικος Κ. 37' 45' 48
 Κανὼν Βίβλου 3' 4
 Κάρυμλος 5' 19' 20' 25' 27' 31' 37-42' 50-
 53' 63' 65-75' 78' 97' 120' 121' 124-
 126' 141
 Καρμπώνης Θ. 41' 45
 Κάσδαγλης Ἀ. 41' 45
 Κατερίνη 125
 Κάτων 22' 23
 Κέλσος (Ῥωμαῖος) 22' 23
 Κοϊντιλιανὸς (Ῥωμαῖος) 22
 Κολιτσάρου Ἰω. 38' 45' 48
 Κολουμέλας 22
 κοπτικῆς μεταφράσεις Βίβλου 14' 15
 Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 59
 Κωνσταντίνου Μ. 39
 Κωνσταντινούπολις 19
 Λατῖνοι 9' 23' 34' 63' 97
 Λαύρας μονὴ (ἄθωνικὴ) 129
 Λίβανος 113
 Λούθηρος Μ. 29' 31' 34' 44' 46' 101' 104'
 111' 112' 114
 Λουκιανὸς 133
 Μακκαβαίων Β' 137
 Μακεδόνες 131
 Μαρδοχαῖος 50
 Μαρία παρθένος 53' 74' 75' 84' 85' 96
 μαρριανὴ μετάφρασις Βίβλου 8' 11' 13' 14'
 19' 25' 26' 29' 35
 Ματθαῖος Καντακουζηνὸς 53' 57' 62
 Μελάγχθων 29
 Μεσόγειος Θάλασσα 125
 Μήτηρ 34
 Μολόχ 128
 Μουράτ Α' 19
 Μουρσελάς Κ. 43
 Μπαλᾶνος Δ. 40
 Νικηφόρος 129
 Νικοκάβουρας Σ. 40' 45
 Νόμος 123
 Ξενοφῶν 18
 Ὀδύσσεια 12
 Οἰκονόμου Ἰ. 39
 Ὀλυμπος 125
 Ὀμηρος 114' 127' 129
 Ὄνωριος Αὐγουστοδοῦνου 23' 72' 79' 82'
 94
 Παλαιστίνη 113' 124' 126' 128
 Παπαγιαννοπούλου - Σμυρνώτου Γ. 39'
 45' 48
 Παπαδόπουλος Α. 42' 45' 48
 Παπαδόπουλος Ν. 39
 Παπαρηγόπουλος Δ. 36' 40' 45
 Περγάρης Ἀ. 41' 45
 Πέτρος Δαμιανὸς 69' 78' 91
 Πηληιάδης 12
 Πλίνιος (πρῶτος) 22
 Πλάτων 22' 23
 Πλούταρχος 132
 Πολυδεύκης 123
 Πολύλειτος 132-133
 Πράξεις 126
 Προκόπιος Γαζαῖος 51' 55' 61
 Προφήται 103
 Πτολεμαῖοι Αἰγύπτου 113
 Ῥενάν Ἰ. 36' 40
 Ῥοβοάμ 136
 Ῥούπερτος 23' 67' 80' 92
 Ῥωμαῖοι 34
 Ῥώμη 130
 Σειρὰ τριῶν πατέρων (νηπτικὴ) 51' 55' 61
 Σέξτος Ἐμπειρικὸς 18
 Σεφέρης Γ. 42' 45' 48
 Σιδώνιοι 126
 Σιμωνᾶς Π. 39
 Σκιαδόπουλος Ν. 42' 45
 Σολομών 113' 132' 133' 136
 Σουητώνιος 22' 23
 Σούμμα (= Σουΐδας) 123

Σοῦσα 50	Χαστούπης Ἄ. 37' 45' 46' 48
Σοφοκλῆς 123	Χατζηδάκης Ἄ. 41' 45
Στέφανος 67	Χατζηκώστας Λ. 42' 45' 48
Στράβων 124	Χάυμων 23' 66-69' 77' 88' 90
Στρούζα - Μαργαρίτη Σ. 42' 45	χιλιασταί 38' 48
Σύμμαχος 8' 11' 13' 14' 18' 24' 29' 35	Χιωτέλλη Κ. 39
συριακή μετάφρασι Βίβλου (πεσσίτα) 8' 11' 13' 14' 29' 35	Χριστιανοί 51' 63' 97' 102' 103
Σφίγξ 1' 2	Χριστός 51-54' 57' 58' 62' 65' 66' 70' 72' 73' 75' 76' 80-83' 85' 88-96' 102
Σωφρόνιος 103	Ψαλμοί 103
Ταλμούδ 103	Ψευδισίδωρος 23' 69' 78' 89
Ταροῦμ τῶν πέντε κυλίνδρων 8' 11' 13' 14' 16' 29' 50' 97	Ψευδοκασσιόδωρος 27' 67' 78' 89
Τοῦρκοι 129	Ἔριγνης 51' 63' 68' 98
Τρεμπέλας Π. 38' 45' 46' 48	Baranina 17' 21' 23' 103
Τσάκωνας Β. 39	Cassiodoro de Reina 29' 31
Τσουκαλάς Γ. 40' 45	Diodati G. 29' 31
Τυπάλδος Κ. 36' 37' 45' 48	Ewald H. 112
Φερεκράτης 123	Fillion 48
Φεργάρα 29' 105	Gesenius G. 30
Φίλιππος Χάρβενγκ 23' 74' 84' 96	Godet F. 38' 48
Φίλων Καρπασίου 51' 54' 58	Henry M. 48
Φοινίκη 126	Hautsh F. 41
Φοίνικες 126' 128	Olivétan P.R. 29' 31' 44' 101' 104
Φράγκος Ἄ. 41' 45	Renan E. 36' 40
Φριλίγγος Κ. 40' 45' 48	Walton B. 100
Φώτιος 123	Würthwein F. 100' 102.
Χαναάν 126	

6. ΠΕΡΙΛΗΨΙ

Τὸ Ἄσμα εἶναι τὸ βιβλίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς μὲ τις περισσότερες μεταφράσεις καὶ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα. στὸ ἐλεγεῖο 18,12, πὸν ἐρμηνεύεται ἐδῶ, τὸ μασοριτικὸ κείμενο καὶ οἱ ἀπ' αὐτὸ ἀρχαῖες καὶ νεώτερες μεταφράσεις ἔχουν πολλὰ σφάλματα· τὸ κείμενο τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ οἱ ἀπ' αὐτὸ ἀρχαῖες μεταφράσεις ἔχουν ἓνα σφάλμα, τὸ ὁποῖο διορθώνω. τὸ σωστὸ κείμενο εἶναι·

*Κεφαλή σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάριμος
καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα,
βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.*

ἢ σωστὴ μετάφρασι τοῦ στίχου αὐτοῦ εἶναι·

*Ἡ κεφαλή σου ἐπάνω σου σὰν Κάριμος
καὶ ὁ κόττος τῆς κεφαλῆς σου σὰν πορφύρα,
βασιλεὺς ἐστεμμένος σ' ἐπίσημες ἐμφανίσεις.*

καὶ μιὰ πιὸ ἐλεύθερη καὶ ἀναλυτικὴ καὶ ἐπεξηγηματικὴ μετάφρασί του εἶναι·

*Ἡ κεφαλὴ σου ἐπάνω σου εἶναι στὴν κόμμωσι σὰν τὸν κωνικὸ Κάρμηλο
καὶ ὁ κότσος τῆς κεφαλῆς σου σὰν κογχύλι πορφύρας,
βασιλιᾶς μὲ τὸ κωνικὸ στέμμα του σ' ἐπίσημες παρελάσεις.*

Τὸ χωρίο Ἐσθ 18,12, ὅπως καὶ ὅλο τὸ Ἄσμα, ἐρμήνευσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τόσο οἱ Ἰουδαῖοι ὅσο καὶ οἱ Χριστιανοί, ἐλληνό-γλωσσοι καὶ λατινόγλωσσοι, πάντοτε καββαλιστικῶς. οἱ μετὰ τὸ 1534 μεταφρασταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ τὸ ἐρμήνευσαν μὲ διαφόρους τρόπους, χωρὶς ἐπιτυχία. ἡ σωστὴ ἐρμηνεία του εἶναι ὅτι τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος τὰ χτενισμένα σὲ κότσο (ἀρχαῖο παραμεσόγειο χτένισμα) μοιάζουν στὸ σχῆμα μὲ τὸ κωνικὸ ὄρος Κάρμηλος, μὲ τὸ κογχύλι τῆς πορφύρας, καὶ μὲ τὸ κόλουρο κωνικὸ στέμμα ποῦ φοροῦσαν στὶς ἐπίσημες ἐμφανίσεις των οἱ βασιλεῖς τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὴ γύρω ἀπὸ τὸ Δαυΐδ καὶ τὸ Σολομῶντα χιλιετία.

6. SUMMARY

Of all the books in the Holy Bible, the Song of Songs has generated the greatest number of translations and commentaries. In verse 18,12, which is interpreted here, the Masoretic text contains many errors, as do its ancient and more recent translations. The Septuagint text and its ancient translations contain one error, which I amend here. The correct text is as follows:

*Κεφαλὴ σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρμηλος
καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα,
βασιλεὺς διαδεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.*

The correct literal translation of this verse is:

*Your head on you like Carmel
and the bun on your head like a murex,
a king crowned at official appearances.*

A freer, more analytical and interpretative translation runs like this:

*In its hairstyle the head on your body resembles the cone of Mt. Carmel
and the bun on your head resembles a murex shell,
a king with his conical crown at official parades.*

This passage (18,12), as well as the whole of the Song of Songs, was interpreted in antiquity by both Greek-speaking and Latin-speaking

Jews and Christians, always cabbalistically. Since 1534 translators and interpreters have interpreted it in various ways, though without success. The correct interpretation is that the hair of the girl in the Song of Songs, which is done up in a bun (an ancient hairstyle typical of the Mediterranean region) resembles in shape the conical Mt. Carmel, the murex shell and the truncated conical crown worn at official appearances by Middle Eastern kings in the millennium in which David and Solomon lived.

7. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

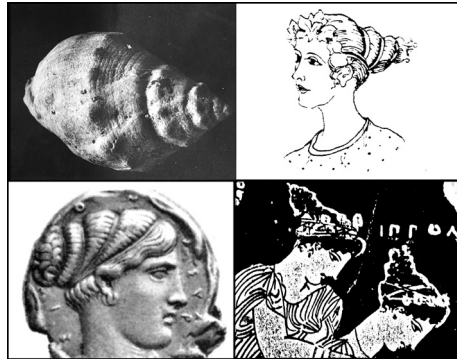
Α'. ΔΙΑΤΡΙΒΗ

1. Πρόλογος (§§ 1-4)
2. Τὸ παραδεδομένο κείμενο (5-19)
3. Ἀρχαῖες μεταφράσεις (20-28)
4. Νεώτερες μεταφράσεις (29-48)
5. Ἀρχαῖες ἐρμηνεῖες (49-98)
 - α'. Ἑβραϊόγλωσσες ἰουδαϊκῆς (50)
 - β'. Ἑλληνόγλωσσες χριστιανικῆς (51-62)
 - γ'. Λατινόγλωσσες χριστιανικῆς (63-96)
 - δ'. Νόημα ἐμφαινόμενο στις ἐρμηνεῖες (97-98)
6. Νεώτερες ἐρμηνεῖες (99-116)
7. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ χωρίου (117-142)

Β'. ΚΛΕΙΔΑ

1. Σημειώσεις
2. Πηγές
3. Νεοελληνικῆς μεταφράσεις
4. Συντομογραφίες
5. Εὔρετήρια
6. Περίληψη - Summary
7. Περιεχόμενα

Στις Σημειώσεις καὶ στὸ Εὔρετήριο βιβλικῶν χωρίων ἄφησα τὴν παλιὰ κεφαλαιοκοπή καὶ στιχαρίθμησι. τὴν ἐκτυπωμένη τὸ 2010.

λεία ἀειπτή μῆρι αὐτῆσ·
 ἔ λυβλιτὴ δαίμντι τῆσ νόσῃ αὐτῆσ·
 ἴ λασαυ αὐτῆσ θυγατρὶ δὲ μασ
 λαφιοῖσι μ αὐτῆσ· μασί μασα
 ἴ παγαλιὰς δ αἰ μ δασοι μ αὐτῆσ·
 τῖσ αὐτῆσ ἡδὲ κενάσασα οὐδ ἔρ-θρ(σ)
 κ ατὴσ οὐσθλιῶσ ἡ δὲ λυβλιτὴσ οὐσθλιῶσ·
 θασμῆσ οὐδ ἔρ-θρ(σ) αἰ·
 ἔ ισλιῶσ μασ οἰασ κενάσλιω·
 ἴ δαμ δὲ μ γδρ μαστι τοῦ χί μασρου·
 ἴ δαμ δὲ κῶ θησ μ κῆ μασαδασ·
 ἔ ι κῶ θησ αμῆ ρο αἰ·
 ἔ κῆ δασοσ τοῦ μασ οἰσμοσ οἰ·
 οὐ κῆ ροσ ἡδὲ κενάσλιω·
 ἔ θῆσ ἔρ-θρ(σ) αἰ μ γδρ μασαδασ·
 ἔ πῖ αρ δῆσ ἡ δὲ δασαμῆ τῆσ·
 ἔ πῖ αρ δῆσ ἔ πῖ αρ δῆσ ἔ σ-θῆσ
 μδθασ μ οἰ· τῖσ οὐδ ἔρ-θρ(σ)
 ἔρ-θρ(σ) ἡ δὲ δασαμῆ τῆσ·
 ἡ δὲ ρε μδρ ἡ δὲ οὐσθλιῶσ τῶσ μασ μασ μασ·

β'
ΠΟΡΦΥΡΕΟΝ ΚΥΜΑ

Ἐρμηνευτικῶς δυσπροσπέλαστο κείμενο ὁ Ὅμηρος, γιὰ τὴ σπανιότητά του –ἐννοῶ τὸ ὅτι χρονικῶς εἶναι ἀπόμακρο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἑλληνικὸ κείμενο καὶ χωρὶς ἀξιόλογο ἀρχαιότερό του–, παρ' ὅλο πού γιὰ τὴν ἀπλότητά του φαίνεται εὐμετάφραστο. γενικὰ ὅλες οἱ μετατυπογραφικὲς μεταφράσεις του εἶναι κακὲς, γεμάτες λάθη, χωρὶς νὰ ἐξαιροῦνται σαφῶς καὶ οἱ προτυπογραφικὲς ἐρμηνεῖες του. ἀπὸ τοὺς ἰδιαίτερα πολλοὺς μεταφραστὰς του οἱ μεταγενέστεροι ἀντιγράφουν πάντοτε ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους, μαζὶ μὲ τὰ σωστὰ καὶ τὰ λάθη, ὅπως κάνουν οἱ κακοὶ μαθηταὶ καὶ φοιτηταὶ στίς γραπτὲς ἐξετάσεις. ἀλλὰ γενικῶς οἱ προγενέστεροι εἶναι κάπως καλλίτεροι ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους τοῦλάχιστον ὡς πρωτοπόροι. εἶναι, ὅπως παρατήρησα, κανόνας· ὅσο μεταγενέστεροι τόσο χειρότεροι. στὰ ὀψιμώτερα χρόνια μποροῦσε κανεὶς νὰ ἔχη γιὰ τυφλοσύρτη τοῦλάχιστο δέκα προγενέστερες μεταφράσεις, ἂν καὶ αὐτὸ μποροῦσε νὰ εἶναι ὁ τάφος του. ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι Νεοέλληνες εἶχαν βοήθεια τὶς λίγες προγενέστερες μεταφράσεις Εὐρωπαϊῶν φιλολόγων, πού συνηθέστερα ἦταν λατινόγλωσσες.

Πρὶν ἀπὸ δυὸ αἰῶνες ἢ ἀρχαιομάθεια ἦταν μεγαλειότερη γλωσσικῶς ἀλλὰ μικρότερη πραγματολογικῶς. οἱ πρῶτοι μεταφρασταὶ οἱ γύρω ἀπὸ τὸ 1800 στηρίζονταν στὴ γνῶσι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης περισσότερο, ἐπειδὴ καὶ οἱ πιθανοὶ τυφλοσύρτες ἦταν δυσπροσπέλαστοι ὡς λατινόγλωσσοι. οἱ τῶν τελευταίων 100 - 130 ἐτῶν ὑστεροῦν ἔναντι ἐκείνων στὴ γνῶσι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἔχουν ἀφ' ἑνὸς περισσοτέρους τυφλοσύρτες, ἀκόμη καὶ ἀγγλογλώσσους, γαλλογλώσσους, κλπ., γνώρισαν δὲ ἀφ' ἑτέρου πολλὰ ἀνασκαφικὰ εὐρήματα ἀπὸ ἀνασκαφῆς πού ἔγιναν μετὰ τὸ 1875. ἀλλὰ καὶ πάλι πραγματολογικῶς δὲν εἶναι τόσο προηγμένοι γιὰ τὰ Ὅμηρικὰ Ἔπη ὅσο εἶναι γιὰ ἄλλους μεταγενεστέρους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. αὐτὸ ὀφείλεται σὲ μιὰ ἄλλη παράμετρο· ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος, οἱ Αἴνοι τοῦ Αἰσώπου πού ἀργότερα λέγονται Μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, καὶ τὰ Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ τ' Ἀκριτικὰ μέχρι τὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος εἶναι ἕξ κείμενα –ἄς τὰ πῶ ἔτσι ἕξ– τὰ ὁποῖα διαφέρουν ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα κείμενα κατὰ τὸ ὅτι εἶναι τὰ πιὸ ἀγροτικά, καὶ γι' αὐτὸ πραγματολογικῶς τὰ πιὸ δυσπροσπέλαστα γιὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ μεταφραστὰς, οἱ ὁποῖοι, ὅπως κατὰ λαβὰ, εἶναι ὅλοι τους ἄνθρωποι ἀστικῆς ἀγωγῆς. αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅσο καλοὶ φιλόλογοι κι ἂν εἶναι, δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν ποτὲ ἀπόλυτα αὐτὰ εἰδικῶς τὰ ἕξ κείμενα. γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς καλὸς

ἐρμηνευτῆς καὶ μεταφραστῆς τῶν ἕξ αὐτῶν κειμένων, πρέπει νὰ ἔχη ὄχι ἀπλῶς μάθησι ἀλλὰ καὶ βίωσι καὶ γεῦσι τοῦ παλιοῦ καὶ προβιομηχανικοῦ ἀγροτικοῦ βίου, νὰ εἶναι ἕνας, γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πρὸ τοῦ 1960 χωριάτης. αὐτὸς πέρα ἀπὸ τὴν ὅποια ἀρχαιομάθειά του ἔχει πρὸς τὰ κείμενα αὐτὰ μιὰ πρόσβασι τῆς ὁποίας οἱ μὴ χωριάτες ἀγνοοῦν ἀκόμη καὶ τὴν ὕπαρξι. καὶ στὴν ἔλλειψι αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἐρμηνευτικῆς προσβάσεως ὀφείλεται, νομίζω, τὸ ὅτι καὶ τὴν ὑπὸ ἐξέτασι φράσι *πορφύρεον κῦμα* οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Ὅμηρου δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν καταλάβουν, καὶ οἱ μεταφράσεις γενικῶς τοῦ Ὅμηρου εἶναι κακές. δὲν μπορεῖ δὲ νὰ κατανοήσῃ ἐρμηνεύσῃ καὶ μεταφράσῃ τὸν Ὅμηρο καὶ κίναιδος, ἐπειδὴ ἡ διαστροφή αὐτὴ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἀπουσιάζει, ὁ δὲ κίναιδος δὲν μπορεῖ νὰ βιώσῃ τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀντρίκια ὁμηρικὰ βιώματα.

Εἶναι ἀσφαλῶς ἀστεῖο αὐτὸ ποῦ ἔπαθαν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ μεταφρασταὶ σχολιασταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ Ὅμηρου μὲ τὸ *πορφύρεον κῦμα*¹ τὴν *πορφυρέην ἄλα*² καὶ τὸ *πορφῦρον πέλαγος*³, καὶ μιλοῦν στοὺς ἑπτὰ σχετικoὺς στίχους γιὰ κόκκινες θάλασσες μὲ κόκκινα κύματα καὶ πράσινα ἄλογα. παραθέτω πρῶτα τὶς ἑπτὰ ἐπίμαχες φράσεις τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας.

- A 482 *κῦμα πορφύρεον*
- Ξ 16 *πορφύρη πέλαγος κύματι*
- Π 391 *ἄλα πορφυρέην*
- Φ 326 *πορφύρεον κῦμα*
- β 428 *κῦμα πορφύρεον*
- λ 243 *πορφύρεον κῦμα*
- ν 85 *κῦμα πορφύρεον*

Ἄρχαῖα Σχόλια, Βεργίλιος, Ἡσύχιος λεξικογράφος, Σούμμα, Εὐστάθιος, Barnes, Ῥουσιάδης, Δούκας, Ἀργυριάδης, Σκαλίδης, Πολυλάς, Καραπαναγιώτης, Φιλαλήθης, Σπαταλάς, Πάλλης, Murray, Bergerd, ἀνώνυμος (πεζὴ μετάφρασι τοῦ 1932), Ἑφταλιώτης, Σιδέρης, Παπαγιάννης - Σηφάκης, Πρωτόπαπας, Παπανδρέου, Κωνσταντινίδης, Κορδάτος, Mazon, Κομνηνοῦ - Κακριδῆ, Καζαντζάκης - Κακριδῆς, Ζευγολῆς, Οἰκονομίδης, Κοντομίχης, Μενάρδος, Μπάλτας, Kirk - Janko - Edwards - Richardson, Γιαννακόπουλος, Ψυχουντάκης, Ἀγάθος, Μαυρόπουλος, Μαρωνίτης, πέντε ἀρχαῖοι ἐρμηνευταὶ - μεταφρασταὶ καὶ σαράντα νεώτεροι, ἀντιγράφουν τὰ λάθη ὁ καθένας μερικῶν προηγουμένων του.

Παραθέτω τὶς μεταφράσεις των, γιὰ νὰ δῆτε τὴ δουλειά τους.

Σχόλια εἰς τὴν Ὅμηρου Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν

A 482. 'Πορφύρεον' δὲ 'κῦμα' ἀντὶ τοῦ 'μέλαν' ἐπεὶ ἐγγὺς μελανίας ἐστὶ καὶ τὸ πορφυ-

ροῦν. καὶ ἐπὶ θαλάσσης δὲ τὸ 'πορφύρεον' λέγεται. ἔξ οὗ καὶ τὸ ἐν βάθει διανοεῖσθαι καὶ οἶον κυμαίνεσθαι λογιμοῖς 'πορφύρεον' λέγεται· οἶον 'κροαδίη δὲ οἱ πόρφυρε' (Φ 551).

Ξ 16. 'Πορφύρη' πορφύρειν δὲ τὸ μελαίνεσθαι ὅθεν καὶ τὸ 'κῦμα πορφύρεον' καὶ 'πορφύρεος θάνατος'. μελανίζη· εἶωθε δέ, ὅταν ἀρχὴν λαμβάνη κινήματος ἢ θάλασσα, μελανίζειν· διὸ μεταφέρει ἐπὶ τοὺς κατὰ ψυχὴν μεριμνῶντας καὶ ταρασσομένους.

Φ 326. 'Πορφύρεον κῦμα' ἔστι γὰρ ἰδεῖν κῦμα μετέωρον αἵματι καὶ ἀφροῦ μειγμένον καὶ τούτῳ ἐπιπλέοντα τὰ σώματα.

β 428. 'Πορφύρεον' μέλαν. ἀφ' οὗ λέγεται καὶ 'πορφύρεος θάνατος', ἦτοι μέλας. τὸ 'πορφύρεον' ᾠκείωται τῇ θαλάσσει ὅθεν 'άλιπόρφυρα' τοῖς παλαιοῖς, 'άλικλυστα', 'άλουργά', 'πορφυρᾶ'.

λ 243. 'Πορφύρεον' μέλαν.

Vergilius, Aeneis 5,2. fluctus atros

'Ἡσύχιος (500). 'Πορφύρεος θάνατος' ὁ μέλας, ὁ βαθύς, ὁ ταραχώδης.

πορφύρεται· διαλογίζεται.

πορφύρη· μελανίζη, ταράττη, πορφυρίζη.

Σούμμα (ἢ Σουῖδα ἢ Σούδα) (IB' αἰ.). Πορφύρεος ὁ πορφυροῦς καὶ πορφύρεον κῦμα· πορφύρη· ταράσσηται.

Εὐστάθιος, Παρεκβολαὶ εἰς τὸν Ὅμηρον (IB' αἰ.)

A 482. 'Πορφύρεον' δὲ 'κῦμα' ἀντὶ τοῦ μέλαν ὥσπερ καὶ 'αἶμα πορφύρεον'.

Ξ 16. 'Πορφύρη' πορφύρειν διὰ τὸ μελαίνεσθαι ὅθεν καὶ 'κῦμα πορφύρεον' καὶ 'πορφύρεος θάνατος'. ὅτι δὲ τὸ 'πορφύρειν' καὶ καλχαίνειν λέγεται ἀλλαχόθι φαίνεται.

β 428. 'Κῦμα... πορφύρεον' τὸ δὲ πορφύρεον ᾠκείωται τῇ θαλάσσει. ὅθεν 'άλιπόρφυρα' παρὰ τοῖς παλαιοῖς, 'άλικλυστα', 'άλουργῆ', 'πορφυρᾶ'.

Barnes Ios. (1711)

λ 243

A 482 fluctus ater

v 85

Ξ 16 purpurascit pelagus

(πορφύρει· μελαίνει, ταράσσει)

Δούκας Νεόφ. (1835)

Π 391 in mare purpureum

A 482 κῦμα μέγα

Φ 326 purpurea unda

Ξ 16 κύματα ἐγείρεσθαι ἄρχονται

(πορφύρεον· βαθύ)

Π 391 θάλασσαν

β 428 fluctus purpureus

Φ 326 κῦμα

(πορφύρεον· μέλαν)

β 428 κῦμα

λ 243 caeruleus fluctus

λ 243 —

(πορφύρεον· μέλαν)

v 85 κύματος

v 85 unda nigra

Ἀργυριάδης Ν. (1867-68)

'Ρουσιάδης Γ. (1817-19)

A 482 μαῦρον κῦμα

A 428 κῦμα

Ξ 16 τὸ πέλαγος γίνεται σκοτεινόν

Ξ 16 ὕδατα θαλασσινὰ ὑπομελανοῦνται

Π 391 πορφυρᾶν θάλασσαν

Π 391 θάλασσαν μελανήν

Φ 326 θολὸν κῦμα

Φ 326 κύματα βαθέα

β 428 σκοτεινόχρουν κῦμα

β 428 κύματα

λ 243 κῦμα σκιερὸν (σκοῦρον)

- ν 85 μελανόχρουν κῆμα
- Σκαλίδης Ἰ.Α.Γ. (1873)
 Α 482 μαῦρον κῆμα
 Ξ 16 τὸ πέλαγος γίνεται σκοτεινόν
 Π 391 πορφυρᾶν θάλασσαν
 Φ 326 θολὸν κῆμα
 β 428 σκοτεινὰ κῆματα
 λ 243 κῆμα κυανοῦν
 ν 85 σκοτεινὸν κῆμα
- Πολυλᾶς Ἰά. (1875-81)
 Α 482 μαῦρο κῆμα
 Ξ 16 πέλαγος μακρολογᾷ
 Π 391 θάλασσαν
 Φ 326 ὀλόμαυρο κῆμα
 β 428 μαῦρο κῆμα
 λ 243 κῆμα
 ν 85 κῆμα μαῦρο
- Καραπαναγιώτης Ἰ.Α.Ξ. (1883)
 Α 482 πορφύρεον κυματούμενον, τετα-
 ραγμένον, ἀναβράζει, παφλάζον
 Ξ 16 πορφύρει ἀναβράζει, κυμαίνεται
 Π 391 παφλάζουσαν θάλασσαν
 Φ 326 τεταραγμένα κῆματα
- Φιλαλήθης Κ. (1886)
 β 428 κῆμα
 λ 243 κῆμα κυανοῦν
 ν 85 σκοτεινὸν κῆμα
- Σπαταλᾶς Γεράσι. (1887)
 β 428 ταραγμένον κῆμα
 λ 243
 ν 85
- Πάλλης Ἰ.Α. (1904)
 Α 482 ἀφροντιμένο κῆμα
 Ξ 16 θολώνει κῆμα
 Π 391 —
 Φ 326 —
- Murray A.T. (Loeb, 1919' 1924)
 Α 482 dark ware
 Ξ 16 sea heaveth darkly
 Π 391 dark sea
 Φ 326 dark flood
 β 428 dark wave
 λ 243 dark wave
- ν 85 gleaming wave
- Berard V. (Budé, 1924)
 β 428 bouillons du flot
 λ 243 vague grondante
 ν 85 bouillons du sillage
- ἄνωνυμος (πεζή μετφρ. 1932)
 Α 482 ἀφρισμένο κῆμα
 Ξ 16 θολώνει τὸ πέλαγος
 Π 391 πορφυρή θάλασσα
 Φ 326 θολὰ νερὰ
- Ἐφταλιώτης Ἰ.Α.Γ. (1932)
 β 428 κῆμα
 λ 243 κῆμα σκοτεινόν
 ν 85 τὸ κῆμα ἀφρομανοῦσε
- Σιδέρης Ζ. (1939)
 β 428 ἀφροντιμένο κῆμα
 λ 243 ἄλυκο κῆμα
 ν 85 ἀφροστεφάνωτο κῆμα
- Παπαγιάννης Ἰ.Α. - Σηφάκης Ν. (1940)
 Α 482 τὸ κῆμα παφλάζοντας
- Πρωτόπαππας Ἰω. (1940;)
 Ξ 16 τὸ πέλαγος ταράζεται
 Π 391 ταραγμένη θάλασσα
 Φ 326 θολὸ κῆμα
- Παπανδρέου Γ. (γυμνασιάρχης) (ἄ.ἔ.)
 β 428 σκοτεινόχρουν κῆμα
 λ 243 κῆμα σκοτεινόν
 ν 85 σκοτεινὸν κῆμα
- Κωνσταντινίδης Ἰ.Α. (ἄ.ἔ.)
 Α 482 μαῦρον κῆμα
 Ξ 16 μαυρίζει τὸ πέλαγος
 Π 391 πορφυρᾶν θάλασσαν
 Φ 326 θολὸν κῆμα
- Κορδάτος Γιάνν. (ἄ.ἔ.)
 β 428
 λ 243 ἄλυκο κῆμα
 ν 85 ἀφροστεφάνωτο κῆμα
- Mazon P. (Budé, 1949)
 Α 482 flot bouillonne

Ξ 16 mer frémir
 Π 391 mer bouillonnante
 Φ 326 houle bouillonnante

Κομνηνοῦ - Κακριδῆ Ὀλ. (1954)

A 482 σκοτεινὸ κῆμα
 Ξ 16 σκοτεινιάζει τὸ πέλαγος
 Π 391 σκοτεινὴ θάλασσα
 Φ 326 σκοτεινόχρωμο κῆμα

Καζαντζάκης Ν. - Κακριδῆς Ἰω. (1955)

A 482 μαῦρο κῆμα
 Ξ 16 κῆμα ἀνατάραζε τὸ πέλαγος
 Π 391 στή θάλασσα τὴ σκοτεινὴ
 Φ 326 κῆμα κατάμαυρο

Ζευγολῆς Γ.Δ. (1957)

β 428 σκοτεινὸ κῆμα
 λ 243 κῆμα σκοτεινὸ
 ν 85 σκοτεινὰ κύματα

Οἰκονομίδης Ἰω. (1960-61)

A 482 μελανὸ κῆμα
 Ξ 16 μουγγὸ κῆμα
 Π 391 τρικυμισμένη θάλασσα
 Φ 326 θολωμένο κῆμα
 β 428 ἀφρόκυμα
 λ 243 κῆμα βαθυγάλο
 ν 85 ἀφροντυμένο κῆμα

Κοντομίχης Π. (1972)

β 428 πορφυρένιο κῆμα
 λ 243 κῆμα γαλάζιο
 ν 85 πορφυρένιο κῆμα

Μενάρδος Γ.Σ. (1977)

β 428 ἀφρισμένο κῆμα
 λ 243 κῆμα βαθύχρωμο
 ν 85 κῆμα βαθυσκότεινο

Μπάλτας Ἀλ. - Ἀθ. (1990)

A 482
 Ξ 16
 Π 391 τρικυμισμένη θάλασσα
 Φ 326

Kirk G.S. - Janko R. - Edwards M.W. - Richardson N., The Iliad: A Commentary

(1985-93' ἑλλ. μτφρ. 2003-05), 4, 323
 (=Ξ 16) 4, 670 (=Π 391) 6, 187 (=Φ 326) σκοτεινὴ ἀπόχρωσι, ἀλιπόρφυρο κῆμα (ἐπινόησι τοῦ ποιητοῦ), φουσκωμένο, ξεχειλισμένο κῆμα.

Γιαννακόπουλος Π. (1992)

A 482 ἓνα κῆμα
 Ξ 16 ἡ θάλασσα κάνει τρικυμία μὲ ἀφθονὰ κύματα
 Π 391 κυματισμένη θάλασσα
 Φ 326 ταραγμένα νερά
 β 428 σκοτεινὸ κῆμα
 λ 243
 ν 85 σκοτεινὸ κῆμα

Ψυχουντάκης Γ. (1995)

A 482 μαῦρο κῆμα
 Ξ 16 μουντισμένο πέλαγος ποὺ τῶχει ἀναχομιῖξει
 Π 391 μαῦρο γιαλὸ
 Φ 326 ὀρθὸ τὸ κῆμα
 β 428 μαῦρο κῆμα
 λ 243 κῆμα
 ν 85 κῆμα σπιθοκόκκινο

Ἀγάθος Στ. (1995)

β 428 πορφυρένιο κῆμα
 λ 243 κῆμα πορφυρό
 ν 85 πορφυρένιο κῆμα

Μαυρόπουλος Θ.Γ. (2004)

A 482 μαῦρο κῆμα
 Ξ 16 τὸ πέλαγος ταράζει κῆμα
 Π 391 στή θάλασσα τὴ σκοτεινὴ
 Φ 326 μαῦρο κῆμα
 β 428 κῆμα
 λ 243 κῆμα
 ν 85 τὸ κόκκινο τὸ κῆμα

Μαρωνίτης Δ.Ν. (1994-98' 2009' 2010)

A 482 κῆμα πορφυρόχρωμο
 Ξ 16
 Π 391
 Φ 326
 β 428 κῆμα πορφυρό
 λ 243 κῆμα πορφυρό
 ν 85 κῆμα πορφυρό

Καμμιά δεκαριά ἀπὸ τοὺς παραπάνω μεταφραστὰς ἦταν καθηγηταὶ πανεπιστημίου σὲ σχολὲς φιλολογίας. καὶ στὰ ἑπτὰ ἐν λόγῳ χωρία καὶ σ' ὅλη τὴν ἔκτασι τῶν ἐπῶν χειρότερες εἶναι οἱ μεταφράσεις τῶν Φιλαλήθους, Murray, Κορδάτου, Κομνηνοῦ, Καζαντζάκη - Κακριδῆ, Ψυχουντάκη, Ἀγάθου, καὶ Μαρωνίτου. γιὰ νὰ δώσω μιὰ ἰδέα τοῦ ἐπιπέδου τους, ἀναφέρω λ.χ. ὅτι ὁ τελευταῖος στὰ σχετικὰ χωρία καὶ ἄλλοῦ ἀντιγράφει ἀπὸ τὸν Ἀγάθο, πὺρὸν τὸν παίρνει καταπόδι. τὰ δὲ εἰσαγωγικὰ τῆς ἀθλίας μεταφράσεως τοῦ Μαρωνίτου εἶναι ἕξ ἴσου ἀθλία· τὸν μεγαλείτερο ὀμηριστὴ φιλόλογο τῶν αἰῶνων Ἀρίσταρχο τὸν λέει Σάμιο⁴· προφανῶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸν ἀρχαιότερό του μεγάλο ἀστρονόμο Ἀρίσταρχο τὸ Σάμιο. σοῦ λέει «Τί Σαμόθραξ τί Σάμιος; τὸ ἴδιο δὲν εἶναι;» ὅπως λένε «Τί Κοζάνη τί Λωζάνη;». 340 τέτοιες ἀρλοῦμπες μέτρησα μόνο στὰ εἰσαγωγικὰ τῆς μεταφράσεώς του⁵.

Ὅσο γιὰ τὴν ποιότητα τῶν μεταφράσεων αὐτῶν γενικώτερα, πρῶτ' ἀπ' ὅλα ποτὲ οἱ ἔμμετρος δὲν εἶναι σωστές, διότι γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ ποιητικοῦ μέτρου βιάζονται καὶ στρεβλώνουν τὰ νοήματα καὶ κάνουν πολλές προσθαφαιρέσεις νοημάτων. καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι ἐπιπρόσθετο στὴν ἐρμηνευτικὴ δυσχέρεια καὶ σφαλερότητα τῶν μεταφραστῶν, ἓνα δεύτερο σὲτ σφαλμάτων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο οἱ πεζογραφικὲς μεταφράσεις εἶναι ἀπαλλαγμένες. σὲ μιὰ ποιήσει μὲ τέλειο στίχο, στὴν ὁποία δηλαδὴ τὰ νοήματα δὲν διασκελίζονται τὸ στίχο καὶ δὲν ἔχουν γλώσσημα στὸν ἐπόμενον στίχο, ὅπως εἶναι ἡ βιβλικὴ ποιήσει καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἶναι ὠραῖο ἢ μετάφρασι νὰ εἶναι μὲν ἄμετρη καὶ μεταφραστικῶς ἀδέσμευτη, νὰ διατηροῦνται ὅμως καὶ νὰ γράφονται διακεκριμένοι οἱ στίχοι, ὅπως εἶναι καὶ στὸ πρωτότυπο. στὴν ὀμηρικὴ ποιήσει ὅμως, πὺρὸν ὑπάρχει ἀρκετὸς διασκελισμός, ὅπως φαίνεται μάλιστα καὶ στοὺς στίχους Α 1-2 τῆς Ἰλιάδος καὶ α 1-2 τῆς Ὀδυσσεΐας, μιὰ τέτοια μετάφρασι εἶναι ἀδύνατη. γι' αὐτὸ τὸ μόνο σωστὸ εἶναι οἱ μεταφράσεις τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν νὰ εἶναι σὲ λόγο πεζό. ἀλλὰ καὶ οἱ πεζογραφικὲς μεταφράσεις των δὲν εἶναι καλῆς ποιότητος. χειρότερες δὲ ἀπ' ὅλες εἶναι, ὅπως εἶπα, οἱ προειρημένες ὀχτώ.

Ὅλες οἱ ἄλλες χρήσεις τοῦ ἐπιθέτου *πορφύρεος* στὸν Ὅμηρο εἶναι οἱ ἀκόλουθες 22.

Γ 126 *δίπλακα πορφυρέην*

Ε 83 *πορφύρεος θάνατος*

Θ 221 *πορφύρεον φᾶρος*

Ι 200 *κλισμοῖς τάπησί τε πορφυρέοισι*

Π 334 *πορφύρεος θάνατος*

δ 115 *χλαῖναν πορφυρέην*

δ 154 *χλαῖναν πορφυρέην*

δ 298 *ῥήγεα πορφύρεα*

η 337 *ῥήγεα πορφύρεα*

θ 84 *πορφύρεον φᾶρος*

P 361 *αἵματι πορφυρέω*
 P 547 *πορφυρέην ἴριν*
 P 551 *πορφυρέη νεφέλη*
 Y 477 *πορφύρεος θάνατος*
 X 441 *δίπλακα πορφυρέην*
 Ω 645 *ρήγεα πορφύρεα*
 Ω 796 *πορφυρέοις πέπλοισι*

θ 373 *σφαῖραν πορφυρέην*
 κ 353 *ρήγεα πορφύρεα*
 τ 225 *χλαῖναν πορφυρέην*
 τ 242 *δίπλακα πορφυρέην*
 υ 151 *τάπητας πορφυρέους*

τὰ *δίπλαξ* (τρῖς), *φᾶρος* (δῖς), *κλισμοί*, *τάπητες*, *ρήγεα* (τετράκις), *πέπλοι*, καὶ *χλαῖνα* (τρῖς) εἶναι ῥοῦχα, ταπιά, κλινოსκεπάσματα, ὑφάσματα - πλεκτά - πιλήματα (τσόχες), βαμμένα κόκκινα μὲ τὴ χρωστική οὐσία τῆς *πορφύρας*. τὸ *αἷμα* εἶναι φυσικὰ κόκκινο ἀπὸ τὴ φύσιν του. ἡ *ἴρις* ἔχει καὶ χροῶμα κόκκινο. ὡς *νεφέλη* ἐννοεῖται τὸ κόκκινο σύννεφο σὰν ἐκεῖνα ποὺ περιβάλλουν τὸν ἥλιο ὅταν «*βασιλεύη*» (= φοράη πορφυρᾶ ὡς βασιλεύς). *πορφύρεος θάνατος* (τρῖς) λέγεται ὁ αἰμόφυρτος θάνατος, ὁ σκοτωμὸς στὴ μάχη κυρίως, ὁ κόκκινος ὁ βουτηγμένος στὸ αἷμα, ὁ βίαιος καὶ φονικὸς καὶ μὴ φυσιολογικός. σ' ὅλα αὐτὰ πρόκειται γιὰ τὸ πορφυρὸ χροῶμα, τὸ ἐρυθρὸ, τὸ κόκκινο.

Πρέπει νὰ ἔχουμε συνεχῶς ὑπ' ὄψιν μας ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐλάχιστα καὶ μόνο βασικὰ χροῶματα ὀνομάζουν στὰ κείμενά τους μ' ἓνα ὄνομα ποὺ σημαίνει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τὴ χροῶσι, τὸ χροῶμα, λ.χ. *λευκὸν μέλαν ἐρυθρὸν χλωρὸν*· *χλωρὸν* ἄλλοτε τὸ πράσινο⁶ καὶ ἄλλοτε τὸ κίτρινο⁷. τὶς περισσότερες φορὲς ὀνομάζουν ἓνα χροῶμα ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς οὐσίας του, χωρὶς νὰ λέν ποιό χροῶμα εἶναι, πρᾶγμα ποὺ γι' αὐτοὺς ἦταν αὐτονόητο, ἀλλὰ γιὰ μᾶς σήμερα εἶναι ζήτημα ἐρμηνείας, ἢ ἀπὸ τ' ὄνομα τοῦ γεωγραφικοῦ τόπου προελεύσεώς του, ἢ ἀπὸ τὴ χρωματική ὁμοιότητά του μὲ κάποιο ἀντιπροσωπευτικὸ ὑλικό, ἢ ἀπὸ τὸ πρᾶγμα ποὺ συνήθως βάφεται μ' αὐτό, ἢ τέλος ἀπὸ τὸν κυριώτερο χρήστη του.

Ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς οὐσίας του ὀνομάζουν λ.χ. τὸ ἐρυθρὸ *πορφύραν* καὶ *πορφύρεον* ἢ *πορφυροῦν*, ἢτοι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται μὲ τὸ αἷμα τοῦ θαλασσίου κογχυλιοῦ ἢ κοχλίου (= σαλιγκαριοῦ) ποὺ λέγεται *πορφύρα*, τὸ ὁποῖο χροῶμα λέν ἀλλιῶς καὶ *κόγχην* (= κογχύλι), *κόχλον* (= κοχλία, σαλιγκάρι), *άλουργίδα* ἢ *άλουργές* (= ἄλος ἔργον, θαλάσσιο σκεῦασμα), *ἀλιπόρφυρον* (= ἀπὸ τὴ θαλάσσια πορφύρα). τὸ ἐρυθρὸ πάλι τ' ὀνομάζουν *κόκκον* ἢ *κόκκινον* ἀπὸ τὸν *κόκκον τοῦ πρίνου*. τὸ ἐρυθρὸ πάλι τ' ὀνομάζουν *κιννάβαρι* ἀπὸ κάποιο καλαμοειδὲς φυτὸ τῆς Ἀνατολῆς ἀρχικὰ (*κιννα* = *κάννα* = καλάμι + *βᾶρι* ἢ *βέρι* = φυτὸ, βοτάνη, ὅπως καὶ στὰ *ζιγγίβερι* καὶ *τιγγάβαρι*) καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ κατ' ἐπέκτασι ὀνομασμένο ὄρυκτὸ *κιννάβαρι*, δηλαδὴ τὸν σήμερα λεγόμενον κινναβαρίτη (HgS), μέταλλευμα τοῦ ὑδραργύρου ἢ θειοῦχο ὑδράργυρο· καὶ *minium* ἢ *μίνιον* πάλι τὸ ἴδιο στὴ λατινική. τὸ γαλά-

ζιο τ' ὀνομάζουν *στίμι* ἢ *στίμιν* ἀπὸ τὸν ἀντιμονίτη ἢ τριθειοῦχο ἀντιμόνιο ($Sb_2 S_3$), μέταλλευμα τοῦ ἀντιμονίου ποῦ τότε λεγόταν ἔτσι. τὸ μαῦρο τ' ὀνομάζουν *τρουγικόν*, ἐπειδὴ γινόταν ἀπὸ ἀπανθρακωμένον *τρουγίαν* τοῦ κρασιοῦ ἢ ἀπανθρακωμένα τσίπουρα καὶ κουνούτσια τοῦ σταφυλιοῦ (*γίγαρτα*). πάλι τὸ μαῦρο τ' ὀνομάζουν *ἐλεφάντινον*, ἐπειδὴ γινόταν κι ἀπὸ ἀπανθρακωμένο ἐλεφαντόδοντο. τὸ κρόκινο χρῶμα τ' ὀνομάζουν *κρόκον* ἀπὸ τὸ ἄνθος *κρόκον*. ὅπως καὶ στὰ νεώτερα χρόνια τὸ γαλάζιο ὀνομάστηκε καὶ *λουλάκι* κι ἔπειτα ἀπὸ τὴ χημικὴ ἔνωση τοῦ σιδήρου λέγεται «κυανοῦν τοῦ Βερολίνου».

Ἀπὸ τὸν τόπο προελεύσεως ὀνομάζουν τὰ χρώματα Ἰατρικόν τὸ κίτρινο, Μήλιον τὸ λευκό, Σινωπικόν τὸ κόκκινο, καὶ Ἰνδικόν τὸ μαῦρο.

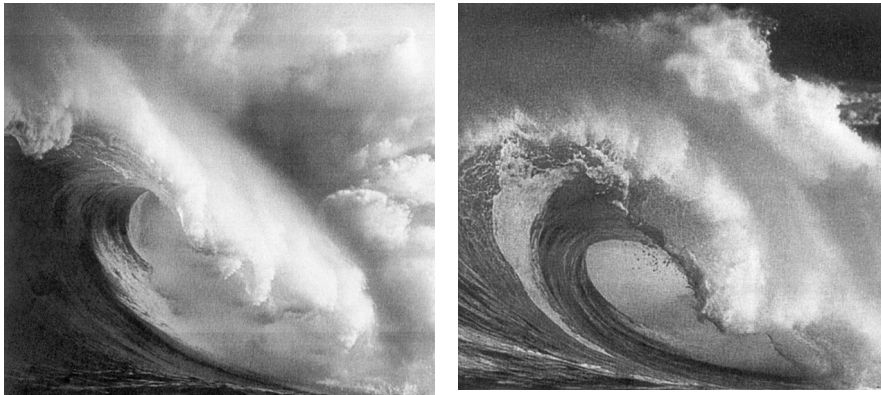
Ἀπὸ τὴ χρωματικὴ ὁμοιότητά του μόνο μὲ κάποιον ἀντιπροσωπευτικὸ ὕλικό καὶ μὲ τὶς κατάλληλες παραγωγικὲς καταλήξεις *-ιον* *-ινον* *-ῶδες* *-οῦν* ὀνομάζουν οἱ Ἕλληνες τὸ ἐρυθρὸ κατ' ἀρχὰς *φοίνιον* ἢ *φοινικοῦν* ἀπὸ τὸν *φόνον*, δηλαδή τὸ *αἶμα*, τὸ ὁποῖο σήμαιναν ἀρχικὰ τὰ ὀνόματα *φόνος* *φόνιος* *φοίνιος* –τὸ τελευταῖο κατὰ τὰ *Φόβος* - *Φοῖβος*, *μόρα* - *μοῖρα*, *πόα* - *ποιά*, *ποῶ* - *ποιῶ*–, ἀργότερα δὲ *Φοίνικες* ὀνομάστηκαν ὁ λαὸς ποῦ παρασκεύαζε κι ἐμπορευόταν τὴν κόκκινη χρωστικὴ οὐσία τὴν ὁποία ἔβγαζε ἀπὸ τὸ κογγύλι πορφύρα. ἔτσι τὸ ἴδιο χρῶμα τ' ὀνομάζουν καὶ *φοινικοῦν*. τὸ *πράσιον* ἀπὸ τὴν *πρασιάν* ἢ ἀργότερα (Δ' π.Χ. αἰ.) ἀπὸ λαϊκὴ παρετυμολογία λεγόμενο πλέον *πράσινον* ἀπὸ τὸ *πράσον*, τὸ *σανδαράκινον* (= πορτοκαλί) ἀπὸ τὸ θειοῦχο ἀρσενικό (AsS) τὸ ὁποῖο λεγόταν *σανδαράκη*, τὸ *σμαράγδινον* (= ἀνοιχτὸ πράσινο) ἀπὸ τὸν πολύτιμο λίθο *σμάραγδον*, τὸ *ὑακίνθινον* (= ἔντονο κίτρινο) ἀπὸ τὸν πολύτιμο λίθο *ὑάκινθον* ἢ *λιγύριον*, τὸ *θειῶδες* (= ἀπαλὸ κίτρινο) ἀπὸ τὸ *θεῖον* ἤτοι *θειάφι*, τὸ *κίτρινον* μετὰ τὸ Μ. Ἀλέξανδρο ἀπὸ τὸ *κίτρον* ἢ *κίτριον*, δηλαδή τὸ λεμόνι, τὸ *βατράχειον* (= ξεθωριασμένο πράσινο) ἀπὸ τὸ βάτραχο, τὸ *ἰῶδες* (= μώβ, λιλά, μελιντζανί, δαμασκηνί) ἀπὸ τὸ ἄνθος *ἶον*. κι ἀπὸ τὰ μέταλλα ὀνομάζουν τὰ χρώματα *χρυσοῦν* *ἀργυροῦν* *χαλκοῦν* *μολιβοῦν* καὶ *κυανοῦν*. τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὸν ὀμηρικὸ *κύανον* ἤτοι κατὰ Στράβωνα *ψευδάργυρον*, ἐπειδὴ τὰ μεταλλεύματά του εἶναι ἔντονα ἢ ἀνοιχτὰ γαλάζια σὰν τὴ θάλασσα ἢ σὰν τὸν οὐρανό.

Ἀπὸ τὸ πρᾶγμα ποῦ συνήθως βάφεται μ' ἓνα χρῶμα ὀνομάζουν τὸ χρῶμα *βύσσινον* (= βυσσινί, βαθυπόρφυρο), ἐπειδὴ ἐρυθρὰ τέτοια βάφονταν τὰ πολυτελῆ ῥοῦχα ποῦ γίνονταν ἀπὸ *βύσσον*, δηλαδή βαμπάκι.

Ἀπὸ τὸν κυριώτερο χρήστη ὀνόμασαν τὸ μαῦρο οἱ Λατῖνοι *sutorium* (= σκυτοδεψικόν), ἐπειδὴ μαῦρα ἔβαφαν οἱ σκυτοτόμοι (*sutores*, δερματᾶδες) τὰ κατεργασμένα δέρματα (πετσιὰ γιὰ ῥοῦχα παπούτσια καὶ λουριὰ σαγῆς).

Όλα τὰ παραπάνω δείχνουν ὅτι, ὅταν στ' ἀρχαῖα κείμενα συναντοῦμε τὰ ὀνόματα τῶν χρωμάτων, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βέβαια σημαίνουν τὰ χρώματα, ἀλλὰ μερικές φορές σημαίνουν καὶ ἄλλα πράγματα. γιὰ νὰ μὴν ὑπογραμμίσω ὅτι ἰδίως τὰ γεωγραφικὰ Ἄπτικὸν Μήλιον Σινωπικὸν Ἰνδικὸν σημαίνουν τὰ χρώματα σπανίως μόνο. κι ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι πού τὴν πάτησαν οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Ὅμηρου, ὅταν νόμισαν, ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ὅτι στὸν Ὅμηρο *πορφύρεον* εἶναι πάντοτε τὸ χρώμα· τὸ πορφυρό, τὸ ἐρυθρό, τὸ κόκκινο. δὲν εἶναι ὁμως. μερικές φορές οἱ ἐρμηνευταὶ καὶ μεταφρασταὶ τανύζονται κι ἀντὶ «κόκκινο» λέν τὸ *πορφύρεον* «μαῦρο» (*μέλαν, atrum*), ἐπειδὴ ἀόριστα καταλαβαίνουν ὅτι ἐννοεῖται πολὺ ἄγριο κῦμα, καὶ θέλουν σώνει καὶ καλά νὰ ποῦν «μαῦρο κῦμα» καὶ νὰ μᾶς πείσουν ὅτι τὸ πορφυρὸ χρώμα ἦταν μαῦρο! δὲν εἶναι ὁμως. στὸν Ὅμηρο στίς ἑπτὰ ἀπὸ τὶς 29 περιπτώσεις τὸ ἐπίθετο *πορφύρεος* ἔχει τὴ σημασία πού εἶχε πρὶν χρησιμοποιηθῆ γιὰ τὸ χρώμα. ἄγνοια, ἐπιπολαιότητα, παραπλάνησι ἀπὸ τ' ἀρχαῖα Σχόλια καὶ τὸ Βεργίλιο καὶ τοὺς λεξικογράφους· ὅλα μαζὶ ἔπαιξαν τὸν παραπλανητικὸ τους ῥόλο στὴν κακὴ ἐρμηνεία καὶ μετάφρασι. τὰ Σχόλια στὸν Ὅμηρο, ὅπως κι ὅλα τὰ Σχόλια, εἶναι σωρεῖτης σχηματισμένος ἀπὸ τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα μέχρι τὸν Ε' μ.Χ. ἀπὸ ἀνώνυμα πάντοτε σημειώματα τῆς ὥας στ' ἀρχαῖα χειρόγραφα. καὶ εἶναι σαφῶς ἡ ἀρχαιότερη πηγὴ τοῦ ἐξεταζομένου λάθους. στοὺς λεξικογράφους τὸ λάθος πέρασε προερχόμενο ἀπὸ τὰ Σχόλια· νομίζω καὶ στὸ Βεργίλιο.

Ὅταν πρόκειται γιὰ τὸ κῦμα καὶ τὴ θάλασσα, σημαίνει, νομίζω ἐγώ, ὄχι τὸ χρώμα, ἀλλὰ τὴν ἐλίκωσι τοῦ ἀγριεμένου κύματος, ἢ ὁποῖα μοιάζει μὲ τὴν ἐλίκωσι τοῦ κογχυλιοῦ τῆς πορφύρας. *πορφύρεον κῦμα* στὸν Ὅμηρο σημαίνει, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ λεξοπλαστήσω,

Πορφύρεον κῦμα

«σαλιγκαρωτὸ κῦμα», «κῦμα τόσο ἄγριο καὶ ψηλὸ πὺ εἶναι ἔλικωτό» (ὅπως ἔλικωτὸ εἶναι καὶ τὸ κογχύλι *πορφύρα*, πὺ γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔλικωσί του ὠνομάστηκε *πορφύρα*⁸), «κῦμα κλωθογουριστό», «κῦμα σὰ ῥουκανίδι» θὰ λέγαμε σήμερα, καὶ ἄλλε *πορφυρέη* θὰ πῆ «θάλασσα τόσο ἀγριεμένη πὺ εἶναι γεμάτη ἔλικωτὰ κύματα, σγουρὴ ἀπὸ κύματα κλωθογουριστὰ ἢ στριφογουριστὰ». τὰ ὀνόματα *πορφύρα* καὶ *πορφυρέος* ἢ *πορφυροῦς* παράγονται ἀπὸ τὸ ῥῆμα *πορφύρω*⁹ πὺ εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ *φύρω*¹⁰, μὲ ἀναδιπλασιασμὸ κατὰ τὰ διδάσκω δίδωμι τίθημι (*φύρω φορφύρω - πορφύρω* κατὰ τὰ τίθημι - τίθημι, *φεφύτευκα - πεφύτευκα, φέφρικα - πέφρικα, χεχόρευκα - κεχόρευκα, θαυμάζω - θεθαύμακα - τεθαύμακα, καὶ χαρχαρίας - καρχαρίας* ἀπὸ τὸ *χάρ χάρ - χαράσσω = ξεσχίζω, κατασπαράζω, καὶ χάρχα(ρ)ς* (= σφαγέας, θύτης ἱερεὺς) - *Κάλχας* ἀπὸ τὸ *χάρ χάρ* τῆς μαχαίρας του) καὶ σημαίνει ἀνακατεύω, ἀναμοχλεύω, βράζω, κοχλάζω, κυματοῦμαι. τοῦ *φύρω* παράγωγο εἶναι τὸ *φύραμα*, τὸ ζυμᾶρι τοῦ ψωμοῦ στὴ σκάφη τοῦ ζυμώματος πὺ τὸ ἀνακατεύει καὶ τὸ ἀναδιπλώνει ἢ ζυμώτρια σὰν τὸ ἔλικωτὸ ἄγριο κῦμα, τοῦ δὲ *πορφύρω* παράγωγα εἶναι ἐκεῖνα πὺ ἀνέφερα. ἔτσι τὸ *πορφύρω* χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιὰ τὸ κῦμα, ὅταν λέη *ὅτε πορφύρη πέλαγος κύματι*¹¹, καὶ μεταφορικῶς γιὰ τὶς σκέψεις πὺ κλωθογουρίζουν μὲς στὸ κρανίον σὰν ἄγρια κύματα ἔλικωτὰ, ὅταν λέη *πολλά δέ οἱ κραδίη πόρφυρε*¹². ἢ δὲ ἀρχικὴ ῥίζα τοῦ *φορφύρω φορ - φύρ* (προφορὰ *φόρ - φούρ*) εἶναι, νομίζω, ἠχοποίητη παράστασι τῆς ἀναδιπλώσεως - περιστροφῆς τοῦ φυράματος ἀπὸ τὴ ζυμώτρια. ὁμοίτυπη τέτοια ῥίζα νεοελληνικῆς λέξεως φαίνεται στὴ λέξι *φουρφοῦρι*.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὅμηρος, Α 482' Φ 326' β 428' λ 243' ν 85.
2. Ὅμηρος, Π 391.
3. Ὅμηρος, Ξ 16.
4. Μετάφρ. Ἰλιάδος, τ. 1, σ. 278.
5. Τὰ τῆς μεταφράσεως εἶναι πολὺ περισσότερα. καὶ δὲν τὴν ἔχει τελειώσει.
6. Ὅμηρος π 47 *χλωραὶ ῥῶπαι* (=κλαριά). Ψευδησιόδου, Ἄσπ., 231-2 *χλωρός ἀδάμας* (= ὠξειδωμένος πράσινος χαλκός). Βίβλος, Μρ 6,39' Ἄπ 9,4 *χλωρός χόρτος - χλωρὸν δένδρον*.
7. Ὅμηρος Η 479' Ρ 67' λ 43 *χλωρὸν δέος*' Κ 376' Ο 4 *χλωρός ὑπαὶ δείους*. Βίβλος, Ψα 67, 4 *ἐν χλωρότητι χρυσίου*' Ἄπ 6,8 *ἵππος χλωρός... ὄνομα αὐτῶ Ὁ Θάνατος*. βλ. καὶ τὴ μελέτη μου «Χρώματα», Μελέτες 3 (2008), σ. 195-223.
8. Βλ. φωτογραφία του στὴν προηγούμενη μελέτη «Ἡ πορφύρα τοῦ Ἄσματος», σ. 335' 358.
9. Ὅμηρος, Ξ 16' Φ 551 = δ 427 = δ 572 = κ 309.
10. Ὅμηρος, Ω 162' ι 397' ρ 103' σ 21.

11. Όμηρος, Ξ 16.
12. Όμηρος, Φ 551 = δ 427 = δ 572 = κ 309.

πορφύρα

ΟΝΟΜΑΤΑ

- Άγάθος 390' 393' 394
Αϊσωπος - Αϊσώπια 389
Άκριτικά τραγούδια 389
Άλέξανδρος Μ. 396
Άνατολή 395
άνωνυμος μετάφρασι 390' 392
Άργυριάδης Ν. 390' 391
Άρίσταρχος Σάμιος 394
Άρίσταρχος Σαμόθραξ 394
Άττικόν χρώμα 396' 397
Barnes I. 390' 391
Berard V. 390' 392
Βεργίλιος 390' 391' 397
Βερολίνο 396
Βίβλος 398
Γιαννακόπουλος Π. 390' 393
Δημοτικά τραγούδια 389
Διαθήκαι (Παλαιά - Καινή) 389
Δούκας Ν. 390' 391
Edwards M.W. 390' 393
Έλλάς 390' Έλληνες 396
Ευρωπαίοι 389
Ευστάθιος Θεσσαλονίκης 390' 391
Έφταλιώτης Ά. 390' 392
Ζευγωλής Γ.Δ. 390' 393
Ήσιόδος 389' 398' Ψ - Ήσιόδος 398
Ήσύχιος 390' 391
Ήλιάς 389' 399
Ήνδικόν (χρώμα) 396' 397
Janko R. 390' 393
Καζαντζάκης Ν. 390' 393' 399
Κακριδής Ίω. 390' 393' 394
Κάλχας 398
Καραπαναγιώτης Ά. Ξ. 390' 392
Kirk G.S. 390' 393
Κοζάνη 394
Κομνηνού Ό. 390' 393' 394
Κοντομίχης Π. 390' 394
Κορδάτος Γ. 390' 392' 394
Κωνσταντινίδης Ά. 390' 392
Λατίνοι 396
Λωζάνη 394
Mazon P. 390' 392
Μαρωνίτης Δ. 390' 393' 394
Μαυρόπουλος Θ.Γ. 390' 393
Μενάρδος Γ.Σ. 390' 393
Μήλιον (χρώμα) 396' 397
Μπάλτας Ά. - Ά. 390' 393
Murray A.T. 390' 392' 394
Νεοέλληνες 389
Όδύσεια 389 - 399
Οικονομίδης Ίω. 390' 393
Όμηρικά Έπη 389 - 399
Όμηρος 389 - 399
Πάλλης Ά. 390' 392
Παπαγιάννης Ά. 390' 392
Παπανδρέου Γ. (γυμνασιάρχης) 390' 392
Πολυλάς 390' 392
Πρωτόπαπας Ίω. 390' 392
Richardson N. 390' 393
Ύρουσιάδης Γ. 390' 391
Σηφάκης Ν. 390' 392
Σιδέρης Ζ. 390' 392
Σιναπικόν (χρώμα) 396' 397
Σκαλίδης Α.Γ. 390' 392
Σούμμα 390' 391

Υ΄
ΦΥΤΑΛΙΑΙ

᾿Ασ 15,6 (καὶ 16,3). *Σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φυταλιαὶ τοῦ ἀρώματος φύουσαι μυρεψικά.*

Μιλᾶει ἡ κοπέλλα τοῦ ᾿Ασματος περιγράφοντας τὸν ἀγαπημένο της, ὅταν ἐρωτήθηκε «Πόσο ἀνώτερος εἶναι, τέλος πάντων, αὐτὸς ὁ ἀγαπημένος της ἀπὸ τ' ἄλλα παλληκάρια, κι αὐτὴ διάλεξε ν' ἀγαπήσῃ αὐτόν;». καὶ περιγράφοντάς τον λέει ὅτι οἱ *σιαγόνες* του, ἢ περιοχὴ ὅπου φυτρώνουν τὰ γένεια του, εἶναι *φυταλιαί*, παρτέρια, πρασιῆς ἀνθοκήπου γεμάτες μὲ λουλούδια ποὺ μοσχοβολοῦν (*μυρεψικά*). *φυταλιαὶ* λέγονται οἱ τετράγωνες ἢ στρόγγυλες ἢ ἄλλων σχημάτων ὑποδιαίρεσεις μιᾶς *φντείας*, οἱ ἀνάμεσα στοὺς διαδρόμους, καί, προκειμένου γι' ἀνθόκηπο, τὰ παρτέρια του, οἱ πρασιῆς του.

Τὸ μεσαῖο κομμάτι τῆς λέξεως *-ταλ-* στ' ἀρχαῖα χειρόγραφα μποροῦσε νὰ γράφεται καὶ μ' ἐκεῖνο τὸ βραχυγραφικὸ - στενογραφικὸ σύμπλεγμα μὲ τὸ ὁποῖο γράφεται τὸ *ταλ-* καὶ στὴν κεκραμένη λέξι *τᾶλλα* (=τὰ ἄλλα) ὡς πρῶτο μισό της. κάποιος ἀντιγραφεύς, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ διαβάσῃ στὸ πρότυπό του τὸ βραχυγραφικὸ σύμβολο -σύμπλεγμα, ἔβλεπε *φυ...αι*, καί, καταλαβαίνοντας μόνον ὅτι τὸ δυσανάγνωστο περιέχει *αλ*, ἔτσι χωρὶς τὸ *τ* καὶ τὸ *ι*, διάβασε κι ἀντέγραψε *φιάλαι*· κι ἄλλος ἀργότερα ἀντιγράφοντας «διώρθωσε» *φιάλαι*. σὲ *φιάλας* (=μπουκαλάκια) δὲν βάζουμε τ' ἀρώματα; ὅπερ ἔδει δεῖξαι! τώρα πόσο ὁμορφες θὰ ἦταν οἱ *σιαγόνες* τοῦ ἀγαπημένου τῆς κοπέλλας, ἂν ἦταν σὰ μπουκαλάκια, εἶναι κάτι ποὺ δὲν περνοῦσε ἀπὸ τὸ μυαλό τοῦ ἀντιγραφέως, ἂν μάλιστα ἦταν καὶ καλόγερος κι ἀγράμματος, ποὺ δὲν ἤξερε τὴ λέξι *φυταλιαὶ* δὲν ἤξερε κι ὅτι *μυρεψικά* λέγονται ὄχι μόνον τὰ ῥευστὰ ἀρώματα ἀλλὰ καὶ τὰ λουλούδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βγαίνουν τ' ἀρώματα· στὴν περίπτωσι τοῦ ἀγαπημένου τῆς κοπέλλας τὰ γένεια του. ἔγραψε λοιπὸν ὁ ἕνας *φιάλαι*, κι ὁ ἄλλος ὁ πιὸ ξερόλας «διώρθωσε» *φιάλαι*. διότι ἦταν καὶ «λόγιος». καὶ ἄντε νὰ βρῆς τὴν ἀρχικὴ λέξι *φυταλιαί*.

Εἶχα τὴν ὑπόνοια τότε –τὸ καλοκαίρι τοῦ 1978– ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι *φιάλαι* (μπουκαλάκια)· καὶ ἦταν ὁ καιρὸς τῆς ἡλικίας μου ποὺ ἀκόμη δὲν εἶχα ἀποφασίσει ὀριστικὰ ὅτι τὰ βιβλικὰ κείμενα χρειάζονται καμμιά φορὰ ἀποκατάστασι καὶ πέρα ἀπὸ τὴ μαρτυρία τῆς χειρογράφου παραδόσεως. εἶχα ὅλα τὰ χειρόγραφα τῶν βιβλίων Υ (=᾿Ιβ Πμ ᾿Εκ ᾿Ασ) –52 στὸν ἀριθμό–, καὶ μοῦ ἔλειπε μόνον ἓνα τῆς Λαύρας τοῦ ᾿Αθω, ἀλλ' οἱ μοναχοὶ δὲν μ' ἄφηναν νὰ τὸ φωτογραφήσω τὸ καλοκαίρι τοῦ 1978. κι ἕνας μοῦ εἶπε κρυφά· «Ἐλα τὸ χει-

μῶνα, κι ἐγὼ θὰ σ' ἀφήσω νὰ τὸ φωτογραφήσης». καὶ πῆγα τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1979. στὸ δρόμο μεταξὺ Νέας Σκῆτης καὶ Λαύρας, δρόμο 5 ὠρῶν μὲ γοργὸ βᾶδισμα, εἶχε λίγες φωλιές μὲ χιόνια εἶχε καὶ λύκους ποὺ μύριζαν, διότι ἦταν στὸ γονιμοποιὸ καιρὸ τους, καὶ τότε εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπικίνδunami. καὶ δὲν τὸ εἶπα στὸ βοηθό μου Σάββα, ποὺ φωτογραφίζει ἀριστοτεχνικὰ καὶ ποὺ ὡς ἀστὸς δὲν ἤξερε τί σημαίνει ἢ ὁσμὴ ποὺ τὸν ἐντυπωσίαζε, γιὰ νὰ μὴν πανικοβληθῆ. στὴ Λαύρα ὁμως πάλι οἱ ἄλλοι δυὸ ἀπὸ τοὺς τρεῖς μοναχοὺς, ποὺ μ' ἐπιτηροῦσαν, δὲν μ' ἄφηναν νὰ τὸ φωτογραφήσω μ' ἄφησαν μόνο νὰ τὸ μαγνητοφωνήσω διαβάζοντας ὅ,τι ἤθελα φωναχτά. καὶ τὸ μαγνητοφώνησα. (εἶχα προβλέψει ὅτι ἐνδέχεται πάλι νὰ μὴ μ' ἀφήσουν νὰ τὸ φωτογραφήσω, γι' αὐτὸ εἶχα πάρει μαζί μου ἓνα κατάλληλο μαγνητοφωνάκι). ὅταν ἔφτασα στὴ φράσι αὐτῆ, διαβάζοντας, ἄρπαξε τὸ μάτι μου ὅτι ἔχει τὴ γραφὴ *φνάλοι*, κι ἐγὼ διάβασα: «...*φνάλοι* –τὸ *φν* μὲ ὄ ψιλόν– *φνάλοι τοῦ ἀρώματος...*» καὶ τὸ ἐπανέλαβα τρεῖς φορὲς γι' ἀσφάλεια. κι ὁ ἓνας ἐπιτηρητής, ποὺ ἤξερε νὰ διαβάξῃ ἀρχαῖα χειρόγραφα, μοῦ φώναξε: «Λάθος! δὲν γράφει αὐτὰ ποὺ λές! τί ὄ ψιλόν καὶ ὄ ψιλόν φλυαρεῖς, ψεύταρε!». τὸν ἀγνόησα· κι ἐκεῖνος μὲ εἰρωνεύτηκε: «Ἄλλα βλέπεις, ἄλλα διαβάξεις· ἀπατεώνας εἶσαι! φαίνεσαι ὅτι στὴ φυλλάδα σου σαχλαμάρες θὰ γράφης».

Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον

καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ. (Ψα 39,13).

Τὴν ἄλλη μέρα βρήκαμε τὸν μεταξὺ Λαύρας καὶ Καρακάλλου ποταμὸ μὲ πολὺ καὶ παγωμένο νερὸ ἀπὸ χιόνια, καὶ τὸν περάσαμε μόνο μ' ἐσώρουχα, κρατώντας ψηλὰ ὅλα τ' ἄλλα ῥοῦχα μας καὶ τὶς ἀποσκευές μας, γιὰ νὰ μὴ βραχοῦν, καὶ κρουολόγησα ἄγρια, καὶ στὴ Θεσσαλονίκη ἔκανα πολὺν καιρὸ γιὰ νὰ συνέλθω. εἶχα καταλάβει ὁμως ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔγραψε *φνάλοι* –μὲ ὄ ψιλόν– παρανέγνωσε, ἀλλ' ἄφησε τεκμήριο τοῦ ὅτι ἔβλεπε δυσανάγνωστη τὴ λέξι *φυταλιαί* (λουλουδιῶν). γι' αὐτὸ ἄλλωστε αἱ *φυταλιαί* εἶναι σύστοιχο ὑποκείμενο τῆς μετοχῆς *φύουσαι*. εἶχα τρελλαθῆ ἀπὸ τὴ χαρὰ μου, κι ἄς πλήρωσα μὲ τόσους κινδύνους ἀπὸ λύκους ὠργασμένους, ὀρμητικὸ παγωμένο ποταμὸ, καὶ ἄγριο κρουολόγημα. διότι εἶχα καταλάβει ὅτι στὸ βιβλικὸ κείμενο ἢ κοπέλλα λέει γιὰ τὸν ἀγαπημένο της ὅτι ἢ περιοχὴ τῶν γενειῶν του, δεξιὰ κι ἀριστερά, ἐκεῖ ποὺ φιλιοῦνται, εἶναι παρτέρια λουλουδιῶν ἀρωματικῶν, ποὺ κάνουν τὰ φιλιά τους ὑπέροχα· καὶ συνεχίζει στὸ ἐπόμενο ἐλεγεῖο·

Χεῖλη αὐτοῦ κρίνα (= λουλούδια)

στάζοντα σμύρναν πλήρη (= δυνατή).

γιατὶ ἐκεῖ εἶναι κι ἄλλα ἀνθόφυτα παρτέρια, τὰ μουστάκια του. καὶ ταιριάζουν πολὺ τὸ ἐλεγεῖο

*φυταλιαί τοῦ ἀρώματος
φύουσαι μυρσικὰ
μέ τὸ ἐπόμενο ἐλεγείο
χείλι αὐτοῦ κρίνα
στάζοντα σμύρναν πλήρη,*

ὅπου βολτάρουν τὰ φιλιὰ τους, ἀνάμεσα σὲ ἀνθοφύτευτα καὶ ἀρωματικά παρτέρια. τὰ μπουκαλάκια τοῦ ῥευστοῦ ἀρώματος θὰ ἔδειχναν μόνο ἓναν φοῦσκο μέ τις μαγουλάρες του πασαλειμμένες μέ κολώνιες· διότι τ' ἀρχαῖα γιάλινα μπουκάλια καὶ μπουκαλάκια γίνονταν μόνο μέ τὸ νὰ φυσᾶη ὁ ὑαλουργὸς στὴ ῥευστὴ ὑαλόμαζα μ' ἓνα καλάμι, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν μόνο σφαιροειδῆ καὶ σταγονόμορφα· φοῦσκες· δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν πρισματικά μπουκάλια μέ τοιχώματα ἐπίπεδα.

Καὶ στερεώθηκα ἀκόμη περισσότερο στὴν πίστι μου ὅτι τὰ βιβλικὰ κείμενα μερικὲς φορὲς χρειάζονται ἀποκατάστασι καὶ πέρα ἀπὸ τὴ μαρτυρία τῆς χειρογράφου παραδόσεως.

Ὅλα τὰ Ταμεῖα τῆς Βίβλου καὶ στὰ δυὸ χωρία ἔχουν *φιάλαι*. σὲ κανένα δὲν ἀνευρίσκεται ἡ λέξι *φυταλιαί*. δοκίμασα καὶ διαπίστωσα ὅτι οἱ «βιβλικοὶ» θεολόγοι ὅλων τῶν βαθμῶν καὶ ὅλων τῶν πανεπιστημίων ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἀγνοοῦν καὶ τὴ λέξι *φυταλιάφυταλιαί*.

ΟΝΟΜΑΤΑ - ΧΩΡΙΑ

Ἄθως 401

Ἄσμα 401

Βίβλος 403

Θεσσαλονίκη 402

Καρακάλλου (μονή) 402

Λαύρα 402

Νέα Σκήτη 402

Σάββας 402

Φεβρουάριος 402

Ψα 39,13 402

ἐπιμα αὐτοῦ αὐλοὶ μαρμαίμοι. τὸ τὸ
 μέγιστοι ὅτι καὶ σὺ χριστῶ. ἔδοσ
 αὐτοῦ ὡς λίγα ἄσθελεν τὸ σὺ σέβ
 δροὶ φάρυξ αὐτοῦ γλυκασμοὶς ὅμοσ
 πηθυμία. οἷτοσ ἀδελφιδόσμου ζῶν
 τοσ πλοιομοῦ τυγατὸρ ὡς ἰλήμ
 πὺν ἀπὸ ἑσθέρῶ ἀδελφιδόσμου ἰλήμ
 λήτρωμαίξιν. πὺν ἀπὸ ἑσθέρῶ ἀ
 δελφιδόσμου ζῶν τὸ σὺ μοῦ αὐτοῦ γλυ
 τασοῦ. ἀδελφιδόσμου κατὰ τὴν ἑσ
 κὴν πορ αὐτοῦ ἑσφιασμοῦ αὐτοῦ
 τοσ. ποιμαίμοι γλυκασμοὶς συλλήμ
 κίρω. ὅτι τὸ ἀδελφιδόσμου ζῶν
 δελφιδόσμου μοῦ. ὅποιμαίμοι γλυ
 τοῖσ κίρωμοις. καλὴ ἰλήμ ἰομοῦ ὡσ
 τὸ δόκίω. ὡραία ὡσ ἰλήμ ἑσθέρῶ
 ὡσ ἑσθέρῶ. ἀπὸ ἑσθέρῶ ἰλήμ
 μοῦ ἀπὸ ἑσθέρῶ. ὅτι αὐτοὶ ἀπὸ
 τὸρ ὡσ ἑσθέρῶ. τριχασμοῦ ὡσ ἑσθέρῶ
 λητὸρ αὐτοῦ. αἱ ἀπὸ ἑσθέρῶ ἰλήμ

Χειρόγραφο Ambrosianum B 68 sup (100), τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, σελ. 95^v

δ'

ΚΑΒΒΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΙ ΤΟΥ ἌΣΜΑΤΟΣ

Τὸν Β΄ μ.Χ. αἰῶνα ὁ ῥαββῖνος Συμεὼν βὲν Ἄκιβά, ποὺ παρασκεύασε τὸ μασοριτικὸ κείμενο, κατοποίησε τὸ Ἄσμα πολὺ ἄσχημα καὶ μὲ τὴν ἐπ' αὐτοῦ καββαλιστικὴ ἐρμηνεῖα του. στὴν τέτοια ἐρμηνεῖα «ἐξηγεῖ» ὅτι τὰ δυὸ λαχταριστὰ βυζιά τῆς κοπέλλας τοῦ Ἄσματος εἶναι οἱ δυὸ πέτρινες πλάκες μὲ τὶς δέκα ἐντολές.

Ὅσο τρελλὴ καὶ σαχλὴ κι ἂν φαίνεται σήμερα σ' ὅλους αὐτὴ ἢ ταλμουδικὴ καββαλιστικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ παλαβοῦ καὶ ἀντιχριστιανοῦ καὶ διώκτου τῶν Χριστιανῶν Ἄκιβά, ὑπάρχουν καὶ σήμερα οὐκ ὀλίγοι παρόμοιοι «διαπρεπεῖς ἐρμηνευταὶ» τοῦ Ἄσματος, στὴν πραγματικότητα καββαλισταί, ποὺ γράφουν ὀλοίδιες καββαλιστικὲς «ἐρμηνεῖες» του. παραθέτω μισὴ ντουζίνα τέτοιες στὸ κατὰ τὴ διαίρεσί μου χωρίο τοῦ Ἄσματος 10,9 ὅπου λέγεται

*Οἱ δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος
οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοις.*

*Τὰ δυὸ βυζιά σου σὰ δυὸ δίδυμα μικρὰ τῆς ζαρκάδας
ποὺ βόσκουν μὲς στ' ἀγριολούλουδα.*

κι αὐτὸ τὸ «μεταφράζουν» κι «ἐρμηνεύουν» ὡς ἀκολούθως.

Γιαννακόπουλος 1964 Οἱ δύο μαστοὶ σου ὁμοιάζουν πρὸς δύο δίδυμα ζαρκαδάκια, τὰ ὅποια βόσκουν ἐν μέσῳ κρίνων.

(Μ. Ψελλός: **Αἷμα καὶ ὕδωρ τὸ σεπτὸν τοῦ Λόγου καὶ Σωτήρος**, δι' ὧν ἀρδεύονται ψυχὰι πιστῶν εἰς σωτηρίαν).

Τρεμπέλας 1971 Οἱ δύο μαστοὶ σου σὰν δύο μικρὰ δίδυμα ζαρκάδια, ποὺ βόσκουν ἐν μέσῳ κρίνων. αἱ πηγαὶ καὶ τὰ μέσα, ἀπὸ τὰ ὅποια τρέφεις τὰ τέκνα σου, εἶναι καθαρὰ, πάλλευκα καὶ εὐώδη, **οἱ θεόπνευστοι τῆς Γραφῆς λόγοι καὶ ὁ πλοῦτος τῆς διὰ τῶν μυστηρίων διαδιδομένης χάριτος**

Κύριλλος· Οἱ δύο νεβροὶ εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ δογματικὴ διδασκαλία.

Θεοδώρητος· Ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ὡς *γάλα* γιὰ τοὺς νηπίους καὶ ὡς *στερεὰ τροφή* γιὰ τοὺς προχωρημένους στὴν πίστι.

Κολιτσάρας 1983

*Εικόνα επιλογής
του Κολιτσάρα*

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διὰ πρώτην φοράν θὰ ἀναγνώσῃ τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, θὰ δοκιμάσῃ διπλὴν ἔκπληξιν: Πρῶτον διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου καὶ δεύτερον διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τοιοῦτου περιεχομένου βιβλίον περιελήφθη εἰς τὸν κανόνα,

καὶ μάλιστα εἰς τὸν πρῶτον κανόνα, τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης, ἰσόκυρον πρὸς τὰ ἄλλα θεόπνευστα ἔργα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Προσεκτικότερα ὅμως μελέτη τοῦ βιβλίου, ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν μάλιστα τῆς ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ἰουδαϊκῆς παραδόσεως καὶ ἰδιαίτερος τῆς χριστιανικῆς τοιαύτης, βαθυτέρα δὲ κατανόησις τῶν ὄσων ὑπὸ διαφόρους συμβολισμοὺς καὶ ἀλληγορίας ἐκθέτει, πείθουν ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν εἶναι ἐπιθαλάμιος ᾠδή, πολὺ δὲ περισσότερον ἐρωτικὸν ποίημα, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν πνευματικόν, διότι ἐν αὐτῷ ζωγραφίζεται μὲ τὰ πλέον ζωηρὰ χρώματα ὁ στενὸς σύνδεσμος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ στενότερος καὶ ἱερώτατος δεσμὸς τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, τὸ κατ' ἐξοχὴν δηλαδὴ ἄσμα, ὑποδιαιρεῖται εἰς ἕξ ἐπὶ μέρους τμήματα, χωρὶς φυσικὰ νὰ διασπᾶται ἡ ἐνότης του. Συνετέθη δὲ ἀπὸ τὸν Σολομώντα, ὅπως βεβαιώνει ἡ ἀρχαιοτάτη ἰουδαϊκὴ παράδοσις καὶ ὅπως γράφεται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔργου «Ἄσμα Ἀσμάτων, ὃ ἐστὶ τῷ Σαλωμών».

Κολιτσάρας Ἰω., Βίβλος - Μετάφρασις - Ἄσμα Ἀσμάτων, εἰσαγωγή, σ. 177-178: ἔκδοσις «Κουμουνδουρέας», Ἀθήναι 1983.

Γούλα Παπαγιαννοπούλου - Συμυριώτου 1993 Ἐκδοχὴ 1^η. Οἱ δύο μαστοὶ εἶναι **οἱ δύο Διαθήκες, Παλαιὰ καὶ Καινή.**

Ἐκδοχὴ 2^η. Οἱ δύο μαστοὶ εἶναι **ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας.**

Θέκλα μοναχή 1997
(= Πολυξένη Νικολαΐδου)

Ἐκ τῶν δύο μαστοῦς σου πηγὲς ζωῆς θηλάζει ὁ καθέννας **τὴν σώζουσα Ἀλήθεια.**
Μιχ. Ψελλός· **Αἷμα καὶ ὕδωρ τὸ σεπτὸν τοῦ Λόγου τοῦ Σωτῆρος**, δι' ὧν ἀρδεύονται ψυχὰι πιστῶν εἰς σωτηρίαν.

Γαρνάβος 2000

Ἡ ἠθικὴ καὶ δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας (σ. 62, σημ. 40).

Χρειαζονται καὶ σχόλια; σκέτοι καὶ ὁμολογημένοι Ἀκιβάδες.

Οἱ μέχρι τώρα (128 - 2020 μ.Χ.) ἐρμηνευταὶ τοῦ Ἐπιστομῆτος εἶναι ἢ καββαλισταὶ ἢ λογοτέχνες· ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀπουσιάζει ἡ λογικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς δευτέρους ἡ ἐπιστημοσύνη· καὶ οἱ μεταφράσεις καὶ ἐρμηνεῖες τῶν εἶναι γιὰ πέταμα. αὐτὸ εἶναι ἐπιτυχία τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος θέλει τὸ μέγιστο κακὸ τῶν ἀνθρώπων.

ΟΝΟΜΑΤΑ

Ἀκιβά 405	Κολιτσάρας Ἰω. 406
Ἀκιβάδες 407	Κύριλλος Ἀλεξ. 405
Ἐπιστομῆτος 399' 405 - 407	Κύριος 405
Γαρνάβος 407	Νικολαΐδου Πολυξένη 407
Γιαννακόπουλος Ἰωήλ 405	Παπαγιαννοπούλου Γ. 406
Γραφή ἁγία 406	Σαλωμών 406
Διαθήκαι (Π. - Κ.) 406	Τρεμπέλας Π. 405
Ἐκκλησία 407	Χριστιανοὶ 405
Θέκλα μοναχή 407	Χριστός 406
Θεοδώρητος 405	Ψελλός 405' 407
Ἰσραηλιτικὸν Ἔθνος 406	

ἠομιε· εἰσαίξω σὲ εἰς οἶκον πατρὸς μου· καὶ εἰς ταμίειον τῆς
 συλλαμοῦσιν σὺ· ἡγορεῖσθαι σὲ ἀπὸ οἴμου τοῦ μυρθητικοῦ· ἀ-
 παρὸν ἀμειψοσέω με· ἀρνημοσ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κβ φαλὴν
 μου· ἡαὶ ἡ δὲ εἰς αὐτοῦ πατρὶ λήτομαι· ὅρ κισαίμασ· θυ-
 γατρὲσ· ἰλῆ μ· ἐμταῖσ δὲ ἀμειψοσ τοῦ ἀρεοῦ· τί φέρεται ἡαὶ
 τί δὲ φέρεται τὴν ἀμειψοσ βῶσ· ἀμ· ἡβλῆσει· τίσ αὐτὴν ἡ
 μαμαί μου σαλβλ ἀκασθὴ μβμ· ἐπὶ ἀρεῖ οὐ μβμ ἐπὶ τὸν
 ἀδελφὸν δὲ αὐτῆσ· ἡ παρὸν μίλομ δὲ φέρεται· ἐκείνῳ δὲ μβμ
 σὲ ἡ μβρσοῦ· ἐκείνῳ δὲ μβμ σὲ ἡ τβκοσασ· ἡ βῶσ μεῶσ
 σφραγίδου ἐπὶ τὴν καρδίαν σου· ὡσ σφραγίδου ἐπὶ τὸν μβρ
 χίωμάσου· ὅτι κραταῖ ὡσ ὡσ ἀμ· ἀμειψοσ κληροσ ὡσ ὡσ ἀδὴσ
 ἡ ἡλοσ· πατρὶ πατρὲ αὐτῆσ· πατρὶ πατρὲ αὐτοῦσ φηγῶσ αὐ-
 τῆσ· ἡ δὲ παρὸν ἡ οὐ δεινήσ· τὰ σὲ ἀμ τὴν ἀμειψοσ· καὶ πο-
 ταμῶσ οὐ συκλῆσ οἰσ μβμ· βῶσ δὲ ἀμ· ἡ παρὸν μβμ
 αὐτοῦ ἐμ· τὴν ἀμειψοσ· δὲ οὐ δὲ μβμ σὲ δὲ οὐ δὲ μβμ σὲ οἰσ μβμ αὐτοῦ· ἀ-
 δελφὴ ἡ μβμ μβμ κβμ καὶ μαθοῖσ οὐκ ἔχει· τί ποσ ἡ σὺ μβμ
 τὴν ἀδελφὴ ἡ μβμ· ἐμ· μβμ ἡ ἀμ· ἀμ· ἡ μβμ αὐτῆ· ἡ τῆσ
 ἀμ· οἶκοσ μβμ σὺ αὐτῆσ ἀμ· ἀμ· εἰσ ἀμ· ἡ μβμ· ἡαὶ ἡ
 ἡβρ· ἀμ· δὲ ἀμ· ἡ μβμ ἐπὶ αὐτῆσ ἀμ· ἡ δὲ ἀμ· ἡ μβμ· ἀμ· τῆσ
 καὶ οἱ μαθοῖσ μου ὡσ παρὸν· ἀμ· εἰ μβμ ὁ φθαλοσ αὐτῆσ·
 ἀμ· ἡ σὺ οἰσ ἀμ· ἡ μβμ· ἀμ· ἀμ· ἡ μβμ ἡ τῶσ ἀμ· ἡ μβμ
 μβμ ἀμ· ἡ εἰσ ἀμ· τὴν ἀμ· ἀμ· ἡ αὐτοῦ τῶσ τῆσ ἡ μβμ·
 ἀμ· ἡ οἱ σὲ ἡ μβμ ἀμ· ἡ αὐτοῦ χιλῶσ ἀμ· ἡ μβμ· ἀμ· ἡ μβμ
 μου εἰσ ἀμ· ἡ μβμ μου· οἱ χιλῶσ ἀμ· ἡ μβμ· ἡαὶ οἱ δὲ ἀμ·
 σὲ οἱ σὲ τῆσ ἡ μβμ τῶσ ἀμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ·
 παρὸν ἀμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ·
 ἀμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ·
 ἀμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ·
 ἀμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ· ἡ μβμ·

Χειρόγραφο Marcianum cl. 1, N° 13 (Nanicum 6), τοῦ 11^{ου} αἰῶνος, σελ. 321.

ε΄

ΕΞΑΜΕΡΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΙ ΤΟΥ ἈΣΜΑΤΟΣ

Τὸ 1938 ὁ ἐν Ἀγγλία διαβιῶν τσαρλατάνος Κ. Καλλίνικος ἐξέδωκε μιὰ παρουφορειδῆ ἐρμηνεία τοῦ Σολομῶντος Ἄσμα ἁσμάτων, Ἀλεξάνδρεια 1938· καὶ θέλοντας νὰ παρουσιάσῃ μὲ ὀρθόδοξο στυλ τὶς ἀπόψεις πολλῶν προτεσταντῶν «βιβλικῶν θεολόγων» τῆς ἀρνητικῆς «κριτικῆς» γιὰ τὸ βιβλικὸ αὐτὸ κείμενο, ὅτι δῆθεν εἶναι ὄψιμη συλλογὴ πολλῶν ἐρωτικῶν τραγουδιῶν, ποὺ κάποιος τῆς ἔδωσε μορφὴ θεατρικοῦ ἔργου, διατύπωσε τὴ μεσοβέζικη ἀποψὶ του, ὅτι τὸ Ἄσμα ἐν τέλει διαμορφώθηκε ὡς ἓνα ἐξάπρακτο «ἡμιδραμάτιον» (καὶ δεινὸς λεξοπλάστης ὁ ῥεγάλος Καλλίνικος). καὶ στὴ σελίδα 17 δίνει καὶ τὸν πίνακα τῶν θεατρικῶν πράξεων ποὺ σκάρωσε ὁ ἴδιος.

Πρῶξις	πρώτη	1,1 - 2,7	} παλιὰ μορφὴ καὶ παλιὰ στιχομετρία τοῦ Ἄσματος
»	δευτέρα	2,8 - 3,5	
»	τρίτη	3,6 - 5,1	
»	τετάρτη	5,2 - 6,9	
»	πέμπτη	6,10 - 8,4	
»	ἕκτη	8,5 - 8,14	

Τὴ μαρourφα αὐτὴ τὴν πῆραν ἱεροκρυφίως ἀπὸ τὸν Καλλίνικο τὸ 1960 ὁ Χαστούπης, τὸ 1964 ἀπὸ τὸν Χαστούπη ὁ Γιαννακόπουλος, τὸ 1971 ἀπὸ τὸν Γιαννακόπουλο ὁ Τρεμπέλας, καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὴν πῆραν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸν Τρεμπέλα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ ἔλασσον ἀπὸ τὸν Γιαννακόπουλο τοῦλάχιστο 5 «ἐπιστήμονες» καὶ 16 λογοτέχνες. καὶ κανεὶς δὲν λέει ἀπὸ ποῦ παίρνει αὐτὴ τὴ διαίρεσι σὲ 6 πράξεις ἢ ἄσματα ἢ ᾠδές. καὶ ὁ καθένας φροντίζει νὰ φαίνεται ὅτι δική του ἰδέα εἶναι αὐτὴ ἢ μαρourφα. Ὅχι θ' ἀφήσῃ νὰ τὴ χαίρεται ὁ ἄλλος ὡς δική του! τί αὐτοθυσία, θεέ μου! καὶ τί αὐτοκαταστροφὴ! τί ἀνιδιοτέλεια! καὶ ὁ ἀναγνώστης μένει μὲ τὴν ἐντύπωσι ὅτι αὐτὴ ἢ ἐξυπνάδα εἶναι ἐκείνου τὸν ὁποῖο διαβάσει. καὶ γίνεται «ὁ κλέψας τὸν κλέψαντα». πολὺ ἐλληνικὸ αὐτὸ τὸ σεμνὸ χούι. καὶ τὸ κλοπιμαῖο δὲν εἶναι παρὰ μόνο μιὰ μαρourφα ἑνὸς τσαρλατάνου. ὠραῖο ἀστεῖο ἔ; μοῦ θυμίζει τὸ φαινόμενο τῆς μετασοβιετικῆς Ῥωσίας, ὅπου πολλοὶ ἔκλεψαν πανάκριβα κομματάκια πλουτωνίου, γιὰ νὰ πλουτήσουν πουλώνοντας τὰ λάθρα, καί, καθὼς τὰ εἶχαν στὶς τσέπες των, ἀκτινοβολήθηκαν ἀπὸ τὰ ῥαδιενεργὰ λαθραῖα θησαυρίσματα καὶ πέθαναν μὲ θάνατο φορικτό.

Διάφορα τσόκαρα με απόψεις αποφαίνονται ὅτι τὸ Ἔσμα εἶναι συλλογὴ 12 ἢ 16 ἢ 29 ἢ 35 ἐρωτικῶν τραγουδιῶν· τείνουν στὸ νὰ τὰ ἐκατοστήσουν.

ΟΝΟΜΑΤΑ

Ἄγγλία
Ἀλεξάνδρεια
Ἔσμα
Γιαννακόπουλος
Καλλίνικος

Ῥωσία
Σολομών
Τρεμπέλας
Χαστούπης

4
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ἈΣΜΑΤΟΣ

χειρόγραφον	αιών	ειδ. ἀριθ.
Papyrus Lond. Lit. 209 (ἀριθμ. εὐρέσεως 2.486)	4	952
Berlin 18.196	4	H 270
Göttingen 7	4-5	H 268
Bodleianum MS Gr. Bibl. g 1 (p)	7-8	924
Vaticanum graecum 1209 (Ῥώμη)	4	B (03)
London, Brit. Mus. Add. 43725	4	K(01)
London, Brit. Mus., Royal 1 D. VIII	5	A (02)
Parisinum gr. 9 ἢ C ἢ Παλίμνηστον τοῦ Ἐφραΐμ	5	C (04)
Marcianum - Fonto antico 1, coll. 320 (Βησσαρίωνος)	8	V
Paris. gr. 10 (Βενετία)	9	542
Ambrosianum A 148 Inf. (Μιλάνο)	10	139
Vindobonense Th. 11 (Βιέννη)	10	149
Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἑλλάδος 2.641 (Ἀθήναι)	10	–
Ambrosian. B 68 sup (100)	10	443
Laurentianum, pl. 8.27 (Φλωρεντία)	10	252
Vatic. gr. 337	10	254
Vatic. gr. 1974	10	698
Marcian. - Fonto antico 21, coll. 495 (Βησσαρίωνος)	10	732
Vatic. gr. 336	11	253
Κουτλουμουσίου 8 (Ἄθως)	11	339
Vatic. Palatinum 337	11	296
Vindobon. Th. 147	11	754
Casanatense 241 (Roma)	11	637
Coislinianum 18 (Paris)	11	534
Bodleianum Miscell. 204 (Ὁξφόρδη)	11	155
Marcian. cl. 1, N ^o 13 (Nanianum 6)	11	734
Coislin. 4	11	46
Basel, Universitätsbibliothek B. VI. 23	12	157
Bodleian. Laudianum 30	12	147
Paris. gr. 57	12	549
Paris. gr. 11	12	543
Πατριακόν 209 (Πάτμος)	13	613
Ἰβήρων 76 (Ἄθως)	13	330
Paris. gr. 35	13	547
Paris. gr. 151	13	560

χειρόγραφο	αιών	ειδ. ἀριθ.
Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἑλλάδος 329	13	315
Paris. gr. 396	13	575
Vindobon. Th. 23	13	130
Vatic. gr. 346	13	248
Paris. gr. 18	13	545
Ferrara, Communale 187	14	106
Paris. gr. 36	14	548
London, Brit., Mus., Royal 1. A. XV.	14	425
Bodleian. Mischell. 205 (Auctar. T. 2. 5)	14	507
Ἰβήρων 555	14	336
Roudnicum (= Raudnitz), Lobokovicky Archiv VI. E. f. 19	14	631
Paris. gr. 2509	15	601
Paris. gr. 2511	15	602
Laurentian. - S. Marco 694	15	382
London, Brit. Mus. - Arundel. 520	15	423
Ἰβήρων 80	15	331
Marcian. gr., cl. 2, cod. 126 (= 440) (Nanianus 182)	15	68
Marcian. - Fonto antico 5, coll 420 (Βησσαρίωνος)	15	122

Αὐτὰ εἶναι τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἄσματος, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιή-
σα στὴν κριτική μου ἔκδοσί του τὸ 1978, ὅπως λέω στὸν πρόλόγό
μου.

5 ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Τὸ παράρτημα α' (Ἡ πορφύρα τοῦ Ἄσματος) ἔχει δικά του Εύρετήρια πὸν παραπέμπουν σὲ παραγράφους του.

Τ' ἄλλα τέσσερα παραρτήματα (β' γ' δ' ε') ἔχουν ἐπίσης δικά τους Εύρετήρια πὸν παραπέμπουν σὲ σελίδες των.

Α'. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ἈΣΜΑΤΟΣ

Βελαμών 1,9' 10.	Κηδάρ 3,1.
Βεθὴλ 5,4.	Λίβανος 9,4' 10,11' 11,2' " 11,9' 12,3' 5' 15,11' 18,11.
Γαλαὰδ 10,2.	Μάνδραι Λεόντων 11,4.
Δαμασκὸς 18,11.	Ὅρη Ἀρωμάτων 2,8.
Δαυὶδ 10,7.	Ὅρη Κοιλωμάτων 5,8.
Ἐγγαδδὶ 3,12.	Ὅρη Παρθάλων 11,4.
Ἐρμών 11,3.	Ὅρος Σμύθνης 10,11.
Ἐσεβών 18,10.	Πίστις 11,3.
Εὐδοκία (= Θεορὰ) 16,6.	Σαλωμών 1,9' 3,1' 9,1' 4' 7.
Θαρσίς 15,8.	Σιών 9,7.
Ἱερουσαλήμ 3,1' 5,1' 8,1' 9,6' 14,5' 15,13' 16,6' 21,1.	Σουλαμίτις 18,2' 3.
Κάρμηλος 18,12.	Τοπάζ 15,4.

Β'. ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Τοῦ Προλόγου - τῆς Εἰσαγωγῆς - τῆς Ἑρμηνείας τοῦ Ἄσματος - καὶ τῶν Σημειώσεων

1. Εύρετήριον βιβλικῶν χωρίων

α'. Χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης

	Γένεσις	13,4	278	19,8	277
2,3	282	14	286	21,1-3	286
2,16	281	15,9	271	23,1-3	286
3,21	246' 288''	17,1	227	24,5	226' 227
4,1	287	17,8	227	24,45	187
4,11	288	18,4	239	32,2-3	287

105,5	271	56,2	276	24,20	194
105,28	271	57,1	276	45,3	274
106,35	226	81 3-4	214' 266	48,9	273
110,1	278	91 1	274	59,8	186
116,5	281	96,5	138	67,18	143
116,14	281			71,19	194
116,22	281		Παιδείαι		
116,23	282	6,13-14	238		Μιχαΐας
117	52	6,20	274	1,11	273
118,4	141			6,22	276
118,5	274		Σοφία		Σοφονίας
125,2	279	4,5	271	5,1	287
130,3	277''	12,16-21	171		Ίερεμίας
130,4	277	12,19-20	275		
135,6	276	16,15-18	263	2,1	220
139,7	278	16,17	263	2,19	274
146,9	282	17,7	101	2,32	275
		17,17	283	2,46	80' 144' 181'
		18,6	271		285''
	Παροιμιαί				
2,110	200			5,2	175
2,200	271		Θρήνου	6,1	278
3,218	282	1,3	271	20,1-2	261
3,268	278	3,7	190	37,3	277''
4,387	275	5,14	117	39,16	274
5,247	271			59,7	194
				66,2	186
	Ίώβ		Άμώς	67,13	276
10,29	276	2,6	236	72,7	115
12,8	287	2,16	264	73,2	271
14,10	276	4,38	236	82,2	279' 283
19,28	59	5,31	277	82,40-41	278
26,8	59			83,7	288
26,46	283		Ώσηέ	84,2	284
26,69	182	10,2	271	115,8	279''
27,31	287	16,4-6	167	118,12	194
27,50		16,18	282	110,10	276
				113,8	271
	Άσμα		Ήσαΐας	114,7	273
9,6	279	5,9	276	114,40	279
11,6	279	5,14	276	119,9-10	144
15,1	279	6,2	82	119,15	277''
18,12	280	11,18	234	121,20	285''
		13,49	282	121,26	181
		15,13	288		
	Έκκλησιαστής	15,30	288		Άβδιού
1,1	214	21,6	274	25	281
2,1	59	21,7	274		
2,3	59	24,1	194		Ίεζεκιήλ
11,3	192	24,8	194	2,2	289
56,1	274				

	Ίουδα		Ἀποκάλυψις	20,13	274
2,8	18	2,4	224	22,17	139
		2,7	133	30,11 - 12	12
	Α΄ Ἰωάννου	6,12	287	36,2	144
5,4	265	7,2	271	37,1	144
9,9	265	7,6	274	40,2	287
		12,9	262	40,3	144
		12,15	278		

2. Εύρετήριοι ονομάτων

Ἄαρών 220' 228	Ἄγύπτιοι 212' 228
Ἄβεσσαλώμ 240	Ἄιγυπτος 12' 55' 77' 140' 152' 162' 220' 240' 288
Ἄβιγαῖα 46' 266	Ἄιλιανός 280' 284
Ἄβιμέλεχ (γιὸς Γεδεών) 213' 228' 287	Ἄϊολος 287
Ἄβραμ 107' 227. Ἄβραάμ 8' 110' 213' 226' 266' 271	Ἄϊσχύλος 75' 275' 281' 282
Ἄβύ 11' 13	Ἄϊσωπος 160' 185
Ἄγαμέμνων 18' 65	Ἄκάθιστος ὕμνος 276
Ἄγαμήδη 65	Ἄκιβά 12' 14' 17' 20' 21' 70' 99' 115' 132' 135' 151' 171' 186' 207' 209' 229' 258
Ἄγαρίστη 65	Ἄκύλας 50' 53' 57' 58' 65' 66' 72' 73' 74' 77' 95' 99' 100' 102' 103' 115' 118' 120' 128' 132' 137' 146' 148' 150' 151' 159' 164' 165' 177' 186' 190' 191' 205' 226' 229' 233' 236' 242' 251' 264' 265' 273' 275' 280' 289
Ἄγαμήδης 65	Ἄλεξάνδρεια 12
Ἄγανίπη 65	Ἄλεξανδρινοὶ 64' 124
Ἄγαρ 8	Ἄλέξανδρος ὁ μέγας 13' 19' 54' 96' 141' 153' 171' 212' 213' 240' 261' 269' 271' 281' 285' 286
Ἄγασθενής 65	Ἄλεξανδρούπολις 7
Ἄγασίας 65	Ἄλεπότρυπα 8
Ἄγάστροφος 65	Ἄλκαϊος 236
Ἄγγαῖος 261	Ἄλκίφρων 289
Ἄγγλοι 90	Ἄλφαῶ 12
Ἄγιασοφία 148	Ἄμαλήκ 227
Ἄγιον Ὄρος 145	Ἄμαρυλλίς 284
Ἄγιορεῖτες 63	Ἄμαρφάλ 297
Ἄδάμ 151	Ἄμβρῖ 205
Ἄδερ 60	Ἄμερικανοὶ 147
Ἄδης 262	Ἄμερική 17
Ἄδρααζάκ 152	Ἄμιναδάβ 226' 227' 228' 287
Ἄδωνίας 240	Ἄμνών 60
Ἄθανάσιος ὁ μέγας 8' 169' 263' 275	Ἄμορραῖοι 114' 227' 237' 288
Ἄθηναῖοι 139' 255' 288	Ἄμύντας ὁ Ἀρραβαίου 271
Ἄθηναιος 68' 149' 172' 271' 272 - 274' 276' 279' 281 - 283' 286 - 289	
Ἄθῆνη 168' 180	
Ἄθως 69' 140' 164' 191' 239	
Ἄθωνικὲς μονές 15' 237' 191	
Ἄθωνίτισσα 169	
Ἄιβαλιώτης 48	
Ἄιγαῖο 140	

- Ἄμφιλόχιος Ἰκονίου 208
 Ἄμώς 264
 Ἄνανίας 61
 Ἀναξαγόρας 218
 Ἀναξανδρίδης 149' 279' 281
 Ἀνατολή μέση 173
 Ἀνατολίτες 153
 Ἄνδρος 174' 283
 Ἀνθολογία Παλατινή 275' 281' 284-286' 289
 Ἄννα (ποιήτρια) 11
 Ἀντιαττικιστής 105' 276' 289
 Ἀντιγενίδης 278
 Ἀντίλιβανος 159' 174' 281' 283
 Ἀντίσχος ὁ Ἐπιφανής 271
 Ἀντίφιλος 275
 Ἀντωνία (πύργος) 153
 Ἀντώνιος (γλωσσολογικό δείγμα) 71
 Ἀντώνιος (ὁ μέγας) 287
 Ἀξιός (ποταμός) 160
 Ἀπόλλων 168' 243
 Ἀπολλωνία 271
 Ἀποσπερίτης 215
 Ἄραβες 279' 283
 Ἀραβία 133' 173' 174' 283
 Ἀραβικὲς χώρες 174' 280
 Ἀράδιοι 153
 Ἀραπάκι 154
 Ἀραπιά 154
 Ἀρβόκ 69
 Ἄργος (ὁ ἥλιος) 168
 Ἄρειος (ὁ Ἄρης) 168
 Ἀριάδνη 207
 Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθραξ 183
 Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης 90' 91' 98' 192
 Ἀριστοτέλης 52' 90' 160' 174' 210' 218' 271' 272' 273' 282' 283' 286' 287' 289
 Ἀριστοφάνης 66' 73' 105' 106' 149' 160' 206' 223' 224' 232' 274' 275' 276' 279' 281' 282' 284' 286' 287' 288
 Ἄρης 168
 Ἀριμαθαία 62
 Ἀρκούδα 169
 Ἀρκτοῦρος 278
 Ἄρνων 113
 Ἀρποκρατίων 285
 Ἀρριανός 153' 271' 281
 Ἀρταξέρξης Β' 212
- Ἀρταξέρξης (στο παραμῦθι τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ «Ἐσθήρ») 158
 Ἀρταξέρξης (ὄνομα σπερμοδότου ταύρου) 212
 Ἄρτεμις 160' 168' 180' 276
 «Ἀρχαιογνωσία» (ἡ τηλεοπτικὴ ἐκπομπή μου) 282
 Ἀρχίας 275
 Ἀρχιλόχος 160
 Ἀσβεστοχώρι 173
 Ἀσία (ἡ φερώνυμη ἥπειρος) 79' 133' 160' 173' 174' 283' 285' Μικρὰ Ἀσία 283
 Ἀστὴρ πρωϊνός 216' Ἄστρο τῆς Αὐγῆς 215' 216
 Ἀταλάντη 181
 Ἀτλαντικός 194
 Ἀττική 89' 274
 Ἀττικοί 287
 Αὐγερινός 39' 215' 216' 219
 Αὐγὴ 215' 216
 Αὐγουστίνος 208
 Αὐγουστος (ὁ μήνας) 184
 Αὐρήλιοι 273
 Αὐστράλια 17
 Ἀφρασιατικὴ Ἀνατολή 13
 Ἀφρική 17' 71' 160' 173' 174' 236' 285
 Ἀφροδίτη 81' 168' 169' 180' 181' 215' 272' 273' 286
 Ἀχαικὲς πῆλινες πινακίδες συλλαβογραφικῆς γραφῆς (γραμμικῆς Β) 282
 Ἀχελῷος 160
 Ἀχιλλεύς 18' 105
 Ἀχλάδα (χωριὸ Φλωρίνης) 118
- Β**άαλ 50
 Βααλαμών 50
 Βασά 205
 Βαβυλών 192
 Βαβυλωνιακὴ αὐτοκρατορία 211
 Βαβυλώνιοι 116' 117' 279
 Βαβυλώνιος (περσικὴ αἰχμαλωσία) 266
 Βάι Κρήτης 243
 Βαλαάμ 266
 Βαλκάνιοι 237
 Βάλτα (Τερπνῆς) 161
 Βαλτάσαρ 192
 Βάμβας 124' 226
 Βαρνίνα (ὁ Ἰουδαῖος παρασκευαστὴς τῆς λατινικῆς μεταφράσεως Vulgata) 58

- 99' 103' 118' 124' 132' 138' 217' 226' 229' 233
- Βαρσίνη (ή πρώτη γυναίκα του Μ. Ἀλεξάνδρου) 212
- Βασίλειος Καισαρείας 208
- Βασίλειος Α΄ Μακεδόν (αυτοκράτωρ της Βυζαντινῆς Ῥωμαϊκῆς αυτοκρατορίας) 61
- Βατικανό 136
- Βελαμών 50' 130' 225
- Βεελζεβούλ 50
- Βεελμεών 50
- Βεελσεπφών 50
- Βεελφεγώρ 50
- Βενιζέλος 78
- Βέρα (γλωσσολογικό δείγμα) 71
- Βέργα (ή ἀρχαία Τερπνή) 58' 161
- Βέργοια 204' 262
- Βεθὴλ 26' 27' 69' 109' 110
- Βενιαμίν 220
- Βηθανία 110
- Βηθεσδά 110
- Βηθλεέμ 110
- Βηθσαϊδά 110
- Βηθσαφαγή 110
- Βησαντίνος 242
- Βενιαμίν (βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης γραμμένο ἀπὸ τὸν Δαυῖδ) 216
- Βίβλος 191
- Βίλιππος (= Φίλιππος) 204' 261' 262
- Βισαλτία 160
- Βοηδρομιών (μήνας) 278
- Βοίβη (= Φοίβη) ὄμηρικό ὄνομα 203' 262
- Βοιβηῖς (= Φοιβηῖς) ὄμηρικό ὄνομα 203' 262
- Βομβύκα 274
- Βοός 208' 238
- Βουκεφάλαι (ἵπποι) 204' 261
- Βούλγαρις Εὐγένιος 263
- Βουνὸς Μάρτυς 159' 281
- Βουνὸς τῆς Μαρτυρίας 159
- Βυζάντιο 89' 139
- Γαῖα (θεὰ) 272
- Γάλα (= Γαλαξίας) 218' 287
- Γαλαάδ 30' 31' 145' 146' 207' 227
- Γαλααδί 227
- Γαλαξίας 37' 39' 204' 205' 215' 217' 218' 219' 287
- Γαληνὸς (ἀρχαῖος Ἑλληνας ἰατρός) 104
- Γαλλία 264
- Γαμοβιβλίο 19
- Γεδεών 213
- Γεθσημανή 138
- Γενησαρέτ (στὴν Π.Δ. Κενερέθ) 146
- Γέραρα 70' 118' 159
- Γερμανὸς (χωρὶς Φλωρίνης) 118
- Γεροντικόν (σύγγραμμά μου) 18
- Γῆ 215
- Γιαννακόπουλος Ἰωὴλ 226
- Γλανκίδης 282
- Γοθολία 240
- Γραμματική (ἡ ἀδερφή μου ποὺ μοῦ ἔμαθε νὰ διαβάξω σὲ ἡλικία 4 ἐτῶν) 175
- Γρηγόριος Κορίνθου 281
- Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς 208
- Γρηγόριος Νεοκαισαρείας 208
- Γρηγόριος Νύσσης 208
- Δανιὴλ 170
- Δαλουῖα (γιὸς τοῦ Δαυῖδ πρόγονος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ) 266
- Δαμασκὸς 40' 41' 238' 239
- Δαρεῖος Κοδομανὸς 212' 286
- Δαρεῖος (ὄνομα ταύρου σπερμοδότου) 212
- Δαυῖδ 30' 31' 46' 50' 52' 54' 55' 82' 124' 136' 138' 144' 148' 150' 151' 152' 153' 159' 162' 190' 208' 213' 215' 218' 226' (Πόλις Δαυῖδ ἢ Σιών) 228' 231' 236' 239' 240' 266' 275
- Δεβών 114
- Δείναρχος 280
- Δεκέμβριος 71' 121
- Δημήτηρ 149' 168' Εἰς Δήμητρα Προοίμιον 281
- Δημοσθένης 271' 275' 280' 288' 289
- Δημοτικά τραγούδια 185
- Δία (τὸν) (= Ζεὺς) 81
- Δίδυμος ὁ χαλκέντερος 272' 273' 277
- Δικαίσαρχος 286
- Διογένης Λαέρτιος 272' 280
- Διόδωρος Σικελιώτης 104' 195' 218' 274' 276' 280' 285' 288
- Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς 280' 288
- Διόνυσος 168' 207' 261
- Διοσκοουρίδης 68' 105' 116' 149' 173' 174' 249' 252' 274' 275' 276' 278' 281' 282' 283' 289
- Διοσπολίτιδες 104

- Δόμνα 71
 Δόναξ 219
 Δοχιάρισσα 169
 Δράμα 161
 Δωριείς 281
 Δωρίς 281
 Δωσίδας 242
- Έβδομήκοντα (Ο΄) 7' 13' 46' 51' 53' 54' 58' 64' 65' 66' 67' 68' 73' 77' 83' 84' 92' 94' 97' 98' 99' 100' 103' 104' 107' 108' 110' 111' 115' 118' 124' 125' 132' 135' 137' 138' 140' 141' 146' 148' 150' 151' 152' 158' 159' 163' 164' 165' 171' 172' 174' 175' 180' 186' 189' 191' 194' 197' 205' 206' 214' 217' 218' 226' 227' 229' 230' 231' 250' 256' 257' 264' 265
- Έβραίοι 17' 56' 98' 99' 116' 134' 180' 190' 232' 261' 286' Έβραία 2323
- Έβρος 98' 185
- Έγγαδί 24' 25' 82' 83' 85' 86' 87' 244' 275
- Έγγυς Άνατολή 221
- Έδνα 281
- Έξεκίας 11
- Ειρήνη (= Σουλαμίτις) 229
- Έκθεσι (Θεσσαλονίκης) 192
- Έκκλησία 73
- Έκκλησιαστής 13
- Έλάμ 227
- Έλεατικός Παλαμήδης 68
- Έλένη ώραία 93' 104' 272 Έλένα (δωριστί στο Στησίχορο 276
- Έλιούς 124
- Έλλάς 12' 51' 52' 79' 89' 94' 96' 147' 159' 160' 161' 162' 166' 168' 171' 173' 174' 176' 178' 190' 243' 249' 251' 282' 286' 287' άρχαία Έλλάς 236
- Έλληνες 63' 68' 76' 94' 98' 99' 105' 110' 116' 117' 142' 147' 174' 180' 181' 189' 190' 193' 195' 207' 210' 211' 218' 221' 227' 232' 253' 255' 256' 261' 285' πανάρχαίοι Έλληνες 243' άρχαίοι Έλληνες 223' 234
- Έπιφάνιος Κύπρου 197' 198
- Επίχαμος 287
- Έρμείας 168
- Έρμης 168
- Έρμών 32' 33' 69' 157' 158' 159' 162' 174' 238' 281
- Έρυθρά Θάλασσα βλ. Θάλασσα.
- Έσδρας 192' 266
- Έσεβών 40' 41' 113' 114' 236' 237' 238' 288
- Έσθήρ 158' 281
- Έσπερος 215' 216' 286
- Εΰβουλος 287
- Εϋδοκία (Θερά) 36' 37' 159' 204' 205' 218' 281
- Εϋμένης (ό βασιλεύς) 280
- Εϋμηλος 90
- Εϋοιος Ληναϊος 90
- Εϋριπίδης 55' 93' 143' 272' 273' 279' 281' 286' 288' 289
- Εϋρωπαϊοι 16' 147
- Εϋρώπη 17' 56' 161
- Εϋρώτας 176
- Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης 84' 175' 275' 281' 284
- Εϋφραΐμ 99
- Έφος 215' 286
- Έωσφόρος 215' 286
- Ζαβούθ** 54
- Ζακχαΐος 89' 228
- Ζαρά 227
- Ζαράϊ 227
- Ζεβεδάιος 61
- Ζεύς 168' 287
- Ζηνόβιος παρομοιογράφος 106' 277
- Ζοροβάβελ 261' 266
- Ζωνάς 281
- Ήλί** 279
- Ήλιος 38' 39' 168' 215' 216' 219
- Ήλιος - Χριστός 73
- Η.Π.Α. (U.S.A.) 172' 210
- Ή.Κ. 262
- Ήπειρος 160
- Ήρα 81' 168' 180' 181' 218' 286
- Ήράκλειαι Στήλαι 194
- Ήρακλέων ό Έφέσιος 221' 287
- Ήρακλῆς 160' 234' 288
- Ήριγένεια 286
- Ήρόδοτος 160' 174' 195' 236' 260' 275' 279' 285' 288' 289
- Ήρώδης Α΄ 152
- Ήρωδιανός 276
- Ήσαΐας 11' 76' 82' 101' 128' 143' 171' 174' 194' 210' 283' 285

- Ἡσαΐ 151
 Ἡσίοδος 185' 272' 286
 Ἡσύχιος 75' 84' 138' 151' 163' 175' 264' 273' 274' 275' 281' 284' 85' 287' 288' 289
 Ἡφαιστος 90
 Θάλασσα Ἐρυθρά 191' 239
 Θάλασσα Κενερεῖθ - Γενησαρέτ 145
 Θάλασσα ἡ Μεγάλη (= Μεσόγειος) 85' 139' 168' 195' 234
 Θάμαρ 74' 187
 Θαρσίς 36' 37' 194' 195' 285
 Θεοδοτιῶν 53' 64' 66' 67' 73' 77' 92' 99' 100' 103' 115' 118' 163' 164' 205' 226' 273' 275' 280
 Θεόδωρος 273
 Θεόκριτος 179' 242' 274' 284
 Θεομήτωρ 169
 Θεοτόκος 169
 Θεόφραστος 58' 79' 94' 95' 104' 149' 196' 198' 275' 276' 278' 279' 280' 281' 282' 283' 289
 Θερμαϊκός 237
 Θερά (= Εὐδοκία) 159' 205' 218
 Θεραίτης 284
 Θεσσαλία 160
 Θεσσαλονικεῖς 102
 Θεσσαλονίκη 8' 84' 98' 110' 140' 141' 160' 161' 173' 185' 192' 196' 219' 237' 243' 258' 277
 Θῆβαι 104' 210
 Θῆβαι Αἰγύπτια 104
 Θημάρ 60
 Θουκυδίδης 139' 280
 Θῶν 104
 Ἰαζήλ 271
 Ἰακχος 286
 Ἰακώβ (ὁ πατριάρχης) 57' 63' 78' 110' 146' 147' 159' 213' 220' 243' 249' 281
 Ἰάκωβος (τοῦ Ζεβεδαίου) 61
 Ἰάκωβος (ὁ ἀδελφός τοῦ Κυρίου καὶ ἀποστολεὺς τῆς φερωνύμου Ἐπιστολῆς) 200
 Ἰαμίν 227
 Ἰαμινί 227
 Ἰανουάριος 71
 Ἰάπωνες 136
 Ἰεξεκίηλ 124' 138' 193' 194' 251' 285
 Ἰεριχώ 110' 173' 243' 282
 Ἰερεμίας 8' 74' 80' 92' 115' 124' 128' 144' 149' 174' 175' 181' 190' 194' 197' 220' 237' 261
 Ἰεροβοάμ 288
 Ἰερουσαλήμ 11' 13' 24-31' 34-37' 42' 48' 50' 60' 70' 72' 82' 98' 102' 106-109' 117' 131' 133' 139-142' 144' 152' 159' 162' 188' 190' 192' 199-201' 204' 205' 218' 226' 232' 237' 243' 256' 267' 287' 288' Ἰεροσόλυμα 138' 152
 Ἰερώνυμος 58' 99' 103' 118' 124' 132' 138' 140' 150' 151' 217' 226' 229' 233
 Ἰερθάε 213
 Ἰεχονίας 261
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυή 205' 230' 237
 Ἰησοῦς (γλωσσολογικὸ δεῖγμα) 169
 Ἰλιάς 11' 18' 81' 93' 99' 139' 174
 Ἰλλυριός 99
 Ἰνδία 19' 96' 283' Ἰνδική 278' 285
 Ἰνδοί 283
 Ἰόβας 276
 Ἰοθάρ 49
 Ἰόπη 194
 Ἰορδάνης 145' 174' 237
 Ἰού 240
 Ἰουδαῖοι 17' 99' 103' 118' 132' 180' 229
 Ἰούδας (ὁ πατριάρχης) 67' 74' 162' 187' 227' 228
 Ἰούδας (γραμματικὴ χρῆσι) 96
 Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης 208
 Ἰππη (γλωσσολογικὸ δεῖγμα) 76
 Ἰπποδάμεια 90
 Ἰσαάκ 57' 70' 110' 118' 159' 187' 225
 Ἰσμαήλ 8
 Ἰσπανία 194' 195
 Ἰσραήλ 30' 87' 99' 104' 117' 137' 159' 169' 197' 205' 211' 213' 216-217' 227' 231' 237' 238' 251' 258' 266
 Ἰσραηλίτες 106' 134' 218' 231' 262
 Ἰσάχαρ 50' 249' 271
 Ἰσχόμαχος 282
 Ἰταλοί 224
 Ἰφθίμη 90
 Ἰωάβ 228' 278
 Ἰωάννης ὁ βαπτιστής 89' 144' 145' 169' 178' 284
 Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής 12' 48' 138' 169' 182' 208' 239' 243

- Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος 7' 169' 183' 263' 289
 Ἰωάς 240
 Ἰώβ 11' 97' 124' 182' 215' 278
 Ἰωήλ 96
 Ἰωνᾶς 194
 Ἰωνες 281
 Ἰώσηπος 173' 243' 281' 282' 284' 285' 288
 Ἰωσήφ (ὁ πατριαρχῆς) 55' 182' 220' 260' 261
 Ἰωσήφ ὁ ὕμνογράφος 96' 276
- Κ**
 Κάαθ 227
 Κααθί 227
 Καβάλα 160
 Κάιν 254
 Κάμα - Σούτρα 19
 Κανά 231
 Καπιτώλιο 238
 Καππαδόκες 58' 70' 135' 208' 229
 Καππαδοκία 13
 Καρὰ Ντερέ 161
 Καρατάσιος 78
 Κάρμηλος 40' 41' 46' 69' 239
 Καρούλια (τοῦ Ἄθω) 239
 Καρυές (τοῦ Ἁγιονόρους) 221
 Καρχηδόνιοι 194' 195
 Καρχηδών 149' 194' 195' 285
 Κασσιανὸς Βάσπος 105' 276
 Κάσσιος ἰατροσοφιστής 289
 Κατουνάκια (τοῦ Ἄθω) 239
 Κατταβανία 280
 Καυσοκαλύβια 239
 Κέλσος 133
 Κενερέθ θάλασσα 145' βλ. καὶ Θάλασσα
 Κεϋλάνη 174
 Κηδάρ 24' 25' 72' 75
 Κίνα 96
 Κίσαβος 69' 156' 199
 Κίτρον 276
 Κλεομένης 278
 Κνωσός 236' 285' 287
 Κοζάνη 173
 Κολοκοτρώνης 78
 Κολοσσαῖο 160' 161
 Κομοτηνή 185
 Κόνων 278
 Κοπατίας 261
 Κόρινθος 62
- Κοσμᾶς (παπυρικὸ ὄνομα) 273
 Κουκουξέλισσα 169
 Κουτλουμουσίου μονή 221
 Κρατίνος 106' 277
 Κρεμλίνο 238
 Κρήτη 96' 106' 243
 Κρητικά (ἔργο τοῦ Σωσιγράτου) 277
 Κροκύλαιον 174
 Κρόνος 168
 Κυδωνία Κρήτης 96
 Κυθέρεια 272
 Κύπρος 140
 Κύρος 171
 Κωνσταντῖνος Β' (βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος) 78
 Κωνσταντῖνος (γλωσσολογικὸ δείγμα) 71
 Κωνσταντινούπολις 71
 Φράτης (= Κράτης) 261
- Λάβαν 146' 159' 281
 Λακωνία 8
 Λάμπων 85' 277
 Λατῖνοι 63' 64' 103 (Λατῖνος μοναχὸς = Ἰερώνυμος)
 Λαύρα 15
 Λευῖ 227
 Λευῖτες 237
 Λευκίπη (γραμματικὸς δείγμα) 76
 Λέων (ἀστερισμὸς) 160
 Λέων 6^{ος} ὁ Σοφὸς 61' 143
 Λῆμνος 235
 Λία 238' 249
 Λίβανος 30-33' 36' 37' 40' 41' 69' 95' 133' 134' 139' 156-159' 162' 166' 167' 173' 174' 175' 199' 208' 238' 239' 281' 283
 Λιβύη 276' 285
 Λισσαβών 195
 Λιτοχώρου Πλάκα 140
 Λοῦβρο 181
 Λουζά 110
 Λουκᾶς 169
 Λουκιανὸς 55' 272' 275' 281' 283' 285
 Λυδοί 288' Λυδή 234
 Λύκιοι 193
 Λυκοῦργος 285
 Λυσίας 89
- Μ**
 Μαδιάμ 227
 Μαθουσάλας 8
 Μακεδόνες 116' 136' 203' 240' 262' 273

Μακεδονία 113' 118' 160
 Μακεδονική αυτοκρατορία 211
 «Μακκαβαίων Γ» (= Πτολεμαϊκά) 261
 Μαλαισία 174
 Μαμάκυνθος 16
 Μανσήμ 205
 Μανασσή 227
 Μαρθών 255
 Μαργίτης 16
 Μαρία 169
 Μαριάμ (μητέρα Κυρίου) 11
 Μαρίνα 71
 Μαρκιανή μετάφρασι' βλ. Μετάφρασι
 Μάρκος 71' 169
 Μάρτιος (ὁ μήνας) 121
 Μασοριτικό κείμενο 275
 Ματθαῖος 7' 169' 289
 Ματθαῖος Καντακουζηνός 56' 274
 Μεγαλόχαρη 169
 Μελανίπη (γραμματικό δείγμα) 76
 Μελέτες μου 283
 Μελίτη 176
 Μελίτων Σάρδεων 263
 Μερρά 175
 Μεσόγειος Θάλασσα' βλ. Θάλασσα
 Μεταφράσεις Ε'-Πέμπτη 275' Μαρκιανή
 μετάφρασι
 Μήδεια 93
 Μηδική αυτοκρατορία 211
 Μῆδοι 255' 256
 Μήτηρ 168
 Μικρά Ἀσία' βλ. Ἀσία
 Μιχαῖας 99
 Μυρτίλος 68
 Μυρτώ 168
 Μωάβ 113' 114' 124
 Μωϋσῆς 8' 78' 110' 146' 174' 175' 197'
 230' 237' 239' 279' «δεύτερος Μωϋ-
 σῆς» 209

Ναβουχοδονόσορ 152' 170' 192' 236
 Ναδάβ 228' 287
 Νάθαν 231' 232
 Ναταλία (γλωσσικό δείγμα) 71
 Ναυσικά (ἡ τῆς Ὀδυσσεύς) 243
 Νεμίας 152' 267
 Νεκρά Θάλασσα' βλ. Θάλασσα
 Νεμέα 160
 Νεμείοι 85

Νεοέλληνες 272
 Νέπως (Cornelius Nepos) 213
 Νέστος 160
 Νικόδημος (ὁ καλὸς φαρισαῖος) 62
 Νικόστρατος 277
 Νοέμβριος 121
 Νομάς 288
 Νῶε 8' 277
 Νωεμίν 279

Ξάνθη 185
 Ξανθίπη 76
 Ξενοφῶν 104' 160' 171' 172' 207' 276' 286'
 288' 289
 Ξέρθης 160' 212

Ὀδύσσεια 11' 18' 99' 138
 Ὀδυσσεύς 18
 Ὀλυμπος 69' 156' 160' 199
 Ὀμηρικά Ἔπη 11' 15' 18' 94' 98' 120' 137'
 152' 160' 218' 228' 262
 Ὀμηρος 46' 55' 65' 81' 90' 105' 124' 133'
 139' 160' 166' 168' 174' 181' 183' 185'
 188' 189' 192' 203' 227' 236' 243' 262'
 275' 277' 278' 280' 281' 282' 284' 285'
 286' 288
 Ὀμφάλη 234' 288
 Ὀνήσιμος 48
 Ὄξυρρυγχος
 Ὄρατιος 179
 Ὄρθρος 38' 215' 216
 Ὄρκος 159' 281
 Οὐλάμ Λούξ 110
 Οὐράνιον σπέρμα 273
 Οὐρανοῦ θεός 272' βλ. καὶ Θεὸς τοῦ οὐ-
 ρανοῦ
 Ὄχοζίας 118

Παγγαῖο 160
 Παλαιόκαστρο 161
 Παλαιστίνη 12' 50' 55' 79' 111' 113' 117'
 119' 120' 140' 145' 162' 168' 174' 175'
 181' 194' 205' 236' 237
 Παλαιστινὸ κράτος 205
 Παλαμῆδης Ἐλεατικός 68
 Παλατινὴ Ἀνθολογία' βλ. Ἀνθολογία Ο-
 Παλατινὴ
 Παλλαδᾶς 90
 Παναγία 169' 232' Παναγιά, Παναγίτσα,
 Παναγούδα 169

- Παπαδόπουλος Λευτέρης 226
 Παῦλα 103
 Παῦλος 8' 17' 48' 62' 71' 93' 102' 129' 169' 180' 200' 208' 230' 252' 272
 Πausanias 160' 195' 198' 285
 Πειραιεύς 280
 Πέρσες 116
 Περσία 171' Περσική αυτοκρατορία 211
 Περσική αϊχμαλωσία
 Περσίς 275
 Πέτρος ἀπόστολος 138
 Πέτρος Σεβαστείας 108
 Πηνελόπη 18
 Πίνδαρος 84' 85' 227' 274' 275' 281' 286' 287
 Πίνδος 160
 Πίστις 32' 33' 69' 157' 158' 159' 162
 Πλάκα Λιτοχώρου 140' 210
 Πλατεία Σιντριβανίου 192
 Πλάτων 12' 90' 106' 139' 143' 272' 273' 277' 280' 281' 286' 289
 Πλειάς (ἀστερισμός) 216' 217
 Πλίνιος 116' 174
 Πλούταρχος Ἀθηναῖος 105' 276' 277
 Πλούταρχος Χαιρονεύς 140' 275' 277' 280' 284' 286
 Πόλις Δαυΐδ (= Σιών) 162
 Πόλι (= Κωνσταντινούπολις) 148
 Πολύβιος 125' 174' 195' 230' 240' 271' 274' 278' 283' 285' 287' 288
 Πολυδύκης (γραμματικός) 95' 149' 223' 261' 271' 275' 281' 285' 287' 289
 Πορτογαλία 195
 Πούλια (ἀστερισμός Πλειάς) 217
 Πουλχερία (γλωσσικό δείγμα) 71
 Πορταΐτισσα 169
 Πορτογαλία 195
 Προοίμιον εἰς Δήμητρα 149
 Προταγόρας 273
 Πτολεμαϊκά (= «Γ' Μακκαβαίων») 261' 289
 Πτολεμαῖος Β' ὁ φιλάδελφος 98
 Πύδνα 276
 Πυθέας 85
 Πύλος 227' 282' 285' 287
 Πύρρος 286
 Ῥαγουήλ 158' 281
 Ῥαδάμανθυς 106' 277' Ῥαδαμάνθυος ὄρκος 106
 Ῥαχήλ 49' 238
 Ῥεβέκκα 70' 71' 118' 187
 Ῥεμμάθ Γαλαάδ 146
 Ῥοβοάμ 152' 240
 Ῥοδόκλεια 176
 Ῥοδόπη 176
 Ῥουβήν 237
 Ῥούθ 208' 209' 238
 Ῥουφίνος 284' 289
 Ῥωμαϊκή αυτοκρατορία 211' Ῥωμαϊκὸ κράτος 62
 Ῥωμαῖοι 93' 116' 136' 149' 161' 213' 286
 Ῥώμη 237' χαλίφης τῆς Ῥώμης 20
 Ῥωμύλος 280
 Σαμάρεια 118
 Σάμος 64
 Σαμῶραξ 183
 Σαμουήλ 11
 Σασούλ 138' 272' 275
 Σαμφών 67' 111' 278' 279
 Σαντορίνη 64' 159
 Σαπφίρα 61' 198
 Σαρδανάπαλος 272
 Σάρδεις 58
 Σάρρα 69
 Σαρών 95
 Σαυά 134' 174' 279' 283
 Σαυαῖοι 279' 280' 283
 Σαχάρα 131
 Σελήνη 38' 215' 216' 219
 Σεμεχωνίτις 174
 Σεπτέμβριος 121
 Σέρρες 58' 118' 134' 160' 218' 221' 282
 Σεφέρης Γ. 226
 Σηών (ὁ) 113' 114' 237
 Σιδών 153
 Σικελία 12' 168' 210
 Σιαμάκης Ἀθανάσιος (ἀδερφός μου) 276' 277
 Σιαμάκης Κωνσταντῖνος 198' 276
 Σιμίας 242
 Σιμωνίδης 255' 256
 Σινά 217
 Σιραχίδης 106' 209' 277
 Σισάρα 118
 Σιών 13' 30' 31' 70' 128' 142' 162' 226' 232' 257' 287
 Σκύθης 232

- Σμύρνα 32' 33' 134' 156' Σμύρνης ὄρος 208
 Σολομῶντος στοά 152
 Σουβά 192
 Σουλάμ 50' 82
 Σουλαμίτις 229' 230' 241' 267
 Σουλπίκιος 93
 Σούμμα 84' 106' 118' 151' 179' 264' 275'
 284' 285' 287' 288' 289
 Σουνάμ 50' 271
 Σουσακίμ 152' 240
 Σοφοκλῆς 280' 282' 287' 288
 Σπαρτιάτης 223
 Στέλλα (γλωσσικό δείγμα) 71
 Στερεά (Ἑλλάς) 160
 Στέφανος 61
 Στήλη 281
 Στησίχορος 195' 276
 Στράβων 174' 195' 276' 280' 283' 285
 Στύξ 8
 Σύζυγος 48
 Συμεών (ὁ πατριάρχης) 220' 227
 Σύμμαχος 47' 50' 53' 58' 64' 66' 67' 69' 72'
 73' 74' 75' 77' 83' 84' 92' 99' 100' 102'
 103' 115' 118' 120' 124' 128' 137' 145'
 146' 150' 172' 174' 177' 180' 181' 205'
 216' 217' 226' 229' 230' 233' 237' 242'
 245' 251' 264' 266' 273' 275' 282' 289
 Σύρα 274
 Συρία 75' 78' 94' 110' 116' 133' 162' 174'
 199' 239' 278' 279' 283
 Σύροι 103' 239
 Σφίγξ 162
 Σωκράτης 217
 Σωμάν 50
 Σωμανίτις 50
 Σώπατροι 261
 Σωρήκ 82
 Σωσικράτης 277

 Τάγος ποταμός 195
 Ταλμούδ 12
 Ταργούμ 83' 96' 99' 103' 217
 Ταρραῖος 277
 ταρτήσιοι 195
 Ταρτησσός (= Λισσαβών) 195' 285
 Ταρτησσός ποταμός (= Τάγος) 199
 Τέμπη (τά) 69
 Τερπνὴ Σερρών (τὸ χωριό μου) 58' 118'
 134' 161' 282

 Τετραγμένα (=ὁ Γαλαξίας) 36' 38' 204'
 205' 215-219
 Τιμόθεος 8
 Τοπάξ 36' 37' 191' 194' 195
 Τουρδητανία (= Πορτογαλία)
 Τρεμπέλας Π. 226
 Τροία 153' 189
 Τρωάδες 273
 Τρώες 81
 Τωβίας 152' 281
 Τωβίτ 158' 281

 Ὑεμένη 134
 Ὑφήλιος 169

Φ
 Φαέθων 168
 Φαῖδρος 277
 Φαβωρίνος 280
 Φεβρουάριος 121
 Φέρεια 204' 262
 Φεγγάρι 39' 215' 216
 Φίλιππος ὁ Μακεδών 204' 261' 262' 271'
 273' 288' 289
 Φιλισταῖοι 228
 Φιλύλλιος 287
 Φίλων Ἰουδαῖος 277' 285
 Φίλων Καρπασίου 285
 Φλώρινα 118
 Φοίβη 203' 262
 Φοιβηῖς 203' 262
 Φοίνικες 195
 Φοινίκη 133' 134' 140' 149' 156' 162
 Φρέαρ Ὁρκου 159' 281
 Φρύνιχος 230' 280' 287
 Φωσφόρος 215' 286
 Φώτιος 61' 264' 271' 278' 281' 287' 289

Χ
 Χαμῶς 114
 Χαναάν 69
 Χαριτωνίδης Χαρίτων 90' 91
 Χασελῶθ 271
 Χαστώπης Ἀ. 226
 Χατραμωνίτις 280
 Χελιδονοῦ 169
 Χίτλερ 161
 Χριστιανοί 7' 13' 17' 18' 21' 61' 62' 78' 98'
 161' 183' 208' 285
 Χριστιανικὴ ἐκκλησία 208' 231
 Χριστιανικὴ πίστις 231

Χριστός 135' 144' 149' 162' 174' 178' 187
 Χρόνος (= Κρόνος) 168
 Χρυσόστομος Ἰωάννης 7' 183' 263' 289.
 βλ. καὶ Ἰωάννης Χρυσόστομος
 Χωρήβ 288

Ψαρά 177
 Ψαρόγιαννης 54

Ψευδαθανάσιος 74' 274
 Ψευδορφεύς 198
 Ψόιος 273

ᾠραιόκαστρο 173
 ᾠριγένης 13' 14' 50' 70' 123' 135' 169'
 174' 208' 229' 264
 ᾠσηέ 167

Antilibanus 283
 Antonia arx 193
 Antonia turris 153
 Arabia 283

Boissonade 276

Horatius 284

Ierusalem 141
 Indi 283

Kühn 276

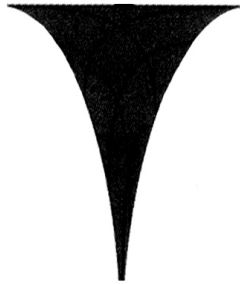
Libanus 283
 Lice 284

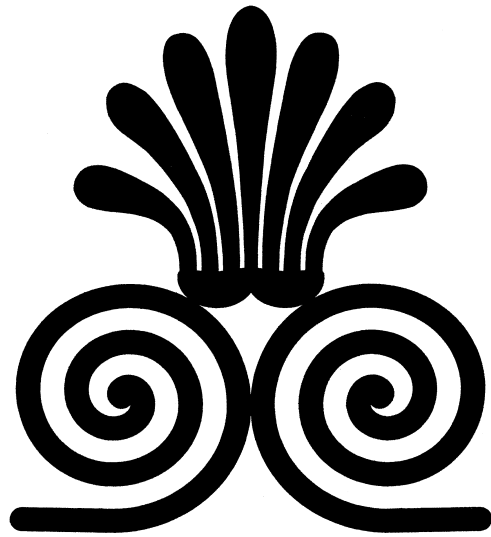
Miklosich Fr. 274
 Müller Ios. 274

Nepos (C. Nepos) 286

Pax Americana 211
 Pax Romana 211
 Plinius 198' 278' 283

Syria 278' 283

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Γεννήθηκα στις 15-5-1941. Ήμουν τὸ πέμπτο παιδί τοῦ πατέρα μου ἀπὸ τὰ συνολικά 8 παιδιά του. τὴν ὥρα εἶμαι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς 4 ἐπιζῶντες. ἀπὸ ἡλικία 3 ἐτῶν (1944) ἔχω τὴν πρώτη ἀνάμνησί μου, τὴ φυγὴ τῶν Γερμανῶν ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ χωριό μου κατευθυνόμενοι πρὸς τὴ σύμμαχό τους Βουλγαρία· χιλιάδες ὄχημάτων καὶ ἄρμάτων περνοῦσαν δίπλα ἀπὸ τὸ πατρικό μου σπίτι! σὲ ἡλικία 4 ἐτῶν (1945) ἔμαθα νὰ διαβάζω· μοῦ ἔμαθε ἡ μεγαλύτερη ἀδερφή μου Γραμματικὴ σ' ἓνα μῆνα. σὲ ἡλικία 6,5 ἐτῶν (1947) πῆγα στὸ δημοτικό σχολεῖο. σὲ ἡλικία 8 ἐτῶν (1949) οἱ γονεῖς μου μ' ἔκρυσαν τὶς νύχτες μαζί μὲ τὴ Γραμματικὴ σ' ἓνα μπουντρούμι (ὑπόγειο ὑπογείου), γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα ποὺ γινόταν τότε, κατὰ τὸ ὅποιο ἀπάχθηκαν στὸ βορειότερό μας ἔξωτερικό 28.000 παιδιά 3-15 ἐτῶν. τότε ἀρρώστησα βαριά καὶ μόλις γλύτωσα ἀπὸ τὸ θάνατο, ἀλλὰ μέχρι σήμερα σ' ὁποιαδήποτε ἀκτινογραφία θώρακος στὸ σημεῖωμα τοῦ ἀκτινολόγου ἀναγράφεται· «Ἄνω τριτημόριον ἀριστεροῦ πνεύμονος ἰνώδης ἰστός» (δηλαδή νεκρὸ πνευμόνι). καὶ μέχρι τὴ στράτευσί μου στὰ 24 χρόνια μου ἤμουν προφυματικός. ἀπορῶ πῶς ἐπιλέχθηκα γι' ἀξιωματικό τοῦ στρατοῦ. ἴσως ἐπειδὴ στις ἐν Κορίνθῳ εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις γιὰ τὶς σχολὲς ἀξιωματικῶν βγήκα πρῶτος μεταξὺ 1.500 πτυχιούχων ὄλων τῶν ἐπιστημῶν ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. ὁ μαζί μὲ 4 ἀντισυνταγματάρχες τοῦ ΓΕΣ ἐπὶ κεφαλῆς των συνταγματάρχης, ὅταν διενεργοῦσαν τὶς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις γιὰ τὶς σχολὲς ἀξιωματικῶν, στὴν ἰδιαίτερη συνέντευξι μὲ τὸν κάθε ὑποψήφιο, μοῦ εἶπε· «Εἶσαι γεννημένος γιὰ στρατηγός· ἀλίμονο στοὺς ἀντιπάλους σου». καὶ τοῦ ἀπάντησα· «Εἶμαι γεννημένος γιὰ καθηγητής· χαρὰ στοὺς μαθητάς μου». καὶ οἱ πέντε μαζί εἶπαν γελώντας· «Μᾶς τὴν ἔφερε!». ὁ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς μοῦ εἶπε· «Αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα, θὰ τὸ γράψω στὸ φάκελό σου». γι' αὐτὸ καθ' ὅλες τὶς θητεῖες μου οἱ προϊστάμενοί μου, ποὺ κρατοῦσαν τὸ φάκελό μου, μοῦ ἔλεγαν αὐτὴ τὴ φράσι. ὅλοι προσπάθησαν νὰ μὲ κρατήσουν γιὰ μόνιμο, ἀλλ' σ' ὅλους ἔλεγα· «Οὔτε νὰ τὸ συζητᾶτε· μ' ἀρέσει ἡ ἐπιστήμη μου». παντοῦ μοῦ ἐμπιστεύονταν μεγάλες εὐθύνες καὶ μεγάλα μυστικά. μοῦ ἔδειχναν ἀνεπιφύλακτα πολλὴ ἐκτίμησι. στὸ στρατὸ μέσα σὲ μιὰ δεκαετία (1965-1974) ὑ-

πηρέτησα τρείς φορές κανονική θητεία, δεύτερη Σχολή Ἀξιωματικών για προαγωγές, ἐπιστράτευσι. τρείς ἀπὸ τοὺς διοικητὰς μου, ὅταν μοῦ ἔδιναν τὸ ἀπολυτήριο, ἦταν δακρυσμένοι· κι ἐγὼ ἐπίσης.

Σὲ ἡλικία 10-12 ἐτῶν (1951-1953) διάβασα δύο φορές ὅλα τὰ λειτουργικά βιβλία τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κείμενό τους (22 τόμοι τῶν 500 σελίδων). στὴν ἀρχὴ δὲν καταλάβαινα τίποτε· μετὰ τὴ δευτέρη ἀνάγνωσι ἤξερα ἀρχαῖα ἑλληνικά, ποὺ τὰ ἔμαθα ὅπως, ἂν ἓνα Ἑλληνόπουλο 5 ἐτῶν ἐγκαταλειφθῆ ἢ χαθῆ στὴν Ἀγγλία, κι ὅταν οἱ γονεῖς του μετὰ 3 χρόνια τὸ βροῦν ἐκεῖ, ξέρει ἅπταιστα ἀγγλικά, χωρὶς νὰ ἔχη πάει ποτὲ σὲ σχολὴ ἀγγλικῶν. σὲ ἡλικία 12 ἐτῶν (1953) πῆγα στὸ γυμνάσιο, ὅπου εἰσήχθην μὲ διήμερες-ὀλοήμερες εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις προφορικὲς καὶ γραπτές. σὲ ἡλικία 13 ἐτῶν (1954) διάβασα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κείμενο ὅλη τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀφιερώθηκα κατ' ἐμαυτὸν μὲ δική μου ἀπόφασι στὴν ἀγαμὴ ζωὴ *διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν* (Μθ 85,13), κι ἀποφάσισα νὰ γίνω φιλόλογος, γιὰ νὰ εἶμαι ἐπιστήμων τῶν κειμένων. τὴν περὶ ἀγαμίας ἀπόφασί μου τὴ φανέρωσα σὲ δευτέρο πρόσωπο γιὰ πρώτη φορά, ὅταν ἤμουν δευτεροετῆς φοιτητῆς 20 ἐτῶν τὸ 1961. τὸ 1959 σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν εἰσήχθην στὴ φιλολογία τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τέταρτος. (ἔκανα τὸ λάθος νὰ γράψω καὶ στὰ τέσσερα μαθήματα τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων εἰς αὐστηρὰν καθαρεύουσαν, ὅπως γράφαμε τότε στὸ ἑξατάξιο γυμνάσιο· διότι χωρὶς κανένα φροντιστήριο, δὲν βρέθηκε κανεὶς νὰ μοῦ πῆ ὅτι ἡ φιλολογία τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἦταν τὸ προπύργιο τοῦ δημοτικισμοῦ. τότε κάθε σχολὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ δυὸ πανεπιστήμια ποὺ ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα διενεργοῦσε ἢ ἴδια τίς εἰσαγωγικὲς τῆς ἐξετάσεις. σπούδασα μὲ ὑποτροφία τοῦ κράτους (I.K.Y.). εἶχα εἰσαχθῆ ταυτόχρονα καὶ στὴ θεολογικὴ τοῦ Σχολῆ πρώτος, ἀλλὰ προτίμησα τὴ φιλολογία). τὸ 1960, 19 ἐτῶν, τὸ καλοκαίρι πῆγα γιὰ πρώτη φορά κι ἐπὶ ἓνα μῆνα στὸ λεγόμενο Ἱερόν Ὅρος, ὅπου καὶ μετέφρασα εἰς αὐστηρὰν καθαρεύουσαν τὸ ἔργο «Περὶ παραδείσου» τοῦ Σύρου Μωϋσῆ Βαρκηφᾶ (PG 111) ἀπὸ τὴ λατινικὴ του μετάφρασι. τότε γνώρισα τὸν ἀπατεῶνα, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔκανα τὴ μετάφρασι ἐκείνη χωρὶς καμμία ἀμοιβή. σὲ ἡλικία 20 ἐτῶν (1961) ἔχοντας περατώσει τὸ Β' ἔτος τῆς φιλολογίας ἔγινα μέλος τῆς ἀδελφότητος ἀγάμων θεολόγων –φιλόλογος μόνον ἐγὼ κατ' ἐξαίρεσιν–, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔφυγα τὸ 1985. τὸ 1964 πῆρα τὸ πτυχίον τῆς φιλολογίας. ὅπως εἶπα, κατὰ τὰ χρόνια 1965-1974 στρατεύθηκα 3 φορές καὶ μέχρι τὸ 1983 σὲ ἡλικία 42 ἐτῶν ἔφτασα στὸ βαθμὸ τοῦ ἐπιλάρχου (ταγματάρχου). τὸ 1974 σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν ἔκανα γιὰ πρώτη φορά κηρύγματα σὲ ναοὺς καὶ κατηχητικὰ σχολεῖα. καθ' ὅλη τὴν ἀρχιερατικὴ θητεία τοῦ ἐπισκόπου Διονυσίου Νεαπόλεως

καί Σταυρουπόλεως ήμουν στενός συνεργάτης του. γνωρίζομουν μαζί του από τότε που ήταν αρχιμανδρίτης - πρωτοσύγκελλος του μητροπολίτου Βαρνάβα Κίτρους (Κατερίνης). σὲ ἡλικία 37 ἐτῶν (1978) ἀποφάσισα νὰ γράψω, μὲ τ' ὄνομά μου πλέον, σύγγραμμα, κι ἐπέλεξα τὸ Ἄσμα. (κριτικὴ ἔκδοσι ἀπὸ 52 ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ ἐρμηνεῖα). τὸ ἐπέλεξα δὲ μὲ κλήρωσι. ἀρχικὰ δηλαδὴ ἐπέλεξα 25 μικρὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς ('Ρθ 'Ιν Ἄσ 'Αμ 'Ωσ Να 'Αβ Σφ 'Ιλ 'Αδ Βρ 'Αγ Ζα Μα Α' Θε Β' Θε Γα Φι 'Εφ Κλ Φμ Ττ Α' Τι Β' Τι Α' 'Ιω) καὶ στὴν κλήρωσι, πού ἔκανα κατ' ἑμαυτόν, κληρώθηκε τὸ Ἄσμα. δὲν θ' ἄντεχαν τὰ οικονομικά μου γιὰ ἓνα μεγαλιέτερο βιβλίο. πρὶν τὸ γράψω, φανταζόμουν ὅτι δὲν θὰ περάσῃ τὶς 100 σελίδες. κι αὐτὸ θὰ ἦταν ἀπολύτως τὸ 33^ο σύγγραμμά μου, ἀλλὰ τὸ πρῶτο μὲ τὸ δικό μου ὄνομα. *ἴσασι ν οἱ μεμνημένοι.*

Ἔφυγα, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα τὸ 1985· σὲ ἡλικία 44 ἐτῶν ἔξ αἰτίας ἑνὸς μόνον ἀτόμου, τοῦ προειρημένου ἀπατεῶνος. ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκδίωξι του ἀπ' αὐτὴν τὸ 1988, χωρὶς νὰ ἐπανέλθω σ' αὐτὴν, συνεργάστηκα μαζί της μὲ δημοσιεύσεις μου στὰ περιοδικὰ της μέχρι τὸ 2010, ὅταν ὁ προϊστάμενός της ἐκοιμήθη. κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ὀχτῶ μῆνες πρὸ τοῦ θανάτου του, τοῦ ἐπιτέθηκαν πολὺ συκοφαντικὰ δυὸ ἀχρεῖοι θεολόγοι· ὁ ἄνθρωπος ἦταν 104 ἐτῶν. ζήτησε νὰ τὸν ὑπερασπίσω φιλολογικῶς καὶ δημοσιογραφικῶς ἐγώ, καὶ τὸν ὑπερήσπισα μὲ ταχύτητα καὶ δύναμι πού τοὺς ἄφησε ὅλους ἀναυδους. τὸ ὑπερασπιστικὸ κείμενό μου δημοσιεύτηκε στὸ προσωπικὸ του ἔντυπο ΣΠΘΑ σὲ τέσσερες συνέχειες. ὅλοι μοῦ εἶπαν τότε· «Τοὺς κομμῆματα σὲς· τοὺς ῥήμαξες· δὲν θὰ μποροῦν νὰ κυκλοφορήσουν». τοὺς ἀπάντησα· «Εἶμαι φιλήσυχος καὶ φιλειρηνικός, καὶ γι' αὐτὸ πολεμῶ σπανίως· ἀλλὰ 'Δὲν νικάω ποτέ' μόνον ἐξοντώνω'. αὐτὸ εἶναι τὸ λογότυπο τοῦ τεθωρακισμένου ἵππικου, τοῦ ὁποίου εἶμαι ἀξιωματικός». ἀπὸ τὸ 2010 ἐν συνεχείᾳ μέχρι σήμερα (2021) διατηρῶ ἄριστες σχέσεις χριστιανικῆς ἀγάπης μὲ τοὺς ἀδελφούς ἐκείνης τῆς ἀδελφότητος, ἢ ὅποια σήμερα δὲν ὑπάρχει ὡς ὀργάνωσι.

Ἀπὸ 44 μέχρι 65 ἐτῶν (1985-2006) ἐργάστηκα γιὰ τὴν ἐπιβίωσί μου, λίγες φορὲς στὴν ἀρχὴ μὲ ἰδιαίτερα μαθήματα σὲ μαθητὰς, φοιτητὰς, καὶ ὑποψηφίους διδάκτορες (διότι ἀπὸ τὸ 1992 εἶμαι καὶ διδάκτωρ), καὶ πολλὰς φορὲς διορθώνοντας γλωσσικῶς καὶ τυπογραφικῶς συγγράμματα καθηγητῶν πανεπιστημίου κυρίως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. στὰ 65 μου χρόνια (2006) συνταξιοδοτήθηκα κι ἀφωσιώθηκα ὀλοκληρωτικὰ στὴ συγγραφὴ ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων. ἔχω γράψει πολλὰ συγγράμματα καὶ μελέτες συμποσούμενα σὲ 23.000 ἔντυπες σελίδες, κι ἔχω ἀνέκδοτα ἔργα ἐκτάσεως περίπου 2.000 ἐντύπων σελίδων. σὲ ἡλικία 61-65 ἐτῶν (2001-2005) εἶχα τηλεοπτικὴ ἐκ-

πομπή με τὸν τίτλο «Ἀρχαιογνωσία» καὶ πραγματοποιήσα περίπου 250 ἐκπομπές τῆς μιᾶς ὥρας. ἔχω κάνει καὶ περίπου 100 ἐκπομπές ραδιοφωνικῆς ὡς προσκεκλημένος σὲ ραδιοφωνικὰ κανάλια. ἀπὸ τὸ 2007 διατηρῶ τὴν ἴστοσελίδα μου ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ (www.philologus.gr), ἡ ὁποία ἔχει πολὺ μεγάλη ἐπισκεψιμότητα.

Εἶμαι χωριάτης, ἀπὸ τὴν Τερπνὴ Σερρῶν, ἀλλ' ἀπὸ 18 ἐτῶν (1959) ζῶ στὴ Θεσσαλονίκη, τῆς ὁποίας εἶμαι καὶ δημότης ἀπὸ 16-4-1979. ἐμεινα 1,5 ἔτος στὴν Ἀθήνα, 1 ἔτος στὴν Ἀλεξανδρούπολι, 2 μῆνες στὴν Κόρινθο, 1 μῆνα στὴ λοιπὴ Πελοπόννησο, 1 μῆνα στὴν Εὐβοία, 1 μῆνα στὴν Κεφαλληνία, 1 μῆνα στὰ Ἰωάννινα, 1 μῆνα στὴν Κρήτη, 1 μῆνα στὴ Σαντορίνη, 1 μῆνα στὴ Θάσο, καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος πάνω ἀπὸ 1 ἔτος ἀθροιστικὰ σὲ 36 ἐπισκέψεις, 1,5 ἔτος ἀθροιστικὰ ἐπὶ 10 καλοκαίρια στὴ Φλώρινα, καὶ 3 μῆνες στὴ Μύρινα τῆς Λήμνου ὡς ἐπίστρατος Ἰλαρχος τὸ 1974, στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ πυρός. στὸ ἔξωτερικό ἔχω πάει ἀπὸ μία φορὰ στὴν Ἀγγλία, στὴν Ἰταλία, στὴν Κύπρο, καὶ στὴ Μ. Ἀσία, καὶ στὰ τέσσερα μέρη περίπου ἀπὸ 10 μέρες. στὴ Μ. Ἀσία, γιὰ νὰ δῆ ὁ πατέρας μου τὸ χωριό του, ὅπου γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε μέχρι τὰ 18 του χρόνια· στὰ ἄλλα τρία μέρη γιὰ λόγους ἐπιστημονικούς. (Ἔρευνα στὴν Ὁξφόρδη καὶ στὸ Βατικανό, συμμετοχὴ μου σ' ἐπιστημονικὸ συνέδριο στὴν Κύπρο). ἔχω συμμετάσχει μὲ ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις μου σὲ 11 ἐπιστημονικὰ συνέδρια πανελλήνια ἢ διεθνή. ἔχω πάει σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτὸς ἀπὸ ἀρκετὰ μικρὰ νησιά. κηρύττω σὲ ναοὺς 45 χρόνια· ἔχω κηρύξει καὶ στὸ Λήντις τῆς Ἀγγλίας σὲ Ἑλληνας καὶ Κυπρίους. πῆγα καὶ στὴν Ἀλβανία καὶ στὴ Βουλγαρία ἀπὸ 1 μέρα.

Στὴ ζωὴ μου ὅλη κοιμοῦμαι πολὺ· ὅπωςδήποτε 8 ὥρες τὸ ἡμερονύκτιο. ἀντεξα ὅμως πολλὰς φορὰς καὶ σὲ μακροχρόνιες ἀγρυπνίες. κάποτε, σὲ ἡλικία 23 ἐτῶν, ἐπὶ μιὰ ἐβδομάδα κοιμόμουν μόνο 1 ὥρα στὸ ἡμερονύκτιο, κι ἔπειτα, γιὰ νὰ ξεκουραστῶ καλά, κοιμόνουν ἐπὶ τρία ἡμερόνυχτα 22 ὥρες στὸ καθένα. αὐτὸ συνέβη μετὰ τὴ λήψι τοῦ πτυχίου μου καὶ ἓνα μῆνα πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη στράτευσί μου. ὅταν ἐργάζομαι ἐπιστημονικῶς δὲν μ' ἐνοχλεῖ ποτὲ οὔτε ὁ τρομακτικώτερος θόρυβος. μόνο στὸν ὕπνο μ' ἐνοχλεῖ σπανίως, ἂν εἶναι πολὺ ἔντονος. δὲν βλέπω ποτὲ τηλεόρασι, οὔτε κινηματογράφο, οὔτε ἀκούω ραδιόφωνο, οὔτε διαβάζω ποτὲ ἐφημερίδες. δὲν ξέρω νὰ χειριστῶ ΗΥ· οὔτε νὰ τὸν ἀνάψω. στὰ ἠλεκτρονικὰ εἶμαι τελείως ἀναλφάβητος. στὰ τυπογραφικὰ ὅμως εἶμαι ἄσσοσ. κάνω τὰ πάντα μὲ τὸ μάτι καὶ τὸ χέρι (πέννα). εἶμαι πολὺ ἐργατικὸς καὶ ζῶ μόνος. ἔχω ὅμως μαθητὰς πολλοὺς ἐπιστήμονες, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχω καθημερινὴ ἐπικοινωνία κατ' ὄψιν ἢ τηλεφωνικῆ. στὴν ἡλικία μου τῶν 81 ἐτῶν εἶμαι γερός· γέρος βέβαια μὲ κάποια γεροντικὰ προβλήματα. μεταξὺ 40 καὶ 50 ἐτῶν

ἔχω ἀνεβῆ δύο φορές στήν κορυφή τοῦ Ἄθω καί δύο φορές στήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου. ἔχω ἀνεβῆ καί στίς κορυφές μερικῶν ἄλλων ὄρέων. τίς Ἄλπεις βέβαια τίς εἶδα μόνον ἀπό ἀεροπλάνο· ἔβλεπα τή χιονισμένη κορυφή τους κάτω ἀπό μένα. μέχρι τὰ 75 μου ἔτρεχα, καί σέ ἐκδρομές μέ τοὺς ἐπιστήμονες μαθητάς μου ἔπαιζα καί ποδόσφαιρο. δέν ἔχω φορέσει γιαλιὰ ποτέ· οὔτε μαῦρα γιαλιὰ ἡλίου.

Ἄπο ἀρκετοὺς ἀνθρώπους θεωροῦμαι ἀσυνήθιστη περίπτωσι ἀνθρώπου. ἐπειδή, ὅταν ἐργάζομαι ἐπιστημονικῶς, δέν ἀκούω τίποτε ἀπολύτως· σά νά ζῶ σέ ἄλλον πλανήτη ἢ σά νά ὑπνοβατῶ. αὐτὸ μοῦ συμβαίνει ἀπό 4 ἐτῶν πού ἔμαθα νά διαβάζω. σ' ὅ,τι διαβάζω, βυθίζομαι. ἔχω χαρακτηρισθῆ ἀπό κάποιους, μᾶλλον δαιμονισμένους, ὡς χαζὸς ἢ ἀγράμματος· ἢ ἀκοινώνητος ἢ ἰδιόρρυθμος ἢ ἀλαζών ἢ ἀνήθικος ἢ ἀνορθόδοξος. σᾶς βεβαιώνω, δέν εἶμαι τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτά. ὅ,τι κακὸ κι ἂν ποῦν γιά μένα, δέν ἰδρώνει τὸ αὐτί μου· σά νά εἶναι χάλκινο· ὅ,τι κακὸ κι ἂν ἀκούω ἐναντίον μου, μοῦ φαίνεται σά νά λέγεται γιά κάποιον ἄλλον. εἶμαι πρόσχαρος καί καλαμπουρτζῆς.

Στήν ἡλικία πού βρίσκομαι πιστεύω στὸν Κύριο ὅπως ἀκριβῶς πίστευα καί στὰ 5 μου χρόνια καί στὰ 20 καί στὰ 40 καί στὰ 60. καί τὸ κύριο ἐνδιαφέρον μου τώρα στὰ 81 μου εἶναι νά πάω στὸν παράδεισο· ἢ ἰθαγένεια τοῦ κράτους τῆς αἰωνιότητος εἶναι τὸ κύριο ἐνδιαφέρον μου καί ἡ κύρια ἐπιδίωξι μου, ὅπως ἦταν ἄλλωστε καί πάντοτε.

Δρ Κωνσταντῖνος Σιαμάκης
φιλόλογος

Πτυχιούχος φιλόλογος και δόκιμος αξιωματικός του ἵππικου 24 ἐτῶν· στιγμή ἀναγορεύσεως· συγχαρητήρια ἀπὸ τὸν στρατηγὸ καὶ τὸν ταξίαρχο διοικητὴ μου. μετὰ μιὰ ἐβδομάδα στὴν Ἀλεξανδρούπολι ἄρχισα ν' ἀσχολοῦμαι μὲ τὸ Ἄσμα (1965).

Ἰλαρχος 38 ἐτῶν· ὅταν ἔγραψα τὴν παρούσα «Ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος» (1979).

Με τὰ πέντε ἄρματα μου στην Ἀλεξανδρούπολι (24 ἐτῶν).

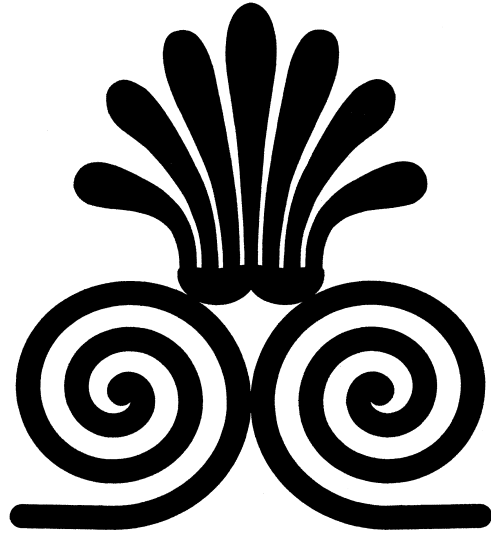
*Με τοὺς 20 ἄντρες μου, ὑπαξιωματικούς καὶ στρατιῶτες,
στην Ἀλεξανδρούπολι (24 ἐτῶν).*

15-7-1984: Στην κορυφή του Άθω.

20-9-1984: Στην κορυφή του Όλύμπου.

ΛΕΥΚΗ

ΛΕΥΚΗ

«ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΙΚΗ» ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ - ΤΣΟΛΕΡΙΔΗ Ο.Ε

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΟΦΘΣΕΤ

ΑΧΕΛΩΟΥ 6 - ΤΗΛ: (2310) 542 940, 522 503 - FAX: 542 940 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ